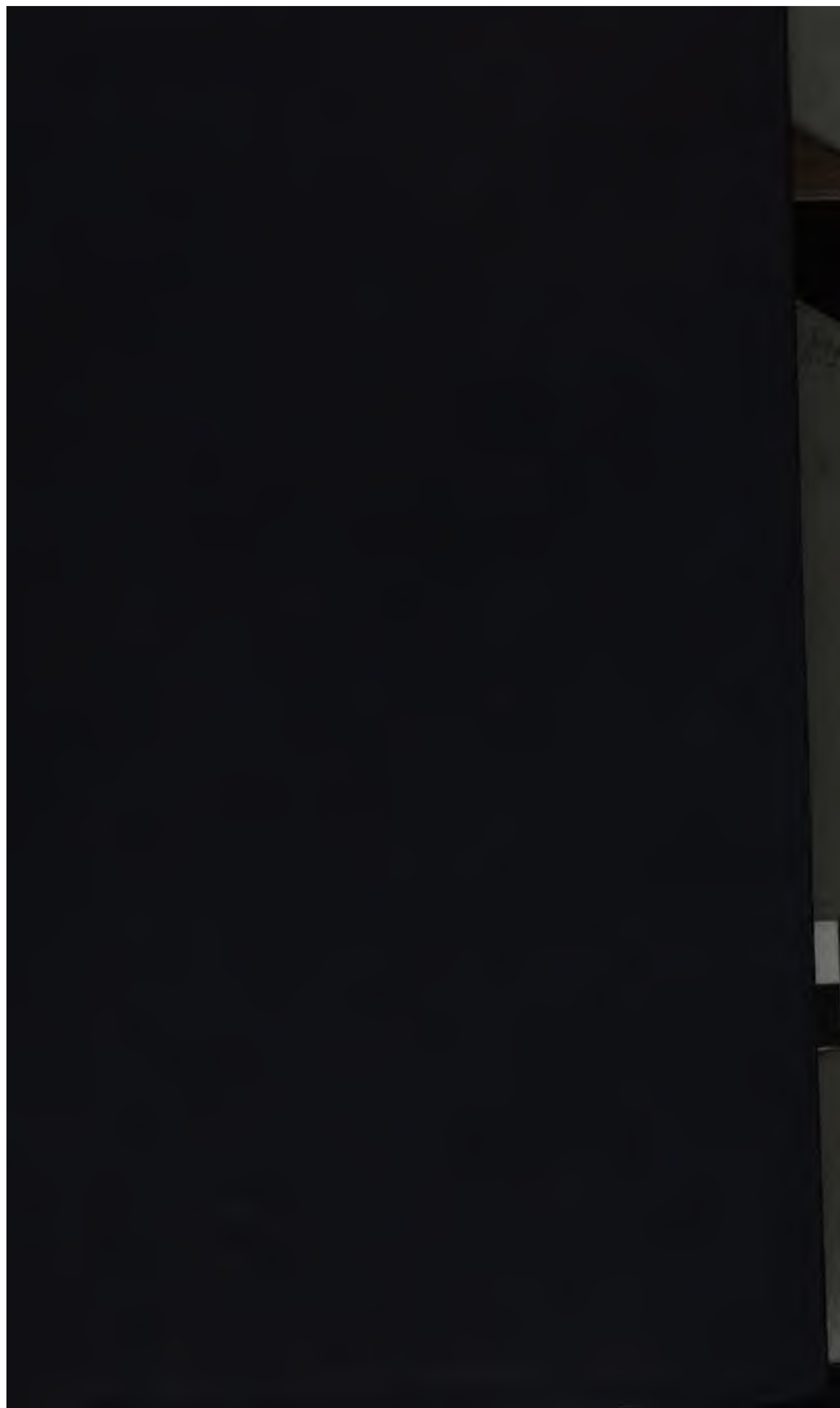

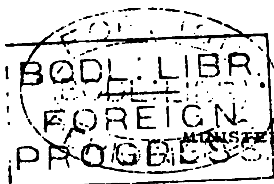
SAMLING

AF

KONGENS RETTERTINGS DOMME

UDGIVNE AF

V. A. SECHER.

MED UNDERSTØTTELSE AF
MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET.

FÖRSTE HÆFTE. — 1595—98.

KØBENHAVN.

FORLAGT AF G. E. C. GAD.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1881.

G. E. C. Gads Forlag.

Aagesen, A., Fortegnelse over Retssamlinger, Retsliteratur m. m. i Danmark, Norge, Sverig og til Dels Finland, med A rivelse af vigtigere Lovbud fra en forholdsvis senere Tid. 2

Aubert, L. M. B., Udsigt over de norske Loves Hi indtil Nutiden. 1 Kr.

Carstensen, E., Hjørlunde Sogns Historie. 3 Kr.

Dahl, H., dansk hjælpeordbog, til fredning af det hjemlige og uddrivelse af det unyttige fremmede i vort modersmål. 10 Kr.

Diplomatarium, Kjøbenhavns. Samling af Dokumenter, Breve og andre Kilder til Oplysning om Kjøbenhavns ældre Forhold før 1728. Udgivet ved Kjøbenhavns Kommunalbestyrelses Omsorg af O. Nielsen. I—IV Bind. 32 Kr. 60 Øre.

— — V Binds 1ste Hefte. 4 Kr.

— — Register til I—IV Bind. 2 Kr.

Eliesen, P., danske Skrifter, udgivne af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie ved C. E. Secher. Første Bind. 6 Kr.

Friis, F. R., Optegnelser om Gjentofte Sogn. 1 Kr.

— Tychonis Brahei et ad eum doctorum virorum epistolae nunc primum collectae et editae. Fasc. I—III. à 1 Kr. 40 Øre.

Gjellerup, S. M., Biskop Jens Dinesen Jersin. Bidrag til Danmarks Skole- og Kirkehistorie i det 17de Aarhundrede. Udgivet af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. 2 Kr. 75 Øre.

Hammerich, F., en Skolastiker og en Bibeltheolog fra Norden. Udgivet af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. Med et Lithographi. 4 Kr.

Heise, A., Kristiern den anden i Norge og hans Fængsling. En historisk Undersøgelse. 3 Kr.

Helveg, L. N., de danske Domkapitler, deres Oprindelse, Indretning og Virksomhed, før Reformationen. En historisk Skildring. 65 Øre.

Holm, E., Danmark-Norges udenrigske Historie under den franske Revolution og Napoleons Krige fra 1791 til 1807. I—II. 14 Kr.

— Geistlighedens Optræden ligeoverfor Staten fra Slutningen af Constantin den Stores Regjering indtil det Vestromerske Riges Fald. En historisk Skildring. 6 Kr. 75 Øre.

Højesteretstidende. Udgiven af Højesterets Protokolsekretairer. Pr. Aargang 12 Kr.

Jürgensen, E., nyt Lovlexikon. Første—sjette Bind. 84 Kr. 75 Øre.

Jørgensen, A. D., den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling. Udg. af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. 16 Kr.

Kildeskrifter, historiske, og Bearbeidelser af dansk Historie især fra det 16de Aarhundrede. Monumenta historia Danicæ. Udgivne af H. Rørdam. I—II. 20 Kr.

Kinch, J., Ribe Bys Historie og Beskrivelse indtil Reformationen. Med 5 Billeder og Kort. 7 Kr. 12 Øre.

— Ribe Bys Historie og Beskrivelse fra Reformationen indtil Enevoldsmagtens Indførelse (1536—1660). 1ste—2det Hefte. à 1 Kr. 20 Øre.

Kirke-Kalender for Slesvig Stift, udgiven af J. Barfod og H. Rørdam. 2 Kr. 75 Øre.

— Anden Aargang. 2 Kr.

Krakes Maal eller Regner Lodbrogs Dødssang. Oversat paa Dansk af C. Berntszøn. (1652.) Ny Udgave. 1 Kr.

JUDICIA PLACITI REGIS DANIÆ JUSTITIARII.

SAMLING

AF

KONGENS RETTERTINGS DOMME

1595—1604.

UDGIVET AF

V. A. SECHER.

MED OFFENLIG UNDERSTØTTELSE.

KØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1881—83.

INDLEDNING.

1. Kongens rettertings domme.

De i denne samling meddelte domme, afsagte på kongens retterting[1]), ere for hvert år delte i to afdelinger med overskrifterne: „Kongens og rigens råds domme“ og „Kongens og rigens domme“. Ved valget af disse navne har samtidens officielle sprogbrug givet vejledningen. Kongens retterting var nemlig i den senere tid af dets tilværelse fællesnavn på to domstole, om end kongen formelt var den, som havde forsædet i dem bægge, og i hvis navn dommene udstædtes.

1. Det förste retterting holdtes i overværelse af rigsrådet; kongen førte forsædet og i domsafsigelsen deltoge så mange rigsråder, som kunde være tilstæde og ikke måtte vige sædet på grund af interesse i den foreliggende sag eller slægts- eller svogerskab til en af parterne. I enkelte tilfælde finde vi, at også andre end rigsråder vare meddommere, således i sagerne mod superintendenten på Gulland, i hvis pådömmelse en del af landets øvrige superintendenter deltoge[2]), se ndfr.

[1]) *Retterting betyder kun i almindelighed et ting, på hvilket der holdes ret, og kan derfor også bruges om herredstinget, se Hvetboherreds tingbog: „16. apr. 1636 blev der ingen retterting holdt, for det var den hellige påske aften“.*

[2]) *Se også dom af 1558 i Rosenvinge: Udvalg af gamle danske domme 2,246—51.*

KRRD[1]) *af 16. oktbr. 1599. Da tinget skulde sættes i forbindelse med rigens råd, faldt det af sig selv naturligt, at det blev holdt ved lejligheder, ved hvilke rigens råd dog var samlet in corpore, f. eks. ved kongens kroning*[2]), *særlig på de almindelige herredage. Dette har givet anledning til, at man i yngre tid har kaldet de af kongen og rådet på kongens retterting under herredagen afsagte domme for „herredagsdomme“*[3]), *et navn der er uheldigt og helst burde undgås*[4]), *da det giver anledning til den misforståelse, at det var herredagen som sådan, der havde dömmende myndighed. Vel siger Larsen*[5]), *at „de kongelige rettertingsdomme nu (ɔ: under de oldenborgske konger) også fik navn af herredagsdomme“, men dette er under alle omstændigheder urigtigt, ti kongens rettertingsdomme omfattede også domme, som ikke havde noget med herredagen at göre. Men selv om man indskrænker Larsens påstand til kun at gælde* KRRD, *er den næppe holdbar, ti det er vist mere end tvivlsomt om betegnelsen „herredagsdom“ for disse lader sig påvise for den ældre tids vedkommende. Officiel var den i hvert fald ikke, lige som den heller ikke vilde have været passende, ti det retterting, på hvilket kongen og rådet dömte, sattes, som nys nævnt, ikke blot når rigsrådet var samlet til herredag, men også når rigsrådets medlemmer*

---

[1]) *Således betegnes for korthedsskyld: kongens og rigens råds domme.*

[2]) *Se ndfr. s. 123 flg. jfr. s. 113.*

[3]) *Protokollerne, i hvilke de heromhandlede rettertings domme findes indførte, kaldes vel på tittelbladene „herredagsdombøger“, men titlerne er skrevet med skrift, som er langt yngre end den, som findes i protokollernes tekst, og desuden indeholde disse også domme, som ikke ere faldne på nogen herredag, se ndfr. s. 123 og 138.*

[4]) *Når der derfor ndfr. s. 132 tales om herredagsdomme, er det en lapsus calami, dombogen har:* nogle vorre egne domme, udi nogle forledne herredage udgifne.

[5]) *Saml. skr. 1,2, 317.*

var kommet sammen ved andre lejligheder, f. eks. ved kongens kroning eller når kongen stævnede dem sammen for at kunne holde retterting[1]*). Man kan finde dette ting omtalt både i den samtidige litteratur og i regeringens officielle aktstykker, men overalt vil man finde brugt udtryk, som tyder på, at „herredagsdomme“ ikke var navnet på de der afsagte domme. Pontanus*[2]*) taler om:* appellatio ad regem et senatum regni *eller* ad regem ac regni senatores; *i Rigens ret og dele 10. decbr. 1621 § 1 hedder det:* kongens og rigens råds dom til almindelige herredage, *og i en dom af 1590*[3]*):* tildömt af os og vort elsk. Danmarkes riges råd udi næste forledne herredage; *det samme udtales i indkaldelserne til herredagene, således 1589*[4]*):* Ti have vi nu besluttet udi vor egen nærværelse at lade holde almindelige herredage her udi vor købstæd København og med vore elskelige Danmarkes riges råd samtligen sidde retterting og forhjælpe enhver til lov og ret, *se endvidere rec. 1558 § 27, håndf. 1559 § 27. Det officielle navn på de på det her omhandlede retterting afsagte domme var: „vor egen og vort elskelige rigens råds dom“*[5]*), „vor egen dom“*[6]*) eller „vor dom“*[7]).

I formularerne for KRRD *er det for de i dette bind fra c. 1600 meddelte domme reglen at fremhæve, at sagen er indledet med „vor egen stævning“ i modsætning til de ndfr. omtalte rettertingsdomme, hvis sager indledes med „vor og rigens stævning“. Denne forskel er så absolut*[8]*), at man*

[1]) *Se ndfr. s. 123 og 138.*
[2]) *Histor. Danic. libri decem. Amstel. 1631 s. 768.*
[3]) *Rosenvinge: Udvalg 4,146.*
[4]) *Holberg: Danmarks riges historie 3, 10—11.*
[5]) *Se ndfr. s. 130.*
[6]) *Se anm. 4 på forrige side.* [7]) *Se ndfr. s. 134.*
[8]) *I dombogen for* KRR *15,71 har der først stået:* med vor oc rigens stefning, *men dette er rettet til:* vor egen stefning, *se ndfr. s. 291.*

derpå, om der bruges det ene eller andet af disse udtryk, kan se, om dommen er afsagt på det ene eller det andet retterting. I de ældre formularer lægges derimod ikke vægt på at fremhæve noget i denne retning, men der er dog kendemærker nok på, om dommen hører til den ene eller den anden slags, se ndfr. s. V. Formularen for KRBD *lød c. 1600 således:*

„Vi Ch. etc. giøre alle vitterligt, at aar — paa vort retterting paa vort slot — udi vor egen nerværilse[1]) ofverværindis *(de tilstædeværende rigsråders navne)*[2]) for os vor skicket — paa den ene och hafde med v o r e g e n s t e f n i n g for os i rette stefnt — paa den anden side och hannom (hinde, dennom) tiltalde for (*gengivelse af stævningens indhold)*; *stævningens fremlæggelse nævnes ikke udtrykkelig. For så vidt nu ikke sagsøgeren påstår dom i henhold til stævningen eller mundlig fører sin sag, i hvilket tilfælde det gærne hedder:* och berette nu for^ne^, *men fremlægger indlæg, hedder det:* och i rette lagde sin (*eller* en) vitløftig skriftlig beretning liudendis *o. s. v. De i rette lagte breve og beviser anføres för eller efter indlæget. nedlæggelsen af påstanden berettes gærne med denne vending:* och efter slig leilighed formener hand hannom herudinden at hafve giort uret och bør at stande hannom til rette *eller* och satte hand underdanigst udi rette, om N. N. icke vor plictig *o. s. v. Gengivelsen af forsvaret begynder i reglen med*: deremod at svare vor her i rette møt — och berette *eller, hvis indlæg fremlægges:* och i rette lagde deris skriftlige giensvar. *Derpå følger sagsøgerens videre tilsvar med sagsøgtes*

[1]) *Disse fire ord faldt bort, når kongen ikke selv var tilstæde.*

[2]) *I domprotokollen har man for at vinde plads her tilladt sig en forkortelse; der står*: ofverværindis (alt raadit) undtagen *(de fraværendes navne)*.

forsvar, og beretningen om sagførelsen afsluttes med den stående vending: med flere (mange flere) ord dennom (derom) emellom vor. *Domsslutningen indledes altid med:* Da efter tiltale, giensvar (bref och bevisning) och den sags leilighed sagde vi saaledis derpaa af for rette, *og formularen afsluttes med:* datum ut supra, *hvortil der föjes*: nostro ad causas sub sigillo teste A. H. justitiario nostro dilecto[1])

2. Det andet retterting ledede i det 16. årh. sikkert som hovedregel af rigens kansler, enten alene eller i forbindelse med en eller flere af egnens betydeligere mænd, efter som tinget blev sat det ene eller det andet sted; det var ikke nødvendigt, at meddomsmændene skulde være medlemmer af rigens råd eller adelige. Det officielle navn for de på dette retterting afsagte domme var: vor og rigens domme[2]), og de udstædtes i kongens navn[3]). I formularen er der c. 1600 særlig den forskel fra KRRD, *at der henvises til „vor og rigens stævning"; dette sker nu vel ikke i de ældre domme, men der er også andre egenheder ved formularen, af hvilke altid en eller flere ville findes, hvad enten dommen er ældre eller yngre. Således henvisningen til, når parternes rette sjæte uges tægtedag indtræffer, påberåbelsen af, at fordelings- eller æskningsbrev eller rigens breve er blevet i rette lagt, hvorhos dommen i reglen vil lyde på, om sagsøgeren skal komme til sin forfølgning eller ikke. Når man har dette for öje, vil man næppe kunne tage fejl af, om man har den*

---

1) *Har rigens kansler forfald og må en anden fungere i hans sted, hedder det f. eks.*: teste C. V. magistro aulæ nostræ, tenente locum justitiarii nostri dilecti, *jfr. ndfr. s. 149, 151.*

2) *Se ndfr. s. 130; dog forekommer en enkelt gang vor dom, se ndfr. s. 490, men her kunde foreligge en skrivefejl.*

3) *I et forlig ndfr. 315, som lige som andre forlig og domme er udgivet i kongens navn jfr.*: efter vi hafver forhørt samme sag, *taler kansleren i egen person som*: jeg A. Hvitfeld.

eller den anden slags rettertingsdomme for sig. Formularen lyder c. 1600 med nogen variation i enkeltheder således:

Vi Ch. etc. giøre alle vitterligt, at aar — paa vort retterting paa vort slot — for os vor skicket — paa dend ene oc hafde med vor och rigens stefning for os udi rette stefnit — paa dend anden side och hannom tiltallid, for hand hafde tagit gienbref emoed nogen vore och rigens laugdagsbrefve, vi hannom gifvit hafde over for^ne^ — for at *(gengivelse af sagens realitet),* begierede fordi, hand nu ville fremblegge, hvormed hand formente samme hans forfølling at ville spilde oc ukraftiggiöre, och vor det idag deris rette siette ugedag at møde derom for os udi rette[1]). Deremod at svare vor her udi rette møt for^ne^ (*indstævnte*), och, *herpå gengives instævntes forsvar med påstand om: at* hannom fordi ingen videre forfølling burde at ofvergaa, *og hans i rette lagte dokumenter, og dernæst sagsøgerens tilsvar og sætten i rette:* om hannom icke videre burde at komme til sin forfølling som hand dend nu sluppit hafver, *med de dokumenter (gældsbrev, dom o. s. v.), hvorpå saggivelsen støtter sig, samt de æsknings- eller fordelingsvidner, hvormed forfølgningen er begyndt. Hvis der ikke herpå følger yderligere tilsvar fra indstævnte, hedder det:* med flere ord dennom der om emellom vor. Da efter tiltalle giensvar oc dend sags leiglighed och. *Herefter følger en redegörelse for retsspörgsmålet medmindre der efter indstævntes forsvar ikke er nogen grund dertil, i hvilket tilfælde der fortsættes:* efterdi vi befinde eskning (*eller* fordeling) at vere for^ne^ *(sagsøgte)* ofvergangen til — byeting och intet hand fremlegger, hvormed hand vil rette for sig, *afgörelsen udtales derpå således:* da bør for^ne^ *(sagsøgeren)* tage vor oc rigens forfølling,

1) *Hvis sagen af en eller anden grund tages for för eller efter tægtedagen, göres bemærkning derom.*

som hand dend nu sluppit hafver. *Hvis æskningen ikke har været indanket til landsting, tilföjes*: emeden oc ald dend stund for[ne] eskning staar ved sin fulde macht. *Sker det derimod, at æskningen eller fordelingen er indstævnt til landstinget, at indstævnte tilbyder at rette for sig, at sagen ifølge rec. 1558 §§ 5, 8, 1576 § 1 först burde have været pådömt o. s. v., udsættes gærne sagen med de ord:* da hafve vi forelagt for[ne] *(sagsøgte)* tid oc respit inden sex ugger at indstefne den sag *o. s. v. med fortsættelse:* oc midlertid med den vor och rigens forfylling, at hvile oc opstaae, *eller:* dersom samme æskning (*eller* delsvinde) icke da kand ryggis oc ukraftig giøris, da hannom igien at tage vor och rigens forfølging, som hand dend nu sluppit hafver oc gaais derom hvis ret er. *Bliver resultatet, at indstævnte frifindes, hedder det:* da kunde vi hannom *(sagsøgeren)* icke nogen vidre forføling stede i dend sag. *Slutningen af teksten gives som i dommen ovfr. s. V med:* datum ut *o. s. v. Udebliver sagsøgte, gives nederfældingsbrev over ham, hvortil formularen findes s. 40 i Rosenvinges udgave af Rigens ret og dele.*

3. For en fuldstændigheds skyld skal endnu mindes om, at låsebrevene gives i form af en dom, afsagt på kongens retterting, men da de ikke ere egenlige domme, er der intet hensyn taget til dem i denne samling.

Medens det altså er godtgjort, at der må skelnes mellem to slags domme, afsagte på kongens retterting og udstædte i kongens navn, og at der til hver slags domme findes brugt en særlig formular med visse ejendommeligheder, har Rosenvinge ikke nöje fastholdt dette. Vel siger han ganske rigtig: „Kongens retterting er den almindelige benævnelse, hvormed betegnes såvel rigets höjeste domstol, hvad enten kongen præsiderede med hele rigsrådet eller med nogle af dettes medlemmer eller

andre af kongen tilforordnede eller og en del af rigsrådet alene afsagde dommen i kongens navn, som og den ret, der under forsædet af rigens kansler afgjorde sager, som angik eksekution og forfølgning til lås"[1]) — og taler om „de domme, som ere afsagte på kongens retterting, så vel dem, der ere afsagte af kongen og rigsrådet, som dem, der alene ere afsagte af rigens kansler"[2]), men denne erkendelse er blevet uden frugt for hans praksis. Han betragter således[3]) uden videre de for sager, som endtes med en kongens og rigens dom, om stævning m. m. gældende regler som gyldige for alle sager, der førtes på kongens retterting, og i overskrifterne til de i samme bind, i hvis forord hine ytringer forekomme, udgivne domme, stiller han sædvanlig „dom på kongens retterting" i modsætning til „kongens og rådets dom", som om denne ikke også var afsagt på kongens retterting. Denne unöjagtighed retter han, skönt den står i modstrid med, hvad han selv udtaler i forordet til 1. bind, ikke i noget af de følgende, ligesom der i det hele ikke er nogen fasthed i betegnelsen i overskrifterne til de udgivne domme. Med „dom på kongens retterting" betegner han gærne KRD[4]), men flere steder får pludselig denne betegnelse anvendelse på KRRD, således på domme af 1558[5]), skönt de dog lige så vel som en anden dom af 1558[6]) ere KRRD og desuden findes i samme domprotokol (Q) som den, og protokollen tilmed kalder sig: register på hvis domme, som ere udgangne o. s. v. efter kgl. majts. egen stævninger o. s. v.[7]).

---

1) *Udvalg 1,* XXII *jvfr.* VII.
2) *Udvalg 1,* VII.
3) *Udvalg 1,* XXV.
4) *Således betegnes for kortheds skyld kongens og rigens domme.*
5) *Udvalg 2, 230; 232; 233; 235; andre eksempler se 2, 240; 3, 97; 99; 125; 4, 193.*
6) *Udvalg 2, 226.*
7) *Udvalg 2,* XV.

Så kan det atter ske, at Rosenvinge kalder en KRRD *for herredagsdom*[1]. *Han synes tilsidst helt at have glemt sine ovenfor anførte ytringer om de to retterting, ti i overskriften til en* KRD *1588*[2] *siger han: „Sagen henvises som en æressag til påkendelse af kongen og rigsrådet, da den ikke angår jordegods, gæld eller andet sådant, som hører under retterting et". Dette er imidlertid i enhver henseende en misforståelse af dommens ord*[3]*):* epterdi vi befinder samme sag at verre ære vigtig och icke jordegouts, gieldsag eller andit saadant anrørendis, som her paa dette retterting for os bøer eller kand ordellis ...., da gaae derom for os oc menige Danmarkis rigis raad *o. s. v. — Larsen*[4] *går til den modsatte yderlighed af Rosenvinge og taler om, at „kongens retterting under kongerne af den oldenborgske stamme faldt sammen med rigsrådet eller en afdeling af dette, når rådet under kongens forsæde konstituerede sig som domstol", medens tidligere også andre end rigsråder deltoge i påkendelsen. Urigtigheden heraf fremgår af undersøgelsen ovenfor. I sin retshistorie §§ 188, 205 taler Rosenvinge ud fra meget uklare forestillinger om kongens retterting, og hans ord her har Stemann*[5] *på vanlig måde kun afskrevet uden at rette dem efter, hvad Rosenvinge havde udviklet i forordet til 1. bind af sit udvalg. Heldigere end retshistorikerne, som have skrevet derom, har affatteren af „Regesta diplomatica historiæ Danicæ" været: han bruger om alle dommene fællesnavnet: kongens rettertingsdom, men da hele uddraget af dommene kun omfatter nogle få linjer, vilde det unægtelig have bidraget meget til tydeligheden, om*

[1] *Udvalg 3, 300; 307; 310.*
[2] *Udvalg 4, 135.*
[3] *A. s. s. 141.*
[4] *Saml. skr. 1, 2, 319.*
[5] *Den danske retshistorie s. 225.*

det var blevet angivet, om den refererede dom var en kongens og rigens råds dom eller en kongens og rigens dom.

Rosenvinge udtaler fremdeles et sted[1]*: „kongens retterting eller den øverste domstol kaldes også rigens ret“, men også dette er misvisende, og henvisningen til vendingerne:* hans sag hengde inde for vor oc rigens ret .... hans sag vor begynt for vor och rigens ret *i dommen af 1540 kan lige så lidt støtte påstanden, som en sammenstilling af hin vending med det udtryk i en anden dom:* vor och rigens brefve. *De domme, i hvilke disse vendinger bruges, ere ikke afsagte af kongens og rigens råd, som var höjeste ret*[2]*), men ere kongens og rigens domme. Sådanne udtryk som* vor oc rigens ret, vor och rigens brefve. vor oc rigens dom, vor oc rigens stefning *sigte alle kun til det ene retterting, på hvilket rigens kansler i almindelighed var den, der førte forsædet.*

2. Kilderne til kundskab om kongens rettertings domme.

Hovedkilden for det 16. og 17. årh.s vedkommende er de officielle domkopibøger. Dommene affattedes alle af „rigens skriver“[3]*) (scriba regni, se ndfr. s. XIII), og efter hans koncepter bleve dels dombrevene udfærdigede, dels en afskrift indført i „rigens bog“*[4]*), som domprotokollerne synes at være blevne kaldte. Fra Kristian III.s tid af bleve dommene, eftersom de vare kongens og rigens råds eller kongens og rigens, indførte i to rækker af protokoller, som i senere tid*

---

[1]) *Udvalg 1, XXIII.*

[2]) *Se den ovfr. s. IX anførte dom af 1558, og instansfølgen, således som Pontanus a. s. giver den: hinc (ɔ: fra herredstinget) appellatio instituitur ad terræ seu territorii ejusdem judicem, deinde ad regni cancellarium, postremo ad regem ac regni senatoris.*

[3]) *Se ndfr. s. 123; kongens egen stævning udtoges i kancelliet ndfr. s. 141, 349.*

[4]) *Se ndfr. s. 292.*

gærne kaldes „herredagsdombøger“ og „rigens dombøger“. De i dette bind meddelte domme ere tagne fra følgende protokoller, som alle ere i folio og findes i Gehejmearkivet; som henvisning er i det følgende brugt henholdsvis mærket Hdb. og Rdb. med angivelse af bindtallet eller året foruden bladtallene.

1. Har intet tittelblad, men kun på ryggen med yngre hånd påskriften: Herredagsdombog fra 1590—1595, XIII.

2. På förste blad står med yngre hånd: Herredagsdombog 1595 nr. 14; *protokollen er ført til 1598, dette år medregnet.*

3. På förste blad står: Anno 1599 efter kong. maits. egne stefninger, *og med yngre hånd:* Herredagsdombog anno 1599 nr. 15. *Af de i denne protokol indeholdte domme have nogle årstallet 1601*[1]*, men dette kan kun bero på en skrivefejl. Dels findes der nemlig også en del domme, som först have haft årstallet 1600 eller 1601*[2]*, og som have fåt det rettet til 1599, dels er der hverken 1600 eller 1601 blevet holdt herredag, i det mindste findes der i kancelliets kopibøger over kgl. missiver mellem 16. juli 1599, da herredagen i oktober s. å. indvarsledes, og 20. decbr. 1601, da herredagen i april 1602 blev indkaldt, intet brev, hvorved der stævnedes til herredag, lige så lidt som der findes spor af, at rigsrådet har været forskrevet til noget andet møde, ved hvilket kongens retterting kunde blive sat. Det var påtænkt at holde herredag til hellig trefoldigheds söndag 1600*[3]*, men det synes ikke at være blevet til noget. Der har altså ingen domme været at indføre for årene 1600 og 1601*[4]*. Engelstoft*

[1]) *Se ndfr. s. 274—76.*

[2]) *Se ndfr. s. 277—78, 287—94, 296—99.*

[3]) *Se ndfr. s. 250.*

[4]) *Engelstoft nævner Hist. tidssk. IV. 5. 149, at der 1600 blev afsagt*

kalder[1]) *protokollen for 1599 „en omtrent samtidig afskrift af rigens dombog, som for årene 1599 og fgg. må træde i originalens sted", men at den kun indeholder domme fra 1599 have vi sét, og der er dernæst ingen grund (Engelstoft nævner heller ingen) til ikke at anse den for den originale protokol: den er skrevet med samme hånd som det foregående bind og indrettet aldeles på samme måde som de andre.*

4. For året 1602 findes ingen renskreven protokol, men kun en del sammenhæftede koncepter med tittel: Concepter af kgl. maits. och Danmarkis riges raads domme, som til herredagen anno 1602 oc anno 1608 er publiceret efter hosføiede register; *koncepterne ere nummererede fra 1 til 75; dog findes intet koncept for nr. 11—17, 23—35 og 72, hvoraf synes at fremgå, at konceptsamlingen ikke er fuldstændig, og at der må fattes adskillige af de i året 1602 afsagte domme. I virkeligheden påkaldes også i senere domme domme, som skulle være afsagte af kongen og rigens råd under herredagen 1602*[2]*), uden at teksten er bevaret blandt de andre koncepter. Over de enkelte domme står:* scripsi, *hvad vel må betyde, at dombrevet er blevt udfærdiget, medmindre man deri vil se en udtalelse om dommens indførelse i en nu tabt renskrevet protokol; en sådan antagelse synes dog mindre sandsynlig, da det vilde være et mærkeligt held, om koncepterne netop skulle være bevaret for det ene år, hvis renskrift var tabt. Blad 79 står følgende udtalelse:* Hæ fuerunt literæ judiciales, qvas ego Nicolaus Christierni pro viro spectato, omniqve honore digno

dom over Ejler Brockenhus, hvorved denne blev dömt til livsvarig indespærring. En sådan dom måtte vel i henhold til rec. 1558 § 27, have været en kongens og rigens råds dom, så det er vist tvivlsomt, om årstallet er rigtigt. Engelstoft nævner heller ikke sin kilde.

[1]) *Hist. tidssk. IV. 4. 505.*

[2]) *Se ndfr. s. 423, 483, 493, 494, 559.*

viro Clavdio Martino, regni hujus scriba dignissimo, exaravi. Qvas ego in hisce comitiis, predicto viro preside, exscripsi literas judiciales, magna ingenii prestantia magnoqve manuali acumine elaboravit vir predictus, qvem honoris ergo nomino toties. *Heraf ses altså, at det, som ovenfor bemærket, var rigens skriver, der redigerede dommenes tekst; han lod så atter sin skriverkarl udføre renskrifterne. Denne havde dog noget arbejde med koncepten; konceptsamlingen for 1602 viser nemlig to hænder i hver koncept: en nitid skriverhånd har indført de formularmæssige vendinger og uddragene af stævningen, parternes indlæg, i rette lagte dokumenter m. m., og en anden mere flygtig hånd har med talrige rettelser og omskrivninger indført domsslutningerne og enkelte andre ting. Den sidste hånd er åbenbart rigens skrivers, den förste hans skriverkarls.*

5. På tittelbladet står: Herredagsdombog anno 1603, nr. 17; *kun 100 blade ere beskrevne, resten er ubeskrevet.*

6. På bindets indvendige side står med yngre hånd: Herredagsdombog anno 1604 nr. 18.

7. Skönt der på tittelbladet står: Danmarkis rigis register paa domme, som gangne ere under konning Frederik den anden vid Arrild Hvitfeldt, Danmarkis rigis cantzeler, epter rigens stefninger fraa helig trefoldigheds søndag anno 1586 och til den 4. aprilis 1588, — *så indeholder protokollen dog også dommene fra 17. juni 1588 og til 12. maj 1597.*

8. Titlen lyder som i foregående protokol, kun hedder det: Christian den fierde *og* fraa 17. julii anno 1597 och til den 8. aprilis anno 1609. *En yngre hånd har skrevet:* Rigens dombog fra 1597—1609 litr. I.

Medens det for det 16. årh. ikke er ualmindeligt, at finde kongens rettertingsdomme indførte i kancelliets kopibøger over

kongelige åbne breve („registre"), vil en eftersøgning i disse for den tid, hvorom der i dette bind er tale, ikke give noget udbytte. Det vil sikkert også kun være få af de udstædte dombreve, der ville findes bevarede, nogle enkelte haves i de københavnske samlinger, andre ville findes mindre tilgængelige i de provinsielle embedsarkiver eller i private arkiver. Som en anden kilde må medtages de private samlinger af domsafskrifter, af hvilke vore biblioteker eje en mængde håndskrifter, dog synes heller ikke her høsten af for rigens bog ukendte domme, at ville blive rig for tiden fra Kristian IV.s tid, dertil er rigens bog på denne tid for vel ført. Teksterne i disse afskriftsamlinger må alle på nærmere eller fjærnere hånd stamme enten fra dombrevene eller fra rigens bog, og for så vidt bægge disse kilder til en doms tekst haves, blive de private afskriftsamlinger uden værdi for fastsættelsen af den rigtige tekst. Der kan strides om, hvorvidt dombrevene eller rigens bog indeholder den officielle tekst; for historien vil sikkert spörgsmålets løsning blive af ringe betydning, vigtigere er det at få afgjort, hvad forhold der består mellem de to kilder, og hvilken af dem der er den, som bringer den rigtigste tekst. Der er hidtil kun faldet mig lidt stof i hænde til en endelig afgörelse, men dog vist altid tilstrækkeligt til at finde den rette løsning. Det er dommen i sagen Aksel Rosenkrands mod Tale Ulvstand[1]*, som indtil videre giver en forklaring. Den foreligger dels i rigens bog, dels trykt i Kofod Anchers lovhistorie; Ancher angiver ikke sin kilde, men en jævnførelse af retskrivningen i hans tekst med den i rigens bog og en undersøgelse af de ndfr.*[2]*) meddelte læsemåder, vil utvivlsomt vise, at han har sin tekst efter en af-*

---

[1]) *Trykt ndfr. s. 74—77.*

[2]) *S. 77.*

skrift — om en direkte eller fjærnere kan ikke afgöres — af dombrevet. Selv om nu også en del af afvigelserne i Anchers tekst stamme fra fejl i hans afskrift, kan det dog ikke gælde om dem alle og da næppe om følgende: rigens bog har: vor sin dom bestendig och mente sig den efter den sidste skonske loug .... som och med judske[1]), som den fornemste loug her udi rigit, at bekreftis, och hans dom fordi burde ved mact at blifve; *Ancher har:* .... rigit bekreftis, hafve dømt och ....; *ingen af disse læsemåder giver sammenhængende mening, og særlig er rigens bogs uforståelig, men der kan næppe være tvivl om, at en kombination af de to teksters læsemåde giver det rette. Der må læses:* .... rigit. bekreftis, at hafve dømt och, *men dermed er også forholdet mellem de to tekster givet: de ere bægge afskrifter af én og samme tekst, af den koncept, som rigens skriver affattede; koncepten må på dette sted have været stærkt gennemrettet således som f. eks. koncepterne af 1602 ofte ere det, skriverkarlen, som skulde tilvejebringe dombrevet og indføre koncepten i rigens bog, har haft möje med at læse forskriften og henføre de i randen gjorte rettelser på sit rette sted. Er nu dette således, er dermed også teksternes værdi overfor kritiken givet; denne kan ikke være bundet overfor nogen af dem, det må stå den frit for, hvor der er noget valg, at foretrække den bedste læsemåde og den, som bedst giver meningen således, som man efter et velovervejet skön må antage, at affatteren af domskoncepten har villet give den. Megen praktisk betydning vil dette dog, da der i reglen kun vil foreligge én tekst: den i rigens bog, ikke få.*

I øvrigt ere dombøgerne fra den tid, dette bind omhandler, skrevne med en så tydelig og god håndskrift, at der sjæld-

---

[1]) *Ndfr. s. 73 er udfaldet komma efter:* judske.

ent bliver tale om utydelighed eller tvivl, og der er vist kun én betegnelse, som kan volde tvivl om den rette forståelse. Det er reglen særlig i de protokoller, som först bleve benyttede til dette bind, at udslettelser betegnes ved, at de pågældende ord ere overstregede; enkelte steder forekommer det dog også, at ord ere understregede, men det kun ord, som fra meningens side godt kunde blive stående. Först ved at komme længere frem i arbejdet stødte jeg på steder, hvor de samme ord ere blevne gentagne lige efter hverandre og det ene hold ord så er understreget. Således findes der: for en dom for en dom[1]), fordi hans forfølling hans forfølling[2]) *o. s. v., de fremhævede ord ere understregne. Der er tilfælde, hvor det, om stregen er betydningsløs eller betyder en udslettelse, er af vigtighed, f. eks. når ordene:* udi vor egen nærværilse *ere understregede. Det förste sted*[3]), *hvor dette forekom, har jeg ikke tillagt stregen den negative betydning, således som i det følgende, hvor det dog altid er blevet angivet, at hine ord stode i dombogen, men understregne, se således ndfr. s. 211.*

3. *Om nærværende udgave af kongens rettertings domme.*

Udgaven omfatter kun danske domme, derunder dog domme vedkommende de afståede lande: Skåne, Halland, Blekingen og Gulland. Norske domme ere derimod ikke medtagne. Norske sager bleve i det hele kun sjældent indstævnede for det retterting, på hvilket kongen selv førte forsædet, og som i reglen holdtes i Danmark. Når kongen ikke en sjælden gang selv

---

1) *Hdb. 14, 377.*
2) *Rdb. 1597—1609, 15.*
3) *I dommen ndfr. s. 96—97; der bör derfor s. 96 linje 11 f. n. efter 16. juni tilföjes:* (Fr. kongen) *med en slig anmærkning, som ellers i lignende tilfælde er blevet brugt.*

var i Norge, fik nogle rigsråder fuldmagt til i hans navn at holde retterting der i landet og afsige domme. Disse domme er indførte i en særlig række af norske dombøger. Undtagelsesvis bleve dog norske sager indstævnede til rettertinget i Danmark, og dommene findes da indførte i dombøgerne blandt de på dette afsagte domme[1]*; denne sidste omstændighed kunde dog ikke være grund nok til at medtage disse norske domme, så meget mindre som det ikke var planen at udgive dombøgerne som sådanne, som „codices“, idet kopibøger, enten de nu ere anlagte og førte af et kloster, et øvrighedskontor eller en hvilken som helst anden institution, ikke kunne betragtes som en urørlig helhed, på hvilken man vilde forgribe sig, hvis man opløste den. Medtagne ere derimod de på rettertinget efter mægling af retten indgåede forlig mellem parterne, skönt disse ikke vare domme og derfor også officielt kaldes „kontrakter“*[2]*; der er nemlig ikke mange af dem, og tilmed gives der i dem oplysning om den tidligere procedure i sagen. De såkaldte låsebreve, som udstædtes i form af en på kongens retterting afsagt dom, findes ikke i de her benyttede dombøger og ere heller ikke medtagne, da de ikke ere domme i egenlig forstand. Til nærmere oplysning om udgivelsesmåden tjæner følgende.*

Det vilde ikke være heldigt, at efterligne Rosenvinges eksempel og udgive et nyt mere eller mindre vilkårligt „udvalg“. Betydningen af de i „uvigtige“ domme indeholdte oplysninger falder ofte först i öje, når der foreligger mange

---

[1]) *I dombogen nr. 14 findes norske domme bl. 363—65, 365—67, 370—71, 372—74, 377—379, 384—86, 387—89, 392—93; i nr. 15 bl. 102—3; i koncept for 1602 bl. 165, 171—73, i nr. 17 bl. 12—19 54—61, 90—93.*

[2]) *Se ndfr. s. 358.*

eksempler, som det vilde være umuligt at få sammenstillet, så længe de skulle søges i de uhandelige dombøger, og næppe vil nogen jurist, som gennemgår dette bind, undgå at lægge mærke til, at udgaven, netop ved at den tager tilsyneladende småting med, lægger grund for en i alle enkeltheder udførbar fremstilling af det 16.—17. årh.s retssystem, som det vilde være umuligt at give på grundlag af lovene og et „udvalg". De domme, som ikke optoges i et sådant, vilde for fremtiden være tabte, fordi det vilde være forbunden med for stor ulejlighed at opsøge dem i dombøgerne, og endelig indeholde dommene også i historisk og sproglig henseende meget, som det vilde være uret at forbigå ved som Schiøttz[1]*) og Sylov*[2]*) ensidig at arbejde juristerne i hænde. På den anden side var det aldeles nødvendigt, hvis ikke værket skulde svulme alt for meget op og udgifterne blive uoverkommelige, at forkorte dommenes tekst betydelig*[3]*) ved udeladelse af uvæsenlige enkeltheder. Et stort rum optages af ene formularvendinger, som stadig komme igen, og desuden have ikke alle sagførende parter, hvis sagførelse gengives i dommene, kunnet fatte sig i fornøden korthed, og ofte forsvinder det lidet, som i en dom har betydning, i fyldekalk af den art. Ligesom man derfor nuomstunder er temmelig enig om, at en udgiver bör lægge de historiske kilder, som han offenliggör, frem for benytteren i en form, der gör deres mening så let tilgængelig som mulig, således kan der for tilfældet ikke indrömmes udgiveren ret*

---

[1]) *Fra Sællandsfars landsting, efterretninger om en del ved denne domstol i årene 1676—1789 indkaminerede sager. Kbh. 1875.*

[2]) *Den materielle bevisteoris udviklingshistorie i dansk ret. Kbh. 1878 med tillæg af utrykte höjesteretsdomme fra 1670—73 og 1683—1704.*

[3]) *Den ndfr. s. 211—19 meddelte dom fylder i dombogen 38 folio-sider.*

til at skyde fra sig og over på benytteren arbejdet med af de omfangsrige domme at udfinde det ofte lidet, som har værdi. I overensstemmelse hermed ere alle dommene blevne sammentrængte så meget som muligt[1]*, og af de ndfr. angivne bladtal vil det ses, at det ofte har været meget betydeligt. Herved er jeg gåt frem på følgende måde:*

Uddragene indledes i reglen med, at det i ( ) med: Fr. *eller:* Nærv. *er henholdsvis angivet, hvilke dommere på den ved begyndelsen af hovedafsnittet anførte liste ikke deltoge i domsafsigelsen i det enkelte tilfælde (vare fraværende). eller overhovedet vare tilstede (ved kongens og rigens domme: foruden rigens kansler). Findes ingen ( ) ved et uddrag, må det altså ved kongens og rigens råds domme forstås, som om alle de på hovedlisten nævnte dommere, kongen indbefattet, vare tilstæde, ved kongens og rigens domme således, at kun rigens kansler var dommer. I koncepten for 1602, som er lagt til grund for udgivelsen, findes, som ndfr. s. 334 bemærket, ingen sammenfattende overskrift. Det vides derfor jævnlig ikke, hvilke rigsråder der vare tilstæde som dommere, og* Fr. *betyder her, at det i koncepten ved den enkelte dom er angivet, at de pågældende ikke vare tilstæde, medens ingen ( ) betyder, at „kongen og alt rådet" angives som deltagende i pådömmelsen; i enkelte tilfælde er det udtrykkelig anført, hvilke dommere der var tilstæde. Gives der i koncepten ingen oplysning om dommerne, er dette angivet ved uddragene i en anmærkning. Hvad der i nogen henseende: juridisk, sproglig og historisk, kunde være af betydning, har jeg søgt at medtage og har der-*

---

[1]*) Medens der for det 16. årh., hvorfra Rosenvinge har udgivet så mange domme, næppe bör være tale om at give lige så udførlige uddrag af de trykte som af de utrykte domme, er der i dette bind ingen forskel gjort, fordi der kun forekommer få i forvejen trykte domme.*

for i det hele i gengivelsen af dommene så nöje som muligt holdt mig til deres egne ord og vendinger uden altid ved benyttelse af anførselstegn at angive dette, selv om der derved skulde fremkomme ting, som i en nutids stil er usædvanlig, f. eks. en springen om fra den ene tid af udsagnsordene til den anden, fra förste person til tredje og omvendt, m. m. Det har været målet så lidt som muligt at give stoffet i bearbejdet eller oversat form, selv om stilen af og til skulde lide derved og blive tung eller knudret. Helt at gennemføre dette har dog ikke været muligt, enkelte afvigelser have været nødvendige. Som ovenfor bemærket, gives i hver dom udsigt over stævningens indhold, hvorefter sagsøgernes mundlige eller skriftlige (ved indlæg) sagførelse, som meget ofte ikke indeholder andet, end hvad der alt er sagt i stævningen, berettes. Alt dette er i denne udgave blevet sammenarbejdet, fordi ellers uendelige gentagelser vilde blive følgen og kræve en betydelig plads, men det er dog altid angivet, hvorvidt der af en part blev fremlagt noget indlæg; det er således i almindelighed ikke muligt efter denne udgave at undersøge forholdet mellem stævning og saggivelse, og i hvilket omfang saggivelsen måtte indeholde punkter, der ikke alt vare angivne i stævningen; men for så vidt det for forståelsen af en enkelt dom er nødvendigt at vide besked herom, vil det blive oplyst i en anmærkning. Dernæst er det ikke heller altid angivet, hvor mange gange hver part havde ordet; ofte er, for så vidt ikke tydeligheden vilde lide derved, hvad en part sagde de forskellige gange, han fik ordet, draget sammen, især når der kun var tale om gentagelse af det alt sagte, og i slige tilfælde er hans udtalelse altid givet med den ordforbindelse, hvori den træder bedst frem, eller hvori han bruger vendinger, som have noget mærkeligt i sproglig henseende, uden hensyn

til om de under sagførelsen faldt först eller sidst. For så vidt altså nogen i dombogen skulde ville opsøge ytringer, som i min gengivelse af en dom stå först, må jeg til vejledning bemærke, at man må være forberedt på at finde dem lige så godt sidst i dommen som först eller i midten. Af denne således fulgte fremfærd vil man alt kunne slutte sig til, at der ikke kunde göres forskel på domsformularernes: hafde i rette stefnt *og:* och hannom tiltalte, *dette er blevet sammendraget til et:* tiltalte *i de af kongen og rådet afsagte domme. I kongens og rigens domme har jeg derimod foretrukket at sætte:* forfulgte, *for at angive, at dommen egenlig kun er en kendelse, afsagt under en forfølgning med rigens dele i anledning af, at den forfulgte har taget genbrev. Idet jeg på denne måde betegnede dommen som led i forfølgningen, troede jeg at kunne udelade andre ting, som udmærkede den fra kongens og rådets domme, således: bemærkningerne om rette tægtedag, hvis sagen foretoges på denne, om at herredstings (bytings) og landstings vidner om foregående enten æskning eller fordeling i rette lægges, om i rette læggelse af rigens lovdagsbreve*[1]*) og om at*

---

[1]) *Det må huskes, at når en kongens og rigens råds dom var udgangspunkt for forfølgningen, behøvede man ikke at foretage æskning eller fordeling, men tog i det sted en seks ugers påmindelse, se Instruks at forfølge rigens dele, Rosenvinges udgave s. 37. Ligeledes, at man kunde tage lovdagsbrevene umiddelbart efter æskning til byting uden, som efter herredstings æskning, först at tage landstingsæskning, se Rigens ret og dele 1621 § 11, jfr. ndfr. s. 308. Lignende synes forholdet at være ved fordelingen, jfr. ndfr. s. 313 og 410, hvor bemærkningen i anm. 1 bör gå ud. Hvor vidt der i det enkelte tilfælde er anvendt æskning eller fordeling, vil, når det er angivet i dommen, altid kunne ses af en eller anden vending i uddraget, jfrt. med tillæg. Fra s. 487 af er dog for en lettere forståelses skyld efter ordet:* forfulgte *i () tilföjet, om forfølgningen havde æskning eller fordeling til udgangspunkt. Er intet angivet, er enten udgangspunktet en* KERD *eller en forfølgning til lås, hvad der vil kunne ses af det følgende, eller intet derom oplyst i dommen.*

modparten havde taget genbrev og derfor nu burde angive, hvormed han vilde spilde forfølgningen; ved uddragene må altså i reglen bemærkninger om disse ting underforstås[1]), *lige som også, at hvor der ikke er bemærket noget andet, går forfølgerens påstand ud på, at forfølgningen fremmes, forfulgtes ud på, at han med urette er kommet ind i rigens ret og bör være kvit for den tiltale. Med ordet:* dom *i spærret skrift er med udeladelse af de i teksten brugte vendinger angivet, hvor domsslutningen begynder, skönt rettertingsdommenes egen sprogbrug ved ordet dom forstår såvel beretningen om parternes sagførelse som domsslutningen, der nævnes:* sententsen[2]*), altså hvad der efter moderne sprogbrug kaldes domsakt. Også i de med anførselstegn anførte stykker er uden angivelse enkelte ord og vendinger blevne udeladte såsom:* høgloflig salig ihukommelse; høgborne første og herre; kiere, salige; høgbemelte; os elskelige[3]); *samt:* erlig och velbyrdig. *når der åbenbart tales om adelspersoner;* forskrefne, for^ne^ *overalt, hvor det lod sig göre, uden at tydeligheden led derved;* som samme dom fast vitløftigen i sig self indholder *o. s. v.; for så vidt betydeligere udeladelser have fundet sted, er dette angivet med prikker. Endelig har hensynet til, at der så meget som mu-*

---

[1]) *Dette gælder dog ikke om de i dette bind först trykte uddrag af kongens og rigens domme, ti i dem ere den slags bemærkninger, om hvilke det senere skönnedes, at de kunde udelades, blevet taget med.*

[2]) *Se ndfr. s. 269.*

[3]) *Rosenvinge påstår i Udvalg 4, 452, jfr. 202, at prædikatet:* os elskelige *ikke kan bruges om en bonde, og under indflydelse heraf blev ndfr. i begyndelsen medtaget dette prædikat, når det ikke var indlysende, at vedkommende person var en adelsmand. Da det imidlertid viste sig, at Rosenvinges påstand var urigtig, i det* os elskelige *vel i reglen ikke bruges om uadelige, men dog oftere anvendes på bønder, borgere og disses hustruer, rigens dombog 1597 —1609 bl. 115:* os elsk. E. Hansen i Harrested; *116; 117; 162 og 163:* os elsk. Anne Hansdotter *o. s. v., er prædikatet altid siden blevet udeladt.*

ligt måtte spares på plads, hvis det skulde lykkes at få denne udgave af kongens rettertings domme bragt til ende i en nogenlunde overskuelig fremtid, medført, at også personnavnene til en vis grad ere blevne meddelt i forkortet skikkelse[1]*). Navnene på bønder ere for så vidt ikke navnet som sådant syntes at have interesse, kun gengivne med begyndelsesbogstaverne, og denne betegnelses måde er også i de förste 10—12 ark blevet anvendt på andre personnavne, så snart de förste gang, de forekom i dommen, have været skrevet fuldt ud og tydeligheden ikke vilde lide derved; da der imidlertid blev udtalt ønsket om en mindre knap meddelelse, fordi den kursoriske læsning derved vanskeliggjordes, har jeg siden været mindre nöjeregnende med efternavnene.*

Medens det altså har været målet så vidt muligt at holde sig til dommenes egne ord og kunstudtryk og ikke at indføre nutidens, er påstandsangivelsen: han satte underdanigst udi rette, om ikke *ombyttet med:* han påstod at, *og udtrykket:* skriftlig beretning *med:* indlæg; *det ellers almindelige ord for indlæg: forsæt blev först fundet en enkelt gang, da arbejdet var vidt fremskredet. — I det hele taget må det siges, at dommene gennemgående ere vel affattede, og at rigens skriver klart har formåt at fremstille parternes tankegang; når der dog jævnlig vil findes domsuddrag, af hvilke man kun får en utydelig forestilling om, hvad en part har ment, ligger skylden lige så lidt hos rigens skriver som hos udgiveren, den må søges hos parten selv. Lige så vel som man nu kan træffe temere litigantes, lige så lidt var der tidligere brist på dem, ja dommene vise tilfulde, at i hin tid,*

---

[1]) *I at forkorte navnene har jeg fulgt det eksempel som er givet i et tidligere noget lignende arbejde: Stemann: Schleswigs recht und gerichtsverfassung im 17. jarh. . 1855.*

hvor teologiske spidsfindigheder og juridiske hårkløverier var det for en mand med en livlig ånd nærmest liggende til at søge åndelig syssel i, var processyge og trættekærhed langt almindeligere end nu, da man i reglen har andet at tage vare. En del af disse unødig processøgende procedere fuldstændig uden mening, og dommerne tage da heller intet hensyn til deres indvendinger, jfr. de appellerede landstingsdomme; rigens skriver har derfor også, ved at redigere dommen, kun med deres egne ord indført, hvad de have fremført under processen, og iøvrigt ladet dette stå ved sit værd. Uddragene have naturligvis heller ikke kunnet skaffe mening og klarhed, hvor der ingen var i forvejen, og der har ved dem følgelig kun kunnet være tale om at følge det af rigens skriver givne eksempel. — Om bristen på følgerigtigheden i afgörelsen af spørgsmålet om kost og tæring, se tildels sagregistret. Ved et tilföjet: (fr.) *er angivet, om et påkaldt brev er blevet fremlagt i retten, men af og til sker det, at et brev endogså lægges til grund for sagens pådömmelse, uden at dommen angiver, at det har været lagt i rette. Såsom der jævnlig blandt de fremlagte dokumenter findes breve af historisk interesse, er der lagt vind på, i forhold til deres historiske værd, at få med alle de oplysninger, som de indeholde; derimod har det i reglen ikke kunnet undersøges, om de måske alt i forvejen findes trykte, eller om deres ordlyd ellers findes bevaret. Det ligger ikke i arbejdets plan at give kommentar til dommene eller påvise, i hvilket omfang hidtil i litteraturen gængse anskuelser gendrives eller rettes ved dem*[1]*; selv om den slags oplys-*

[1]) *Et par steder er dog sådanne oplysninger løbet med, og her skal endnu kun som eksempel på hvor længe én gang rodfæstede vildfarelser kunne holde sig, efter at de ere blevne grundig gendrevne, nævnes, at Styffe endnu i 2. udg. af sit udmærkede arbejde: Skandinavien under unionstiden, Stokh. 1880 s. 7 f., kan gentage på-*

ninger, som kun have en temporær betydning, hørte hjemme i en videnskabelig udgave af et historisk kildeskrift, vilde dog hensynet til, at pladsen må nyttes økonomisk, have medført udeladelse af dem. Anmærkningerne ere derfor blevne indskrænkede til det mindst mulige og bringe af forklaringer kun, hvad der kan være nødvendig for at forstå dommenes tekst, særlig henvisninger til de love, hvortil der sigtes i teksten. Summariske indholdsangivelser have af brist på plads heller ikke, således som i Rosenvinges „udvalg", kunnet sættes i spidsen for de enkelte uddrag. Fra en udenlandsk dyrker af den nordiske retshistorie har jeg fåt opfordring om af hensyn til, at teksterne af forordningerne fra 1500 til 1660 i det hele ere utilgængelige for den, som ikke har lejlighed til i København at opsøge de utrykte tekster eller de trykte udgaver på løse blade, at aftrykke i anmærkningerne de steder af forordningerne, som dommene hentyde til, men hensynet til pladsen måtte også her være det afgörende, så meget mere som jeg ikke kan opgive håbet om, at der i en ikke fjærn fremtid må blive tilvejebragt en samlet udgave af forordningerne fra tiden för Kristian V.s lov. En anmælder af de udkomne hæfter af dette bind[1]) har gjort det, om nærværende udgave skal „blive lige så nyttig og fortjænstlig som Rosenvinges domsamling", afhængig af, om den „forsynes med flere oplysende noter", særlig om personers slægts- og familjeforhold, om ejendommenes beliggenhed o. s. v. I anmærkningerne er dog den slags oplysninger kun meddelte, når de ere aldeles nødvendige for at forstå dommens mening og ikke gives et sted i dommen selv;

standen om, at landstinget var adelens værneting, en lære, som alt Rosenvinges udvalg havde gendrevet og som også modbevises af de i dette bind udgivne domme, jfr. P. V. Jacobsens afhandling i Hist. tidssk. 2, 515 og Rosenvinge i Udvalg 4, VII.

[1]) *Dagbladet for 14. decbr. 1881.*

andre må søges i registrene, og til heri at gå videre har jeg i overensstemmelse med hvad med rette mere og mere bliver brug i udgaver af historiske kilder[1]*, med mindre disse, som f. eks. Kristian IV.s breve, ellers ikke kunne fremtræde i den rette belysning, ikke set nogen grund, og det så meget mindre som der måtte spares på pladsen.*

Det står nu tilbage at göre rede for behandlingen af de i uddragene in extenso meddelte stykker, og skönt spörgsmålet om, hvorledes historiske aktstykker rettest bör udgives, ikke her skal optages til ny og udtømmende behandling, turde det dog, siden spörgsmålets løsning ikke har fåt noget bidrag i den danske litteratur, være på sin plads at minde om svingningerne i dets afgörelse. Medens men tidligere særlig fæstede sin opmærksomhed på indholdet af de historiske kilder og kun i ringe grad havde öje for den form, hvorunder indholdet trådte frem, medførte den kritiske historieforsknings opståen et tilbageslag. Den metodiske kritik, som bygger på en undergrund af prøvede enkeltheder, kunde ikke være blind for, at den rette opfattelse af indholdet var afhængig af den form, hvorunder det fremtraadte, at det ikke var ligegyldigt, for bedömmelsen af en historisk kildes værd, om den forelå i oversættelse, i fejlfuld, lemlæstet og interpoleret afskrift eller i original avtentisk form, men opdagelsen heraf førte til en modsat yderlighed: til en til pedanteri grænsende omhu for formen, der for lutter yderligheder var nær ved at glemme, at også indholdet krævede sin ret. „Eben so treu wie die wortform“, siger Beyer i indledningen til „urkundenbuch zur

---

[1]) *På den måde have også udgiverne af Kancelliregistranterne, Københavns, Dueholms og Flensborgs diplomatarium, Diplomatarium Viborgense o. s. v., foruden en uendelighed af nyere udenlandske udgivere gåt til værks.*

geschichte der mittelrheinischen territorien o. s. v. 1. bd. 1860", *„ist auch die orthographie und interpunktion der quelle beibehalten, so seltsam auch beide manchmal erscheinen mögen; sie gelten und scheinen nothwendig als criterien zur beurtheilung der ächtheit und ursprünglichkeit der stücke."* Det er så lidet tilfældet, at man ved at udgive aktstykker på denne måde opnår nogen större pålidelighed, at snarere det modsatte bliver resultatet, idet det ikke vil være muligt at sikre sig mod trykfejl, som læseren ikke vil bemærke som sådanne[1]). Det er Waitz's fortjæneste först med bestemthed at have opponeret imod den art bogstavtrældom, efter at alt Bøhmer i Friedemanns Zeitsch. für die Arch. Deutschl.s. 2, 131 i sin afhandling: *Ansichten über die wiedergabe handschriftlicher geschichtsquellen im druck*, havde mødt med en kort indsigelse. I en anmældelse af Beyers bog[2]) svarer Waitz på Beyers nysnævnte ytring: *„Ich bezweifle sehr dass irgend ein rechter historiker von fach ihm hiefür dank bezeugen oder in diesen äusserlichkeiten kriterien der ächheit oder unächtheit finden wird. Was soll es dafür nutzen, dass wechselnd die eigennamen mit kleinen und grossen anfangsbuchstaben gedruckt sind und wird, etwa das bild der urkunde getreuer wiedergegeben wenn sie nun, wie hier geschehen, durch kursivschrift ausgezeichnet sind? d e r h e r a u s g e b e r e n t s c h l ä g t s i c h n u r e i n e r a r b e i t, d i e b i l l i g e r u n d*

---

[1]) *Se Diplomatarium Norvegicum 1. bind* VIII, *hvor det bemærkes, at „de åbenbare urigtigheder, som på mangfoldige steder ville findes, virkelig stå således i oldbrevet". Da imidlertid hvert af de følgende bind bringe lange trykfejlsfortegnelser til de foregående, er det klart, at en kritisk bearbejdelse vilde have været langt at foretrække for den fulgte fremgangsmåde.*

[2]) *„Wie soll man urkunden ediren?" i Sybels Hist. Zeitsch. 4. bd. jfr. Roth von Schreckenstein: Wie soll man urkunden ediren? Tübingen 1864.*

nicht der leser oder benutzer machen soll: den text so zu liefern wie ein richtiges verständniss desselben es an die hand giebt". Disse Waitz's ord, som han præciserede nærmere ved at opstille en række almindelige regler for gengivelsen af historiske aktstykker, have fundet tilslutning blandt de fleste af Tysklands udgivere, og det er ganske almindeligt, at det i de nyere diplomatarier hedder, at udgiveren i det hele har fulgt de af Waitz opstillede principer[1]*, ja, man har endog i alt påbegyndte udgaver forladt den gamle metode for i fortsættelsen at følge de moderne principer*[2]*. Man er herefter enig om, at det ved udgivelsen af historiske kilder dog væsenlig må komme an på indholdet; formen får kun betydning for så vidt og i det omfang den er noget for indholdet. Man emanciperer sig atter fra den i alle ubetydeligheder nöjagtige gengivelse af den tilfældige skikkelse*[3]*, hvori kilden er kommet til os, og lægger, under fornødent hensyn til den ydre fremtrædelsesform, særlig vægt på at lade kildens indhold blive så tilgængelig som muligt. — Spörgsmålet om udgivelsesprinciperne har, som anført, ikke fåt noget bidrag fra vor litteratur; man vil derfor også i almindelighed se, at udgiverne af historiske kilder anse det for ufornødent at ytre sig derom, hvorhos man kan se de mest forforskellige principer blive fulgte, lige fra den mest slaviske gengivelse af brugen af de store og små bogstaver, af langt*

---

1) *Heinemann: Codex diplom. Anhaltinus, 1. bd. 1867—73; Wartmann: Urkbch. der abtei st. Gallen, Zürich, 1863; Janicke: Urkbch. des stadt Quedlinburg, 1873; Meklenburg. Urkbch. o. s. v.*

2) *Se forord til Codex diplom. Saxoniæ II, 5, 1875 og Urkbch. z. gesch. der mittelrheinischen territor. III 1874.*

3) *Hvor denne, som ved avtografer f. eks. Kristian IV.s breve, eller ved tekster til diplomafbildninger, har særlig betydning, er forholdet naturligvis et andet.*

og kort s, af de latinske i den gotisk skrevne tekst indblandede bogstaver, af skilletegnene[1]) *o. s. v., og til en moderne omskrivning af latinske så vel som danske aktstykker*[2]); *ja, man kan se én forfatter med få siders mellemrum, uden at angive nogen grund herfor, bruge forskellige yderligheder ved udgivelsen*[3]). *Det var utvivlsomt ønskeligt, at udgiverne vilde hellige diskussionen af principerne for tekstbehandlingen nogen mere opmærksomhed end hidtil, for at man kunde blive enig om ensartede regler, og at redaktionerne af tidsskrifter, som bringe aftryk af aktstykker, vilde følge det af „Harzverein" givne eksempel, idet denne ved sin „urkundenausschuss" har opstillet visse regler, som ville være at følge ved aftryk af aktstykker i selskabets skrifter; særlig vilde det være ønskeligt, om man i det mindste, således som i indledningen til udgaven af codex Esromenis*[4]), *angav, om man havde anvendt en virkelig tekstkritik, i stedet for uden angivelse at lade repræsentere denne ved nogle omstrøede udråbstegn*[5]). — *I Sverrig er man i diskussionen af udgivelsesprinciperne kommet videre end her til lands. E. Hildebrand har i Histor. bibliotek*[6]) *meddelt en afhandling „Om äldre handskrifters återgifvende i tryk", hvori han opstiller lignende regler for udgivelsen som de, der længe har været gældende hos vore naboer mod syd, men som afvige en del fra praksis i Sverrig. Han har fundet*

---

[1]) *Udgaven M. H. Jernskjægs beskrivelse af Roskilde domkirke i Dske. saml. 2. ræk. 6. bd. viser, til hvilken overdreven yderlighed man kan gå i den retning.*

[2]) *Ved at blade noget f. eks. i „Samlinger til jysk historie og topografi", særlig de sidste bind, vil man kunne finde eksempler på omtrent alle mulige måder at udgive historiske aktstykker på.*

[3]) *Saml. til jysk hist. o. s. v. 8, 139—56 jævnført med s. 157—60.*

[4]) *Kbh. 1880—81, s.* XII.

[5]) *Jfr. Schäfer i Götting. gel. Anz. 1877 s. 621.*

[6]) *1878, s. 19—48.*

modsigelse af Granlund[1]*, uden at dog denne i virkeligheden indlader sig på sagen, idet han kun betoner en del almindelige sandheder, som ingen kunde falde på at bestride, og Hildebrands svar*[2] *turde derfor også være fyldestgörende; kun skal fremhæves, at når Granlund udtaler, at „den diplomatiske noggrannheten“, forståt omtrent som af Beyer ovfr., »ända till våra tider hyllats af Evropas alla mere ansedde diplomutgifvare“, indtil nu Hildebrand gjorde brud på alle videnskabelige udgivelsesregler, så viser han derved kun, at han ikke kender den litteratur, han tåler om*[3]*.*

I nærværende udgave af aktstykker, der ere fra en så sén tid som det 16. og 17. årh., var der ingen grund til ikke at behandle teksten på den friest mulige måde, som lod sig forene med kritisk nöjagtighed. Derfor er ikke blot forkortelser blevne opløste[4] *og små bogstaver blevne gennemførte overalt undtagen efter punktum og ved navne, som altid have fåt stort begyndelsesbogstav, ordene skilte ad*[5] *og skilletegn sat uden hensyn til dombøgernes brug, men det har også været målet at levere teksten i en så forståelig skikkelse som mulig: manglende ord og bogstaver ere blevne indsatte i [] og forskrevne ord ombyttede med de formenlig rigtige; hvor der har været tekster med forskellig læsemåde, er den, som efter et*

---

[1] *Histor. bibl. 1878, tillæg s. 1—9 jfr. s. 629—30.*

[2] *A. s. tillæg s. 9—12.*

[3] *Se bl. a. den ovenanførte udtalelse af Waitz.*

[4] *Af hensyn til pladsen ere nogle hyppig tilbagevendende ord givne ved forkortelse, hvorved jeg har haft så meget mindre betænkelighed som her nærmest er tale om et regestarbejde. Sådanne forkortelser ere: afg. ɔ: afgangen, fl. ɔ: gylden, kgl. eller kongel. ɔ: kongelig, maits. ɔ: majestæts, m. ɔ: mester (magister), mrk. ɔ: mark, s. eller sal. ɔ: salig, ste. eller st. ɔ: sante, scti. ɔ: sancti, sk. ɔ: skilling; endelig er også månedsnavnene forkortede på let forståelig måde.*

[5] *Der sættes derfor ndfr.:* at i *ikke* ati, at di *ikke* atthi *o. s. v.*

rimeligt skön har stået i den oprindelige tekst, blevet optaget i teksten. I alle disse tilfælde er dog dombøgernes læsemåde meddelt i anmærkningerne. De næsten gennemgående brugte romertal ere overalt ombyttede med arabiske tal, medens jeg ved middelalders dokumenter ikke vilde være tilböjelig til at følge Waitz heri. Hvad endelig retskrivningen angår, så har jeg ikke nöjedes med at indsætte i og j, u, v og w efter deres betydning som selvlyd eller medlyd, men desuden søgt at gennemføre en betydelig forkortelse i den overflødige pynt, hvormed man så vel her som andet steds fra det 15. årh. af begyndte at pryde retskrivningen, særlig i fordoblingen af selvlyd og medlyd. Om end denne sammenhobning af bogstaver, som hos os når höjdepunktet ved midten af det 16. årh., er noget formindsket ved begyndelsen af det 17. årh., så lader der sig dog påvise former, i hvilke henimod halvdelen af de nyttede bogstaver ere uden betydning, således: skiiffthebreff, thiidt, thenndtt, wittløffthigenn, hallffpart, *foruden at der findes en stor følgestridighed. På samme halve side*[1]) *kan man se:* thilstede, tillstede, thillstede; *der findes:* wittherligtt, wittherligt, witherlig, witterligtt; helldst *og* hellst; selff *og* sellff; thiidt, thiid *og* thidt *ɔ: tid, o. s. v. At medtage alle de unyttige i ordenes retskrivning indblandede bogstaver, der, som Weiszäcker*[2]) *oplyser, fra begyndelsen af for at fylde op ere bragte i anvendelse af skrivere, som fik betaling i forhold til det dokuments störrelse, som de skrev, vilde kræve mere plads og mere arbejde ved korrekturen end det derved vundne vilde være værd. Den, som vil göre studier over hin tids retskrivning vil, hvis han ikke har stof nok i dens trykte litteratur, dog ikke nöjes med vore udgaver, men gå til hånd-*

[1]) *Rosenvinge: Udvalg 4, 451.*

[2]) *Deutsche Reichstagsakten I München 1867 s.* LXXII.

skrifterne selv, og det vil altså selv for dette specielle tilfældes skyld ingen nytte være til, som Weiszäcker siger „den ballast eines todten unraths immer mitzuführen und die geschmacklosen und ungeniesbaren zuthaten zum ekel aller leser stets von neuem aufzutischen“. For sprogvidenskaben, hvis interesse man tror at tjæne ved gengivelsen af alle hine yderligheder i fortidens retskrivning, er de fuldstændig betydningsløse, når det kun angives, efter hvilke regler de ere blevne udeladte, og det så meget mere, som det var samtiden bevidst, at de mange bogstavsammenhobninger særdeles godt kunde undværes. Dels udelod man dem nemlig i den trykte litteratur, hvor det vilde medføre bekostning at få dem med, dels haves der udtrykkelige udtalelser om deres overflødighed. I en tysk retskrivningslære[1]) fra reformationstiden hedder det nemlig om den ikke mindre i Tyskland end her brugelige bogstavfordobling: „Zv dem Ersten soltu dich hüten, das du nit dupplierest, es sey dann nodt, das ist, So du ain dinng mit aim buchstaben magst ausrichten, soltu nit dupplieren als offt geschicht, da man vnd, vnser, vns vnde geben etc. mit zwifachem n schreibt (so doch das ain gnug ist, die weyl es nit gar starck gehørt wirdt), also vnnd, vnnser, vnns gebenn etc. . . . . Die weyl aber ein sach mit wenig auszgericht mag werden, soll es nit durch vil geschehen, darumb dupplier nit on nodt, wiltu artlich schreiben“. Medens det altså står fast, at en stor del af de i det 15.—17. århs. retskrivning brugte bogstaver ere fuldstændig overflødige for lydbetegnelsen, bliver spörgsmålet, efter hvilke regler man i dansk skal blive af med overfloden,

---

[1]) *Encheridion, das ist hantbüchlein teuscher Orthographi, Hochteutsche spraach artlich ze schreyben und lesen etc. durch Johannem Kobrosz, Teutsch Lehermaystern zu Basel etc. 1534, her anført efter Uhland: Alte hoch u. niederdeutsche volkslieder 1, 2 s. 986, anm.*

lige som der for höjtysks vedkommende er opstillet en række regler af Weiszäcker[1]*) og for svensk af E. Hildebrand*[2]*). Der kunde være tale om at gennemføre en normaliseret retskrivning, således som det i lange tider har været i brug ved udgivelsen af græske og latinske forfattere, og jeg skulde selv have mest sympati for denne udvej, hvis jeg ikke frygtede for, at den på grund af vanskeligheden ved at opstille en normal retskrivning kun vilde blive fulgt af få. Jeg har derfor valgt at følge en mere mekanisk fremgangsmåde, som med lethed kan anvendes af enhver, nemlig i reglen kun at udelade visse bogstaver og ombytte nogle enkelte med andre. På denne måde er også S. Grundtvig gåt frem i udgaven af Danmarks folkeviser*[3]*), men han har draget grænsen for, hvad der skulde udelades, så snæver, at den anvendt på dombøgerne ikke vilde medføre nogen videre lettelse*[4]*), og da tilmed grænsen for, hvad man vil medtage og hvad man vil udelade, er aldeles vilkårlig og kan drages snævrere og videre, har jeg søgt at opstille nye regler, som jeg må anse for i det hele anvendelige på aktstykker fra sidste halvdel af 16. årh. til det 17. årh., og som jeg hermed henstiller til kommende udgiveres overvejelse*[5]*). Disse regler ere følgende:*

Store begyndelsesbogstaver ere anvendte efter punktum og i begyndelsen af navne uden hensyn til brugen i teksterne; lige så lidt er der taget noget hensyn til disses anvendelse

---

[1]) *A. s.*

[2]) *A. s.*

[3]) *1. bd. indledningen.*

[4]) *Samtidig med nærværende bind er udkommet „Danske kancelliregistranter 1535—50", hvori retskrivningen i de in extenso meddelte stykker har fåt nogen forkortelse.*

[5]) *Hr. docent dr. Wimmer har vist mig den velvilje at gennemse reglerne og meddele mig sine bemærkninger derom.*

af skilletegn, sammenskrivniug eller adskillelse af ordene[1]. *Iøvrigt må mærkes i henseende til:*

A. Selvlydende.

Fordobling af selvlyd er ikke bevaret, da den lige så vel forekommer, hvor selvlyden er kort, som hvor den er lang, f. eks. thiidt *og* thidt, bekommiitt, beuisslig, friit, huus, liidt, ligeruiiss. siidste, spiillde, saa wiitt, wii, wiittløffthigenn; *undtagelse danner kun fordobling af a som tegn for å f. eks.* aabenbar, slaat. *Af og til er derfor sat en aksent for at betegne, at selvlyden er lang, f. eks. ndfr. s. 29: mén.* — **a** *gengives uændret, skönt det skifter med* aa *f. eks.* handt *og* haandt (ɔ: *hånd*). — **e** *ligeledes, altså:* begierde, gierne, mectig, mendt, were, werritt; *understøttende* e *er beholdt, undtagen efter* e, *selv om de samme ord også findes skrevet uden det understøttende e, altså:* bestøerckis, boe, boed, byes, døer, fæe, føerendt, stoell, *og* foerslett, goett, hoess, *skönt der også findes:* forslet, gaatt, hoss; *derimod sættes* mer, skedt, *ikke* meer, skeedt; *om* e *som tegn for halvlyden se nedenfor.* — **i**, *som i forlyden jævnlig bruges i flæng med forlænget* i, *er uden hensyn til teksternes brug indsat overalt undtagen i forlyden, hvor en selvlyd følger efter; her er det, hvor der ikke alt i forvejen stod* j, *ombyttet med dette bogstav, altså:* indhold, icke, jeg, Johan, Judland, jomfru, jord, bortjagid, *ikke:* jndhold, jcke, ieg, Iohan, Iudland, iomfru, iord, bortiagid; i *efter k, g, b. og d (th) er bevaret uændret, skönt brugen er vaklende:* skøde *og* skiøde, galt *og* gialt, birck *og* bierck, deris *og* dieris; *for halvlyden bruges* e *og* i *i flæng, men heri er ingen ændring gjort*[2], *altså:* deris, driffuis, giøris, hindis, holdis, intit, ladit,

---

[1]) *Se ovfr. s.*

[2]) *Det samme gælder også hvor u betegner halvlyden altså:* Hollumgaard.

suaridt, thagitt, vondit *og:* befindes, berobet, intet, ladet. — **o** *gengives uforandret, selv om brugen er skiftende i samme ord, altså:* lofftherom, motte, thagdrob, willckor, obenbar *og* aabenbar, slot *og* slaat, goett *og* gaatt. — **u**, **v** *og* **w**, *som egenlig kun ere variationer af samme tegn, bruges helt i flæng snart som medlyd, snart som selvlyd; da det ikke har nogen som helst betydning at bevare noget af denne brug, er u indsat overalt for selvlyden og v for medlyden, altså:* hvilcken, hvis, ligerviis, svare, saavell, Ullstand, Urne, uvenskab, vegne, vor, værit, *ikke:* huilcken, huis ligeruiis, suare, saauell, Wllstand, Wrne, wuenskab, wegne, wor, wæritt; *forbindelserne* ffu, ffw *og* ffv, *af hvilke* ffu *er den hyppigst brugte*[1]*), og som ikke betegne andet end v, ere overalt ombyttede med* fv *altså:* benefvent, gifve, hafve, *ikke:* beneffuent, giffue, haffue; *derimod er der ikke ændret noget ved* u *i forbindelserne* ug, uff, *der ligeledes ikke betegne andet end v, altså:* Jersløuff, Lauge, laug, loug, magelauff, nauffn, skouf[2]), *lige så lidt som i forbindelserne* uo, *som skifter med* u*:* buorde *og* burde, spuorde, *eller* iu*:* liudelse, lius, tiuf. — **y** *gengives uændret undtagen i forbindelserne* ey *og* øy, *hvor det ombyttes med* i, *altså:* eiendom, føie, leilighed, pleie, reisser *ikke:* eyendom, føye, leylighed, pleye, reysser[3]*); personnavnet* Jørgen *skrives af og til* Jürgen, *men heri er overalt indsat ø.* — **æ** *og* **ø** **(ö)** *gengives uændrede med* æ *og* ø.

B. Medlydene.

I den sammenhobning af medlyd, der som i alle sam-

---

1) *Af og til bruges i teksterne dog* u, *hvor man skulde vente* ffu, *således:* anlouit, berøue, haue, streue; *her er simpelthen sat* v.

2) *At ombytte* u *i disse tilfælde, i hvilke det ikke kan lede til nogen urigtig udtale, således som sket er i „Danske kancelliregistranter 1535—50", synes ikke at medføre nogen vinding.*

3) *Der findes:* fornøyett, fornøgitt *og* fornøygit.

tidige tekster ogsaa bruges i overflod i dombøgerne, har i henhold til det ovfr. s. XXXI fgg. udviklede en betydelig forkortelse fundet sted. Her er da först fulgt den almindelige regel, at dobbelt medlyd kun er bevaret: a) mellem to selvlyde i usammensatte ord, altså: bedaggit, befalling, bethalle , bevisse, forligge *(ɔ: forlige),* husse, missive, offuerillis, saggen, reysser *og b) hvor hver medlyd hører til sin stavelse*[1]*, altså:* affrachte, voddret; *derimod:* befalling, befalit, disemellom, førendt, Hesselagger, *ikke:* beffalling, beffallit, dissemellom, førrendt, Hessellagger. *I förste tilfælde er reglen også overholdt i ord, for hvilke fordoblingen næppe har mere værdi end den almindelige medlydsfordobling, og som snart skrives med snart uden dobbelt medlyd f. eks.* bødder, bøder, erre, ere, forre, fore, thierris, thieris, therris, theris, warre, ware, worre, wore *(ɔ: vore)*, vorre, vore *(ɔ: vare). Medlydsfordoblinger, som herefter ville være at ombytte med enkelt medlyd ere: 1.* ff *altså:* eftersom, gaf, self, skiifthebref, skrifthelige, stefndt, *ikke:* efftersom, gaff, selff, skiffthebreff, skriffthelige, steffndt. *2.* ll *altså:* delsmaal, falde, feldt, fulde, jul, selff, vilde, *ikke:* delsmaall, fallde, felldt, fullde, jull, sellff, villde. *3.* nn *altså:* eblantt, enthen, inden, nogen, siden, then, *ikke:* eblanntt, enthenn, indenn, nogenn, sidenn, thenn. *4.* ss *altså:* beuislig, fengsle, forset, hoes, os, skadisløs, *ikke:* beuisslig, fengssle, forsset, hoess, oss, skadissløss. *5.* tt *altså:* allt, beslutning, det, dømt, giort, met, møt, ret, slaat, witløftigen, *ikke:* alltt, besluttning, dett, dømtt, giortt, mett, møtt, rett, slaatt, wittløftigen.

I øvrigt er ved de enkelte medlyd følgende iagttaget: b

---

[1]) *Denne regel er på enkelte steder ndfr. ikke blevet gennemført overalt, hvor dette burde have sket, men da der altså gives, hvad der står i teksterne, kan ingen vildleden finde sted.*

gengives som det findes, også efter m, altså: sambt, gambell. — **c** *står af og til for* k, *medens dette bogstav dog hyppigst anvendes;* c *er her i ord, som efter oprindelsen ere danske eller på den tid må have fåt borgerret i sproget, ombyttet med* k *altså:* forrukt, kronen, samtøkt, udelukt, *ikke:* forruct, cronen, samtøct, udeluct; *i nogle fremmede ord, som altid skrives med c, er dette beholdt, f. eks.* biscop, cantzeler, capelle, vicari; *c som tegn for nuværende g er derimod ikke ændret, altså:* acte, besicte, bract, fuldmectige, mact, nøgactig, ocsaa, plictig, tectedag. — **ck** *som tegn for* k *er behandlet som almindelig medlydsfordobling og ombyttet med enkelt k, altså:* bierkitt, follk, hvillkitt, merkelig, nok, skal, stykviis, vilkor, *ikke:* bierckitt, follck, hvilckitt, merckelig, nock, sckal, styckvis, vilckor; *derimod er* ck *som tegn for* kk *ikke ændret altså:* icke, skickitt, smøcke, strecke. — **ch** *som tegn for* k *er ombyttet med dette bogstav, altså:* fik, noksom, samtøkt, skal, skrifve, *ikke:* fich, nochsom, samtøcht, schal, schrifve; *som tegn for* kk *er det ombyttet med* ck, *altså:* icke, Mickel, *ikke:* iche, Michel; *som tegn for nuværende g er det ikke ændret, altså:* achte, Ingeborch, macht, och; *i den enestående anvendelse* schlap *for* slap *er* ch *bevaret.* — **d** *anvendes hyppigere end i nuværende dansk efter l og n, således foruden i f. eks.* hold, held, mand, sand, *også i:* alld, hand, helldst, kand, randsage, thend[1]), *medens dog tilsvarende ord også kunne findes uden d,*

---

[1]) *I enkelte ord, som herefter skulde ende på d, udelades i dombøgerne i reglen d, når de sammensættes med et ord, som begynder med d, altså:* indrage, troldom; *da der særlig i begyndelsen dog også fandtes* inddrage, *er på de förste ark ndfr. d blevet indsat, medens der senere ikke er rørt ved formerne, da den enkelte selvlyd vel snarere må anses som en grafisk ejendommelighed end som skrivefejl; således findes også ndfr. s. 108* Høgaard *for* Høggaard, *jfr. s. 452:* Høgsgaard.

f. eks.: hellst, holtis, tolsvin; *jævnlig findes* d *for* t *i udsagnsordenes fortids tillægsform:* send, stefnd, *eller for* td *i fortid:* ther fandis, en part befandis; *i alt dette er ingen ændring foretaget.* — **dt** *eller* **dtt** *står snart for* d, *snart for* ð, *snart for* t, *overalt i flæng med* tt; *man finder:* alldt, endt, gielldt, handt, kandt, skylldt, emodt, foedt, gudtz, huadt, lodt, leylighedt, medt, rettighedter, raadtt, thiidt, thilbødt, befriidt, bierckidt, rigidt, solldt, udlagdt, *ved siden af:* bierkitt, eblantt, faaitt, gaatt, mett, munttligen, svoritt; *under denne forvirring ere følgende regler blevne fulgte: 1. af* dt *eller* dtt *er* d *blevet slettet: a. i fortids tillægsform af udsagnsordene, altså:* befriit, borit, fult, handlit, rømt, sagt, sket, solt, svorit, udlagt, *ikke:* befriidt, boridt, fuldt, handlidt; rømdt, sagdt, skedt, soldt, svoridt, udlagdt[1]); *ligeledes efter l og n, altså:* adskillt, anvent, begynt, fellt, føt, holltis, kient, liit, sent[2]), *ikke:* adskilldt, anvendt, begyndt, felldt, født, holldtis, kiendt, liidt, sendt; *der er nemlig så meget mindre grund til her at göre undtagelse fra reglen, som det etymologiske d foran t lige så hyppig udelades som det bruges; der findes:* anventt, holtis, indholltt, litt, møtt, møtte, skult, udleett *(ɔ: udledet),* titt *(ɔ: tit),* saa vitt, *foruden:* vist *(ɔ: vidst),* viste; *fremdeles er* d *slettet i afkortede former som:* burdt *(burdet),* felldt *(fældet),* kalldt *(kaldet),* kundt *(kundet),* ladt *(ladet),* skifdt *(skiftet),* stefndt *(stævnet),* stedt *(stedet),* tordt *(turdet),* wildt *(villet). b. i intetkönsmærket ved navneordenes, tillægsordenes og stedord-*

---

[1]) *Der er ingen grund til at beholde* dt *efter halvlyden af hensyn til, at det måske skulde stå for* ð, *ti der skrives lige så hyppigt tt efter den:* actett, betalitt, bevillgitt, dateritt, eskitt, fangitt, forhuerffitt, forklaritt, fornøygitt, forseglitt, funderitt, gangiit, gaaitt, handelitt, indfriett, kommitt, ombeditt, skickett, slactett, sluppitt, steffnitt, svoritt, thagitt, weritt, wunditt *o. s. v.*

[2]) *Ndfr. s. 163 er blevet stående:* unødt *for* unøt.

enes bestemte former, altså: bierkit, pantit, rigit, *ikke:* bierkidt, pantidt, rigidt; got, *ikke:* godt; andit, hvillcket, intet, *ikke:* andidt, huillckedt, intedt; *her at beholde* d *er der ingen grund til, da der stadig findes:* egitt, gaatt, goett, hvilckett, inthett, megitt, nogitt, thingitt. — *2. af* dt *eller* dtt *er slettet* t *og* tt, *hvor udenfor udsagnsordenes fortids tillægsform l eller n går foran, altså:* alld, falldzmaal, gielld, skylld, volld, end, hand, ind, kand, mand, *ikke:* alldt, falldtzmaal, gielldt, skylldt, volldt, endt, handt, indt, kandt, mandt, *samt hvor sproglige grunde angive en* ðlyd, *altså:* god, gudz, herrid, huad, leylighed, lod, mad, med, rettigheder, raad, thiid, weed, werd, windisbyrd, *ikke:* godt, gudtz, herridt, huadt, leylighedt, lodt, madt, medt, rettighedter, raadt, thiidt, weedt, werdt, windisbyrdt. — *3. i de forkortede fortidsformer er endelsen i flæng* d, dt, t *eller* tt; *her er* dt, *blevet ombyttet med* d, tt *med* t, *altså:* begierid, dristed, løsted, svarid, belangit, borgit, egnit, fordrit, *ikke:* begieridt, dristedt, løstedt, svaridt, belangitt, borgitt, egnitt, fordritt. — **f** *jfr.* u; *f er bevaret teksternes anvendelse, også hvor f bruges for v, altså:* gaf, huf. — **h.** *den i midten af det 16. årh. så hyppige anbringelse af h efter d og g i udlyd forekommer ved år 1600 kun af og til, men hvor den har fundet sted, er* h *blevet slettet, altså:* dag, emod, sig, *ikke:* dagh, emodh, sigh; *ligeledes er* h *blevet slettet, hvor det i udlyd er sat som grafisk pryd efter forskellige andre bogstaver f. eks. a, e, f, l, altså:* anvent, anseet, anseendis, feedrifft, feegang, forfædre, anlangendis, saaledis, løn, *ikke:* ahnvent, ahnseet, ansehendis, fheedrifft, fheegang, forfhædre, anlhangendis, saalhedis, lhøn; *særlig hyppig er forbindelsen* th, *som i forlyd af stedordene er blevet ombyttet med* d, *altså:* dem, dens, deris, der, det, disligeste, *ikke:* them, then, theris, ther, thet, thisligeste, *medens det i alle andre tilfælde er om-*

byttet med t *altså:* at, berette, betalitt, fattige, meente, møtte, rente, siette, tiidt, tog, tæring, *ikke:* ath, beretthe, bethalitt, fatthige, meenthe, møtthe, renthe, sietthe, thiidt, thog, thæring. — **k, l, m** *og* **n** *give ingen grund til særlige bemærkninger.* — **p** *er bevaret uændret i* beløpe, *selv efter m, altså:* frampt, sampt. — **qu** *er ombyttet med* kv, *altså:* kveg, kvinde, kvit, *ikke:* queg, quinde, quit. — **r** *er gengivet uændret.* — **s** *findes tit i forbindelse med* z; *her slettes* z, *hvor ikke* sz *står for* ss *mellem to selvlyd, således at hver af bogstaverne hører til sin stavelse, i hvilket tilfælde det ombyttes med s, altså:* bevise, løse, løsøre, *ikke:* bevisze, løsze, løszøre, *men:* disse, gressit, uvisse, *ikke:* disze, greszit, uvisze. — **t.** *om* dt *se ovfr.*; *enestående* t *er gengivet uændret, selv hvor det i udlyd står for* d, *altså:* anmotis, fellits, got, Harritskier, met; *i lignende tilfælde er også* tt *kun ombyttet med* t, *således i:* eblantt, gaatt, indholdtt, mett, munttligen, møtt, ontt, skutt, saavitt. — **z** *ombyttes i danske ord med s*: embidts, falldtsmaal, godts, gudts, landtsthing, mendts, platse, seddel, stedts, *ikke:* embidtz, falldtzmaal, godtz, gudtz, landtzthing, mendtz, platze, zeddel, stedtz; *ligeledes* seigel *ikke* zeigell, *da bægge former forekommer; derimod er z bevaret i:* cantzeler, consentz, gandz, pintze, viditz[1]). — **x** *er gengivet uændret, altså:* Draxholm, flux, strax.

De nu angivne regler for forkortelser i retskrivningen ere også kommet til anvendelse på stednavnene, på personernes fornavne og på efternavne på -sen og -datter, da der formenlig ikke kunde være nogen grund til for en så sen tid som c.

---

[1]) *Ved en uopmærksomhed i begyndelsen af nærværende bind er z beholdt i* quittantzer, *medens det i slutningen er blevet ombyttet med s.*

1600 at give dem en særstilling[1]). *Derimod har jeg ikke kunnet være med til, som i „Danske kancelliregistranter 1535—50“, også at anvende forkortelsesreglerne på personernes efternavne i almindelighed, medens det på den anden side heller ikke synes rimeligt, at lade dem stå i deres brogede inkonsekvents. Jeg har da valgt at bruge den simpleste form for hvert navn, som jeg stødte på i dombøgerne, og desuden at anvende u og v (w) efter deres værdi som selvlyd og medlyd, men da det ikke var muligt at have hele bindet færdig i håndskrift för trykningen begyndte, kunde fuldstændig ensartethed ikke blive gennemført; man vil derfor i slutningen se senere fundne, simplere navneformer indsatte end i begyndelsen*[2]). *Nogen ulæmpe kan ikke opstå herved: navnene findes således i dombøgerne, og udseendet er i hvert fald ikke blevet så broget, som det vilde have været, hvis dombøgernes stavemåde, hvorefter samme navn i samme dom kan findes skrevet på indtil 3—4 forskellige måder, var blevet bevaret.*

Hvad endelig udførelsen i nærværende bind af de oven for angivne principer angår, kan det ikke nægtes, at en mere ensartet og ligelig behandling af uddragene, således som man i Tyskland er vant til at göre dem, kunde være gennemført uden skade for en fuldstændig medtagelse af dommenes ind-

---

[1]) *Ved navnene på landsdelene som: Sælland, Skåne, Fyn, Låland, hvor formen er den samme som nu, er udenfor de in extenso meddelte stykker den moderne retskrivning kommen til anvendelse. Det samme gælder navnene København (undtagen som dagtegningssted for kongens og rigens domme) og Odense. Derimod beholdes* Judland.

[2]) *Brud herpå er kun sket ved, at* Fris, *som kun forekom et par gange, ikke er indsat for den almindelige form* Friis, *og ved at formen* Skiel *i begyndelsen er søgt gennemført for* Skeel, *hvad siden er opgivet.*

hold, men bogen er i forskellig retning blevet færdig under trykket af, at de af ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet til udgivelse tilståede understøttelser skulle være forbrugte inden regnskabsårets afslutning. Det vil også med rette kunne bebrejdes mig, at trykfejlslisten er blevet större, end den burde være og den vil blive i fortsættelsen, og at retskrivningen i de i omskrivning meddelte stykker af dommene er blevet forsömt i de förste par hæfter. Til min undskyldning må tjæne, at disse bleve trykte, medens jeg var på rejse i udlandet, hvorfor jeg ikke selv kunde se revisionen, medens min medhjælp fulgte en fra min, særlig i brugen af ö og ø, afvigende retskrivning; endelig medførte anvendelsen af de nye principer for forkortelsen af dombøgernes retskrivning, at der blev helliget de in extenso meddelte stykker en særlig opmærksomhed, som det nu viser sig, på bekostning af den øvrige tekst. Da jeg imidlertid ikke til dette forsøg har haft noget forbillede at følge, turde dette förste bind som begyndelse måske kunne regne på en overbærende bedömmelse.

I henseende til den typografiske udstyrelse har jeg nærmet mig til det princip, som er gennemført i Weizsäcker: Deutsche reichstagsakten, Høhlbaum: Hansisches urkundenbuch, Sickel: Die urkunden der deutschen könige und kaiser I, o. a., nemlig at give den tekst, som skal udgives, så vel i hovedteksten, som hvor stykker af den anføres i anmærkninger og indledning, med antiqua, og anvende løbeskrift overalt, hvor udgiverens ord og oplysninger blive at meddele. Denne anvendelse af typer, som giver et klart og bekvemt overskue, er her fulgt følgestrængt i indledning og anmærkninger, men ellers for hovedtekstens vedkommende med nogle læmpelser, som jeg nu til dels kunde ønske ugjorte. I det nemlig uddragene i

sin helhed lige så vel som dommenes verba ipsissima bleve satte med antiqua, glemtes det at sætte de af og til i ( ) givne forklaringer og indskudene i [ ] med løbeskrift. Ligeledes burde i de i ( ) meddelte angivelser om de i domsafsigelsen deltagende dommere navnene, som gives i dombogens retskrivning, være satte med antiqua.

Ordregistret er i lighed med registre af anden art gjort så udførligt, fordi det efter min mening dels bör medtage, hvad der af aktstykker, som de her meddelte, kan skönnes at have plads i en almindelig ordbog, og således lette möjen ved en sådans udarbejdelse, dels ved at gentage tvivlsomme ordformer fra teksten med henvisning til mulige paralelsteder, bör vise, at der ikke foreligger trykfejl, og vejlede til en forståelse af ordene. Derimod kan det ikke være dets formål at levere en virkelig ordbog med udtömmende forklaringer; hertil vilde på grund af gentagelser i de forskellige bind kræves alt for stor plads. Derfor er her også i reglen kun givet forklaring (med løbeskrift), hvor det kunde ske, uden at der krævedes större plads, end ordet dog vilde tage; ord, som syntes let forståelige, have ingen forklaring fåt, og hvor forklaring vilde kræve större plads eller det ellers syntes ønskeligt, er kun anført den forbindelse, hvori ordet findes, og som i reglen vil vise dets betydning. Ord fra anførte lovsteder ere naturligvis ikke medtagne. — I personregistret er henvisning til de foran de enkelte domme som ikke deltagende i pådömmelsen nævnte medlemmer af retten ikke medtaget. I almindelighed heller ikke henvisning til landsdommernes navne i appelsager, da disse findes opførte i sagregistret. Navnene på sagsøgere og sagsøgte ere kun opførte förste gang de nævnes i hver enkelt sag. De i anmærkningerne omtalte forfatternavne og andre, som ikke stå i forbindelse med sagen,

ere ikke medtagne. — I stedregistret er henvisning til de större landskabers navne ikke medtaget, da det som oftest kun vilde være en gentagelse af henvisningerne til de appellerede landstingsdomme. Af dateringssteder er kun optaget henvisning til et udvalg.

Största delen af de in extenso på 1.—16. ark meddelte stykker er afskrevet af arkivassistent, cand. philol. N. Pedersen, som også under min fraværelse læste korrektur efter dombøgerne selv, ligesom han har udarbejdet navne- og stedregistrene. Fra 17. ark af er afskrivningen besørget af min broder stud. jur. F. G. Secher, som desuden til registret har uddraget stednavnene af de 30 förste ark. Arkivassistent A. Thisets bekendte omfattende kundskaber til den danske adelshistorie er i forskellig retning kommet personregistret til gode.

Til slutning må jeg udtale min tak til hans ekscellence hr. justitsminister, dr. jur. Nellemann, hvis bekendte interesse for vor rets historie ikke blot den tanke skyldes at få udgivelsen af kongens rettertings domme, som har hvilet siden Rosenvinges dage, genoptaget, men også, at der blev udvej til at få de udgifter, som et sådant arbejde medfører, dækkede ved bidrag fra staten.

April 1883.

V. A. Secher.

KONGENS RETTERTINGS DOMME
1595—1604.

Kongens og rigens råds domme 1595.

Disse efterskrefne dome gik udi Kiøbnehafn och blef dømt den 5. maii anno 1595 udi vor allernaadigste herris och udvalde printzis egen nerværilse, ofverværindis disse efterskrefne Danmarkis rigis raad:

Peder Munck til Estvadgaard, kong. maits. amiral. *Jørgen Rosenkrantz* til Rosenholm. *Christoffer Valckendorff* til Glorup. *Sten Brade* til Knudstrup. *Manderup Pasberg* til Hagisholm, k. maits. hofmester. *Erik Hardenberg* til Matterup. *Hendrik Belo* til Spøtterup. *Absolon Gøe* til Kielstrup. *Jacop Sefeldt* til Visborrig. *Brede Rantzov* til Rantzoholm. *Christen Skiel* til Fusingøe. *Albrit Friis* til Harridskier och *Arild Hvitfeldt* til Odersberg, Danmarkis rigis cantzeler. *(Hdb. 13, 506).*

---

5. maj. Christen Hollck til Høigaard, vor sekretær, tiltalte efter kgl. befaling Erik Lange på grund af forskellig forsømmelighed til forbrydelse af Bygholm læn. Dom: „Vi hafver for hans slect og venners forbøn skyld naadigst optagit samme sager til første almindelig herredag, som holdis her udi rigit anno 1596". *Hdb. 13, 506—09; trykt Rosenvinge 4, 445 anm. jfr. Hdb. 14, 170—71.*

5. maj. (*Fr. S. Brade, J. Sefeldt, B. Rantzov, C. Skiel, A. Friis*). Fru Karinne Maltisdaatter til Brunbierrig, afg. Temme Rosenkrantzis enke, tiltalte (indlæg) ved fuld-

mægtig Sten Maltessen til Hollumgaard, embedsmand på Kroneborg, Hans Lindenov til Øsløf, Ofve Lunge til Odden, embedsmand på Aalborghus, og Erik Lange til Skoufgaard „for nogen deris contract och forligelsemaal at udtye och forklare“, som de den 17. apr. 1594 havde gjort imellem hende og hendes sön Niels Kaasz til Starupgaard, „hvorledis den retteligen skulde forstaais“, idet hun mente, at N. K. skulde betale halvdelen af den gæld, hun og hendes afg. husbond var i, medens N. K. vilde forstå kontrakten således, at hun ene skulde betale den gæld, hun var kommen udi formedelst bygning at udfly, bryllupskost og begravelse. Særlig indstævnet var H. Lindenov, som havde samme kontrakt i gæmme, og N. Kaasz. For de tre förste indstævnte mødte O. L. og berettede, at de havde forligt fru K. M. og N. K., som kontrakten formælder, hvorefter fru K. M. skulde „beholde fri bøgningen paa Brunbierg och Lindtorp och N. K. bøgningen fri paa Ryhafve och skulde gifve hinde dertil 200 daler och den halfve gaard och hafve i Viborg med tømmer, som nu forfindis, for bøgningen paa Ryhafve er bedre end de andre 2 gaardis bøgning“; da der var uenighed, om man havde klart overskue over gælden, blev delingen af denne udsat til 8. juli „och da gielden at skiftis dennom i tvende lige parter emellom och icke da var berørt, benefnt eller ment, at fru K. skulde nogen serdelis gield anamme eller betale.“ O. L. fremlagde derhos H. L.s og E. Langes[1]) skriftlige erklæring i samme mening. S. M. påstod på fru K. M.s vegne, at N. K. skulde betale halvparten af gælden, da han tog halv arv af fællesboet. N. K. mente, at hans tolkning holdt sig til bogstaven, i det der stod „at han skulde fri beholde bøgningen paa Ryhafve“ mod det ovennævnte vederlag. S. M. benægtede „at det ord fri burde eller kunde der heden forstaais“, at N. K. skulde have arven uden gæld. Dom: „Efterdi contracten uden ald omstend och vilkor formelder, at gielden skulde skiftis dennom emellom i trende deris fellits

venners nerværilse i tvende lige parter, da bør for[ne] gield at skiftis dennom lige emellom". *Hdb. 13, 509—12; jfr. Hdb. 14, 87—88.*

[1]) *Hdb.: Lunge.*

5. maj. (*Fr. C. Skiel*). Fru Karinne Krabbe, afg. Falk Gøis enke, tiltalte ved Mogens Gøe til Bollerup Erik Lange, for hvem hendes husbond for forløfte skyld havde udlagt efter en fremlagt fortegnelse 25883 daler foruden adskillig fortæring og omkost i adskillige rejser til omslag og andetsteds, som ikke var beregnet, og påstod sig kendt berettiget til at have, nyde og beholde, sælge og afhende en demantsten, som E. L. havde haft stående i Lybek og hun med hans vilje havde indløst, og han kendt pligtig at stande hende til rette for den øvrige rest af gælden, hvis stenen ikke kunde dække den. M. G. i rette lagde derhos et missive, dateret Cassel den 24. oktbr. 1594, fra E. L. til fru K. K., hvori han beder hende holde ham stenen tilgode til næste påske, da han håber at skaffe hende 20000 daler, hvilket ikke var efterkommet. E. L. mødte ikke. Dom gaves efter påstanden, dog skulde fru K. K. lade vurdere stenen af „fire jubilerer, som med slige vare véd at omgaais", og hvis den sættes höjere end hendes tilgodehavende, og hun kan fange købmænd dertil, skal det overskydende være E. L. til bedste. *Hdb. 13, 512—14; trykt Rosenvinge 4, 444—47.*

Disse efterskrefne domme erre udgangne udi den herredag, som holtis udi Kiøbnehafn den 14. julii anno 1595 udi vor allernaadigste herris och udvalde konning, hertug Christians egen nerverrilse, ofverværindis disse efterskrefne Danmarkis rigis raad:

Peder Munck til Estvadgaard, k. maits. admiral. *Jørgen Rosenkrantz* til Rosenholm. *Christoffer Valckendorff* til Glo-

rup. *Sten Brade* til Knudstrup. *Manderup Pasberg* til Hagisholm, k. maits. hofmester. *Erik Hardenberg* til Matterup. *Hendrik Belov* til Spøtterup. *Axel Gyldenstiern* til Liungbygaard. *Absolon Gøe* til Kielstrup. *Jacop Sefeldt* til Visborg. *Brede Rantzov* til Rantzovholm. *Albrit Friis* til Harritskier och *Arild Hvitfeldt* til Odersberg, Danmarkis rigis cantzeler. *(Hdb. 14, 1).*

---

14. juli. Jørgen Daa til Snedinge tiltalte (indlæg) Lauge Urne til Beltebierg, landsdommer i Skåne, for han havde ved magt dømt herredsfogdens dom af Giødingeherred, afsagt mellem J. D. på sine tjæneres vegne i Braaby og Ovsby sogne og Torben Matssen til Hesselholm om skovhug, som denne gav dem sag for, at skulle have hugget imod recessen, uanset, at herredsfogden först skal have för retten forelagt T. M. inden 6 uger sligt at bevise, hvilket dog ikke var sket, og „alligevel siden hafve dømpt J. D.s tienner til bøder, som det vor huggit udi T. M.s enmerke, och aldelis ingen vindisbyrd blef udi rette ført inden tinge, J. D.s tienner nogit at hafve huggit udi de skofve, dennom icke burde, lidet eller megit, hvilket hand formente uret, utilbørligt och emod ald christelig skiel och ret at være, at dømme nogen erlig mand fra ære, gods och velferd uden sandferdig bevis och vindisbyrd [1])" og fremlagde hin dom af Skonninge landsting den 1. martii sidst forleden, lydende: „Efterdi J. D.s tienner icke vil benecte, hverken til herridsting heller her til landsting, at hafve huggit udi for^ne skouf, som hafver værit en fellids skouf, indtil nu stackit siden oldinge hafver giort markeskiel emellom kong. maits. tiennere udi Braaby och J. D.s tienner, saa bør dennom sligt faldsmaal at bøde emod T. M. paa kong. maits. vegne, som kong. maits. tiennere for deris bekiendelse skulde bøde emod J. D., efterdi J. D icke heller hafver bevist kong. maits. tiennere ofver, naar, hvor

och hvad de huggit hafde, hvorforre de sagde herridsfogdens dom ved mact och J. D. forplict være at gifve kost och tæring." I indlæget gjorde J. D. gældende: Landsdommeren havde gjort imod recessen[2]), fordi han ikke vilde indføre i sin dom de tingsvidner og breve, J. D. havde lagt i rette, og fordi han havde dømt herredsfogdens dom ved magt, som havde dømt 32 af hans tjænere, som skulde have hugget i de skove, T. M. på de Braaby mænds vegne kiendte sig lod og del i, „hvilket hand aldelis stedse havde benectit, hannom eller dennom der aldelis ingen lod eller del udi de skofve at hafve, de omtrette, og tilmed skulde være emod salig og høgloflig kongl. maits. skiftebref, hand bekommit hafde, och mente sig med samme skiftebref at ville bevise, T. M. icke at hafve it træ udi samme skofve, hand kiende sig ved": det samme vilde han bevise med markeskelsbrevet, som var gjort mellem Braaby, som T. M. var forlænet med, og hans ejendom. Tilmed havde T. M. ikke efter pålæg ført noget bevis for, når og hvor der var hugget, „eller bevist, hans tienner at hafve huggit en gren, siden de vor hannom tilskift, end sige rodhuggit nogen træ ei heller set nogen udi skofven eller uden skofven med nogen les, som lougen omtaler[3])"; J. D. påstod, at landstingsdommen burde magteløs at blive. L. U. mødte og „vor sin dom bestendig och berette, at det gods, som J. D. hafver udi Braaby och Ovsby sogner, hafver værit it indlemmit gods med det gods, T. M. af os och kronen i forsvar hafver, saa skofven hafver værit dennom uskift emellom, och den ene icke mere hafver vist sin lod end den anden, førind nu for nogen kort tid siden J. D. hafde ladet sverge markeskiel der emellom, siden hand samme bønder i Braaby och Ovsby sogner af vorris herrefader til mageskifte bekommit hafde, och J. D. self hafde ladet tiltale nogle vorre och kronens tiennere, som T. M. i forsvar hafver, for de hafde huggit i samme fellids skouf, och forhverfvit dom ofver dennom, at de vor plictig derfor at bøde efter recessen[4]), efterdi de

bekiende, dennom der udi at hafve huggit; men der T. M. igien hafde tiltalt J. D.s tiennere, for de i lige maade hafde huggit i samme fellidskouf, vilde de icke benecte dennom at hafve huggit nogit, men J. D. alleniste stod paa och mente, det burde dennom ofverbevisis, hvad de hafde huggit, hvor och naar, och efterdi de icke vilde sige nei, at de icke hafde huggit, hafde herridsfogden dømt dennom lige saa vel til bødder som de andre, der bekiende deris gierninger, hvilken dom der J. D. hafde stefnt til landsting, och hverken hans fogid paa bøndernis vegne, ei heller de self vilde benecte sig sligt skoufhug icke at hafve giort, viste hand icke herridsfogdens dom at kunde felde eller underdømme". J. D. svarede, at det intet fællig var, men at være ham tilskift for endel, og i rette lagde vor herrefaders mageskiftebrev, hvori formældes, hans kærlighed at have tilskift J. D. de deri nævnte gårde og møller med deris tilliggelse, samt en opsettelse af Giöngherreds ting den 19. avg. 1594, „hvori bemeldis, saggen da at være opsat i 6 uger og derforinden at bevise, hvis de kand i den sag", så at altså herridsfogdens dom „hafde emod [sig] slig sin egen dom". L. U. gensvarede, at da J. D. ikke alleneste havde ladet tiltale kronens bönder for at have hugget i den fælles skov og taget dom over dem, men og „hafde tagit grandskning ofver, hvis skoufhug nogle hans egne bønder hafde huggit, och siden hafde ladet sverge markeskiel emellom sig och kronen, formente hand, noksom at hafve værit bekient det fellig at hafve værit, førend markeskiel blef der emellom svorit". Dom: „Efterdi J. D.s bønder udi Braaby och Ovsby sogner icke hafver ville benecte dennom nogit at hafve huggit i for^ne^ fellidskouf, eftersom de af T. M. vor paateet, och fordi af herridsfogden vorre dømt til lige saadan bødder emod T. M. paa vorre och kronens vegne, som vorre och kronens bønder vorre tildømt at bøde emod J. D. for skoufhug, de udi samme fellidskouf huggit hafde, sagde vi derpaa saa af for rette, at for^ne^ landsdommer ingen uret hafver giort J. D. paa sine bønders vegne udi den

sin dom, och samme hans dom bør ved sin fulde mact at blifve". *Hdb. 14, 2—4.*

[1]) J. D. kunde have påberåbt sig dom 6. juni 1592 (Rosenvinge 4, 353) som i henseende til bevisbyrdens fordeling står lige imod ovenstående dom. [2]) Rec. 1558 § 8. [3]) Sk. l. § 181—82. [4]) Rec. 1558 § 30.

14. juli. (*Fr. P. Munck*). Axel Brade til Elvid, embedsmand på Helsingborg, tiltalte Anders Green til Sundsby for nogle gårde, der formenlig ikke skulde høre til det vikariegods i Fyn, som A. G. havde i forlæning, og som tilforn lå til vor frue alter i Bogense. A. G.s fuldmægtig i rette lagde dennes brev, at han „ligger udi slaatslougen paa vort slaat Bahus, indtil Sten Maltessen did kommendis vorder", samt en skriftlig erklæring fra tre mænd om, at dette var så. Dom: „Efterdi den sag vedkommer os, och for[ne] A. G. er udi vorris ærinde och bestilling forhindrit, da bør hand paa denne gang for den stefning kvit at være". *Hdb. 14, 5.*

16. juli. (*Fr. P. Munck*). Os elsk. Jørgen Hanssen i Skalbierg i Vissenberg sogn tiltalte Gabriel Knudssen til Norskouf, landsdommer i Fyn, for han ved dom 19. oktbr. 1594 (fr.) havde stadfæstet Vissenberg birkefogeds dom, hvorved der var stædt udæskning over J. H., for han brugte og besad den gård, han ibode imod lov og lænsmandens minde, idet han havde forskrevet sig fra gården til R. O., R. O. havde opladt den til M. J., M. J. atter opladt den til tinge, til hvem Erik Bilde vilde unde den. Vel havde J. H. ikke fåt de penge, ham af R. O. var lovet for samme gård for hans og hans börns anpart i den, men de burde han at indkræve under en særlig sag. Denne dom påstod J. H. burde blive magteløs, da han ikke kunde være pligtig at rømme gården, förend kontrakten med R. O. blev fuldgjort. Han havde også stævnet Erik Bilde til Kiersgaard, som havde erhvervet æskningen over ham og ladet udvise ham, samt birkefogden. G. K. mødte, vedstod sin dom og berettede,

at J. H. havde i sin tid fåt kgl. „skrifvelse“ til Absolon Gøe og Axel Brade, og disses dom af 21. dec. 1594 havde fundet hans klagemål ugrundede. Dom: Landstingsdommen „bør ved mact at blifve“. *Hdb. 14, 5—7.*

16. juli. (*Fr. P. Munck*). Frants Urne tiltalte (indlæg) Gabriel Knudssen til Norskouf, landsdommer i Fyn, for en dom af 1. febr., som stadfæstede en dom af borgemester og råd i Assens, afsagt ifølge kgl. befaling mellem F. U. og Morten Nielssen, borger i Nykiøbing, fordum i Assens, om en gård i Assens, M. N. „først hafde i pant sat och siden solt hannom, hvilken gaard F. U. formente paa tagdrobit nogen sted at være forkortet och for ner bøgt til den gaard, der laa nest op til, och anden rettighed, som nyligen skulde være kommen fra samme gaard, som M. N. och hafde forskrefvit hannom til, och skulde altid udi fire mends tid hafve liggit och værit brugt der til“. F. U. mente, at M. N. derfor „vor plictig at staa hannom til rette, hvorpaa borgemester och raad icke hafde dømt endelig, men alleniste fundit M. N. kvit, indtil hand (F. U.) beviste sig at være nogit af samme gaards eiendom afvunden“. Landsdommeren „kunde ikke andit kiende, end at de (borgemester og råd) jo udi den saa vel som anden maade hafver dennom det endeligste adskilt och emellom dømt, dennom mueligt hafver værit“. Dom: Landstingsdommen „bør ved mact at blifve“. Dersom F. U. kan findes brøstholden i det, M. N. har skødet ham, „da derom at gaa til Assens byting saa vit loug och ret kand være“. *Hdb. 14, 7—9.*

16. juli. (*Fr. P. Munck*). Kield Mogenssen tiltalte (indlæg) Movrits Styge til Holbekgaard og Jørgen Friis til Krastrup, landsdommere i Nørre Judland, for en dom, afsagt til Viborrig landsting 13. oktb. 1593 ifølge kgl. „forskrift“, mellem ham og Søfren Mortenssen Hegelundt, rådmand i Viborrig, hvem han sagsøgte for et skøde, som denne havde fåt til Viborrig byting, og med hvilket han vilde tilholde sig fjærdeparten udi K. M.s „høstruis

faders gaard der i byen, saa vel som udi markejord" uden at ville betale gælden, og hans svigerfader Andres Mortenssen dog ikke selv havde gjort hint skøde til tinge, men ligget på sin sotteseng, hvor han døde, hvorpaa K. M.s hustru frasagde sig arv og gæld. S. M. H. havde dertil indvendt, at A. M.s arvinger ikke havde fragåt arv og gæld, og at det skøde ikke lød på nogen lod, ham var tilfalden på hans hustrues vegne. I henhold her til og da det ikke var bevist, at A. M.s arvinger havde fragåt arv og gæld, vidste de indstævnte ikke, at K. M. bör på sin hustrues vegne stævne og kalde S. M. H. for det skøde. K. M. påstod, at dette ikke var nogen endelig dom, og at der derfor var sket ham forkort. Han havde og indstævnet S. M. H. M. S.s fuldmægtig, J. F. og S. M. H. mødte, og J. F. tilföjede da yderligere, at så længe K. M. ikke havde indstævnet A. M.s arvinger, kunde de ikke dömme anderledes. Dom: „Efterdi K. M. alleniste hafver indstefnt S. M. H. for vorre landsdommere och icke A. M.s arfvinger, efter de ikke hafde sagt dennom af med arf och gield", så bör landsdommerne „for hans tiltale kvit at være, men naar hand A. M.s arfvinger lougligen indstefner, da at gaa derom, hvis loug och ret er." *Hdb. 14, 9—12.*

16. juli. (*Fr. kongen, P. Munck*). Oluf Bager, borger i Odense, tiltalte ved fuldmægtig Erik Hardenberg Corfitssen og Mats Erikssen til Søgaard for to, af E. H. 29. septbr. 1588 og fru Birgitte Daa fredag för pinse 1563 udgivne, gældsbreve og i rette lagde E. H.s forpligtelse af 7. juli 1591 til at betale bægge breve. Da her var en fællesgæld i E. H.s og fru B. D.s bo, og bægge indstævnte havde arvet af fællesboet, „burde de bægge samtligen betale gælden". Da M. E. og E. H. ved skiftebrev af 21. april 1591 havde delt gælden imellem sig, hvorved der tilfaldt M. E. 240 daler 3 ℔ 4 β, og sagsøgeren tilmed havde taget E. H.s brev på hele sit krav, påstod M. E. frifindelse. Dom: „Efterdi O. B. hafver tagit

E. H.s bref och forvaring for samme gield, da bør M. E. for den tiltale kvit at være, och E. H. samme gield efter hans udgifne bref at betale.“ *Hdb. 14, 12—13.*

16. juli. (*Fr. kongen, P. Munck*). Mats Erikssen Vaszbyrdt til Søgaard tiltalte Gabriel Knudssen til Norskouf, landsdommer i Fyn, for en dom af 20. apr. 1594, (fr.) som stadfæstede Harrested birkefogeds dom, afsagt mellem ham og jomfru Margrete Skouffgaardt til Sandering, hvorved der tildømtes hende en anpart i en gård i Kastel med skyld 1 skp. smör, uansét at fru Birgitte Daa, som den, der ikke var sin egen værge, ikke kunde have haft ret til at tilskøde hende den. Indstævnt var også jomfru M. S. G. K. mødte, var sin dom bestændig og mente ikke at kunne dömme anderledes, da „der fandis fru B. D.s egen skiøde, som vor en adels person“. Dom: Landstingsdommen „bør ved mact at blifve, men dersom M. E. formener samme skøde emod lougen at være giort, da der gaaes om, naar den lougligen stefnis, hvis ret er“. *Hdb. 14, 13—14.*

16. juli. (*Fr. kongen, P. Munck*). Johan Norby til Tagemosegaard tiltalte (indlæg) Gabriel Knudssen, landsdommer i Fyn, for en dom af 5. apr. 1595, (fr.) som havde hjemvist en mellem ham og fru Inger Clavsdatter, Anders Pederssens efterleverske, af Bog herredsfoged pådømt sag til fornyet og endelig påkendelse. Fru I. havde villet stædet æskning over J. N. for en guldkæde, som hun til tinge havde ladet udæske af ham efter et brev, afgangne fru Elline Basse til Bunderup havde udstædt om, at hun af fru I. havde lånt sin livs tid en guldkæde til 100 ungerske gylden. Da J. N. nu havde fremlagt et brev fra fru I. til fru E. B., hvori hun bekendte sig at være hende en guldkæde skyldig og at have sendt hende den og begærede den håndskrift igen, hun derpå havde givet hende, og der „saaledis fandis brefve emod brefve

af adels personer udgifven“, dømte herredsfogden sagen ind for sin tilbörlige dommer. Men da landsdommeren fandt fru E. B.s „bref och segl, som hun fru I. paa for[ne] guldkiæde gifvit hafde, at stande ved sin fulde mact ustefnt och uraserit“, så burde denne dom „ingen mact at hafve“, og „samme sag burde igien til hannom at hiemkomme, och hand burde at giøre dennom en endelig dom emellom“. J. N. henholdt sig nu til herredsfogdens dom og mente, at sagen „burde indkomme for den høie øfrighed, efter den artickel udi recessen, at ingen skulde dømme paa nogen de sager, som galt adelens ære eller lif an, uden vi self och vort elsk. raad[1]), disligeste efterdi fru I. skulde kiendis udi hindis skrifvelse, at hun sende hinde den kiæde, som hun hafver lofvit hinde, saa och begierit hindis bref igien, hun hinde der paa gifvit hafde, hvor ofver det skulde være at acte, at fru I. hafde værit fru E. B. samme kiæde plictig, och paa det [det] kunde kiendis, at det vor én kiæde, som begge brefve anrørde, da kunde der vel af forstaais, at fru I. udi samme hindis skrifvelse begierit it bref af fru E. B., at om hindis hofvid kom nogit ad, samme kiæde motte da komme til hinde och hindis arfvinge igien, tilmed naar samme brefve ansaais ved dato, da skulde det findis, at fru E.s bref paa for[ne] kiæde vor giort 14 dage efter fru I.s skrifvelse och hendis begiering, och hans høstru efter for[ne] hindis søsters død ingen kiæde hafde bekommit och arfvit, och fru I. vel viste at hafve giort forhandling med hans broder och hans høstruis søster om halfparten af Erholm gaard, och samme kiæde skulde lade sig anse at hafve værit en foræring, efterdi hun udi hindis skrifvelse beder, hun vil tage den til tacke“, så mente han, at G. K. havde gjort ham uret med sin dom. G. K. mødte og påstod sin dom stadfæstet. Dom: Landstingsdommen „bør ved mact at blifve och saggen igien at komme til herridstingit och der at ordelis efter landsdommers doms liudelse, hvis loug och ret er.“ *Hdb. 14, 14—17.*

[1]) *Rec. 1558 § 27 i sl.*

16. juli. (*Fr. kongen, P. Munck*). Oluf Bager i Odense tiltalte ved fuldmægtig Kield Baadt til Skoufsbo for en gæld, som K. B. var ham og afg. Mickel Bagers börn skyldig, såvel som også for, hvad hans hustru fru Birgitte Grubbe havde udtaget hos ham til deres fælles behov i mange år. K. B. nægtede dels gælden, dels påstod han „for den stefning kvit at være“, fordi han efter recessen[1]) först burde stævnes for sit værneting, för han stævnedes for höjere dom. Dom: O. B. „bør at tiltale K. B. til hans verneting och der gaaes om, hvis loug och ret er“. *Hdb. 14, 17—18.*

[1]) *Rec. 1558 § 8, Rec. 1576 § 1.*

17. juli. (*Fr. P. Munck, E. Hardenberg*). Ofve Bilde til Lindved tiltalte (indlæg) fru Magdalene Banner til Krabbisholm, Ifver Krabbis enke, og fru Karinne Banner til Høgholt, Gregers Truidssens enke, med deres lavværge for en sum penge, som hans afg. broder Knud Bilde og hans afg. hustru Birgitte Banner til Flintholm have optaget hos godt folk og han har lovet og sagt godt for og derfor er blevet nødt til at betale sin anpart af med hovedstol og rente og indløse brevene, hvilken sum med skadegæld han påstod dem pligtig at betale, da de have taget i arv efter deres søster: alt jordegodset og halvparten af al løsøre. Han i rette lagde K. B.s skadesløsbrev og skiftebrevet mellem hans afg. broder og de indstævnte. For disse mødte Erik Løcke[1]) til Eskier, embedsmand på Skivehus, og i rette lagde det forlæningsbrev, som var ganget mellem K. B. og fru B. B., hvorefter hun med deres samtykke forlænte ham sit gods hans livstid, mod at de efter hendes død kun skulde betale hendes egen gæld, som var 11000 daler, og som hun skyldte, för hun kom i ægteskab; hvorhos han gjorde gældende, at der af hendes arvegods med søstrenes samtykke var solgt mere end for 15,500 daler at betale denne gæld med, og påstod, at, om de ikke efter hin kontrakt kunde befries for at betale den halve gæld,

så burde dog hendes arvegodses værdi, som med deres vilje var solgt til at betale de 11000 daler med, afkortes dem, da loven klarlig mælder [2]), at bonde ej må sælge konejord. O. B. mente, at den kontrakt ikke var bindende for ham, da han ikke havde medunderskrevet den. Dom: „Efterdi lougen [3]) och recessen [4]) medfører, at ald vitterlig gield skal betalis af fellids boe, da kand den handel och contract, som emellom Knud Bilde och salig fru B. B. udi saa maade giort er, icke komme deris gieldener til hinder eller skade, men de Banner bør efter recessen at betale half gielden, dog efterdi lougen it andit sted [2]) medfører, hosbond icke maa afhende høstru gods, med mindre hand hafver barn med hinde och omgaat gods ved at hette, hvilket vilkor icke her findis, och dog alligevel en hel haab gods er solt af hans høstruis gods [5]), och ubilligt vor, at hindis gods skulde selgis och hun allene skulde betale ald den gield, da efterdi de Banner hafver bevilgit, at hindis jordegods motte selgis med den besked, de icke skulde betale videre udi gielden, da sagdis saaledis af for rette, at hvis gods, som bevisligt er af fru B. B.s at være solt, den stund de vor tilsammen, det bør udi samme gield paa de Banners vegne at kortis". *Hdb. 14, 18—20.*

[1]) *Hdb.* Bilde. [2]) *E. s. l. 1, 27; 3, 9. J. l. 1, 35.* [3]) *E. s. l. 1, 28.* [4]) *Rec. 1558 § 53.* [5]) *Se ndfr. s. 18—19.*

17. juli. (*Fr. P. Munck, E. Hardenberg, B. Rantzov*). Fru Magdalene Banner, afg. Ifver Krabbis enke til Krabbisholm, og fru Karinne Banner, afg. Gregers Truidssens enke til Høgholt, tiltalte ved Erik Løcke til Eskier, embedsmand på Skivehus, Lodvig Munck til Nørlund, embedsmand på vor gård i Trundhiem, for noget gods i Ty og Salling, de have arvet efter sin søster fru Birgitte Banner, som afg. Knud Bilde havde givet ham pantebrev på, men som ikke var hendes eget længere, end hun levede, og efter et kontraktsbrev skulde skiftes mellem fru Kirstine Gabriels arvinger.

Det pantebrev burde derfor ikke have nogen magt. L. M. lod ved fuldmægtig fremlægge pantebrevet, lydende på fru B. B.s gårde og arvegods, og et andet brev, lydende på nogle gårde i Hanherred „for nogit af det andit gods vor af sand forderfvit“, og påstå, at de Banner, som havde taget arv, burde betale halvdelen af den gæld, K. B. og fru B. B. skyldte ham, da den har tildraget sig i bægges livstid. Dom: Da bonde ej må sælge konejord, uden han har börn med hende og øm godt gods ved at hætte[1]), så måtte K. B. ikke forpante hint gods, og pantebrevet bör ingen magt at have. *Hdb. 14, 20—22.*

[1]) *E. s. l. 1, 27; 3, 9. J. l. 1, 35.*

17. juli. (*Fr. P. Munck, E. Hardenberg og B. Rantzov, „som self gik i rette“*). De samme tiltalte ved den samme fru Helvig Hardenberg til Arreskouf, Erik Rosenkrantzis enke, med hendes lavværge Gabriel Skinckell til Søholm, Ditløf Seedst, Niels Bager og Oluf Hanssen, borgere i Odense, for en gæld, disse lode æske og begære af dem ifølge nogle gældsbreve, som afg. Knud Bilde til Lindvid og deres afg. søster, fru Birgitte Banner til Flintholm, havde udgivet til dem. De påstode, at de breve vare uforpligtende for dem på grund af det livsbrev, deres afg. søster havde givet K. B., og da de havde bevilget, at der af deres søsters jordegods måtte sælges for 15500 daler, at betale hendes gæld med[1]). Brede Rantzov, embedsmand på Tranekier slot, fremlagde på fru H. H.s vegne K. B.s og fru B. B.s pantebreve på $523^1/_2$ daler og 600 daler[2]). Gabriel Skinckell til Søholm mødte med gældsbrev, som K. B. havde givet Reimer Seeste på 1000 daler hovedstol og 60 daler årlig rente, og som G. S. som kavtionist havde indløst; dernæst brev på 1200 daler, givet Clavs Bager i Kiøge af fru B. B. og hendes skadesløsbrev på de penge; endelig K. B.s brev på 600 „som hand hannom[3]) self skyldig vor“. O. H. mødte med K. B.s og hans hustrues

brev på 300 daler hovedstol og 6[4]) p. c. årlig rente og berettede, at de skyldte ham en större sum efter hans regnskabsbogs lydelse. G. S. gjorde gældende, at da han, Erik Venstermandt og Mogens Bilde have lovet til C. Bager i Kiøge for fru B. B. for 1200 daler, för hun fik K. B., burde hendes arvinger betale ham, da han havde måttet indløse sit løfte, ligeså burde de gælde og stande ham for skade til rette for de 1000 og 600 daler. Fru H. lod berette, at hun mente, de Banner burde gælde, da de havde arvet, O. H. ligeledes, da K. B. og fru B. B. havde forpligtet sig „en for alle at betale“. Alle indstævnte mente, at hint livsbrev, som var gjort uden deres vilje og vidskab, ikke kunde forhindre dem deres betaling at måtte bekomme. E. Løcke svarede, at om det ikke kunde blive ved livsbrevet, burde dog de pendinge, fru B. B.s gods var solgt for, afkortes i sagsøgernes anpart af gælden. Dom: *énslydende med dom s. 13, Hdb. 14, 22—25.*

[1]) *Se nærmere ovfr. s. 12—13.* [2]) *Se nærmere den følgende dom.* [3]) *Hdb.* dennom. [4]) *Hdb.* vj.ct.

17. juli. (*Fr. P. Munck, E. Hardenberg, B. Rantzov*). De samme tiltalte ved den samme fru Hellevig Hardenberg til Arreskouf, afg. Erik Rosenkrantzis enke, for noget arvegods i Sælland og Fyn efter deres afg. søster fru Birgitte Banner, hun sad inde med ifølge pantebrev af 3. jan. 1586, lydende på 523½ daler, for hvilke pantsattes til frit brugeligt pant 2 gårde i Tingtved, 2 gårde i Søsterup by og 1 gård i Borup, og pantebrev af juledag 1591, lydende på 600 daler, for hvilke pantsattes til frit brugeligt pant 1 gård i Vester Skierning by, Salling herred, og 1 gård i Morud by, Vinding herred, samt lovedes 5 daler årlig, bægge underskrevne af fru B. Banner og hendes husbond Knud Bilde, hvilke pantebreve skulde være gjorte mod loven. På sin moder fru H. H.s vegne påstod Brede Rantzov til Rantzovholm, at sagsøgerne som arvinger, der havde overtaget jordegods og løsøre, vare

bundne ved pantebrevene, og at al vitterlig gæld skulde betales af fællesboet. Dom: *énslydende med dom s. 13. Hdb. 14, 25—26.*

17. juli (*Fr. A. Gøe, „som self gik i rette"*). Absolon Gøe til Kielstrup, råd og befalingsmand i Dallum kloster, tiltalte Gabriel Knudssen, landsdommer i Fyn, for en dom af 19. okt. 1594 (fr.), som havde underkendt en for landstinget indstævnt bogsed, hvormed hans delefoged på hans vegne ved Sundsherredsting havde svoret J. G. m. fl. „en fuld aaraad paa, for de skulde hafve værit udi følge och samling met J. J. i Skiøldmosegaard, der hand for skade kom och gaf J. M., som vor fogid paa Løgetved, sit banesaar", idet landstingsdommen gjorde gældende, at det ikke var bevist, at J. G. m. fl. „hafde lagt dennom udi veie och lauge for J. M. och tractit hannom efter met aaraad, ei heller bevist, at de hafve værit samholdig udi ferd och følge och ind[d]ragit til hannom med vred huf och verginde haand", men „befindis at hafve værit sankendis saatte och samdrectige och siddet udi venlig laug och samsæde sammen, indtil J. M. och J. J. er kommen ord och trette emellom och udi baardag sammen". Fremdeles klagede A. G. over, at landsdommeren skulde have „forhalit samme sag och den hoes sig haft udi 13 uger, først de sex uger met hans stefning och siden udi siuf uger, førend hand derudinden hafde dømt hvilket hand formente at være emod recessen [1])". A. G. havde også indstævnt Christian Friis til Borreby, høvedsmand på Andvordskouf, J. G. m. fl., som vare sigtede for åråd, og H. M. i Mullerup, om de havde noget i den sag at sige. G. K. mødte og erklærede, at have „gifvit for[ne] J. G. sex ugers stefning, efter den skik och sedvane, der al tid hafde værit i landit, at være enhver frit for at tage stefning, til hvad tid hannom løstet, och mente det icke emod recessen at være, men at hand hafde opsat saggen 8 dage lenger, end recessen [1]) tilstodde hannom, berette hand med begge parternis

bevilling at være sket.“ C. Friis mødte også og ytrede, „at dersom en mands eniste ed kunde være nok som til at bringe nogen fran ære och lif, skulde der mangen komme baade om ære och lif“. A. G. „actit icke sønderlig om de 8 dags anstand, hans fogid hafde bevilgit“, og mente iøvrigt ikke, at landsdommeren med rette kunde underdömme hin bogsed, förend nævninger havde svoret derom. Dom: landstingsdommen, som har „fri fundit de mend, som ingen giørlig handgierning vor ofverbevist“, bör „ved sin fulde mact at blifve; men hvis saa til dis hafver værit holdit udi Fyen med stefninger paa saadan en lang rom tid, som er paa sex uger at udgifve, da skal her efter der met forblive och holdis der med som i andre vorre lande“. *Hdb. 14, 26—29.*

[1]) *Rec. 1576 § 5.*

17. juli. (*Fr. P. Munck*). Fru Hellevig Hardenberg til Arreskouf tiltalte ved sin fuldmægtig Brede Rantzov til Rantzovholm, råd og embedsmand på Tranekier slot, fru Magdalene Banner til Krabbisholm, Ifver Krabbis enke, og fru Karinne Banner, Gregers Truidssens enke til Høgholt, for en pengesum, som deres svoger og søster, Knud Bilde og fru Birgitte Banner til Flintholm, var hende skyldig og havde stillet gods i Fyn og Sælland i pant for, og for en del andre K. B.s gældsbreve, som hun havde indløst fra godt folk. *Saggivelse og forsvar er som ovfr.* s. 12—13 og *dommen énslydende med den sstd. Hdb. 14, 29—31.*

17. juli. (*Fr. P. Munck, E. Hardenberg, B. Rantzov*). Fru Magdalene Banner, Ifver Krabbis enke til Krabbisholm, og fru Karinne Banner, Gregers Truidssens enke til Høgholt, tiltalte ved sin fuldmægtig Erik Løcke til Eskier, embedsmand på Skivehus, Peder Thott til Boltinggaard, embedsmand på Bergenshus, for noget arvegods i Fyn efter deres afg. søster fru Birgitte Banner, som han skal tilholde

sig med et pantebrev, som afg. Knud Bilde til Lindved har gjort ham derpå. „Da er P. T. ikke møt eller nogen paa hans vegne, som samme pantebrev vilde fremlegge“.[1]) *Hdb. 14, 31—2.*

[1]) *Hermed afsluttes gengivelsen.*

18. juli. (*Fr. P. Munck, E. Hardenberg*). Ditløf Seedst tiltalte ved fuldmægtig fru Magdalene Banner, Ifver Krabbis enke til Krabbisholm, og fru Karinne Banner, Gregers Truidssens enke, for et løfte, han havde været i for deres afg. søster fru Birgitte Banner og måttet udstå og fuldkomme med 500 daler, som han påstod, de burde betale ham, og fremlagde K. B.s brev til afg. Anders Hollck på 500 daler hovedstol og 6 daler årlig rente, som D. S. havde sagt godt for, samt et missive fra fru B. B. til fru Ingeborg, Ditløf Seedstis, om at få sin mand til at blive i løftet. *Saggivelse og forsvar er som ovfr.* s. 12—13, *og dommen énslydende med den sstd. Hdb. 14, 32—34.*

18. juli. (*Fr. P. Munck, E. Hardenberg*). Lodvig Munck til Nørlund, embedsmand i Tronhjem, tiltalte ved fuldmægtig fru Magdalene Banner, Ifver Krabbis enke til Krabbisholm, og fru Karinne Banner, Gregers Truidssens enke til Høgholt, til at betale ham halvdelen af 6000 daler, som han havde lånt deres svoger og søster, Knud Bilde og fru Birgitte Banner, og hvorfor han havde fåt pantebref (fr.) på hendes arvegods i Ty, Hanherred og Salling. Saggivelse og forsvar er som ovfr. s. 12—13, med den forskel, at indstævnte nærmere angive det gods, som med deres tilladelse var solgt til at betale fru B. B.s gæld med. Det var: 36 gårde i Skåne, som Hak Ullstand købte for 12500 daler, gods i Sælland, som Christoffer Pachs købte for 500 daler, Stubdrup gård i Judland og en liden gård i Fyn, som Lodvig Munck havde købt for 400 daler, fru B. B.s part af Asdall gård og gods, som de selv

havde overtaget for 2500 daler, hvormed de havde betalt Eske Brocks krav. Desuden havde indstævnte betalt af gæld: til Peder Munck 1000 daler og til Absolon Gøe 525 daler. *Dommen er enslydende med den ovfr.* s. 13. *Hdb. 14, 34—37.*

18. juli. (*Fr. P. Munch, E. Hardenberg*). Knud Bilde Stenssen til Bildeskouf, Lavrits Straale til Taarupgaard, Gabriel Knudssen til Norskouf, Landsdommer i Fyn, Ofve Bilde til Lindved, Melkior Hvasz til Hiortholm, Mogens Bilde til Møllegaard, Christen Knudssen til Skennerup, Erik Bilde til Kiersgaard, Peder Bilde til Haastrupgaard, fru Hellevig Ullfeldt til Høibygaard, afg. Sten Bildis enke, fru Gese Brockenhus, Erik Bildis enke, jomfru Birgitte Bilde og jomfru Margrete Bilde Eriksdatter tiltalte fru Magdalene Banner til Krabbisholm, Ifver Krabbis enke, og fru Karinne Banner til Høgholt, Gregers Truidssens enke, til at betale „600 daler hofvidstoel med sin medfølgendis rente, som de hafde udlagt och betalt, och deris afg. fader, hosbonder och høstrufader Sten Bilde til Kiersgaard, Erik Bilde til Lindved och Knud Mickelssen til Skennerup[1]) nogen aar siden forleden hafde lofvit och sagt god for deris afg. søster fru Birgitte Banner til Flintholm til afg. Erik Rosenkrantz til Valsøe“. *Saggivelse og forsvar er som ovfr.* s. 12—13 *og dommen énslydende med den sstd. Hdb. 14, 37—40.*

[1]) *Et andet sted står* Skienderup.

18. juli. (*Fr. A. Gøe*). Sigvord Grubbe til Hofdal, vor sekretær, tiltalte og anklagede efter kgl. befaling Peder Norby for mord, begåt på hans egen tjæner Peter Holst, og fremlagde et vidne af 28 apr. a. c. af borgemester og rådmænd i Odense om, at der for dem af forskellige vidner var vundet følgende: Løverdag aften för påske sad P. N, i Stuen hos Christoffer Bang i Odense og befalede da dennes vognkarl at

sige P. H., at denne skulde komme til ham. Karlen kom tilbage med den besked, at han ikke kunde få P. H. op „eller øfre hannom", ti han lå og sov på bænken og var drukken, så han ingensteds kunde gå. Da svarede P. N.: „Jeg faar at gaa til hannom och vecke hannom op", og gik straks ud af stuen og ned i kammeret. Imidlertid havde C. B.s pige skullet rede P. N.s sæng; mens hun var ifærd dermed, kom P. H. derind, lagde sig på bænken ved skiven og sagde ikke andet end: „Hiem, hiem, jeg fortryder at ligge her och sulte, jeg hafver tilforn tient gaat, erligt folk, de hafde icke saa liggit paa sutleri", og da lå der to værger og to bøsser på bordet. Derpå gik hun ud og så kort efter P. N. komme fra stuen og gå ind i kammeret, hvorpå P. H., som var blodig under venstre side af hovedet, blev stødt ud af ham, så han styrtede til jorden uden for döreen. P. N. søgte ud efter ham og trådte på hans mund og hals, og mens P. H., som havde strakt arme og ben fra sig, gav sig, sagde P. N.: „Du tatterkong, piber du endnu? jeg skal lære dig at pifve". Han hentede da straks en bøsse fra sit kammer og skød ham på livet med den, gik så i kammeret og lagde bøssen fra sig, gik til ham og trådte atter på ham og råbte: „Du tatterkong, du svarte skielm! hvor est du fød, hvem troer du paa? troer du paa gud i himmelen, da rek mig hid din haand". P. N. tog nu i den faldnes hånd og slog ham med en daggert to eller tre gange for brystet og sagde: „Føler du det icke, saa skalt du føle dette", og opløftede armen og slog ham med daggerten to gange. Da pigen sagde til ham: „Kiære Peder, traader icke saa paa hannom, men hand ligger, lader hannom komme op til eder igien", skød han anden gang på ham, hvorpå pigen flyede. Et andet vidne så, at P. N. slog på P. H. „med den store ende af hans puk och sagde: „Troer du paa gud"; da rallede det i hans hals, da svarede P. N.: „Hafver du icke faait nok, da skal du faa mere", och sagde ydermere: „Est du før, da løs din brystdug fra dig, kand icke du, da vil jeg", saa

skiød han til hannom anden gang, och sagde P. N.: „Est du saa før, da faa mig din haand", saa tog P. N. hans haand och lagde den udi sin haand". Vidnerne erklærede fremdeles, at P. N. gentagne gange stak sit værge i P. H. og særlig „ved hans røre to gange". Alt dette bekendte P. N. „at være saaledes tilgangen". I C. B.s vidnesbyrd sagdes det, at P. N. „udi hans fraværilse hafde stillit sig selsom an, saa hans høstru hafde tit forvist hannom husit". Dernæst fremlagde S. G. et synsbrev af 28 april om, at P. H.s lig af 4 mænd var blevet synet påskeaften, og der var da på hovedet på den höjre side 6 sting og hul, på venstre en lang skramme og hul gennem næsen, under venstre arm to sting, ét skud under höjre bryst under brystbenet, tre sting og ét skud ved navlen, to sting og ét skud ovenfor hemmeligheden, to sting på venstre lår; der fandtes 2 lod og 5 hagelskud og noget af en „bøsse plønder" indenfor skjorten, en del løse, og nogle sad i livet på ham. P. N. stod tilstede, da dette syn afsagdes, og vidste ikke at benægte noget deraf. Aktors påstand lød, at eftersom „det bevisis, at P. N. udi frede. lande met ulouglige verge, som er med bøsser, uden ald skyld och brøde eller billig aarsager tvende (!) gange hafver skut samme sin karl, som hand for andre deris vold och ofverlast hafde burt at forda[g]tinge och forsvare, och siden med sting och hug jammerlig och fast tiranskervis hannom ihielslagit, som hand hafver liggit och sofvit, och hand udi saa maade paa it sofvendis menniske hafver begaat it mord, som icke ofte er hørt af nogen adelsmand udi frede lande, saa lader hans maiestet derforre sette udi rette, om P. N. ikke derforre bør igien at straffis paa lifvit och miste sin hals". — P. N. mødte og i rette lagde en supplikats, hvori han vilde undskylde sig med nødværge, påstod, at P. H. var „en fredløs karl i lante Holsten", var blevet en løgner i Johan Rudts tjæneste og var derpå gåt over i hans afg. broders Hendrik Norbyes tjæneste, „at hand hafde begynt at ville ladet giort hannom fredløs, begierede fordi tid och

respit at søge om vindisbyrd" og tilbød at ville sætte borgen for at skulle møde med sit vidnesbyrd på næste herredag. Johan Norby mødte og forklarede i et indlæg, at „en mand udi Eg ved navn H. J. skulde have lofvit P. N. en uløcke, hvilket hannom skulde och være holden, saa hand en tid lang icke skulde værit ved sin fornuft, och udi sin gallenskab begangit dette drab paa sin egen karl, hvilken han viste vor slig en underlig compan, at hand bar en elandshuds brystdug paa sig bestuckit med snørehul, saa ingen kunde sticke der igiennem, disligiste skulde være en mand[d]rabere och en bandsat menniske" o. s. v. De fremlagte vidnesbyrd vare ulovlige, da de ikke vare tagne til tinge, men „forhverfvede til raadhusit, hvor de hafde skrefvit och dictit paa it afsindigt menniske, hvad de vilde", uden at have stævnet og kaldet P. N. Han gav tilkende, „at [efterdi] de hafde udlagt blodviden och stillit slegt och venner tilfrids, formente de, samme sag burde til herridsting och landsting at ordelis". J. N. fremlagde tillige et brev fra N. T. i Lavrberig om, at P. N. og P. H. „kom i trette for den elandshuds brystdug, hand om aftenen (!) havde set, hand hafde for sig om aftenen tilforn, hvilken P. N. havde sagt til, hand skulde lagt fra sig, om hand skulde tienne hannom, och hand da skulde svart P. N. med nogen unøttig ord igien, som de sad i drik sammen, hvorfor P. N. skulde staait op fra skifven och vilde intet hafve med hannom at giøre, och som hand kom ud i sit kammer, laa samme P. H. i kammerit, och hand da sagnit en hans bøsser, hvilken hand spurde efter, och da er de kommen i klammeri sammen". Dernæst fremlagde J. N. et brev fra 2 mænd, som havde været med deres junker P. N. kort för drabet skete, da P. N. og P. H. havde drukket med hinanden i C. B.s hus, og da de vare blevne drukne „skulde P. H. vilde slais med deris junker P. N. och med folken der i husid, saa han hafde slagit drickekarrene og liusestagen sønder, som stod paa bordit". — Aktor indvendte, at disse

sidste breve vare „benkebref, for hvilke ingen varsel vor gifven och derfor ulouglig", de, han selv havde fremlagt, vare førte på rådhuset for dom og ret i P. N.s egen nærværelse og af ham selv bejaede och samtykte. Dom: „Efterdi det er bevist, at P. H., som er ihielslagen, hafver liggit och sofvit, och P. N. hannom uden ald skyld och brøde saa hafver ofverfaldit och med bøsser och verge skut och slagit hannom tiufve dødelige saar och udi saa maade jammerlig och fast mørdiskis vis hannom uskyldeligen [1]) hafver ihielslagit och P. N. met sin egen bekiendelse de vindisbyrd hafver bekreftet, som paa Odense raadhus der om tagen och forhverfvede erre, da sagde vi der saa paa [2]) for rette, at P. N. derfor bør at straffis paa lifvit och miste sin hals". — *Dombrevet på papir i Gehejmarkivet i samlingen: „Domme, tingsvidner o. s. v." no: 126, 8 blade, forsynet med segl. Hdb. 14, 40—46.*

[1]) *Dombr.* uskyldelig. [2]) *Dombr.* der paa.

19. juli. (*Fr. P. Munck* og *E. Hardenberg*). Fru Mette Emmiksdaatter, afg. Jørgen Tidemandts enke, tiltalte ved Lavrits Brockenhus til Brangstrup, embedsmand på Nyborg, Bertram Paavisk og hans søskende for et brev, som hendes afg. broder Otte Emmikssen til Stensgaard havde givet sin hustru og deres søster afg. Dorritte Paavisk på 10000 daler, hun skulde have til morgengave, hvorfor han havde givet hende Stensgaard og Porup til underpant, skönt fru M. E. ikke havde samtykt deri eller forseglet brevet, og hun endnu havde sin anpart stående i gården. De Paaviskers fuldmægtig Clavs Hulldorff indvendte i sit indlæg, at sagen var for landsting, og der måtte först gå dom, ikke heller vare jomfru Margrete Paavisk, jomfru Idde Paavisk og jomfru Magdalene Paavisk stævnede med sin lavværge. Dom: Da ikke alle alle afg. O. E.s hustrues arvinger vare stævnede, „kand der icke nogit endeligt paadømmis". *Hdb. 14, 46—47.*

19. juli. (*Fr. A. Friis*). Mester Erasmus Heydemandt, ærkedegn i Riber kapittel, tiltalte (indlæg) Benedikt Rantzov til Møgeltønder for under forskellige påskud at have undladt efter stævning at møde med sine undersåtter og kirkeværger for lænsmanden i Ribe, Voldemar Pasberg, og Riber kapittel, som efter kgl. befaling skulde høre kirkeregnskab af kirkeværger til Møgeltønder og Daler kirker, af sognemændene og så mange, som bruge kirkejorder. B. R. mente, at sagen havde været opsat med kapitlets gode minde, og begærede, at kongen nådigst vilde forlade, hvis forseelse i de måder kunde være. Dom: På B. R.s begæring eftergives hans forseelse på det vilkår, at kirkeværgerne til M. og D. kirker herefter ubehindret af B. R. göre regnskab for ærkedegnen i Riber kapittel. *Hdb. 14, 47—50.*

19. juli. (*Fr. A. Friis*). Mester Erasmus Heydemandt, ærkedegn i Riber kapittel, tiltalte (indlæg) Benedikt Rantzov, fordi han sad inde med 6 af Møgeltønder kirkes jorder. Ved dom af 12. apr. 1593 (fr.), afsagt i Horsens af gode mænd efter kgl. befaling, var han kendt uberettiget til at befatte sig med dem, ligesom han og ved kontrakt, indgåt i København 13. juni 1593 (fr.) med E. H., havde forpligtet sig til ikke at befatte sig med samme jorder, hvorhos de skulde være forligte om „hvis hastmodighedsord dennom emellom kand være falden“. Et tingsvidne af Møgeltønder birketing den 4. juni 1595 (fr.) viste dog, at B. R. endnu havde de 6 jorder i brug. Derhos havde B. R. påført E. H. adskillige trætter, mod dom og kontrakt „platsit och stefnit hannom til Møgeltønder birketing, som icke er hans verneting, och der ladet dømme 7 (!) adskillige domme emod hannom om kirkeiorder, huse och andit, dennom emellom hafde værit, førend contracten udgik“, så han måtte indstævne birkefogden til Viborg landsting, hvor han og frikendtes, hvad han beviste med 8 (!) landstingsdomme fra 1595. B. R. mødte med forskellige indsigelser og lod

efter sagens optagelse kongen besøge med gode mænd, at hans forseelse måtte efterlades ham. Dom: Sagen eftergives B. R., når han retter sig efter dommen og kontrakten og ikke befatter sig med kirkens jorder. *Hdb. 14, 50—52.*

19. juli. (*Fr. kongen*). Jomfru Ingeborge Bilde til Egede tiltalte (indlæg) ved Gabriel Sparre til Svansholm fru Citzelle Oxis arvinger og påstod sig tildømt halvparten af afg. fru Citzelle Oxis løsøre, efterdi hun havde hos sig sin livstid al sin afg. husbonds, Erik Podebuskis, løsøre, samt fremsatte seks andre påstande. Til gensvar var mødt Mogens Gøe til Bremmersvold, Johan Rudt til Møgelkier, Frederik Qvidtzov til Qvidtzovsholm, Johan Barnekov til Nielstrup, Christen Bernekov til Birkholm m. fl. af fru C. O.s arvinger og fremlagde afg. E. P.s forlæningsbrev, som han gav sin hustru på sin hovedgård Bistrup, på jordegods, købstædgods, pantegods, købegods, guld, sølv, klæder m. m. at beholde hendes livs tid, hvori det hedder, at om hun dør, skal alt godset og løsøret komme til hans arvinger igen, og mente, da her kun var tale om E. P.s løsøre, kunde jomfru I. ikke „hafve nogen indtred udi, hvis hans høstru efter hans dødelig afgang hafde arfvit efter hindis afg. brødre och sødskind och fandis paa Rygaard, Tilløse, Hielmsøe och Holme". Citantens andre påstande kunde de ikke svare på, da de ikke havde været nævnte i stævningen. G. S. mente, at om indstævnte ikke skulde udrede mere, end de påstode, burde de indføre det med könsed efter loven[1]), såsom det ikke straks efter E. P.s afgang blev beskrevet af gode mænd i hans arvingers overværelse. Dom: „Efterdi det lifsbref, E. P. fru C. O. gifvit hafver, lyder, at hun skulde hafve och beholde hans jordegods kvit och fri udi hindis lifs tid, och naar gud almectigste hinde hedenkaldit af denne verden, da skal hans gods och løsøre komme til hans rette arfvinge, som samme bref videre derom indholder, da sagde vi saa der paa for rette, at jomfru I. B.

bør at hafve og beholde halfparten af den løsøre, som E. P. och fru C. O. hafde, den tid E. P. med døden er afgangen, och dersom fru C. O.s arfvinger icke med bref och segel nøgactig kunde bevise samme E. P.s løsøre, da bør dennom efter lougen det med kiønsed at indføre och for^ne ed udi Viborg til snapslandsting førstkommendis at fuldgiøre, uden[2]) indbyrdis herforinden anderledis derom kand forenis." *Hdb. 14, 52—54.*

[1]) *J. l. 1, 18.* [2]) *Hdb.* ude.

19. juli. (*Fr. kongen*). Fru Margrete Hvitfeldt til Snidstrup tiltalte ved Erik Mogenssen til Bramsløcke, landsdommer i Lålland, Anders Hvitfeldt til Thrundstad for et fordulgt brev, hvorom hun ikke vidste noget för hendes broder Povil Hvitfeldts død, og hvormed han vilde tilholde sig noget gods i Halland, som tilhørte denne, så og for en dom, som gode mænd efter kgl. befaling havde dømt, og hvormed de havde tildømt A. H. godset så længe hint brev, som de mente burde stævnes for sin tilbörlige dommer, stod ved magt. Hun gjorde gældende, at godset havde hørt til Snidstrup hovedgård i 30 år för hendes broder døde, og ikke fulgte A. H. för efter P. H.s død, endog skødet er dateret för, hvad der stred mod fremgangne domme om gods, som er taget fra hovedgårdens brug, og mente, at om A. H. fik udlæg med andet gods, burde han stå fra det Hallands gods, som er hovedgårdens brug og meste tilliggende gods. A. H. mødte og i rette lagde skødebrev af 8. novb. 1591, Halmsted: Clavs Hvitfeldt har lånt sin broder P. H. sit gods i Sælland, som var ham tilfaldet efter tvende deres søstre, og derhos forlænt hans hustru Margrete Breide dermed hendes livstid, mod at de give årlig 25 daler. Efter P. H.s og hans hustrus død „skal C. H. eller hans arfvinge vige i det hallandske gods", P. H. har tilbyttet sig af kongen for sit og sin broders gods, og da nu C. H. er død, og dennes sön A. H., som efter samfrænders skifte har fåt sig sin lod udvist hos P. H. i hint

gods, har ønsket at få sig det gods i Halland udvist, som han skal have i sin tid, så udlægger P. H. til ham Klackerup by i Øreby sogn i Halmsted herred, som er syv gårde, Skieldaas gård i Brerød sogn, Troelstrup gård i Mielby i Laholms sogn og en øde gård, kaldet Frenderup, med møllen dertil liggende, dog at P. H. og hustru sin livstid skulle bruge det mod en årlig afgift af 25 daler. Dernæst fremlagde A. H. hin dom, dateret Halmsted den 12. septbr. 1593, og berettede, at godset havde fulgt ham siden farbroderens død. E. M. svarede, at P. H. havde givet sine søskende sin forskrivning, at hvad han af deres gods havde bortskiftet, skulde efter hans død först udlægges dem, og at dette udlæg, som var ved 200 dalers rente, var fast ulig imod 25 dalers rente, derfor burde hint brev ingen magt have. Dom: Efter dommen og P. H.s brevs lydelse „da viste vi samme gode mends dom, som endnu staar ved sin fulde mact, ikke emod at sige, men for^{ne} gods A. H. efter for^{ne} doms liudelse ubehindret at følge“. *Hdb. 14, 55—58.*

23. juli. (*Fr. H. Belov*). Jørgen Friis til Krastrup, landsdommer i Nørre Judland, og Christoffer Pasberg til Sødal, embedsmand til Dragsholm, tiltalte Hendrik Belov til Spøtterup, råd og embedsmand på Hald, Christen Munck til Giesinggaard, fru Hilleborge Daa til Tielle, Jørgen Skrams enke, med sin lovværge og mester Jens Perssen, kannik i Viborrig, for et kirkebol i Løfvelby, hvoraf herligheden skulde ligge til Tielle, og særlig mester J. P., som nu har Løfvilby med sit tilliggende kannike gods i hånd og hævd, for en lovhævd (fr.), som blev gjort mellem Løfvel by og Pirstrup mark 1587 løverdag efter festum nativitatis Mariæ på „en stug skouf“, østen ved Himmerbro og østen til en dal på Löfvel „hiørde“ og langs stien til Andal, hvorpå er erhvervet rigens stadfæstelse, hvilken lovhævd skulde stride mod deres lovhævd (fr.) af 1484 løverdag nest for Gregorii papæ dag, eftersom loven mælder,

der ikke må sværges ed mod ed, og dog hin lovhævd var gjort imod denne. Lovhævden af 1484 lød på: at her Mikkel Nielssen, prior i st. Johannis kloster i Viborg, gjorde sin lovhævd på en enmærkes skov i Pederstrup mark, som kaldes Brendskouf, fra Himmerbro vej øst til Kannike skov, så solret ned gennem skoven til Andal, så vest bort med Andal til Himmerbro vej og så midt op med vejen mellem Lillelund og Brendskouf. Dom: „Efterdi de fremlegger tingsvinder paa begge sider om deris laughefd, som siunis fast mod hverandre at være, da bør samme vindisbyrd først til Viburg landsting at indkomme och paakiendis, hvilke der bør ved mact at blifve. Naar det sket er, hvem da skader paa enten af laughefderne, da de for os at indstefnis". *Hdb. 14, 58—60.*

24. juli. (*Fr. P. Munck og A. Gøe*). Mogens Gøe til Bremmersvold på sin hustrus vegne tiltalte Hendrik Løcke til Ofvergaard, Johan Rudt til Møgelkier, Johan Barnekov til Nielstrup og Christen Barnekov til Birkholm, vor sekretær, „for dom, hand vilde fordre, hvor megit en hver af afg. fru Citzelle Oxis arfvinger burde at arfve baade udi gods och løsøre og om søstersønner bør efter morsøster at tage brødrelodder och mere efter morsøster, end deris moder hafde tagit, om hun hafde lefvit; saa och om søsterdaatter och morsøster efter den siælandske loug efter morsøster och søsterdaatter icke bør at tage lige ved søstersønner udi slige arfve, ligesom de alle sødskende vorre, en hver lige megit; sammeledis, om gaarden icke burde strax at settis och af gode mend vurderis och bøgningen dennom emellom at skiftis; mente hand derfor at være sket uret, at fogdernis regnskaber er blefven hannom forholt forre, saa hand icke kunde fange dennom at høre efter hans begiering; och i rette lagde hans beretning skriftelig, udi hvilken hand gifver til kiende, at konning Voldemaars loug skulde formelde: „lougen skal være tollig, erlig och ret efter landsens vane bekvemlig,

tørftelig och obenbare, at hver kunde vide, hvad lougen siger, och skal ei giøris efter en mands serlig vild, men efter den loug skal dømmis, som kongen gifver och landet vedtager, och den maa ingen skifte eller tage, uden den er aabenbarlig emod gud" [1]); den siellands loug udi første bogs 15. capittel [2]) at formelde: døer alle børn och børnebørn, da bør dog arfve frem at gange, och kvinde tager lige saa megit som mand udi ald gangarf; handfestningen [3]) at formelde, at alle kongens brefve och statuter skulle ubrødeligen holdis ved mact; recessens 39. capittel noksom at formelde, hvor arf skal skiftis, naar ei brødre er til; underdanigst fordi begierindis en retferdig dom, efterdi hans høstru er fru Citzelle Oxis morster, och Johan Rudt, Johan och Christian Barnekov fru C. O.s søstersønner, och dersom deris moder hafde lefvit, hafde hun kun arfvit søsterlod, om da hindis sønner efter morster bør at tage brøderlodder, och mén, det icke kand regnis efter recessen, hans høstru at være deris søster, men fru C. O.s morster, och de Barnekover, Ruder och Banner hindis søsterdøtterbørn. Den judske lougs fortale, nu sidst udgangen [4]), skulde formelde, at hver provints och land skulde dømmis efter deris loug; satte fordi udi alle rette, om fru C. O.s arf icke burde at skiftis efter det 15. capittel udi den siælandske lougs første bog, her udi Siæland och Skaane udi søsterlodder, och hans høstru at tage lige saa megit som en af de Barnekover och Ruder, och om lougen och recessen kunde forstaais, at søstersønner skulde tage broderlodder och lige megit ved morster, efterdi arfven er falden til morster och søstersønner och søsterdøtter. Deremod at svare vorre her i rette møtte J. R., J. och Chr. B. och berette, at de formente, icke alleniste recessen klarlig nok skulde formelde, at ald arf, som falder eblant adelen, skulde skiftis dennom emellom, som de alle vorre sødskind, saa broder skulde tage broderlod och søster søsterlod, men ochsaa skulde være udgangen kong. maits. domme saa vel som gode mends domme i slig sager, at slige gangarfve vorre

efter recessen afdømte, och i rette lagde en copie af en dom[5]) emellom afg. Mogens Gøes arfvinge om arf och skifte efter deris søstersøn Ebbe Anderssen, hvorpaa saa er blefven afsagt for rette, at broder bør at tage to parter och søster tredie part udi for^ne arf och alle andre arfve, som herefter falder, bode udi Siæland, Skaane, Judland, eller hvor den her udi vort rige Danmark findis. Dernest i rette lagde en vorre tilforordnede gode mends dom emellom afg. Niels Anderssen och Clavs Hundermarck om arf och skifte efter Erik Christofferssen, udgifvit udi Ringsted den 4. octob. a^o 82, udi hvilken de och efter recessen hafver tildømt N. A. broderlod och C. H.s moder søsterlod udi E. Chr.s efterladendis gods, som samme copie och domme i sig self videre indholder, och satte udi rette, om fru C. O.s arfve burde icke udi lige maade at skiftis efter recessen emellom hindis arfvinge, som de alle sødskind vorre; men hvad den bøgning belangit paa hofvidgaarden, vor de ofverbødig at giøre fyllist for, naar det af gode mend blef sat och taxerit". Dom: „Efterdi recessen formelder, at „udi ald anden arf, hvor arf falder til kvindfolk ene, och icke mand lige ner er udi arf, da skiftis arf, som før er rørt, dog skiftis broder to parter til och søster fyllist udi jordegods och pendinge for bøgning for hindis tredie part", sagde vi saaledis af for rette, at samme arf bør at skiftis efter recessens liudelse, saa broder tager to parter och søster tredie part". *Hdb. 14, 60—62.*

[1]) *J. l. fortale.* [2]) *Citeret efter Ghemens inddeling, dog ufuldstændig.* [3]) *Håndfæstning 12. avg. 1559 § 38—39.* [4]) *Kristian IV.s fortale af 14. avg. 1590.* [5]) *Dommen af 1. septbr. 1554, afsagt i henhold til rec. 1547 § 24, der er énslydende med rec. 1558 § 39, er trykt hos Rosenvinge 1, 236.*

24. juli. (*Fr. J. Rosenkrantz, J. Sefeldt*). Mogens Gøe til Bremmersvold tiltalte Frederik Qvidtzov til Qvidtzovholm på hans hustrus, fru Pernille Rudts, vegne og

Johan Barnekov til Nielstrup for en rød bog, som afg. fru Citzelle Oxe lod skrive penges oppebörsel, hun annammede af fogderne, og andet udi, og som ikke blev beseglet blandt hendes andet løsøre, og påstod, at bogen skulde indføres med könsed efter loven [1]. J. B. vedgik i sit indlæg at have bogen i værge men mente, at der ikke var givet ham „fuldkommen sag" for, at samme bog var forfalsket i hans værge, og at han derfor ikke var pligtig at göre nogen lov, da der efter recessen ikke skulde gives lov for mumme sag [2]. Dom: „Efterdi der kifvis och trettis om en bog, och samme bog er udkommit af boet och fundis under J. B.s och fru P. R.s forsegling, da bør J. B. og F. Q. paa hans høstruis vegne den hver med deris kiønsed en gang inden snapsting igien at indføre saaledis, at den udi alle maade er uforandrit och saa god och rictig, som hun vor den tid, hun kom i deris verge." *Hdb. 14, 62—3.*

[1] *J. l. 1, 18.* [2] *Rec. 1558 § 20.*

24. juli. (*Fr. P. Munck, H. Belov, A. Gøe, A. Friis*). Mogens Gøe til Bremmersvold tiltalte som medarving på sin hustrues vegne fru Citzelle Oxis arvinger: Hendrik Løcke til Ofvergaard, Johan Rudt til Møgelkier, Johan Barnekov til Nielstrup, Christen Barnekov til Birkholm, Frederik Qvidtzov til Qvidtzovholm, fru Mette Rudt til Søllested og hendes lovværge for penge, som skulle være oppebårne af fælled af fogderne og bønderne, ligesom og nogle af dem mere end andre skulde have haft „nødsmaal och af fellit opborrit", og beviste med C. B.s kvittanser, at denne havde hævet købmandspenge og andre varer af fællesboet. Dernæst skulde ham uafvidende være udtaget penge af et skrin i Kbh. og en guldkæde af boet, som ikke var forseglet med det andet løsøre. Han påstod derfor, at de medarvinger, som således havde befattet sig med boet, burde atter med könsed indføre, hvad de havde udtaget. H. L. nægtede at have udtaget noget af fællesboet. C. B. vedgik at have modtaget penge og andet

til at bekoste sin „morsters" begravelse med og tilbød at göre regnskab. Kæden havde hans „morster" givet til fru Karinne, Hendrik Løckis, skönt denne endnu ikke havde modtaget den. Hvad skrinet angik, så havde hans „morster sig betenkt nogit før hun døde, at hindis løsøre och boependinge vel skulde blifve efter hindes dødelig afgang forseglit, och derfor befrøctet, at det icke skulde gaa saa skickelig til med hindis begrafvelse, som hun gierne vilde," hvorfor hun forskrev jomfru Dorritte Gøe til Ryegaard og antvordet hende et skrin med 1500 daler, som efter hendes død skulde overgives til hendes søsterbörn og anvendes til begravelsen. De penge havde han modtaget og anvendt efter bestemmelsen, hvad han beviste med flere breve, og mente, at det ikke var en sag, der burde gå ed for. Dom: „Efterdi her kifvis och trettis allene først om nogen pendinge, som er optagen, siden salig fru C. O. med døden er afgangen, dernest om it skrin, som udi fru C.s lefvendis lif er udsendt, och efterdi for[ne] pendinge icke erre udtagit af boet, men efter salig fru C.s død er anammit af fogderne, som vorre tilbetrode at opbære rente af godsit, och derpaa findis kvittantser och beskeden, sagde vi der saa paa af for rette, at det er ikke den sag, som loug bør for at gifvis, men hvis i saa maade er opborrit och føris til klart regnskab, och da alle arfvingerne at ligne, legge med hverandre, och hvem mere hafver opborrit end hannom bør, det at fran sig legge. Disligiste eftersom fru C.s søsterbørn tiltalis for it skrin, hvilket M. G. formener dennom med lougen burde at indføre, da efterdi hun self udi hindis lefvendis lif hafver overantvordit samme skrin til jomfru D. G. med den beskeden, at det skulde ofverantvordis til hindis søsterbørn allene til hindis begrafvelsis bekostning, och det nu befindis med tvende adelfolkis kundskab, hvad pendinge i samme skrin hafver værit, da er det icke den sag, som loug skal for gifvis, men for samme pendinge at giøris arfvingerne klart rede och regnskab. *Hdb. 14, 63—66.*

24. juli. (*Fr. B. Rantzov*). Niels Olssen i Helluf tiltalte Gabriel Knudssen, landsdommer i Fyn, for en dom af 16. novbr. 1594 (fr.), afsagt mellem ham og fru Helvig Hardenberg, hvorved godkendtes det skøde, der var givet hende af hans stesön Hans Anderssen på en gård i Nore, medens de ældre skøder og købebreve, som vare givne ham og hans hustru Anne Nielsis på den gård, bleve forbigåede, da de ikke vare gjorte eller forkyndte til tinge, og ejendommen ikke heller havde fulgt dem. G. K. mødte og påstod sin dom ved magt kendt. For fru H. H., som også var indstævnet, mødte hendes sön B. Rantzov til Rantzovholm, embedsmand på Tranekier, og mente, at fru H. H. ikke havde gjort N. O. forhindring på hans anpart i den gård. Han beviste derhos med tingsvidne af Thosinge ting den 19. juni 1595 (fr.), at 12 samfrænder havde været på gården for at udlægge ham hans part og ikke kunnet forfare, at der kunde tilkomme ham mere end 16 daler. N. O. indvendte, at samfrændersbrevet var udgåt, efter at kongens stævning var forkyndt, og mente, at hans bondegods imod loven var takseret for penge og ikke for skæpper skyld. Dom: Landstingsdommen „bør ved sin fulde mact at blifve"; i henseende til spørgsmålet om det lovlige i samfrændernes vurdering, „da den sag igien at indkomme til Fønbo landsting [1]), och der at gaa om saa vide som loug och ret er". *Hdb. 14, 66—68.*

[1]) *Jfr. dom af 18. juni 1596 i Hdb. 14, 161—63.*

25. juli. (*Fr. kongen og S. Brade, „som gik i rette"*). Sten Brade til Knudstrup, råd og embedsmand på Kallundborg, tiltalte fru Magdalene Banner til Krabbisholm, Ifver Krabbis enke, fru Karinne Banner til Høgholt, Gregers Truidssens enke, fru Christentse Nielsdaatter til Berridsgaard, Biørn Kaasis enke, Erik Løcke til Eskier på egne vegne, Lodvig Munck til Kvistrup, Hendrik Løcke til Ofvergaard på deres hustruers vegne, Jørgen Due til Oxe-

holm på egne og börns vegne, Erik Banner til Asdal på egne og søskendes vegne, som han er værge for, Niels Kaasz til Støfringgaard og Christoffer Kraffse til Egholm på hans hustrus vegne for noget afg. fru Kirstine Nielsdaatters gods, som var af det gods efter afg. fru Kirstine Gabriels, som afg. Erik Løcke var forlænt med sin livstid, og nu efter dennes død har hver taget sin lod i samme gods, efter som det tilforn har været lodskift, uden at S. B.s hustru har fåt nogen lod eller hendes formynder været til stæde ved udlodningen; han påstod der for, at lodderne skulde slås sammen igen og hans anpart i godset udlægges ham. Indstævnte mente, at S. B.s hustrus lod og skulde være udlagt, men var der ikke sket fyllest, vilde de gærne göre S. B. udlæg, om de end ikke kunde være pligtige at sammenkaste lodderne, da loven [1]) mælder, at lod står og jævning går. Dom: „Medarfvingene ere plictige at giøre och udlegge S. B., paa sin høstruis vegne en lod saa goed som deris udi alle maade". *Hdb. 14, 68—69.*

[1]) *Som Rosenvinge bemærker 4, 422 til en dom, i hvilken en landsdommer lægger loven denne sætning i munden, findes den ikke i nogen af landslovene, men er kun en forkortelse af ordsproget: „lod står og jævnet går, meden søskende sammen leve".*

25. juli. (*Fr. kongen, Jørgen Rosenkrantz*). Peder Brade til Krogholm tiltalte fru Tale Ullstandt til Høgested, afg. Povil Laxmandts enke, for adskillige kontrakter, som hendes afg. broder Hak Ullstandt havde udgivet til ham og medarvinger om jordegods, købstædgods og andet løsøre, og som ikke til trods for æskning skulde være efterkomne i hans livstid, og Christoffer Pasberg, embedsmand på Draxholm, for en gård i Kiøbnehafn, som han imod hine kontrakter havde tilhandlet sig af H. U., og som var købt og bygget i dennes og fru Pernilles tid; P. B. berettede, at på den gård havde H. U. på byens rådhus givet hans sön Albrit Brade skøde, som

skulde være indført i byens bog, og at huslejen havde fulgt H. U., indtil kontrakten blev gjort dem i mellem. Han påstod nu, at fru T. skulde indfri gården, og den følge hans sön A. B., For fru T. mødte Gert Rantzov til Bredenberg, embedsmand på Flensborg, og mente, at B. B. burde fremlægge H. U.s skøde, hvad han ikke gjorde, medens C. P. fremlagde sit af H. U. udstedte skøde. Dom: Efterdi C. P. fremlægger H. U.s skøde på samme gård i Kiødmangergade, og P. B. ikke fremlægger noget skøde eller anden adkomst bör fru T. U. „for den hans stefning och tiltale kvit at være". *Hdb. 14 69—71.*

25. juli. (*Fr. kongen*). Hr. Christen Mickelssen tiltalte mester Jens Raffn, fordum præst i Bjørnsholm, for en kontrakt, som han havde gjort med sin formand hr. Jens Nielssen om, at denne skulde beholde sin livstid en del af embedets tiende, hvilken kontrakt ikke kunde være bindende for hans eftermænd. Indstævnet var hr. J. N., som beviste, at hin rente var ham tildømt ved herredsting og ved Viborg landsting (dom fr.), og mente, at kontrakten burde stå ved magt sålænge dettes dom stod ved magt og var ustævnet. Dom: Indstævnte „bør for den stefning kvit at være, och hvem videre paaskader da stefne sig vor landsdommer". *Hdb. 14, 71—2.*

25. juli. (*Fr. kongen*). Fru Anne Tidemandsdaatter, afg. Christen Maltessens enke, tiltalte (indlæg) Anders Maltessen til Albek, som mødte ved sin fuldmyndige Tyge Saell, for ikke at ville efterkomme en samfrænders dom og forlods udrede hendes fæsteus- og morgengave. Parterne beskyldte hinanden gensidig for ikke at ville bringe skiftet til ende, vare uenige om forståelsen af fru A.s forlæningsbrev, om hvorvidt Myllerupgaard og gods var rigere end Albek og Tostrup i landskyld, og hvorvidt det skulde komme til jævned dem i mellem, og trættede om forskellige ikke specificerede

gældsposter m. m. Dom: „Efterdi for^ne hindis lifsforleningsbref icke vor tilstæde, at vi der af leiligheden kunde forfare, da kunde vi paa denne tid intet derom kiende, førend det kommer tilstæde. Hvad gielden er belangendis, da hvis icke allerede findis dennom skift och nøgactigen kand bevisis, det fremdelis at skiftis dennom emellom, disligiste om hindis festengafve och morgengafve er saa paasagt, at naar hun kand bevise, hvad det hafver værit, da bør hun det forloddis at bekomme“. *Hdb. 14, 72—74.*

25. juli. (*Fr. kongen*). Peder Brade til Krogholm og jomfru Dorritte Gøe til Thorbenfeld tiltalte fru Tale Ullstandt til Høgested, afg. Povil Laxmandts enke, som mødte ved Gert Rantzov til Bredenberg, embedsmand på Flensborg, for adskillige breve, udgivne af hendes broder Hak Ullstandt, som ikke vare blevne opfyldte i hans livstid, men dem forholden imod æskning, og fremlagde et brev udgivet Sielsøe den 21 (!) aar 1569 af H. U. til Hickebierg om, at han har opladt Skafteløfgaard og by med alt det gods, han fik af fru Kirstine, Karl Brøskis, og hendes datter Grete Brøske og Jørgen Brøske, til sin moder fru Anne Rosenkrantz [1]) og med det förste skal give hende alle breve derpå. G. R. nægtede, at det gods havde fulgt fru A.; det blev bortskiftet i hendes livstid uden indvending fra hendes side, tilmed havde Jørgen Rosenkrantz på sin søsterdatter jomfru Doritte Gøes vegne og P. B. på sin hustrues vegne sluttet forlig med H. U. om sine trætter uden at tale om det gods. P. B. svarede, at H. U. var fru Annis arving, og hvad der var bortskift, var sket dem alle til bedste; fru T. skulde også have flere af deres breve hos sig. Han påstod, at hun burde indføre de breve, hendes broder og fogeder efter befaling havde beholdt hos sig efter fru Pernilles død, ligesom også, at hun burde skaffe ham en klar jordebog over noget gods i Låland, hendes broder havde udlagt til sin hustrues arvinger. G. R. tilbød at udlevere, hvad breve

der fandtes vedkommende godset eller nöjagtig reversal deraf, men mente, at iøvrigt kunde skifteregnskab og skiftebrev være ham jordebog nok. Dom: „Efterdi for[ne] Skafteløfgaard och gods icke hafver efterfult for[ne] opladelse, hverken udi fru Annis lefvendis lif, ei heller der efter, disligiste efterdi P. B. och Hak er venligen och vel forligte om alle deris irringe efter it contractsbrefs liudelse, dennom emellom gangit er, da bør fru Tale U. for den hans tiltale kvit at være; udi lige maade, efterdi hun self godvilligen erbyder sig, at, om befindis kand i hindis verge nogen brefve, som P. B. vedkommer, skal hand dennom bekomme, da blifver det och ved den besked, disligiste hvad jordbøger belanger om kiøbegods och pantegods, da naar hofvidbrefve eller reversaler tilstæde kommer, kand deraf nok som forfaris, hvad landgilde och den skyld hafver værit". *Hdb. 14, 74—76.*

[1]) *Anne Rosenkrands, gift med Albert Giøe, havde de tre dötre: Margrete G., gift med Peder Brahe, Pernille G., gift med Hak Ulfstand, og Dorte G.*

25. juli. (*Fr. kongen*). Frants Urne tiltalte (indlæg) Gabriel Knudssen, landsdommer i Fyn, for en dom af 30. septbr. 1592, ved hvilken han havde kvitdømt byfogden i Kierteminde for F. U.s tiltale, skönt fogden i en sag om 120 tdr. malt mellem ham og Morten Nielssen, borger i Nykiøbing, havde fældet dom tiltrods for at M. N. af ham var uddelt med høringsdele, og byfogden desuden „mere hans vederpart for vild end med nogen ret" havde lagt denne trende femt for at betale, hvilken tid M. N. havde nyttet til at opsige sin borgered og drage af landet over til Falster. Tilmed havde G. K. med urette haft sagen hos sig til doms i 6 uger. I den fremlagde dom hed det: „Efterdi Fr. U. hafver stefnd och tiltalit Jens Brag for forbemelte sin dom och mener, hand hafde burt och dømt M. N. til at skulle rette for sig med rede pendinge, efter som hand det hafver hannom anslagit, efterdi hand hafver

icke bekommit forskrefvne malt til sin bestemte tid efter hans brefs liudelse, da efterdi at samme M. N.s bref formelder icke om pendinge, men om malt at skulle yde udi Kierteminde til hver paaske, som samme hans bref medfører, och efterdi at M. N. hafver beret, at samme malt icke hafver værit tilforn eskit, kraft eller begierit af hannom, eftersom hans skriftelig beretning formelder; disligiste efterdi hand hafver værit overbødig at ville rette for sig, hvis hand blev Frants skyldig efter hans handskriftis liudelse, och J. B. derforre hafver icke tort understandet sig at ladet høring tilsige ofver hannom, men fundit hannom til at udrette emod F. U. efter hans handskriftis liudelse inden trende fem eller da at lide sex høring, da kunde hand [ikke] kiende, at J. B. med den sin dom hafver giort nogen uret, efterdi at rigens forfølling medfører[1]), at hvo, som hiemme rette vil, hannom ganger icke forfølling ofver". I sit indlæg formente F. U., „byfogden at hafve giort hannom uret; først idet hand hafde tagit sig dom til udi den sag, endog hand forfulde M. N. med høring; for det andit, at hand hafde lagt hannom (M. N.) trende fem forre at betale, endog hand intet hafde tilstæde af det, han opbød; for det tredie, at hand hafde lagt hannom trende fem for och endnu hafde betallingen hoes sig, och mente, at dersom gielden kunde blifve hannom uvisse, formente hand, samme dom dertil vor aarsag". F. U. påstod derfor, at landstingsdommen ikke burde ved magt at blive. G. K. mødte med „en skriftelig beretning, udi hvilken hand gaf til kiende, at F. U. hafde tiltalt M. N. ved en sin tienner for pendinge for samme malt, 1 mark skieppen, endog M. N.s bref, hand hannom gifvit hafde, icke lydde paa pendinge, men paa malt at yde och levere i Kierteminde, och mente fordi, byfogden, eller hand i de maade, ingen uret at hafve giort F. U., at hand icke stedde høring ofver hannom for pendinge, efter hans bref icke lydde paa pendinge, men paa malt, det icke heller vor eskit eller begierit af hannom at leveris, før hand derfor med delemaal er blefven tiltalt, och

F. U. da hafver self anslagit det efter den pris, hannom self siuntis, M. N. och hafde værit ofverbødig at ville rette for sig och efterkomme sit bref, som det sig burde, dersom F. U. hafde vilt ladet nogen være tilstæde och anammit samme malt eller forvist hannom paa it bekvemt sted der i byen, hand det kunde leverit; och idet dommeren hafver under samme dele fundit M. N. til at rette for sig inden trende fem eller lide høring, derudi siuntis hannom dommeren mere at hafve værit F. U. tilgenegit end M. N., heldst fordi hand (F. U.) ickun hafde ladet hannom (M. N.) tiltale for pendinge, och hand (byfogden) dog hafde tildømt hannom at udrette malt efter hans brefs liudelse, uanset at F. U. icke vilde hafve malt, ei heller derfor lod tiltale; hvad belangendis vor. byfogden hafde lagt dennom trende laugdage forre, M. N. at levere och F. U. at anamme, vor sket, fordi F. U. icke vor der self tilstæde, men hans dreng, hvilken ingen fuldmact hafde at anamme samme malt eller dermed nogensteds at forvise hannom, och det at hafve værit fordi F. U.s egen forsømmelse, at hand icke hafver, der laugdagene vorre ude, strax fordrit igien paa saggen, da hafde han vel faait lougmaal och forfølling ofver hannom, endog hand hafde opsagt sit borgerskab och værit dragen deraf byen, efterdi hans dele var reist der til bytingit och enda stod ved mact; mente fordi sig, icke heller udi de maade, ingen uret at hafve giort hannom, men skylden at hafve hengt hoes hannom self, efter hand self hafde forsømt retten; byfogdens dom skulde icke heller formelde, at M. N. hafde til fierde ting værit uddelt efter den forordning, som om delemaal skal være udgangen, siden hand dømte, men ickun hafde værit i rette kaldit och beskylt, som forskrefvit staar, och hafver værit begierindis høring ofver hannom, som skal hafve værit første ting, da hafver dommeren uden ald opset dømt hannom til sin forfølling, den at skulle hafve gangit for sig tredie ting derefter, om M. N. icke rettet for sig och F. U. icke hafver værit der siden tilstæde, men self derudi

forsømt sig". G. K. påstod derfor at burde være kvit for F. U.s tiltale. Dom: „Efterdi vi formerke saaledis til dis udi vort land Fyen at hafve værit holdit udi gield sag, at mand hafver lagt gieldenerne trende femt forre, da viste vi icke samme landsdommeris dom at emodsige, dog efterdi billigt och ret er och andensteds her i rigit saa holdis, at hvor handskrifter findis om vitterlig gield, da efter saadanne handskrifter enten giøris udleg eller stædis forfølling, da bør herefter med slig fembt at forblifve, uden hvor icke handskrifter findis". *Hdb. 14, 76—79.*

[1]) *fr. 19. mars 1282 § 3, hvor dog ikke bestemmelsen er givet med samme ord som ovfr. jfr. Rosenvinge 4, 28.*

25. juli. (*Fr. kongen*). Gabriel Knudssen til Norskouf, landsdommer i Fyn, bød sig idag det fjærde sinde til rette imod en stævning, som Frants Urne havde forhvervet over ham, fordi han havde tilfundet byfogden i Assens at stæde Morten Nielssen at göre F. U. skøde til tinge på en gård i Assens, uden at F. U. er mødt for at fremlægge samme dom og give ham sag. Dom: „Vor landsdommer bør for den stefning kvit at være". *Hdb. 14, 79.*

26. juli. (*Nærv. kongen, P. Munck, J. Rosenkrantz, M. Pasberg, J. Sefeldt, A. Friis*). Axel Brade, embedsmand på Helsingborge, og fru Margrete Gøe, afg. Erik Løckis enke, tiltalte (indlæg) Mogens Gøe til Bollerup og fru Karinne Krabbe til Skiersøe, afg. Falk Gøis enke, fordi de ikke vilde unde dem en broderlod, men kun en søsterlod i Gundersløfgaard, skönt det var en gave og ingen arv, som skulde deles, og påberåbte sig et brev, hvorved Christoffer Gøe gav sin broders börn sin gård Bollerup med alt sit gods i Skåne „at de skulde skifte broder for broderlod og søster for søster", medens han i et andet brev, udgivet samme år, mælder,

at han giver de samme Gundersløfgaard med gods i Sælland og nævner dem alle ved navn „och hand udi samme bref ingen undersked giør, hvad hver skal hafve udi samme gafve, som hand udi det andit bref hafver giort"; hans vilje må derfor være, at søster går lige med broder. Så haver og salig fru Birgitte Gøe givet os samtlig et stykke gods, hvorudi Mogens og Falk Gøe og vilde have en broderlod, hvilket min svoger Erik Løcke og jeg ikke have villet stædt dem; så have de udlagt os gods forloddis efter vores nöje, hvad de ikke så let havde afstået, om de havde större ret. A. B. påberåbte sig også en dom, som Kristian III og rigsrådet havde dømt, „at hvilke sødskinde, som skiødis nogit gods samptlig tilhaabe, da skal søster tage lige ved broder", imod hvilken dom endnu ikke er dømt, og ikke heller er imod loven og recessen, som kun taler om, når arv skiftes mellem søskende, hvorfor det kan ikke „hedentyis til recessen [1])". — M. G. berettede på egne og broderbörns vegne, at den gave var dem tilfalden til arv; hin dom var dømt för recessen, som burde anses mere end de domme, der vare dømte, för den udgik, og som medførte ligesom loven [2]), at broder i alle arve tager 2 lodder og søster den tredje. Dom: „Efterdi samme vor kiære faderfaders dom, A. B. sig paaberaaber, er udgifvit, før recessen udgik, disligiste efterdi C. G. udi samme gafvebref hafver indført, at hofvidgaarden skulde blifve paa sverdsiden hoes brøderne med nest omliggendis gods, och der med self forklarer, hvorledis samme arf skulde skiftis, da sagde vi saaledis der paa af for rette, at Gundersløfgaard och gods bør efter lougen och recessen at skiftis under dennom, saa broder tager 2 parter och søster en part". *Hdb. 14, 79—82.*

[1]) *Rec. 1558 § 39.* [2]) *J. l. 1, 5.*

26. juli. Mester Erasmus Heydemandt bød sig i rette mod en stævning, som Benedikt Rantzov til Møgeltønder havde ladet forhverve over ham for en kontrakt, han

ikke skulde have holdt m. m. E. H. berettede, at endog B. R. havde været i rette her med ham for adskillige irringer, E. H. havde stævnt ham for, har han dog ikke frembåret denne stævning, men er bortdraget uden at give ham sag, og påstod nu at burde være kvit for samme stævning. Dom: Efterdi mester Rasmus har vundet hovedsagen og ej heller B. R. har ladet frembære sin stævning over ham, „bør han for den kvit at være". *Hdb. 14, 82—3.*

26. juli. Vennicke Villums[1]) tiltalte Herluf Daa, som ved Fredrik II.s dom af Andvorskouf den 12. septbr. 1586 (fr.) var „tildømt efter hans udgifne brev och segel at holde V. V. for sin ectehøstru och icke hinde at forlade, men med hinde at lefve och døe och icke med hinde at omgaais som en bislopperske, men tilbørligen som en from ectemand egner och bør", hvilken dom han ikke havde holdt. Hun indstævnte ham derfor til sidste almindelige herredag, hvor sagen blev opsat, da stævningen ikke var lovligen læst og forkyndt, inden han forrejste af riget. I England har han forpligtet sig til at blive tilstæde til sagens udføring, hvad han dog ikke gjorde, men „udi beste proces har vigt derfra"; hun påstod derfor dom. H. D. mødte ikke, ikke heller nogen på hans vegne. Dom: „Efterdi H. D. saa ofte er stefnt och icke er møt, hinde forlat først udi Engeland och nu siden atter igien udi nogen aar, och ei heller hinde med hielp eller trøst hafver forsørgit, och de dog af vor kiære herrefader erre sammens dømt for ectefolk, och udi samme vor kiære herrefaders dom findis, hand hinde icke skulde forlade, da hafver H. D. derudinden giort uret och sig icke forhandlit derudinden, som det sig burde, och bør derfor at stande os saa vel som hinde til rette". *Hdb. 13, 83—84.*

[1]) *En dom, afsagt 1591 mellem hendes svigerfader Jørgen Daa og hende om fornærmelser, er trykt hos Rosenvinge 4, 251, hvor i anmærkning flere oplysninger om hende er meddelt.*

26. juli. Niels Bentssen, borgemester i Roskilde, Jens Bentssen og Jens Lavritssen, borgere sstd., tiltalte Clavs Jørgenssen, fordum skriver på Roskildegaard, for en gæld, de havde indstævnet ham for til Sællandsfar landsting, hvorfra sagen blev indfunden for kongen og rådet, „efterdi hand skal hafve kient sig en adelsmand at være", og påstode dom. C. J. mente ikke at være stævnet lovlig, da han var stævnet den 6. juli i Roskilde, „och hvis brefve, regnskaber och regnskabspendinge, hand hafde emod dennom, vorre i Fyen, saa hand icke saa snart kunde komme efter dennom", og påstod „for den stefning kvit at være". Sagsøgerne svarede, at han ingen „brofiel hafde, och [de] fordi hafde stefnd hannom udi hans egen nerværilse udi Roskilde, som hand mesten del hafde sit tilhold, och mente hannom at hafve haft tid nok at vandre der emellom". Dom: „C. J. bør for den vor stefning kvit at være, och hvem videre paaskader, da stefne sig igien paa nye och da gaaes der om, hvis loug och ret er". *Hdb. 14, 84—85.*

26. juli. J. J. tiltalte fru Mette Vognsplidt, Clavs Skeels enke til Enderup, for en sum penge, C. S. skulde være ham skyldig på sin afg. broders vegne, som hand havde hendes husbonds hånd og segl på, og som hun havde nægtet at betale, uanset at de andre medarvinger havde betalt deres anparter efter en forhandling, som gode mænd efter kgl. befaling havde gjort dem imellem. Fru M. mødte ikke eller nogen på hendes vegne. Dom: „Fru M. bør at hafve tabit saggen och plictig for sin anpart at betale hindis afg. hosbonds gield, och hans bref og egen handskrift for hindis anpart at efterkomme". *Hdb. 14, 85.*

26. juli. (*Fr. kongen*). Hans lademager tiltalte borgemester, råd og byfoged i København for en dom af 8. marts 1594 (fr.), afsagt mellem ham og Niels Paaske, slotsskriver på Kiøbenhafns slot, om noget arvegods, som skulde

være tilfaldet H. l.s hustru efter hendes broder, og som N. P. skulde have bortført af „Hvidøer krug". För domsafsigelsen blev forlig indgåt, om at sagen skal bortfalde, hvorom kongen og rigsrådets brev udstædtes. *Hdb. 14, 86—7.*

26. juli. (*Nærv. kongen, J. Rosenkrantz, C. Valckendorff, M. Pasberg, E. Hardenberg, H. Belov, A. Gøe, A. Hvitfeldt*). Niels Kaasz til Starupgaard tiltalte fru Karinne Maltisdaatter til Brunbierge, afg. Temme Rosenkrantzis enke, for ikke at have efterkommet sit løfte, at han og hans hustru skulde have den bygning fri på Ryhafve. Fru K. M. mødte med indlæg og fremlagde den dom, der afsagdes den 5. maj 1595 [1]), til hvilken hun henviste, idet hun mente, at hun med urette således af sin sön „platsis, stefnis och sligt anmodis". N. K. vilde efterkomme dommen, men mente, at fru K. M. til gengæld skulde efterkomme den mellem dem ingåede kontrakt om bygningen, således at gælden, som var gjort på denne, blev forlods tildelt hende; af den øvrige gæld vilde han gærne betale halvdelen. Dom: Da der engang er dømt herom, og de gode mænd, som kontrakten gjorde, selv have forklaret sin kontrakt i lige måde, kan der ikke dømmes anderledes, end tilforn dømt er. *Hdb. 14, 87—88.*

[1]) *jfr. Hdb. 13, 509—12 ovfr. s. 1—3.*

26. juli. Hr. Søfren Grumssens hustru Marinne Nielsdaatter på sin faders hr. Niels Perssens vegne og hr. Søfren Grumssen, sognepræst og kapellan i Vorbasse, tiltalte Riber kapittel, for en dom afsagt 4. april 1595, som skulde være imod kgl. åbne breve og mandater, og 2 domme, dømte af kapitlet forhen i samme sag, og stævnede hid hr. Staffen Søfrenssen, sognepræst i Virst og provst i Andsherred. De lagde i rette en dom af Riber kapittel den 4. apr. 1594 lydende: „for[ne] her Søfren, med fuldmagt af Kaspar Marckdaner, embidsmand paa vort slaat Koldinghus, efter vor naadigste befalling at hafve i

rette stefnt tvende prester, her Niels Perssen och her Søfren Grumssen i Vorbasse och Grenne sogner, och dennom tiltalit for megen trette och klammeri, de førde emod hverandre; de och da vorre i rette møt och gifvit hver andre sag och klagit ofver hinanden for adskillige grofve sager, som ingen prestmand vel anstod och vor det hellige predikeembid til vanære och deris sognemend och tilhører til forargelse". Riber kapittel havde derfor dømt således: „Efterdi udi det hellige predikeembid bør for alting at ansees guds hellige nafns æris fremgang och menigheds saligheds forbedring och deremod at afskaffis, hvis som heremod sker med forargelse udi lefnit och lerdom, viste vi icke retter herpaa at kiende, end at Søfren Grumssen hafver forbrut sit kald, efterdi hand icke hafver holdit sin contract och udi i saa lang tid foractit alle gode paamindelser och emod lensmandens och bispens forbud predikit, en lougforvunden mand for baardag, gield, gaardfred och husfred, som for^{ne} begge capittelsdomme formelder, hvilke hand efter sin egen forplict icke hafver bevisligen efterkommit, megit mindre den for^{ne} beskeden, som fru Anne Giords hafver skrifteligen giort med hannom; disligiste at hand hafver ladet prestegaardens bøgning slemmeligen forfalde och sin part af aflen aldelis forderfvis och ført it uskickeligt lefnit, siden hand kom prestviet hiem af Norge, og belaa it kvindfolk, som hand aflede barn med, saa vel som siden, at hand er benaadit at komme til dette kald, hafver lefvit med sin høstru udi idelig kif, slaug, druckenskab och slemmeri, hvilket allesammen icke sømmer en prestmand, och kong. maits. alvorlige befalling, udgaaen til bisperne her ofver alt rigit [1]), strengeligen forbiuder och befaller, at der skal hafvis en grandgifvelig indseende, och straffis, som vedbør; da efterdi saa her S. beklager sin store armod, och paa det hand kunde disbedre komme til med at forhøre sig om anden vilkor, skal den person, som kommer i kaldit efter hannom igien, gifve hannom it halft hundrit daler med saa skiel, at hand derefter skal ingen forhindring

eller møie tilføie (hand self[2]) eller ved andre), den[3]) forskrevne person, som kommer til samme kald efter hannom, i nogen maade under høieste straf och under samme summa pennings och hans prestembids fortabelse. Disligiste efterdi at for^{ne} her Niels Reffsing findis icke heller uden stoer forargelse, lige skyld och brøst med sin høstru och tiunde, som hannom for os ofverbevisis och hand icke self afverge kunde, och hafver tagit pendinge af her Søfrens fader, at hand skulde tage hannom til sig, och dermed emod ordinantsen[4]) solt sit kald, och hafver ladet her Søfren tage kald paa sit kald, och findis icke saa skickelig och bekvem, at hand self efter denne dag kand forrestaa samme kald, da finde vi hannom forre, at hand efter denne dag skal self ingen mact hafve paa det nye at tage sig nogen medtiennere, men til for^{ne} sogn at kaldis en lerd och skickelig person med det første, som dertil kand findis bekvem och sognemendene efter ordinantsen[4]) skulle kalde, dog saa at for^{ne} person skal gifve her Niels Reffsing for hans armod och alderdoms skyld en billig genant aarligen til sin underholding, saa vit som sognerne kunde tolle och øfrigheden med superintendenten tøckis skielligt och lideligt at være, med saa skiel, at her Niels och hans tiunde skulde fløtte af prestegaarden for videre kif och trette skyld inden førstkommendis pintsedag udi det seniste foruden videre lougmaal och forfølgelse och bøgge och boe for sig self udi god fred och rolighed, som det sig en erlig prestmand sømmer, da at nyde for^{ne} genant sin lifstid uden ald klagemaal och giensigelse til gode rede i alle maade, som samme dom i sig self vitløftigen indholder“. På kapitlets vegne mødte mester Rasmus Heideman og berettede, at de efter kgl. befaling, sagsøgernes egne klagemaal til og over hverandre saa og efter deres forargelige levnet och væsen havde dømt dem fra sit kald; han påstod derfor, at kapitlets dom burde blive ved magt. Dom: Riber kapittel har „derudinden ingen uret giort for^{ne} prest och cappellan udi Vor-

basse, men den deris dom bør ved sin fulde mact at blifve". *Hdb. 14, 88—91.*

[1]) *fr. 11. juni 1580.* [2]) *Hdb.* tilføies (hand self). [3]) *Hdb.* det. [4]) *Kirkeordinans 1537, Kbh. 1542, 35. bl.* [4]) *Kirkeordinans 1537, Kbh. 1542, 33. bl.*

26. juli. (*Fr. S. Brade, „som gik i rette"*). Sten Brade til Knudstrup, råd og embedsmand på Kallundborg, tiltalte fru Margrete Gøe, afg. Erik Løckis enke, med hendes lovværge og Mogens Gøe til Bollerup for en gård i Sønder Saltum i Hvetboherred i Vendsøssel og for landgilde af en gård i Sælland i Høng, som skal være ham tilskiftet på hans hustrus vegne, og som E. L. skal have mageskiftet til kronen, og påstod sig godset udlagt eller udlæg tilkendt i det tilmageskiftede gods. M. G. svarede på sin søsters vegne, at hun var villig til at göre S. B. udlæg med lige så godt gods; men han vilde „indtræde udi det mageskifte och tage af godsit, hvilket hannom løsted", hvad der ikke kunde være hende lideligt. S. B. mente, at om han havde fåt sit eget gods, vilde han vel have kunnet få belejligt gods derfor. Dom: „Efterdi E. L. hafver så bortbyt hans (S. B.s) høstruis gods uden minde, da bør hans arfvinge derfor igien at udlegge til S. B. lige gaat gods och derfor hannom fornøie". *Hdb. 14, 91.*

26. juli. Johan Norby til Tagemosegaard tiltalte fru Inger Clavsdatter, afg. Anders Pederssens enke, for et pantebrev af 1586 på Erholm for 2000 daler og 200 ungerske Gylden, som afg. Otte Norby og hans hustru fru Elline Basse skulde være hende skyldig, og mente at ville bevise med et brev fra hende til fru E. B. af 1588, at hun „da først hafver begierid, at samme pantebref motte blifve forseglit, disligiste och med et andit hindis bref, at samme pantebref motte giøris it aar eller tu elder end skødit, hvor udaf kunde actis, for[ne] pantebref icke at være udgifvit anno 1586. Skal icke heller

for^{ne} Erholm strax hafve fult hinde efter for^{ne} pantebrefs liudelse, hvilke hand med bref och tingsvinde bevise kunde; formente for^{ne} pantebref af O. N. och fru E. B. samtlige at være giort med ald underfund, hans (J. N.s) høstru och rette arfvinge til allerstørste svig och bedrag, och mente for^{ne} pantebref ingen mact at hafve". Fru I. C.s fuldmægtig Anders Ibsen mødte med pantebrevet, dateret Bonderup den 14. novemb. 86 og lydende: „O. N. til Bonderup och hans høstru fru E. B. kiendis skyldig at være fru J. C., salig Anders Perssens efterlefverske til Birkelse, tu tusind gamle daler och 200 ungerske gylden, som hun dennom udi deris store trang laant och forstrakt hafde, hvorfor de strax hafde pantsat och ofverantvordit hinde den halfve part udi Erholms hofvidgaard", med tilliggende af arilds tid „at skulle beholde for it frit brugeligt pant med afling og andit, som det vor hindis egit arfvegods; och dersom de 5 parter korn udi halfparten Erholm, som Albrit Basse tog udi sødskindskifte efter sin søster, kunde icke forstrecke sig for de 2000 daler och 200 ungerske gylden, da skulde O. N. och hans høstru være forplict at lade hinde och hindis arfvinge faa deris tilbørlig rente, som vor sex daler af hvert hundrit; och naar de blef tilsinds det at indløse, skulde de kiende løsen derpaa tu ting for st. Hans dag och it ting efter; och dersom icke da for^{ne} summa blef hinde betalt, med hvis hun derpaa bekostet hafde, skulde hun och hindis arfvinge det bruge och beholde for evindelig eiendom", o. s. v. Derhos i rette lagde A. I. et indlæg, hvori fru I. C. gav til kende, „for det første, at hvis gods, hun af O. N. och fru E. B. hafde tilforpantit sig udi deris store nød och trang, vor sket med beggis deris vilge och samtøcke i deris velmact, och viste ingen paa den tid at hafve lod och del derudi uden de allene, och hun tilforn hafver igieneskit sine pendinge och opbøden pantit, som hun mente sig med deris egen segel och haand at kunde bevise, och mente fordi efter lougen, at pantit burde jo at berre hinde sine pendinge hiem och ingen skade

derofver lide; och endog J. N. skulde forsvorit arfve och gield efter sin broder O. N., dog hafde hand nu siden arfvit hans egen høstruis søster, salig fru Elline Basse, och samme halfve gaard med sin rette arfve och eie hørde hinde til, och recessen[1]) formelde, at hvem som vilde arfve, hand skulde gielde, mente hun, hand burde at udlegge for^{ne} 2000 daler och 200 ungerske [gylden] hofvidstoel med sin efterstandendis rente. Dersom hand igien vilde indløse samme pant, vor hun overbødig dennom at anamme, eller hand burde at gifve hinde nøgactig skøde och forvaring derpaa, och hand saadanne ord, som hand i stefningen hafde ladet indføre, anderledis burde at bevise; satte derfor underdanigst udi rette, om J. N. icke vor forplictig igien at forskaffe hinde for^{ne} summa pendinge med kost, tæring och efterstandendis rente eller gifve hinde nøgactig skiøde och forvaring derpaa, som det sig burde". J. N. svarede, at han kunde bevise med fru I.s egne breve, hun hans hustru søster fru E. B. havde tilskrevet 1588, at hun da sendte hende pantebrevet og begærede, at hun og O. N. vilde forsegle det, og at det måtte göres et år eller to ældre end skødet, hvad han og beviste med hendes to missiver. Han vilde derhos også bevise, at godset ikke straks havde fulgt pantet, og i rette lagde et tingsvidne af Bog herredsting den 31. martii sidst forleden lydende: „Lavrits Vest i Ladegaard at hafve vundit, at det er hannom i guds sandhed fuld vitterligt, at salig O. N. hafde self Erholm til brug i det aar 86 och det aar 1587 och lod bruge aflen dertil i for^{ne} aaringer, och L. H. Siælandsfar vor O. N.s fogid paa Erholm samme tid, och fru Inger, Anders Perssens, anammit Erholm den sommer i det aar 1588; H. N. i Ladegaard, J. N. ibidem, L. H. i Ørsted, A. P. i Blangstrup paa sin høstruis Karinnis vegne, L. Høugssen i Oruppe och L. H. ibidem, de hver ved deris ed med opracte fingre unde lige saa, o. s. v." Dom; „Vi kunde icke kiende samme bref med underfundighed giort at være". *Hdb. 14, 92—94.*

[1]) *Der må være sigtet til Rec. 1558 § 53.*

28. juli. (*Fr. kongen*). Ulfeld Christofferssen tiltalte fru Karinne Brøske til Slumstrup, afg. Ifver Lungis enke, for en hans hustrus bönder i Vitting by i Sallingherred, som Hans Olldelandt havde forpantet til I. L. uden sin hustrus vidende og vilje, hvad der ikke burde komme U. C. eller hans hustru til hinder og skade. Fru K. B.s tjæner J. J. mødte med hendes brev, hvori hun gav tilkende, at hun for sygdoms skyld ikke kunde møde og derfor havde sendt for^ne^ J. J., I. T. og M. C. at de „sverge hindis sotteforfald, hvilke och her for os fremginge och svore, at hun vor saa paa hindis sotteseng forhindrit, at hun icke kunde nu være her tilstæde at gange i rette". Dom: „Fru K. B. bør at nyde sin sotteforfald och for den vor stefning paa denne tid kvit at være." *Hdb. 14, 94.*

28. juli. (*Fr. kongen, B. Rantzov*). Erik Løcke til Eskier, embedsmand på Skivehus, på fru Magdalene Banner, sal. Ifver Krabbis enke til Krabbisholm, og fru Karinne Banner, sal. Gregers Thruidssens enke til Høgholt, deres vegne bød sig i rette mod en vor stævning udtaget af Eiler Brockenhus til Nackebølle for adskillige løfter, hand skulde været i til godt folk for deres afg. søster fru Birgitte Banner og hendes afg. husbond Knud Bilde; E. L. mente, at da gælden er gjort i bægges velmagt, og pengene brugte til bægges nytte og behov, skulde indstævnte som fru B.s arvinger svare til den gæld og holde ham skadesløs efter de skadesløsbreve, K. B. havde givet E. B. men ikke til videre gæld, end denne og K. B. vare forligte om, „med mindre hvis af fru Birgittis gods solt vor, motte dennom kortis". „Da møtte icke E. B. med samme stefning eller nogen paa hans vegne hannom at undskylde, sagdis fordi saaledis derpaa af for rette, at efterdi lougen och recessen medfører" o. s. v. *énslydende med dommen s. 13. Hdb. 14, 95.*

28. juli. (*Fr. kongen*). Oluf Hanssen borger i Odense tiltalte Mogens Bilde til Møllegaard for en forpligt, han havde givet i København 1591, efter afg. Klavs Hvitfeldts og Lauge Hvitfeldts død, sammen med sine medarvinger hver for sin anpart at betale, og som M. B. ikke har efterkommet, skönt O. H. med sin regnskabsbog og brev har været tre rejser til Rynkebygaard og på Langeland på Møllegaard, såog på hans hustrus vegne, for hun ikke har kvitteret O. H. for 200 daler hos Niels Bager, borger i Odense, og holdt ham det skadesløs, ligesom han også havde tiltale til hende, for hvis gæld og regnskab ham og hende var imellem. M. B. mødte ikke eller nogen på hans vegne. Dom: „M. B. bør at hafve tabit saggen och at være til regnskab med O. H. och betale hannom, hvis hand med rette findis at være hannom skyldig". *Hdb. 14, 96.*

28. juli. (*Fr. kongen*). Johan Norby tiltalte fru Inger Clavsdaatter, afg. Anders Perssens enke, for et brev af 28. decbr. 1588, med hvilket hun til Bog herredsting havde ladet æske af ham en guldkæde, og som fru Elline Basse skal have givet hende på en guldkæde uden hendes husbonds vidende, idet det hedder i brevet, at fru E. B. har lånt af fru I. C. sin livstid en kæde på 100 ungerske gylden. J. N. beviste med et sendebrev fra fru I. C. til fru E. B. af 14. decbr. s. å., at hun vedkendte sig at være denne en guldkæde skyldig, som hun nu sendte tilbage, hvorfor hun også krævede sin håndskrift tilbage. Han mente nu, at der i bægge breve var tale om samme kæde. For fru I. C. mødte hendes fuldmyndige H. I., som i rette lagde brevet af 28. decbr. 1588 og mente, at da J. N. havde arvet fru E. B., burde hand og holde hendes brev og segl og betale samme kæde. J. N. i rette lagde brevet af 14. decbr. 1588 og satte derhos i rette, at eftersom fru E. B. havde udgivet hint håndskrift uden hendes husbonds vilje og vidskab, burde det være magtesløst. Dom:

„Efterdi for^{ne} bref findis med fru E. B.s egen haand underskrefvit, viste vi icke deremod at sige". *Hdb. 14, 95—8, jfr. 14—17, ovfr. s. 10—11.*

29. juli. (*Fr. J. Rosenkrantz, „som self gik i rette"*). Jørgen Rosenkrantz til Rosenholm, råd, embedsmand på Kallø, på sin søsterdatter, jomfru Doritte Gøe til Torbenfeld, hendes vegne, som han er værge for, og Peder Brahe til Krogholm, embedsmand på Syllisborg, tiltalte fru Tale Ullstandt til Høgested, sal. Povil Laxmandts enke, for adskillige kontrakter og breve, hendes afg. broder Hak Ullstandt havde udgivet til dem og deres arvinger, som ikke i H. U.s livstid bleve efterkomne, men imod æskning dem forholden, og „nu bøde J. R. og P. B. sig emod fru T. i rette om en gaard her udi Kiøbnehafn i Kiødmangergade liggendis, som i afg. fru Pernille Gøis tid skal være opbøgt, udi hvilken J. R. formente, sin søsterdaatter jomfru D. G., och P. B. formente sig paa arfs vegne en lod at tilkomme". Fru T. mødte med indlæg og svarede, at da hin gård „aldelis intet" var nævnt i stævningen, burde hun ikke svare noget dertil. J. R. indvendte, at hun var stævnet, for kontrakten ikke var efterkommet, og efterdi i den formældes om samme gård[1]), måtte hun være pligtig at svare. Dom: „Efterdi fru Tale Povil Laxmandts icke godvilligen om den sag vil gaa i rette; ei heller serdelis nogen stefning af J. R. paa jomfru Dorritis vegne eller af P. B. findis tagen at være paa nogen arfverettighet til for^{ne} gaard i Kiødmangergade andit end contract[en] hafver værit indstefnt, da viste vi icke paa denne tid derpaa at kunde dømme, men hvem videre der paaskader, da tage sig stefning paa nye udi denne sag, och da gaa derom, hvis ret er." *Hdb. 14, 98—99.*

[1]) *Det kan ikke af gengivelsen ses, på hvad måde gården har været omtalt i kontrakten.*

28. juli. (*Fr. kongen, J. Sefeldt, B. Rantzov, A. Friis, A. Hvitfeldt*). Fru Margrete Hvitfeldt til

Snidstrup tiltalte ved Erik Mogenssen til Bramsløcke, landsdommer på Låland og Falster, borgemester, rådmænd og byfoged i Halmsted for „at de indslar deris kveg och fænit østen Halmsted aae ind paa Snedstrup gaards hee och eiendom, som hindis afg. broder Povil Hvitfeldt hafde vor kiære herrefaders skiødebref paa, at være hannom for maglaug skiøt til evindelig eiendom, hvoremod de alligevel dennom fordristed at lade borttræde och afbede gressit paa for[ne] hede, uanset at de ingen eiendom hafver paa den side aaen liggendis der til byen, som kand himle dennom samme fædrift; sammeledis skal de och tilholde dennom nogen rettighet med pælefiskind och laxelenk[e] paa den side udi aaen for Snidstrup grund och fortaa, ladendis dennom merke deris stads previlegier der udi at giøre dennom medhold, som icke skal være kommen saa vit udi brug formedelst, hvis en part af dennom udi afg. Povil Hvitfeldts tid kand hafve haft af hannom efter hans vilge och minde; disligeste skal de tilholde dennom nogen hafver, liggendis ofver for[ne] aae paa for[ne] Snidstrup grund, formenendis dennom der udi at giøre uret och burde derfor at stande hinde til rette eller och fremvise, hvis fundats och rettighet de der til kunde hafve“. Hun havde og hidstævnet Sten Matssen, embedsmand i Halmsted herred, om han havde noget der til at svare; E. M. berettede derhos, at indbyggerne i „Halmsted skulde tilholde sig pælefiskit och laxelenke for Snidstrup grund, endog Nies aae skulde giøre skiel emellom Tøndersøherrid och Halmstedherrid, och konning Frederik den anden hafde tilskift hans morbroder P. H. Snidstrup gaard med fiskeri och anden herlighed“. Han mente, det var mod håndfestningen [1]), recessen [2]), kongens skøde og adelens friheder og privilegier så at bruge fiskeri for anden mands grund, og påstod, at indbyggerne i Halmsted burde derfor at staa til rette. Hans Jacopssen, borgemester, med nogle af rådmendene i Halmsted mødte og berettede, „at samme pælefiskeri och laxlenker altid och af arildstid hafde værit brugt

til Halmsted, och endog kong. maist. hafde skift afg. P. H. Snidstrup til, skulde hand dog icke skift hannom deris byes rettighed til for^ne laxlenke och pælefiskeri [til], icke heller af gode mend er besictit", den tid P. H. det mageskifte gjorde med Fredrik II, hvilket også Axel Gyldenstierne vor raad, som havde medværet i samme besigtning, her for os bekiendte. Borgemester H. J. mente derfor, at P. H.s arvinger ikke kunde sig videre tilholde, end som han havde giort kongen og kronen fyldest for. Han gjorde derhos gældende, at P. H.s arvinger ikke holdt eller bekostede nogen pæle i aaen, men kronen bekostede dem, og satte i rette, „om samme pælefiskeri och laxelenker icke burde her efter ubehindrit at følge til Halmsted bye, som det af arildstid fult hafver". Dertil svarede E. M., at, siden hans morbroder fik Snidstrup til ejendom, havde Halmsted borger haft samme fiskeri for Snidstrup grund i hans minde, og han havde sat det for afgift og bortlejet det; han i rette lagde derpå en seddel, som borgemester Niels Hanssen skulde have tilskrevet hans morbroder, i hvilken han begærede, at P. H. vilde unde ham det „laxsetteri" ved øster strand, som hand var van at have; hans rettighed vilde hand gærne give, som han pligtig var; desligeste vilde han gærne vide, om han vilde unde ham noget setteri ved pælen, o. s. v. Fremdeles tiltalte E. M. borgemester, råd og menighed i Halmsted „for de tilholder dennom fædrift ofver aaen paa Snidstrup grund, endog samme fædrift skal alleniste være dennom forlent af kong. maist. ad gratiam; och efter Frederik II hafde nu tilskift hans salig morbroder Snidstrup med forte och fægang, och aaen giør herridsskiel, formente hand, de icke nu længer kunde dennom nogen fædrift tilholde inde paa den grund ofver aaen, som hans morbroder vor tilskift". Han i rette lagde derpå en kopi af Kristian III.s brev, givet Halmsted borgere ad gratiam, dateret Halmsted, onsdagen næst efter vor frue dag nativitatis år 1539, lydende at kongen havde „unt och tillat borgemester, raad och menige borger i Halmsted,

at mue hafve fri laxefiskind udi Nies aae der for byen liggendis, saa vel paa den øster side, som paa den vester, och Joseph Faster, embidsmand paa Snidstrup, skulde hafve fri voddret i samme aae, som de af gammel hafde haft; disligiste hafde unt och tillat menige indbøgger i Halmsted deris fri fædrift ofver aaen til it hundrit och 20 kiør, fire hundrit faar och tiufve par heste, och dersom de hafve en ringe tal svin, skal icke heller formenis dennom, dog skulle de ingen stodøg maa holde der," o. s. v. Dertil svarede H. J. „at fædrift paa den side aaen altid hafde fult til Halmsted uillit och upaaklagit indtil anno 39, da formente den, som Snidstrup hafde af kong. maist. udi forlening, at borgerne sloge for megit fænit derpaa, och fordi blef giort en forordning, hvor megit de skulde drifve derpaa; de och siden den tid altid hafde fult dertil, indtil nu ved Voldermisse tide Morten Mogenssen och Clavs Mogenssen lod deris fæ indtage, och derfor henger med dennom hiemme udi retten, saa de paa bode side hafde gifvit hver andre varsel, och, midlertid de skuldeført deris vindisbyrd om deris hefd, blefve de med vor stefning stefnt fra deris verneting och for os, før dom vor gangen, som de formente emod retten være; och efter de formente, dennom kunde bevise deris arilds hefd, at den fædrift altid hafde fult dennom, icke heller vor svorit nogen markeskiel emellom Snidstrup och Halmsted, satte de udi rette, om det icke herefter burde dennom at efterfølge". Dertil svarede E. M., at den fædrift var blevet dem forbudt i hans morbroders tid, og i rette lagde en seddel, som afg. P. H. havde tilskrevet sognepræsten i Halmsted, dateret Snidstrup den 17. martii anno 87, hvori han begærer, at han om anden dagen efter prædiken vilde forkynde „at borgemester och raad vilde alvorligen forholde borgerne och den gemene [mand] udi Halmsted bye, at de icke drifver mer fæe, enten heste, kiør eller andit fæe ofver broen paa hans mark och eiendom, vider end det gamle kongsbref formelder de hafver, hvilket liuder paa gratiam. Nu

hand hafde bekommit til mageskifte samme grund och eiendom, hafde hand dennom bevilgit och efterlat af hans gode vilge, den stund hand lefde, for gaat naboskab at nyde, dog han kiendis dennom derudi ingen ret at hafve, saa frampt hand icke skulde foraarsagis at giøre der nogen forfang udi," o. s. v., hvilken seddel med sognepræstens haand bevises at være læst af prædikestolen den 28. maj samme år. H. J. svarede „at de icke hafde brugt samme fædrift formedelst nogen bevilling, som de skulde haft af P. H., men formedelst deris lange rolig hefd, bode før de finge for^ne vor farfaders bref och siden, och formente, at vor kiære herrefader intet hafde bortskift til P. H. af deris frihed, och hans herrefader dennom bebrefvit hafde, hvilket hans kierlighets bref endnu vor uigienkallit". Dom: „Efterdi samme pælefiskind och laxlenker hafver fult Halmsted bye, førend P. H. Snidstrup gaard och gods bekom til maglauf af kronen, ei heller samme pælefiskind eller laxfiskeri findis udi besictelsen eller i det mageskiftebref, hand paa for^ne gaard och gods bekommit hafver, ei heller vederleg derfor findis giort at være, da bør for^ne pælefiskind og laxlenker Halmsted bye at følge; men belangendis samme gresgang, hvis nogen af parterne icke vilde lade blive ved den forordning, som i vor kiære herre faderfaders tid derom giort er, da krefve sig paa oldinge, och siden gaa derom, saa vit som loug och ret er". *Hdb. 14, 99—102.*

[1]) *Håndf. 12. avg. 1559 § 10.* [2]) *Rec. 1558 § 31.*

18.(!) juli. (*Fr. P. Munck, E. Hardenberg*). Fru Magdalene Banner til Krabbisholm, Ifver Krabbis enke, og fru Karinne Banner til Høgholt, Gregers Truidssens enke, tiltalte ved Erik Løcke til Eskier, embedsmand på Skivehus, Mogens Bilde, Ofve Bilde, Peder Bilde, fru Giese Brockenhus, jomfru Hilleborrig Bilde, jomfru Sophie Bilde og jomfru Margrete Bilde med deres lovværge. Deres afg. søster fru Birgitte Banner havde med deres tilladelse

forskrevet indstævntes sön og broder Knud Bilde til Lindved sit jordegods for hans livstid, mod at de efter hendes død ikke skulde betale mere gæld end 11000 daler, som hun havde, för de kom i ægteskab; denne gæld var betalt, ved at de havde tilladt, at der solgtes af deres søsters jordegods for 15500 daler, og formente sagsøgerne, „at dersom dennom ydermere gield kunde tildømmis at betale, dennom plictig at være at stande dennom derforre til rette, efter at de hafver efterkommit, hvis deris søster til deris søn och broder forskrefvit hafver“, og erstatte dem, hvad de skulde betale efter sin søsters død mere end de 11000 daler, såsom K. B. ikke havde solgt sin hovedgård og sit arvegods, da deres søster døde. O. B. mødte for indstævnte og sig selv med de skadesløsbreve på 1200 daler, som fru B. B. havde givet dem, for de havde sagt god for hende til Clavs Bager i Kiøge, og påstod, at de Banner skulde betale dem hovedsummen, og at de selv iøvrigt ikke kunde være de Bannere nogen skadesopretning pligtig, da de havde „afsagt dennom fra arf och gield efter deris broder.“ *Dommen er énslydende med den ovfr. s. 13 meddelte. Hdb. 14, 102—104.*

Kongens og rigens domme 1595.

---

31. januar. (*Nærv. Lauge Beck til Førslef, landsdommer i Sælland, og Caspar Paslich til Rønnebeksholm*). Anders Nielssen, borgemester i Nestved, forfulgte Daniel Hvid og Anders Knudssen borgere samme sted for gæld. Skönt det ikke var rette 6. uge dag, gav de dem dog på bægge sider velvilligen

i rette. Efter foretaget æskning til Nestved byting (fr.), havde A. N. fåt kongens lovdagsbreve, mod hvilke D. H. og A. K. havde taget genbrev; disse gjorde nu gældende, at der ikke var overgåt dem dom til deres værneting eller for borgemester og råd. Dom: Efterdi D. H. og A. K. ere navngivne i forfølgningen og ingen dom udgangen til Nestved rådhus eller byting, bör den sag igæn at komme til borgemester og råd i Nestved. (Herlufsholm). *Rdb. 1586—97, 228—9.*

28. mars. Erik Bilde til Grøftebierge forfulgte ved fuldmægtig M. C. H. P. i Kielstrup, der som sandemand havde været med at kvitsværge Niels skriver i Hiebo for vold[1]), skönt denne inden Vissenbierg birketing havde forpligtet sig næste fulde ting efter jul at ville føre til tinget de domme og breve, E. B. eller birkemændene kunde have hos ham, eller og lide for vold, „eftersom hand lougligen vor beslagen der i birket“, uden dog at efterkomme sin forpligt. H. P. var for sit tov ved Fyns landstingsdom af 23. febr. 1594 (fr.) blevet fældet og tilpligtet at stande til rette efter vor reces[2]); efter den dom havde E. B. til Vissenbierg birketing den 19. apr. og 18. oktbr. 1594 forhvervet æskning (fr.) over ham for hans faldsmål og hovedlod. H. P. mødte med indlæg, hvorefter han og hans medbrødre for sit tov gærne vilde være i E. B.s minde[3]), om de måtte fåt at vide, hvad han af hver vilde have for deres forseelse. Efterhånden havde denne også ladet falde forfølgningen mod H. P.s 7 medbrødre, men han selv havde ikke trods gentagne tilbud, foretaget for medbragte godtfolk, kunnet komme til aftingning med ham, og han mente, at E. B. ikke kunde være berettiget til at tage hans bo, som det nu var, efterat det var forbedret med kornavling og andet mere, men burde tage boet som det var den tid, han blev fældet. Han tilbød også påny at ville rette for sig, når han måtte vide, hvad E. B. vilde begære. M. C. svarede, at H. P. havde, efterat E. B. var indkommet i rigens ret, stævnet birkefogden,

som havde udstædt de æskninger over ham, til Fynbo landsting, fordi hans bo ikke havde været beskrevet og stykkevis æsket[4]), og landsdommeren havde da i sin nu fremlagte dom af 25. jan. 1595 ikke vidst at modsige den æskning, som var bekræftet med vore og rigens lovdagsbreve. Han påstod, at E. B. burde komme til sin forfølgning over H. P., som han havde sluppet den. Dom: „Efterdi H. P. her i dag opbød hans fald, som vor 3 mark, udi lige maade tilbød, at E. B. maa in[d]drage udi hans boe, och rigens ret formelder, at ingen maa rigens forfølling ofvergaae, som vil rette for sig[5]), da rette først til E. B. hans faldsmaal hiemme til hans verneting inden sex uger efter dette brefs datum, och naar hofvidsaggen er fuldgiort, da E. B. at søge hans boe och saa lenge med vor och rigens forfølling at hvile och opstaa, men om H. P. icke disforinden retter for sig, da E. B. videre at komme til vor och rigens forfølling, som hand den nu sluppit hafver, men om nogit findis forrukt af boet, siden samme fellingsdom er gangen, da at gaa derom til herridsting och landsting, saa vidt som loug og ret er" (Kiøbnehafn). *Rdb. 1586—97, 229—232, trykt hos Rosenvinge, 4, 439—444.*

[1]) Se J. l. 2, 2. [2]) Rec. 1558 § 27. [3]) Erik Bilde var sandemændenes husbond, da Gröftebjærg og Kjelstrup lå i Vissenbjærg sogn. Da han altsaa både var bonde (sagsøger) og herskab, tilfaldt såvel de 3 mark som boslodden ham, rec. 1558 § 27 jfr. J. l. 2, 7. [4]) Se Kristian IV.s rigens ret og dele 1621 § 8. [5]) Fr. 19. mars 1282 § 3, jfr. ovfr. s. 40.

22. maj. (*Nærv. Johan Urne til Valsøe*). Albrit Friis til Harridskier, råd og befalingsmand i Vestervig kloster, forfulgte P. N. i Morsbøl, C. N. og Kirstine Jenskone sstds. til at udlægge hovedgæld og faldsmål, som de var lovlig forfulgt for til herreds- og landsting, for den skade, deres kvæg og fæ havde gjort A. F.s bonde P. C. i Horsbøl på hans enge, på hvilke de indstævnte havde ladet drive med særhjord. Disse mødte ved fuldmægtig og påstod at have tilbudt flere gange

til Slavs herreds ting at fuldgöre hovedgæld og faldsmål, „dersom de motte faait at vist, hvad deris bøder skulde værit, hvilket de icke hafver motte faa at vide“, hvorhos de kom med indsigelser vedkommende ejendomsforholdet og påstod frifindelse. A. F. svarede, at han nu gik i rette med dem ikke om ejendommen, men om deres gærning, vel havde de, siden han kom ind i vor og rigens forfølgning, opbødet noget „men intet lagt fra dennom, mente det ikke vor nok at opbiude med den ene haand och tage det igien med den anden, mens hans tienner hafde værit ofverbødig paa hans vegne det at vilde anammit, om de nogit vilde lagt ud“. Dom: Efterdi indstævnte ikke have rettet for sig i tilbörlig tid, ej heller nu ville rette for sig, bör A. F. videre komme til vor og rigens forfølgning over dem, som han nu sluppet haver, og de være pligtig efter rigens ret at give ham skellig kost og tæring for det genbrev, de tog, hvormed de ham hans ret vilde spilde. (Kiøbnehafn). *Rdb. 1586—97, 232—4.*

23. juli. Jomfru Ingeborge til Egede forfulgte ved fuldmægtig Gabriel Sparre til Svanholm Peder Bilde til Hastrupgaard for nogen hendes bondes rug og afgrøde, som grode på en åsted, kaldet Vraa, på Hostrup mark, og som P. B. forgangen sommer lod tage og føre til sin gård. Den 12. juli var rette 6. uge tægtedag at møde der om for os, og „vi da for nogen andre leiglighed sig derudinden begaf, hafver optagit same sag til i dag“. Da „hafver vi lagt os der emellom dennom om same trette udi venlighed at forligge och fordrage, hvilkit de os efter lang underhandeling paa begge sider hafver bevilgit og indrømmit, da ere de endeligen venligen och velforligte udi saa maade“, at jomfru I. afstår fra forfølgningen, P. B. skal være forpligtet at holde godt naboskab og give jomfru I.s bonde 5 skpr. korn for den afgrøde. (Kiøpnehafn). *Rdb. 1586—97, 234—6.*

27. juli. (*Nærv. Tomis Fasti til Vennergaard*). Eiller Brysche til Dallund forfulgte Mats Clavssen, borger i Odense, for skyld og leje, som han er tildømt til byting og landsting at give inden tredje femt efter godtfolks sigelse af den gård i Odense, ham var pantsat af Hans Holst, og som M. C. ikke har villet betale, skönt E. B. efter de domme (fr.) havde ladet ham fordele til bytinget og der fåt delsvinde over ham. M. C. mødte med indlæg og svarede, at han både för de 3 femter vare udløbne og siden efter havde været til bytinget og villet rettet for sig, samt ladet E. B. kalde til tinget efter femternes udløb, hvor da dennes sygeforfald blev svoret. E. B. har ikke heller ladet tage nogen dannemand, som kunde syne den gård, hvad den kunde skylde til aarlig leje, så han kunde vidst, hvad han skulde betale, og når E. B. den 10. febr. fik ham fordelt, var grunden den, at han ikke var tilstæde, da E. B.s fuldmægtig bød sig i rette, han indfandt sig dog inden tinget blev brudt med både penge og varer, men kunde ikke få sit tilbud beskrevet, da fuldmægtigen var borte. E. B. gensvarede, at om han end havde tilbudt noget, havde han dog intet lagt fra sig, men taget det hjem igen, og påstod forfølgningen fremmet. Dom: „Efterdi M. C. er ofverbødig hiem[me] at ville rette for sig, och dend, som vil rette for sig, bør ingen forfølling ofvergaa[1]), hafve vi same sag hiemsent til Odense byting och M. C. inden sex uger same steds at rette for sig, och efterdi til dis icke er giort nogen endelig besked, hvad hand aarligen til huslie skal udgifve, da bør dend sag her for inden der hiemme at handlis och saa lenge med vor och rigens forfølling at hville och opstaa, hvem siden vider paaskader, da at tage vor och rigens forfølling med kost och tering som det sig bør". (Kiøpnehafn). *Rdb. 1586—97, 236—38.*

[1]) *Fr. 19. mars 1282 § 3.*

28. juli. (*Nærv. Anders Hvitfeldt til Trundstad, Erik Mogenssen til Bramsløcke, landsdommer i Låland og Falster*).

Jakob Throlle til Brødagger, embedsmand på Fredriksborg slot, forfulgte ved fuldmægtig H. S. Renolt kandstøber, borger i Kiøpnehafn til at betale en del af ham udstedte „gieldbrefve och handskrifter, J. T. ofverantvordit och opdragen ere", og for hvilke denne havde givet de godtfolk fuld betaling, hvad han vilde bevise med deres skriftlige kundskab. R. k. gjorde gældende, at om ikke J. T. havde tilforhandlet sig hans gæld, vilde han vel af sine kreditorer kunnet fåt tid og respit til efter hånden at betale gælden; han var også endnu overbødig at göre det, om J. T. vilde bedage ham, til han kunde afstedkomme gælden. H. S. svarede, at R. k. hverken til byting eller nu i dag havde noget tilstæde at rette for sig med; han vilde kun forhale tiden og burde stå ham til rette for kost og tæring. „Da tilspuorde vi R. k., om hand endnu idag hafde nogit at rette for sig med", og da havde han intet tilstede, men begærede kun dag og tid, til han kunde afstedkomme pengene. Dom: „R. k. er plichtig at betalle hannom hofvitstolen med rente och beviselig kost och tering, och J. T. at tage sin forfølling egien, som hand dend sluppit hafver, och derforuden kost och tering". (Kiøbnehafn). *Rdb. 1586—97, 238—41, trykt hos Rosenvinge 4, 448—51.*

11. septbr. Daniel Brandis af Hamborge forfulgte Clavs Kiadtzing[1]), borger i Horsens, med en dom af Viborg landsting 1. febr. 1595 (fr.), lydende, at som det bevises med brev fra borgemester og råd i Hamborge, at der er ført vidnesbyrd for dem, at C. K. har fåt et parti klæde af D. B. og lovet ham sit brev derpå, og der findes i D. B.s bog, at han har solgt C. B. det klæde, og „det udi bogen er benefvent udi støckevis, och hvor megit for hver støcke skal udgifvis", og ikke fremlægges Erik Langes brev, at han har udtaget det klæde og lovet at betale det, så er den for landstinget indstævnte dom og vidnesbyrd fundet magtesløs. D. B. påstod C. K.s genbrev kendt ugyldig og sig tildømt kost og tæring.

C. K. frembar et åbent brev, hvori Erik Lange bekender sig at være D. B. skyldig 600 daler for klæde og at have givet D. B. brev på de penge. D. B. svarede, at C. K. selv måtte kræve E. L., om han havde noget med ham at bestille, han vilde holde sig til den, han havde overantvordet sit gods. Dom: Da der findes dom overgåt C. K., bör D. B. videre at komme til vor og rigens forfølgning, og C. K. betale kost og tæring. (Kiøbnehafn). *Rdb. 1586—97, 241—3.*

[1]) *Navnet skrives:* Kiadtzing, Kiædtzing, Kiedtzing og Kidtzing.

9. oktbr. (*Nærv. Carl Brysche til Markegaard, embedsmand på Kiøpnehafn slot*). Hans Matssen, borger i Slangerup, som havde fåt herredstings- og landstings æskning (fr.) over L. J. i Slagslund og derpå taget vor og rigens brev over ham, mod hvilke L. J. havde taget genbrev, afstår „for vor forbøn" den kost og tæring, han kunde have på L. J., og går ind på, at hovedsagen atter kommer til herreds- og landsting. (Kiøpnehafn). *Rdb. 1586—97, 243—4.*

2. novbr. Sagen mellem Christen Jørgenssen i Fangel og fru Mette Axelsdatter, opsættes i 6 uger, for at det kan forsøges hjemme at få mæglet forlig mellem dem, og fru M. få tid til at føre skriftlig kundskab af Christoffer Valckendorff og Erik Hardenberg om, at de havde forligt hende og landsdommeren i Fyen, således at hans dom, hvorved han havde ved magt dømt nogle mænds vidnesbyrd af 31. mars 1591 om et forlig, der skulde være indgåt mellem hende og C. J., skulde ligesålidt som det vidnesbyrd komme hende til skade. (Trøggevelde). *Rdb. 1586—97, 244—47. Dommen trykt hos Rosenvinge 4, 451—52 anm.*

15. dec. Christen Jørgenssen i Fangel forfulgte fru Mette Axelsdaatter med hendes lovværge til at efterkomme deres forligelsesmål (fr.), som efter et vidne af 31. mars 1591 [1]) var indgåt mellem dem om, at han igen skulde komme i den

gård, hun havde udvist ham af, og få sit gods og boskab, som hun havde annammet, den tid han var hendes tjæner, og til at udlægge ham kost, tæring, skade og forsømmelse: ialt 110 daler, for hun lod ham fængsle först i Odense og siden i Nyborg. Sagen optoges til idag fra 2. novbr., for at der kunde prøves forlig, eller fru M. kunde føre nogle vidnesbyrd, hun påskød; C. J. berettede nu, at hun ikke havde tilbudt nogen forligelse. For fru M. mødte R. N., fordum fogedsvend i Odense, som svarede, at C. J. havde været en fredløs mand, da han begyndte forfølgningen over hende, og at han lige havde fåt sin fred, den dag han fik æskningen, han vilde bevise dette med en i rette lagt Fyns landstingsdom af 12. maj 1593, som ikke var blevet fremlagt, da sagen sidst var for, og „hvorudi hun skal være kvitdømt for hans eskning, saavel som hun och tilforn skulde være kvitdømt til landsting, indtil hand beviste, hvad gods det vor, hun havde faait af hvert slag och ved sit verd[2])"; da hun nu havde ladet fordre om stævning over C. Valckendorff og E. Hardenberg[3]) for deres vidnesbyrd at bekende[4]), mente han, at det så længe burde at opstå med vor og rigens forfølgning. C. J. protesterede imod, at indstævnte skulde få længere udsættelse. Dom: „Efterdi fru M. A. her i dag sex uger blef forlagt til i dag at føre tilstæde for^ne^ forligelse, for^ne^ landsdommer och hinde skulde være emellom giort eller de hiemme disforinden at forenis och fordragis, hvilket hun icke hafver efterkommit, da efterat hinde eskning, siden for^ne^ forligelse skal være sket, er ofvergangen til herridsting och landsting och forføllingen derefter er sket, viste vi icke andit at kiende derpaa, end C. J. bør at komme videre til sin forfølling, emeden hans herridstings och landstingseskning stander ved sin fulde mact". (Trøggevelde). *Rdb. 1586—97, 247—49, trykt hos Rosenvinge 4, 451—55.*

[1]) I dette kaldes indstævnte: jomfru M. A. og var altså ikke gift 1591. [2]) Jfr. Kristian IV.s rigens ret og dele 1621 § 8. [3]) Se om dem opsættelsen af 2. novbr. ovfr. s. 63. [4]) Se Hdb. 14, 136—37 ndfr.

15. decbr. Dirik Fyring guldsmed, hans hustru Else Hansdaatter[1]), Frederik Mule og Augustinus guldsmed, borgere i Odense, forfulgte ved fuldmægtig R. N., fordum fogedsvend sstd., Peter Kiellbrecker[2]), borger sstd., fordi de ikke kunde komme til lod og lovskifte med ham om arvegods, skönt de havde hans forpligt at ville være til klart rede og regnskab med dem gjort inden tinge 26. avg. 1595, en kontrakt gjort dem imellem 3. febr. 1585 (fr.) efter kgl. befaling af Absalon Gøe, befalingsmand i Dallund kloster, Lavrits Brockenhus, embedsmand på Nyborig, og borgemester og rådmænd i Odense, samt borgemester og råds dom i Odense af 27. mars 1590 (fr.). Da de havde fåt tingsvidne af 10. febr. 1595 (fr.) om, at han ikke vilde underkaste sig en tilbudt voldgiftskendelse, havde de begyndt forfølgning mod ham. P. K. mødte med indlæg, ifølge hvilket han havde fåt stævning over borgemester og råd for deres dom af 27. mars 1590, som han mente var mod kontrakten, at møde på landstinget den 21. febr.; han mente „at ingen motte stefnis ind for os eller rigens cantzeler, før saggen vor først ordelt til byting och landsting", og at der indtil da ikke burde overgå ham nogen forfølgning. R. N. svarede, at den stævning var udtaget, efter at P. K. var indkommet i rigens forfølgning, og kun tilsigtede at forhale sagen. Dom: Sålænge P. K.s egen forpligt, kontrakten af 1585 og dommen af 1590 stå ved sin fulde magt, bör sagsøgerne komme til vor og rigens forfølgning over P. K. som de have sluppet den. (Trøggevelde). *Rdb. 1586—97, 249—54.*

[1]) *Hendes søskende vare efter indlægene: Boel Hansdaatter og Villum Hanssen, der i tingsvidnet af 1595 kaldes „salig".* [2]) *Blandt parternes medarvinger var sl. mester Niels Jesperssen, fordum superintendent i Fyn, på hans hustrus vegne.*

Kongens og rigens råds domme 1596.

Disse efterskrefne domme erre udgangne udi den herredag, som holtis udi Kiøbnehafn den 10. dag junii anno 1596 udi vor allernaadigste herris och udvalde konning, hertug Christians egen nerværilse, ofverværindis disse efterskrefne Danmarkis rigis raad:

Christian Friis til Borreby, k. m. cantzeler. *Peder Munck* til Estvadgaard, D. r. marsk. *Christoffer Valckendorff* til Glorup. *Sten Brade* til Knudstrup. *Manderup Parsberg* til Hagisholm. *Erik Hardenberg* til Matterup. *Hendrik Belov* til Spøtterup. *Axel Gyldenstiern* til Liungbygaard. *Absolon Gøe* til Kielstrup. *Jacop Sefeldt* til Visborg. *Brede Rantzov* til Rantzoholm. *Albrit Friis* til Harridskier. *Arild Hvitfeldt* til Odersberg, D. r. cantzeler. *Hendrik Rammel* til Beckeskouf. *Jørgen Friis* til Krastrup. *Prebiørn Gyldenstiern* til Vosborrig. *Axel Brahe* til Elvid. *Hendrik Løcke* til Ofvergaard. *Oluf Rosenspar* til Skarolt. *Eske Brock* til Vemmetoft och. *Christian Hollck* til Høigaard. *(Hdb. 14, 105).*

---

10. juni. J. J. tiltalte Christen Lange til Bramminge og Christen Vindt til Grundit for nogle penge, de på deres egne og andre afg. Clavs Skeels arvingers vegne vare ham pligtige for noget gods, som i nogle år skal have standet i trætte, hvilken sag har tit og ofte efter kgl. befaling været indstævnt for gode mænd, uden at C. L. har mødt, så J. J. ikke har kunnet komme dermed til nogen ende. For C. L. mødte hans sön Niels Lange, for C. V. hans tjæner M. Fønbo, som bægge i indlæg påstode sagen hjemvist, da den ikke havde været forfulgt til herredsting og landsting. Dom: „Efterdi vi formerker, den sag icke at hafve værit ordelt til herridsting eller

landsting, och ingen sag maa indkomme for os, førend dom samme steds er gangit[1]), da hvis J. J. videre paaskader, da den sag at indkomme til herridsting och landsting, och der gaa om, saa vide som loug och ret er". *Hdb. 14, 106—7.*

[1]) *Rec. 1576 § 1 jfr. rec. 1558 § 8.*

10. juni. (*Fr. P. Munck, M. Parsberg, J. Sefeldt, H. Løcke, E. Brock*). Rasmus Nielssen til Søby tiltalte (indlæg) landsdommeren i Sælland Lauge Beck til Førsløf for en dom af 26. febr. 1595 (fr.): Lavrits Fuell havde stævnet S. P., A. S. og J. T. og tiltalt dem, fordi de „lovufordelt" havde fængslet ham. J. T. bekendte, at han på sin husbond, ærlig og velbyrdig Rasmus Nielssens befaling havde fængslet L. F., og at R. N. „hafde været hannom bestendig och himlit hannom samme gierning". Efter opsættelse til 26. febr. havde L. F. mødt og sat i rette, om ikke R. N., som havde hjemlet sin tjæner, at denne havde slåt ham i jærn, burde bøde efter loven. R. N.s fuldmægtig fremlagde et indlæg, hvorefter „L. F., som vor hans tienner, hafde værit hans fogid i hans fraværilse ofverhørig med alt, hvis hand blef tilsagt, lod hans kveg gaa i hans korn, hafde slagit hans eng ned och lod det ligge och rodne, och icke hand vilde sette borgen at ville være hannom hørig och lydig, med mere ulydighed, hans beretning medførde, hand hannom hafde bevist, hvorfor hand hafde ladet hannom sette en nat eller to udi hans egit hus och hverken fløt ellerført hannom af land eller i land, hvortil hand vor hans tienneris fulde himmel, och formente sig dermed ingen uret at hafve giort efter den frihed, hand saa vel som andre riddermendsmend hafde med hals och haand ofver deris egne tiennere". L. F. svarede dertil, „at om hand end hafde værit hans bonde och værit hannom ofverhørig, hafde hand icke burt saa emod lougen at handle med hannom, men hafde burt med lougen at tiltalit hannom". Landsdommeren havde da dömt: „Efterdi L. F. icke vor sictet for

nogen sag, som lif, ære eller lemmer vor angiellendis, ei heller er bevist, at hand hafde truit nogen med feide, brand eller i andre maade[1]), og derforre icke vilde sette borgen, men alleniste er heftit och fengslit, for hand skal hafve siddit ofverhørig, hvilket icke heller er hannom her i dag ofverbevist, da hafver J. T. giort uret och emod lougen, at hand fengslit hannom lougufordelt, och efterdi R. N. idag 14 dage mundligen her inden tinge saa vel som i dag i hans forseglede och underskrefne beretning hafver himlit hannom samme gierning, da bør hand i hans sted at bøde 40 mark bonden och 40 mark kongen efter lougen" [2]). I sit indlæg gjorde R. N. nu gældende, at landsdommeren „hverken hafde actit handfestningen, lougen eller recessen, men pludseligen dømt paa hans hals, och mente bedre være at straffe en modvillig bonde med stok och fengsel end tage oxe och koe fra hannom, skød sig til handfestningen udi det 6. capittel[3]), recessen i det 44. og 45. capittel", og påstod, at landstingsdommen burde magteløs at blive. L. B. mødte med indlæg, hvorefter „handfestningen icke der kunde eller burde at hedentyes, at nogen riddermandsmand maa lade fengsle hans tienner lougufordelt, naar hannom løstede, och hannom frantage hans gods och hannom uden loug och dom beskatte, som R. N. med denne bonde giort hafde, och efter hand sin dom hafde dømt efter den siælandske loug udi 2. bogs 23.[4]) capittel och efter kong Eriks handfestning[5]) udi 1. capittel, som klarligen skal formelde, at ingen skal baste eller binde nogen mand under hans 40 marks bøder, disligeste efter sedvanlige domme, som her i landit udi slige sager tilforne udgangit er, som hand och beviste med copie af en dom af siælandsfar landsting, anno 1468, onsdag for jul, udi hvilken Bent Bilde er tildømt at bøde 40 mark bonden och 40 mark kongen for en kvinde, som vor en af hans egne tienner, hand lougufordelt hafde fengslit". Han påstod derfor, at hans dom burde ved magt blive, og R. N. tilpligtes at give ham kost og tæring efter recessen[6]). L. F. mødte med indlæg, hvori han klagede over „at R. N. icke alleniste emod

lougen hafde ladit hannom louguforvunden fengsle och spende om en støtte, men och sveltit hannom, saa hand paa tredie dag icke hafde faait mad eller øl, men ochsaa frantagit hannom hans gods och det af fire mend ladit sig loufordelt tilvurdere, saa hand med høstru och børn motte udi elendig maade drage derfra och intet motte faa af sit gods mere, end hand kiøbte hannom af for rede pendinge; hand och hafde for den sag ladit handle med hannom i sidste forleden herredage, och hvis hand da hannom lofvit hafde, icke heller efterkommit, och efter hand formente, det emod ald christelig ret og billighed [at] være en saa emod lougen for slig gieldsager bode at fengsle, svelte och louguforde lt hans gods frantage, begierde hand underdanigst at motte for slig ofvervold forsvaris och hielpis til rette". R. N. nægtede at have frataget L. F. hans gods, „men hand hafde antvordit hannom nogit sit gods for sine pendinge och mente, hand vel motte hannom med stok och jern for sin modvillighed straffe". Dom: „Efterdi vi befinder, at hand icke alleniste for uhørsomhed, men ochsaa for gields sag louguforde lt och utiltalit er fengslit, da kunde vi icke kiende, landsdommer udi de maade at hafve giort hannom uret. men samme hans dom bør ved mact at blifve". *Hdb. 14, 107—10,*

[1]) *Dette er efter Rec. 1558 § 45 vilkåret for at herskabet kan kræve borgen af sin tjæner.* [2]) *E. s. l. 2, 19.* [3]) *Håndfæstning 12. avg. 1560.* [4]) *Ghemens inddeling, ɔ: 2, 19.* [5]) *Af 29. juli 1282. Straffebestemmelsen findes ikke i den i Årsber. fra Geh. ark. 2, 5 trykte tekst.* [6]) *Rec. 1558 § 8 i sl.*

10. juni. Frants Urne tiltalte (indlæg) landsdommeren i Fyn, Gabriel Knudssen til Norskouf, for en dom, han havde dømt mellem ham og Lavrits Anderssen, byfoged i Assens, og Hendrik van Badens arvinger om en æskning, L. A. havde ladet udgå over F. U. for 197 daler 20 β m. m., som hine arvinger havde ladet udæske af ham efter H. v. B.s

regnskabsbog, og „efterdi F. U. hafver giort adskillige mangler paa samme regnskab, saa och hafver emod dennom it stort regnskab och ofver 650 daler, som samme regnskabsbog indholder och formelder, foruden handskrifter och kvittantser, som icke findes indførde i for[ne] regnskab, och i saa maade skulde findis en uforklarit regnskab, der ingen kunde vide, hvo hinanden skyldig blef, da mente F. U., at for[ne] arfvinger icke kunde med rette tage dennom nogen visse sum, førend de hafde dennom och deris regnskap erklerit och siden været med hannom ofver regnskap, och da kunde befindis hannom sligt at være skyldig; mente fordi, samme eskning at være gangen ofver hannom med uret saa och at være gangen emod L. A.s dømte dom, och den eskning paa den anden dag julii, som hand hafde dømt, efter den dag at hafve værit en almindelig landshellig dag och ingen ting være holden den dag[1]), meden at være sat otte dage tilbage foran den 9. julii, [der] hun gik, och hand vor forreist for høire dom, och det med fri vilge at være giort och sket hannom saa vel som hans anklagere tilmaade, och derforre mente samme hans dom ei saa nøgactig at være, at den burde ved mact at blifve, och samme sag om den rette eskning at indkomme for hannom igien saa vel som den forsegling paa den anden julii med dommerens beretning, som fandis indført i hans dom tvert emod hans beretning och anklage, derpaa at kiendis och dømmis det, som loug och ret vor; och hand burde at stande til rette for kost och tæring efter recessen". F. U. havde også hidstævnet L. A., byfoged i Assens, og Hans Jørgenssen, Jacop Olufssen og Cizele, Frants Festenovis [2]), H. van Badens arvinger. Han i rette lagde hin dom af Fønbo landsting 3. septbr. 1595 lydende: „F. U. at hafve i rette stefnt for[ne] byfogid ind til landsting for samme eskning, hand hafde stet ofver hannom beskrefvit, midlertid hand skal være forreist til høire dom, for 197 daler 20 skill., 6 skpr. rug och 18 skpr. byg, hand skyldig skulde være efter afg. H. v. B.s regnskabsbogs liudelse, uanset hand skulde hafve bevist for hannom otte uger tilforn med en ud-

skrift af H. v. B.s regnskabsbog, at hand for tvende gaarde, som hand hannom afkiøbt hafde, skulde være F. U. skyldig 525 daler; formente hannom med største underfund samme eskning at hafve stet over hannom, udi det hand hafde dømt dennom til regnskab den 14. maii inden 6 uger, och det neste ting derefter at gaa, hvis ret kunde være, paa hvilken tid F. U. skulde være uden lands, hvorfor hand mente hannom uret at hafve giort. Hvortil L. A. byfogid at hafve svarit, at eftersom hand den 14. maii hafde dømt dennom til regnskab med hverandre inden sex uger, och det neste ting derefter at gaa derom, hvis ret kunde være, saa hafde H. J. værit der inden tinge den siette ugedag derefter, som vor den 25. junii, med H. v. B.s regnskabsbog, register, brefve och kvittantser och tilbødit sig strax samme dag at ville giøre rede och regnskab med F. U. eller och inden den ottende dag nestefter, om F. U. eller nogen paa hans vegne vilde være ofver regnskab med hannom, hvor emod F. U.s tienner Christen Mickelssen møtte och begierede alleniste beskrefvit H. J.s tilbud, dog møtte der ingen, som vilde være ofver regnskab med hannom paa F. U.s vegne, hvorforre hand ottende dagen efter samme sex ugers dag vor ude, fant H. J. til sin eskning, efter ingen vilde paa Frantsis vegne være ofver regnskab med hannom, och landsdommer da saa derpaa hafver afsagt, at efterdi F. U. och H. v. B.s arfvinger hafver først værit lagt sex ugers tid forre at være til regnskab med hverandre, och H. J. hafver den siette ugedag, som vor inden de sex uger, værit til Assens byting med H. v. B.s regnskabsbog, register, brefve och kvittantser och tilbødit udi F. U.s tienneris nerværilse och paahøring at ville paa sine egne och sine medarfvingers vegne giøre rede och regnskab med hannom, enten strax samme dag eller och inden ottende dagen der nest efter, om F. U. eller nogen paa hans vegne vilde være ofver regnskab med hannom, och F. U. alligevel hafver undholt sig och icke vilde være til regnskab, hverken inden de sex uger eller inden den ottende

dag der nest efter, endog hand midlertid och nogen dage derefter hafver værit udi landit och der udi byen tilstæde, och L. A. efter slig leilighed hafver icke vist for^{ne} arfvinge deris eskning lenger at forholde, meden gifvit deris fuldmyndig den beskrefvit ottende dag efter at for^{ne} sex uger vorre ude, da kunde hand icke kiende, at byfogden derudi hafde sig forulempit meden burde for den F. U.s stefning och tiltale kvit at være". F. U. i rette lagde derhos et indlæg, hvori han gav til kende, „at hand for vor landsdommer hafde indstefnt for^{ne} byfogid och tingskrifveren med tingbogen, hvoraf det skulle kunde forfaris, at samme eskning vor gangen 14 dage efter de sex uger och emod hans egen dom, saa och paa den tid, hand vor forreist af landit; da skal landsdommer icke hafve ville acte eller randsage tingbogen, om der vor med louglig omgaaets, men mere anset for^{ne} byfogids forrige dom och forsegling och derudi fundit byfogden kvit for hans tiltale, hvor udi hand mente hannom uret at hafve giort och burde derfor at staa hannom til rette". G. K. mødte med et indlæg, lydende blandt andet, „at der hand (F. U.) med eskning er blefven engstet, for hvis hand udi saa maade kunde være skyldig efter H. v. B.s regnskabsbog liudelse, hafver byfogden, formedelst indfald deremod er anvent, fundit dennom til regnskab sammen inden sex uger eller det neste ting derefter at gaa derom, hvis ret kunde være; der den siette ugedag kom, møtte Hans skrifver, en af H. v. B.s arfvinger, der til tingit med regnskabsbøger, kvittantser och andit, som de kunde hafve paa samme regnskab, och erbød sig strax samme dag at hafve ville værit til regnskab med hannom eller och inden den ottende dag der nest efter, om Frans eller nogen paa hans vegne vilde det hafve indrømmit, hvilket icke er sket; hvorfor byfogden da hafver lofvit, at dersom hand icke vilde være til regnskab med hannom inden ottende dagen der nest efter, skulde hand efter hans forrige dom vederfaris, hvis ret kunde være, paa hvilken ottende dag F. U. eller nogen paa hans vegne icke hafver

ladet dennom finde for hannom med nogen tilbørlig erklering. Derfor hafver byfogden icke lenger vist at kunde forholde Hans skrifvers fuldmectig sin eskning och efter saadan leilighed hafver hand icke kunt kient udi nogen maade forne byfogidis ulempe derudi". Han påstod derfor at burde være kvit for F. U.s tiltale. Ligeledes mødte byfogden og formente „hans ulempe icke udi de maade at skulde findis, efterdi at en part af de mangler, hand hafde giort udi H. v. B.s regnskab, befandis at være utrolig och emod hans egen handskrift, som vor, at hand self skulde paa det neste betalt Erik Hardenberg Corfitssen 100 daler, som H. v. B. hafde skrefvit i sit regnskab af hannom paa F. U.s vegne at være betalt, hvilket och strax med F. U.s egen handskrift och kvittants, daterit Nyborrig den 28. junii anno 85, hand H. v. B. paa sin handskrift, hand fra E. H. indløst och til F. U. ofverantvordit hafde, [gifvit hafde,] her for os bevist blef, och formente sig fordi med uret af F. U. at være hidstefnt, saa hand burde derfor at staa til rette". Dom: „Efterdi at saadan beskylding om den eskning, som F. U. nu forregifver, icke skal hafve værit for landsdommer, der hand dømde, da hafver landsdommer efter slig leilighed udi samme hans dom ingen uret giort, men bør for saadan hans tiltale kvit at være". *Hdb. 14, 110—13.*

1) *Den 2. juli var Mariæ bebudelsesdag.* 2) *Hdb.* Festenoris.

10. juni. Vennicke Villums tiltalte Herluf Daa, fordi han havde forladt hende i 10 år, ikke havde agtet sit brev og segl eller dommen af sidste herredag 1), men ladet hende beskikke på den gård i Nørre Judland hun påbor, begærende at hun vilde begive sig til København, hvor han vilde göre akkord med hende om en ærlig underholdning hendes livstid, hvad der dog ikke havde fåt nogen fremgang, så hun havde gjort den rejse forgæves, og „formente hannom plictig at være at betale hinde, hvis kost och tæring hun nu saa vel som udi forne 10 samfelde aar derpaa giort och anvent hafver, och forskaffe hinde en erlig underholding udi hindis lifstid". H. D.

mødte med indlæg, hvori han påstod, at da Fredrik II dömte dem imellem, gjorde han en forhandling med hende, at hun skulde følge ham af landet, hvor han kunde begive sig i tjæneste på bægges forbedring, og mente at have opfyldt denne dom, idet hans venner havde forskrevet hende 500 daler, mens han tjænte i Hispanien, og dertil givet hende 150 daler, ligesom han og efter den sidste dom havde ved 4 herremænd tilbudt at ville akkordere med hende om underholdning og hyre hende den gård, hun påbor, hvad han endnu vilde og med 2 borgere havde tilbudt hende her i byen, uden at hun vilde agte det tilbud eller give gensvar, „hand och skal hafve begifvit sig til den gaard, hun paaboer, i den mening, hand der vilde blifve hoes hinde och forsørge hindis husholdning och ladet pløige och saae paa sin egen omkostning, och vor ofverbødig at udgifve afgiften af samme gaard, och hun da hafver entholt sig fra hannom, mente fordi hun hafde forholt sig emod voris dom“. Han i rette lagde det tilbud, han ved Niels Jull til Kongstedlund, Ifver Jull til Villestrup, Erik Vassbyrdt og Jost Vasbyrdt havde ladet göre hende. V. V. klagede over, at han havde „hinde elendeligen forlat paa 10 aar med hans barn, bode i Engeland och her udi rigit“, så og, mens hun var herovre, inddraget på den gård, hun iboer, og der ødt en del af hendes gods, hvorhos hun gentog sin påstand. Dom: Efterdi vi formerker, at han hverken har efterkommet dommen af 12. septbr. 1586, som formelder (se s. 42), ej heller dom af 25. juli 1595 indeholdende (se s. 42), „da bør hand strax, inden han drager her af byen for^ne^ vor herre faders och vore domme saa vel som sin egen tilbud baade om ecteskab och tilbørlig underholding at efterkomme“. *Hdb. 14, 113—15.*

[1]) *Den 26. juli 1595 se ovfr. s. 42.*

11. juni. Axel Rosenkrantz til Glimminge og fru Tale Ullstandt til Skabersø mødte (som det synes uden

foregående stævning) i en trætte om arv og skifte efter afg. Corfits Grubbis datter afg. jomfru Anne Grubbe „i saa maade, at A. R. formente, at efterdi hans høstru vor afg. jomfru A. G.s fadersøster och den skonske loug udi den 2. bogs ottende capittel formelder[1]: „døer mand och hafver hand ei børn och ei børnebørn eller andre fremarfvinge, ei fader, ei moder, ei broder ei søster, da er faderfader och fadermoder, moderfader och moders moder, faderbroder och fadersøster, moderbroder och modersøster, brodersøn och broderdaatter søstersøn och søsterdaatter, alle em ner[2]) at tage arf efter hin døde, koner em[3]) megit som karle, fordi at det er gangarf"; den siælandske loug och i lige maade i første bogs 15. capittel[4]) skulle formelde, och derefter til dis skulde være dømt udi vorre lande Skaane och Siæland efter adskillige dommis liudelse, hand af begge landstinge for os fremlagde, och[5]) satte fordi underdanigst udi rette, at efterdi jomfru A. G., som vor bortdød efter hindis faders och moders dødelig afgang, och icke hafde broder eller søster lefvendis, men alleniste fadermoder, modermoder och fadersøster, om hans høstru, som vor fadersøster, icke burde efter forne artickel udi lougen och sedvanlige domme at indtræde udi arf udi hindis efterladendis gods och arfve[6]) lige ved fadermoder och modermoder. Deremod formente[7]) fru T. U., at det ottende capittel udi den gamle skonske lougbogs anden bog skulde være casserit ved den nye och yngre[8]) skonske loug, som i arfvebogens 58. capittel saa skal formelde[9]): „en om saa vorre inden i, at noger døer eller noger kone, der ei hafver ret afkommede, da aa fader och moder[10]), søster och broder dennom at arfve, och fader och moder och broder fullen[11]) lod och søster halfven[12]) lod; om de erre ei til, da aa den at arfve faderfader och fadermoder och brodersøn och broderdaatter och søstersøn och søsterdaatter". Den judske loug udi første bogs fierde cap. formelder: at „hafver barnebarn ei moder och[13]) ei sødskend, da ganger arf til oldefader och oldermoder", och efterdi at barnebarn (om dens[14])

fader eller moder erre [15]) døde) kand med fadersøster och modersøster arfve oldefader och oldemoder, och arf bør efter lougen frem at gange, emeden afkom er til, och hun och fru Margrete Hardenberg, som ere fadermoder och modermoder [16]), erre udi den rette linie til deris afg. sønne- och daatterbarn [17]), erre baade efter den nye skonske loug, som casserer [18]) den gamle skonske loug, och efter den judske loug nermer til arfven [19]) end Axel Rosenkrantzis høstru, som er fadersøster och udi side [20])-linien, och fremlagde Lave Urne til Beltebierge, vor mand, tienner och landsdommer udi vort land Skaane, hans dom af Skonninge landsting, den 6. decemb. anno 95 udgifvit, udi hvilken hand efter det 58. capittel udi den skonske loug, som kaldis arfvebogen, som med den jydske loug bekreftis [21]), hafver fradømt A. R. paa sin høstruis vegne at icke kunde indtræde udi jomfru A. G.s arfve med for^{ne} barns oldemoder [22]), som er fru T. U. och [23]) M. H., men dennom samme arf at tage, som samme dom i sig self vitløftigen indholder, hvilken dom hun formente efter ald naturlig och kristelig loug och ret at være dømt, och satte underdanigst udi rette, om den icke burde ved mact at blifve. Vor her och i [24]) rette møt for^{ne} vor landsdommer, som och [25]) for samme sin dom vor hid indstefnt [26]); vor sin dom bestendig och mente sig den [27]) efter den sidste skonske loug, som derogerer [28]) den første, som och med [29]) judske loug som den fornemste loug her udi rigit, bekreftis, at hafve dømt och [30]) hans dom fordi burde ved mact at blifve". Dom: „Efterdi vi befinde skonske loug udi sidste bog 58. capittel at komme overens med judske loug, hvilken [31]) der udelucker fadersøsteren fran broderdaatters [32]) arf, emeden [33]) modermoder och fadermoder arfve [34]), det och er emod ald naturlig ret, at de, som paa siden tilhøre, skulle forredragis dennom, som erre udi den rette linie, men arfve bør udi den rette linie [35]) at opgaa, lige som den nedgaar, uden hvor moder med flere sødskind arfver sit egit barn, sagde vi saaledis derpaa af [36]) for rette, at vor landsdommer ingen uret udi de maader hafver [37]) giort A. R.s høstru, hvilken icke lige

med hindis moder bør at komme til samme arfve". *Hdb. 14, 116—17, trykt i K. Anchers lovhist. 2, 502 (i anm. betegn. med KA) og jur. skr. 1, 216 efter en afskrift af dombrevet.*

[1]) *Sål. KA, Hdb.* formelde. [2]) *KA* enner. [3]) *KA* saa. [4]) *Efter Ghemens inddel, ɔ: 1, 17.* [5]) *KA fbg.* och. [6]) *KA* arf. [7]) *KA* mente. [8]) *KA* Ingen. [9]) *Anført efter Ghemens udg.* [10]) *KA tilf.* och. [11]) *KA* fuller. [12]) *KA* halfver. [13]) *KA tilf.* ei. [14]) *KA* dieris. [15]) *KA fbg.* erre. [16]) *KA* faderfader och fadermoder. [17]) *KA* dotterbørn. [18]) *KA* casserit. [19]) *KA* arfve. [20]) *Sål. KA, Hdb.* siden. [21]) *KA* bekreftigis. [22]) *KA* oldemoders. [23]) *KA tilf.* fru. [24]) *KA* udi. [25]) *Sål. KA og Hdb.; som ovenfor bemærket, gave parterne sig dog i rette uden stævning.* [26]) *KA* hidstefnet. [27]) *Sål. KA, Hdb. fbg.* den. [28]) *Det ses af denne bevisførelse, at Kofod Anchers ytring, jur. skr. 1, 143, til hvilken Schlyter: Skånelagen s. CXXXVII slutter sig, jfr. Maurer: De nordgerm. retskilders historie, s. 121,: „man kan ikke anse arvebogen som en lov skreven for Skåne, men som en subsidiær ret, der ikke gjaldt, uden forsaavidt intet derom eller derimod var anordnet i den rette skånske lov", tillægger arvebogen en for snæver betydning, og når Schlyter a. s. s. CXLVII siger „at arfboken ej kunde annorlunde (end som subsiær ret) i Skåne användas", har han altså altfor skarpt tilspidset K. Anchers mening.* [29]) *KA* den. [30]) *Sål. KA som dog fbg.* at, *Hdb.* at bekreftis och. [31]) *Sål. KA; Hdb.* hvilen. [32]) *KA* broderdaatterens. [33]) *KA* meden. [34]) *KA* lefve. [35]) *KA fbg.* men . . . linie. [36]) *KA fbg.* af. [37]) *KA* u. d. m. i. u. at hafve.

11. juni. Christoffer Rosenkrantz til Synderskouf tiltalte (indlæg) ved fuldmægtig Ifver Stub fru Anne Giordsdaattter til Byllund for et skødebrev, hun havde givet Peder Jull til Alsted, lydende blandt andet på et hus, som afg. Albrit Gallskøtthe til Sønderskouf lod bygge i Sønderskouf mark, som O. J. ibor, og som i rolighed skal have fulgt Sønderskouf og derimod ikke Grundbecke, för hun nu nylig havde tilskødet Peder Jull Grundbek og hint hus til ejendom, og ikke skulde hun kunne bevise andet, hverken med skøder, eller med A. G.s skiftebrev, som hand gjorde med sin far-

broder Christoffer Gallskøtthe om Grundbek, lige så lidt som at denne skulde have haft det hus i sin brug, og i rette lagde 2 tingsvidner af Molt herridsting 17. maj 1595, at „nogle vindisbyrd hafve vundit, hver efter sin alder og minde, at J. T. och N. G. hafde deris brug med ploug och harre vesten den adelvei, som løber norden fra Folling bro och øster om Folding kirke, men hvis de brugte østen den adelvei i Sønderskouf mark, det hafde de i deris minde, som bode i Sønderskouf". Knud Brade, embedsmand paa Hafreballegaard, mødte på sin hustrus moders vegne og i rette lagde hint skøde, dateret Sønderskouf den 16. decbr. 1539, lydende at fru A. G. har solgt til P. J. sin gård Aagisbøl med en ødegårds grund i Folling sogn, som kaldes Grundbek og bruges der til, så og et hus nu påstander og O. I. iboer, og begærede at vide, hvormed I. S. vilde göre det skøde ukræftig. I. S. svarede, at han havde bevist „dennom af Grundbek ingen brug at hafve haft østen alveien". K. B. påstod „at afg. A. G. havde tilskift sig Grundbek for fru Annis gods och det lagt øde och under Sønderskouf den stund, han vor hindis hosbond, og da opbøgt samme hus paa Grundbeks eiendom och den brugt udi hans lifstid saavel som forne Grundbek som min høstruis gods, men der hand ved døden vor afgangen och Grundbek falt hinde hiem igien, som det for hindis arfvegods vor til maglaug kommen, formente hand, at hun hafde nok adkom paa det hus, som vor bøgt paa Grundbeks fang". De fremlagte tingsvidner vare ved landsting kendte unöjagtige, hvad han beviste med domme af Viborg landsting af 2. og 16. avg. 1595. I. S. gensvarede, at da der tvistedes om, paa hvad grund det hus var bygget, var der opkrævet sandemænd at sværge markeskel derimellem, men nu vilde P. Jull med det skøde holde dem fra tov, hvilket sidste K. B. benægtede. Dom: „Efterdi vi befinder sandmend at være opkraft, som skal sverge och giøre ret markeskiel emellom Sønderskouf mark och Grundbeks mark, da bør med samme skøde at hvile och opstaa, indtil saa lenge at sandmend hafve giort

deris toug och forne skøde icke at hindre sandemend at sverge och udvise, hvilke aastæder de kiendis lougligen, men hvem siden skader paa forne skøde, da derom at gaa saa vide loug och ret er". *Hdb. 14, 117—120.*

11. juni. Hans Mule i Odense tiltalte (indlæg) ved fuldmægtig Lavrits Mule Eiler Brøske til Dallund, fordi han indfører sig imod ham i en unyttig trætte, han har med Knud Rudt til Vedbygaard, idet E. B. har ladet en af sine bønder med fuldmagt fra K. R. med æskning forfølge H. M. til Bogense byting for en kvittans på 17 øksne, han 1571 havde købt af afg. Jørgen Rudts tjæner til 13 daler parret, da dog H. M. straks beviste for dommeren med sin regnskabsbog, at de øksne var betalte, idet der stod skrevet 1571: „beholt J. R. it kiøbebref hoes sig paa 17 øxen, som erre betalt, och jeg icke fik brefvit igien". Idet således E. B. lader ham forfølge for en fremmed sag, har han formenlig brudt den kontrakt, kongen og rådet gjorde mellem ham og H. M. den 3. juni 1589, „at E. B. icke efter nogen letferdig beretning skulde lade sig forføre paa H. M.", til gengæld skulde dennes tiltale for de unødige trætter, E. B. havde påført ham, falde bort; blandt disse nævnes, at E. B. havde klaget over, at H. M. havde „hannom gaait forbi och rørt ved hans klæder, som hannom skal værit til trods sket". Dog vilde H. M. „icke derom sønderligen hafve nogen rettergang, men alleniste underdanigst begierde, vi naadigst vilde tage hannom udi vorris beskiermelse och forhielpe, at hand paa hans alderdom motte nyde fred och nyde gaat ad, det hand icke alleniste hafde self med hest och harnisk vergit sit lif for rigens fiender, men ochsaa værit eblant de høgste skatteborger her udi rigit". E. B. mødte og mente ikke at have brudt kontrakten, idet han havde ladet ham tiltale med lov og ret og havde „laant hans slect och blodsforvante K. R. til Vedby en hans tienner, som hafde tiltalit hannom for pendinge, hand hannom efter hans egen handskrift skyldig vor, efterdi hand icke hafde tiennere

der saa ner hoes", og i rette lagde hin kontrakt lydende bl. a. „Eiler Brøske och Karl Brøske skulde i lige maade med ord och gierninger være H. M. ubevarit och icke med fri vilge opbryde denne forligelse eller føre sig uden nogen skiellig aarsage udi nogen uville med H. M., ei heller efter nogen letferdig beretning lade sig forføre paa hannom, ellers skal och denne forligte sag med Karl Brøske[1]) stande hannom aaben forre". Derhos havde E. B. hidstævnt H. M., „for hand hannom i saa maade hafde forulempit udi vor stefning", og mente, H. M. burde stande ham til rette derfor. Dom: „Efterdi E. B. ikke self hafver tiltalit H. M., men alleniste en hans tiennere fuldmectig giort K. R.s sag at fordre, det och at udføre med loug och ret, da hafver hand icke dermed giort emod for^ne contract, men bør for den H. M.s tiltale kvit at være, og hvad belangendis er den stefning, som E. B. ofver H. M. tagit haver, efter at den var tagen før denne vor dom gik[2]), dermed til en anden tid at forblifve." *Hdb. 14, 120—22.*

[1]) *E. Brøske nævnes ikke.* [2]) *Således har Hdb.*

11. juni. (*Fr. A. Brade, „som self gik i rette"*). Axel Brade til Elvid, embedsmand på Helsingborg, tiltalte Anders Green til Sundsby for noget vikarigods i Fyn, han er forlænt med, og som forhen lå til Frue alter i Bogense, og for en gård i Ørridsløf i Fyn, J. O. iboer, som ikke skulde høre til det vikarigods. Med brev af Bogense ste. Giertruds dag 1498 (fr.) beviste han, at Erik Nielssen efter dronning Christines skrivelse og bön havde forlænt her Niels Erikssen med vor frue vikari, som vacerede efter Tidkes død, som hans oldefader Tue Nielssen först begynte og dennes sön Niels Tuessen, som var hans fader, fuldkommede. Dernæst fremlagde han Clavs Erikssens brev af Bogense fredag næst efter påske 1550, lydende, at han har handlet om samme vikari mellem sine börn Jørgen Clavssen og Jens Clavssen, at han prokurerede Jørg. C. til patron over det gods i sit sted, at nyde patronatem og herligheden deraf, og Jens C. skulde nyde

landgildet; når denne døde, skulde både herligheden og landgildet følge Jørgen C. og hans arvinger, og de give 10 mark deraf til kapellanen i Bogense kirke årlig til hjælp, for han prædiker hver söndag morgen froprædiken „i den sted, som i hans forældres tid var holdt fromesse". Derpå en dom af Fynbo landsting løverdag efter ste. Mortens dag 1552 af afg. Verner Svale, landsdommer i Fyn, Antonius Brøske til Langsøe, Didrik Qvidtzov til Rørbeck, Clavs Brockenhus til Sønderskouf, Jesper Daa til Engaard og Erik Urne til Hindemai, at de efter de breve, Jørgen Clavssen havde for dem i rette baaret, havde tildømt ham den vikaridoms herlighed. Vel havde Palli Ullfeldt 1562 frataget ham det gods og lagt det under kronen, men et tingsvidne af Skoufby herredsting 1. septbr. 1574 (fr.) viste, at der derfor var overgåt hans börn og arfvinger en æskning, og da Otte Emmikssen havde fået Rugaard i forlæning og ligeledes tilholdt sig det godt, overgik der også ham en æskning, hvad der bevistes med Fyns landstings dom af 30. aug. 1578 (fr.), der efter Jørgen Clavssens påstand underkendte herredsfogdens dom af Skoufbyherred, som havde frifundet O. E. for den æskning, så at hint vikarigods ikke i nogen rolig hævd havde fulgt kronen. Selv havde han nu ved skøde af 22. mars 1595 tilhandlet sig af Jørgen Clavssens sön Rasmus Jørgenssen den ret, denne kunde have til godset. — A. G. mødte og vilde ikke tilholde sig det gods anderledes end som en forlæning, og mente, da det nævnes i hans forlæningsbrev af 25. juli 1577 (fr.), givet ham for hans lange tjæneste, at burde være kvit for den tiltale, og selv om A. B. kunde fravinde kronen godset, burde han dog ikke gengive nogen opbørsel deraf. Dom: „Efterdi at for^{ne} vicari findis at være stiftit af J. Clavssens foreldre och skift under C. Erikssens arvinger, det hannom ochsaa af Verner Svale, landsdommer i Fyen m. fl. er tildømt, disligiste befindis iling och klage at være gangit paa samme vicarigods, siden det er J. C. frakommen, saa der ingen rolig hefd er paa blefven efter reces-

sen[1]), och A. B. siden hafver kiøbt och tilhandlit sig samme vicarigods af J. C.s arfvinger, och handfestningen[2]) formelder at „naar de personer erre døde och afgangne, som nogle vicari udi forlenning hafve, da maa hver riddermandsmand och adel her udi rigit komme til det gods igien, som de med nøgactig bref och segel bevise kunde, at de erre rette afvinge til“, da sagde vi saaledes derpaa af for rette, at forne vicarigods, som A. G. udi verge hafver, bør at følge A. B. efter hans kiøbebrefs liudelse for evig eiendom, dog skal hand udgifve til cappellanen udi Bogense bykirke 10 mark efter Clavs Erikssens egen skiftebrefs liudelse eller hafve det udi deris minde, men hvad belanger opbørsel af den gaard udi Ørridsløf, da efterdi samme gaard och findis udi vor faders forlenningsbref, da bør A. G. for opbørsel af den gaard saa vel som af forne vicarigods forskaanit at være“. *Hdb. 14, 122—25.*

[1]) *Rec. 1558 § 50.* [2]) *Håndf. 12. avg. 1559 § 35.*

12. juni. Fru Helvig Ullfeldt, afg. Sten Bildis enke, tiltalte ved sin svigersön Karl Brøske, embedsmand på Københavns slot, Erik Bilde til Kiersgaard for en anpart skov i Raahafve og for nogen ager og eng, han sig tilholdt under hans brug i marken ved Kiersgaard, som med rette skulde ligge til Damsgaard, som hun nu påbode. K. B. fremlagde sin „høstrumoders fortegnelse, med hindis egen hand underskrefvit,“ lydende: „Item hvis uenighed, som begifver sig emellom min søn Erik och mig om hvis jord och skouf, agger og eng, som hafver liggit til den gaard, jeg nu iboer, den tid min salig husbond och jeg den kiøbte, hvilket jeg mener och forser mig bør at følge mig saa ubehindret af mine børn, som de hafver der emod tagit deris lod och hafver ubehindret af mig; item for det første er halfparten udaf Raahafve, bode skouf och gressing, som hafver liggit til den gaard af arilds tid jeg iboer; item for det andit Maglemose eng, som udi lige maade er samme gaards eiendom, som hafver værit en grøft emellom, er nu stackit siden igenskut och skofven afhuggen;

for det tredie forsletten for Hiortebierg agger, disligeste forsletten for 3 agger ved Vedenstig paa bode enderne, disligiste for det høe, som min tienner hafver slagit och giort det, och der jeg samme høe skulde hafve hiem, er mit bud fra stæden bortjagit och midlertid, som mine bønder er kommen paa veien och age mit høe udi min gaard af samme forsletter, er de voldeligen fra vognen bortjagit och ladit høit ved sin egen tienner och folk føre til Kiersgaard med min egen tienneris vogne, och jagit vognene tomme af gaarden paa gaden igien. Disligeste en eng under Studbierg, som den store Hesleskouf stod, er ochsaa udlagt til min gaard och udleggen deremod udi Erickis enmerke; disligiste en agger ved Letkier, som er udlagt til presten, som hafver liggit til den gaard, jeg iboer, og deremod hafver Erik en i sin enmerke paa Hannøe". K. B. havde stævnet: Absolon Gøe til Kielstrup, råd, Hendrik Gyldenstiern til Ifversnes, Eiler Brøske til Dallund og Tønne Brøske til Langsø for at vidne om det syn, de efter kgl. befaling[1]) havde udført på de skove, som lå til Kiersgaard og Bildisskouf, og de bekendte, Tønne Brøske med fremsendt brev, de andre med éd, at de ikke lod besigte den skovpart i Raahafve, som ligger til Damsgaard, men kun den, som lå til Kiersgaard, fordi den kgl. befaling ikke tilholdt dem at besigte videre, end hvis skove, som lå til Kiersgaard og Bildisskouf, Erik Bilde ikke hellere den tid selv vilde tilstæde den at besigte, men forbød dennom noget at lade besigte på hans moders skov. K. B. satte derefter i rette, om E. B. kunde tilholde sig den ejendom, som lå til Damsgaard og ikke var af gode mænd besigtet og ham tilskift. E. B.s fuldmægtig mødte med indlæg, hvorved E. B. nægtede, at han tilholdt sig mere til Kiersgaard, end som der, den tid Kiersgaard blev sat og takserit og ham tilskiftet, var indgrøftet og indgærdet til enemærke dertil, klagede over, at „eiendommens brefve forholdis hannom for, som godsit skulde forsvaris med", og påstod, at hans moder burde „bevise med lod, contract eller lefvendis

røst, at nogit af det, hand hafde udi brug, er hinde tilskift", og hvis hun fandt sig brøstholden, „hos alle arvingerne krefve sig til jefnit efter lougen" [2]). Dom: Fru Hellevig, Sten Bildis, bør at nyde och beholde alt hvis skov og ejendom, som lå til Damsgaard, den tid S. B. købte det, både i Raahafve og uden fore, efterdi det ikke er besigtet og udi deris skifte formældt. *Hdb. 14, 125—27.*

[1]) *Den gang skiftet blev gjort.* [2]) *J. l. 1, 16; Sk. l. § 54; V. s. l. 1, 17; E. s. l. 1, 21.*

12. juni. Fru Ermegaard Gyldenstiern, Truid Biørns enke, tiltalte Movrits Styge til Holbekgaard, landsdommer i Nørre Judland, Mogens Jull til Pallisbierg, Palli Fasti til Minstrup, Axel Rosenkrantz til Halkier [Christen Vindt til Enderupholm] [1]) og Envold Krusze til Vennegaard „for at, eftersom fru Karinne Friis, afg. Biørn Anderssens efterleverske, saa och forne hindis hosbondis sødskinde och svoger Godsløf Buddi til Nessov paa sin høstruis vegne, fru Margrete Biørn paa hindis egen vegne och Mickel Nielssen til Kye paa sin høstruis vegne hafver haft tiltale til hinde om birkeretten til Aale birketing, som de formente dennom at hafve lod och del udi, och at (!) Christen Espessen i Boregaard, som den tid sad i birkefogens sted, til Aale birketing hinde samme birkeret och birkefrihed hafver tildømt, efter som samme hans dom videre der om indholder, och efterat fru K. F. och hindis afg. hosbonds sødskinde och svoger forne birkefogid hafver med sin dom til Viborge landsting udi rette ladit indstefne, saa hafver de [2]) dømt forne birkefogids dom macteløs och udi saa maade tildømt fru K. F. och hindis hosbond[s] svoger och sødskinde birkeret och birkefrihed udi Biørnsholms birk til nogit bøndergode, som dennom der udi birkit er tilfalden; saa efterdi samme birk er funderit och tillagt til Biørnsholm och icke til nogen bøndergaarde, saa formente hun derfor, at ingen med nogen bøndergaarde kunde tilholde sig nogen birkeret eller birkefrihed udi samme Biørnsholms

birk; disligeste ochsaa lige saa vel som hindis afg. husbonds sødskinde erre tilskift gods der udi birkit med sin tilliggelse och herlighed, saa er och udi lige maade Biørnsholm hindis afg. hosbond tilskiftit med ald sin herlighed och tilliggelse, och formente hun derforre, at de icke hafde burt at dømme forne birkefogids dom macteløs ..... Sammeledis hafde och hid stefnit Godsløf[3]) Buddi til Nessov, Mikkel Nielssen til Kye, vorre mend och tiennere, paa deris høstruers vegne, fru K. F., afg. Biørn Anderssens efterlefverske, och fru M. B. til Gunderupgaard, med samme dom och i rette lagde samme dom af Viborge landsting, den 27. septemb. anno 95 udgifvit, liudendis i sin beslutning: saa och efterdi salig konning Christians bref, paa forskrefne birkeret udgangen, formelder, abbeden och brødrene disse efterskrefne klosters gods, som er Gunderupgaard, Vadegaard, Tanderup, Strandbygaard, Risgaard, Myrhøf, Etbøl, Øster-Falde, Blest, med alt deris gods i Malle sogn, liggendis hoes Aale birk, inden deris markeskiel at skulle være unt; och efterdi salig B. A. siden samme Vidskøl kloster och dis gods af salig kong Frederik for vederleggis gods paa sin och sin høstruis vegne er tilskift, och nu efter hans død er det hans arfvinge emellom lodnit, skift och delt saa fru Karine, Godsløf Budde paa hans høstruis vegne, Mickel Nielssen, paa hans høstruis vegne, och fru M. B. er tilskift af samme gods, som laa til Biørnsholm, och de tvende gaarde, som erre Strandbygaard och Gunderupgaard, findis forne fru Cizelle och fru Margrete udi deris lod for deris hofvidgaard emod Biørnsholm at være tilskift, som fru M. B. den ene, som er Gunderupgaard, nu self paaboer och besidder, saa de to sogne dennom tilhører, och G. B., M. N. och fru M. B. at hafve gods udi Biørnsholm sogn, och det skiftebref udi sin beslutning formelder, at de hafver tilskift hverandre samme gaarde, gods och eiendom med alt deris rente, herlighed och rette tilliggelse och icke undtagis i samme skiftebrev det fru Karine, G. B. paa hans høstruis vegne, M. N. paa hans høstruis vegne, och fru Margrete, at de skulde være udelukt fra samme

deris tilskift godsis herlighed och icke skulle motte nyde birke-retten, saa vit som deris gods sig belanger, meden skiftebrefvit indholder, at de skulle nyde samme deris godsis rente och herlighed; och efterdi nu bevisis, at der er holt sandmends toug der i birkit af en ved nafn Niels Lavritssen, som da bode i Gunderupgaard, siden Biørnsholm hofvidgaard er forskrefne Truid Biørn tilskift, at efterdi for^ne birkefogid dog hafver understaait sig for^ne frihed och birkeret icke fra Vidskøl kloster, som nu kaldis Biørnsholm, at frandømme, och i saa maade med sin dom forkrenkit den frihed och herlighed, som hafver fult til fru Karinnis och hindis medarfvingers gods, da viste de icke hans dom at følge, men macteløs at være etc. — Derhoes i rette lagde hindis skriftelig beretning, liudendis: eftersom fru K. F. och hindis salige hosbonds svoger och søster hafver vilde tilholde dennom birkeret och frihed udi Biørns-holm birk, for dennom er tilfaldit nogit gods der udi birkit, saa er Biørnsholm hindis salig hosbond udi sødskindskifte tilfalden med ald sin herlighed efter skiftebrefs liudelse, och den herlighed altid hafver fult hindis salig hosbond och hinde efter hans død, indtil nogen tid siden de hafver ført der trette paa; samme birk och af kong Christian den første skal være stiftet och tillagt til Biørnsholm, som da kalledis Vidskiøl, samme birketing skulde och ligge paa klosters, som nu kaldis Biørnsholms, grund och eiendom, och formente, at dersom de ingen rettighed hafve, kunde de icke heller dermed tilvinde dennom nogen rettighed eller frihed, och at en bonde med hans gierning eller sandmends ed icke kunde forkorte eller frantage Biørnsholm den birkeret eller frihed, som kong Christen der til hafde unt och tillagt; och efter som for^ne gode mend hafde underdømt birkefogdens dom, som hafde tildømt hinde samme birkeret allene, indtil (!) hun kunde bevise dennom at være i andre maade sket skiel och fylliste, hvilket hun formente dennom noksom at være sket, som af skiftebrefvit, som hindis salig hosbond och for^ne hans arfvinge emellom gangit vor, at Biørnsholm med ald sin herlighed fandis hindis salige

hosbond at være tilskift. Satte fordi underdanigst udi rette, om for^{ne} gode mends dom icke burde macteløs at blifve och icke komme hinde eller hindis arfvinge paa Biørnsholm birkeret och frihed til hinder eller skade udi nogen maade, och i rette lagde afg. B. A.s arfvinger deris skiftebref, daterit Viborrig den 28. septemb. anno 84, liudendis i sin mening: Biørnsholm hofvidgaard med sin eiendom, fiskeri och herlighed, som der nu tilligger och brugis och af arilds tid tilliggit hafver och burde dertil at ligge med rette, at være Truid Biørn och hans arfvinge for evig eiendom tilskift; derhoes i rette lagde en vidits af konning Christians obne bref, daterit Olborrig aar 1477, die abbatorum Fabiani et Sebastiani martirum, formellendis hans maist. at hafve dømt och tillat Vidskiøl kloster och abbed och brødrene, som der nu inde erre och herefter kommendis vorder, maa och skulle hafve til deris och klosters fri birk Aale birk disse efterskrefne klosters gods och gaardsæder, bøgt och ubøgt, som er Gunderupgaard, Vadegaard, Tanderup, Strandbygaard, Rissegaaard, Myrehøf, Etbøl, Østerfalde, Blest, med alle deris gods udi Malle sogn liggendis hoes Aale birk(!), inden deris markeskiel, och alle deris vordnede och tiennere, som de udi forskrefne gods hafvinde vorder, til evig tid udi alle maade och med alle frihed och artikle, som Aale birk och andre vorre birke frieste hafve deris gods. Deremod at svare vorre her i rette møt M. S., M. J. til Pallisbierg, Herman Jull til Aabierg paa A. R. til Halkier hans vegne, Mats Erikssen til Søgaard paa E. K. til Vingegaard hans vegne, Erik Vasbyrdt af Søgaard paa P. F. til Mindstrup hans vegne och Niels Lange til Bramming paa Christen Vindt til Enderupholm hans vegne och deremod i rette lagde deris skriftelig beretning, udi hvilken de mener, at efterdi Vidskøl kloster med det gods i Kloster, Aale och Strandby sogner er af vor kiære salig herrefader naadigst tilskift afg. B. A. for sit egit arfvegods och det gods i Malle sogn for hans høstruis gods, kunde hand icke føre hindis gods

i nogen ufrihed eller fremmid Besverring, hvilket ske vilde, om fru Ermegaard skulde beholde birkefald och birkeret i Malle sogn af hindis gods; til det andet, at efterdi det gods udi Kloster, Aale og Strandby sogner efter B. A.s dødelig afgang er tilskift hans børn, hver for sin anpart med ald sin herlighed och icke bevisis enten med skiftebrefve, lodder, afkald eller andit, birkeret och herlighed at være T. B. allene tilskift videre end hofvidgaarden och dis tilliggendis gods, derforuden ei befindis eller giøris bevisligt hannom i det ringiste at hafve giort fru Karinne eller hans sødskind nogen fylliste eller vederleg for birkeret af deris gods, men for dennom vor bevist med tingsvinder fru Karinne udi T. B.s lefvindis lifve at skal paa sin. egen af Malle och paa sine børns af Strandby sogner holt sandmend med T. B., saa at birkeret och frihed icke skal udi T. B.s lefvindis lif hafve efterfult, och fordi icke kunde sine arfvinge mere frihed efterlade med birkefald och birkeret, end hand self hafde; ti dersom fru Ermegaard skulde beholde birkeret oeh birkefald af Strandbygaard och Gunderupgaard, som fru Cizel och fru Margrete for deris hofvidgaard er tilskift, eller och udaf fru K. F.s gods i Malle sogn, som for hindis egen arfvegods vor udlagt, da skulde det være aldelis emod recessen och handfestningen[4]); och efterdi fru Ermegaards egen birkefogid saa emod lougen, recessen och handfestningen[4]) hafde tildømt hinde birkeret, fald och herlighed af det gods i Malle, Aale och Strandby sogner, som T. B. hverken vor tilskift, hafde giort fyllist for eller efterfult, och i saa maade forkrenkit den frihed och herlighed, som dennom af deris gods med rette tilhører, viste de icke hans dom at følge, men formente dennom derudinden at hafve efterfult kristelig skiel, deris egen skiftebref, lougen, recessen och handfestningen[4]) och satte underdanigst udi rette, om deris dom icke burde ved mact at blifve. Vor her och i rette mødt Godsløf Budde til Nessov, vor mand och tienner, paa sin egen, sin høstrumoders och høstruis sødskends vegne, och i rette lagde sign skrifteli

beretning liudendis: hvad det birkebref, hun staar paa [angik], formente hand at være dennom saa gaat som hinde, efterdi det formelte, hvorvit samme birkeskiel sig skulde forstrecke, och samme bref och med saa megit videre och bedre adskil være dennom end hinde til gafns, som de hafde mere gods der udi birkit end hun; men den tid at klosterit med alt godsit der udi birkit vor tilhaabe, da bekiende hand, at det i sig self vor ret, at birkeretten falt och friheden fulde den, som klosterit, gaarden med alt godsit hafde udi haand, vor med forlent och tilhørde; och T. B. eller och fru E. G., som det efter hannom skal hafve arfvit, icke at kunde dennom samme birkeret, frihed och herlighed af deris bønder tilholde saa vel som af hindis egne at opberre och nyde, med mindre hun kunde bevise, hindis salig hosbond for slig frihed och herlighed at hafve giort dennom nogen vederleg eller skiel och fylliste derfor; satte fordi underdanigst udi rette, om for^{ne} birkeret, birkefald och frihed icke saa frit burde at følge dennom der udi birkit af deris egen tienner som fru Ermegaard, och om for^{ne} gode mends dom icke burde ved mact at blifve; och derhoes i rette lagde it vort herrefaders mageskiftebref, daterit Koldinghus den 4. octob. anno 73, udaf hvilken befindis Vidskølle kloster med bøgning och tilliggendis eiendom, en øe udi Limfiord, kaldis Lif, med to vandmøller uden for klosterit, disligeste Kloster sogn och birk med mere gods at være afg. B. A. naadigst tilskift for sin egen arfvegods, och det gods udi Malle sogn at være hannom for sin høstruis gods udlagt, och derhoes adskillige tingsvinder, med hvilke hand beviste at være holt sandmend af fru Karinnis och hindis børns gods udi T. B.s tid". Dom: „Efterdi icke vor bevist for birkefogden med skiftebref, lodder eller i andre maader, afg. T. B. af hafve giort fru K. F. eller hans medarfvinger nogen fylliste eller vederleg for birkeret och birkefald af Biørnsholms birk, och hand dog hafver tildømt fru E. G. birkeret och birkefald af deris bønder och tiennere saa vel som af sine egne, da hafver vor lands-

dommer och gode mend ingen uret derudi giort, at de den hans dom hafver underdømt, men den deris dom bør ved mact at blifve, dog efterdi birkit er funderit til Vidskølle kloster, som fru E. nu i verge hafver, da hafve vi for gaat anset, at birkeret med birkefald och herlighed, som birkit følger, bør her efter at følge fru E. och hindis arfvinger, naar hun derfor giører fru K. F. och andre hindis afg. hosbonds medarfvinger fylliste och vederleg och icke før, midlertid skal de self opberre sagefald och herlighed af deris egne tiennere och gods udi birkit". *Hdb. 14, 127—32.*

[1]) *Han nævnes nedenfor s. 87 blandt de mødende indstævnte dommere og må vel være udeglemt her.* [2]) *Hdb.* hafver hand. [3]) *Hdb.* Godtzöff. [4]) *Disse ord skulle her vist kun betegne indbegrebet af lands lov og ret.*

14. juni. (*Fr. kongen, P. Munck, J. Friis, M. Pasberg, A. Friis*). Her Christen Mickelssen, sognepræst i Biørnsholm sogn, tiltalte mester Jens Raffn, sognepræst i Øsløf sogn, fordi han for nogle år siden har givet hr. Jens Nielssen i Ofverlade sit brev på, at han skulde beholde tienden af 16 gårde og 7 bol på Holmen i Biørnsholm sogn hans livstid, og således forringet præsternes rente, og havde stævnet hr. J. Nielssen hid med det brev og Jørgen Friis til Krastrup, råd og landsdommer i Nørre Judland, og Erik Lavritssen i Lenderup, som have forseglet den kontrakt, om de have noget deri at sige, ligeså Movrits Styge til Holbekgaard, landsdommer i Nørre Judland, Hans Lange til Breining, Jørgen Friis til Farreskouf og Enevold Krusze til Vingegaard, fordi de ved en dom have fradømt ham tienden. Hr. J. N. mødte og i rette lagde hin kontrakt af 6. novbr. 1586 lydende, at han efter menige sognemænds begæring havde opladt sin kapellan, mester J. Raffn, sine sogne Biørnsholm og Malle mod at beholde hin tiende, og forseglet af mester Peder Tøgerssen, superintendent i Viborg m. fl., hvorhos han påstod, at hans kapellan, mester Jens, ikke kunde ham sit sogn, som han var

ret sognepræst til, „franbebrefve eller her Christen mere rettighed til kaldit tilbebrefve [1]), end han self havde, som vor at være der en cappellan". Mester J. Raffn sendte indlæg ved sin fuldmægtig, hvori han gav tilkende, at her C. M. vel var bevidst, förend han gjorde skifte med ham, hvad kontrakt var gjort mellem ham og her J. N., og at skiftet skete med hr. C. M.s egen gode vilje, hvad der bevistes med et missive, han havde tilskrevet hr. J. Raffn. J. Friis mødte og berettede, at hin kontrakt, som han havde forseglet, vor sket med bægge parters gode vilje, og at hr. C. M. ikke kunde tilholde sig mere rettighed formedelst det sognebytte, han havde gjort med hr. J. Raffn, end denne havde, da han skiftede med ham. I rette blev lagt landtingsdommen af Viborg snapsting 1595, lydende, at efterdi hin kontrakt vor medforseglet af Truid Biørn, ejer og husbond til godset, og mester Peder Tøgerssen, som både vor mester Jenses og her Jenses øvrighed, m. fl., kunde den ikke dømmes magteløs. Landsdommer M. S. mødte og berettede, at „efterdi det vor en almindelig ret, at ingen kunde tilføie nogen mer eller større frihed eller rettighed til nogen tingist, end det kand regnis hannom self at hafve haft och efterfult, og efterdi Biørnsholm sogn ikke vor en ledig kald, den tid mester Jens kom derudi, men her J. N. da vor sognepræst och tog hannom til sin cappellan och oplod for hannom renten undtagen af det gods paa Holmen, kunde hand icke heller tilføie her C. større frihed, end hand self hafde." Dom: „Efterdi der findis at være giort en contract mellem her J. N. och mester J. R. liudendis om en forbeholding, som her J. skulde beholde hans lifs tid for hans svaghed och skrøbelighed skyld, hvilken contract af bispen och andre gode mend er giort och forseglit, och det førend her C. M. er kommen til Biørnsholm sogn och hafver giort mageskifte med mester J. R., och ingen kand tilføie en anden mere rettighed, end hand self hafver, da viste vi icke at sige emod for^ne^ con-

tract, men den saa vel som for[ne] vor landsdommers och gode mends dom bør ved sin fulde mact at blifve.“ *Hdb. 14, 132—35.*

[1]) *Nedenfor ses det, at de havde byttet præstekald.*

14. juni. (*Fr. P. Munck*). Povil Nielssen, borger i Odense, tiltalte Erik Bilde til Kiersgaard, fru Mette Emmiksdaatter og de andre Otte Emmikssens arvinger for en gæld, som O. E. var ham skyldig, og han har ladet udæske over ham til herredsting og landsting, hvor sagen blev optaget til forligelsemål, og ved den tid døde da O. E. De indstævnte mødte ved fuldmægtige (indlæg) og mente, at P. N. havde æsket mere, end der tilkom ham, og burde være med dem over regnskab, og påstode, at han burde stande dem til rette, da han havde stævnet dem, förend han havde forfulgt dem til deres værneting. P. N. påstod at have forgæves tilbudt O. E. at göre regnskab med ham. Dom: „Efterdi at P. N. hafver forhvervit eskning udi O. E.s lefvindis lif paa for[ne] gield, hvilken Otte icke heller hafver hannom benectit, och dog icke dermed er kommen til nogen fuldkommelig ende, da bør O. E.s arfvinger ottinde dagen efter scti. Mickels dag først kommendis uden videre varsel at indkomme udi Odense och da sidde ofver regnskab med P. N., om hvis hannom och O. E. hafver emellom værit, och da hvis de hannom skyldig blifver at afbetale; och paa det de disbedre kunde blifve adskilde, da hafve vi tilforordnit Christoffer Valckendorff til Glorup, embidsmand paa vor gaard udi Odense, vor mand och raad, och Niels Friis til Hesselagger, vor mand och tienner, at ofvervære deris regnskab, om nogen irring indfalt, at sige dennom imellom, hvis ret er“. *Hdb. 14, 135—36.*

14. juni. (*Fr. P. Munck, C. Valckendorff, „som self gik i rette“ och A. Gøe*). Fru Mette Axelsdaatter tiltalte C Valckendorff til Glorup og Erik Hardenberg til Matterup, vore mænd og råd, „for deris sandhed at bekiende, om de

icke forgangen hellig trefoldigheds søndag det aar forleden i den almindelig herredag, som blef holden her udi vor kiøbsted Kiøbnehafn, der hun havde stefnt Gabriel Knudssen vor landsdommer i Fyen, for tvende vinder, hand skal have dømt ved mact, och samme vinder findis at være emod hver andre", efter kgl. befaling havde forligt hende og G. K. saa hun „ingen dom skulde begiere ofver hannom, men hvis vindisbyrd och domme, som vorre gangne ofver hinde udi den sag, skulde icke komme hinde til hinder och skade". Hun havde og hidstævnet A. Gøe og G. K. samt Christen Kraall i Fangel. C. V. mødte på egne og E. H.s vegne og bekendte som anført, og stod C. K. her i dag til vedermål[1]). *Hdb. 14, 136—37.*

[1]) *Se Rdb. 1586—97, 247—49 ovfr. s. 63—64.*

14. juni. (*Fr. kongen, P. Munck*). Johan Hermandssen, borger i Amsterdam, tiltalte (indlæg) Albrit Skiel til Jungergaard, fordi han ikke havde efterkommet kgl. missiveskrivelse af 13. septbr. 1595 om at tilbagelevere J. H. det gods, ham var fradømt, som han angav havde kostet ham i Amsterdam 1230 daler, eller stille ham tilfreds, men havde „gifvit for ansvar", at han havde ladet vurdere godset for 500 daler og gjort regnskab derfor i rentekammeret, hvorhos J. H. fremlagde kopi af en certification, han havde forhværvet af borgemester og råd i Amsterdam den 12. juli 1595 lydende: „Clavs Normandt for dennom at hafve bekient, at hand fractit it skib ved nafn Griben ind i Norge med adskillige vare for 1230 daler, hvoraf hand havde solt udi A. Skiels len til bønderne for 273 daler 5 ß och deraf opborrit 144 daler 1 ℔ 8 ß, der under regnit 15 daler udi silkegods och 70 daler udi huder och skind, resten udaf for^ne 273 daler 5 ß stod endnu hoes bønderne; det andit gods skal A. S. hafve sig tiltagit med for^ne huder och skind, och icke han hafde mere deraf bekommit end 89 daler". J. H. håbede „formedelst hans herris høgborne grafve Moritzis forskrift" at komme til at nyde

sin ret. A. S. mødte og svarede, at för han fik hin befaling, havde han fornöjet Jens Enerssen, borgmester i Landskrone, for fragt af sit skib, som samme gods var indfragtet, for 225 daler og leveret det øvrige ind på renteriet, hvor han havde gjort regnskab for, hvad han havde annammet på skibet, efterat det var vurderet af godtfolk, men der han kom i skibet, var tönder og kister opbrudte, hvorfor han ikke kunde svare til, hvad hans tiennere eller skibsfolket havde „forrukt". Han fremlagde Ulf Södall og 6 lovrettingsmænd i Væ tingsted deres åbne brev af 6. apr. 1595, lydende, at de havde været tilnævnte „at forfare, hvad besked Clavs Normand hafde at ligge udi kongl. maits. hafn och udpartere hans gods, och efter de ingen besked kunde fange af folkit, paa skibit vor, hafver de støkvis vurderit godsit": dernæst 3 bekendelser af dem, som havde købt med C. N. i Topdal, Mandal og Otternis sogn, og mente ikke at skulle svare til mere, end hvad han med vurdering havde annammet. J. H. vilde med skibsfolkenes breve bevise, at der var handlet anderledes, end som lovrettingsmændenes brev formælder. Dom: „J. H. skal igen bekomme af vort rentekammer saa mange pendinge, som A. S. os hafver til regnskab ført efter den vurdering, som derpaa giort findis. Dernest skal kortis med J. H., hvis som er udgifvit for fract, och hand de 20 daler at søge hoes Jens Enerssen, som vider er opboren, end deris fracts seddel formelder; sammeledis hvis J. H.s tiennere self hafver solt och opborrit af samme vare och at kortis. Men om nogit findis at være forrukt af indehafvindis gods, enten af A. S., hans fogeder eller folk, da A. S. derfor at stande J. H. til rette, som det sig bør". *Hdb. 14, 137—40.*

15. juni. (*Fr. kongen*). Christoffer Bang, borger i Odense, tiltalte (indlæg) Erik Bilde til Kiersgaard, fru Mette Tidemandts, samtlige afg. Otte Emmikssøns arvinger, for penge og korn, O. E. efter hans regnskabsbogs lydelse var ham skyldig, så og E. Bilde for 7 dobbelte dukater og 2

engelotter og for korn, som hans hustru, fru Magdalene Emmiksdatter, var ham skyldig efter hans regnskabsbog på egne og sin afg. søster jomfru Margrete Emmiksdatters vegne, hvad han alt både til tinge og i andre måder havde fordret. E. B. lod ved fuldmægtig H. L. fremlægge indlæg, hvorefter han ifølge nogle kvittanser havde gjort regnskab med C. B. og ikke mere var ham noget skyldig. C. B. svarede, at det ikke var om det afgjorte, der her var tale, men om „hvis derforuden var dennom emellom ubetalt", hvorpå H. L. og fru Mettes fuldmægtig „bød dennom til rede och regnskab med hannom och formente dennom først burde til deris verneting derom at besøgis". Dom: „E. B. och fru Mette bør at være ofver rede och regnskab med C. B., och hvis de da findis C. B. skyldig at være, det hannom strax afbetale eller hafve det udi hans minde, och paa det de dis snarer maa blive adskilte, hafve [vi] lagt dennom tid og sted for, saadant at skulle ske paa, som er ottende dagen efter scti. Mikkels dag først kommendis, udi vor kiøbsted Odense at møde, och da Christoffer Valckendorff til Glorup och Niels Friis til Hesselagger at ofvervære och dennom at adskille, om nogen irring i samme regnskab kunde dennom emellom falde". *Hdb. 14, 140—41.*

15. juni. (*Fr. kongen*). Fenne Sibrantsdaatter tiltalte A. R., bonde, for han havde beligget hende og lovet hende ægteskab og siden draget fra hende hid ind i riget og hende forladt i Frisland, hvorhos han havde under falsk påskud fåt hende til at underskrive et brev, hvorefter de skulde være forligte om, at hvad der kunde være dem imellem, skulde være bortfaldet. Fremdeles fordi han havde lovet hende 50 daler til at opføde barnet for i 3 år, men kun betalt 15 daler. Dernæst tiltalte hun Aarhus kapittel, for hvilket sagen havde været indstævnt, for dets dom af 13. avg. 1595, som i henhold til det af hende underskrevne brev havde frifundet ham for hendes tiltale, skönt han der havde vedgåt, om end drukken,

at have lovet hende ægteskab; hun formente „enhver vor plictig at holde det edru, hand drucken lofvit", og påstod, at kapitlets dom „burde macteløs at blifve" og A. R. være pligtig at holde sit løfte. Peder Torkilssen, prædikant til Århus domkirke, mødte på kapitlets vegne med indlæg, hvori det benægtedes, at A. R. havde bekendt, som hendes stævning formælder, og påstodes, at kapitlets dom burde ved magt at blive. A. R.s fuldmægtig mødte med indlæg og formente, hun aldrig skulde kunde bevise, „at han hinde nogen tid hafde lofvit ecteskaf eller værit enten med trolofvelse eller ecteskab tilføiet, och fordi icke kunde sigis hinde at hafve forlat", ligesålidt som at han havde „hinde udi contracten forsnillit". Hvad hun ikke havde fåt af de 50 daler, vilde han fornöje hende, og han påstod at burde være kvit for hendes tiltale. Dom: „Efterdi der findis hindis egen bref, hvorudi hun lader hannom kvit och fri, saadan himmelig trolofvelse heller intet gielder her udi rigit, om saa skiønt hafde værit, at hand nogen hafde giort, sagde vi saaledis derpaa af for rette, at Aarhuus capittel ingen uret udi de maade hafve giort F. S., men deris dom bør ved sin fulde mact at blifve, dog A. R. efter hans egit tilbud och erbydelse plictig at være, hvis som rester af det halfve hundrit daler, hinder at fornøie och betale". *Hdb. 14, 141—44.*

16. juni. Christoffer Bang, borger i Odense, tiltalte (indlæg) Erik Bilde til Kiersgaard for et skaderegister til beløb 45 daler skadepenge, kost og tæring for 1 læst rug, som C. B. 1594 havde afkøbt ham og givet ham sit brev på hovedsummen, skönt han ikke han ikke havde fåt mere end 5 pd. af den rug, hvilket register E. B. havde forfulgt ham for og fåt ham tildømt til at betale, skönt han ikke havde underskrevet eller forseglet det „och fandis udi samme ubekreftede register adskillige persiller, som hand formente ubillig at være hannom paaskrefven och icke heller med kvittantser hafde bevist hannom ydermere end de 5 pund at hafve bekommet",

som var afskrevet på håndskriften, han påstod, at det register burde forblive magteløs. E. B. lod ved fuldmægtig fremlægge indlæg, hvorefter C. B. måtte være „plictig sin udgifne handskrift at holde hannom uden skade och icke nogit at kunde kvittere emod for[ne] handskrift, efter den lydde allene paa pendinge och icke paa kvittering eller vare"; at C. B. havde modtaget 7 pund korn af den læst, var, som det stod i byfogdens og landsdommerens dom, bevist; den krævede skadegæld var ikke ukristelig eller ubillig, da han ikkun havde ladet fordre hans vitterlig gæld og en billig rente; C. B. burde „betale och oprette hannom, hvis skade hand och hans fogid der paa bekostet hafde." Gældsbrevet af 16. jan. 1594, hvorpå var afskrevet 5 pund rug, fremlagdes tilligemed en dom af Odense byting, hvorefter det med E. B.s fogeds regnskab var bevist, at de 7 pund rug vare leverede C. B., hvortil denne nu svarede, at fogdens regnskab ligesåvel var en ubevist opskrift, som hint register. Dom: „Efterdi den handskrift, som C. B. hafver udgifvit, liuder, at hannom deremod skulde leveris 1 lest rug, och E. B. icke endnu enten med kvittantse eller med tiennerne det hafver udført, hafver bevist mere deraf at være leverit end fem pund, da er C. B. icke heller plictig hannom videre at betale end for[ne] 5 pund, och efterdi byfogden hafver tildømt hannom at betale den hele summa, och høfvidsaggen, hvad heller samme rug til fulde er leverit eller ei, icke endnu er ordelt, da bør hand for kost og tæring kvit och forskaanit at være". *Hdb. 14, 144—6.*

16. juni. Mogens Gøe til Bremmersvold tiltalte (indlæg) Erik Mogenssen til Bramsløcke, landsdommer i Låland og Falster, fordi han ved en dom, afsagt på Lålandsfar landsting den 21. apr. 1596, skal have „fradømt hannom svinedriften udaf ueiers svin paa Hyldtofte skouf, som med tingsvinde skulde være at bevise, at hans foreldre for hannom hafde rolig hefd paa, baade før recessen er udgaaen och siden der efter,

och samme herlighed skal hafve fult Engebølliggaard som it gammelt herresæde och hannom er tilskift udi sødskindskifte med ald sin rette tilliggelse, och formente hand hannom icke at hafve rett[e]ligen actet och anset hans gamle hefder, tingsvinder och brefve, meden det udi hans dom indført, som til hofvidsaggen icke drager, hans ret hannom dermed at forvende, at hand med samme hans dom, siden hand skulde være med vor stefning for os indstefnt for en anden dom, hand udi saggen paa det nye hafde dømt, skulde hafve underdømt it tingsvinde for 68 aar[1]) siden udgangen, och icke da sedvanligt skal hafve værit kaldsmend udi tingsvinder at indføre, icke heller nøgactigen for hannom skal være blefven bevist uden med birkefogdens mundlige beretning, lensmanden paa vort slaat Aaleholm paa de tider icke at hafve ladet svare ved sig self eller ved sin fuldmectige eller værit til vedermaalsting, der samme tingsvinde er udgaaen, och der lodsegerne, jordegne bønder udi Hyldtofte och andensteds, deris sandhed och vidskab om samme svinedrift bekient, och hand icke med rette skulde sige eller bevise, som det sig udi hans dom skulde lade anse, at hand sig med driften och lodseiernis, Hyldtofte eieris svin eller drift skal hafve befattit eller understaait sig nogit dennom at forkorte, icke heller videre paaslagit end Engbøllis gaards svin och saa vit hans lod kand tolle, efter hvis jord och eiendom hannom udi marken tilhører, meden hand alleniste hafver tilholt sig, som hans foreldre for hannom giort hafde, driften och oldengielden udaf hvis udeieris svin, som sig, naar olden vor udi samme skouf, vilde indsnige, och der icke lougligen vor indforløfvit och brent eller hafde derpaa nogen rettighed, det icke heller sig saa høgt kand beløbe eller forsla, naar hans och bøndernis, som paa boligen boer, deris svin blifver indbrent, at det videre svin kand tolle at fede, hand icke heller udi det meste af slige udeieris svin, som sig der torde eller falskeligen vilde indsnige, end 3 eller 4 eller 6 svin skulde bekomme", og formente, at den dom ikke

burde komme ham til hinder på hans ret til svinedriften i skoven. Han havde og hidstævnet Frederik Hobe til Boserup, lænsmand på Aaleholm, og i rette lagde nu hin dom af 21. apr., lydende i sin beslutning: „Eftersom Frederik Hobe hafde udi rette stefnt M. Gøe, med hvis brefve hand hafde at tilholde sig ald svinedriften paa Hyldtofte skouf, hvormed hand vilde sig undsla for hannom och søge nogen dom, førend hand och landsdommer for os och Danmarkis rigis raad blef adskilde, om hvis hand allerede derudi skal hafve dømt, endog den hans dom, hand hannom forre stefnt hafver, lyder alleniste om de svin, som M. G. hafver tagit fra kronens tienner udi Ringsebølle, som for^{ne} tingsvinde och fire mends vinde intet om formelder, och icke den hans forrige dom lydde paa Hyldtofte men paa Ringssebølle, ei heller den sag om Hyldtofte før nu hafver værit indstefnit til landsting, men salig her cantzeler med flere Danmarkis raad och gode mend hafver forvist M. G.s brefve til landsting, saa endog M. G. hafver ladit fremlegge nogen brefve, it kong. maists. och rigens stadfestelsebref, sammeledis it tingsvidne, at her Anders Gøe hafver bødit loug for laughefd, saa befindis det tilbud om laughefd at være giort 65 aar ungeferlich, førend for^{ne} tingsvinde om svinedriften af Anders G. er forhverfvit, ei heller samme stadfestelsebref formelder anderledis end om hans gaarde och godsis tilliggelse, som er eiendom, och icke nogen brug eller svinedrift derudi nafngifvis; men hvad samme tingsvinde om driften belanger, som Danmarkis raad hafver indset til landsting at paakiendis, om det vor nøgactigt, formellendis, at ingen dref svin paa Hyldtofte eiere skouf uden her A. G. och de, som boe paa Kierstrup, och deris efterkommere, saa befindis det icke eller bevisis, at M. G. hafde haft nogen rolig hefd paa slig brug, ti hand self bekiender, at sal. Albrit Oxe saa vel som Hak Ullstandt hafver derpaa talt til tinge, och A. O. for 20 aar siden hafde Aaleholms len, och siden af de andre lensmend hafver værit paatalt, och icke da fult M.

G.s bref udi rolig hefd, sammeledis som tingsvindit formelder om de, som boer paa Kierstrup, och deris efterkommere, saa befindis nu Kierstrup udi andre mends verge, och icke M. G. hafver fremvist enten skiftebref eller andit, at samme svinedrift er hannom af sine medarfvinge for nogen rettighed tilskift. Disligiste efterdi at det tingsvinde formelder efter de fire mends vinde, at Hyldtofte eiere frier deris svin, som paa boligen boer, er dermed at bevise, at M. G.s foreldre icke med deris vinde er tilvundit ald svinedriften, som M. G. [sig] nu allene vilde tilholde, men Hyldtofte eiere at hafve friit deris svin for lodseiernis anpart udi skofven, och for^{ne} vinde er udgifvit det samme aar, der recessen er gifvit udi Kiøbnehafn, och icke der for samme tingsvinde er gifven kald eller nogen svarid dertil paa kronens vegne, endog den reces [2]), saa vel som den udi Kolding [3]) er udgifvit, formelder, at „for alle tingsvinder skal gifvis varsel", sammeledis handfestningen [4]) udi den 7. och recessen udi den 29. art. formelder eblant andit: „hvor fellig findis, skal ingen, hverken kongen, adelen eller bonde, bruge fellig udi skouf och mark med oldensvin eller anden brugelse ydermere, end hver sin lod och del kand tolle", efter samme artickels videre indhold, och kronen skal hafve udi de byer, som hafver part udi Hyldtofte skouf, mere end 20 pund skyld, och M. G.s part deremod er gandske ringe, och hand, dis uanset at hand er en ringe lodseier, icke vil lade sig nøie med, hvis hans anpart tol och forleste kand, men tilholder sig den allene, som er emod recessen; da efter forberørde leilighed blef derpaa saa afsagt for rette, at efterdi M. G. icke hafver nogen adkom paa Hyldtofte skouf sig allene at tilhøre, men er fellig med kronen och andre lodseiere, da bør samme tingsvinde och fire mends vinde icke at komme kronen for sin lod och anpart til skade ei heller M. G. med samme tingsvinde och fire mends vinde, som liuder om brugen och icke om eiendommen, udi samme fellig och uskift skouf kand tilholde sig videre frihed end for sin anpart,

men hvad udi sig self belanger svinedriften, er af lodseierne at lade taxeris och settis, hvad skofven kand tolle, naar olden er, och da at lade in[d]drifve paa skofven saa vel paa kronens vegne som M. G. och de andre lodseiere, emeden samme skouf saa er udi fellig urebt, eftersom hver deris lod och anpart kand tolle efter recessen". Derhos fremkom M. G. med indlæg, hvori han klagede over, at landsdommeren, efterat han var blevet indstævnet for kongen for den dom, hvori han fradømte ham friheden med svinedrift på Hyldtofte skov[5]), og förend den kom i rette for og blev pådømt af kongen, havde givet stævning over hans gamle tingsvidner og breve og, skönt en del af dem er udgangne længe för recessen, underdømt dem af den årsag, at derudi ikke findes varselsmænd indskrevne, hvad der på de tider ikke var sædvanligt, tilmed „samme vinde af Hyldtofte indbøggere, som self vorre eiere dertil, at være forhverfvit och icke af fremmede, de och hafde vundit om den brug, hans foreldre hafde haft af arilds tid, och dersom end recessen vor udgangit for samme vinde, vor det kort før i samme aar før recessen blef publicerit". Han formente derfor, at landsdommeren med urette havde „dømt den sidste dom, efterdi hand med vor stefning vor stefnt for den første, efter[di] den høgiste och største ret fortager den mindste" [6]), og påstod „samme dom" dømt magteløs. Landsdommeren mødte med indlæg, hvori han formente „sin sidste dom intet at vedkomme den første, efterdi den første formelde[r] om nogen svin, som vor Ringsebølle mend fratagit, den sidste om svinedrift paa Hyldtofte skouf"; om end M. G. hafde tingsvidne derpå, var det dog ikke bevist, at driften havde fulgt ham alene, men derimod, at der var trætte på i Albrit Oxis og Hak Ullstandts tid, og han påstod sin dom ved magt dømt. F. H. mødte og berettede, at M. G. var en af de ringeste lodsejere der i byen imod kronen, som var den störste, derfor var det imod recessen, at han vilde tilholde sig driften ene; han påstod landstingsdommen ved magt dømt. Dom: „Efterdi

Hyldtofte skouf er en fellidsskouf, som M. G. er en med de ringiste lodseier til, och derfor icke kand tilholde sig videre rettighed derudi, end hans lod kand tolle efter recessen, hand icke heller slige gamle tingsvinder med nogen nøgactig adkom hafver bekreftet, ei heller haft det udi nogen rolig hefd, men at være udi fremfarne lensmends tider paatalt, och vor landsdommer efter slig leilighed hafver dømt hannom icke med samme vinde at kunde sig videre frihed tilvinde, end hans lod kand tolle, da bør vor landsdommers dom ved sin fulde mact at blifve". *Hdb. 14, 146—50.*

[1]) *Hdb.* aar aar. [2]) *Rec. 1547 § 8.* [3]) *Rec. 1558 § 29.* [4]) *Håndf. 1559.* [5]) *Som landsdommeren i sit nedenfor anførte indlæg siger, drejer sig den dom, han först havde afsagt i M. Gøes sager ikke, således som denne vil give det udseende af, ligesom den her appellerede dom af 21. apr. 1596 jfr. begyndelsen af gengivelsen af denne dom, også om „svinedriften på Hyldtofte skov" men om nogle svin, som M. Gøe havde frataget Ringsebølle bymænd. Hin dom, der var blevet afsagt den 5. novbr. 1595, blev stadfæstet ved den nedenfor s. 104 meddelte herredagsdom, og er gengivet i indledningen til denne.* [6]) *Jfr. J. l. 2, 17 i slutn.*

16. juni. (*Fr. A. Gyldenstiern*). Fru Anne Stisdaatter til Sersløf, Jørgen Daais enke, tiltalte (indlæg) Knud Rudt til Sandolt, Corfits Rudt til Fulsang og jomfru Sophi Rudt, alle afg. Erik Rudts arvinger, for et vidne, som deres fader havde forhvervet af Hans Daa, hvilket vidne hun mente ikke at være „saa nøgactigt, som det sig burde, men siunis at være it kiøbe vinde", i det hendes sön Hans Daa „icke hafde vundit hinde paa det, som ret och sandhed vor, ti hand icke hoes vor, der det skøde och følgebref blef skrefvit och forseglit". K. R., embedsmand på Korsør slot, mødte og berettede, at hans broder var udenlands og ikke lovlig stævnet, ligeså lidt som andre, der også havde vundet i sagen. Dom: „Efterdi befindis flere gode mend at hafve vundit udi den

sag; disligeste efterdi Corfits Rudt och er en medarfving, och hverken hand eller de findis hid stefnt at være, H. Daa icke heller er møt sit vinde at erklere, da bør K. R. for denne stefning paa denne tid kvit och angerløs at være; hvem fremdelis videre paaskader, da[1]) gaaes derom, hvis ret er". *Hdb. 14, 150—51.*

[1]) *Hdb.* den.

16. juni. (*Fr. A. Gyldenstiern*). Daniel Johanssen, borger i Rudkiøbing, tiltalte jomfru Ingeborge Bilde til Hvedeholm, for hun havde ladet ham forfølge med rigens dele for et forgyldt „segerverk", som han, den gang han tjænte afg. jomfru Ermegaard og jomfru Birgitte Bilde, på disses befaling havde antvordet en „seiermager", og som hun nu vilde han skulde forskaffe hende igen og dertil af sit eget betale arbejdslön, skönt han i sin tid „med god afsked och pasbord" har fratrådt hin tjæneste. Der han skulde møde med hende for rigens ret, havde ingen villet gange i rette med ham; han havde derfor forhvervet en rigens nederfældingsdom over hende af 29. apr. 1596. Siden havde han esket på sin betaling og skadegæld til Salling herredsting, som hendes gård Hvedholm ligger ved, hvor hun da ved sin foged havde skudt sig til Faxe herredsting, som hendes gård Egede ligger ved, og derfra atter til Salling herredsting, så han ikke véd, hvor han skal tale hende til. Han påstod hende pligtig at være at stande ham til rette for al skade, kost og tæring, han der over havde lidt og gjort. Jomfru J. B.s fuldmægtig mødte med hendes indlæg, hvorefter D. J. havde erhvervet en æskning over hende til Faxe herredsting, som var indstævnet til landsting, hvor den endnu hængte i rette, fordi hun der ingen endelig dom havde fåt, da D. J. ikke var mødt, og hun påstod at måtte være kvit for hans tiltale, indtil der var erhvervet endelig dom. Dom: „Efterdi jomfru J. B. er nederfeldingsbref ofvergangen i den sag efter rigens ret, hvorfor hand hinde med eskning hafver ladit søge, hvilken siden til landsting af

nogen tilfald er underdømt, indtil hand stefner igien, da bør samme sag sig igien at indkomme til landsting her udi Siseland, hvor den af første begynt er, saa framt hun icke disforinden godvilligen hannom for kost och tæring vil tilfrids stille, och der gaa om saa vide, som loug och ret er". *Hdb. 14, 151—53.*

16. junI. (*Fr. A. Gyldenstiern*). Mogens Gøe til Bremmersvold tiltalte (indlæg) Erik Mogenssen til Bramsløcke, landsdommer på Låland og Falster, for en dom afsagt den 5. novbr. 1595, lydende i sin beslutning: „Efterdi C. P. beretter, at kronens tienner i Ringsebølle icke hafde paa skofven uden henved svin och griser 30, och at være ofver 700 eger paa det, som holdis och kaldis Ringsebølle skouf, och kronen er den største lodseier udi Ringsebølle, som er til fellig och fri sommergang af samme begge byer emod hver andre, kløf emod kløf och horn emod horn, och icke der er gierde eller luckelse emellom samme skofve anderledis, end hvad bønderne kunde holde for it nied och tockeskiel, saa at endog det nafngifvis Hyldtofte skouf och Ringsebølle skouf, erre de dog sammenfeldig foruden nogen gierde eller løckelse, och efterdi M. G. hafver saaledis tagit tolsvin af kronens tienner i Ringsebølle til oldengield, saa at herridsfogden hafver tildømt hannom at levere kronens bønder i Ringsebølle deris svin igien, och de brefve, hand beraaber sig paa om den svinedrift, lyder paa Hyldtofte och icke paa Ringsebølle, som mendene boer, der svinene erre frantagne, och kgl. maits. reces [1]) trøckeligen nok formelder, hvad hver lodseier maa bruge i fellids eiendom, enten oldensvin eller andit, M. G. och icke heller hafverført enten siun eller vindisbyrd, at hand for sin anpart i Ringsebølle kunde tilkomme samme 3 oldensvin, hand anammit och opborrit hafver, saa och icke heller bevist, at Ringsebølle mend icke hafde saa megen olden, at de kunde fri deris svin paa det aar, men at der skal findis paa Ringseb.

skouf henved 700 eger, och at hafve værit got olden paa deris skouf samme aar, der svinene erre dennom frantagen, efter vindisbyrds liudelse, som endnu stander ved deris fulde mact, och efterdi de hafver skouf och gifver der saa vel skyld och landgilde forre som af den jord, de saar och slar, siuntis det vel, at dennom skulde ske forkort, om de icke skulde hafve deris svin paa skofven til olden; da kunde jeg icke kiende, at herridsfogden hafver dømt emod M. G.s brefve, som lyder paa Hyldt. och icke paa Ringseb., men at hafve efterfult recessen udi den 29. artickel, at den hans dom bør at blifve ved sin fulde mact". I sit indlæg foregav M. G. „at hand formente sig af vor landsdommer uret at være sket, at hand emod hans gamle brefve, tingsvinder och kongl. stadfestelse, som den tid stod ved mact, hafde dømt hannom at hafve giort uret, at hand hafde tagit oldengield af udeiernis svin, som ubrent vor indkommen paa Hyldt. skouf, hand icke heller hafde actit en vorre gode mends dom, som skulde formelde, at hvem nogit skadde paa hans tingsvinder och brefve, skulde dennom indstefne til landsting och lade dennom paakiende, hvilket icke den tid sket vor, men hafde emod hans gamle rolig hefd, som hannom och hans foreldre fult hafde, fradømt hannom sin frihed, och formente, at en kunde saa vel faa hefd paa brug som paa eiendom; skød sig til en vor dom, i Kolding udgifvit [2]), emellom Otte Norby och Johan Norby udi hvilken O. N. skal være nogit gods tildømt efter hans hefd, endog hans skøde vor emod lougen; satte fordi underdanigst i rette, om samme hans dom icke burde macteløs at blifve. For det andit formente han sig af vor landsdommer at være forurettet, idet hand formente, hand icke skulde hafve anset den contract, dennom skulde være emellom gangit, at ingen hans udgifne domme och brefve skulde komme hannom til hinder och skade, och hand saa vel som herridsfogden skal hafve anset it siunsvinde, for^{ne} vor landsdommer hafde ved mact dømt, hvilken hans dom hand mente med andre udi den

sidste contract vor afhandlit, formente hannom fordi at hafve giort uret emod samme contract, och hans dom burde derfor macteløs at blifve". E. M. mødte med indlæg, hvorefter han ikke havde gjort M. G. nogen uret, da dennes breve ikke „lydde om nogit drift paa Ringseb. skouf, men alleniste paa Hyldt. skouf, och Ringseb. skouf och Hyldt. skouf icke vorre med gierde eller løcke adskilt, men dref horn emod horn och kløf emod kløf; och efterdi M. G. vor den ringiste lodseier udi Ringsebølle, viste hand icke emod recessen hannom at kunde tildømme videre brug udi skofven, end hans fellig kunde tolle. Men hvad den sag belangit om den dom, som i deris contract skulde være afhandlit, formente hand icke forgangen herredage at hafve været af M. G. indstefnt til landsting, men langt efter herredagen at være af M. G. indstefnt til landsting och ordelt, och fordi icke i den contract kunde afhandlis". Han påstod derfor at burde være kvit for M. G.s tiltale. Peder Mogenssen i Horeby, herredsfoged i Fulseherred, som også var stævnet, mødte „och formente sig sin dom efter recessen at hafve dømt, saa den burde ved mact at blifve". Frederik Hobe, embedsmand på Aaleholm slot, mødte og berettede, „at der M. G. hafde understaait sig at tage oldengield af vorre och kronens bønders svin udi Ringseb., som self hafde olden paa deris egen skouf och fri paaløb paa Hyldt. skouf, och ingen gierde eller løckelse er deremellom, endog hand vor en med de ringiste lodseiere der i byen, lod hand hannom derfor paa vorre bønders vegne tiltale och forhverfvit dom ofver hannom til herridsting, at hand vor plictig at igiengifve samme oldensvin, hvilken dom M. G. til landsting hafde indstefnt, och vor landsdommer da den hafde ved mact dømt. Och efterdi ingen maa bruge fellids eiendom videre, end deris fellig kand tolle, satte hand underdanigst udi rette, om vor landsdommers saa vel som herridsfogdens domme icke vor dømt efter recessen och burde fordi ved mact at blifve". Dom: „Vor landsdommer hafver ingen uret giort M. G. udi den hans dom,

idet hand hafver ved mact dømt herridsfogdens dom, som hafde tildømt M. G. at igienstille Ringseb. mend, hvis svin hand fra dennom hafde anammit til oldengield, men den hans dom, saa vel som herridsfogdens dom bør ved sin fulde mact at blifve". *Hdb. 14, 153—56.*

[1]) *Rec. 1558 § 29.* [2]) *Den 26. juli 1590, trykt hos Rosenvinge 4, 161.*

17. juni. (*Fr. A. Gøe, H. Rammel*). Ulfeld Christofferssen til Jershav tiltalte (indlæg) ved fuldmægtig fru Karinne Brøske til Slumstrup, afg. Ifver Lungis enke, med hendes lovværge for en gård i Vittinge by i Sallingherred i Fyn, der som lod skal være tilfalden ham og hans hustru, men som Hans Oldelandt har pantsat I. L. og hun nu tilholder sig til ejendom, skönt H. O. ikke var mægtig at afhænde hans og hustrus gods uden deres vidskab og samtykke, og påstod, at H. O.s pantebrev burde magteløs at blive, hvorhos han fremlagde en lod, hvorefter hin gård var falden fru Giertrud Stisdaatter på lod. Fru K. B. fremlagde ved fuldmægtig H. O.s 3 pantebreve på gården af 1583 og 1587 samt et indlæg, hvorefter hun og husbond hafde haft gården ulast og ukært i 13 år, så gården vel måtte være pantsat med U. C.s og hustrus vilje og minde, og pengene være komne såvel dem som H. O. til bedste, ellers havde de ikke ladet gården følge hende så længe. Hun påstod, at gården burde følge hende, til hun fik sine penge igen. Indstævnt var også H. O., men han mødte ikke. Dom: „Efterdi H. O. er stefnt och icke møt och U. Chr. beviser med lodder, at forskrevne gaard tilhører hans høstru och icke hans stifsøn, da bør for^ne^ gaard i Vitting at følge U. C., indtil saa lenge H. O. igien vil stefne och møde i rette, och fru Karinne sine pantependinge at fordre hoes H. O." *Hdb. 14, 156—58.*

17. juni. (*Fr. A. Gøe, H. Rammel*). Alexander Durhann til Høgaard tiltalte ved fuldmægtig fru Karinne Brøske til Østrup, afg. Ifver Lungis enke, for en søgning, hun havde ladet forfølge over hans hustru, fru Mette Urne, for 100 daler efter et sendebrev, uden at der skulde findes rigtig håndskrift derpå. Fru K. B. fremlagde ved fuldmægtig sendebrevet, der var underskrevet „Mette Urne egen hand", og hvori det hed: „de 100 daler, som jeg er dig skyldig och gaf dig rente af, det lofvede du at skulle staa i fire aar uden rente", samt indlæg, hvori gjordes rede for sagen. Dom: „Efterdi fru K. B. icke hafver nogit andit hofvidbref at fordre efter end it løs sendebref, da er A. D. och hans høstru icke plictig at svare dertil, uden nogit hovidbref kommer tilstæde, da at gaa derom saa vide ret er." *Hdb. 14, 158—9.*

18. juni. (*Fr. H. Rammel*). Jørgen Saxe, borger i Landskrone, tiltalte byfogden der, Mats Jacopssen, for en dom (fr.), han „udi tolderiet med tvende hans bisiddere" havde afsagt mellem ham og hans hustru mod hans svoger Gert Skult, borger sammesteds, hvilken dom han påstod underkendt. Byfogden mødte, var sin dom, som var dagtegnet Landskrone toldbod 1. sept. 1595 [1]) og godkendte et mellem parterne indgåt forlig, bestendig og påstod sin dom ved magt kendt. Dom: „Efterdi vi befinde hannom med rigens ret fredløs [2]) giort at være, och ei hand tilforne hafver stefnt byfogdens dom, men nu modvilligen indstefner forne byfogid och hans vederpart emod den contract, som en gang giort och gangit er, och emod den forordning giort er, at ingen sager skal indkomme for os, førend de til herridsting och landsting erre ordelt, da bør de for denne hans stefning kvit at være, och hannom at gifve dennom kost och tæring efter vor recessis liudelse" [3]). *Hdb. 14, 159—61.*

[1]) *Se Rdb. 1586—87, 262—64 ndfr.* [2]) *J. Saxes fredløshed omtales kun i domsslutningen.* [3]) *Rec. 1558 § 8.*

18. juni. (*Fr. H. Rammel*). Anne, Niels Olufssens, i Helluf tiltalte fru Hellevig Hardenberg til Arreskouf, afg. Erik Rosenkrantzis enke, for en gård, hun med urette tilholdt sig, så og for en sum penge, hun skulde være hende skyldig, og påstod, at hun burde stande hende til rette. Fru H. H. lod møde ved sin fuldmyndige, som fremlagde bevisligheder og berettede, at hans husbond med kgl. tilladelse havde af rette ejer fåt skøde på en selvejerbondegård, hvilket skøde var ved magt kendt til Fynbo landsting; efterdi sagsøgeren kendte sig lod i gården, var der opkrævet 12 samfrænder, der havde takseret hendes anpart i penge, hvad der var underdømt til landsting[1]), hvorpå nye samfrænder havde sat hendes anpart på skæppe skyld, så der tilkom hende 6 skpr. korn, hvilke hans husbonde hende ikke forholt, medens hun iøvrigt ikke vidste af at være hende penge skyldig; han påstod frifindelse. Dom: Da samfrænder har udlagt Anne N. O.s hendes anpart i gården, kan hun ikke tilholde sig videre rettighed, end samfrændebrevet formælder. Da hun dernæst ikke har ført bevis for, at fru H. H. er hende penge skyldig, bør denne være angerløs for hendes tiltale. „Dog hafver Brede Rantzov vor mand och raad bevilgit, at fru H. eller hand self skal gifve hinde 40 daler for vorris naadigste forbøn och hindis armod skyld, och dersom hun vil beholde hindis anpart i for^ne gaard, da hinde det at betale som christeligt och billigt er“. *Hdb. 14, 161—63.*

[1]) *Jfr. dom af 24. juli 1595 ovfr. s. 33.*

18. juni. (*Fr. H. Rammel*). Hans van Andvorpen, vor bygmester, tiltalte borgemestre og rådmænd i København, fordi de ikke havde efterkommet „vor skriftlig befalling“ til dennom at dömme i en sag mellem ham og Jakob Trolle, embedsmand på Frederiksborg slot, om en arv, tilfalden Reinolt van Bomell, kandestøber i København, som denne havde pantsat H. v. A., og som J. T. nu tilholdt sig

med rigens dom efter at have forfulgt R. v. B. med rigens dele for nogle af dennes gældsbreve, som han havde tilforhandlet sig, og fåt ham gjort fredløs. Indstævnte mødte, deres forsvar er optaget i domsslutningen. J. T., som også var indstævnet, berettede, „at H. v. A., midlertid hand (J. T.) procederit med R. v. B. i rigens ret, tagde stille och icke angaf nogen pant eller rettighed, som han kunde hafve til hans (R. v. B.s) gods“, og mente, at han derfor först burde have sin betaling. Dom: „Efterdi R. kandestøber vor med rigens ret forfult och fredløs giort, førend den vor naadigste skrifvelse er for^ne borgemester och raad til hende kommit, och J. T., som først vor kommen ind udi retten med hannom, hans gods til sin betalling och skadis opretning efter rigens ret hiemfalden, och for^ne borgmestere och raad fordi icke hafver vist efter voris naadigste skrifvelse at kunde stæde en fredløs mand emod lougen nogen gienmæle eller rettergang, da hafver de dermed ingen uret giort, men bør for den H. v. A.s tiltale kvit at blifve, och J. T., som først er indkommen udi rigens ret med hannom, bør hans gods mectig være, saa vit hans gield med kost och tæring sig efter rigens ret kand forstrecke“. *Hdb. 14, 163—65.*

18. juni. Karinne Maltisdaatter, til Brunbierg, afg. Temme Rosenkrantzis enke, tiltalte Niels Kaasz til Starupgaard for forskellige domme og kontrakter, han ikke havde efterkommet, blandt disse sidste én, ifølge hvilken hun skulde have 200 daler og en halv gård og have i Viborrig by for halvparten af Ryhafvegaards bygning, „hvilken sag igaar vor her for os i rette, och vi da befalde Christoffer Valckendorff til Glorup, Jakop Sefeldt til Visborrig, Jørgen Friis til Krastrup och Eske Brock til Estrup, vorre raad, den sag at forhøre och giøre deris flid dennom til mindelighed at forene“; for disse mænd vare da mødte fru K., N. K.s fuldmægtig og hans svogre Hannibal Gyldenstiern og Albrit

Skiel, hvorpå de grangiveligen havde befundet, at N. K. var hende skyldig 2780½ dr. 4 β (deriblandt 1800 daler fæstens og morgengave og 622 daler 3 ℔ 4 β for hvis, som er udtaget til hans brøllup), hvilke penge han tilbød i perler, klæder og varer, medens hun vilde have penge, således som hun havde udlagt dem. Dom: „Efter brefve och bevisning, som de paa begge sider for for^{ne} voris raad hafver efter deris underdanig relation i rette lagt, sagde vi derpaa saaledis af for rette, at N. K. bør voris domme och hans egen contract at efterkomme och udi rede pendinge och ingen anden vare at erlegge och betale fru K. M. for^{ne} 2780½ [1]) daler 4 β, och det indin snapslandsting først kommendis, och stande hinde til rette for, hvis skade hun hafver lidt derudi, at hand efter voris domme [2]) och deris egen contract icke hafver sig forholt; disligeste bør hand ochsaa inden for^{ne} tid efter samfrenders dom at forskaffe hinde udleg for en gaard, hindis afg. hosbonde afhende af hindis arfvegods och 1 støcke skouf, saa och halfparten af bøgningen udi to møller och det efter disse efterskrefvne voris gode mends tøcke, som er Mogens Jull, Tyge Krabbe, Erik Løcke och Herman Kaasz, som de dertil skulde bevilge. I lige maade bør och N. K. inden forskrefne tid at giøre hinde nøgactig skøde och forvaring paa den halfve gaard i Viburg, hand hinde i stæden for halfparten af bøgningen paa Ryhafve udlagt hafver, saa at altingist blifver dennom her forinden emellom klart och rictigt giort; och dennom da paa begge sider at giøre hver andre nøgactig afkald och forvaring, som det sig bør". *Hdb. 14, 165—67.*

[1]) *Hdb.* iij^{m} iij^{ct} xxxj *i stedet for* iij^{m} iij^{ct} xxxj. [2]) *Se dom 5. maj og 26. juli 1595 ovfr. s. 1 og 44.*

18. juni. (*Fr. H. Rammel*). Ebbe Munck til Fiellebro, vor hofskænk, tiltalte Rudbek Porsz og Clavs Porsz til Ellingsøe samt alle deres brødre og søstre, som de ere værger for, for nogle gaarde på Langeland, som deres fader Sti Porsz

havde arvet efter Jens Jørgenssens død, nemlig Brunsgaard i Nestebølle og 1 gård i Enebølle i Bøsserup sogn, 1 gård i Ennebølle i Snøde, 2 boliger og gårde i Snøde by, 1 bolig i Stoens, hvilke gårde han havde givet E. M. skøde paa, mod at E. M. betalte 80 dr. for hvert pund korn, og derhos selv skulde indløse dem fra afg. Movrits Podebusk for den sum penge, for hvilken denne var i det gods indført med rigens ret, mod at indløsningssummen afkortedes i købesummen. Nu var imidlertid Brunsgaard og gården i Snødeby ham atter fravundet, og han påstod sig derfor ligeså godt gods atter udlagt eller erstatning og omkostning betalt. Indstævnte fremlagde ved fuldmægtig indlæg, ifølge hvilket E. M. ikke havde været til regnskab med deres fader eller dem, siden han fik godset indløst, deres fader ikke havde givet E. M. noget skadesløsbrev, idet han skulde indløse godset på egen bekostning. De burde derhos först tiltales til herredsting og landsting. E. M. beviste med tingsvidne af Nørherredsting, at da M. Podebusk ikke vilde lade modtage de 340 dr. $1^1/_2$ ℔ 6 β, for hvilke han var indført i det gods, havde E. M. ladet pengene indsætte i retten, og herredsfogden dem „paa kongens vegne hafde anammit, indtil M. P. dennom vilde lade anamme". Han mente indstævnte burde stande ham til rette. Dom: „Hvis befindis kand S. Porsz videre at hafve opborrit, end deris contract formelder, eller E. M. videre at hafve udlagt, end hand hafver fangit gods for, da de Porszer hannom det igien at betale, och fordi brefvit liuder med slig besked, at hand det self skulde indløse och icke paa vederleg udi gods derfor [1]) at skulle ske, da bør de icke at gifve hannom nogen kost och tæring". *Hdb, 14, 167—70.*

[1]) *Hdb.* paa nogit gods udi vederleg derfor, *de tre sidste ord ere skrevne til over linjen.*

19. juni. Sagen Kongen mod Erik Lange, lænsmand på Bygholms slot, som faldt i rette på denne herredag efter

opsættelse af 5. maj 1595 [1]), opsættes, da E. L. ikke heller nu er mødt, „til voris kroning [2])", hvor han skal møde uden al undskyldning. *Hdb. 14, 170—71.*

[1]) *Se ovfr. s. 1.* [2]) *Se Hdb. 14, 192—97.*

19. juni. (*Fr. Kongen, P. Munck, „som self gik i rette", H. Rammel*). Mester Jeronimus Jostssen, kannik i Viborg, tiltalte ved Peder Munck til Estvadgaard, råd, marsk og embedsmand i Vestervig kloster, kapitlet i Viborg for en dom, det havde afsagt over ham, for han havde forset sig med den absolution med Morten Hvasz borgemester i Viborg. Indstævnte mødte, og „da lagde vi os der emellom och dennom endeligen, venligen och vel forligte" således, at da kongen har eftergivet J. J. og M. H. deres forseelser, skal den dom ikke komme J. J. til skade. *Hdb. 14, 171—72.*

19. juni. (*Fr. kongen, P. Munck og A. Friis, „som ginge i rette", H. Rammel*). Fru Margrete Friis til Engelund, Dirik Høckenns enke, tiltalte ved sin broder, A. Friis til Harridskier, råd, som fuldmægtig på sin datter, jomfru Sophi Høckenns, vegne Marinne Andersdaatter i Urop og hendes sön Ulf Jeronimussen for de med et brev af afg. Jeronimus Høckenn vilde tilholde sig arven efter denne, skönt M. A. ikke var hans ægteviede hustru, og påstod brevets ugyldighed. Peder Munck, råd, marsk, embedsmand i Vestervig kloster, mødte for indstævnte og i rette lagde samme brev lydende: „Jeg Jeronimus Høckenn til Bersholm, salig Johan Høckenns søn, giør alle vitterligt udi dette mit obne bref, at ligesom jeg hafver lofvit och tilsagt Marinne Andersdaatter, det første hun kom i tienniste til mig, och derefter, den tid jeg hinder trolofvit och ectede udi gaatfolkis nerværilse, och sønderlige udi minne (den tid) sognepresters nerværilse, hederlige mend her Rembolt Pederssen och mester Tøger Mortenssen, sogneprester til Sortbrødre sogn udi Viborg, deris ofverværilse,

med Anne Pedersdaatter, salig her Morten Hvaszis efterlefverske, Kirstine Hansdaatter, her Rembolts høstru, med flere da nerværindis udi min egen gaard och hus i Viborrig, hinder at skulle som min høstru efter min død och afgang nyde mit gods och arfve, och dersom gud unde os børn tilsammen, skulle det være mine ecte børn och arfvinge. Da efter gud hafver gifvit mig med hinder at afle en søn och lifsarfving ved nafn Ulf Høckenn, da hafver jeg giort och samtøkt forne min søn til min ecte lifsarfving, och hinder hans moder M. A. at være lige god med hannom udi arfve efter min død och afgang, och hannom med hinde udi min boe och gods at opfødis som en søn hoes sin moder, och saa dennom begge, Ulfve (!) Høckenn och M. A. at nyde och beholde alt mit efterlat gods, boe och boskaf, pendinge och alle rørindis gods; och det bekiender och stadfester jeg dennom nu med dette mit obne bref och bekiender hinder M. A. at være min ecte trolofvede høstru, undertrøkt min egen vonlige signete och underskrefvit med min egen hand, och kierligen tilbeder med mig til vindisbyrd her Remholt Pederssen och mester Tøger Mortenssen, som och hafver ofverværit och paa guds vegne, eftersom de af mig vor tilbedit, voris ecteskab hafver samtøkt, at besegle. Datum Viborg den 22. dag junii aar 1584". Derhos berettede P. M., at da mandatet [1]) udgik til superintendenterne, at de adelspersoner, som have bolskab, enten skulle tage dem til ægte eller skille sig ved dem, eller superintendenten i stiftet handle med dem efter ordinansen, og den forordning blev procederet med J. Høckenn, har han i bægge sognepræsters og godtfolks nærværelse ægtet hende og forskrevet hende og barnet sit løsøre; og da der kun er tale om løsøre, ikke om jordegods, påstod han, at den forskrivning burde blive ved magt. A. F. svarede, at der kun var foregåt en trolovelse, og i rette lagde et missive fra mester Tøger Hvasz til Jørgen Friis til Krastrup, hvori det hedder, at han overværede deres trolovelse, som de lovede at fuldkomme med det snareste, men om de siden vare viede i

kirken, vidste han ikke; dernæst en seddel fra Villads Nielssen, præst i Holstebro, hvori han bekender, at sidste gang J. H. kom til Holstebro, begærede han, at han vilde stadfæste det ægteskabs trolovelse, som var sket mellem ham og M. A. Derhos mente A. F., at forskrivningen stred mod Fredrik II.s forordning[2]), „derudi formeldis, at en adelsmand motte gifve sine ectebørn sit løsøre, och icke nogit formeldis dennom deris bislopperske deris løsøre fra deris rette arfvinge at motte forskrifve". P. M. indvendte, at mester T. H.s missive stred mod det brev, han med J. H. havde forseglet, hvortil A. F. svarede, at brevene stemmede overens. Dom: „Efter den sags leilighed befinder vi for^ne^ ecteskab icke at være den hellige kirke och menighed vitterligt giort efter den christen kirkis indskickelse med de ceremonier, som dertil hører, och derfor icke saa louglig, som det sig bør; och efterdi for^ne^ gafvebref er funderit paa ecteskab, da kand det icke komme A. F.s søsterdaatter til hinder eller skade paa Jeronimus Høckenns arfve i nogen maade". *Hdb. 14, 172—75.*

[1]) *Fr. 11. juni 1580 jfr. fr. 19. juni 1582.* [2]) *Der kan ikke være sigtet til fr. 19. juni 1582.*

19. juni. (*Fr. kongen, H. Belov, H. Rammel*). Eiler Brockenhus til Nackebølle, Ditløf Seest, Dirik Blomme og Oluf Bager, borger i Odense, havde stævnet fru Magdalene Banner til Krab[bi]sholm og fru Karinne Banner til Høgholt. Dom: Sagsøgerne, som udeblive, bør have tabt sagen, til de stævne pàny. *Hdb. 14, 175.*

19. juni. (*Fr. de samme*). Jens Heye havde stævnet borgemester og råd i København. Dom: Sagsøgeren, som udebliver, bør have tabt sagen, til han stævner på ny. *Hdb. 14, 176.*

19. juni. (*Fr. de samme*). Mats Vasbyrdt til Søgaard havde stævnet landsdommeren i Fyn for en dom, afsagt

mellem ham og jomfru Margrete Skouffgaardt. Dom: Sagsøgeren, som udebliver, bør have tabt sagen, til han stævner pÅny, og give landsdommeren kost og tæring. *Hdb. 14, 176.*

21. juni. Benedikt Rantzov til Møgeltønder havde stævnet mester Erasmus Heideman, erkedegn i Ribe, og var udeblevet. Dom: „Mester E. H. bør for samme stefninger kvit och angerløs at være, och icke komme hannom eller kirkerne til hinder eller skade i nogen maade.“ *Hdb. 14, 176—77.*

21. juni. Fru Karinne Krabbe til Skiersøe, afg. Falk Gøis enke, ved Mogens Gøe til Gundersløfholm som fuldmægtig på den ene og Hans Axelssen til Rugaard på den anden side, mødte (uden stævning) „om irring och trette, dennom emellom vor om rebning ofver Hyllested skouf“. Dom: Eftersom ingen sag bør at indkomme for os, förend der er ganget dom til herredsting og landsting, da bør de sager did igen at indkomme og först der at pådömmes[1]). *Hdb. 14. 177—78.*

[1]) *Se dog dom i hdb. 14, 181—83 nfr. s. 118—19.*

21. juni. Hans[1]) Kock, tjænende på Bremmerholm („paa holmen her for vort slaat Kiøbnehafn“), tiltalte borgemester og raad i København, fordi de efter vrang beskyldning af byfogden Carsten rytter havde i henhold til kongens mandat og forbud[2]) tildömt kongen og byen hans hus og have, som han har uden Vesterport, skönt det ikke kunde bevises, „at hand hafver holdit nogen adskillige løs parti udi vinkel och kammer udi hans hus“, og han tilmed var forhindret i kongens bestilling, da mandatet blev forkyndt, og ikke vidste af det at sige, og påstod, at de burde stande ham til rette. Indstævnte mødte med sin dom, som „de vor stendig“, og indlæg, hvori de erklærede, at de ikke blot havde ladet mandatet forkynde for borgerskabet og den gemene mand, men nogle af

dem havde også med byfogden og kæmneren gåt hus fra hus der uden byen og været i H. K.s hus. De påstode sin dom kendt ved magt. Byfogden mødte ligeledes med indlæg, hvorefter det var ham pålagt af borgemester og råd med vagten at skulle forfare, om nogen sad mandatet overhørig. H. K.s moder havde med ed benægtet, at der var flere folk med hende i huset, og dog fandt han der 11 mennesker, blandt hvilke nogle for deres skalkheds skyld havde været fængslet, og tilmed bøsser, som det var forbudt at have i slige hytter. Han havde derpå efter sin instruks anklaget H. K. for borgemester og råd og fordret dom over ham. Dom: Borgemester og råds dom bör ved sin fulde magt at blive. *Hdb. 14, 178—80.*

[1]) *Et sted kaldes han* Jens. [2]) *Af 20. novbr. 1594 i Købh.s Diplom. 2, 463—64, hvorefter borgerne vel i deres lader og haver udenfor byen må have en gammel mand eller kvinde, som kan have opseende med deres kvæg, foring og haver, men ellers ingen under forbrydelse af deres lader og haver.*

21. juni. Anders Maltessen til Albek tiltalte fru Anne Thidemandts, afg. Christen Maltessens enke, til at göre ham nöjagtig forvaring med brev og segl ikke i sin livstid at bortsælge, forpante eller ellers afhænde det gods, hende af hendes husbond var bebrevet, ikke heller at forhugge skovene til upligt efter de dommes lydelse, som tilforn i Kristian III.s tid om sådanne sager ere udgivne; da bestemmelser herom ikke vare indførte i hendes livsbrev, vilde han ikke forsegle det. Indstævnte mødte og mente, det var tid nok at fordre sligt, når det kunde bevises, at hun havde afhændet noget af sit forlænings gods eller forhugget skovene. Dom: „Efterdi icke er for os bevisligt giort hinde til dis at hafve afhent nogit af for[ne] hindis forlennings gods eller skofven forhuggit til uplict, da naar saadanne hindis forseelse findis, at hun enten afhender nogit af hindis forlennings gods eller forhugger skoven til uplict, da at gaa derom til herridsting och landsting och siden for os, hvis loug och ret er“. *Hdb. 14, 180—81.*

14. juni. (*Fr. M. Pasberg*). Efter gensidig stævning mødte fru Karinne Krabbe, afg. Falk Gøis enke, ved sin svoger Mogens Gøe til Gundersløfholm og Hans Axelssen til Rugaard i en sag om rebning over Hyllested skov, hvilken sag af rigsråder og gode mænd var indfundet for kongen og menige Danmarks riges råd. M. G. berettede, at H. A. havde i magelæg fåt af Fredrik II nogle gårde i Hyllested, som årlig give saltpendinge, hvorfor han vilde tilholde sig rebning af Hyllested skov og mark, endog de pendinge ikke gives for nogen brugelse, som bruges i marken, men alleneste af saltkedler, som af gammel tid var brugt af havet, eller og for skovhug, og det skönt ingen i riget har gjort rebning for slige pendinge, ligesom der heller ikke blev gjort Frederik II skel og fyllest for dem, idet de regnedes som anden gæsteri. Ligeledes vilde H. A. tilholde sig rebning i Hyllested skov for landgilde, som hans tjænere i byen „giver af eiendom, som de dertil bruger, endog hand icke skal hafve giort fylliste, eller være hannom tilskift til alle de 12 [1]) gaarde och it boel, hand hafver der i byen, uden olden til 278 svin, og hindis hosbond skal hafve giort fylliste och være tilskift til 3 gaarde och it boel der i byen 301 svins olden", og da nu en jordegen gård, hvortil ligger 2 sær skovskifter, som F. G. havde gjort kronen skel og fyllest for, af gode mænd er dömt under reb, burde ingen af dem have videre reb i skoven, end som de have gjort kronen skel og fyllest for. H. A. gensvarede, at de saltpendinge have været givne for landgilde og ikke af saltkedler, og fremlagde en forseglet udskrift af Århus kapittels jordebog, hvoraf sås, at domkirken 1388 i biskop Peders tid og 1428 i biskop Ulriks tid havde 11 gårde og 2 bol i Hyllested by, som årlig give i landgilde 32 tdr. korn og $13^1/_2$ tde. salt foruden $1^1/_2$ tde. salt af 2 bol og 1 læst af saltkedler. Dernæst Frederik II.s mageskiftebrev af 8. juli 1579, hvori der hos landgilden af hver af de 12 gårde og 1 bol, H. A. får, findes også saltpenge og gæsteri, og 2 tingsvidner af

Sønderherredsting den 4. dec. 1593, hvorefter gamle mænd have vundet, at H. A.s tjænere, som give saltpenge, have haft 1 reb jord over Hyllested mark for hver mrk. penge af de saltpendinge, de gav til landgilde, og 1 alen jord for hver 4 β saltpendinge. Endelig en dom af samme ting af 15. jan. 1594, hvorefter reb ikke kunde fradömmes ham for de penge, da de findes at være ret landgilde. Hvad den taksering paa oldensvin belangede, mente han, at rebning i skov og mark burde efter recessen [2]) ske „efter gammel skyld og landgilde" og ikke efter taksering på skove. Dom [3]): „Efterdi vor kiære herrefader hafver tilskift H. A. for^{ne} saltpendinge for landgilde, och for^{ne} pendinge udi Aarhus capittels jordbog udi nogen hundrit aar findis at være indskrefvit for landgilde och icke for nogit paasat, eller giesteri, men findis udtrøckelig besked emellom giesteri och for^{ne} saltpendinge, da bør H. A. at hafve reb udi H. skouf och mark saa vel for for^{ne} saltpendinge som for andit gammelt hofvidskyld och landgilde, och icke efter taxeringen eller paasat". *Hdb. 14, 181—83.*

[1]) *Hdb.* 12 de. [2]) *Rec. 1558 § 28.* [3]) *Jfr. ovfr. s. 116.*

21. juni. (*Fr. kongen, C. Friis, C. Valckendorff, S. Brade, M. Parsberg, H. Belov, J. Sefeldt, C. Hollck).* Erik Bilde til Kiersgaard ved fuldmægtig og fru Mette Emmiksdaatter, afg. Jørgen Thidemandts enke, tiltalte (indlæg) Bertrum Paavisk, fru Margrete Paavisk, fru Ide Paavisk, jomfru Magdalene Paavisk og jomfru Christentse Paavisk for et bref, dagtegnet Stensgaard den 3. mars 1576 (fr.), lydende, at afg. Otte Emmikssen giver sin vordende hustru, nu afg. Dorritte Paavisk, i morgengave 10000 daler, om de ikke få livsarvinger, hvorfor han pantsætter hende Stensgaard og Paarup, til den sum betales hende eller hendes arvinger af hans arvinger. Denne sum var formenlig större end den, der kunde gives i morgengave uden arvingers samtykke; derhos var Stensgaard med urette pant-

sat, da det med brev af 24. jan. 1567 (fr.) bevistes, at hver af O. E.s søstre havde part i gaarden for $^1/_2$ læst korn i godt jordegods, for hvilket korn O. E. var forfulgt med vor og rigens straksbrev af 27. novbr. 1593 (fr.). Da tilmed de Paavisker alt havde fåt Daugbierg gård og gods, gældsbrev på nogle 1000 mrk. lybsk, arven, som var falden efter fru D. P.s moder og søster, samt de guldkæder, klæder, perler og klenodier, der fandtes på Stensgaard og det uden gæld, burde der ikke tilfalde dem mere forlods, og morgengavebrevet være ugyldig. En del af de indstævnte mødte med indlæg, ifølge hvilket hint brev var udgivet för recessen og derfor måtte være gyldig. Daugbierg var halv pant, og den anden halvdel tillige med en guldkæde, klæder og 7 lod perler var indrömmet dem i en kontrakt, for at de skulde afstå fra en könsed, O. E. var dömt at göre dem, og hand derimod beholde det andet løsøre på gården. Dom: „Efterdi det første[1]) morgengafvebref, hvor efter det andit af nogen vorre raad och gode mend er dømt at skulle giøris, skrifvis och beseglis, findis at være giort, før den forordning om morgengafve, som indholder, hvor stoer den maa være, udgik[2]), och andre sedvanlige domme medfører, at morgengafve och festindsgafve bør forloddis ud at følge, ei heller for^{ne} morgengafvebref formelder, at hun for^{ne} 10000 daler skulde beholde med vilkor, om hun hans død ofverlefvindis vorder, som morgengafvebrefve her udi rigit ellers sedvanlige lyde, men er stillit med forord, at de efter hans død skulde hinde eller hindis arfvinger tilstillis, da sagde vi saaledis derpaa af for rette, at for^{ne} 10000 daler morgengafve bør efter forskrifningen de Paavisker at følge, hvilke O. E.s arfvinger skulle udlegge och dennom derfor tilfridsstille“. *Hdb. 14, 183—85.*

1) I indledningen til dommen er der ikke tale om mere end ét morgengavebrev. 2) Fr. 18. oktbr. 1577.

22. juni. (*Fr. kongen, B. Rantzov, „som self gik i rette“*). B. Rantzov til Rantzovholm, råd og embedsmand på Stege slot, tiltalte paa sin moders fru Hellevig Hardenberg til Arreskouf, afg. Erik Rosenkrantzis enke, hendes vegne Ebbe Munck til Fiellebroe, vor hofskænk, for en gård i V. Hassing, hun har ladet „giøre kiendløsning paa“. Dom: Sagen afvises, da ingen endelig dom „om samme løskiendelse“ er gangit til herredsting og landsting. *Hdb. 14, 185—86.*

22. juni. (*Fr. kongen*). Anders Hvitfeldt til Trundstad på egne og søskendes vegne tiltalte fru Marinne Munck til Lenet, fordi hun ikke havde villet møde for gode mænd, som ved kgl. befaling vare tilsatte at dömme mellem dem om den arv, der var faldet efter afg. Clavs Hvitfeldt, og som kunde tilfalde hende som enke efter sagsøgernes broder afg. Lauge Hvitfeldt. Fru M. M. mødte ikke. Dom: Fru M. M. bør have tabt sagen, til hun stævner på ny. *Hdb. 14, 186—87.*

22. juni. (*Fr. kongen*). Anders Maltessen til Albek tiltalte ved fuldmægtig fru Anne Thidemandt, Christen Maltessens enke, for et forlæningsbrev, hans afg. broder havde givet hende, med hvilket han formente, at hun ikke kunde tilholde sig mere end en broderlod af det, der arveligen var tilfaldet ham og hans broder, og fremlagde en dom i sagen af Sønderherredsting 20. mars 1595. Fru A. T. fremlagde ved fuldmægtig Evind Povilssen et indlæg. Dom: „Efterdi vi befinder en herridstings dom at være udgangit, udi hvilken A. M. er tildømt at hafve sin anpart udi sin federne och møderne arf lige med sin broder, hvilken dom icke hafver værit til landsting indstefnt, da bør den sag igien at komme til landsting, och der først gaa dom, om den bør ved mact at blifve eller icke; hvem siden paaskader, da at gaa derom saa vide loug och ret er“. *Hdb. 14, 187—89.*

22. juni. (*Fr. kongen*). Mats Vasbyrdt tiltalte jomfru Margrete Skouffgaardt til Sanderumgaard for et skøde af 7. febr. 1588, hvorved fru Birgitte Daa med sin husbond Erik Hardenbergs samtykke solgte hende en gaard i Kastel, som skyldte 1 skp. smör, og som M. V. mente var imod loven, da hendes arvingers samtykke ikke var søgt. Jomfru M. S. lod ved Erik Mogenssen, landsdommer på Låland og Falster, fremlægge det skøde og et indlæg, i hvilket hun formente, at skødet var gyldigt; det stred ikke mod lovens 1, 36[1], da fru B. D. selv havde solgt gården for hendes husbonds og hendes egen trangs skyld. Dom: „Efterdi det skøde, fru B. D. jomfru M. S. gifvit hafver, befindis icke med hindis arfvingers bevilling sket at være, och lougen[2]) formelder, at høstru, der self hafver bonde, maa ei skøde bort och icke anderledis afhende nogit gods uden hindis hosbonds raad och rette arvingers vilge, da sagde vi saaledis derpaa af for rette, at for^{ne} skøde icke bør at komme M. V. til hinder och skade paa, hvis anpart fru B. O. i samme gaard i Kastel tilhørde, men bør hannom efter lougen at følge". *Hdb. 14, 189—90.*

[1]) *Nemlig J. l. 1, 36.* [2]) *J. l. 1, 35.*

„Anno 1596, paa den herredag, som holtis hellig trefoldigheds søndag til Kiøbnehafn, vor indstefnit Knud Rudt Erikssen och tiltaldis af Knud Rudt Jørgenssen for, at Erik Rudt skulde værit hans verge, hvorforre K. R. E. och hans sødskind erre tildømt af gode mend at skulle giøre K. R. J. rede och regnskab for samme vergemaal. Denne sag er siden drefven til landsting af K. R. E., som der beviste, at K. R. J. vor inddragen paa Vedbygaard, hafde self tagit fogdernis regnskaber til sig, som nu fordredis, hvorforre der blef dømt af menige Danmarks raad, at K. R. J. skulde giøre Vedbygaard saa god, som hand vor, der hand der in[d]drog, och tilstæde forskaffe, hvis regnskabe[r] och register och brefve hand der hafde tagit, och det ved hans loug fuldgiøre til scti. Mortens

dag efter; och blef Sten Brade och Christen Hollck tilforordnede hans loughøringe at være".

„Denne dom blef icke beskrefven, ti [de] gode mend slog sig udi en forligelse och vor først forligt paa 6000 daler. K. R. E. skulde gifve den anden; saa tog och K. R. E. sine brefve tilbage fran rigens skrifver, saa derpaa ingen dom kunde giøris." *Hdb. 14, 190—91.*

Disse efterskrefne domme erre udgangen udi Kiøbnehafn efter herredagen anno 1596, eftersom af samme domme er at forfare, hvor til Danmarkis rigis raad hafver været forskrefven: (Hdb. 14, 191).

---

21. septbr. (*Nærv. Kongen, Christoffer Valckendorff til Glorup, vor hovmester, Christian Friis til Borreby, vor kansler, Sten Brade til Knudstrup, Manderup Pasberg til Hagisholm, Hendrik Belov til Spøtterup, Axel Gyldenstiern til Liungbygaard, statholder i Norge, Absolon Gøe til Kielstrup, Jakob Sefeldt til Visborre, Arild Hvitfeldt til Odersberg, rigens kansler, Hendrik Rammel til Beckeskouf og Jørgen Friis til Krastrup, landsdommer i Nørre Judland, „hvilke en part nerværendis vorre tilstæde, en part, da de ere hid komne, hafve værit med os ofverens"*). Kongen tiltalte ved Sigvord Grubbe til Hofdal, vor sekretær, Erik Lange til forbrydelse af Bygholm slot og læn, såsom han er undvigt af riget for gældssag og har forsømt sine læensmandspligter, hvilken sag med i rette lagt opsættelse var opsat til sidste herredag og derfra til idag, og med to i rette lagte beviser af 1. oktbr. 1594 bevistes, at E. L. var stævnet for Bygholms slot og stævningen påskrevet til landsting. S. G. gav ydermere tilkende, at E. L. havde opbåret, uden at göre regnskab derfor, tiender og landskatter af Bygholms læn og den uvisse rente af Horsens by, og

i rette lagde et sendebrev fra E. L., dateret Cassel den 21. juli, hvorefter denne ikke kunde få forløv af landgrev Morits af Hessen. Han påstod lænets forbrydelse og kongen kendt berettiget til i den sum, E. L. havde betalt for livsbrevet, at afkorte sit tilgodehavende hos E. L. og hvad skade, han havde lidt. E. L. mødte ved fuldmægtig Peder Bang, som fremlagde forlæningsbrevet på Bygholm af 9. Juli 1583 samt E. L.s skriftlige forsæt, hvori han begærede, at sagen måtte falde denne gang, og berettede, at han ej var undvigt for gæld, men var rejst med kongens pas både på tysk og latin, hvorhos ingen havde i den tid haft ham i forfølgning for gælds sag. Han mente at have opfyldt sine lænsmandspligter, særlig havde hans svoger Knud Brade skaffet heste og folk til rostjænesten. Den gejstlige jurisdiktion[1]) var ikke nævnt i stævningen, han henviste til håndfæstningen[2]) §§ 36, 39, som om sligt formælder, og mandat af 19. juni 1584[3]), mindede om de 22000 daler, som han efterlod Frederik II i det køb på Solvig og Solvigs gods, og begærede, at kongen denne gang vilde lade stævningen falde. S. G. gensvarede, at „nu er alle mand vitterligt, at hand er saa gaat som en römningsmand her af rigit och hafver sat adelen baade her udi Danmark saa vel som udi førstendommene udi en merkelig stoer besvering, hvorfor hand hafver været stefnt paa hans ære och for bref og segel, hand icke hafver huldet, saa hand icke vel er den mand, der kand och bør at forrestaa nogit kronens len“. Det punkt i forlæningsbrevet „tro tienniste“ har han ikke holdt, ligeså lidt rostjænesten, der skulde gøres personlig med egne heste og folk. Kongen og hans fru moder havde måttet drage til Horsens by at ligge, fordi ingen lænsmand var paa Bygholm slot. Vel var den gejstlige rente ikke nævnt i stævningen, men der stod dog „med videre tiltale, som mundligen kand berettis“. Kongens pas var ikke givet ham i den mening, det skulde misbruges eller han det på så lang tid skulde „bedentyet“. Dom. „Efterdi befindis E. L. icke alleniste at hafve Bygholm slaat och len

udi pant och verge for en vis summa peudinge foruden vilkor, som andre lifsbrefve pleie och bør at liude, men med vilkor, som er for troskab och villig tienniste, som hand kong. mait. och rigit udi egen person deraf giøre skal lige som andre kongelige lensmend, naar hand tilsiges, item at skulle holde deraf fire gerust heste, forsvare kong. maits. bønder och eiendom, holde slaattit ved hefd och mact, forskaffe hans mait. och hans naadis fru moder underholdning, naar deris vei falder der frem, hvilke vilkor hand icke hafver efterkommit eller endnu herefter fuldgiøre kand och tilbørligen forrestaa, som en kongelig lensmand egner og bør, for de haarde stefninger skyld, ofver hannom her udi rigit paa adskillige tider erre tagne, for hvilke hand sig icke hafver forsvarit; sammeledis efterdi hand en anden herre udi det rommiske rige saa er forhaftit, at hand icke uden hans forlof och tilladelse maa eller kand efterkomme hans maits. naadigste befallinger och sig personligen udi hans maits. tienniste indstille; udi lige maade efterdi hand hafver afhent sig sit gods, och icke hand er vederheftig at erlegge och betale hans mait., hvis hand hans mait. skyldig er, som hand paa adskillige tider hafver opborit, da, for slig leilighed skyld, sagde vi derpaa saa af for rette, at kong. mait. er foraarsagit och maa med alle rette nu strax igien anamme under sig och kronen Bygholms slaat och len, och det med en anden lensmand forsørge, och igiengifve E. L., hvis pendinge hand hafver ladit falde for samme lifsbref, afkortendis siden derudi, hvis E. L. os for opbørsel af tienderne, landskatter och den uvisse rente af Horsens by med rette kand tilregnis, med hvis skade vi derofver lit hafve". — *Hdb. 14, 192—97; Dombrevet, 8 sammenhæftede og forseglede pergamentsblade, findes i Gehejmarkivet, „Domme, tingsvidner m. m." no. 127; derefter er dommen trykt i Dsk. mag. 4, 259—66.*

[1]) *Ved „den gejstlige jurisdiktion" må formodenlig være sigtet til oppebørselen af tiender, som er ankepunkt i saggivelsen, men som ikke er nævnt i stævningsgengivelsen, jfr.*

S. Grubbes svar. [2]) *Håndf. 17. avg. 1596, i udgaven i Årsber. fra Gehejmarkivet 2, 107 §§ 35, 37.* [3]) *Således står såvel i Hdb. som i Dombrevet. Der må dog vel være sigtet til fr. 19. juni 1582.*

6. oktbr. (*Nærv. C. Valckendorff til Glorup, hovmester, C. Friis til Borreby, kansler, S. Brade til Knudstrup, A. Gyldenstiern til Liungbygaard, statholder i Norge, A. Hvitfeldt til Odersberg, rigens kansler, H. Rammel til Beckeskouf, P. Gyldenstiern til Vosborre, A. Brade til Elvid, O. Rosenspar til Skarolt, C. Hollck til Høigaard, alle af rigens råd*). En svensk herremand, Knud Ulfssen, var blevet forfulgt ind „på dansk grentse och boden“ og der grebet af svenske knægte; han var derpå af lænsmanden i Halmsted, Sten Matssen blevet taget i forvaring, til hans sag blev forhørt. Under 7. juni 1595 var kommet en skrivelse fra hertug Carl af Sverrige, hvori K. U. beskyldtes for at have beligget to søstre og fåt barn med dem, sammen med sin fader at have beligget samme kvinde, beligget sine to søstre, begåt voldtægt „och megit andit mer“; da ønsket forhen ytredes, at K. U. måtte blive sendt til Sverige, for at sagen der kunde pådömmes, var der givet det svar, at det var „det Stetinske freds fordract ligmactigt [1])“, at han blev tiltalt i Danmark, man ønskede derfor nu at vide, på hvad tid og hvor den misdæder skulde tiltales; dog gentoges den förste anmodning med tilbud om „udi lige maade reciproce“ at ville göre, hvor noget sligt fald hænde kunde. Den 4. juli var blevet svaret, at forfølgningen skulde finde sted den 4. oktbr. De ovennævnte dommere havde da på kongens befaling været forsamlede på Københavns slot efter den Stetinske fordrags lydelse den 4. 5. og 6. oktbr. og fortøvet, om nogen anklager skulde komme til stæde, men der mødte ingen, skönt K. U. hver død dag sig i rette og beklagede sig over nu i 31 uger at have siddet fangen og i hine sager vrangeligen at være bleven forført for hans fyrstelige nåde, som tilmed havde

haft bud til ham i fængselet og villet vide, om han var skyldig i slige slemme gærninger, hvilket han havde nægtet. Dom: „K. U. bør for saadanne beskyldinge och fengsel kvit och ledig at være, indtil saa lenge saadanne sager hannom skielligen ofverbevisis.“ *Hdb. 14, 197—99.*

[1]) Det hedder der: „Begebe sichs auch, dasz einer oder mehr der dreien königreiche untersassen vom adel oder andere bei ihrem könige und herrn auf klage, anzeigen oder angeben in ungnade fielen, und sich der oder dieselbe, umb befährter ungnade willen, aus einem in ein anders der dreien reiche zu begeben verursachet und gedrungen wurde und in demselben reiche, dahin sie zuflucht genommen, gleich und rechtens gewärtig sein wollen, sollen der oder dieselbe, die also gewichen sein, in dem reiche, dahin sie sich begeben, vergleitet und in desselben reichs sicherheit, friede und schutz bleiben, und der kön. w., unter der er oder sie gesessen sein, auf rechtliche anklage und besprechung wider dieselbe gebührlich recht wiederfahren.“ Resen: Fredrik II.s krönnike, 1680 s. 394.

Kongens og rigens domme 1596.

24. jan. Knud Venstermand forfulgte ved fuldmægtig Anders Hendrikssen, borger i Nakskouf, til efter en Lålandsfar landstingsdom, afsagt over Peder Slebo, fordum byfoged sstds., hvis arving han var, at udlægge sig kost og tæring efter K. V.s regning [1]). Den 26. jan. blev det deres rette 6. uge tægtedag, men dog samtykkede de i at gå i rette idag. K. V. lod fremlægge hin dom af 25. septbr. 1594, hvorefter P. S.s dom af 23. juli igen burde indkomme til bytinget, fordi han ikke havde anset en forpligtelse, indgåt af indstævnte S. K. om kost og tæring, han vilde fuldgøre sagsøgeren K. Venstermand, men i det sted tilfundet ham at fuldgøre efter dannemænds sigelse, og dog ikke navngivet, hvad mænd det skulde være, eller på

hvad tid og sted det skulde ske, og P. S. burde stande K. V. til rette for billig kost og tæring. A. K. mødte ved fuldmægtig, som gav tilkende, at K. V.s regning var ubillig opskrevet, og at den efter kongens mandat [2]) om kost og tæring först burde været påkendt af landsdommer, om den var billig opskrevet. Dom: „Efterdi vi hafve ladet vorre obne mandater udgaa, at hvilke herridsfogder, som blifver dømt til kost og tæring och icke feldis, da skal vorre landsdommere kiende paa den kost och tæring, hvor høg den bør at være, naar de icke slet feldis, och bierkefogder och byfogder under samme kapitel kunde forstaais, hvilke er landsdommerne undergifne och for hannom indstefnis, saadant och udi sig self billigt er, da bør for[ne] sag om den kost og tæring at indkomme til Lollandsfar landsting och landsdommer at kiende paa, hvad den bør at være, och om den billigen er opskrefven, och saa lenge med vor och rigens forfølling at hvile och opstaa; hvis da at A. H. findis forsømmelig at betale efter landsdommers doms liudelse, da hand igien at tage vor och rigens forfølling, som hand den nu sluppit hafver." (Trøggevelde). *Rdb. 1586—97, 254—57. trykt hos Rosenvinge 4, 455—58.*

[1]) *Den specificerede regning findes i Rosenvinges aftryk.* [2]) *Fr. 30. jan. 1589.*

24. jan. Efter mægling afsluttes forlig mellem K. M., foged på Adseestrup, samt L. J. i Vidbye og Søfren guldsmed, borger i Nakskouf, om, at denne i henhold til Lålandsfar landstingsdom skal, da han, skönt han udtog og lod forkynde stævning, ikke selv mødte, betale i kost og tæring, som han var æsket og forfulgt for, 25 gamle dalere til dem, herredsfogeden, skriveren og andre. Betaler han ikke, skal de kunne fortsætte med rigens forfølgning. (Trøggevelde). *Rdb. 1586—97, 257—58.*

5. febr. Gabriel Knudssen til Nordskouf, landsdommer i Fyn, forfulgte Frants Urne for skyldig kost og tæring i

tre sager til sidste herredag, hvorfor F. U. havde „spotlig ladet binde hannom 4 daler". F. U. fremlagde ved fuldmægtig indlæg, hvori han indvendte, at den æskning, som G. K. havde taget til Assens, burde have været forfulgt til landsting; forfølgningen var derfor ugyldig. „Endog hand nu bode udi Assens, saa mente hand dog at være en adelsmand och burde at nyde den ret, som andre adelspersoner, der boer ude paa landit, och ingen borgerlig plict være undergifven". Dom: „Efterdi for^{ne} landsdommer er frifunden udi tre sager for os, som af F. U. til sidste almindelig herredag vorre indstefnde, och det er brug ofver alt rigit, at hvem som stefner nogen dommer och icke vinder saggen, at hans gienpart gifver hannom kost och tæring, och samme kost och tæring til Assens byting er udeskit och rigens ret formelder[1]) uden undersked, at kiøbing och birk strax maa lade læse hoes dennom rigens brefve, sagde vi derpaa saaledis af for rette, at for^{ne} landsdommer bør at komme videre til vor och rigens forfølling, som hand den nu sluppit hafver, emeden och ald den stund hans eskning och underskrefne fortæring stander ved hans fulde mact. och [F. U.] derforuden at staa hannom til rette, eftersom billigt och ret kand være, for hvis fortæring hand giørindis vorder, siden denne sag for rigens ret er indkommen". (Trøggevelde). *Rdb. 1586—97, 259—61.*

[1]) *Dette nævnes ikke i Rigens ret, udg. af Rosenvinge.*

19. april. (Nærv.: *Sten Brade* til Knudstrup, høvidsmand på Kallundborg) os elskel. Gert Skult, borger i Landskrone, forfulgte Jørgen Saxe, væver sstds., for ikke at ville efterkomme adskillige kontrakter og domme, blandt hvilke en dom, afsagt 1. septbr. 1595[1]), „udi tolderiit paa Landskrone toldboed" af Mats Jacobssen, byfoged og tolder, med sine „bisiddere" „efter gammel vis och vane, som i fiskeriit brugis", og blandt andet lydende, at J. S. skulde give og göre G. S. skøde „paa hans hustruis Gese Skultis arfvepart i hindis federne gaard och

fløtte af gaarden efter hans forplictelse, med andit mere, udi byes bog om deris forligelse er indskrefvit". J. S. mødte med vidtløftigt indlæg. Dom: „G. S. bør videre at komme til vor och rigens forfølgning ofver J. S., emeden och ald den stund for[ne] dom och contracter stander ved deris fulde mact och J. S. dertil plictig at igiengifve och betale G. S. en skiellig kost och tæring". (Kiøbnehafn.) *Rdb. 1586—87, 262—64.*

[1]) *Se Hdb. 14, 159—61 ovfr. s. 108.*

19. juni. (*Nærv. Christoffer Valckendorff til Glorup, Albrit Friis til Harridskier*). Mogens Gøe til Bremmersvold og Jesper Baltserssen i Nysted, fordum landstingsskriver i Låland og Falster, sluttede efter mægling forlig om gensidig at opgive den tiltale, de havde til hinanden. (Hafniæ). *Rdb. 1586—97, 261.*

28. juni. Frants Urne forfulgte (indlæg) Morten Nielssen, ridefoged til Nykiøbing slot, fordi han ikke havde efterkommet sit købebrev og de ham overgåede domme, hvorefter han skulde give F. U. skøde på sin „gaard med sin tagdrob och andit, hvilket tagdrob icke skal være hannom af M. N. befriit, och hand for den aarsag, saa vel som fordi en half hafve med tvende kammer och lofterom er hannom fradømt, icke hafver kunde antage nogen skøde af hannom, førend hand hafde giort hannom fylliste och vederlag", og da nu M. N., som havde taget genbrev, havde römt riget, så bød han sig i rette „om nogen egnit och burde paa hans vegne at giøre ham nogen forhindring, uden den kunde findis fuldmyndig och vederheftig at svare och rette paa M. N.s vegne, saavit han er tildømt". Han fremlagde: vor og Danmarkis rigis råds dom [1]) af 2. juni 1592 [2]), dom af Assens byting 28. juni 1592 [3]), af 25. apr. 1593 mellem ham og Sander Meell „om nogen kammerloft og hafve, som S. M. vor tildømt efter hans skiftebrefs liudelse", vor og rigens dom af 13. marts 1594 [4]) og endelig

dom af Assens byting 21. apr. 1595 „udi hvilken M. N. er tildømt at stande hannom til rette, for hvis hannom vor afvunden fra den gaard, han ibode, som M. N. hannom solt hafde efter hans kiøbebrefs liudelse“. — Der mødte Sander Meell, borger i Assens, og berettede, „at saggen vedkom hannom saa vel som M. N., endog at M. N. det udi sin ene nafn hafde forfult, och efterdi M. N. paa beggis deris vegne hafde forrekommit F. U. udi retten, och hvis forfølgning F. U. nu hafde tagit ofver M. N., vorre tagne, førend hand var tildømt at stande hannom til rette“, påstod han, at F. U. först burde udlægge og retgöre efter vor forføllning og domme, för han selv kunde forfølge. Dernæst havde dronning Sophia ladet indlægge sit skriftlige svar, lydende: Da M. N. er römt for sin forseelse i hendes tjæneste, så at hans boslod er hende nådigst forfalden, har hun imod J. U.s forfølgning at sige, at den er begyndt med urette, ti M. N. er F. U. „forkommen udi retten, och mener fordi hindis mait. at blive ved hvis domme och forfølling med ridemend och andit, som M. N. forhverfvit hafver“. Hun begærede derfor en 6 ugers påmindelse til: Gabriel Knudssen til Nordskouf, Morten Skinckell til Østrup, Christen Knudssen til Skiendbrup og Tønne Brøske til Langsøe, at de indføre hende i M. N.s ret, som hun med Sander Meell kan have at fordre hos F. U. Dom: „Efterdi vi en gang hafve dømt F. U. og M. N. emellom, at F. U. er plictig at betale M. N. samme gaard, och hand deremod efter deris contractis liudelse at giøre hannom nøgactig skøde och forvaring paa gaarden och betallingen bør at ske før skødet ofverantvordis, hvilket dog icke sked er, men pendingene erre tagen tilbage, och der nu tvistis om samme skøde, hvilket er indlagt paa en ret udi Odense, eftersom dømt er, hvad heller det er gjort efter deris contractis liudelse eller icke, och vi icke kand vide, hvorre derom er, ti samme skøde icke hafver værit for os, ei heller F. U. med nogen betaling, men dette er sket, siden straxbref och ridebref erre udgifne, da viste vi icke heller nu andit derpaa at kunde dømme, end

9*

som før dømt er, eller nogen forfølling at kunde stæde emod den anden vor forfølling, som vi M. N. gifvit hafver, hvilken er F. U. med rigens ret forrekommen, men nu, siden hand er rømt, tiltallis, hvorforre vi indfinde til de ridemend, som vort bref er til udgangen, at kiende, siune och forfare om, hvad heller samme skøde er nøgactigt eller icke, och siden derefter at forhandle dennom emellom efter rigens ret". (Kiøbnehafn). *Rdb. 1586—97, 264—67,* trykt hos Rosenvinge, 4, 465—68.

[1]) *Kaldes et andet sted:* vor egen och vort elskelige rigens råds dom. [2]) *Trykt hos Rosenvinge 4. 344—8.* [3]) *refereret a. s. 389.* [4]) *Trykt a. s. 386—92.*

2. septbr. Fru Hellevig Hardenberg til Arreskouf forfulgte Mickel Rafn, borger i Faaborrig, for domme, han ikke havde efterkommet. M. R. mødte, men havde intet, hvormed han sig kunde erklære, og begærede kun tid og respit på gælden. Dom: Da M. R.s håndskrift lyder på rede penge, kan han ikke fornöje fru H. H. med nogen vare, men skal betale hende med rede penge, og dertil kost og tæring, medens hun tager vor og rigens forfølgning, som hun har sluppet den. (Kiøbnehafn). *Rdb. 1586—97, 267—68.*

2. septbr. (*Nærv. Jørgen Daa til Snedinge*). Oluf Hanssen, borger i Odense, forfulgte (indlæg) Mogens Bilde til Møllegaard for nogle herredagsdomme, han havde over ham for hans anpart i Clavs Hvitfeldts gæld så og for 200 daler, for hvilke hans hustru med sin broder havde udtaget gods hos ham. M. B.s fuldmægtig mødte og tilbød at göre regnskab. Dom: Da vore domme tilholde parterne at sidde over regnskab med hverandre, hvad endnu ikke er sket, skulle de møde med hverandre i Odense 8. dag efter næste Mickelsdag; bliver O. H. da ikke betalt, kan han fortsætte med forfølgningen". (Kiøbnehafn). *Rdb. 1586—97, 268—69.*

29. oktbr. (*Nærv. A. Friis til Harridskier, råd og embedsmand på vort slot Aakier, Lauge Beck til Førsløf,*

landsdommer i Sælland, Caspar Paslich til Rønnebeksholm, Albrit Beck til Beldringe og Erik Mogenssen til Bramsløcke, landsdommer i Låland og Falster). Fru Margrete Paavisk, Bertram Paavisk, fru Ide, jomfru Magdalene og jomfru Christentse Paavisk forfulgte ved Clavs Hulldorff fru Mette Emmiksdaatter til Stensgaard og fru Magdalene Emmiksdaatter til Grøftebierg deres lovværger, fordi de ikke havde efterkommet vor egen dom af 21. juni 1596[1]). Fra Erik Bilde fremlagdes ved fuldmægtig et forsæt, hvori gaves tilkende, at han altid havde tilbudt at udlægge sin anpart af de 1000 daler, men de Paavisker vilde ikke modtage den uden tillige at få den kost og tæring, som de derpå havde anvendt, hvad han ikke var pligtig at betale, da forskrivningen ikke lød på nogen skade at udlægge. Dom: „Efterdi vi forfarer E. B. at være ofverbødig at ville rette for sig hiemme sin anpart af for[ne] summa pendinge, som er 500 daler, och i vor dom findis icke heller benefnt nogen skade, kost eller tæring, och rigens ret medfører, at den, som hiemme vil rette for sig, bør ingen forfølling at ofvergaa[2]), da hafver vi forlagt E. B., at hand inden sex uger nest efter dette vort brefs datum regnendis skal lade fornøge och betale de Paavisker de 500 daler til Fønbo landsting och der samme pendinge af hans gienpart at anammis, men dersom E. B. herudinden findis forsømmelig, da de Paavisker at tage vor och rigens forfølling, som de den nu sluppit hafver. (Nestvid). *Rdb. 1586—97, 269—71.*

[1]) *Hdb. 14, 183—85 se ovfr. s. 119.* [2]) *Se ovfr. s. 38—40.*

30. octbr. *(Nærv. Lauge Beck til Førsløf, landsdommer i Sællland, Casper Paslich til Lyddov, Albrit Beck til Olstrup, og Erik Mogenssen til Bramsløcke, landsdommer i Låland og Falster).* Albrit Friis til Harridskier havde stævnet på sin søster fru Ermegaard Gyldenstierns vegne, som var personlig tilstæde, Godsløf Buddi til Nessov, befalingsmand i Børlum kloster, Mickel Nielssen til Kye, fru Karinne

Friis til Voer og fru Margrete Biørn til Gunderup med deres lovværge, fordi de havde taget genbrev i hendes forfølgning til lås på Biørnsholm gård og gods, som hun havde arvet efter sin sön Truid Biørn. G. B. og M. N. mødte paa egne og medarvingers vegne, og gav tilkende: 1. at hun forfulgte til lås Biørnsholm gård med sin ejendom og herlighed, og at hun tildels under det navn: herlighed havde villet forstå fri birkeret og fald såvel over deres som hendes egne og andres tjænere i birket, hvad der var fradømt hende ved „en vor egen dom" af 12 juni 1596 (fr.)[1]; 2. at da hans majestæt havde forklaret det ord herlighed, skulde hun have tagit sin forfølgning på ny; 3. at hun med indstævnte havde samtykt i en kgl. befaling af 1596 „liudendis emellom Aael birk, Biørnsholms mark och Kiergaards mark, saa och emellom Biørnsholms mark och Rønnebierre mark efter sandmends brefs liudelse", hvilken befaling endnu ikke er fuldgjort; 4. at hun vilde tilholde sig en ejendom, kaldes Kiellingstoft til Randum by med vidnesbyrd, som han havde fanget undersagt med en Viborrig landstingsdom af 25. septbr. 1596 (fr.); denne ejendom hængte derfor i trætte og burde ikke forfølges til lås; 5. at „vor dom" af 12. juni mælder, at om hun skal have fald af sine medarvingers tjænere i birket, skal der for den herlighed göres dem skel og fyllest, hvad ikke er sket; 6. at hun ikke havde den ejendom i rolig hævd, som de omtrættede, og fremlagde en dom „som Antonius Brøske, rigens cantzeler hafver dømt" 1562 i sagen Anders Findssen Neckedall på fru Agata Paavisk, sl. Envold Jenssens enkes vegne mod L. S. på Axel Juels og N. L. på Jens Kaaszis vegne, lydende paa Randerup og Kongsløflund og mellem Sønderkongsløf og Randerup, hvori rigens kansler havde tilfundet gode mænd, som vare udtagne efter en befaling, at ride samme markeskel og engeskel, för han vilde stæde lås. I henhold til dette mente de, at fru E. G. ikke burde komme til videre forfølgning. A. F. svarede: 1. at „vi och voere elskelige raad" havde dømt om Aale birketingsfald og

det ord herlighed, efter hvilken dom fru E. vilde sig forholde, og da indstævnte „hafve samme dom borte och den irring engang er adskilt“, havde de ikke burdet spille hendes lås med deres genbrev; 2. det er ofte „sket for rigens cantzeler och endnu sker, naar nogen laas drifvis, da blifver ude af laasen, hvad som ulougligen følgis til laas, icke at hvad lougligen forfølgis med det ulouglige skal blifve ude“; 3. at fru E. i sin forfølgning ikke har navngivet nogen åstæder, men kun gårdene med deres rette tilliggelse efter hendes sl. husbonds skiftebrev, af indstævnte selv forseglet, og hverken Kiellingstoft eller anden ejendom er deri nævnet; den kan vel lide sandemend och gode mænd derpå, af hvem som påskader; 4. at hun vel kan lide, hvad gode mænd, som hun med indstævnte har bevilget, kand kende derpå; 5. at der er gåt en vor kære fader-faders dom mellem Johan Friis, fordum kansler, og fru Anne, hr. Johan Urnes, „efter hvilken dom endnu allevegne holdis her udi rigit, liudendis, at hvor laas icke liuder paa aasteder, da kand mand icke dermed forhindre ridemend eller sandmend“; 6. at forfølgningen i den anførte rigens dom lød på åstæder, og på at tvende sandemænds gange vare gjorte, så rigens kansler ikke vidste, hvilken var den retteste, og hvilken ikke kom den sag ved. A. F. paastod derfor, at fru E. burde komme videre til sin forfølgning og indstævnte stande hende til rette for kost og tæring. Dom: „Efterdi fru E. G. ikke hafver nafvngivet udi hindis forføling nogen birketing eller birkerettighed at følge til laas andit end hafver brugt disse ord: „Biørnsholm med sin herlighed och tilliggelse“, som hver god mand, der nogen gaard och gods følger til laas, endeligen bruge maa, och vi en gang tilforn med menige Danmarkis raad hafver forklarit, hvorvit den herlighed skal sig forstrecke med birketing[2]) och birkerettighed, da er billigt, at dermed paa bode sider efter vor doms liudelse handlis och forreblifver, och efterdi [om] fru E.s forfølling icke mere er irring, och til dis sædvanligt hafver værit holden udi rigens ret, at

hvad som ulougligen forfølgis, det blifver ude och icke ald forføllingen derofver forspildis, naar gienbref tagis, och laas skal gange, ei heller hindis forfølling liuder paa nogen aastæder, hun och allerede hafver bevilgit en befalling med dennom paa nogen de aastæder, som erre kifactige och vil fremdelis lide, hvad trette paa hindis godsis eiendom och tilliggelse med rette kand føris, da hafver vi icke kunt kient (de indstævnte) nogen tilfelde eller ret at kunde haft udi det, at de hafver tagıt gienbref udi hindis laas och paa det gods, de self hafver hinde tilskift. hvorforre fru E. bør videre at komme til vor och rigens forfølling til laas, och alligevel det gienbref, de hafver tagit, liuder med vilkor, saaframt hun dennom den eiendom vil hafve bemént, som befallingen paaliuder, dog efterdi fru E.s lås nogen tid lang formedelst samme gienbref er opholden, saa bør dennom derforre efter rigens ret at stande hinde til rette for en skiellig och billig kost och tæring". (Nestvid). *Rdb. 1586—97, 271—75, trykt hos Rosenvinge 4, 459—464.*

[1]) *Hdb. 14, 127—32 se ovfr. s. 84—90.* [2]) *Rdb.* birkeret *jfr. et sted ovfr.* birketing och birkerettighed.

6 novbr. Morten Pederssen, borger i Odense, forfulgte, Lavrits Paaske, fordum byfoged der sammestæds, for en kontrakt af scti. Povils omvendelsesdag a. c., hvorefter L. P. for hans gods, som han havde haft under værgemål, skulde betale i rede penge 200 daler månedsdagen efter og stille sikkerhed for betalingen af 600 daler til næste påske, hvad ikke var sket, så M. P. havde været nødt til at tage æskning på Odense byting den 7. Juni. L. P., som havde genbrev, mødte og bekendte ikke at have kunnet få rede penge til betalingen, hvorfor han för æskningen havde tilbudt på Odense byting varer i stædet, ligesom han og 28. jan. havde udstædt brev på pant i sin gård, uden at M. P. vilde modtage det. M. P. svarede, at han gjorde påstand på rede penge for de 200 daler, pantebrevet var ikke gjort til

tinge og derfor ikke så lovligt, at han kunde være dermed forsikret, „men hand self hafde stillit it pantebref", hvis det måtte blive forseglet „var hand ofverbødig det at annamme". Dom: For de 200 daler bør M. P. kunne fortsætte sin forfølgning, da kontrakten lyder på rede penge, og L. P. bør betale kost og tæring „for at hand hans louglig forfølling med slig opbiudelse forhindrit hafver". Men da det pantebrev L. P. havde tilstæde ikke er gjort eller ganget til tinge, og M. P. ikke heller „maa være sin egen dommere och forrestille hans vederpart nogen forplict videre, end som hand sig self hafver forplictet", bør sagen igen indkomme for Odense byting, og danemænd der inden 6 uger fra dommens datum forestille L. P., hvordan en forsikring han bør udgive til M. P., eller denne kan fortsætte med forfølgningen. (Vordingborg). *Rdb. 1580—97, 275—78.*

30. novbr. Hans Jørgenssen, skriver på vort slot Nyborg, forfulgte ved fuldmægtig Frants Urne i Assens for ikke at have efterkommet den dom af Assens byting af 14. maj 1595 eller æskningen af 2. Juli s. a., ved magt dømt af landsting og ved vor dom af 10. juni 1596, som Hendrik van Badens arvinger havde erhvervet over ham. F. U., som havde genbrev, fremlagde ved fuldmægtig indlæg, hvorefter han, efter at vor dom var gåt, havde budt sig til regnskab, hvad der bevistes med tingsvidne af Assens byting 20. oktbr., så skulde heller ikke æskningen være fuld lovlig. H. J.s fuldmægtig bemærkede, at F. U.s indsigelser ikke havde været for landstinget, og derfor var landsdommeren blevet frifundet for hans tiltale, „hand hafde vel haft respit och tid nok siden herredagen derudi at appellere", men da han ikke havde gjort det, og æskningen stod ved magt, burde forfølgningen fremmes. Dom: F. U. bør inden 6 uger fra dommens datum inddrage i Nyborrig og der efter sit tilbud i godtfolks nærværelse være over regnskab med H. v. Badens arvinger og straks erlægge, hvad han bliver dem

skyldig; hvis ikke, kan H. J. genoptage forfølgningen, emeden sskningen står ved sin fulde magt. (Vordingborg). *Rdb. 1586—97, 278—80.*

Kongens og rigens råds domme 1597.

Disse efterskrefne domme erre udgangne udi Kiøbnehafn anno 1597, den 9. Augusti, eftersom af samme domme er at forfare, hvortil Danmarkis rigis raad hafver værit forskrefven: (Hdb. 14, 200).

9. avg. (*Nærv. kongen, Christoffer Valckendorff til Glorup, vor og Danmarks riges hovmester, Christian Friis til Borreby, vor kansler, Manderup Pasberg til Hagisholm, Brede Rantzov til Rantzovholm, Arild Hvitfeldt til Odersberg, rigens kansler, Axel Brahe til Elvid, Hendrik Løcke til Ofvergaard, Oluf Rosenspar til Skarolt og Christian Hollck til Høigaard*). Lauge Beck til Førsløf, landsdommer i Sælland, Christian Barnekov til Birkholm, dr. Peder Viinstrup, superintendent i Sællands stift, dr. Peder Søfrenssen, dr. Niels Krage og mester Frants Nielssen på egne og Roskildekapittels vegne tiltalte Vennicke Villums, fordi hun har erhvervet vor stævning over dem for den dom, de afsagde mellem hende og Herluf Daa til Snedinge, uden at lade den læse og forkynde, og paastode stadfæstet sin dom af 24. novbr. 1596, som i rette lagdes, lydende: Efter kgl. befaling[1]), på klage af H. D. skulde Roskilde kapittel dømme mellem V. V. og H. D., om hun ikke havde forbrudt sit ægteskab med ham, fordi hun uden østerport for Kiøbenhavn i et ringe hus havde født et barn, som han paastod ikke at være fader til, og

havde indstævnt bægge at møde til 15. oktbr. 1596. Hun berettede da, at 2. dag jul var han kommet til hende i hendes kammer til Jacob bogførers i Århus, havde taget nøglen af døren og lagt den på bordet, kastet hende på sængen, lagt en hånddug for hendes mund og der én gang haft legemlig samkvem med hende imod hendes vilje, og da avlede han det barn med hende. H. D. nægtede at have haft legemlig samkvæm med hende, siden han sidst kom i rigit og nogle år tilforn, fordi hun ikke vilde ham det tilstæde, og hun indrømmede adspurgt, at hun ikke for nogen havde beklaget sig over, at H. D. havde taget hende med vold, eller meddelt H. D. eller nogen af hans eller hendes venner, at hun var frugtsommelig med det barn; at H. D. kun den ene gang fik sin vilje med hende, ti da han vilde det på hendes gård Komdrup, har han det ikke fuldkommet. Efter hendes begæring opsattes sagen til 24. novbr., hvor da blev afsagt følgende dom: „Efterdi V. V. hafver i saa maade, som for [os] bevist er, himmeligen udi dølsmaal faait barn, hindis hosbond H. D. ubevist, at hun redde til barsel, ei heller hannom eller nogen anden her i rigit tilforne derom tilkiendegifvit, hun hafver och self bekient for gode mend, udi beskickelse sent til hende, och andre gaat folk, at H. D. icke hafver haft legemlig samkvem med hinde udi nogle aar, och endog H. D. hafver vilt være hoes hinde och søge seng med hinde som med sin høstru, siden hand sidste gang kom igien i rigit, hafver hun icke vilde hannom det tilstæde, men aldelis udslagit at være hoes hannom, och ligevel befindis, at midlertid hand hafver værit her udi rigit, er hun blefven fructsommelig med samme barn; end hafver hun ochsaa til sidste herredag ublueligen staait fremmerlig fructsommelig for kong. mait. och Danmarkis rigis raad och dermed (uformerkt) bevegeligen beklagit och sagt, at H. D. udi nogen aar elendeligen hafde hinde forlat; V. hafver derefter emod hindis barnefødsel vilde til skibs begifve sig af rigit til Nederland, och der hun er kommit af modbør och

sønderlig guds skickelse tilbage och i den boed til den blinde mands uden for Kiøbnehafn født sit foster, hafver hverken jordemoder hoes værit, ei heller naboerne derom værit advarit; hun hafver der ladit forvende sit nafn og ladit kalde sig Annicke, barnit ved en jordemoder himmeligen sent ind i Kiøbnehafn til en løsactig beliggen kvinde at opfostris, och begierit, at folkit i samme boed saa vel som jordemoderen dermed at tie stille; for byfogden, der hand kom første gang til hinde, hafver hun benectit at hafve faait samme barn och sagde sig at være siug i hindis ben och laa der at lade sig curere; siden hafver hun haft hindis bud hoes hannom och lod biude hannom en stoer foræring, at hand dermed vilde tie stille, och endog V., sidste gang hun vor her i rette, skød paa vindisbyrd at ville bevise, H. D. skulde være fader til samme barn, och at ville giøre bevisligt med fem gode mend, hand hafde sagt sig at hafve en søn i Hispanien, at hans forseelse i de maade och skulde findis, saa hafver hun ligevel nu icke sligt nøgacteligen for os kunde bevise, som det sig burde och hun den tid paaskød; och efter saadan V.s egen ord och bekiendelse for gode mend och andre gaatfolk, saa och for os udi rette, och andre saggens omstendighed, och slig hindis grofve horactige forseelse hafve vi icke vist anderledis derom at kunde kiende och afsige for rette, end at V. V. icke hafver skicket och handlit sig derudinden, som en dannekvinde burde at giøre, och hinde derofver at hafve forbrut hindis ecteskab, saa H. D. maa være hinde kvit, och at være hannom frit forre at maa gifte sig igien, med hvem gud vil hannom tilføie.“ — Derhos i rette lagde sagsøgerne sit indlæg, hvori de særlig klagede over, at V. V. i sin udtagne stævning havde angivet, de „samme deris dom efter løgnactig och vrang undervisning at have funderit.“ V. V. mødte med 2 vidløftige beretninger, hvori hun benægtede at ordet løgnagtig „skulde findis udi hendis indgifne fortegnelse, men skulde der udi findis det ord unvarhaftig, hvilket hun vilde udtye vrang beretning och der-

for igien hafde den i vor cantzeli ofverantvordet och fordrit en anden, hvilken hinde er blefven udslagen". Derhos fremsatte hun forskellige indvendinger, såsom „jordemoderens vindisbyrd af Satans indskiudelse at være och hinde udi byes bog at være indskrefven for hindis udyd och fordi icke nøgactig", „at hendis vidnisbyrd vorre flere end H. D.s", „at H. D. icke vist hinde anden fader til hindis barn", og påstod, at „voris herrefaders, dronningens i Engeland, vore egne och biscoppens af Cantelbergs domme burde ved mact at blifve". Sagsøgerne fremsatte som svar: Jordemoderens vidnesbyrd maatte, da ingen ugærning var hende overbevist, stå til troende, som den „mest vor om saggen bevist", H. D. kunde ikke tilforpligtes at vise hende fader til barnet, da han intet vidste derom. V. V. fremlagde nogle missiver fra H. D. til hende og hendes moder, som ikke vare fremlagte for kapitlet, og hvori han skulde bekende, hun var frugtsommelig ved ham. H. D., som var mødt, svarede, at han skrev de breve „udi sin bestrikning, hindes och hindes moders hierte dermed at formilde, at hand af samme bestrikning kunde blive entlediget", og svor iøvrigt ikke at have haft nogen legemlig samkvem med hende. Dom: Kapittels dom „bør ved sin fulde mact at blifve, men hvad belangendis er det bref, hand hindis moder skal hafve tilskrefvit, da efterdi ingen stefning derfor er tagit ofver hannom, da opsatte vi den sag, indtil hand derfor lougligen stefnis". *Hdb. 14, 201—8.*

[1]) *Af 5. septbr. 1596 i Sæll. tegn. 19, 1, trykt hos Rosenvinge 4, 252.*

9. avg. (*Nærv. de samme*). Hans Bang, borger i København, tiltalte (indlæg) borgemester og råd sstds. for en en fremlagt dom afsagt 29. oktbr. 1596 mellem ham og Hans Holst, fordum byskriver i byen, lydende i sin beslutning: „Efterdi H. B. hafver sagt at være bøgt en rød galge til H. H. och samme ord for to dannemend, Johan Styrmand och Daniel

simmelbager, [han] vor beskicket med, hafver værit stendig, eftersom de ved deris ed for rette udi H. B.s paahør vundit hafve, hvilke ord H. B. hverken da eller siden hafver benectit, ei heller fra den 21. juni, saggen først indkom, for os hafver ført nogen vindisbyrd, hvormed hand saadan skandtale bevise kunde, och endog vi ofte och alfvorlig hafve hannom tilraat H. H. at forbede, betractendis saggens ende med tiden at fortryde, hafver hand os dog icke adlyt eller i nogen maade H. H. erklere vilde, men endda tilspurt H. H., om hand icke hafver værit i uleilighed med den gode mand Niels Skram och for nogen sag optingit, saa och begierit, at se hans pasbord, hvorledis hand fra hannom afskilt vor, hvormed H. H. hafver bevist med forbemelte N. S.s bref, at icke er bøgt nogen galge til hannom, emeden hand var udi hans tienniste, men hand at være skilt fra hannom med ald vilge och venskab, saa at hvis hand nogen tid kand hielpe eller fordre hannom til nogit gaat eller til det beste, vil han det gierne giøre. Blef derpaa saa afsagt for rette, at H. B. for saadan letfærdige och ærerørige ord, som hand icke bevist hafver, bør at bøde 3 mrk. och være mindremand efter lougen". Denne dom påstod H. B. burde blive magteløs, fordi der var dømt efter et sendebrev fra N. Skram til Oluf Rosenspar, skönt han havde advaret dennom, at Hans Denissen havde nogle brev over H. H. i N. S.s tjæneste, hvad ikke var anset, men ham en tid forelagt at føre vidnesbyrd, der var for kort, da han i Judland skulde søge sine vidnesbyrd. Borgemester og råd mødte, var sin dom bestændig og påstod den stadfæstet. Dom: Borgemester og råds dom „bør ved sin fulde mact at blifve". *Hdb. 14, 208—10.*

9. avg. (*Nærv. de samme*). Hans Denissen, borger i København, tiltalte borgemester og råd sstds. for en dom, afsagt mellem ham og Hans Holst, fordum byskriver i byen, om nogle ord, H. H. af ham „efter aabenbarlig røcte och tiende" tilsagte vare, og han dog burde haft længer tid og

respit til at føre sine vidnesbyrd, hvoraf en part bode i Aggershus læn, en part i Bygholms læn, end der var tilståt ham; dernæst fordi de 3 gange fængsligen havde indsat ham og derpå behæftet ham i en stærk borgen; han påstod deres dom dømt magteløs, og de at stå ham til rette, og fremlagde dommen, afsagt 23. maj. 1597 lydende i sin beslutning: „Efter som H. D. først her i byen paa fri adelstræde hafver skieldet H. H. at staa indskrefvit udi bysens bog for en tiuf och skielm, for hvilken beskylding (efterdi at hand derudinden er uskyldig) vi hannom tilbørligen hafver frikient och vel hafde forhaabt, H. D. det derved skulde hafve ladit blefvit, saa efterdi hand ydermere hafver tractet H. H. efter æren, icke alleniste her i byen, men dragit til Judland och forhverfvit adskillige ulouglige brefve, som hverken erre tagen for dom och ret, ei heller er gifvit varsel for, som det sig hafde burt, och samme brefve af it traadsigt och modvilligt forset ustefnt och ukaldit, som hand vel kunde gaait forbi, hafver fremborrit paa Kiøbnehafns byting, och først der offentlig for en gandske menighed och forsamling, derefter paa raadhusit for rette tilsagt H. H. en tiuf at være och at hafve bøt och optingit til forbemelte Niels Skram for tiufveri, uanset N. S.s egit bref formelder, at H. H. er skilt fra hannom med ald vilge och venskab, saa at hvis hand nogen tid kand hielpe eller fordre hannom til nogit gaat eller til det beste, vil hand det gierne giøre. Derforre efter at begge parter hafve haft tid och respit fra den 31. januarii och til nest forleden pintsedag at føre vindisbyrd udi denne sag, och H. H. hverken for vor eller H. D.s bøn skyld nogen lengere opsettelse emod recessen[1]) tilstæde vil, mens endelig begierer dom udi saggen, da blev derpaa saa afsagt for rette, at H. D. for saadan ubevislig skielden och beskylling bør efter recessen en løgner[2]) at være och bøde 3 mrk. efter lougen“. — Borgemester og råd mødte med indlæg, hvori de gav tilkende, at „H. D. anno 1595 langfredag skal paa en fri alstræde offentlig skieldit H. H. udi mange gaat-

folkis nærværilse for, at hand stod i byes bog for en tiuf och skielm indskrefvit, for hvilket, der hand er blefven tiltalit och fantis icke saa at være, hafde de H. H. fridømt och skaanit H. D. for bøder och ærespilde, och hand dog icke dermed hafver ladit sig nøie, men paa ny søgt en fremmit sag emod hannom och forhverfvit nogen ulouglig benkebrefve ofver hannom, at hand N. S. utroligen skulde hafve tient, och derefter baade til tinge och paa raadhus for dom och ret gifvit hannom aabenbare tiufsag, uanset at hand der til ingen befalling eller fuldmact hafde af N. S., men hand for hans tienniste intet hafde hannom at beskylde, men med ald vilge och venskab vor fra hannom skilt; men at hand forregaf, at hand icke hafde tid och respit nok at føre sine vindisbyrd, svarid de underdanigst saa til, at hand den 21. januarii for retten tilsagde H. H. en fuld tiufveri och da self vedtog til pintzdag saadan tilsagn at drue, saa hand fra den dag og til den 23. mai hafde 15 ugers tid sine vindisbyrd lougligen at føre; och efterdi der paa slig unødig trette vilde opgaa kost och tæring och nærings spilde, hafver H. H. bødit sig med hannom udi borgen och stillit borgen for sig med tvende borgere och vilde udstaa hannom kost, tæring och nærings forsømmelse om hand tabte saggen, och der H. D. ingen borgen kunde faa for sig, blef hand en half dag anholden, indtil hand borgit for sig, och der hand icke endda vilde nøies, men den 29. april lod læse tvende andre benkebrefve ofver hannom, och hans forlofver da opsagde deris borgen, er hand igien paa halfanden dags tid anholden, indtil hand paa ny sette borgen, och efterdi hand icke til hans egen tectedag hafdeført slig nøgactig bevisning, som det sig hafde burt, och H. H. fordrit dom, hafde de dømt hannom til sine 3 mrk. efter lougen, recessen och handfestningen, formente dennom derudi ingen uret at hafve giort; satte fordi underdanigst udi rette, om deris dom icke burde ved mact at blifve. Derhos beklagit for[ne] vore borgemestere och raad, at der de samme dom hafde afsagt, hafde H. D. som en reballisk

Lanfrey, P., Napoleon den Førstes Historie. Oversat fra Fransk af N. Bache. Første—femte Bind. 17 Kr. 50 Øre.

Lov, Kong Christian den Femtis danske. Ved Justitsministeriets Omsorg, under det juridiske Fakultets Tilsyn udgivet af V. A. Secher. Indb. 3 Kr.

Modus confitendi. De passione Domini. Et tabt dansk Skrift fra c. 1500. Udgivet paany af C. Bruun. 1 Kr. 25 Øre.

Nielsen, O., Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse. Første Del: Kjøbenhavn i Middelalderen. Med en lithograferet Grundtegning. 5 Kr.

— — Anden Dels første Hefte: Kjøbenhavns Historie indtil Reformationens Indførelse. Med 2 Træsnit. 2 Kr. 50 Øre.

— — — Tredie Dels første Hefte: Kjøbenhavn i Aarene 1536—1660. Første Dels første Hefte. Med 8 Træsnit. 2 Kr. 50 Øre.

— Liber census Daniæ. Kong Valdemar den Andens Jordebog, udgivet og oplyst. 6 Kr. 75 Øre.

Paludan-Müller, C., Sagnet om den himmelfaldne Danebrogsfane. 75 Øre.

Paludan-Müller, J., Gullands Forhold til Danmark og Sverrig i det 14., 15. og 16. Aarhundrede. En historisk Monografi. Efter Forfatterens Død udgivet af C. Paludan-Müller. Med Portræt og Kort. 2 Kr.

Reinhardt, C. E. F., Valdemar Atterdag og hans Kongegjerning. Med et Tillæg af hidtil utrykte Diplomer. 9 Kr.

Rørdam, H. F., Mester Jørgen Jensen Sadolin, Fyns Stifts Reformator og første evangeliske Biskop. 2 Kr.

— — fra Universitetets Fortid. Med Universitetets ældste Sigil. 2 Kr. 50 Øre.

Samling af Reskripter, Resolutioner samt kollegiale og ministerielle Skrivelser af mere almindelig Interesse fra 1660—1860. Udgiven af T. Linde, P. Schjørring og O. Algreen-Ussing. Første—andet Bind. 25 Kr.

Samlinger, kirkehistoriske, udgivne af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. Første Række. Ved L. N. Helveg. Andet Binds andet—fjerde Hefte. 4 Kr. 65 Øre. (Første Bind og andet Binds 1ste Hefte udsolgt.)

— Anden Række. Ved H. F. Rørdam. Ogsaa med Titel: Ny kirkehistoriske Samlinger. Første—sjette Bind à 8 Kr.

— Tredje Række. Ved H. F. Rørdam. Første—andet Bind à 8 Kr. Tredje Binds første Hefte. 2 Kr.

Secher, V. A., om teksterne af kong Kristian den femtes danske lov og lovens udgivelse. 50 Øre.

Steenstrup, J. J. S., Harald Haardraades Tog til Limfjorden og Limfjordens Tilstand i XI. Aarhundrede. En Undersøgelse. Med 1 Kort. 2 Kr.

Thorsøe, A., Kong Frederik den Femtes Ungdom og Thronbestigelse. Et historisk Omrids. 1 Kr. 35 Øre.

Ugeskrift for Retsvæsen. Aarg. 1867—75. (109 Kr.) 60 Kr. 1876—80 à 14 Kr. pr. Aargang.

Worsaae, J. J. A., de Danskes Kultur i Vikingetiden. Med 29 Afbildninger. 1 Kr.

SAMLING

AF

KONGENS RETTERTINGS DOMME

MED UNDERSTØTTELSE AF KULTUSMINISTERIET

UDGIVNE AF

V. A. SECHER.

Blandt historikere og retshistorikere har der længe kun været én mening om ønskeligheden af, at de på kongens retterting afsagte domme kunde blive i mere omfattende grad tilgængelig end hidtil. Kopibøgerne, hvori de siden reformationstiden ere blevne indførte, ere til dels dårlig skrevne, dels give de dommene med hele deres indledningers vidtløftighed, som gör det vanskeligt uden stort arbejde, at få forestilling om, hvorvidt en dom har noget for det specielle æmne anvendeligt indhold. Rosenvinges bekendte »udvalg af gamle danske domme« i 4 bind når kun til 1595 og har på langt nær ikke en gang fåt det vigtigste med. Idet nu den udgave, på hvilken herved indbydes til subskription, stillede sig det som opgave, at fyldestgöre de krav der fra historisk, juridisk og sproglig side måtte være at stille til en udgave af dommene, blev det klart, at en betydelig forkortning af det foreliggende omfattende stof måtte finde sted, hvis det overhovedet skulde blive mulig, at få dommene i det hele udgivne, og man ikke vilde nöjes med et nyt mere eller mindre vilkårligt og utilfredsstillende »udvalg«. Efter som de enkelte domme derfor syntes af vigtighed, har en större eller mindre udeladelse af det rent formularmæssige eller betydningsløse, ligesom også en afkortning i den i det 16—17de århundrede så regelløse retskrivning dog kun efter bestemte, nöje præciserede principer fundet sted, men om disse forhold henvises til den indledning, som vil følge med 1. Bind. Det almindelige princip har været, at intet af nogen historisk, kulturhistorisk, juridisk, topografisk eller sproglig betydning skulde blive udeladt. De domme, som ville blive optagne, ville angå det tidligere danske rige, derunder Skåne, Halland og Blekingen, hvorimod de norske domme mere passende ville kunne danne en samling for sig. For straks at kunne bringe så meget nyt som mulig, besluttedes det först at tage fat på dommene fra 1595, det år da Rosenvinges »udvalg« stanser, og til 1660.

Såfremt den offenlige understøttelse måtte vedvare, vil samlingen af kongens rettertings domme udkomme med omtrent 20 ark om året i hæfter på 9—10 ark til en Pris af 25 øre pr. ark. Omtrent 40 ark ville udgöre ét bind, som vil blive forsynet med navne- og sagregister og en kortfattet ordfortegnelse med forklaring.

København, i Maj 1881.

G. E. C. GAD.

Af forkortelser mærkes: S. l. — skånske lov; J. l. — jyske lov; V. s. l. — Valdemars sællandske og E. s. l. — Eriks sællandske lov; Hdb. — herredagsdombog; Rdb. — rigens dombog; (fr.) efter et dokument betegner, at det blev fremlagt i retten; Fr. i begyndelsen af domsgengivelserne — fraværende ɔ: ikke deltagende i den pågældende doms afsigelse.

SAMLING

AF

KONGENS RETTERTINGS DOMME

UDGIVNE AF

V. A. SECHER.

MED UNDERSTØTTELSE AF
MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET.

ANDET HÆFTE.

KØBENHAVN.
FORLAGT AF G. E. C. GAD.
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.
1881.

G. E. C. Gads Forlag.

Aagesen, A., Fortegnelse over Retssamlinger, Retsliteratur m. m. i Danmark, Norge, Sverig og til Dels Finland, med Angivelse af vigtigere Lovbud fra en forholdsvis senere Tid. 2 Kr.

Aubert, L. M. B., Udsigt over de norske Loves Historie indtil Nutiden. 1 Kr.

Carstensen, E., Hjørlunde Sogns Historie. 3 Kr.

Dahl, H., dansk hjælpeordbog, til fredning af det hjemlige og uddrivelse af det unyttige fremmede i vort modersmål. 10 Kr.

Diplomatarium, Kjøbenhavns. Samling af Dokumenter, Breve og andre Kilder til Oplysning om Kjøbenhavns ældre Forhold før 1728. Udgivet ved Kjøbenhavns Kommunalbestyrelses Omsorg af O. Nielsen. I—IV Bind. 32 Kr. 60 Øre.

— — V Binds 1ste Hefte. 4 Kr.

— — Register til I—IV Bind. 2 Kr.

Ellesen, P., danske Skrifter, udgivne af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie ved C. E. Secher. Første Bind. 6 Kr.

Friis, F. R., Optegnelser om Gjentofte Sogn. 1 Kr.

— Tychonis Brahei et ad eum doctorum virorum epistolae nunc primum collectae et editae. Fasc. I—III. à 1 Kr. 40 Øre.

Gjellerup, S. M., Biskop Jens Dinesen Jersin. Bidrag til Danmarks Skole- og Kirkehistorie i det 17de Aarhundrede. Udgivet af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. 2 Kr. 75 Øre.

Hammerich, F., en Skolastiker og en Bibeltheolog fra Norden. Udgivet af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. Med et Lithographi. 4 Kr.

Heise, A., Kristiern den anden i Norge og hans Fængsling. En historisk Undersøgelse. 3 Kr.

Helveg, L. N., de danske Domkapitler, deres Oprindelse, Indretning og Virksomhed, før Reformationen. En historisk Skildring. 65 Øre.

Holm, E., Danmark-Norges udenrigske Historie under den franske Revolution og Napoleons Krige fra 1791 til 1807. I—II. 14 Kr.

— Geistlighedens Optræden ligeoverfor Staten fra Slutningen af Constantin den Stores Regjering indtil det Vestromerske Riges Fald. En historisk Skildring. 6 Kr. 75 Øre.

Højesteretstidende. Udgiven af Højesterets Protokolsekretairer. Pr. Aargang 12 Kr.

Jürgensen, E., nyt Lovlexikon. Første—sjette Bind. 84 Kr. 75 Øre.

Jørgensen, A. D., den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling. Udg. af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. 16 Kr.

Kildeskrifter, historiske, og Bearbeidelser af dansk Historie især fra det 16de Aarhundrede. Monumenta historia Danicæ. Udgivne af H. Rørdam. I—II. 20 Kr.

Kinch, J., Ribe Bys Historie og Beskrivelse indtil Reformationen. Med 5 Billeder og Kort. 7 Kr. 12 Øre.

— Ribe Bys Historie og Beskrivelse fra Reformationen indtil Enevoldsmagtens Indførelse (1536—1660). 1ste—2det Hefte. à 1 Kr. 20 Øre.

Kirke-Kalender for Slesvig Stift, udgiven af J. Barfod og H. Rørdam. 2 Kr. 75 Øre.

— Anden Aargang. 2 Kr.

Kirkelove, danske, samt Udvalg af andre Bestemmelser vedrørende Kirken, Skolen og de Fattiges Forsørgelse fra Reformationen indtil Christian V's Danske Lov. (1536—1683). Udgivne af H. F. Rørdam. 1ste Hefte. 2 Kr.

Krakes Maal eller Regner Lodbrogs Dødssang. Oversat paa Dansk af C. Berntszøn. (1652.) Ny Udgave. 1 Kr.

och oprørsk menniske traadseligen slagit paa bordet for hannom med sin nefve, støt och trampit med fødderne, opslog raadhusdørren, udraabt och ofverskregit dennom for den menige mand, at de dømte emod gud och deris samvittighed, begierde, at borgerskabit saadant vilde lade gaa dennom til hierte, hvilket hverken dennom eller deris formend tilforn sket er; begierendis underdanigst, vi ville hafve en naadigst indseende, at hand for saadan ofverlast, spot oc foractelse, som den menigheden vilde bringe til oprør, motte stande dennom til rette". — Som svar fremlagte H. D. 2 breve fra M. H. og N. J., som havde været fremlagte for borgemester og råd, om at det var dem vitterligt, at H. H. havde optinget for N. Skram og givet ham penge for utroskab, hvortil H. H., som var indstævnet, svarede, at det var bænkebreve, hvortil han ikke havde fåt varsel, og derfor vare de også dömt unöjagtige ved Viborg landsting den 18. juni. O. Rosenspar berettede, at N. Skram til ham og Clavs Podebusk på deres spörgsmål på H. H.s vegne havde sagt, at han ikke havde H. H. at beskylde for nogen utroskab, og det samme berettede Movrits Styge, at N. Skram også havde sagt til Viborg landsting. Dom: Borgemester og råds dom „bør ved sin fulde mact at blifve". *Hdb. 14, 211—14.*

[1]) *Rec. 1576 § 5.* [2]) *Rec. 1558 § 20.*

9. avg. (*Nærv. de samme*). Jacop Hanssen, slagter, borger i København, tiltalte borgemester og råd sstds. for en dom, de havde afsagt mellem ham og slagterlavet, skönt intet vidnesbyrd var forhørt, så og for deres rådhusbog, hvori en artikel skulde være indtegnet, hvormed han sin retfærdige sag kunde forsvare. Han havde og indstævnet menige slagtere i slagterlavet og fremlagde nu dommen af 4. febr., lydende: „Lavrits Christenssen, oldermand for slagterlaugit der sammesteds, Rasmus Fuel, Søfren Lavritssen och Niels Hanssen slactere paa deris egne och menige laugsbrødris vegne, at hafve i

rette stefnt J. H., slacter her i Kiøbnehafn, och gifvit hannom for sag och beskylding at hafve kiøbt och handlit med adskillige tiufve, som for deris misgierninger och for de koster, hand af dennom bekommit hafde, der for byen vor blefven ophengde, hvormed hand deris ganske laug storligen skulde hafve vanærit och foractit, och nafngafve adskillige, hand hafde kiøbt med, som vor stollen fra och tiufvene vor hengt for, saa och kiøbt for[ne] faar och andit for megit ringere kiøb, end nogen de andre slactere kunde paa de tider kiøbe, hvor af nok vor at anses, at samme faar vor stollen; mente fordi, hand samme deris laug burde kvit at være, hvortil J. slacter svarid sig icke at hafve vist for[ne] faar och øxen, hannom vor solt, at hafve værit stollen, och af den sidste tiuf at være undskyldit, begierit fordi fremdelis at motte bruge deris laug, som hand hertil giort hafde. Och da saa derpaa er blefven afsagt for rette, at efterdi J. slacter nogen gange efter hinanden hafde kiøbt och handlit med adskillige tiufve, som her for byen for deris misgierninger erre ophengde, och i sønderlighed af den sidste tiuf, Jens Villatssen, ladit sig tre hiorde stollen faar, hver hiord under en serlig merke, tildrifve, dennom ulouglig kiøbt for en ringe pendinge och derfor optingit til kongl. mait. och byen; och efter at sligt kiøb er emod slacterlaugs skraa, hvilken medfører, at ingen skal kiøbe mere end 10 faar eller lam af hver drift [1]), uden det gielder for alt embedit, och hvo samme laug vil niude, skal være saadan mand, at hand maa staa i loug och tov med hver dannemand, viste vi icke anderledis [der] paa for rette at afsige, end at J. slacter dermed hafver forset sig emod slacterlaugs friheder och bør samme laug fraskilt at være". Borgemester och raad mødte, vare sin dom bestændig og berettede „at J. slacter vor af de andre slactre anklagit at hafve kiøbt och handlit med tiufve øxne, kvier och faar, och det for halft værd, och i det sted de hafver mot gifve for støckit 4½ och 5 ℔, hafver hand ickon gifvit tiufven 28 ß for støckit, och der det med hannom er blefven aaben-

bare, och samme tiuf for sine misgierninger er blefven henrettit, hafver hand icke vilde lide dom och rettergang med bønderne och efter lougen mist sit verd, men optingit och gifvit dennom pendinge for faarene, och der hand af vor fogid och byes kiemmener er blefven derfor tiltalit, hafver hand ingen lougmaal heller med dennom vilde udstaa, men tingit under toug; hand och det icke alleniste, men och hafde kiøbt hele haabe faar ved 89 støcker, endog deris skraa skal formelde, at ingen skal maa kiøbe flere end 10 støcker af hver drift". De påstode derfor, at deres dom måtte blive ved magt. J. slagter nægtede, at han vidste, de får vare stjålne, det var også hans hustru, som havde købt dem, han havde kun betalt dem, ikke heller havde han optinget paa anden måde, end at han havde betalt bønderne, som havde mistet fårene. Dom: „Efterdi befindis J. slacter och hans høstru at hafve kiøbt och handlit med tiufve och emod slacternis laugs skraa kiøbt hele drifter faar", så bör borgemester og råds dom ved sin fulde magt at blive. *Hdb. 14, 214—16.*

[1]) *I slagternes skrå (Købh.s diplom. 2, 489—90) § 15 hedder det: „item skal och ingen kiøbe mere af dreftefæ end it par øxen til sit embede och it deger lamb, uden det gielder for al embedet, saafremt embedet vil være i det kiøb".*

9. avg. (*Nærv. de samme*). Hr. Jens Povilssen, fordum sognepræst i Sølfvitsborg, tiltalte mester Mogens Matssen, superintendent i Skaane stift, for to stævninger, denne og lænsmanden havde givet ham over her Daniel Hanssen, sognepræst dèr i byen, og dog nu moksen i tre år havde opholdt ham retten på, så han hverken kunde få dom eller skriftlig bevis på, hvad der var svaret til stævningen, og påstod M. M. burde stå ham til rette derfor. Indstævnte mødte og berettede, at der var mange klagemål over her J. P., og da han „merkte, at saggen vilde gaa hannom under øgne, afstod hand velvilligen sit kald, paa det hand icke med retten

skulde blifve derfra dømt“, hvilke klagemål han lod oplæse, men skönt her J. P. havde afstået kaldet, vilde han dog tilholde sig kaldet og tog stævning over eftermanden. Den förste stævning var efterblevet, fordi lænsmanden på Sølfvitsborg Peder Brade „vor udi vor naadigste forfald“. Efter at den anden var givet, var indstævnte død, og naar her J. P. ikke havde kunnet få skriftlig afsked, var det kun, fordi han ikke vilde give den originale stævning, men kun en kopi fra sig. Han påstod derfor frifindelse. Dom: Mester M. M. bör for her J.s tiltale kvit at blive, og eftersom han „hafver tilkiendegifvit, at her J. P. for hans grofve forseelse er blefven skilt fra Sølfvitsborge sogne, da hannom derfor af vor lensmand at tiltalis och straffis som vedbør“. *Hdb. 14, 216—18.*

Kongens og rigens domme 1597.

2. mars. Sten Brahe til Knudstrup, embedsmand på Kallundborg, forfulgte Niels Arenfeldt til Gundertved, fordi han tilholdt sig „en skoufpart i Sæby ore, som os och kronen tilhører med rette efter en oldinge gang, som oldinge hafde svorit och giort, hvor vit Gundertved fang forstrakte sig, hvilket oldingetoug siden af nogen vorre gode mend, som hafver værit derpaa, er underdømt, ligesom det icke hafde værit gangit“, skönt den var ham fradömt ved Løfve herredsting den 1. apr. 1596, og han ved herredsting og landsting var forfulgt med æskning. N. A. mødte (indlæg) og klagede over, at herredsfogden ikke havde villet give ham respit til at føre vidnesbyrd, og at ham var æskning overgåt, skönt herredsfogdens dom var indstævnet til landstinget. S. B. beviste, at æskningen var dateret efter landstings stævningen, så „hand fordi icke kunde med rette sige sig for kort med retten at være ofverilit“, og påstod,

at hans forfølgning ikke burde opholdes. Dom: Sagen opsættes i 6 uger, for at N. A. imidlertid kan indstævne herredsfogdens dom for Sællands landsting, hvis Sagen ikke kan forliges. Sker det ikke, skal S. B. gå videre i sin forfølgning. (Vordingborg). *Rdb. 1586—97, 280—82.*

12. maj. Niels Anderssen, byfoged i Veile, forfulgte Hendrik Dittmer, borger i byen, fordi han ikke havde betalt sise, $^{1}/_{2}$ daler af hver amme, af 27 ammer vin, som han havde ladet indskibe for byen og opskibe ham ubevidst, skönt han var dömt til byting og landsting. H. D. mødte med indlæg. Dom: Så længe landstingsdommen står ved magt, bör N. A. komme til forfølgning over H. D. Nostro ad causas sub sigillo, teste Christophoro Valckendorfio magistro aulæ nostræ, tenente locum justitiarii nostri dilecti. (Kiøbenhafn). *Rdb. 1586—97, 282—84.*

19. juli. Hans Holst, borger i København, forfulgte Hans Bang, borger sstds., til at efterkomme borgemester og råds dom af 29. oktbr. 1595 (fr.), hvori han var tildömt at bøde ham sine 3 mark for nogle ærerørige ord. Igår var deres rette 6. uge tægte dag, og da haver vi opsat sagen til idag. H. B. mødte med indlæg, hvori han gentog sine ovfr. s. 142 gengivne indvendinger. Dom: Da H. B. er af borgemester og råd i København tildömt at bøde sine 3 mark og være mindremand, og ham efter samme dom er æskning overganget, og samme dom og æskning endnu står ved magt og er ustævnet, hvorfor H. H. har fåt vore og rigens lovdagsbreve, så bör denne, da H. B. hverken til sit værneting ej heller her har udlagt samme bøder, tage vor og rigens forfølgning, som han har sluppet den, og K. B. igengive ham hans skellig og bevislig kost og tæring. (Draxholm). *Rdb. 1597—1609, 1—3.*

22. avg. (*Nærv. Axel Gyldenstiern til Liungbygaard, råd og statholder i Norge, og Envold Krusze til Hiermidsløf-*

gaard, vor rentemester). Povil Nielssen, rådmand i Odense, forfulgte Erik Bilde til Kiersgaard til at efterkomme „vor egen och vort elskelige rigens raads dom“ af 14. juni 1596 [1]), som ikke var fuldgjort. I løverdags var deres rette 6. uge tægtedag, og sagen blev da „for nogen leilighed, sig derudinden begaf“, opsat til idag. E. B. lod ved fuldmægtig fremlægge indlæg, hvorefter han altid havde været og endnu var overbødig at være over regnskab med P. N., når denne „kunde bevilge“ de gode mænd, som vor og rådens dom om formælder, at være tilstæde i Odense, samt et tilbud [2]), han ved Ofve Bilde og Hans van Mellen havde gjort P. N., efter at denne havde taget rigens 6 ugers påmindelse. Han var derfor med uret kommet i rigens forfølgning. P. N. svarede, at E. B. og fru Anne Thidemandts havde mødt i Odense 8. dag efter scti. Mickels dag og gennemset hans regnskab uden at tale om regnskab, de havde med ham, og lovet at betale, hvad ikke var sket. Han påstod at burde komme videre til vor og rigens forfølgning, og at E. B. burde stande ham til rette for kost, tæring, skadegæld, forsømmelse og brevpenge efter rigens ret. Da have vi tilspurt H. K., om han havde her nogen register eller regnskab, hvormed han på E. B.s vegne kunde spilde P. N.s forfølgning, eller noget, hvormed han vilde göre udlæg, hvad han nægtede. Dom: „Efterdi vor forrige dom formelder, at ....[3]), hvilket icke er for os bevist efter samme voris dom at være sket, och E. B. endnu biuder sig til regnskab, da sagde vi saaledis derpaa af for rette, at E. B. bør efter vor dom at ind-[d]rage udi Odense och det inden i dag tre uger til nu paa løfverdag 14 dage først kommendis, som er den 10. septbr., och da uden ald videre undskylding at giøre til en endelig ende med P. N. om samme Otte Emmikssøns gield, och hvis hand da for sin anpart P. N. deraf skyldig blifver, det strax uden videre udfluct at fornøie och afbetale baade hofvidstoel, kost, tæring, skadegield, brefvependinge och anden interesse,

som hand derpaa hafver giort och anvent til den dag efter rigens ret, och E. B. derpaa at tage nøgactig bevis, at dét er dennom emellom klart giort, och dersom E. B. dette icke giører, da P. N. at have fuld mact och ret at tage vor och rigens forfølling igien, som hand den sluppit hafver." Teste Christophero Valckendorfio locum tenente justitiarii. (Kiøbnehafn). *Rdb. 1597—1609, 3—6.*

[1]) *Hdb. 14, 135—36 se ovfr. s. 92,* [2]) *Det nævnes ikke, på hvad tilbudet gik ud.* [3]) *Se ovfr. s. 92.*

27. novbr. (*Nærv. Anders Dreszelberg til Vognserup, embedsmand på Aaleholm*). Hans Dallhuszen, borger i København, forfulgte ved sin svigersön Jacop Brun, borgemester sstds., Hendrik Mumme, borger sstds., til efter sit brev at betale 2000 gode enkende daler. „Endog det i morgen vor deris rette 6. uge dag at møde derom for os, dog gafve de dennom i dag velvilligen i rette". H. M. gjorde bl. a. gældende, at han havde regnskab imod håndskriften, hvortil J. B. svarede, at det ikke vilde strække til at betale renten med; hvis H. M. vilde stille nöjagtig borgen og forvaring, for hvis som rester, skulde det ham gærne bedages efter håndskriftens lydelse. Dom: „Efterdi vi befinde eskning at være gangen efter H. M.s handskrifts liudelse, men intet regnskab giort, hvad leverit er, och hvad rester, hafve vi med begge parternis bevilling den sag optagit til 14 dage efter tiufvende dag jule, som er til den 26. januarii først kommendis; midlertid skal de hiemme eller for borgemester och raad och andre dannemend være ofver regnskab sammens och ofverregne, hvad endnu videre betalis skal och afkortis udi renten efter for^{no} handskrifts liudelse, och derom indbyrdis forenis, saa at H. M. efter sin udgifne handskrifts liudelse tilfridsstiller H. D., hvis hand hannom med rette plictig er, eller derforre hannom med nøgactig borgen pant eller forvisning tilfridsstiller; saa frampt det

icke sker disforinden, da tager H. D. sin forfølling, eftersom hand den nu sluppit hafver". (Draxholm). *Rdb. 1597—1609, 7—8.*

Kongens og rigens råds domme 1598.

Disse efterskrefne domme erre udgangne udi den herredag, som holtis udi Kiøbnehafn den 15. junii, hellig trefoldigheds søndag, anno 1598 udi vor allernaadigste herris konning Christian den fierdis egen nerværilse, ofverværindis disse efterskrefne Danmarkis rigis raad[1]*: (Hdb. 14, 219.)*

[1] *Listen er den samme som ved år 1596 (se s. 66), kun fattes A. Gøe; C. Valckendorff er d. r.s hovmester, og Eske Brock skrives til Estrup. Det kan dog kun tilskrives en forglemmelse hos rigens skriver, at A. Gøe ikke er blevet optaget på listen, ti straks ved den förste dom nævnes han blandt de rigsråder, som ikke deltoge i den sags pådömmelse, skönt de ellers vare tilstæde ved herredagen. På den anden side findes der fra denne herredag en hel del domme, ved hvis afsigelse han må have afgivet sin stemme, fordi hans navn ikke findes blandt de dommere, som af en eller anden grund ikke afgave nogen stemme, se bl. a. domme af 17. juni.*

---

15. juni. (*Fr. S. Brahe, A. Gøe, A. Hvitfeldt, „som self gik i rette"*). S. Brahe til Knudstrup, embedsmand på vort slot Kallundborg, tiltalte A. Hvitfeldt til Odersberg, råd og rigens kansler, embedsmand på vort slot Draxholm, Niels Pederssen til Ingelsted, Jacop Trolle til Sonnerup, Børge Trolle til Troldholm, Hendrik Gyldenstiern til Ifversnes, fru Beate Hvitfeldt til Svenstrup, vor elskelige gemals hovmesterinde, fru Litsebet Friis til Berridsgaard med deres lovværger for en gård i Bendeboe, som afg. Herluf

Trolle havde solgt Frederik II, men som nu Henrik Belov havde bevist, at hans hustrus forældre havde solgt til en genkøb, hvorfor han ved at opbyde pengene havde fåt sig gården tildömt, hvad der bevistes med landstingsdom af 28. maj 1595. Han påstod, at indstævnte burde udlægge en ligeså god gård. A. H. mødte på egne og medarvingers vegne og berettede, at den gård var af H. T.s hustrus, fru Birgitte Gøis, arvegods og var tilskødet Fredrik II som sådant, hvad han beviste med skiftebrev efter hr. Mogens Gøe og kopi af mageskiftebrevet. Han tilbød, at arvingerne, skönt de ikke havde arvet noget efter fru B. G., dog, da deres moderbroder og faderbroder på hendes vegne havde magelagt gården, vilde göre kronen udlæg, når tiltale til hendes arvinger måtte være dem forbeholdet. Dom: H. T.s arvinger bör stille os tilfreds for den gård i Bendebo, og hvis tiltale de kan have til fru Birgitte [1]) Gøis arvinger, som alene have arvet fru Birgitte Gøe, være dem frit fore. *Hdb. 14, 220—21.*

[1]) *Hdb.* Hellevig.

15. juni. (*Fr. M. Pasberg, A. Gøe, J. Sefeldt*). Jens Kruckov til Arsløfgaard tiltalte Gabriel Knudssen, landsdommer i Fyn, for hans dom af 26. febr. 1597, hvori han med Hensyn til Ovse Lavritsis bekendelse bemærker, at som Jens Axelssen (han og hans broder Eiler A. vare mødte for deres søster) formener, at den er lögn og uret, så den ikke bör at komme hans søster, jomfru Christentse, efter recessen [1]) til skade imod hendes benægtelse, „finder jeg mig besverget udi at omkiende eller paadømme jomfru C. enten til erklering eller skade, efterdi hun skal formelde udi hindis skriftelige undskylding og beretning, som hun hafver sent til Salling herridsting, at hafve maalt fru Annes brudeseng, efter som udi for^{ne} bekiendelse berøris, mest af den aarsage lougen [2]) medfør, at den, som vedgaar nogit af det, han sictis forre, skal bøde for saa megit, hand for sictis, eller gifve loug, at hand for yder-

mere, end hand kiendis, er uskyldig, saa och fordi hun er en adelsperson", og sagen angår hendes liv og ære [3]), men efter den lejlighed indstiller sagen for kongen og rigens råd. J. K. klagede over, at G. K. i denne dom havde „indført hans søster til forkleinelse, at hun skal hafve vedgaait at hafve maalt fru Anne Bildis brudeseng, hvilket hun høgligen sver och benecter, det udi ingen mening at være sket end at lade giøre en anden brudeseng der efter, och maalit siden at være sent til Røkield, som gaat adels folk vitterligt er, och skal det udi samme hans dom noksom lade sig se, under forblommit mening hannom at hafve dømt paa hans søster, endog hand siden i dommen vil forhøfle, det icke hans dom at være", og indstiller den for kongen og rådet; derhos mente J. K., at G. K. havde „misbrugt det 26. capittel udi lougen, som alleniste taler om gieldssag", og „forser sig til, hannom aldrig at kand bevise hans søster nogen tid at hafve bekient eller vedgaait nogen troldom at hafve begangit"; derhos fremlagde J. K. et tingsvidne, om at han havde været til tinge med sin søsters beretning, hvori hun benægter „sig intet at vide af den troldomshandel, som de troldkvinder Ovse Lavritses och Gunder Kieldersvends hafver hende paasagt". G. K. mødte med indlæg, hvori han erklærede ikke at kunne dömme anderledes efter jomfru C.s beretning, hvori hun havde vedgåt at have målt sengen, „dog det icke skulde være giort udi nogen ond mening nogen til verste". Havde hun derimod „giort sig fremmid ved alt, hvis samme bekiendelse om formelder, och der ingen louglig eller nøgactig bevis hafde hoes været, hafde jeg vel efter recessens 18. art. kunde forholt mig, som medfører, at troldfolk eller andre udediske mennisker, hvilke der for uerlige sager erre forvunden, icke maa stande til troende". Han kunde derfor ikke indse, at han havde forklejnet jomfru C. på ære eller læmpe „eller værit Eiler Brockenhus [4]) tilbevaagen enten med udtrøckelige ord eller under forhøflit eller forblommit mening, ei heller min afsegt med andit forhøflit end den del, som med

loug och ret er at forsvare". Dom: „Efterdi hvis i de maade udi vor landsdommers dom er indført, er indført for en betenkelse och icke for nogen dom", da bör hans dom ved sin fulde magt at blive. *Hdb. 14, 221—23.*

[1]) Rec. 1558 § 18. [2]) Her må være sigtet til J. l. 2, 61: „om nogen mand kalder paa anden paa tinge, at hand hafver laant anden sine penninge . . ., da er den, som sictis, skyldig ud at legge saa megit, som hand ganger ved, oc gifve der paa tolf mends ed". Hvis der af J. K. ved „det 26. capittel udi lougen" er tænkt på J. l. 1, 26: arvingen, som vedgår arv og gæld, „gielde al den gield, der kræfvis eller gifve lov paa den dødis vegne", som det lovsted, landsdommeren i sin dom skulde have haft for öje, så giver det vel samme mening som J. l. 2, 61, men efter den måde, han gengiver lovens mening, har dog nærmest den sidste § foresvævet ham. [3]) Rec. 1558 § 27. [4]) Se dom i Hdb. 14, 239—42 ndfr.

16. juni. (*Fr. M. Pasberg, A. Gøe, J. Sefeldt*). Dronning Sophia tiltalte (indlæg) ved sit visse bud A. H. Frants Urne, for han ikke vilde betale den sum penge, han skyldte Morten Nielssen, hvis sag er tilfalden dronningen for hans forseelse, for en gård i Assens, han havde købt af ham. A. H. fremlagde F. U.s håndskrift til M. N. af 3. febr. 1589, hvorved han, når han ikke betalte til de aftalte tider, forpligtede sig til „at indholde udi it erligt herberg udi Odense" og ikke sig „der ud igien at begifve ofver rendestenen", för han havde betalt. Dernæst ridebrev af 20. juli 1596, hvorefter 4 adelsmænd, som med vore og rigens breve dertil vare tilholdte, havde manet F. U. at „holde indliggere" i Odense, brev af 12. jan. 1597 af 6 mænd i Assens om, at dronningens fuldmægtig havde spurgt F. U., om han ikke „vilde indholde", som hendes brev havde befalet ham det, og F. U. svaret, at han kun vilde holde sig efter kongens dom. A. H. påstod derfor, at F. U. burde stå til rette, efterkomme sit brev og udlægge den anvendte omkostning. F. U. mødte og mente, at han efter et håndskrift af 6. juli 1588 om noget tiende korn

at opbære havde regnskab med M. N., hvortil A. H. svarede, at dette ikke vedkom denne sag og var desuden aldrig blevet påtalt af F. U., mens M. N. var tilstæde. F. U. nægtede nu at have fåt skøde på den omtvistede gård, hvorpå A. H. fremlagde den mellem ham og M. N. indgåede kontrakt samt det skøde af Assens byting 5. febr. 1595, M. N. havde gjort F. U. Denne indvendte, at en del af gården var ham afvunden, og i rette lagde en dom af Assens byting 25. apr. 1593, hvorved Sander Meell var kvitdömt for høringsdele, F. U. forfulgte ham med for nogen kammerloft og en have. A. H. svarede, at det vedkom ikke den gård, som var solgt F. U., ti M. N. havde der to gårde, den ene, hvortil kammerloftet og haven hørte, var hans datters, og den anden hendes moders, M. N.s hustrus, men fordi Morten[1]) Nielssen havde i sin tid taget dem fra den ene gård og brugt dem til den anden, vilde nu F. U. nøde M. N. til at sælge sig dem med gården, skönt F. U. havde været med ved skiftet, hvad han beviste med adskillige i rette lagte breve. F. U. indvendte mod det skøde, at han ikke havde fåt varsel til dets udstædelse, og at det derfor af gode mænd var dömt magteløs den 19. juli 1596, og påstod frifindelse for sagsøgerens tiltale. Dom: „F. U. bør efter sit bref och det ridebrefs liudelse at tilfridsstille vor kiære fru moder och S. M., hvis pendinge, hofvidstoel och skade for^{ne} ridemendsbref paaliuder, med hvis skade der siden paagangit er, eller och efter samme ridebref at indholde, naarsomhelst hindis kiærlighed derom lader hannom advare, uden hindis kiærlighed hannom nogit udi samme summa vil forskaanit hafve, dog skal høgbem. voris kiære fru moder och S. M., naar samme summa erleggis, igien giøre F. U. nøgactig forvaring paa samme gaard udi Assens efter den første contractis liudelse, som emellom F. U. och M. N. gangen er.“ *Hdb. 14, 223—28.*

[1]) *Hd.* Frants.

17. juni. (*Fr. M. Pasberg, A. Gøe, A. Friis*). Povil Harbo i Ensgaard tiltalte A. Friis til Harridskier, råd og embedsmand på vort slot Riberhus, Palli Fasti til Mindstrup, tiltagen i Jacob Hardenbergs sted, Gert Roszengaardt til Stensballe, tiltagen i Niels Skrams sted, Hans Skram til Skoufgaard, tiltagen i Kield Brockenhusis sted, Jens Porsz, Hans Riber, borgemester i Horsens, Christen Matssen, Clavs Knudssen, Morten Stiitt og Jørgen Frantssen, rådmænd der sammesteds, N. H. i Ølsted, N. T. i Stovebierg, O. L. i Dalby og N. J. i Hvorum for en granskning, de havde givet fra sig om det manddrab, som hans sön Knud Harbo af nødværge havde begåt, på A. O. Han havde og stævnet Manderup Parsberg til Hagisholm, råd og embedsmand på vort slot Olborghus, om han havde noget derimod at sige. P. H. mente, at den granskning ikke kunde gælde imod hans tingsvidne af Horsens byting 16. novbr. 1596, hvorefter R. J. i Katsund og P. K., tjænende C. I., havde vidnet, at de den 31. okt., da drabet skete, havde ståt i C. I.s dör og hørt, at Knud Povilssen råbte og bad A. O. „for guds skyld, at hand skulde være hannom forbi, hand vilde slet intet hafve med hannom at giøre". P. H. påstod, at afstanden kun var 25 favne; granskningen formældte kun om ord og tale, ikke om råben, hvorimellem der var „stort adskil". Derfor mente han „ei heller sandmænd deris ed dermed kunde bestørkis". A. Friis og Palli Fasti så og M. Pasberg vare mødte og i rette lagde granskningen af Horsens 14. febr. 1596, lydende, at „efter den siunlig forfaring, som de derom grandskit och forfarit hafver, siuntis dennom at icke nogen, som staar udi C. J.s dør, kand høre, hvad ord eller tale, som sker paa den sted, som for[ne] drab er sket." M. P. berettede, at det vidne, som P. H. fremlagde, var underdömt, og at de, som havde vundet det, vare derfor blevne fældte. A. F. berettede, at de havde ladet måle afstanden mellem de to steder, og den var 55 „fagne". Dom: Efterdi P. H. intet fremlægger, hvormed han kan göre den

granskning unöjagtig, bör den blive ved magt og A. F. og hans medbrødre være fri for hans tiltale. *Hdb. 14, 228—30.*

17. juni. (*Fr. H. Belov, J. Sefeldt, E. Brock*). Hendrik Belov til Spøtterup, råd og embedsmand på vort slot Kallø, tiltalte Knud Mogenssen[1]) til Kiellerup for nogle ulovlige tilbud, som hand i rette lagde og som skulde være gjorte i henhold til et genbrev, K. M. havde givet afg. Jørgen og Lavrits Skram, nemlig et, hvorved K. M. havde tilbudt ham (H. B.) Kiellerup hovedgård, så og møllen med tilliggende 8 gårde, de 6 i Gunnerup by, de 2 ved Kiellerup, dog hans hustrus gods uforkrænket, som er Kiellerup skov med 4 gårde og 1 bol, liggende ved Kiellerup, så og 2 ℔ korn „i eiendom och landgilde" i M. C.s gård ved Kiellerup, som han havde udlagt sin hustru for hendes gods i Koldinghus læn og i Mors, der var tilskiftet kgl. mait., dog med slig vilkår, at han og hans hustru i bægge deres livstid måtte besidde hint gods uden al afgift, hvorimod han (H. B.) skulde give dem 4000 daler. Dernæst et tilbud af Hofbro 29. apr. 1596, hvorefter H. Belov eller hans svogre kunde købe Kiellerup gård og gods for 8000 daler, som var budt ham af en anden. Derhos berettede H. B., at K. M. med urette havde udlagt sin hustru hine gårde, og påstod, at de tilbud måtte blive magteløse, da K. M. ikke havde bevist, at ham var budt 8000 daler af nogen anden, så de „fordi siuntis ickun under it skin at være giort". For K. M. mødte J. Sefeldt, råd og embedsmand på Mariager kloster, med fuldmagt og berettede, at de Skrammer havde udlagt K. M. noget gods, og det uden al vilkår betrot ham, han til gengæld havde forskrevet sig til, at om han vilde afhænde det, skulde de have forkøbsret; da de nu efter tilbud ikke vilde overtage det, burde det stå ham frit at afhænde det til andre. Dom: „Forskrefne tilbud er ikke saa louglig, at de bør at komme de Skrammers arfvinger

emod den forhandling, K. M. och de Skrammer emellom giort er, til hinder eller skade i nogen måde". *Hdb. 14, 230—33.*

[1]) *En mellem ham og Erik Skram 1554 af kongen og rådet afsagt dom angående Tjele gård og gods er trykt i Sylov: Den materielle bevisteoris udviklingshistorie i dansk ret. 1878 s. 87—88.*

17. juni. *(Fr. H. Belov, J. Sefeldt, E. Brock).* Hendrik Belov til Spøtterup, råd og embedsmand på vort slot Kallø, tiltalte Knud Mogenssen til Kiellerup for et skøde, han havde gjort Jacop Sefeldt til Visborrig, råd og embedsmand på Mariager kloster, og som skulde være imod, hvis handel hans hustrus forældre og K. M. imellem ganget var. Han havde og stævnet J. S. med skødet og fremlagde nu en forhandling[1]) af Viburg 3. apr. 1582, gjort efter kgl. befaling af 1. oktbr. 1581, som fremlagdes, af 4 mænd mellem Lavrits Skram, Jørgen Skram og Anne Skram på den ene og K. M. på den anden side, „om hvor stor lod och anpart de Skrammer kunde lodne och tilfalde udi Kiellerup gaard och gods", som han havde fåt i magelæg af Frederik II for det gods, de Skrammer havde udlagt ham, og de da havde „ofverveigit och tillyndit de Skrammer och deris arfvinger til aarlig landskyld at kand tilkomme udi Kiellerup gods 13 ørtug rug, 5 ørtug byg, 10 Harbo pund smør, 8 brændsvin och giesteri, om K. M. døer och afgaar foruden ecte lifsarfvinger". Dernæst i rette lagdes et skriftligt tilbud, som K. M. og de Skrammer have bevilget hverandre at tage befaling til hine gode mænd at forhandle dem imellem „om samme lynding och udleg", hvorpå H. B. berettede, at hans hustrus forældre de Skrammer havde 1571 paa Frederik II's forbön udlagt til K. M. noget af deres faderlig arvegods, og at han derimod havde forskrevet sig til, at, om han døde uden livsarvinger, skulde alt hans efterladte gods tilfalde de Skrammer, at han ingen magt skulde have at afhænde det gods uden disses eller deres arvingers samtykke.

Da K. M. nu bortskiftede godset, havde de ladet gode mænd opgöre deres ret til det nye gods. Han påstod derfor, at det J. Sefeldt givne skøde i henhold hertil burde være magteløs. J. S. mødte med fuldmagt fra K. M. og gav tilkende, at sagen var indkommen for rigens kansler og hængte i rigens ret, han mente derfor, at den först burde ordeles der. „Da efterdi vor och rigens cantzeler icke kand dømme paa nogen adelsmands skøde, och vi derfor hafver for gaat anset, at der om skøden først skulde dømmis, paa det videre forhaling och omkost icke ske skulde“, så fremlagde J. S. gavebrev af Tiele 10. septbr. 1571 fra Lavrits, Jørgen og Anne Skram til K. M., en kopi af det genbrev af Tiele 10. septbr. 1571, som K. M. gav de Skrammer, lydende, at disse mod at få, hvad K. M., hvis han døde uden livsarvinger, efterlod sig, skulde betale hans søster 600 Daler, og hvis han blev tilsinds at sælge godset, skulde han först tilbyde dem eller deres arvinger at overtage det, for hvad han kunde få af en anden. J. S. berettede dernæst, at K. M. havde gjort H. B. de to tilbud, som ere refererede ovfr. s. 158, og påstod, at K. M. måtte være berettiget at sælge godset, da tilbudene ikke bleve modtagne, og at det skøde, han på Mariager kloster den 4. maj havde givet ham, var lovlig og ret givet og forhvervet. H. B. henholdt sig i sit svar til den mellem K. M. og de Skrammer sidst gjorte kontrakt. Dom: „Efterdi de Skrammer hafver skøt och gifvit K. M. samme gods icke uden med vilkor efter hans gienbrefs liudelse, som formelder, om hand døde och afgik uden lifsarfvinger, saa icke end hans søster motte arfve hannom, men skulde derfor anamme 600 dlr., och samme gienbref forstaais om adskillige slags gods, som er bode de Skrammers och hans egit gods; och efterdi hand siden self hafver bevilgt befalling til gode mend, de och hafver tillyndit de Skrammer, hvor megit de af Kiellerup gaard och gods kunde tilkomme, om hand uden ecte lifsarfvinger afdøde. och hans høstru, hvor megit hinde kunde tilkomme, och hand emod slig vilkor samme gods hafver afhent,

da bør K. M.s skøde at være døt och macteløs oc icke at komme H. B. til hinder eller skade i nogen maade". *Hdb. 14, 233—37.*

[1]) *I gengivelsen af denne „forhandling" nævnes ikke under hvilke vilkår det skulde være K. Mogenssen tilladt at sælge godset.*

17 juni. *(Fr. B. Rantzov, P. Gyldenstiern, C. Hollck).* Eske Bilde Jørgenssen, tiltalte (indlæg) på sin faders Jørgen Bildes vegne til Ellinge fru Elsebe Svabe til Giordsløf, afg. Vincents Julls enke, med hendes lovværge for et stykke skov, Skieppelund kaldet, som hun, skönt det burde tilhøre Strøby lodsejere for et fælled, vilde tilholde sig for enemærke, under påskud af, at det skulde være hende og hendes afg. søster for et enemærke imellem skift; han påstod, at samme lodder ikke burde komme Strøby lodsejere til nogen skade, og fremlagde Christian III.s forhandling af 1553 mellem afg. her Anders Bilde og fru Elsebe, Peder Svabis, om adskillige irringe og trætte, lydende bl. a. „men om det ordreft imellem Magleby, Sørup og Strøby maa hver lodseiere paadrifve kveg til, eftersom hans lod kand tolle och icke mere". For fru E. mødte Børge Trolle, admiral og embedsmand på vort slot København, og berettede, at Skieppelund lå i Magleby 3. vang og ikke i ordrevet, og efterdi fru E. og hendes börn allene vare lodsejere til Magleby undtagen hvad præstegården og degnegården var anlangende, og hun havde udskift præsten deraf, hvad han beviste med gode mænds dom, så mente han, at den var hendes enemærke, idet den kgl. forhandling kun taler om ordrevet. Han indrömmede, „at Strøby kveg hafde drefvit ind på Skieppelund hver tredie aar, naar Strøby mark, som grenser derimod, vor fellid, førend det blef indheguit af Magleby mark och icke af egen ordref, dog efterdi Strøby lodseiere icke hafde der inde en fods jord, formente hand, hun hindis endel vel motte indteppe". Da ingen kunde nøde en

anden til at holde fællig længer, end han vilde, og der nu var oldinge opkrævet at sværge markeskel mellem Strøby og Magleby, satte han i rette, om den kongl. forhandling kunde forhindre oldinge, at de jo måtte sværge et kristeligt og billigt markeskel. Derhos fremlagde han fru E. Svabis „lod, udi hvilken saa findis: item hvilken Skieppelund tilfalder, och hand skielligen vil fornøge bønderne for deris eng, da maa hand indgrafve samme skoufslod for enmerke“. Dom: „Hvad belangendis er for^{ne} lodder, som de under dennom selfver indbyrdis giort hafver, det kand icke komme nogen anden til hinder eller skade paa deris eiendom eller rette tiltale i nogen maade, och belangendis den kgl. forhandling, som fremleggis, da findis derudi hverken Skieppelund benefnt ei heller den artickel, at den jo maa indtagis, naar der lougligen medføris, hvorfor naar de icke lenger vilde nøiis med fellit, som til dis værit hafver emellom Magleby och Strøby, da den, som sig vil vide til enmerke, at opkrefve oldinge[1]) och ridemend, och der gaa om, saa vit som ret er, och den forhandling icke at forhindre oldinge, och belangendis hvis eng, som presten udi Magleby hafver inde udi Skieppelund, derfor skal fru Else efter vor kiære herrefaders bevilling och gode mends dom giøre hannom udlæg, skøde och forvaring, saa hand i alle maade sker skiel och fyllist.“ *Hdb. 14, 237—39.*

[1]) *E. s. l. 2, 54.*

17 juni. Jens Kruckov til Aarsløfgaard tiltalte Eiler Brockenhus til Nackebølle for ord og rygte, denne skulde have ført hans søster, jomfru Cristense Axelsdatter, udi „formedelst tingsvinder, hand til Salling herridsting hafver forhverfvit efter Ovse Lauritsis och Johanne Jensis løgnactige bekiendelse, at hans søster dennom skulde hafve tilkiøbt, hans høstru fru Anne Bilde ont paa at føre, och hun med dennom skulde hafve medværit med en prestmand, nu ved døden afgangen, at christne och nedsette it voxbarn, eftersom de megit løgnactig udi

deris bekiendelse, de først paa din gaard Nackebølle hafver ladit forfatte och skrifve och siden til Salling herridsting igien lest och hafver værit bestendig". Han mente, at E. B. havde höjligen forulempet hans søster som hans nære slægt og søskendebarn deri, at han havde ladet føre O. L. fra Faaborg, så hun ikke der kunde tiltales og forhøres, til sin gård Nackebølle og der fængsligen anholdet hende og en anden kvinde, som siden er død, og da disse lögnagtige mennesker ikke havde kunnet bekræfte sit vidnesbyrd, ikke heller det voksbarn, de omvandt, er blevet fundet, ligesålidt som præsten i levende live har været berygtet for at omgå med slig handel, påstod J. K., at „slig letferdige, udlefvede diefvels kroppe, som gifver dennom fra gud och til diefvelen, deris bekiendelse" ikke burde stå ved magt eller komme hans søster til nachdel, og E. B. tage de kvinders bekendelse hjem med sig igen „hans beløgte søster uforlest". E. B. mødte og lod læse en stævning udtaget mod J. A.[1]), hvorefter han tiltalte ham, fordi han havde foregivet, at E. B. havde ført en troldkvinde fra Faaborrig og til sin gård, hvad ikke skulde kunne bevises, såsom hun selv af egen fri vilje var kommen; dernæst fordi J. A. i sin stævning „forgaf, om hand icke bør at tage de løgnactige ord hiem med sig igien, som er tagen ofver hans beløgte søster", hvad der syntes ham at være ham for nær, da han ikke har sigtet J. A.s søster, men de to kvinder, som for sine misgærninger ere blevne rettede. Han fremlagde derpå indlæg, hvori han gav tilkende, „at der havde tient paa Nackebøl en kvinde ved nafn Aavse Lavritsdatter, hvilken er kommen derfra och til vor kiøbsted Faaborg och der værit, til nogen kort tid forleden hun hafver værit begierindis at motte faa hindis lifs ophold igien paa Nackebøl for hindis armod skyld, hvilket och er hinde bevilgit; nogen tid efter hun did vor kommen, hafde hun selfvilligen, unødt, utvungen och ulofforvunden bekient, hvad trold[d]oms bedrift hun med flere hafde haft emod hans høstru, hvilket och andre to kvinder, som hun udlagde, i lige

maade hafde bekient, och de alle tre udi deris bekiendelse hafver haft nogen ord om jomfru Christentse Axelsdaatter, och efterdi de derudi blefve bestendig och ikke vilde franfalde, hafde hand deremod deris bekiendelse at tage beskrefvit gifvit hinde varsel". Herved kunde han ikke have ført hende i ord og rygte, og derfor måtte J. K.s ord i stævningen „at E. B. burde at tage de løgnactige ord hiem med sig igjen, som er tagen ofver hans beløgte søster", være ham for nær, han havde ikke sigtet J. K. søster, men de kvinder, som bleve henrettede Han påstod derfor, at J. K. „burde samme hans ord och beskylding til hannom at tage hiem med sig selfver igien och dennom hoes sig self beholde", og han (E. B.) „i alle maade kvit at være" for hans (J. K.s) stævning og beskyldning. E. B. fremlagde derhos tingsvidne af Salling herredsting 12. Oktbr. 1596, at Ovse L. der bekendte, „at hun efter hindes egen begiering fik en af Eilers vogne, som vor i Faaborrig, derfra och til Nackebøl och aag der emellom ledig och løs uden al fengsel og tvang". — J. A. blev „tilspurt, om han hafde nogit at fremlegge, hvormed hand sin angifven udi stefningen kunde druc"; han fremlagde indlæg, som kun indeholdt gentagelser, paastod at burde være kvit for E. B.s stævning, og at denne burde staude hans søster til rette. Dom: „Efterdi E. B. icke hafver sictet jomfru Christentse, men alleniste tagit beskrefvit, hvis nogen udediske mennisker hafver hinde paasagt, da bør E. B. for den ulempe, hannom anmotis, fri och forskaanit at være, och hvis tiltale, som hand hafver kunde haft til J. K., for at hand hannom i saa maade hafver forulempit, den hafver hand for nogen vorre gode mends forbøn skyld afstandit". *Hdb. 14, 239—42.*

[1]) *Sagsøgeren: Jens Akselsen Kruckov.*

17. Juni. *(Fr. B. Rantzov, P. Gyldenstiern, O. Rosenspar, E. Brock, C. Hollck).* Jørgen Bilde tiltalte (indlæg) ved sin sön Eske Bilde Lauge Beck til Førsløf, lands-

dommer i Sælland, for en dom, afsagt 22. juni 1597 mellem ham og fru Elsebe Svab til Giordsløf, afg. Vincents Julls enke, med hvilken han havde ved magt dömt nogle tingsvidner, som fru E.s fuldmægtig havde ladet bære i rette til Stefns herredsting, uden at der var givet varsel for dem, idet det hed i landstingsdommen: „Efterdi fru E. Svab hindis fuldmectige hafde til adskillige tider ladit giøre forbud til tinge, at ingen skulle understaa dennom at inddrage udi hindis eiendomsskofve, Skieppelund, Hafnløf, Østerskouf eller nogen anden hindis skofve, der udi herredit liggendis, och der enten at lade hugge eller svin paadrifve, naar olden vor, och i saa maade at befatte dennom med nogen brug i for^ne^ skofve, uden hvis de kunde hafve med hindis och hindis fuldmectigis minde, och derpaa forhverfvit tingsvinder; det och til dis hafver værit en sedvanlig skik her udi Siæland, at, naar adelen vilde lade fredtage deris eiendomsskofve, hafver det værit dennom frit forre til tinge at paabiude, at ingen skulde befatte dennom med nogen brug udi samme deris skofve, eftersom forbemeldt er, och det efter deris fuldmectigis anfordring bekommit beskrefvit til tinge, endog de icke haver gifvit nogen varsel dertil, efterdi det vor ingen angiellendis uden deris egen eiendom, och efter slig tilfald da kunde hand icke emod slig gammel sedvanlig brug finde nogen tilgang for fru E. S.s tingsvinder, som i saa maade erre forhverfvit, at kunde underdømme, och ei herridsfogedens ulempe derudi, mens fant hannom kvit for stefning.“ — Efter E. B.s indlæg „hafver saggen sig saaledis tildragit“, at nogen år forleden var stor trætte mellem her Anders Bilde, som var lodsejer i Strøby, og fru Elsebe, Peter Svabs af Giordsløf, om et fælles ordrev mellem Magleby, Siørup og Strøby, og tilsidst blev den således af Kristian III forligt, at på samme ordrev skulde hver lodsejer pådrive kvæg, eftersom hans lod kunde tåle, hvilket ordrev efter samme kongelige forhandling lodsejerne til Strøby udi langsommelig tid efterfulgt haver, men nu har fru E. S. af samme fælles

ordrev med gærde indhegnet en ejendom, kaldes Skieppelund, og vil tilholde sig det for et enemærke. Da E. B. derfor tiltalte hende til hendes værneting, har hendes fuldmægtig i rette båret 5 tingsvidner, alle i den mening, at Skieppelund skulde være enemærke til Giordsløf, og det skönt ingen findes stævnet eller kaldet for samme tingsvidner; han forårsagedes derfor at stævne fru E. med de tingsvidner for landsdommeren. Skönt det nu af den kongelige forhandling fremgår, at ordrevet mellem Magleby, Sørup og Strøby er fælled, og der efter recessen[1]) skal gives varsel for alle tingsvidner, har landsdommeren under henvisning til en brug, som holdes her i Sælland, dömt tingsvidnerne, fordi de „vor ingen angiellendis uden deris eiendom", ved magt. Da han imidlertid har funderet sin dom på denne brug, for hvis anvendelse forudsætningen er, at ejendomsforholdet er uomtvistet, „da formener jeg landsdommer derudi hafver dømt om eiendommen och kient Skieppelund at være hindis..., hvilken sag om eiendom for hannom icke hafver værit indstefnt, ei heller til herridsting tilforne i de maader om dømpt er". E. B. paastod derfor, at hans faders lovlige tiltale ikke ved denne dom kunde „være hannom forkortet forre". I øvrigt vilde han lade hin brug „staa ved sin verd, naar skofven och eiendommen formedelst louglig adkom og rolig hefd følger, dog efterdi samme eiendom, nu omtrettis, udi langsommelig tid hafver værit i trette och endelig efter kongelig forhandling bevilgit til fellid och siden efter vindisbyrd udi langsommelig tid for it fellid lodseierne til Strøby efterfult hafver, och nu paa nye kifvis om eiendommen, formedelst fru E. det vilde hafve til endel, som jeg formener fellid er", så påstod han, at hin brug ikke burde komme hans fader til hinder, på hvis lovlig tiltale han kan have til Skieppelund, indtil det lovligen bliver hende tildömt for enemærke. Derhos i rette lagde han adskillige tingsvidner af Stefns herredsting lydende, at Skieppelund har ligget til fælles græs og vand med Strøby fang, til den indhegnedes for

8 år siden. L. B. mødte med indlæg, hvorefter „det altid hafde værit vis och vane her i Siæland, at naar voris lensmand eller nogen af adelen vilde fredtage nogen voris och kronens eller och deris egen skofve och eiendom, pleiede de altid det til tinge at paabiude i 3 ting och til fierde fik beskrefvit, endog de ingen deremod kaldit heller stefnit, efterdi det ingen vedkom uden deris egen.“ Da nu fru E. kun havde nævnt sit eget, kunde han ikke underdömme de tingsvidner, synderlig da de var bekræftede med landstingsvidne, udgivet i Anders Dreszelbergs tid, som han ikke kunde være dommer over. Den kgl. forhandling vedkom intet Skieppelund, da denne ikke var nævnt deri, og om denne, der lå på Magleby mark og ikke i ordrevet, som hun havde ladet indhegne, berettede han, at det endnu hang i trætte og var upåkendt, om hun burde beholde den eller ikke. Børge Trolle, admiral og embedsmand på Københavns slot, mødte for fru E. S. og berettede, at den ejendom, hun havde ladet fredtage, er tilskiftet hende for enemærke, og ingen havde lod der i. E. B. svarede, at han havde bevist, at Strøby mænd havde fælles græs og vand i Skieppelund, mente og, at præsten i Magleby havde enge der, så den ikke kunde regnes for hendes enemærke. B. T. indvendte, at om end Strøby mænd havde haft fælles græs og vand derudi, når den mark var fælled, havde de dog aldrig haft nogen brug der udi med skovhug, rive eller le, fordi den lå i Magleby Mark, og hun og hendes börn alleneste ere lodsejere til Magleby, undtagen hvad præsten og degnen angår, og desuden havde præsten med kgl. bevilling for sin andel fåt fyllest udlagt. Dom: „Efterdi det er sedvanligt, at naar nogen vil fredliuse sin egen eiendom, da fanger mand det uden varsel beskrefvit, viste vi ikke emod vor landsdommers dom at kunde sige, men for[ne] vor landsdommers dom bør ved sin fulde mact at blifve, dog hverken denne vor dom, icke for[ne] vor landsdommers dom, ei heller forbud och tingsvinder, som i saa maade tagne erre, at komme

nogen paa deris eiendom och rette tiltale til hinder, skade, forfang eller brest i nogen maade". *Hdb. 14, 242—48.*

[1]) *Rec. 1558 § 14.*

20. juni. (*Fr. B. Rantzov, „som gik i rette for" A. Gøe).* Eiler Qvidtzov til Løckisholm tiltalte (indlæg), G. Knudssen, landsdommer i Fyn, for en dom, afsagt 7. maj 1597, hvorved han ikke har dömt magteløs nogle vidnesbyrd „om nogen jordsmon emellom A. S.s agger i Kiellerupgaard och Ringe søe at skulle hafve værit brugt til H. L.s gaard udi Ringe", skönt „ingen af dennom hafver vundit paa tiufve vinters hefd ulast och ukiert med rette, meden alleniste det høgiste om 12 aars brug, dog icke nafngifvit, hvad heller det vor med le, ploug eller harre eller vogn, vei eller grøens afførsel, eller i nogen maade, som jord och eiendom bør at brugis med." Tilmed havde gode mænd, siden hine vidnesbyrd aflagdes, været på åstederne og tildömt ham den grund, og deres dom står endnu ved magt. Dernæst tiltalte han G. K., fordi han i sin dom havde sat de gode mænds dom i tvivl, idet han havde sat den ind for höjere dommer, skönt hverken de eller deres dom havde været stævnet, ligesålidt som der havde været stævnet om, hvem ejendommen skal følge. Han påstod derfor landstingsdommen kendt magteløs at være, og landsdommeren tildömt at stande ham til rette for kost og tæring. De mænd, som havde aflagt vidnesbyrdene, vare indstævnte. E. Q. i rette lagde: 1. landstingsdommen af 7. maj 1597 lydende: Efterdi der ingen bevis findes imod J. J. og hans medfølgere, at det har været anderledes, end som de have vundet, bör de være forskånet for E. Q.s stævning, „meden hvad eiendom udi sig self belanger, der gaa om paa de steder, som det sig bør, hvad heller hand skal følge Peder Thott efter kgl. maits. maglaugsbref[1]) och den brug, han derpaa skal hafve haft, eller och E. Q. efter forne gode mends doms liudelse"; 2. dom af 4. jan. 1597, afsagt efter kgl. befal. af A. Gøe til Kielstrup,

råd og embedsmand på Dallum kloster, Johan Rudt til Møgelkier og Jørgen Qvidtzov til Sandagger, lydende: „Efterdi det befindis baade af forne herridstings- och landstingsdomme, at forne vognsvei och skoufhug paa Kiellerup skouf er dømt under Kiellerupgaards brug efter en laughefd, som af gode mend er giort och udi samme dom er in[d]dragit, och icke P. T. med brefve eller i andre maader for os beviste sig at hafve nogen rettighed dertil, icke heller i saa maade at kunde formene E. A. at hafve aaløb paa Reginde søe med de tvende agre, som ligger norden hoes samme søe, hvilke agre ochsaa findes iblant andit udi samme laughefd at være indført, sagde vi saa derpaa af for rette, at forne vognvei och skoufhug i Kiellerupskouf bør at være och blifve til Kiellerupgaard; sammeledis forne de tvende agre til samme gaard, norden Reginde søe liggendis, at hafve deris aaløb paa samme søe saa vel som de andre lodseiere paa begge sider der hoes hafve deris agre och udløb til forne søe, efterdi P. T. icke beviste sig at hafve forslet eller grunden for[2]) forne to agre, imeden forne domme och den laughefd, som derudi er in[d]dragen, stander ved sin fulde mact; men hvem, som videre skader paa forne laughefd, da den at indstefne for sin tilbørlig dommer, [och] der gaa om, hvis ret vor". I rette mødte ogsaa B. Rantzov til Rantzovholm, råd og embedsmand på Stegehus, på sin fader A. Gøes vegne og J. Rudt på egne og J. Qvidtzovs vegne og havde stævnet landsdommeren, först fordi han ikke med dem havde fuldgjort den kgl. befaling, endog han var på åstederne og var tiltaget i Lavrits Brockenhuses sted, men havde begivet sig fra dem og siden dömt det, som syntes at stå imod deres dom, idet han nemlig ikke vilde finde de vidnesbyrd unöjagtige, som de i sin dom havde gåt forbi. Dernæst fordi han havde indsat deres dom for höjere dommere, skönt den sag ikke var indstævnet for ham. De påstode derfor, at hans dom burde være magteløs; de havde også indstævnet Peder Thott og E. Q. med sine breve. G. K. mødte

med indlæg mod E. Q., hvorefter denne ikke havde haft noget vidnesbyrd mod P. T.s eller bevis, at den ejendom nogen tid havde været brugt til Kiellerupgård, medens P. T. mente, at den havde ligget til hans gård, som han for 21 år siden fik af Frederik II; E. Q. påskød kun „det videre at ville bevise". Da han ikke var dommer over det kgl. mageskiftebrev og de gode mænds dom, og der tvistedes om ejendom, havde han formenlig med rette fundet sagen ind for rette dommer. Han påstod derfor at burde være fri for E. Q.s tiltale. Ligeledes påstod han i særligt indlæg frifindelse for A. G.s, J. R.s og J. Q.s tiltale, da han ikke var nævnt i den kgl. befaling og ikke havde været med at udgive stævning. Disse svarede, at da præsten ligeledes var lodsejer dertil og L. Brockenhus på vor og kronens vegne skulde ham forsvare, havde han ikke kunnet være med udi den vor befaling, og derfor blev G. K. taget i hans sted. Dom. „Efterdi at gode mend hafver tildømt E. Q. for^{ne} eiendom och for^{ne} landsdommer emod samme dom hafver indfundit saggen for os, icke heller hafver ville undersagt det vindisbyrd, som for hannom vor indstefnit, men videre dømt paa den del, som icke for hannom hafver værit sat i rette, da hafver hand derudinden giort uret, och derfor bør hans dom macteløs at blifve och icke at komme E. Q. til hinder eller skade udi nogen maade". — *Hdb. 14, 248—52.*

[1]) *Hdb.* kong. maylaugs. [2]) *Hdb.* før.

20. juni. Tyge Krabbe til Bustrup på egne og søstres vegne, som han er værge for, og Christian Krabbe til Aastrup tiltalte (indlæg) Mogens Jull til Pallisbierg, landsdommer i Nørre Judland Axel Rosenkrantz til Glimminge og Børge Rosenkrantz, fordi de tilholdt sig nogen lod og del i Biørnsholm hovedgård og Biørnsholm birks tilliggende bøndergods, som nu er falden efter afg. Morten Krabbe. De havde herved handlet imod et gavebrev, som deres afg. farster, fru Magdalene Krabbe, Børge Ullstandts til Glimminge, havde

givet T. K. og hans afg. broder Glob Krabbe på al anpart, som hende efter hendes afg. brødre Niels Krabbe og Morten Krabbe arveligen kunde tilfalde i hint gods, og endvidere imod en i rette lagt kontrakt af 2. juni 1586, gjort dem (ɔ: sagsøgerne og indstævnte) imellem af Frederik II og rigens råd, hvorefter indstævnte afstode fra tiltale og stævning imod de Krabber, så at alt det gods, som af fru M. K. var skødet til Erik Krabbes børn, skal blive hos disse. Dernæst i rette lagdes gavebrevet af Glimminge scte. Luciæ dag 1570, hvorved fru M. K., „paa det samme gaard dis bedre kunde dennom alle til ære ved mact holdis“, havde undt og givet hendes brodersønner, T. K. og G. K., hendes lodder og parter „udi Biørnsholms birk, hindis enmerke, skouf, mark och eiendom, saa och udi gaardsens gods med bøgning op og neder“, ligeledes i Øxne mølle og Pids mølle. Endelig afg. Niels Krabbe til Vegholm hans brev af scti. Tommis dag 1570, hvorved han, som fru M. K.s lovværge, har fuldbyrdet gavebrevet. I det fremlagte indlæg hedder det: at „Efterdi M. Julls høstruis og de Rosenkrantzers mormoder, deris farster“ havde givet dem brev og segl på alt hint gods, „dog at hindis brødrehøstruer det skulde beholde udi deris lifstid efter den forskrifning, deris hosbonder dennom derpaa gifvit hafde“, og den kontrakt, dem imellem var gjort, in genere formælder, at alt det gods, dem var givet af fru M. K., skulde følge dem, var det deres påstand, at hint gods, som nu efter Morten Krabbes hustrus død er falden, skulde følge dem ubehindret. M. J. A. og B. R. mødte med indlæg, hvori de hævdede, at gavebrevet kun skulde mælde om Biørnsholm hovedgård og de to møller, ikke om andet jordegods; at fru M. 6 år tilforn ved brev af Ørup 1564, som i rette lagdes, havde forskrevet sig „emod deris fader“ ikke at skulle afhænde noget af sit gods uden hans vilje; at Morten Krabbes gods ikke havde fulgt hendes gavebrev, ikke heller var nævnt i kontrakten, men havde fulgt dem, siden de skiftede; de mente ligeledes „adskillige domme [at] være gangit,

at, hvor godsit icke følger gafvebrefvene, skulle de ingen mact hafve." I henseende til kontrakten „formente de icke paa den tid [at] hafve appellerit videre end om N. Krabbis part och fordi icke kunde hedentyes videre end til hans part", ikke til M. Krabbis, hvis navn ikke var nævnt. T. K. svarede, at godset var for forlænt M. K.s hustru hendis livstid, derfor kunde det ikke følge, för hun afdøde. Dom. „Efterdi forne gafvebref liuder icke alleniste paa, hvis lod afgangne fru M. K., efter hindis broder Niels K. men och efter Morten K. kunde tilfalde udi Biørnsholm hofvidgaard, birk, gods, enmerke, skouf, eiendom och udi forne tvende møller, och udi contracten udtrøckeligen formeldis, at alt hvis gods her E. K.s børn er gifven af fru M. K., skal med ald rettighed angerløst være och følge her E. K.s børn efter gafvebrefvens liudelse, da bør T. K. och hans søskinde samme M. K.s anpart udi Biørnsholm gaard, gods, skouf och møller efter gafvebrefvens och contractens liudelse angerløst at beholde, och hvis befandis M. J., A. R. och B. R. nogit af renten emod samme gafvebref och contract at hafve anammit, da bør de dennom det igiengifve". *Hdb. 14, 252—55.*

20. juni. *(Fr. E. Brock).* E. Brock til Estrup, råd og embedsmand på Dronningborrig, Melkior Ullstandt til Axelvold og Erik Kaasz (ved fuldm.) til Vorgård tiltalte Niels Brun til Tommersø, for han efter deres hustruers fader, Axel Viffert til Axelvold, hans død igen havde annammet noget gods i Halland, som han forhen havde solgt til A. W., og hjemlet sine drenge, som havde pantet deres tjænere. De i rette lagde skødet af Tullerup torsdagen næst scti. Hans dag 1578, lydende, at N. B. med sin hustru Kirstine Axelsdatters samtykke havde skødet A. V. det gods i Nørre Halland, hvorhos E. B. herettede, at N. B. til tinge havde forbødet bønderne at svare andre end ham og ladet pante dem, som ikke havde villet svare ham; E. B. i rette lagde også brev af Halmsted herredsting 1. juli 1594, hvorefter N. B. havde til-

talt 3 bønder for „ulydelse“ og forbødet dem at svare andre end ham, til han fanger betaling for samme gods. N. B. mødte og berettede, at A. V.s fogder, K. A. og N. R., havde paa A. V.s vegne afhandlet ham noget arvegods for 1700 daler at betale i 3 terminer, dog at han skulde beholde godset, til pengene blev ham betalt, hvad han beviste med fogdernes brev af torsdag for scti. Hans dag 1578; han paastod at burde beholde sit gods efter den forskrivning. E. B. svarede, at skødet var udgivet efter dette brev og formældte, at han havde fanget skel og fyllest. Havde han A. V.s brev, at noget restede, skulde det vorde ham betalt, men fogdernes brev vidste de ikke at svare til. Dom: „For^{ne} gods bør efter hans skødis liudelse at følge afg. A. V.s arfvinger, men dersom hand formener, at K. A. och N. R. blifver hannom nogit skyldig paa A. V.s vegne efter deris brefs liudelse, da tale sig dennom til for deris tilbørlig dommer, och der gaaes om, hvis ret er.“ *Hdb. 14, 255—58.*

20. juni. *(Fr. S. Brahe, „som self gik i rette“.)* Tommis Jull til Estrup tiltalte Sten Brahe til Knudstrup, embedsmand på Kallundborg. Han i rette lagde afg. Manderup Hollcks skøde til afg. Movrits Podebusk af Ribe 18. maj 1587, lydende, at M. H. til Barritskouf med sin hustru Lene Julls samtykke sælger: 1 gård i Skienderup[1]) by i Gienherred, 1 gård i Holmstoel[2]) og 1 gadehus „som ieg hafver fornøgit min svoger Tommis Jull og jomfru Mette Jull deris anpart, som M. Podebusk fik af salig fru Anne Tommisdaatter“, til M. P. og kvitterer paa egne, sin hustrus, T. Julls og jomfru M. J.s vegne for betalingen. M. H. og hans hustru L. J. havde underskrevet skødet og M. H.s hustrus fader Christoffer Jull, hans svoger Tommis Jull til Estrup og Mette Jull underskrevet til vidnesbyrd. Dernæst et sendebrev fra fru Magdalene Sestede til ham selv, hvori hun bekendte, at hendes afg. husbond havde købt 2 gårde af M. Hollck for en guldkæde og nogle gylden

i guld til hans søster, Kirsten Hollcks[3]) „festendegafve" in summa 1100 daler. Fremdeles M. H.s åbne gældsbrev af Barritskouf den 19. juni 1587, hvori han kendte sig skyldig til T. J. 435½ daler for en gård i Holmstuol, han havde skift M. P. til, som han lovede at betale ham år efter år, og dersom han ikke kunde fornöje ham de penge tid efter tid, da at udlægge ham en gård, kaldes Homelgård, og dertil en halvgård. I henhold hertil påstod T. J., at S. B. på sin hustrus vegne, som havde arvet M. Hollck, burde, da denne havde solgt T. J.s og hans søskendes arvegods, uden at de havde fåt vederlag, være pligtig „at udlegge hannom saa gode to gaarde igien, synderligen efterdi de vorre solde for hindis festendgafve, som burde forloddis at udtagis". S. B. mødte og svarede, at det skøde, T. J. i rette lagde, „noksom formelde, at han for sin anpart i for^ne^ to gaarde var sket skiel och fylliste, och efter hand samme skøde med egen hand hafde underskrefvit, kunde hand icke nu med rette fordre videre udleg derfor", men hvad den gæld angik, som „hans afg. høstrubroders bref om formelde", var han og havde altid været overbødig at betale halvparten. Den anden halvdel burde afg. M. Hollckis hustru[4]), som havde siddet over skifte med hans hustru og arvet det halve løsøre, betale. Festensgaven „vedkom intet T. J. at omtale"; da hans søster havde sin husbond levende, måtte han derom fordre, om hun ikke formente sig derfor at være sket fyldest. Han paastod derfor kun at burde betale den halve gæld og være kvit for T. J.s tiltale. Dom: „Efterdi T. Jull det skødebref, afg. M. H. afg. M. P. hafver gifvit paa for^ne^ tvende gaarde, udi hvilket hand bekiender sig at hafve fornøgit T. J. och jomfru M. J. deris anpart i for^ne^ tvende gaarde med egen hand underskrefvit, da bør S. Brahe for den hans tiltale kvit at blifve; men hvad belangendis er det gieldbref, M. H. til hannom udgifvit hafver, da efterdi ald vitterlig gield skal betalis af fellidsboe[5]), och afg. M. Hollcks høstru hafver arfvit half løsøre efter hindis hosbonde med S. B.s høstrue, da bør hun och den halfve gield at

betale, och S. B. fordi plictig den halfve part at betale och fornøge T. J. efter brefvenes liudelse. *Hdb. 14, 258—62.*

[1]) *Et andet sted står* Skanderup i Bierrum herrid. [2]) *Et andet sted står* Hollumstoel. [3]) *Hdb.* Lene Jull: *S. Brahes hustru, som altså var M. Holks søster, hed Kirsten Holk.* [4]) *Ovennævnte Lene Jul.* [5]) *Rec. 1558 § 53.*

21. juni. Johan Barnekov[1]) til Nielstrup tiltalte (indlæg) fru Citzel Urne, Frederik Hobes enke, for et i rette lagt brev af fastelavns söndag 1579, hvor hun bekendte at have undt afg. fru Inger Oxe til Søllested, fru Mette Oxe til Birkholm, fru Anne Oxe til Oxeholm, fru Citzelle Oxe til Hielmsøe og jomfru Johanne Oxe til Ryegaard det gods, hun har i Aggerup i Låland, „som hindis huosbond Albrit Oxe[2]) maglaugit til for hindis gods udi Jylland", dog med sådan besked, at de skulde derfor udlægge hende så godt gods igen i Skåne eller Fyn og det inden Mickelsdag. Dernæst for hendes afg. husbond F. Hobes brev af Sophieholm den 13. avg. 1579, hvori han fuldbyrder det nysnævnte brev og lover at fuldkomme det inden næste scti. Lavritsdag. I sit indlæg tilbød han at ville udlægge hende skel og fyllest i Skåne efter gode mænds skön for det gods i Låland, hun havde forpligtet sig at afstå hans moder, modersøstre og arvinger, men om hun ikke vilde indgå derpå, satte han i rette, om hun ikke burde holde sit brev og segl, som endnu ikke var efterkommet. Fru C. U. mødte med indlæg, hvorefter fru Inger Oxe og hendes medarvinger ikke havde efterkommet sit brev på det mageskifte (fr.), skönt hun (C. U.) i sin Tid vilde efterkomme sit brev. Dernæst var der 1589 gåt kontrakt (fr.) mellem hende og Peder Oxes arvinger, at hun skulde være „kvit for ald Peder Oxes och Albrit Oxes arfvingers kraf og tiltale". Tilmed havde for[ne] arfvinger i kontrakten vedtaget, „at fru Inger Oxe allene (och icke hindis arfvinger) skulde giøre hinde (fru C. U.) skiel och fylliste for hindis gods, A. Oxe[3]) och hindis gods bortskifte udi Judland, och fru J. end[d]a lefvit

derefter paa tredie aar[4]), saa de vel hafde haft tid nok deris begiering at hafve bringit til ende". Da således fru J. og hendes arvinger i 13 år havde kunnet fåt godset med venlig opladelse, hun og hendes husbond altid havde været dertil overbødig, og fru J. „allene er navngifvet i contracten", påstod hun, at hendes brev noksom var holdt, og „efterdi lougen klarlig formelder[5]), at „ingen maa nøde anden til mageskifte uden med hans vilge", lougen och formelder[6]) „den sidste contract fortager alle de sager tilforne hafver værit handlit"", at hun burde være kvit for J. B.s tiltale. Dom: „Efterdi, siden samme bref er udgifvit, findis en contract dennom emellem giort, liudendis dennom om alle irringe og trette, dennom til den dag hafde emellom værit, at være forligt och fordragen, och icke J. B. i 19 aar, siden samme bref er udgifvit, eller udi fru Ingers lefvendis lif, til hvilken samme bref er udgifvit, dermed hafver giort til ende, da bør fru Citzelle for den hans tiltale angerløs at være, och icke for[ne] hindis eller hindis hosbonds bref at komme hinde til hinder eller forfang i nogen maade". *Hdb. 14, 262—64.*

[1]) *Gift med Mette Oxe.* [2]) *Cidsee Urne var gift 1. gang med Albrit Oxe.* [3]) *Hdb.* Oxis. [4]) *Hun døde 1591.* [5]) *J. l. 1,5 4.* [6]) *J. l. 2,102 anført efter oversættelsen af 1590, som fortsætter „med nam eller i andre maade" og meget vilkårligt gengiver den gamle teksts: „for thy thæt utærstæ fortakær allæ the, thær fyrræ varæ, af næmd varthær".*

21. juni. *(Fr. A. Friis.)* Peder Rantzov til Trøgborrig tiltalte (indlæg) Movrits Styge til Holbekgaard og Mogens Jull til Pallisbierg, landsdommere i Nørre Judland, for en dom, de havde afsagt mellem ham og Albrit Friis til Harridskier, råd og embedsmand på Riberhus, angående Riber kapittels og mester Erasmi Heydemandts friheder på de fire kirker i Løeherrid, og fremlagde den dom af 8. apr. 1598, lydende: A. F. tiltalte T. P. i Randerup, herredsfoged i Lyeherred for en dom, afsagt mellem ham på kongens og Riber

kapittels vegne og P. Rantzov til Trøiborg „om herlighed och rettighed med regnskab at høre, kirkeboler og kirkejorder bort at feste med andre flere kapittels frihed og rettighed, han sig skal hafve tilholdit“ imod kapitlets privilegier, hans eget mageskiftebrev og Fredrik II's erklæring og åbne brev, ved hvilken dom T. P., skönt sagen var hjemfunden til ham fra landstinget, dog ikke havde dömt endeligen og tilmed dömt om det, som ikke var stævnet eller for ham sat i rette. A. F. påstod derfor, at den dom ingen magt burde have, og at han, „efterdi P. Rantzov self hafde herridsretten och frihed, at han saaledis en tid efter anden opholdis och retten misbrugis“, ved landstinget burde få endelig dom over P. R., om denne ikke havde tilholdt sig af kapitlets frihed og herlighed. P. R. mødte ved fuldmægtig „och de da paa begge sider hafver indlat dennom med hver andre udi rette“, hvorpå der blev afsagt for rette: Da denne sag tre gange har været for herredsfogden og sidst fra landstinget hjemfundet, at han endelig skulde dömme i den, og da A. F. hverken da eller nu har talt noget på kgl. majts. skifte- eller skødebrev, ej heller tiltalt P. R. for nogen regnskab, men fordi han har tilholdt sig videre rettigheder til Trøiborrig, end kongen med sit skødebrev har undt ham, „och fogden dog hafver frafaldit och ikke kient och dømpt om hvis, som hafver værit stefnt och sat for hannom i rette af A. F., da vide vi, hannom derudi ikke ret at hafve giort, eller denne hans dom at kand følge men macteløs at være, och herridsfogden, efterdi hand saaledis saggen hafver forhalit och icke endelig dømt, er hand plictig derfor at stande A. F. til rette for hvis skiellig kost och tæring hand for denne hans dom lit och giort hafver“. Efterdi nu i kong Fredriks skifte- og skødebrev befindes, at kapitlets frihed med regnskab at høre o. s. v. er aldeles forbeholdet, og det ikke bevises, at i de gamle bispers tid eller siden nogen enten på kongernes eller bispernes vegne har befattet sig med hine kirkegårde, kirkejorder og enge at bortfæste eller og med kirkeregnskaber og

tjænere, undtagen „paa den ene sinde“, da sl. her Jørgen Løcke og Erik Løcke „udi Riber stict hafver alleniste forfest kirketienderne bort, hvilken indfestning der er sket och opborrit paa kong. maits. vegne allene som til en hielp der af stictet, saa vel som udi andre sticter sket er, som der til rigens nødtørft da giordis fornøden, och icke for nogen villighed och frihed, der kongen og kronen stedse hafde efterfult och skulde efterfølge“, hvad bevises af det kgl. åbne brev (fr.), som blev meddelt Riber kapittel, da hans majestæt af nogle af prælaterne i Riber domkirke „om slig indfestning underdannigst er besøgt“; desligeste da adskillige gamle privilegier blev fremlagt for Hendrik Belov og Albrit Friis, da de efter kgl. befaling forhørte den sag, ved hvilke Riber kapittels friheder stadfæstes, og af hvilke også nu en del fremlægges, og det med dem og tingsvidner bevises, at hine rettigheder til de kirker i Lye herred har fulgt kapitlet, för kongen afhændede Trøiborrig til P. Rantzov, hvad denne og i adskillige måder vedgår i sin beretning for fogden, så og efterdi kongen, da kapitlet har beklaget sig over, at der skete forhindring på deres rettighed, har erklæret sig med sit åbne brev (fr.), ikke at have undt P. R. slig kapittels rettighed og frihed, og H. Belov og A. Friis i deres i rette lagte afsigelse, som skete i Ribe, har befundet, at kapitlets fremstilling af sagen konkorderer med de kgl. privilegier, der bleve fremlagte for dem, så have vi således afsagt for rette, at P. R. har imod kapitlets privilegier og kgl. åbne breve tilholdt sig hine rettigheder videre, end som de have fulgt kgl. lænsmænd til Riberhus og Trøiborrig, förend kongen undte ham Trøiborrig slot og læn[1]), og at det, han således har tilholdt sig, uden at det er ham undt med kongens mageskifte- og skødebrev, det bör ubehindret igen at følge Riber kapittel og ærkedegnen i domkirken og P. R. bör derfor at stande dem til rette. — Dernæst i rette lagde P. Rantzov et indlæg, hvori han gjorde gældende, 1. at det i kongens skøde til ham hedder: kongen

„at hafve hannom tilskift herlighed[en] af kirkegaarde och jus patronatus och forsvar til alle de kirker i Lye herrid, som kronen tilhører, med prester udi at sette, som af bispen i Ribe er examineret och kient duelig“, og når nu landstingsdommen har fradömt ham den herlighed og jus patronatus efter den klavsul i samme skøde: „dog bispernes visitatz och Riber capittels frihed med regnskab at høre och udi andre maade aldelis hermed udi alle maade uforkrenkit“, så var ham deri sket for kort, „efterdi samme herlighed og rettighed tilforne in specie vor hannom tilskift, och for den clausula: Riber capittels frihed med regnskab at høre och udi andre maade uforkrenkit, ikke kunde derogere hannom det, som hannom tilforne in specie var tilskift, med mindre det derhoes hafde værit specificerit, hvad det skulde være for frihed capittelit skulde følge“. 2. at dommen med urette havde anset kongens brev til kapitlet om, hvorledes han „ville hafve bement och forstaait samme artickel i P. R.s skøde“, da det var forhvervet ham ubevidst og i hans fraværelse, samt kapitlets eget vidnesbyrd, at de havde sendt ham en kopi af det, hvad de ikke skulde kunne bevise, men derimod ikke anset, at den herlighed havde fulgt ham al den stund, Fredrik II levede. 3. at dommen burde have specificeret, hvad rettighed der burde følge ham og hvad kapitlet. I henhold hertil påstod P. R., at landsdommerne burde tage sin dom til sig igen og det derudi specificere og forklare. A. Friis og landsdommerne mødte, og A. F. påstod, at hin dom, som han efter kgl. befaling havde erhvervet over P. R., burde stå ved magt, da den ikke var dömt mod Fredrik II's skøde, hvori undtages kapitlets frihed og rettighed i alle maader, og det også i dommen noksom var specificeret, hvad rettighed der burde følge kapitlet. Dom: „Efterdi forbemelte vor kiere herrefader hafver forbeholdit capittel sin frihed och rettighed at skulle være uforkrenkit, och vor landsdommer efter slig leilighed hafver fradømt P. R. samme capittels frihed och rettighed, da

bør denne vor landsdommers dom ved sin fulde mact at blifve, och forne rente och herlighed capittelit angerløs at følge". *Hdb, 14, 264—70.*

[1]) *P. Rantzov havde Tröjborg læn i forlæning nogen tid, för han fik skøde på gården og godset.*

22. juni. Jørgen Skullt, forstander for det almindelige hospital i Flensborrig, tiltalte fru Anne Giordsdaatter for 200 mark lybsk med efterstandende rente, som hendes afg. forældre skyldte hospitalet og havde forrentet i sin livstid, og som hun og hendes husbond i lige måde såvel som „och eders søn Erik Lange", efter at hand med hendes bevilling havde afhendet hendes gård Solvig, har udgivet. Da hun blev besøgt med vor nådigste skrivelse om den gæld, skal hun skriftlig have erklæret sig mod forstanderen, at den gæld var hende vitterlig, og „at hun med det førdeligste vilde søge och finde de middel", ved hvilke hospitalet skulde blive tilfredsstillet. Siden have de (ɔ: hospitalet) været forårsaget at forhverve en anden befaling, „hvorved de dog hoes hinde ingen fruct skaffit hafver", da hun bruger udflugter. J. S. påstod hende kendt pligtig at betale gælden med rente samt bevislig omkostning og skade. Fru A. G. mødte ikke. Dom: „Efterdi bevisis med opskrift paa stefningen, hinde lougligen stefnit at være, och icke hun er møt, ei heller nogen paa hindis vegne hinde lougligen at undskylde, da bør hun at hafve tabit saggen och plictig at fornøge och betale forne hospittals forstandere 200 mark lybsk med alle efterstandendis rente, skade, kost och tæring, indtil hun stefner, paa kommer och vil være i rette och lougligen kand sig erklere, och da at gaa derom, hvis ret er." *Hdb. 14, 270—71.*

22. juni. *(Fr. P. Munck.)* Axel Rosenkrantz til Glimminge på sin hustrumoder fru Margrete Hardenbierg til Lindsted hendes vegne tiltalte (indlæg) Peder Munck til

Estvadgaard, råd, rigens marsk, embedsmand i Vestervigkloster, og alle afg. Jørgen Daais arvinger for en kontrakt om Bosie hovedgård, og havde hidstævnet fru Tale Ullstandt med denne kontrakt. For hende mødte Gert Rantzov til Bredenberg og fremlagde kontrakten af Malmø den 28. septbr. 1596 lydende: P. Munck og afg. Jørgen Daa, som havde forseglet og underskrevet kontrakten, have været over en venlig kontrakt mellem fru T. Ullstandt til Skabersø og fru M. H. til Lundsted[1]), at fru T. U. skal udlægge fru M. H. for hendes lod i Bosie hovedgård andet jordegods med ligeså höj landgilde, og fru T. U. unde fru M. H. denne vinter og „til saalænge, der er gaait dom dennom emellom om gafvegodsit", at besidde Høgested hovedgård, at bønderne i Høgested by skulde göre hende ægt og arbejde, dog at fru M. H. ikke skulde befatte sig med at opbære landgilden, som skulde sælges til en god købmand, og derfor göres regnskab, og den komme dem bægge til gode. Fru M. H. skulde og ikke lade skovene forhugge til upligt. På samme måde skulde fru T. U. bruge avlen til Bosie. A. R. nægtede nu, at fru M. H. nogensinde havde undt fru T. U. sin anpart af Bosie hovedgård eller havde set hin kontrakt, som hun hverken havde forseglet eller underskrevet, og påstod, at den ikke burde komme hende til skade, og at fru T. U. ikke imod kong Valdemars lov[2]) burde kunne nøde hende til at indgå magelav med sig. Han i rette lagde fru M. H.s brev, hvori udtalte sig på samme måde. G. Rantzov svarede, at A. R. og fru M. H. havde bægge samtykt i kontrakten, at hun i henhold til den havde modtaget Høgested gård og siden indgåt følgende kontrakt (fr.): M. H. bekender at jeg har bevilget, at når lodderne ere gjorte mellem fru T. U. og mig om Bosie gods, og der falder noget af det gods på mine lodder, som falder for Bosie port og der omkring gården fru T. til fortrængsel, da skal jeg unde fru T. det for magelav mod skel og fyllest i godt mig belejligt jordegods, som falder på hendes lodder i denne arv, dog vore tidligere

kontrakter uforkrænkede. G. R. påstod derefter, at hin kontrakt burde blive ved magt. A. R. svarede, at fru M. H. havde modtaget Høgested gård efter en anden kontrakt af Lund 13. juli 1597 (fr.) lydende: gode mænd have forligt fru T. U. og A. R. på fru M. H.s vegne imellem om gavegods, som var dennom tilskift, og da sagen var indsat for os at skulle pådömmes, og de derfor ikke kunde komme til endelig skifte, havde fru T. U. bevilget fru M. H. Høgested gård og by, undtagen den gård Oluf Perssen, borgemester i Lund, var med forlænt. G. R. svarede, at fru M. H. havde annammet gården næsten et år för denne kontrakt udgik, i henhold til hvilken hun derfor ikke kunne have modtaget den. P. Munck mødte og påstod frifindelse. Dom: „Efterdi fru M. H. efter samme contracts liudelse hafver anammit Høgested gaard, och befindis en contract siden dennom emellom er gangit om Bosie gods, udi hvilken hun vedgaar och stadfester de forrige contracter, dennom emellom gangit er, da bør samme contract, P. M. och J. D. dennom emellom giort hafver, ved sin fulde mact at blifve, dog at fru T. giør hinde skiel och fylliste efter contractens liudelse i alle maade.“ *Hdb. 14, 271—75.*

[1]) Lindsted *og* Lundsted *skrives skiftevis.* [2]) *J. l. 1,54.*

23. juni. *(Fr. M. Parsberg, „som self gik i rette“).* M. Parsberg til Hagisholm, råd og embedsmand på Olborghus, tiltalte Movrits Stygge til Holbekgaard og Mogens Jull til Strandit, landsdommere i Nørre Judland, for en dom, de den tid, han var forlænet med Skanderborg slot, havde afsagt den 18. juni 1597 om en bonde Seier Søfrenssen, som havde taget borgerskab i Horsens og dog var blevet boende i Hølke by i Vor herred og under det skin som en borger i Horsens havde brugt stort landkøb, saa M. P. havde ladet tiltale ham på kongens vegne og fåt dom over ham til herredstinget og fordelt ham der og til landstinget. Da S. S. stævnede herredsfogden til landstinget, havde M. P.s fuldmægtig med 29 mænds vidne

af Vor herredsting bevist, „at S. S. ikke skal hafve haft andetsteds værilse eller bopæl end udi Hølke“, og med borgemester og råds og Horsens bys kæmners brev, at S. S. ikke haver haft nogen bopæl eller borgerlig næring hos dem, skönt han der har fåt borgerskab, og skönt S. S. ikke beviste, at han havde været bosiddende i Horsens, have de dog dömt herredsfogdens dom og delen, som derefter dreven var, magteløs. M. P. påstod, at denne deres dom (fr.) derfor burde blive magteløs. Den lød: „Efterdi S. S. nu fremlagde sit borgerskabsbref, . . . hvilket findis at være udgifvit, førend samme herridstingsdom gik, disligeste och bevisis, at samme dag, hand fik hans borrerskabsbref, da hafver hand leiet hus der i Horsens bye, och tilmed hand handlit och kiøbte med borgerne der sammesteds, saa at Horsens byting paa den tid findis at være hans verneting, da finde vi efter saadan leilighed samme herridstingsdom och for^ne^ dele, derefter drefvit er, ingen mact at hafve, och hvem videre paaskader, da tiltale sig hannom til hans verneting“. M. P. havde og hidstævnet S. S. med den dom, uden at han dog mødte. „Da efter tiltale och gensvar hafver vi naadigst tillat, at for^ne^ M. P. och landsdommer om den sag er forligt, undertagendis, hvad S. S. belangendis er, och efterdi for^ne^ S. er hid stefnit och icke møt, da bør vor landsdommers dom icke at komme M. P. til hinder eller skade paa hvis tiltale, hand kand hafve til hannom paa vorre vegne udi nogen maade.“ *Hdb. 14, 275—76.*

23. juni. Christoffer guldsmid, borger i Maribo, tiltalte Erik Mogenssen til Bramsløcke, landsdommer i Låland, for en dom af 12. oktbr. 1597, hvori han havde ved magt fundet et tov, ved hvilket nævn til Fulse herredsting havde frisagt hans hustru, og besmykket den store uret, vold og forgribelse, ham og hans hustru af udenbysfolk, fru Citzelle, afg. Frederik Hobis enke, hendes tjænere, var sket inden vore og Maribo klosters friheder, idet hans hustru lovuforvunden

er grebet og sat i fængsel, og E. M. dog foregav i sin dom „at fru C. eller hindis fuldmectige hinder udi fuldmaal icke at hafve beskylt for troldom, at hun hindis afg. husbond skal hafve forgiort med mere vanrøcte och ulempe, som hand med sin dom siunis hans høstru at hafve paalagt, saavel som hand skal hafve tit och ofte muntligen truit hannom och hans høstru och lofvit dennom ont"; tilmed havde E. M. i sin doms slutning „indvist saggen til kirkenefn, naar nogen hans (C. g.s) høstru fuldkommelige vilde sicte och beskylde", og C. g. påstod derfor, at den dom burde blive magteløs; han havde også hidstævnet fru Citzelle Urne med dommen, som han nu i rette lagde. Den lød: „Eftersom fru C. U. hafver udi rette stefnit forne nefninger for, at de icke skulde hafve vilde anset, hvis vindisbyrd hindis fuldmectige paa hindis vegne for dennom hafver udi rette lagt, da endog de (ɔ: vidnerne) kand hafve vundit[1]) sandhed om, hvis ord och tale, de udaf Dorrite guldsmids hafver hørt och efter hindis befalling och begiering Frederik Hobe beskicket och hannom slige ord tilsagt, hvilke hun icke vil være bestandig saaledis at hafve sagt, som de paa hinde vundit hafver, da, hvad heller slige ord kand være hinde undfaldit eller icke, er det mistlig, om hun fordi med forgiørelse och troldom kunde være skyldig udi F. H.s død; saa och efterdi at jeg befinder, icke D. g.s for dom och ret paa fuldmaal udaf fru C. U. eller hindis fuldmectige paa hindis vegne enten skriftligen eller mundligen at være nogen troldomssag tillagt, eller forvidet hinde at hafve F. H. forgiort med troldom och hinder derforre fast och fuldkommeligen at sage, sicte och beskylde hafver villit sig ved hette[2]), men hun alleniste udi mening och icke paa fuldmaal efter fru C. U.s forset at være beskyldit och derofver af kirkenefninger kvit svoren, da kunde jeg icke kiende, at de dermed hafver giort nogen uret, men naar D. g.s for troldom och forgiørelse blifver fuldkommeligen beskyldit och sictet, der at gaa om paa nye for kirkenefninger, naar de bliver lougligen tilfult, hvis loug

och ret kand være, o. s. v.“ E. M. mødte och berettede, at han havde ved magt dömt de nævningers ed, efterdi han ingen lovlig tilfald kunde finde deris „afsect“ magteløs at dömme; han mente „hand ikke heller lenger kunde hinde kvit dømme end hun igien blef sictit och nogit troldom, gift eller andit sligt ofverbevist“, og påstod at burde være kvit for den stævning. Dom: Landsdommerens dom bör ved sin fulde magt at blive. *Hdb. 14, 276—78.*

[1]) *Hdb.* vindit. [2]) *Meningen er ikke klar.*

23. juni. Den samme tiltalte den samme „for at hand skulde hafve benectit och forholdit hannom stefninger ofver nogen vindisbyrd, sig hafde til haabe samblit[1])“, som vare vundne inden Maribo byting, og havde indstævnet en del personer, som havde vundet eller erhvervet vidnerne, om de havde noget deri at sige. I saggivelsen nævnte han en Lålands landstingsdom af 24. avg. 1597. Indstævnte mødte og berettede, at det „hafde sig saa tildragit, at de (C. guldsmid og hans hustru) hafde tilstillit hannom tvende copier, efter hvilke de begierde stefninger, och efterdi de vorre megit vitløftige, havde hand dennom kortere ladit forfatte och dennom tilstille, hvormed de icke vilde nøies, men vilde hafve dennom udi den vitløftighed, de dennom hafde framsent, hvorforre hand lod skrifve dennom ord fra ord som copierne udviste och lod dennom samme stefninger tilbiude, och de da icke vilde dennom anamme“. Dommen af 24. avg. var ustævnet, når den blev stævnet, vilde han den forsvare og sig erklære; han påstod at burde for tiltalen kvit at blive. Til svar i rette lagde C. g. bl. a. tingsvidne af Fulse herredsting 19. juli 1597 lydende, at Herman Christofferssen på sin faders og moders vegne begærede af landsdommeren stævning over nogle vidnesbyrd, og han da skal have svaret „at naar hand fik tingsvinderne at se, skulde hand gierne faa stefning.“ E. M. svarede, at han ikke havde nægtet ham stævning, men var overbødig at

give ham den, når han fik tingsvidnerne at se. Dom: „Efterdi C. g. self i rette bar tingsvinder, hvoraf vi forfare for^ne vor landsdommer at hafve vært ofverbødig at gifve hans søn stefninger paa hans vegne, naar hand fik at se de tingsvinder, hvilke hand vilde stefne, da kand vi icke kiende hans ulempe i de maade, men hand bør for den stefning kvit at være". *Hdb. 14, 278—81.*

[1]) *Genstanden for „hafde til haabe samblit" er „stefninger"; sagsøgeren havde selv gjort udkast til (tilhobesamlet) stævningerne.*

23. juni. Den samme tiltalte den samme „for at hand icke[1]) efter hans stefnings liudelse den 23. martii 1597, udgifvit ofver P. M., tingskrifver i Fulse herrid, och nogen vindisbyrd, som hand fremstedde der inden tinge at vinde den 30. martii 1596 emod hans høstru Dorritte guldsmids, som gielte hindis ære, lif och lempe paa, och tingfogeden icke vilde anse, at hand lod sverge hans høstruis forfald, at de samme dag och tid vorre stefnit for høgre ret af gode mend efter voris befalling, som skulde dømme[2]) emellom afg. Frederik Hobe och hannom, och hand samme hans dom skal hafve forhalit fra den 23. martii 97, som er 9 uger, paa det den kirkenefn, som fru C. U., afg. F. H.s efterlefverske, hafde opkrefvit ofver hans høstru for troldom, hun hinder tillagde, disemellom kunde forfølgis[3]) til deris toug at giøre, førend han vilde dømme udi saggen, och der hand skal hafve dømt, skal hand med uendelig behielpninger støt hannom fra sin ret ofver herridsfogden och vindisbyrdene, formenendis hannom at hafve giort hannom uret". Han havde hidstævnet fru C. U. og i rette lagde nu den dom af 25. maj 1597, lydende C. g. „at hafve i rette stefnit herritsfogden i Fulse herrid for hand hafde stet F. Hobe at føre vindisbyrd ofver hans høstru, endog hun vor kaldit i høgre ret, hvilket hand mente uret være, hafde och stefnt samme vindisbyrd och F. H., om hand hafde der nogit til at svare, och for^ne vor landsdommer da icke hafver derpaa

vist at dømme, efter F. H. da ved døden vor afgangen, och hans høstru och børn icke vor stefnt." Indstævnte mødte og svarede, at da F. H. havde ført vidnesbyrdene, og han nu var død, burde hans hustru og arvinger stævnes, för noget kunde endeligen pådömmes; han påstod at burde være kvit for den tiltale. At sagen var opholdt i 9 uger, skulde ikke findes, „ti at fra saggen vor kommen for hannom i rette och til den 25. mai, den blef dømt, skulde icke findis udi sex uger, naar stefningen maa fremberris". Dom: „Efterdi saggen vedkom afg. F. H. och vor landsdommer besvergit sig derudi at dømme, førend hans arfvinger deremod blef stefnit och kaldit, da hafver for^ne landsdommer derudi ingen uret giort, men bør for den stefning kvit at være." *Hdb. 14, 281—83.*

[1]) *Omsagnet er ikke blevet tilföjet.* [2]) *Hdb.* dømmis. [3]) *Hdb.* forfølge.

23. juni. *(Fr. A. Gyldenstiern, „som self gik i rette").* Axel Gyldenstiern til Liungbygaard, råd og statholder i Norge, tiltalte og havde stævnet afg. Otte Ottessen, landsdommer i Blegind, hans arvinger for at, „eftersom hand hafde for O. O. i rette stefnit her Oluf Nielssen, prest udi Mielby sogn i Lister, saa och menige Mielby mend, med en gammel messebog, som findis i deris egen verge, hvorudi findis indtegnit nogle gamle aastæder, hvor markeskiel for 292 aar siden skal være giort emellom Mielby paa den ene och en bye, kaldis Løfveby, paa den anden side, endog der hverken paafindis sandemends bref eller minde efter recessen[1]), hvorfor han mente samme gamle messebog i de maade ingen mact at hafve, at oldinge nu efter den burde at følge det markeskiel, som derudi formeldis, men efter lougen[2]) och recessen[3]) at giøre och sverge it ret markeskiel, hvor dennom siuntis rettist och billigt at være, och her O. N. med flere hans (ɔ: A. G.s) vederparter skal deremot hafve beret och ment, at, hvad samme markeskiel belangit, som udi for^ne messebog findis indtegnit, den skulde ochsaa i lige maade findis indtegnit udi Lunde

landebog, kaldis Pialte, och for^{ne} oldinge derfor plictig være at følge och fornye det samme markeskiel, som udi for^{ne} gamle messebog findis indskrefvit, hvilken deres beretning och mening om for^{ne} Pialte de och icke for hannom (ɔ: O. O.) bevist hafde; hand ei heller dennom hafde forlagt nogen visse dag eller tid saadan deris beretning och mening at bevise, men strax hafde indfundit samme sag for os och vor[t] elskelige Danmarkis rigis raad och i saa maade forhalit hannom sin ret, hannom til stoer forsømmelse, skade, kost och tæring, och formente, hannom hafde self burt at dømpt paa samme gamle messebog, besønderligen efterdi hand dog tilforne hafde saa gaat som dømt den under, formenendis sig derudi at ske uret". A. G. berettede nu, at som der tvistedes om markeskel mellem Mielby og Løfverby, havde han „ladit opkrefve oldinge at sverge der ret markeskiel emellom, och de da hafde fult nogen aastæder, som vor indtegnit i en gammel kirkebog for ret markeskiel och icke med oldingebref, ridebref eller lefvendis minde vor at bekrefte, hvorfor hand hafde ladit dennom indstefne for for^{ne} afg. landsdommer, och hand da den deris toug hafde undersagt och tilfundit, dennom at giøre markeskiel, hvor de kunde finde louglig tilgang efter lougen[1]) och recessen[3]). Och der de da igien skulde sverge markeskiel, hafver de igien fult de samme aastæder efter for^{ne} gamle bogs indhold, hvorfor hand hafde indstefnt samme gamle bog for for^{ne} landsdommer, at hand skulde derpaa kiende, om den kunde være nøgactig bevis om markeskiel, at oldinge endelig skulde være forplictig det at følge, och hand da hafver indvist saggen for os och vort elskelige rigens raad af den aarsage, hans vederpart paaskød, at samme markeskiel skulde være indtegnit udi en Lunde landebog, skulde kaldis Pialte, hvilket de dog icke anderledis beviste, hvorudi hand mente, sig uret at være sket, och satte fordi underdanigst udi rette, om samme gamle bog, som icke med oldinge eller ridebref bekreftis, kunde forhindre oldinge, at de jo motte sverge markeskiel, hvor de kunde finde bekvem aastæder emellom for^{ne} byer, och om for^{ne} landsdommer

icke hafde giort uret, at hand samme sag hafde for os indfundit". Lauge Urne og her Oluf Nielssen mødte og L. Urne berettede: „at hand paa vorre vegne vor lodseiere til Mielby och fordi vor foraarsagit dertil at svare; hvad dommen i sig self belangede, at det vor hid for os indfunden, viste hand intet at svare til, men hvad hofvidsaggen i sig self anlangende, berette hand, at oldinge hafde efter lougen svorit markeskiel emellom for^ne tvende byer; dersom nogen tvistede, at det vor retferdeligen eller icke, formente hand, det icke til landsting eller her for os och vort elskelige raad burde at ordelis, men ridemend burde derpaa at komme". Dom: „Efterdi for^ne kirkebog icke med oldingebref eller ridebref befestis och oldinge hafver svorit markeskiel emellom for^ne tvende byer efter lougen, da hafver vor landsdommer giort uret, at hand den sag indsette for os, och den hans dom icke heller for^ne kirkebog at kunde forhindre, at hvem som skader paa for^ne oldingtoug, jo maa opkrefve ridemend, som kunde kiende och dømme, om for^ne oldingetoug er saa christeligt och retferdigt giort, at det bør ved mact at blifve eller icke." *Hdb. 14, 283—85.*

1) *Der er her ikke nogen anførsel af, men kun en hentydning til rec. 1558 § 27: „naar nogen mand klager paa markeskiel der, som ei er minde til eller findis sandemendsbref, at tilforn er giort eller svorit markeskiel, ... skal den . . gifve alle lodseigerne . . varsel til deris huse 8 dage tilforn" o. s. v.* 2) *Sk. l. § 71 jfr. V. s. l. 3, 2.* 3) *Rec. 1558 § 27.*

23. juni. *(Fr. J. Friis.)* Marinne Torkilsdaatter tiltalte Jørgen Friis til Krastrup, råd och embedsmand på Hald, Movrits Styge til Holbekgaard, landsdommer i Nørre Judland, og Hans Lindenov til Øsløf for en dom, de dömte 1590 på Viborg snapslandsting mellem Ofve Lunge til Odden på hendes vegne og os elskelige Las Nielssen til Tveden og Jesper Nielssen til Bigum om en gård i Vendsøssel ved navn Fofverholt, som de tilholdt sig, da deres afg. fader Niels

Tollufssen skal have købt den af en ved navn Hans smid, og den gård ikke har været hans (H. T.s) egen men hans hustru Anne Jensdaatters, og han den dog mod hendes minde skal have bortsolgt uanset, at han ikke selv havde så godt gods ved at hette[1]). Hun havde derfor ment, at det skøde burde være ulovlig og magteløs og ikke komme Anne Jensdaatter eller hendes arvinger til skade, og dog havde indstævnte ved sin dom dömt det ved mact; de burde derfor stande hende til rette. Hun fremlagde dommen, som lød: „Efterdi recessen[2]) medfører, at ingen fri kvinde eller fri møe skulle tage nogen ufri mand; hvis nogen fordrister sig til herimod at giøre, och det icke skede med hindis venners raad, da skal hun strax hafve forbrut alt hindis jordegods til neste arfvinge, saa de maa det strax anamme; end sker det med neste venners raad, da skal hun hafve mact at selge det inden aar och dag til fri folk, och efterdi for[ne] Anne Jensdaatter, da hun hafver tagit ufri mand, hafver samme gaard solt til Niels Tollufssen, och hun samme bref forseglit hafver med hindis hosbond, saa och gode mend; som hun hafver tilbedit at forsegle med sig, och det findis at være 36 aar, siden samme skøde giort och gangit er, och eiendommen i saa lang tid efterfult hafver, da vide vi efter saadan leilighed icke emod samme skøde at sige eller macteløs dømme.“ Indstævnte mødte med fuldmagt på os elskelige L. Nielsen og J. Nielsens[3]) vegne, vare sin dom bestændig og påstode den kendt ved magt. M. S. berettede på de to sidstes vegne, at Anne Jensdaatter var en fri kvinde og giftede sig med en ufri mand, som var mod recessen[2]) og håndfæstningen[4]); hun var derfor forpligtig at sælge sit arvegods, inden år og dag til fri folk, og da hun nu med sin husbonds samtykke havde solgt det til sin næste slægt, som var deres fader, og det nu havde fulgt ham og dem i 40 år efter samme skøde, så burde det endnu følge dem. D o m: Landstingsdommen bör ved sin fulde magt at blive. *Hdb. 14, 285—87.*

[1]) *J. l. 1, 18.* [2]) *Rec. 1558 § 36.* [3]) *De vare dog ikke stævnede.* [4]) *Håndf. 1559 § 40.*

23. juni. Os elskelige Palle Graatop, foged i Maribo kloster, paa sin moder Else Pallisdaatters, Jørgen Borringholms i Malmø, og egne vegne tiltalte (indlæg) Lauge Urne til Beltebierg, landsdommer i Skåne, for en dom af 13. apr. 1597, afsagt mellem ham, hans moder og afg. mester Vedtzell, fordum kantor i Lunds domkirke, hans börn og arvinger. Han berettede nu at „deris formere slect ved nafn her Folkvin“ havde 1415 stiftet et alter i Lunde domkirke og dertil givet sit landegods og købstadgods dog med slig vilkår, „at det altid skulde presenteris til en af hans egen slect, som vor der til duelig och bekvem och vor en klerk .... hvilket efter fundatzen altid hafver fult hans slect“; det var bevisligt, at hans moders morbroder Mickel Vedtzell i Malmø i sin livs tid var præsenteret dertil, og da han døde, har hans (P. G.s) moders moder, som var hans (M. V.s) søster, tilholdt sig det vikari til sin sön, mester Vedtzell, som da var udenlands at studere, efterdi han da efter sin morbroder var efter fundatsen næst det at præsenteris, da hans moders moder ikke havde flere sönner end ham alene. Han beholdt godset som et kapittels beneficium indtil 1565, da han anholdt hos Fredrik II og berettede, at han var ene arving dertil, så han fik kongens bevilling at måtte beholde det gods, og det uden at lade P. G.s moder, som var hans kødelige søster af vide, at han vilde tilholde sig godset anderledes end som et kapittels beneficium, som en af hendis sönner i fremtiden efter fundatsen kunde præsenteres til. Da han nu døde uden sönner, og hans søstersönner mente at være næst til godset efter fundatsen, er hans hustru og arvinger fremkomne med Fredrik II.s brev og vil tilholde sig det for ejendom. Men da mester V. den tid, han forhvervede det brev, havde en søster, som er P. G.s moder, „som da vor umandefest, och hand fordi self vor hindis verge efter lougen, formener jeg hand hafde burt hinder deraf sin anpart at ladit følge“. Da han tilmed vrangeligen for Fredrik II havde berettet, at han var ene arving, og ikke villet navngive, at han havde en søster, ikke heller lod vide noget om

brevet, „men herriet[1]) och det posses, som hand paa samme gods hafver, bør icke at regnis for nogen hefd, efterdi det er emellom sødskind om arfve, och ingen svig bør at være i sødskindskifte.“ Han påstod derfor, at hans moder burde i det gods være delagtig for en søster, efterdi håndfæstningen[2]) tillader at „hvis gods som er gifven fra nogen och til altare skal igien komme til rette arfvinge“, at landsdommers dom ikke burde forhindre hende derfra, da håndfæstningen mere burde anses end det kgl. brev, som hans morbroder med vrang nndervisning havde forhvervet. Han havde hidstævnet mester Hans Rasmussen, professor i Københavns universitet på hans hustrus vegne, Karinne, Jørgen Søfrenssens, og Johanne Vedtzellsdaatter, borgerske i Lund, med deres lovværger, om de havde der noget udi at sige, og i rette lagde dommen af Skonninge landsting, lydende, at da Fredrik II.s brev på det gods fremlægges, „saa och benectis icke heller, at samme gods hafver fult afg. mester V. och hans arfvinger ulast och upaakiert udi otte och tiuge aar“, så bör det gods følge dem efter brevet og sin rolige hævd. L. Urne mødte og påstod, at hans dom burde ved magt at blive, da han „efter samme kongebref och deris lange hefd“ ikke kunde dömme anderledes. Mester H. R. mødte med indlæg, hvori han berettede, at når mester V. havde angivet, at han var ene arving, og derfor anholdt om godset, skulde det være sket, fordi „fundatzen i grefvens feide vor borte“, og „der vor tidende, at hans kierlighed skulde vilde sig alt vicari gods tiltage efter den svenske feide.“ Han havde ved afg. her Eiler Hardenberg, Peder Bilde og andre gode mænd anholdt om godset, og her E. H. havde givet P. G.s mormoder den bevilling tilkende og sagt hende, at mester V. skulde give kongen 100 daler derfor. Der forelå altså ikke vrang undervisning. Når mester V. ikke i sit anlangende havde anholdt om sin søster, som den tid vor en pige og umandefæst i sin moders bo, var det sket, fordi „copien af fundatzen tilholder alleniste samme sverdsiden“, og „udelucker kvindekiøn fra samme vicarigods at forrestaa“, og der på den tid ikke var nogen anden

på sværdsiden end ham. „Dersom det skulde værit arfvegods paa kvindesiden, da skulde Anne Pallis, mester Vedtzells moder hafve arfvit det med sin broder Mickel Vedtzell, dog hand allene hafde det; .... der Mickel Vedtzell vor død, talit hans søsters mand Palli Jenssen intet om samme gods, men [det] blef anammit af prelaterne i Lund efter copiens liudelse, indtil mester V. hiemkom i landit". Der blev og „plat intet talt" om godset på skiftet mellem Anne Pallis og hendes börn, mester V. og Else, efter deres sal. fader Palli Jenssen, hvor alt rørendes og urørendes gods blev skiftet. Mester H. R. henviste derpå til den 29 (!) års hævd på godset og påstod, at det burde følge denne og kongebrevet, hvorhos han fremlagde et afkald af Malmø rådhus 6. juli 1571 fra Hans Graatop til sin hustrumoder Anna Pallis. P. G. svarede, at al den stund godset blev hos kapitlet efter fundatsen, vidste han vel, at hans moder ikke kunde det bekomme, men når hans morbroder vilde tilholde sig det for arvegods, burde han ikke have prokureret for sig selv, men P. G.s moder været indtaget deri for en søster. Dom „Vor landsdommer hafver efter vor kiære herrefaders brefs liudelse icke kunt dømt anderledis, end hand dømt hafver, dog efterdi mester V. samme vor kiære herrefaders bref med vrang undervisning forhverfvit hafver paa sig allene och icke beret, at hand hafde en søster, som vor P. G.s moder, som vor til for[ne] vicari for en søsterpart saa ner, som hand, da er hans tiltale hannom och hans moder til mester V.s arfvinge hermed frit forre." *Hdb. 14, 287—293.*

[1]) *Håndf. 12. avg. 1559 § 35 frit gengivet.* [2]) *Hentydning til Sk. l. § 56, V.s l. 1, 1, 4, J. l. 1, 28.*

26. juni. *(Fr. J. Sefeldt, A. Gøe).* Hendrik Belov til Spøtterup, råd og embedsmand på Kalløe slot, på vor og kronens, Alsø kirkes og afg. A. M., herredsfoged i Sønderherred, hans hustrus vegne og afg. Jørgen Rosenkrantzes arvinger, Holger Rosenkrantz til Rosenholm på sin moder fru Dorrite Langes og egne vegne, og Oluf Bilde til Valløe

på sin hustrus vegne tiltalte Movrits Stygе til Holbekgaard, og Mogens Jull til Pallisbierg, landsdommere i Nørre Judland, for en dom, afsagt mellem dem og Tommis Fasti til Katholm, ved hvilken var magteløs dömt herredsfogdens dom, hvori han havde dömt T. F.s fæstebrev forbrudt at være „af den aarsage, at hand udi nogen mange aar ei hafde yt den tilbørlige afgift af samme tiende, som vort bref hannom tilholt“. Sagsøgerne mente ikke, at det var bevist, som landstingsdommen var funderet på, og at den derfor ikke burde komme dem eller kirken til hinder og forfang, eller nogen af dem til skade og nachdel. Hidstævnet var T. F., som havde fremsendt 2 af sine tjænere, der svore, at T. F. lå paa sin sottesæng og derfor ikke kunde møde, og berettede, at flere gode mænd, som havde medværet i dommen og forseglet den, ikke vare stævnede. H. B. svarede, at herredsfogdens arvinger tiltaltes for kost og tæring og derfor stode under forfølgning; hvis sådant forfald og skudsmål „skulde forhindre, at icke nu skulde dømmis paa samme vor landsdommers dom“, burde det bero med forfølgningen over disse arvinger, til der blev kendt paa denne dom. Dom: „Efterdi vi befinde flere gode mend at have værit i samme dom med vorre landsdommere och den med dennom forseglit, da kand der icke paadømmis, førend de och lougligen stefnis, och midlertid at beroe med forfølling ofver for^ne^ herridsfogeds arfvinger for kost och tæring“.
Hdb. 14, 293—294.

26. juni. *(Fr. J. Sefeldt, B. Rantzov, H. Belov.)* Fru Hellevig Ullfeldt til Høibygaard tiltalte ved fuldmægtig J. H. Hendrik Belov til Spøtterup, råd og embedsmand på Kallø, fordi han med en gammel lovhævd og et gammelt tingsvidne, „som aldeles ingen varsel er fore gifven“, vil forringe en af hendes gårde og göre den til en halvgård, uanset, at den ikke har fulgt hans lovhævd og ingensinde været en halvgård, „mens altid arfving efter anden hafver fult og gangit

for en fuld gaard udi søskindskifte mere end i 50 år", ulast og uklaget, „førend hand hafver ladit føre siunsvinde och klager, at for[ne] gaard skulde være brøstholdeu udi sin mark[1])", hvad der ikke skulde kunne komme hende til skade, da den er hende tilfalden i søskendskifte og har fulgt hende i mere end 25 år. Hun påstod derfor, at den burde følge hende efter recessen[2]). H. B. mødte og fremlagde et pergamentstingsvidne med 5 hængende indsegl af Nørvangs herredsting tirsdagen næst efter scti. Olai regis dag 1531, lydende, at 6 mænd have vundet for 8 mænd, „at Raabis eng, som ligger til Peder Lerckis gaard i Seirup, som er fra den vei, som løber emellom Oxelbierg och Seirup, och saa lenge østen oppaa til P. N.s enge vedtager, den eng hafver ligget til P. Lerckis gaard i rolig hefd ulast och ukiert i 40 aar", dernæst at der i 40 år ikke har gåt mere skyld af S. E.s gård ibd. end 18 ß og halv gæsteri ved en af Erik Stygis andre gårde der i sognet, förend ifjor „som det forhøfvit blef". Fremdeles en lovhævd med 6 hængende indsegl af Nørvangs herredsting 1531 tirsdag næst for Bartholomei apostoli dag, lydende, at afg. Erik Skram havde indvort sin gård i Seirup, som P. Lercke ibode, „som er gaard och gaardsted, och sin boeltoft, som nu til gaarden ligger, saa stoer som boendis er udi samme bye", item „en eng, som kaldis Raabis eng, saa vit og saa bret, som hand da i verge hafde, som er østen fra den vei, som løber emellom Seirop och Oxenbierre och saa sønder neder, til mosen vedtager, och øster op til bundens eng vedtager, som kaldis Nallebierrig, och saa nør op ud med den store agger och saa vester oppaa ud med det gamle dige, saa langt som hand nu i verge hafde", det indvorde han for sit fri enemerke undtagen bl. a. et halft gårdseje, som Erik Styge haver i samme by. H. B. begærede derpå, at J. H. vilde fremlægge, hvormed han formente „samme tingsvinde och laughefd ukreftig at giøre". J. H. svarede, at H. B. efter det tingsvidne havde ladet hans husbond franrebe ejendommen fra hendes gård, skönt der ikke var givet varsel for

det, og det derfor måtte være ugyldig; i tingsvidnet taltes om en gård, som kun gav 8 ß landgilde, men der forklaredes ikke, hvem der oppebar de 5 ß; skönt lovhævden kun kaldte gården en halvgård, havde den dog fulgt hans husbond for en helgård. Han fremlagde et tingsvidne af Nørvangsherred 1496 lydende nogle mænd at have vundet, at de 2 stykker eng og ager, som kaldes Drebel, havde været brugt med le og langjærn til den gård i Øster Seirup, som J. P. ibor. Han påstod, at H. B.s vidne burde blive magteløs. H. B. svarede, „at hand[3]) hafde stefnt for[ne] tingsvinde til landsting, och vor landsdommer havde det ved magt dømt", hvad han beviste med landstingsdommen. Lovhævden talte ikke om den eng eller ager, som kaldes Drebel, men om en eng, kaldes Raabis eng, som altid havde fulgt samme hævd; den og tingsvidnet vare og udgangen för recessen[4]) blev udgivet. Han påstod derfor, at de burde blive ved magt. Dom: „Efterdi samme tingsvinde, efter hvilken samme rebning sket er, er til landsting ved mact dømt, och samme vor landsdommers dom endnu staar ved sin fulde mact och er ustefnt, da bør det ved sin fulde mact at blifve, men dersom nogen skader paa for[ne] rebningsmend, da tiltale sig dennom for sin tilbørlig dommer, och der gaaes om, hvis ret er; och efterdi intet fremberris emod samme laughefd, hvormed den kand ukreftig giøris, da bør den ved sin fulde mact at blifve". *Hdb. 14, 294—97.*

[1]) Meningen må være: brøstholden i adkomst på sin mark. [2]) Rec. 1558 § 50. [3]) Nemlig J. H., fru H. Ulfelds fuldmægtig. [4]) Rec. 1547 § 8 og rec. 1558 § 14 bestemmer, at der skal gives varsel for tingsvidner.

26. juni. *(Fr. A. Friis, J. Sefeldt, E. Brock.)* Christoffer Rosenkrantz til Sønderskouf tiltalte Peder Jull til Alsted for en vor befaling til gode mænd, han skulde have bekommet med vrang undervisning, ti skönt de havde „tiltroit tre gode mænd" at påkende markeskellet mellem Sønderskouf mark og Nørbølling mark, havde P. J. forhvervet 2 gode

mænd foruden de 3 bevilgede, så han havde 5 mod C. R.s 3, hvad der var mod den Kallundborgske reces[1]), og de 5 ridemænd havde da fradömt ham og hans arvinger en ejendom, som havde været brugt til Sønderskouf i over 50 år. P. J. mødte og berettede, at de to mænd (nemlig J. Sefeldt og E. Brock) havde ikke han, men Albrit Skiel på egne, sin moders og søskendes vegne, som ere lodsejere, bevilgit; desuden var fru Margrete Brahe, afg. Christen Skiels, som og var lodsejer, ikke stævnet, skönt hendes sön på hendes vegne havde bevilget befalingen. Dom: „Efterdi fru M. B., på hvis side for^ne^ to gode mend erre tagne, och lodseierne[2]) icke er stefnt, da bør de och at stefnis; siden gaais derom saa vide som loug och ret kand være". *Hdb. 14, 297—99.*

[1]) *Rec. 1576 § 2.* [2]) *Der skal vel stå:* som och er lodseier.

26. juni. (*Fr. A. Friis, J. Sefeldt, E. Brock.*) Peder Jull til Alsted tiltalte fru Bege Clavsdaatter til Hundsbek med sin lovværge „for hindis bref och segel, som hun ved M. F., tiennendis paa Sønderskouf, hafver paa Viborrig landsting ladit udi rette berre, derudi [hun] kiender sig til en lodseier til Sønderskouf gaard och gods, hvormed hun hannom hans ret vilde krenke och forspilde, endog hand formente hinde for lang tid siden at hafve sit gods oplat och opdragit til hindis børn och det dennom ochsaa skulde være skift och delt emellom, eftersom med deris underskrefne lodder saavel som med de gode mend, som ofver samme skifte hafver værit ofverværindis, noksom skulde giøris bevisligit, och hindis børn aarligen at fornøie hinde en vis pension til hindis underholding for hindis anpart af for^ne^ gaard och gods, och formente hinde efter slig leilighed nu icke at kunde findis en lodseier til for^ne^ gaard och gods, och samme hindis vedkiendelse icke burde at komme hannom til hinder eller skade i nogen maade." Han havde hidstævnet Christoffer Rosenkrantz til Sønderskouf og fru Anne Gallskøtt til Hundsbek med de underskrevne lodder samt Erik

Lange til Stofgaard og Christen Lange til Bramming „for deris sandhed at bekiende, om fru B. C. sit gods hafde afstaait och opdragit, och de deremod skulde gifve hinde en visse genant til sin underholding“, og berettede nu „at fru B. C. hafde opdragit alt sit gods til hindis tvende døtre, hvilket de och hafde dennom emellom skift och det hafde udi brug och besiddelse, och eftersom der begifver sig trette emellom hannom och for^ne Christoffer Rosenkrantz om markeskiel och i andre maade forvendis, at fru B. skal være en lodseier til Sønderskouf och dermed vil til herredsting og landsting hans ret forspilde, for hun emod hvis sag hand med retten skal udføre, icke er kaldit, uanset at C. R. hindis svoger hafver godsit udi besiddelse, och er hans høstru tilskift“; han satte derfor i rette, „om saadan hindis vedkiendelse var saa louglig, at hun dermed kunde hans ret forspilde, och om hand andre burde at gifve varsel end hindis svoger C. R., som godsit hafver i haand och hafvindis verge.“ C. R. mødte og bekendte, „at hand hafde Sønderskouf udi haand och besiddelse, dog icke lenger end hans høstrumoder hannom det vilde unde, och formente, hinde fordi burde at stefnis och kaldis emod hvis lougmaal eller anden trette, hand (P. J.) vilde føre paa for^ne gods“; han satte i rette, „om hun icke med rette kunde tilbagedrifve, hvis lougmaal hand (P. J.) hafde drefvit, som hun icke vor emod kallit heller hafde fangit varsel [for].“ Dom: „Efterdi C. R. hafver godsit udi haand och verge, da bør hand allene derfor at gifvis varsel och icke fru B.“ *Hdb. 14, 299—301.*

26. juni. *(Fr. „cantzeler“[1]), P. Munck, [H.] Belov, A. Hvitfeldt).* Johan Barnekov til Nielstrup og Christian Barnekov til Birkholm tiltalte jomfru Ingeborge Bilde til Egede med sin lovværge for nogle skovlodder ved Egedegaard og Nyrup enemærke, som hun tilholdt sig. De i rette lagde 1. skøde af 1556, hvorved afg. Bent Bilde skøder afg. Hans Barnekov halv Egedegaard med mere gods, halvparten af Nyrups

lund og sin part i den skov op til Tuemose, som Sigvord Grubbe „med hans søstre och hannom hafde tilsammens, och tilkom hannom och hans søstre hver tredie træ“. 2. vor farfaders dom af 1556, lydende, „at det skiftebref, som jomfru Ermegaard och jomfru Birgitte Bilde i rette lagde, som hverken Bent Bilde eller Torben Bilde, ikke heller deris faderbroder her Anders Bilde beseglit hafde, [icke] burde at komme Hans Barnekov til skade i nogen maade, men H. B. forne half Nyrups lund at hafve och beholde, emedens hans vindisbyrd erre ved mact, uden forne jomfruer kunde felde forne vindisbyrd och bevise, B. B. holt dennom samme skouf for med vold och mact, da gaa derom saa megit som ret er.“ 3 en granskning, som P. Munck, afg. Hak Ullstandt, A. Hvitfeldt m. fl. gode mend efter vor befaling havde udgivet den 27. avgust 1591 lydende, „at der findis it støcke skouf, kaldis Nyrup fellids skouf, som de af Lystrup hafver de tu træer udi, och de af Egede det tredie; dernest findis der it andit støcke skouf, kaldis Nyrup enmerke, som findis at være indluct med dige och gierde paa, och icke de forviste dennom paa andre skoufslodder, eller de hafve kunt set nogen Bent Bildis brefve, som kand udtyes, uden disse tvende.“ Sagsøgerne berettede, at B. B.s søstre havde forholdt deres fader Nyruplund, derfor blev taget dom af 1556, og da lunden fremdeles blev forholdt dem, blev sagen indstævnet for os, som havde fundet den til gode mænds granskning. Disse havde da ikke kunnet „befinde der andre skofve, paa hvilke B. B.s skiøde kunde hedentyes, uden alleniste paa Nyrup lund, som nu kaldis Nyrup enmerke och den skouf ved Tuemose,“ De påstode derfor, at „samme halfve Nyrup enmerke“ burde følge dem. For indstævnte mødte Gabriel Sparre og berettede, at Nyrupgaard blev tilskiftet afg. jomfru Birgitte Bilde, og at Nyrup enemærke havde altid fulgt og fulgte endnu Nyrupgaard, men aldrig de Barnekover og deres skøde. Det var heller ikke nævnt deri, således som Nyrup lund, hvori Bent Bilde havde part, på hvilken der ikke

gjordes ham forhindring, og „dersom det vor endskønt benefnt udi skøden, da formente hand B. B. icke motte skøde det bort hannom icke tilhørde.“ Han fremlagde 1. B. B.s brev af Nestvid 1558, „at hand aldrig skifte nogen felder i Nyrup enmerke med hans søsters bud...., men det, hand lod hugge der i enmerkit, det lod hand hugge emod hans søstris vilge och samtøcke, och dersom nogen vilde skiude paa hannom, at hand hafde gifvit dennom lof til at hugge eller bruge nogit i Nyrup enmerke, som ligger til Nyrupgaard, da kand hand icke heller vil være deris himmel dertil, fordi hand hafde intet i for^ne enmerke skouf eller nogit af Nyrupgaards tilliggelse, som hafver liggit dertil af arrildstid.“ 2. Torben Bildis brev af scti. Lavrentii aften 1559, at da hans søskende og han skiftede arven efter sin fader, faldt Nyrupgaard med skov og enemærke hans søster Birgitte Bilde til. 3. Hendrik Nielssens brev til Gundertved scti. Hans dag 1558, at der jomfru Ermegaard og jomfru B. B. og B. B. bode på Egede, da var det ham vitterligt, at jomfruerne beklagede sig for Sigvord Grubbe og ham på Lystrup, at deres broder B. B. lod inddrage i Nyrup enemærke og lod der hugge og age ved imod deres vilje. 4. Mette Pallisdaatters brev til Lystrup, udgivet „den fierde nytaarsdag 60“, lydende, at da jomfruerne E. og B. B. holdt hus på Egede med sin broder B. B., kom de til Lystrup til hendes husbonde Sigvord Grubbe og hende og klagede over, at deres broder lod hugge i Nyrup enemærke, og begærede S. G.s gode råd; fremdeles, at i de 40 år, hun havde bot på Lystrup, havde Nyrup enemærke ligget til Nyrupgaard, men fællesskoven „som kaldis och Nyrup lund“, den havde været skiftet. 5. Anne her Otte Krumpenns brev, lydende, „at naagen tid før gud kallede hindis salig hosbond her Anders Bilde, da vor jomfru Ermegaard och jomfru Birgitte Bilde paa Søholm hoes hannom och haardeligen beklagit for hannom, hvorledis deris broder Bent Bilde drog ind i Nyrup enmerke med heste och vogn och lod der hugge ind i for^ne enmerke imod

deris vilge och samtøcke, och spurde hannom om gode raad; da raadde her A. dennom, at de skulde lade tale B. B. til derom til tinge, och de da at hafve svarit, at giorde de det, skulde hand blive dennom vred och kaste dennom had til, hvorfor her A. B. paa deris vegne skref B. B. til, at efterdi Nyrupgaard och enmerke falt jomfru Birgitte B. til paa lod udi sødskendskifte efter hindis fader, da forundrit hannom storligen paa, hvi hand vilde giøre hinde slig hofmod och saa lade hugge i enmerkit emod hindis vilge och samtøcke". 6. Tingsvidne af Faxe herredsting den 18. septbr. 1589, at mænd havde vundet, at Nyrup enemærke var tilfaldet jomfru B. B. arveligen i sødskendeskifte, og at hun havde haft det i 30 år og mere. G. S. påstod derfor, at enemærket burde følge indstævnte. Dom: „Efterdi der findis tvende skoufslodder, den ene som kaldis Nyrup lund, den anden Nyrup enmerke efter gode mends grandskning, och efterdi B. Bildis skiøde icke udtrøckeligen formelder om Nyrup enmerke, icke heller fremberris nogen lodder eller skiftebref, for[ne] halfve enmerke at være B. B. tilskift ei heller hafver fult B. B.s lod, men fult til Nyrupgaard, och halfparten af den lod, de Biller hafde udi Nyrup fellids skouf, hafver fult de Barnekofver efter B. B.s skødebrefs liudelse, da bør Nyrup enmerke herefter at følge jomfru Ingeborge Bilde til Nyrupgaard, som den tilforn fult hafver". *Hdb. 14, 301—6.*

[1]) *Må være kongens kansler Kristian Friis, siden rigens kansler A. Hvitfeld også nævnes som ikke deltagende i domsafsigelsen.*

28. juni. *(Nærv. C. Valckendorff, C. Friis, B. Rantzov, A. Friis, P. Gyldenstiern).* Arent Pederssen, borger i Odense, tiltalte Ofve Bilde til Lindved, fordi han havde ladet indmane ham i Odense og holdt ham i samme manelse i langsommelig tid, skönt han samme tid havde fulgjort sit brev, som og siden blev tildömt ham. O. B. mødte og tilbød skadeserstatning efter gode mænds skön. „Da hafver vi lagt os der

emellom och dennom derom endeligen, venligen och vel forligt och fordragen i saa maade", at al gensidig tiltale skal bortfalde. *Hdb. 14, 308—9; er også indført 352—54.*

26. juni. *(Fr. S. Brahe, J. Sefeldt, A. Brahe).* Peder Brahe til Krogholm tiltalte (indlæg) Lauge Urne til Beltebierg, landsdommer i Skåne, for en dom (fr.) afsagt 29. jan. 1597 mellem ham og Vilhelm Dreszelberg til Hiuflerød på Lunde kapittels vegne, lydende: „Endog handfestningen udi det 35. capittel formelder om jus patronatus til det geistlige gods, hvilket hver adelsmand maa bekomme, som de med nøgactig bref och segel kunde bevise at de erre ret arfvinge til, dog kand slig nøgactig bevisning icke anderledis forstaais eller louglig actis, uden den bør at ske for louglige och ordentlige dommere, och derpaa forhverfve[s] dom, sammeledis och recessen udi det 41. capittel klarligen formelder, at hvis gods, som er kommen fra kirken uden dom och rettergang, det bør igien at vindis til kirken med dom och rettergang, och den, som saa nogit tagit hafver, bøde derfor efter lougen, disligiste efterdi ochsaa bevisis med kongelige domme, at hvis geistlig gods mand hafver tagit fra kirken uden dom, det bør igien at komme til kirken, til saa lenge mand vinder sig det til med dom och rettergang, och efterdi P. B. icke kand bevise med nogen louglig dom, at samme for[ne] scti. Lavrentii vicarigods er hannom eller hans foreldre tildømt fran Lunde domkirke, och sig det alligevel tilholder och anmoder uden dom, da bør samme scti. Laurentii altere gods och eiendom at følge kronen och Lunde capittel, indtil saa lenge P. B. kand sig det med louglig domb og rettergang tilvinde; siden gange derom saa vit som ret er. Men hvis som belanger sig for opbørselen af samme gods, efterdi P. B. icke er lougligen forfult derforre til sit verneting, ei heller kand findis nogen dom derpaa at være udgangen, viste vi derfor icke paa denne tid nogit at kunne dømme." P. B. klagede nu bl. a. over, at L. U. havde

beholdt sagen i 7 år uden at dömme, at han ikke havde anset 40 vinters hævd, her Axel Brahis og andre gamle breve, men havde tildömt Lunde kapittel vikariet, skönt det ingen breve eller fundatser havde. Han fremlagde: 1. et pergamentsbrev af Flensborg vor frue bebudelsesdag 1413, lydende, at her Jens Due præsenterer biskop Peder en klerk ved navn Peder Jenssen til scti. Lavrentii alter, bedende, at han vil konferere ham det og indvie ham dertil. 2. biskop Peders kollats på samme alter til Peder Jenssen af Stokholm scti. Jørgens dag 1413, dog findes intet segl for det brev. 3. afg. her Lauge Brahis brev af Malmøe den förste söndag i fasten 1544 „bemellendis, at efterdi scti. Lavrentii alter och vicari udi Lunde domkirke, som hans foreldre hafde stiftit, och altid hafde haft jurisdictiones derofver hvilken, som eldst i slecten vor, som bispens til samme domkirke gienbref lydde, hand derpaa hafde, da vor ledig, da hafde han unt hans sønnesøn Hendrik Brahe det udi hans lifs tid.“ 4. Her Jens Duis brev af Krogholm 1477, lydende, at han har pantsat sin søstersön, her Axel Pederssen, som kaldes Brahe, noget hans gods i Skåne. 5. revers givet afg. Jens Brahe i Lund scti. Gregorii papæ dag 1544 af afg. mester Peder Hanssen, kantor i Lund, at han havde annammet på hans söns Henrik Brahes vegne scti. Laurentii alter med alle de tjænere, dertil lå på bygden og købstæderne, at have i havendes værge ligesom en fuldmyndig prokurator. 6. her Hans Skougaards rekognits af 4. påskedag 1528, at her Axel Brahe har undt ham forsvaret af en gård i Billebierg, som gav landgilde til et alter i Lund, der skulde være givet til alteret med sådan vilkår, at forsvaret skal blive hos skjoldsiden i deres slægt. 7. Tvende løse registre, som skulde være underskrevne efter kapitlets jordebog, den ene latine, den anden dansk. 8. Her Hans Brolæggers sendebrev af Lund, 3. dag pinse 1587 „at de hafde leet efter fundatzen til Lavrentii alter, och icke kunde findis anden end[1]) paa det Vemmeløf gods, Peder Due hafde gifvit til alterit“. 9. Afg. her Jørgen Løckes

brev af København torsdagen for Canuti regis dag 1556, at Jens Brahe havde udlagt ham tvende gårde i Enløf „paa tøcke" og bepligtet sig, at naar hans medarvinger og han kom til skifte om de tvende vikarigods til scti. Laurentii alter i Lunde domkirke og til Dalby kirke, som deres forældre havde funderet, og han da havde mere end ham tilkom, vilde han lægge det fra sig. 10. Vidne af Skonning landsting 9. maj 1590, at N. S. vandt, at han mindes, at her Axel Brahe vandt fra Stig Porsz seks gårde i Vemmeløf, og det var henved 46 år siden, de fire lå endnu til Krogholm, de fik her Jørgen Løcke. 11. To domme af Fredrik II, at Jørgen Brahe fik tildömt en gård i Lund, efterdi hans forældre havde den i hånd og hævd efter recessen[2]), og at eftersom jomfru Kirstine Nielsdaatter og hendes forældre havde haft Røreng i hånd og hævd i 40 år uillet og ukært, burde hun beholde den efter loven[3]) og recessen[2]). P. B. påstod nu, at jus patronatus til det vikari at forlæne burde følge den ældste i slægten efter her A. Brahes brev, andre gamle breve, recessen[4]), håndfæstningen[5]), kgl. domme og gammel hævd, indtil andre med lovlige breve kunde fravinde ham det, og fordi vi havde ladet udgaa vore breve, at han skulde forfølges, for han imod vor herre faders brev skulde have sig forgrebet, vilde han stille sig under vor og rigens råds dom. — L. Urne mødte og var sin dom bestændig; han gav tilkende, „at ingen hafde fordrit stefning af hannom, siden P. B. forhverfvit vor herrefaders skrifvelse, at det dermed skulde beroe, indtil hand kom hiem igien af den reise, hand med hans kierlighed skulde værit", og han mente derfor ikke med rette at kunne beskyldes for at have haft sagen hos sig for længe. P. B. havde ikke bevist, at han havde nogen hævd på vikariet; hans broder havde fåt det som et kapittelsbeneficium med kapitlets bevilling, hvilket var forlæning ikke ejendom; ligesålidt bevist, at hans forældre havde stiftet altret, men kun, at det var forbedret med Vemmeløf gods. Han havde heller ikke slet fradömt P. B. det, men kun til han kunde vinde det

med lov og ret; hans dom burde derfor blive ved magt. V. Dreszelberg med flere af prælaterne og kannikkerne i Lund samt Hans Dreyer, vor toldskriver i Helsingøer, som tilholdt sig samme vikarigods, vare indstævnede og mødte. V. D. gjorde gældende, at P. B. dels ikke var arving til godset, dels i sine forældres breve kun havde deres eget vidnesbyrd i deres egen sag. Fundatsen in originali burde bevise, hvem der först havde funderet det alter. Med en gammel kapittels jordebog (fr.), skrevet 1374 kunde han bevise, at det alter og vikari havde fulgt kapitlet för her Peder Due 1381 forbedrede det med sit gods i Vemmeløf, idet det da havde 8 gårde i Hofby og en residens og abildhave. En anden pergaments bog (fr.) viste, at P. Due af Skøtorp forbedrede det 1381. Torben Jenssen af Skarolt hans rekognits (fr.) af 1460, som er 47 efter biskop Peders kollats, viste, at han af Lunde kapittel havde i leje scti. Laurentii altere gods i Vemmeløf, hvad der efter hans død skulde uden hinder og „hielperede“ igenkomme til kapitlet. I Jens Brahes sendebrev (fr.) af Malmø 1544 onsdag efter söndag invocavit giver han til kende, at han har tilskrevet sin frænde m. Peder Hanssen kantor at være hans söns prokurator over scti. Lavrentii alter, som var ham forlænet som et andet kirkens beneficium. I en kapittels jordebog (fr.) af 1554 findes, at Hendrik Brahe havde Sti Porszis kollats på alterets gods, m. m. V. D. påstod derfor, at scti. Laurentii alter burde følge kapitlet, og kronen have ret at bortforlæne godset, at Hans Dreyer burde beholde det efter sit forlæningsbrev, og P. B., som havde tiltaget sig det uden dom og rettergang, være pligtig at stande til rette for al opbørsel, for kost og tæring og andet sligt, som derpå kunde regnes lovligen at være anvendt. I et andet indlæg gjorde P. B. bl. a. gældende, at om alle vikarier, som der ikke vare dom hos, skulde komme igen, måtte der göres en ny håndfæstning, siden der i håndfæstningen ikke tales om nogen dom. Da der i kapitlets bøger findes, at det vikari er funderet af de Duer, og biskop Peder bekender, at

her Jens Due, som var her Axel Brahes morbroder, havde haft jus patronatus, og det i 44 har fulgt her Axel Brahe, hans broder, mente han, at det endnu burde følge ham. Dom: „Efterdi handfestningen[5]) formelder, at hver riddersmandsmand her udi rigit maa komme til det gods igien, som de med nøgactig bref och segel bevise kunde, at de erre rette arfvinge til, och icke P. B. hafver bevist med fundats eller adkom hans foreldre at hafve stiftet samme altere ei heller sig at være en arfving til samme alteregods, disligiste efterdi bevisis med Torben Jenssen af Skarolt recognits, anno 1460 udgifven, samme jus patronatus icke her Jens Duis arfvinge at hafve fult, men at hafve fult Lunde capittel, da kand vi icke kiende vor landsdommer derudinden at hafve giort hannom uret, men den hans dom bør ved sin fulde mact at blifve, och scti. Laurentii altergods at følge Lunde domkirke ubehindrit, men belangendis opbørselen, da vilde vi derfor hannom naadigst hafve forskaanit.“ *Hdb. 14, 309—15; på blad 312 findes et med blyant indklamret stykke, som kun er en gentagelse af, hvad skriveren allerede havde indført i protokollen; paa bl. 306—8 er påbegyndt en gengivelse af samme dom, der dog, som unöjagtig, ikke er blevet fuldendt.*

[1]) *Hdb.* enten. [2]) *Rec. 1558 § 50.* [3]) *J. l. 1, 44.* [4]) *Rec. 1558 § 41.* [5]) *Håndf. 1559 § 35.*

27. juni. (*Fr. A. Gøe, H. Løcke*). Jens Enertssen, borgemester i Landskrone, tiltalte Hans Speill til Julskouf og Mogens Svob til Vindbierg „for 313½ daler, som hand fru Mette, H. S.s daatter, med forstrakt hafver, der hun sad udi hindis enkesæde med hindis barn efter afg. Johan Lindenovs død, och nu siden hun hafver bekommit Mogens Svob til sin husbond, hafver hand fordrit sin betaling af hinde, da skal M. S. hafve forvist hannom til H. Spegell, mente, at hand J. E. skulle betale, efterdi hand var hindis verge, ald den stund hun sad udi hindis enkesæde, och naar hand hafde kreft hannom, forviste hand hannom igien til M. S., hvorudofver hand

sig haardeligen beklagit, at hand opholtis den ene tid efter den anden, saa hand ingen rictig betalling af dennom kunde bekomme." Han i rette lagde fru Mette Spegells håndskrift af Ørtofte den 17. april 1589, lydende på $313^1/_2$ daler 14 ß for adskillige varer, hvilken håndskrift han klagede over var „forholden hannom til stoer brast och skade", og nu gjorde påstand på med rente, skadegæld og anden interesse, i det han begærede, „at maatte ved dom ordeles, hoes hvem hand sin betaling skulde søge". H. S. mødte med indlæg, hvorefter M. S. mente, at H. S. burde betale gælden på fru M.s söns vegne, medens han atter vilde, at M. S. som hendes lovværge burde indfri hendes brev og segl, som hun havde udgivet, „men hun sad i hendes enkesæde." Dom: Efterdi gælden er gjort i hendes enkesæde, siden J. Lindenov døde, da bör M. S. og ikke H. S. betale den med rente og skade. *Hdb. 14, 316—17.*

27. juni. *(Fr. A. Gøe, H. Løcke).* Peder Thott til Boltinggaard tiltalte Eiler Qvidtzov til at føre tilstæde en lovhævd, hvormed han vilde tilholde sig ager, forsletter og skovhug på Ringe og Kiellerup grund. E. Q. mødte med dom af Fønbo landsting 1561, hvori lovhævden findes inddraget under dato 1544 torsdag efter Martini dag, lydende: „Eiler Rønnov med gode riddermendsmend hafde giort sin loug paa loughefd paa Kiellerup gaard med ald gaardsens rette tilliggelse och indvorde til samme gaard tre agre paa Ringe mark paa Davermaal, en agger paa Møglehøfskift, en agger paa Busk agger, en agger paa Vandkier, en agger paa lille Slette, to agre norden søen, tre agre paa Rofbierrig, en agger paa Søingesti, en agger paa Badkiel, to agre paa Kiellerup mark, to agre paa lille Rofbierrig, en agger paa Kiellerup tofte vender paa gaden, en agger hoes lilde løcke, disse for^ne^ fire agre paa Kiellerup mark blef indsvoren med deris fri skoufbrug och en vogns gang." Han berettede derhos, at der kun trættedes om nogen forslet, som P. T.s bonde ligesom andre

lodsejere, der havde agre, som løb på søen, vilde tilholde sig for to agerender, med hvilke han skulde have påløb på Ringe sø. Ved fremlagt dom af 4. jan. 1587, afsagt af gode mænd efter kgl. befaling, som de bægge havde bevilget, var samme forslet og påløb blevet ham tildömt. Han vilde derfor se P. T.s adkomst. Denne nægtede, at forsletten havde fulgt E. Q. hævd, og at den nævnedes i lovhævden og dommen, der ikke lød længere end lovhævden stod ved magt. E. Q. svarede, at han havde ejendommen i hånd og hævd, og påstod, at den burde følge ham. Dom: Efterdi P. T. ikke frembærer noget, hvormed han vil forkrænke samme lovhævd, da vidste vi ikke mod for[ne] vidimus at kunne sige. Skader han noget på de gode mænds dom, da stævne sig dem. *Hdb. 14, 317—19.*

27. juni. *(Fr. kongen, H. Løcke).* Jørgen Kaas til Gielskouf på egne og medarvingers vegne tiltalte fru Tale Emmiksdaatter til Fullemose, Morits Emmikssen til Jestrup og jomfru Margrete Emmiksdaatter, boende i Odense, for noget kirkegods og klostergods, som er givet til Hadersløf domkirke, som deres afg. fader Morits Emmikssen havde i hånd og værge, og hvoraf han efter to forpligtelsesbrev vilde udlægge til deres afg. fader Erik Kaas og Albrit Maltessen på deres hustruers vegne deres anpart, fremdeles til at fremføre fundats og gavebreve på det gods. De påstode, at indstævnte burde efterkomme sin faders breve. På indstævntes vegne mødte os elskelige Jørgen Askersleben, vor mand og tjæner, og berettede, at jomfru M. E. tilforne havde været tiltalt for samme sag til Odense byting og var blevet kvitdömt af byfogden, hvis dom blev stadfæstet ved landstingsdom (fr.) af 20. jan. 1593 lydende, at det „ikke var bevist, at M. E.s forpligt ikke var holden och fuldkommen“, at det var 43 år siden, den blev udgivet, og at det ikke er bevist, at der til tinge eller andetsteds har været klaget derpå. J. A. paastod frifindelse. J. K. svarede, at indstævnte eller deres fader ikke

kunde have hævd på det gods, han på egne og andres vegne havde annammet. Dom: Da landsdommeren har kvitdömt jomfru M. E., og han ikke er stævnet, kan der ikke pådömmes, för hans dom stævnes, og „den kand røggis“. *Hdb. 14, 319—21.*

27. juni. *(Fr. A. Friis, A. Gøe, H. Løcke, J. Friis).* Frederik Busk, borgemester i Ringkiøbing, tiltalte kapitlet i Ribe for nogen ejendom på og omkring Ringkiøbing mark, som hans hustrus afg. fader Ifver Nielssen, borgemester i Ringkiøbing, havde stædt og fæstet for sin og sin hustru Else Ifvers livstid, og som F. B. havde handlet med dem om för svigermoderens død, og de også havde bevilget ham og hustru på livstid for 120 daler, af hvilke stædsmålspenge de havde opbåret 50 daler. Siden havde Albrit Friis, råd og embedsmand på Riberhus[1]), fåt Fredrik II's brev til kapitlet, at den jord måtte bevilges ham til leje, fæste eller mageskifte, og så vilde kapitlet ikke modtage den sidste del af indfæstningen, för de fik kongens skrivelse om, hvorledes de skulde forholde sig. Den havde han da skaffet sig, men kapitlet vilde ikke rette sig efter den. Han havde så indstævnet dem til den almindelige herredag 1591, hvor man, da hans svigermoder endnu levede, „saa at samme eiendom icke enda var entlediget“, ikke kunde dömme för hun døde. Nu var hun død, og han påstod derfor dom for, at kapitlet skulde holde sine breve. A. Friis mødte og havde på sin side stævnet F. B., for han tilholdt sig hin ejendom uden lovlig adkomst imod det fæstebrev, han havde fåt af kapitlet. Han påstod, at F. B., burde stå til rette. Bægge fremlagde forskellige sendebreve og andre dokumenter. Anders Dreszelberg, embedsmand på Aalbolm, mødte med kapitlets fuldmagt, men berettede, at der ikke var ham mere bevidst om sagen end kapitlets fuldmagt formældte. Dom: „Efterdi F. B. først hafver bekommit kapittels bevilling paa samme ejendom at motte bekomme til feste och derpaa allerede hafde udlagt 50 daler af festningen, førend Albrit Friis hafde derom be-

kommit vor kiære herrefaders forskrift til capittel, och siden vor kiære herrefader derom anderledis er blefven undervist, hafver hans kierlighed med en anden skrifvelse til capittel første forskrift saa gaat som igien revocerit, da bør for^{ne} capittel udi Ribe at holde den festning, som de med F. B. giort hafver, och F. B. for^{ne} gods och enge for nogen anden at være nest, for hvis afgift capittel och hand derom forent er.“ *Hdb. 14, 312—27.*

[1]) *Her har Hdb.* Aakier slot, *men ellers rigtig* Riberhus.

27. juni. *(Fr. A. Gøe, H. Løcke).* Jomfru Hellevig Kaasz til Lønsgaard tiltalte Staffind Pederssen i Hiortsvong for en tingsvidisse, som hans fader P. S. havde taget beskrevet efter en bondelovhævd. Eske Bilde mødte med indlæg på sin faders Jørgen Bildes og de andre lodsejeres vegne og indvendte, at den vidisse havde hun forhen stævnet til landsting, hvor den blev ved magt dömt, hvad han beviste med dommen. Dom: Da landsdommeren og de gode mænd, som dömte dommen, ikke ere stævnede, bör de stævnes, og siden gå der om hvis ret er. *Hdb. 14, 327—29.*

27. juni. *(Fr. Kongen*[1]*), H. Løcke).* Knud Venstermandt til Findstrupgaard tiltalte Erik Bilde til Kiersgaard for to gårde i Hostrup, han havde pantsat ham og i lovlig tid ladet göre kyndløsning paa samtidig med, at han tilbød ham pengene til rette tid og termin, uden at E. B. vilde modtage dem, hvad han med fremlagde tingsvidner beviste. Han påstod godsets udleverelse og sig tilkendt kost og tæring. For E. B. mødte M. C., som berettede, at sagen hang i rette hjemme hvortil K. V. svarede, at hvad der til landsting hang i rette vedkom ikke hovedsagen. Dom: „E. B. er plictig til nu strax at anamme sine pendinge och for^{ne} gaarde K. V. at lade følge och derforuden at staa hannom til rette for ald hvis kost, tæring og forsømmelse, som hand hafver lit siden han hannom

sine pendinge lod anbiude och begierit sit gods igien." *Hdb. 14, 329—30.*

[1]) „Udi vor egen nærværilse" *er understreget jfr. indledningen.*

27. juni *(Fr. H. Løcke).* Her Jacop Torkildssen i Søften tiltalte Christen Munck til Giedsinggaard for en gård i Norring, som er hans annekspræstegård. Fredrik II havde tilskiftet C. M.s hustru, fru Anne Skram, herligheden af den gård, men nu tilholdt C. M. sig videre med skov og oldengæld, end ham tilkom, og det med et missive, som Fredrik II havde tilskrevet afg. Jørgen Skram om samme lejlighed. Ved landstingsdom blev hans klage dömt magteløs, indtil vi og vort råd kender anderledes om det missive. Her J. berettede, at der lå et stykke skov til den gård, som altid, da kronen havde herligheden, fulgte præsterne i Søften, men nu siden blev det ham forment, som det fremgik af adskillige tingsvidner. Dernæst fremlagde han et bevis af kapitlet i Århus, at den gård ikke havde ligget til kapitlet, men fulgt præsten i Søften. Han gjorde påstand på, at den rettighed med skovhug burde følge præsterne i Søften. C. M. mødte og berettede, at herligheden af den gård havde hans hustru fåt ikke som en annekspræstegård, men som en kirke- og kannikegård, dog at hovedlandgildet skulde følge kirken og den kannik, dermed var forlænt, hvad ogsaa fremgik af Fredrik II's mageskiftebrev af 24. mars 1579 (fr.), og støttedes ved et kgl. missivé af 3. decbr. 1580 (fr.) til hans hustrus broder Jørgen Skram, som var hendes lovværge. Dom: Efterdi samme gård befindes at være en kirkegård, og herligheden af den med tilliggende skov er tilskift C. M.s hustru, bör den følge ham. *Hdb. 14, 330—33.*

27. juni. *(Fr. P. Munck, J. Sefeldt, „som self gik i rette").* Jacop Sefeldt til Visborg, råd og embedsmand i

i Mariagger kloster, tiltalte Erik Løcke til Eskier og fru Cristentse Nielsdaatter til Biersholm, afg. Biørn Kaaszis enke for nogle „fortaufde" breve, som de sidste 22. april havde båret i rette paa Vraa mark for ridemænd i den trætte om en skov, som de vilde skulde høre til Vibtorp, medens han mente, den var Vraagaards rette ejendom. E. L. og Hannibal Gyldenstiern til Restrup på sin moders, fru C. N.s, vegne mødte og havde ligeledes på sin side stævnet J. S. for nogle „fortaufde" breve, han havde ladet frembære for ridemænd, som efter kgl. befaling havde været på Vibtorp mark og skov og der skuldet kende, om skovskel mellem Vibtorpskouf og Vraaskouf skulde ligge norden til Grøfslundskouf. E. L. og H. G. fremlagde: 1. ridebrev af løverdag næst for søndag cantate 1560 af Ifver Krabbe til Østergaard, høvedsmand på Skifvehus, Hans Hollck til Barridskouf og Erik Kaasz til Lindbierregaard med sandemænd af Hindstedherred, som af dem på bægge sider havde været tilbetrot at göre dem ret skel mellem Grøfvelund, Vibtorp og Vraa skov og mark, lydende, at de saa „skiel, tre bunden sten sted fra sted" o. s. v. 2. Sandemænds brev af Hindsted herredsting 1467, at de havde været på marken mellem Vraa skov og Brøndbierre skov, „som ligger sønden fra Janbek och til en sten, stander i Norbost mose vei, som staar sønden i it hiulspor, saa fremdelis til en sten i Federmose" o. s. v. 3. lovhævd af Viborrig landsting 1486 løverdag efter scti. Andreæ dag lydende, at Niels Eskildssen på fru Karinne, Erik Anderssens enkes, börns vegne og fru Anne, her Anders Nielssens datters, vegne havde indvordet Vraagaard med mølle, dam og flod, Vraa skov först op ad Jernbek og saa ud ad Nørbast mose o. s. v. 4. lovhævd af Hindsted herredsting 1500 den tirsdag, som var paa scti. Tiburtii dag, lydende, at Oluf Jude på her Niels Høgs vegne selv tolfte med riddermændsmænd og selvejere indvordede Vibtorp med hendes endels skov og mark indenfor en linje fra Vraa mark og skov vedtager på den nörre side, så ned til Vifve skov, Grøflunds

skovmark og Tostrup mark vedtager .på den østre og søndre side, så vester til åen, åen opad til midtströms, alt dette for ret endel til Vibtorp. 5. kong Hanses stadfæstelse af 1502 på denne sidste lovhævd. 6. kong Hanses dom af scti. Matthæi apostoli dag 1494, lydende, at her Hendrik Knudssen stævnede Las Viffert for et byggested i Albæk mark; han havde indvordet al Albæk mark, medens H. K. mente, at hans foged til Vibtorp havde ladet indvorde et byggested i Albæk mark, kaldet Tiufdal og 1 fjærding jord i Albæk mark, alle fire vegne til markeskel. Der blev dömt, at L. V. burde beholde al Albæk mark, så længe til hans lovhævd „røggis for bisp af bygdemend uvildige", og den lovhævd, Josef siden gjort havde, og det tingsvidne og sognevidne, han havde taget mod L. V., [burde ingen magt have], „ti at ingen kunde vinde jord och eiendel med nye tingsvidne och ei heller sverge sig nogen jord och eiendel til med loughefd". 7. bisp Niels Clavssens kontrakt af 1404, lydende, at han havde været på Grøflunds mark i Vifve sogn om den trætte, som længe havde været mellem her Niels Høg, høvedsmand på Olborg, og Tyge Jenssen af Dalsgaard om Vibtorp og Grøflund mark og skov, og der set og „udlet de stenskiel paa marken och skoufskiel och grimer udi skofven", som T. J. havde ladet göre, og alt det, som så var omstenet og indhegnet, havde han forfaret at være T. J.s rette arv og eje med undtagelse af et øksehug, som Tostrup kirke skulde have. Han forligte derpå parterne og for i bægges nærværelse over de skove, som var mellem Grøflunds skov og Vibtorp skov og indtil det stenskel, som kaldes Brendesten, som var skel mellem Vraa skov og Vibtorp skov, så T. J. skulde beholde den ejendom han „saa hafde omsvorit, stenit og grimit", og den skovslod, som T. J. udlagde fra det stenskel Fasedal hos en gammel hulvej og saa vester op til et gammelt stenskel yderst i skoven ved marken og noget nær tvært over fra det stenskel, som T. J. gjorde, skulde her N. H. beholde. 8. en kontrakt udgivet af kong Hans 1502, lydende, at her N. Høg

og T. Jenssen havde været for ham om den nævnte trætte og da vedtaget, at T. J. skulde tage til sig to af disse gode mænd: Oluf Mortenssen af Hostrup, Hans Løcke af Hafnø, Palle Jull i Laage, Envold Jenssen i Alfvstæde, Malti Nielssen i Holbogaard og Morits Styge „at sætte, stene och stable och grime eg og bøg" mellem Vibtorp og Grøflund skov og mark i her N. H.s eller hans fuldmægtigs nærværelse mandag efter søndag misericordia efter påske og siden med to af de seks sværge, at den skov og mark, som de havde stenet og stablet, hørte til Grøflunds byggested og var T. J.s rette arv og eje. 9. kong Hanses stadfæstelsesbrev af 1487 på et pergamentsbrev, som fru Karinne, Erik Anderssens enke, havde haft for ham af Hindsted herredsting 1467[1]) lydende, at sandemænd til tinge havde kundgjort deres tov om skel mellem Vraa skov og Lindbierre skov, som ligger sønden for Vraa bæk. 10. tingsvidne af Hindsted herredsting 22. april 1596, at C. J. i Aspe efter de breve som E. Løcke lod læse, ikke mere på sin husbonds vegne havde turdet vedkende sig det stykke skov, som E. L. vedkendte sig. 11. dom af samme dag og ting, at C. J. i Aspe, fru Idde Kaaszdaatters fuldmyndige, ikke kunde få klage over E. L.s tjænere for tre bøge, de havde hugget i Vraagaards skov, da E. L.s fuldmægtig med syn beviste, at de vare huggede på hans husbonds grund i skoven. 12. dom af samme ting 25. novbr. 1596, at der i henhold til nysnævnte tingsvidne (no. 10) ikke kunde stædes klage over E. L. for nogle svin, han havde ladet indbrænde på Vraagaards skov. 13. tingsvidne af samme ting 3. febr. 1597, at mænd havde vundet, at Vibtorp mænd efter deres minde i 30 og 40 år havde haft frit brug i Vibtorp skov. — J. Sefeldt fremlagde fra sin side: 1. Tingsvidne af Hindsted herredsting 1473, at de fire mænd, som vandt i det vidne, der blev givet på Rostrup kirkegård, ikke vandt om nogen frihed til Vibtorp i Østerskoven. 2. tingsvidne af samme ting 1473. 3. sognevidne af Vifve kirkegård 1473. 4. sognevidne af Ofve kirkegård 1473. 5. sognevidne

af Vifve kirkegård 1499. 6. vidne af Hindsted herredsting 1499. 7. vidne af Giello herredsting 1499. 8. sognevidne af Vifve kirkegård 1502, alle om, at Grøflund skov ligger mellem Vraa skov og Vifve skov. 9. brev udgivet 1503 mandag efter søndag misericordia, som var scti. Philippi et Jacobi dag, af Oluf Mortenssen i Hostrup og Envold Jenssen af Alsted, at de efter kgl. befaling var med T. Jenssen på Grøflunds skov og mark og „da dennom først at hafve sat en skielsten sønden op til Grøflund mark i øster ender af en huodoms agger och saa vester ad den samme huodoms agger til en anden huodums agger, som løber nør och sønder til Illesøe och saa vester igien til en anden huodoms agger, som løber och sønder och nør til en sten staa[r] ved den vei, som løber fra Vifve och til Vibtorp, och saa neder med den vei til en anden sten staar i en gammel hulvei, saa nør til en anden sten staar i vester enden af en agger, da hafre vor i saait, saa nør igien til en anden huodoms agger, som løber af vester och øster indtil skofven, och som en sten staar i den øster ende i for[ne] huodoms agger ved skofven, och saa øster indtil skofven med en vei til Hylleløf busk, som en grimit bøg och en skielsten staar hoes, fremdelis øster igien til Fasedal.“ 10. brev, udgivet samme dag af Jacop Anderssen af Vorgaard, Hans Løcke af Hafnø, Mats Joenssen af Torstedlund, Palle Spliidt til Mindstrup, Palle Jull til Laage, Christen Sommer i Gienderup, Niels Hendrikssen i Giersholm, Jens Nielssen i Restrup, Tommis Skaaland i Kastrup, Otte Unger i Tuegaard, Christoffer Mortenssen i Donderup, Jep Grøn og Jens Rødt i Bølle, som væbner er, at de vare nærværende på Grøflunds mark og så og hørte, at T. Jenssen med disse to mænd O. M. i Hostrup og E. J. i Alsted red over Grøflund skov og mark, satte sten og stabel, grimet eg og bøg o. s. v. 11. sognevidne af Vifve sogn 1503 søndag, som synges vocem jucunditatis, af 14 mænd. 12. vidne af Giellov herredsting af 8 mænd. 13. af Hellum herredsting af 9 mænd om, at de vare nærværende ved samme lejlighed. 14. dom afsagt 1500

af biskop Niels Friis, Erik Ottessen m. fl. om, at de havde fældet sandemænd i Hindsted herred for et skel, de havde svoret om Vibtorp. 15. kong Hanses stadfæstelse på hine gode mænds dom. 16. erklæring af 1499 fra Erik Ottessen, Mogens Pederssen i Lønderup, Jacop Anderssen m. fl. gode mænd, at det skel, som her N. Høg havde ladet göre om Vibtorp mark, vilde han ikke frembære for dem, så at de kunde granske derom. 17. ridebrev af 1460 løverdag næst for søndag cantate om, at Ifver Krabbe til Østergaard, høvedsmand på Skifvehus, Hans Hollck til Barritskov og Erik Kaasz til Lindbierriggaard med sandemænd af Hindsted herred havde gjort skel mellem Grøflund og Vibtorp skov, mellem den förste og Vraa skov. 18. E. Løckes skøder til kansler Niels Kaasz af 1588 på den part i Vraagaard med mølle og skov, som var tilfaldet fru Birgitte Banner, og af 1593 på den part, hans farbroder E. Løcke til Skoufgaard havde købt af salig fru Kirstine, Frants Dyris. 19. fru Christentse, Biørn Kaaszes, skøde af 1592 på sin part i samme gods. 20. vidne af Visborg birketing 6. april 1597, at 34 mænd kunde mindes, at i omtrent 50 år havde skoven næst op til Grøflunds skov, som E. Løcke nu omtrættede og de Brønbierre mænd havde vundet var blevet brugt til Vraagaard, og som hed Vraa skov, aldrig haft andet navn, för E. L. nu førte trætte på den og kaldte den Vibtorp skov. Hvad brug de Vibtorp mænd havde haft i den, havde de med deres minde, som bode på Vraagaard. 21. to vidner af samme dag og ting om det samme. 22. vidne af samme dag og ting af fire mænd, at i 40 og 30 år havde der ikke ligget nogen endels skov til Vibtorp, som blev kaldet Vibtorp skov, undtagen den lille lund, som ligger vest for Vibtorp. 23. vidne af Hindsted herredsting 28. oktbr. 1596, at 17 mænd mindedes at der i 40 og 30 år ikke havde været klaget på Vraa skov, som blev brugt til Vraagaard. 24. fem vidner af samme ting 1597 omtrent af lignende indhold. 25. synsvidne af Visborrig birketing 13. apr. 1597 om, at 24 syns-

mænd havde været udnævnte til at syne, hvad mark den omtvistede skov lå i, og se om det skel, T. J. med gode mænd havde gjort, og om det fandtes imod det sidste skel, som ridemænd og sandemænd havde fornyet mellem Grøflund og Vraa skov. De kunde da ikke synes andet, end at den omtvistede skov lå i Vraa skov og mark, og at T. Jenssens skel og det, som var blevet fornyet, fulgtes ad. 26. dom af samme ting 17. juni 1597. 27. en dom af Viborrig landsting 1572 løverdagen [for?] Gregorii papæ dag i en lige sådan sag lydende: „Her Jørgen Løcke der at hafve i rette stefnit Svenning Jenssen udi Syrsløf och hans medbrødre 24 mend paa den anden side for vinde, de havde vundit til Nørherridsting i Mors om nogit eiendom, som Mariagger kloster skulde tilhøre, och skulde hafve vundit imod klosters gamle breve och laughefder, endog saadan brefve tilforn til deris verneting skulde hafve værit læst och forkynt, och forbødit dennom deremod at vinde, mente dennom derfor uret at hafve vundet; hafde och did stefnit Niels Mortenssen til Skoufbygaard, som samme vinde paa klosters eiendom, kaldis Øster-Hunderup[2]), hafde forhverfvit, samme eiendom vor gifvit til klosterit, skulde hand dog vilde sig samme gods til sin gaard Vester-Hunderup tilhefde, och der da saa vor blefven paa afsagt, at de icke viste for[ne] vindismend at kunde felde, och efterdi for[ne] eiendom udi 40 aar hafde værit brugt til Vester-Hunderup, och eiendomen i saa maade icke at hafve fult Mariagger kloster eller for[ne] gamle brefve, ei heller her Jørgen kunde bevise sig nogen tid for[ne] eiendom, [som] omtrettis, i hand och hefd at hafve haft, da dennom icke at hafve vist efter slig leilighed och recessens[3]) hefd icke (!) andit derom at sige, end hand samme eiendom burde angerløst at beholde.“ Foruden disse breve i rette lagde J. Sefeldt et indlæg, som bl. a. gik ud på, at den eiendom, som modparterne vilde tilholde sig, havde fulgt Vraa fast i hundrede år, og når de angav, at Vraa og Vibtorp havde fulgt under ét herskab, kunde dette ikke forstås således, at Vraa[4]) derfor kunde miste sin ejendom; de havde

dog haft hver sin skov og mark og „icke værit fellidbunden tilhaabe“. Fru Kirstine Gabriels arvinger, de Banner, havde skift Vraagaard og Vibtorp, siden havde Erik Løcke til Skoufgaard, som sin livstid havde beholdt Vibtorp, og meste parten af fru K.s arvinger skødet afg. kansler N. Kaasz hver sin part i Vraagaard med gods, som de nu påtalte, og som upåtalt havde fulgt N. K. hans livstid og hans søster to år efter hans død, indtil E. L. nu efter fru Kirstine Nielsdaatters død havde ført trætte derpå. Hvis hans modparter vilde fremlægge sine forseglede jordebøger og lodder, som var gåt dem imellem, skulde deraf vel forfares, hvortil skoven lå. Da han nu kunde bevise, at fru C. N. og E. L. havde skødet deres anpart i Vraagaard til N. K., og at den ulast og ukært havde fulgt denne og hans søster, og med 150 mænds vidne, at den ejendom, som de kaldte Vibtorp skov, hed Vraa skov og havde ligget til Vraa i 70 år, så påstod han, at den endnu burde følge til Vraagaard. — Herimod fremlagde E. Løcke og H. Gyldenstiern indlæg: her N. Høg havde arvet Vraagaard og fåt Vibtorp af her Oluf Perssen til Estvadgaard. Siden kom N. H. og T. Jenssen i trætte om skovskel mellem Vibtorp og Grøflund og indgik omsider kontrakt for kong Hans (ɔ: 8 ovfr. s. 213). Da T. J. med gode mænd havde gjort eden om skoven, havde N. H. påståt, at den ikke var gjort som for kongen blev vedtaget, og der kom da kgl. befaling til biskop Niels Clavssen om at skille dem derom til minde eller rette. Han havde da forenet dem om, at den skovslod, som T. J. i sin ed udlagde til Vibtorp, og til det skel, som sandemænd havde svoret mellem Vraa skov og Vibtorp, skulde blive til Vibtorp. Siden havde de to gårde Vraa og Vibtorp efterfulgt N. H. Efter hans død arvede hans svoger Jep Friis gårdene, og efter J. F. dennes datter fru Kirstine, Gabriel Gyldenstierns. Efter hendes husbonds død blev det berettet hende, at bisp Niels's skel var forvildet, hvorfor hun med fru Agata Paavisk bevilgede, at det igen måtte fornyes, og da blev

ikke navngivet, at Vraagaard havde nogen ejendom på de åstæder, hvor skellet blev gjort. Siden bortforlænede fru K. Gabriels gårdene til fru Kirstine Nielsdaatter for livstid, og en part af fru K. Gabriels arvinger bevilgede Erik Løcke til Skoufgaard, som var fru K. Nielsdaatters husbond, sin anpart i gårdene for livstid. „Nu vor Vraagaard skift fru K. Gabriels arfvinger emellom, saa de Banner hafde fangit deris anpart der udi, och de udi lige maade deris anpart, dog E. L. det skulde beholde hans livstid". Så havde nogle af de arvinger til Vraagaard afhændet gården til N. Kaasz, men ikke lød de skøder på Vibtorp eller hendes ejendom. J. Sefeldts gamle breve stred imod T. Jenssens ed, som han selv havde båret i rette, og deres egne breve. J. S.s nye vidner og synsbreve vare meste parten af hans egne og Mariagger klosters tjænere, disse vidnesbyrd havde de stævnet for Viborrig landsting, hvor sagen blev opsat og siden indfundet for sin tilbörlige dommer. Deres breve vare i ingen maader, som J. S. kaldte dem, „fortaufde brefve", godset og brevene havde altid efterfulgt én mand. De paastode endelig, at deres gamle breve burde blive ved fuld magt, og skoven til Vibtorp følge gården. Dom: „Endog der findis brefve emod brefve, dog efterdi det befindis baade af gamle och nye vindisbyrd, at for^ne^ skouf, som de omtretter udi langsommelig tid hafver efterfult og liggit til Vraagaard mere end 20 aar, och icke er bevist med nogen lodder, nogen skouf at være skift til Vibtorp, der godsit er blefven adskilt och gangit i skifte, men stedse och altid hafver fult til Vraa, udi lige maade der samme gaard er blefven afhent til cantzeler Niels Kaasz, hafver samme skouf altid fult hannom och efter hans død fru Idde Kaasz, och icke udi det skøde, hannom derpaa gifvit er, nogen skouf til Vibtorp er forbeholdit, da bør for^ne^ skouf at ligge til Vraagaard och Jacop Sefeldt til Vraagaard at efterfølge." *Hdb. 14, 333—52.*

[1]) *Hdb. 1567.* [2]) *Hdb.* Østenn-Hunderup. [3]) *Rec. 1559 § 50.* [4]) *Hdb.* Vibtorp.

28. Juni. *(Fr. „cantzeler“[1]), J. Sefeldt, H. Løcke, O. Rosensparre).* Anders Dreszelberg til Vognstrup, embedsmand på Aaleholm, paa vor fru moders vegne, Christian Friis til Borreby, vor kansler, J. Sefeldt til Visborg på deres egne, H. Løcke til Ofvergaard på Marribo klosters vegne, vore råd, Lauge Beck til Førsløf, landsdommer i Sælland, Christoffer Erikssen til Esperød, Mogens Gøe til Bremmersvold, Erik Mogenssen til Bramsløcke, landsdommer i Låland og Falster, Knud Rudt til Sandolt, Hendrik Gøe til Skørringe og Johan Rudt til Stubberup på sine broderbörns vegne tiltalte Peder Brahe til Krogholm fordi han til sin gård Krenkerup vilde tilholde sig Gangsmose som frit enemærke, og havde i rette stævnet O. Rosensparre til Skarolt, råd, Lauge Beck[2]) til Førsløf, landsdommer i Sælland, Henning Gøe til Kierstrup, vor hofmarskalk, Christian Barnekov til Birkholm, fru Hellevig Ullfeldt til Høibygaard og jomfru Dorritte Gøe til Torbenfeld med deres lovværge, om de havde noget dertil at svare. Sagsøgerne berettede, at da der havde været opkrævet 13 oldinge, som svore markeskel mellem Krenkerup fang på den ene og Kiertofte, Fielle, Døllefelle og Røgerup byers fang på den anden side, havde P. Brahe indstævnet oldingene for to gode mænd, som ifølge kgl. befaling, da landsdommeren i Låland og Falster E. M. selv var medlodsejer og ikke kunde være dommer i sagen, skulde påkende den, og de havde da underdömt markeskellet, saalænge kong Eriks låsebrev på Krenkerupgaard og gods, en forfølgning til lås på Krenkerup med fire enemærker dertil m. fl. breve, som P. B. i rette lagde, stode ved magt. Sagsøgerne havde derfor måttet indstævne brevene for os, til pådömmelse. Lodsejernes tjænere havde altid haft brug i Gangsmose med rive, le og skovhug, hvad der „siunligen er for øien“, ti den part, som ligger ved byerne er hadet, medens den ved Krenkerup er fredet; kong Eriks låsebrev formælder ikke om noget vist sted, eller om hvor vidt Krenkerup fang strækker sig; på Albrit Gøes for-

følgning blev ikke givet låsebrev, da der toges genbrev, og han dömtes fra lås; adskillige domme vare udgangne „at hvor eiendommen icke følger brefvene, kunde de icke forhindre oldinge och ridemend, at de jo maa sverge och ride markeskiel, hvor de kunde finde louglig tilgang och bekvem aastæder", de påstode derfor, at P. B. ikke med sine breve burde kunne forhindre oldinge eller ridemænd i at sværge og ride et kristeligt skel mellem Krenkerup og hine byer. P. Brahe mødte og i rette lagde: 1. her Erik Krummedigis brev af 4. søndag efter påske 1432, om at han med her Mogens Gøis minde, som havde Gangsmose i værge, havde hugget i den. 2. kong Eriks låsebrev af 1436 på Krenkerupgaard og gods. 3. vor og rigens forfølgning til lås, stadfæstelse, fjærde dombrev og almindelig stævning på Krenkerup hovedgård med fire enemærker, kaldes Holm, Galdningagger, Yderstved og Gangsmose 3. to sendebreve fra Albrit Oxe til fru Anne Rosenkrantz, Albrit Gøis af Aaleholm 27. febr. og 5. septbr. 1572 om 100 læs „vieris", endelig et indlæg, hvori han påstod, at mosen altid havde fulgt Krenkerup. Da Erik Mogenssens fader, Mogens Erikssen, havde Aaleholm, lod han med væbnet hånd og mange folk inddrage i Gangsmose og hugge der, men de bleve igen udjagne og pantede; för den tid havde ingen haft hug i den mose; de af Krenkerup vare de eneste, som lukkede mellem dammen og Gangsmose fra Plegelsvraa og til Lundsvraa, dammen og mosen hørte følgelig til Krenkerup, og han påstod, at de fremdeles som för burde følge ham angerløst. A. Dreszelberg henholdt sig til sit indlæg og fremlagde 1. tingsvidne af Lålandsfar landsting 29. jan. 1591[3]), at fire borgere i Nysted havde vundet, at de mindes, at i 50 år havde Kartofte mænd uforment haft skovhug fra lille Ulvid til østen om Rasmus Hanssens have, norden ud med store Elleholm og der fra lige ad Lundsvraa; 10 andre mænd vandt, at i deres minde havde de Kartofte mænd uforment hugget i Gangsmose, för nu fogden på Krenkerup formente dem det. 2. vidne af Musse herreds-

ting 3. febr. 1597 at 31 mænd vandt, at det kaldes Gangsmose fra Krenkerup til gærdet nord fra Gedebro ved Døllefeld, og at Kartofte, Fielle, Døllefeld og Røgerup mænd have haft brug og hug i mosen. Dom: „Efter P. B.s laas icke linder paa aastæder sted fran sted, och [hand] dog dermed vil tilholde sig for enmerke, hvis eiendom hannom icke hafver fult, sammeledis efterdi der bør at være skiel emellom by och anden, da kand hand med forne gamble brefve, som eiendommen ikke hafver fult, icke forhindre, at oldinge och ridemend jo maa komme derpaa och giøre skiel emellom Krenkerup och forne byers fang i Gangsmose, hvor de kunde kiende christelig och rettist være." *Hdb. 14, 353—58.*

[1]) *Kongens kansler, se ovfr. s 201.* [2]) *Synderlig nok er han selv med blandt sagsøgerne.* [3]) *Hdb.* 1561.

29. juni. *(Fr. konqen, P. Munck, A. Hvitfeldt).* Johan Norby til Tagemosegaard tiltalte ved fuldmægtig H. J. fru Tale Emmiksdaatter[1]) til Fornemose, Clavs Brockenhus til Søndergaard, fru Marinne Brockenhus til Jestrup med sin lovværge for en gård i Rørup sogn i Ebberup by, som M. B. ibor, og som Eiler Brockenhus til Søndergaard tilholdt sig efter en kontrakt med J. N.s hustrus moder, afg. fru Anne Emmiksdaatter, som denne dog ikke havde beseglet eller villet besegle. Kontrakten var derfor imod recessens 49. art.[2]) og burde ikke komme fru A. E.s arvinger til nogen skade. Han i rette lagde derhos et mageskiftebrev af 1572, hvorved E. B. tilskiftede fru A. E. hin gård. Jørgen Askersleben mødte på fru T. E.s, C. B.s og hustrus vegne og berettede, at fru A. E.s og hans hustrus fader vare komne i trætte om nogen ejendom i Erholm mark, hvorom gode mænd havde dem så forligt, at hun skulde beholde ejendommen og give ham den gård igen i Ebdrup. Hun modtog straks ejendommen efter kontrakten, og hendes arvinger havde nu solgt den med Erholm til fru Hellevig Hardenberg, medens gården

i Ebdrup nu i 22 år havde fulgt E. B. og dennes börn. Fru A. E.s sön[3]) havde lovet at forsegle kontrakten, hvad der bevistes med en i rette lagt kontrakt mellem E. B. og Albrit Basse; da han ikke efterkom sin forpligtelse blev han forfulgt til herredsting og landsting og med vore og rigens lovdagsbreve, hvad der bevistes med disse. J. B. påstod derfor, at gården burde følge indstævnte efter deres rolige hævd. Dom: „Efterdi afg. fru A. E. efter samme contract strax hafver anammit samme eiendom, som hinde for for[ne] gaard blef udlagt och det beholt udi hindis lifs tid, hindis arfvinger och efter hindis dødelig afgang samme eiendom hafver afhent, och samme gaard udi Ebdrup, som emod samme eiendom er blefven udlagt, nu i 22 aar hafver fult fru Tale Emmiksdaatter och hindis børn uillit och ukiert, da bør fru T. E. och hindis børn samme gaard angerløs at beholde.“ *Hdb. 14, 359—60.*

[1]) Fru Tale Emmiksdatter var gift med Ejler Brockenhus, og deres börn vare Klavs og Marinne Brockenhus, som var gift med J. Askersleben. [2]) Her hedder det dog kun, at „hver adelsmand mue sit gods baade selge oc skiøde met sit bref oc segl oc gode mends vindisbyrd, endog det icke blifver laugboden.“ [3]) Navnet nævnes ikke i Hdb., men ment er sagtens svigersönnen J. Norby.

29. juni. *(De samme).* Eggert Abbilldgaardt til Skodborrig tiltalte ved Tommis Jull til Estrup os elskel. Christen Tøgerssen i Todbøl[1]) for han tilholdt sig den gård i Todbøl, han i bor, for bøndergods, skönt den af Fredrik II kun var tilskiftet hans (E. A.s) afg. moder fru Kirstine Ullfeldt for fæstegods, og han selv (C. T.) „med andre vorre och kronens tiennere“ var med til for gode mænd at bekende og optegne, hvad sæd og avling den gård kunde tåle, og gården også siden med ægt og arbejd har efterfulgt andre vore og kronens tjænere, indtil han nu for 3 eller 4 år siden har villet tilholde sig den for bondegods; C. T. har været forfulgt herredsting og landsting, men landsdommer har inddömt sagen

for os og vore råd. E. A. påstod nu, at gården, som var tilfaldet ham i søskendeskifte, burde følge ham som fæstegård. Han fremlagde Fredrik II.s mageskiftebrev af Koldinghus den 22. mars 1580 til fru K. U. på Skodborghus med en gård, kaldet Todbøl, C. T. ibor, som skylder 5 mrk. skyldpendinge og 1 tde. øl til „bofjact", samt gode mænds besigtelse på godset. C. T. mødte og erklærede, at gården blev købt fri af Fredrik I og blev tildömt hans hustrus forældre af Viborg landsting og Christian III. Han fremlagde Fredrik I.s købebrev af Gottrup 1527 næste søndag efter jul, lydende: kongen havde undt Mats Matssen i Todbøl en kronens øde byggested i Rafning mark at nyde „med fuld gaards eie ofver ald Rafning och Todbøl mark", og skal han give til kronen 5 mrk. pendinge årlig skyld og 1 tde. øl til „bofvejact" og være fri for gæsteri og anden tyngde, ligesom andre bønder have købt sig fri af kong Hans. Dernæst Christian III.s dom af Odense onsdag efter guds legems dag 1539, hvorved byggestedet på Rafning mark tildömtes M. M. i henhold til brevet af 1527. C. T. påstod, at gården burde følge ham som bondegods og ikke som fæstegods. Dom: „For^ne^ gaard i Tobøl med det bøggested i Rafning mark bør C. T. for fri bondegods[2]) efter fremfarne kongers brefve och domme at følge, dog[3]) at hand aarligen gifver E. A. den vonlige landgilde efter vor herrefaders mageskiftebrevs liudelse". *Hdb. 14, 360—62; dombrevet, 4 sammenhæftede blade, Gehejmearkivet, Topogr. saml. på papir Tobøl no. 2.*

[1]) *Skrives i Hdb. ogsaa:* Tovbøl *og* Tobøl, *i dombrevet:* Tobøl *og* Todbyl. [2]) *Dombr.* bondegouds. [3]) *Dombr.* doug.

29. juni. *(Fr. de samme).* Oluf Hanssen, borger i Odense, tiltalte afg. Niels Anderssens arvinger Anders Dreszelberg til Vognstrup, Hans Dreszelberg til Bierby og Vilhelm Dreszelberg til Vindinge samt fru Ide til Skiersø, Falk Gøis enke, med sin lovværge for et brev (fr.)

af 13. maj 1573, udgivet af afg. N. Anderssen til Bierby og fru Ide, Falk Gøis enke, lydende, at de havde udtaget hos O. H. 2 stykker sort engilst til fru Grette Brøske til Vognstrup hendes begravelse for 96 daler, hvilke de på fru G.s arvingers vegne forpligtede sig at betale, når skiftet efter fru G. var blevet holdt og det uden al hinder, skade, kost og tæring. Dette brev havde han ikke kundet få betalt, da de ikke syntes enige om, hvor meget hver skulde udrede. Han påstod indstævnte tilpligtet „samptligen eller och en for alle“ at efterkomme brevet. A. D. mødte på egne og søskendes vegne, Mogens Gøe på sin moders fru Idde Ullstandts vegne, og A. D. berettede, at på skiftet efter fru G. mente hendes arvinger, at hun havde regnskab med O. H., og bade ham tilstille Hak Ullstandt sit regnskab, så skulde han få betaling. Nu var der lang tid tilforn gåt „hinde (fru G.), deris fader N. Anderssen och dennom“ en kontrakt imellem om den ed, hun af kongen var tildömt „ved klare regnskab at indføre alt salig Peder Rudts efterladendis gods och gield, saa at de och deris sødskind ikke ydermere tog i skifte enten udi løsøre eller gield end efter det regnskab, hun skulde giøre hinde ed paa, och derfor aldelis intet erfvede efter fru G.“, medens hendes egne arvinger tiltoge sig at afklare hendes gæld og begravelses omkostning. Han ansaa derfor fru G.s arvinger for pligtige til at indløse hint brev, men han og hans søskende vilde dog straks for deres faders anpart betale O. H., dersom de i lige måde for kongen og rådet måtte søge fru G.s arvinger; rentepenge og skadegæld vilde de derimod ikke betale, da brevet ikke lød på rente, og O. H. derhos kun havde krævet fru G.s arvinger, men ikke dem. Dom: „De Dreszelberger saa vel som fru I. U. erre først plictige deris fader och hindis udgifne bref at fullistgiøre och betale O. H. samme summa pendinge efter samme brefs liudelse.“ *Hdb. 14, 368—70.*

30. juni. *(Fr. de samme).* Peder Smidt, borger i

Helsingborg, tiltalte Peder Matssen til Gaasevad, landsdommer i Sønder- og Nørre-Halland, fordi han ikke havde kunnet få den dom beskrevet, som P. M. havde afsagt mellem ham og Peder Brun, fordum byfoged i Halmsted, i en sag om fire tønder kød, denne 1593 „vinterligt med vold och uret“ havde frataget P. S.s hustru, ved hvilken dom P. B. blev tilfundet at skulle tiltales til sit værneting. P. S. havde på grund af denne forhaling ikke kunnet få ret ved Halmsted byting og havde mistet sit gods. P. M. mødte og berettede, at der han havde dömt i den sag, blev hans skriver syg og døde kort efter; det forhalede sig nogen tid inden han fik en ny skriver, og da han så blev besøgt om dommen, befol han skriveren at göre den færdig, og siden havde den ligget hos ham uden at være bleven fordret; han anså sig ikke pligtig til at eftersende P. S. nogen dom, og han fremlagde nu i færdig tilstand den dom af 20. avg. 1597. Dom: Vor landsdommer har ingen uret gjort P. S. i denne sag, men bör for hans stævning og tiltale kvit at være. *Hdb. 14, 371—72,*

30. juni. *(Fr. de samme og „hofmester“).* Jacop Holmer, Daniel Braadt til Hamborg hans fuldmægtig, tiltalte Niels Skram til Urup for at have ratificeret 4 voldgiftsmænds kendelse, som ifølge landstingsdom skulde göre regnskab mellem ham og Jens Porsz, borgemester i Horsens; N. S. havde dermed stødt ham fra sin ret og burde stande ham til rette. N. S. mødte og berettede, at en langvarig trætte mellem J. H. og J. P. var endt således, at 4 danemænd skulde kende på den. J. H. havde da skaffet sig kgl. befaling til N. S., at denne skulde tilholde J. P. at betale ham. N. S. havde herefter sendt sin skriver til Horsens, for at han med de 4 voldgiftsmænd skulde sidde over regnskab, og da blev J. P. skyldig i gæld 29 daler og for kost og tæring, som han var blevet tildömt at betale, 137 daler. Hermed vilde J. H. ikke nöjes og stævnede mændene til landstinget. N. S. havde

da skrevet under deres afsigt „at hand efter vor naadigste befalling hafde tilholt samme voldgiftsmend at skulle ligne dennom emellom efter landsdommers domme“, ikke for at ratificere, men for at give til kende, at han havde tilholdt dem at göre dem på bægge sider, hvis ret er; ved landstinget var afsigten fundet ved magt. N. S. fremlagde alle de pågældende dokumenter og påstod at burde være kvit for J. H.s tiltale, og at afsigten burde blive ved magt. Dom: „Efterdi N. S. ingen befalling hafver gifvit forne voldgiftsmend, hvad de giøre skulde, men alleniste tilholt dennom at giøre, hvis ret kunde være, da hafver hand derudi ingen uret giort Jacop Hollmers (!) och bør for den hans stefning og tiltale kvit at blifve; och efterdi forne voldgift af vor landsdommer ved[1]) mact dømt [er], da bør forne voldgiftsmend och for hans tiltale kvit at være.“ *Hdb. 14, 374—77.*

[1]) *Hdb.:* ved ved.

30. juni. *(Fr. de samme.)* L. M. i Hernetved tiltalte Gregers Jull til Vestergaard, landsdommer på Langeland, for to domme, som forménlig mod recessen havde stadfæstet herredsfogdens domme, hvorved han var tildömt at betale 3 mark for hver gang der af ham, som var taget i nævn over sin hustrus broder, der beskyldtes for at have gjort kirkefred, var æsket tov, skönt han som villig ikke havde turdet sværge; ligeledes havde G. J. ved magt dömt en forfølgning, der blev stædt over ham for samme fald, og det udlæg, der derefter blev gjort. Han påstod, at han derved havde lidt uret og fremlagde hine domme: 1. af 12. oktbr. 1597, lydende: „Efterdi L. M. i sin forset beretter, at hand havde S. M.s søster, och i den aarsage sagde sig at være vildig i saggen, och efterdi S. M. och L. M. vorre to brødre och L. M. hafde beggis deris søster, och ingen afviste hannom for uvenskab eller svogerskab, och icke hand vor den ene mere vildig end den anden, saa hand jo motte vel giøre sit toug, saa vel som

de andre, viste hand (ɔ: landsdommeren) icke, at S. Mickelsen i den sag hafde giort L. M. nogen uret, idet hand dømde hannom til paa kong. maits. vegne at giøre sit toug; sammeledis efter L. M.s skriftlige forset, at C. Ebbessen hafde talit hannom til for sit faldsmaal, [efterdi] hand icke hafde giort toug och derfor vor dømpt fra sine 3 mrk., och mente, at det vor ransnefnings toug, da efterdi at der findis i lougen[1]), at nefninge maa ei tiende af tinge gaa, „fordi at gange de tiende, da hafver de forgiort deris 3 mrk.", och efterdi L. M. gik tiende af tinge och icke vilde fuldgiøre sit toug, viste hand icke, at S. Mickelssen i det støcke hafde giort hannom uret, men hans dom burde ved sin fulde mact at blifve." 2. af samme dag, lydende: „Da efterdi L. M.s forset lyder, at hand hafde udlagt 10 lod purt sølf och vilde rette i hofvidsaggen, saa vit som S. M. vor falden forre, dersom hand hafde blefvit ofversvorit med rette, och derhos mente intet at være skyldig, da efterdi samme forset, som L. M. med sin egen hand skrefvit hafde och vor udi rette lagt, viste hand icke at Clavs Ebbessen kunde opberre samme 10 lod purt sølf, førend L. M. louglig svorit hafde, och efterdi L. M. hand icke vilde rette for sig, som hannom burde at udlegge sine 3 mrk., som hand efter lougen var falden forre, efterdi hand vor louglig udmelt af tinge i nefn och gik tiendes derfra och icke vilde giøre sin ed, da efterdi at L. M. udlagde sine 3 mrk., och klagede, at hannom skede uret, och de begge bevilgit Morten Lolles[sen] at dømme dennom emellom i den sag, och Morten Lollessen dømde hannom fra sine 3 mrk., som hand udi saa maade i rette hafde lagt, viste hand icke, at hand hafde giort hannom uret i den sag, mens hans dom burde ved mact at blifve." G. J. mødte og berettede, at L. M. for sin trodsigheds skyld var dömt til sine 3 mrk.; da han blev tiltalt derfor og kendt pligtig at udlægge dem, havde han „kast sine 3 mrk. och klagit sig retteløs", hvorfor de bleve ham frakendt, og da han endda blev retten overhørig, blev han lovfordelt

og nam taget i hans bo for hans fælding. Disse domme havde G. L. ved magt fundet, og da loven mælder „at nefning mue ei tiendis af tinge gå uden de ville tabe deris 3 mrk.“, påstod han, at hans domme burde blive ved magt. Dom: Landstingsdommene bör ved magt at blive og L. M. betale G. J. kost og tæring. *Hdb. 14, 379—82.*

[1]) *J. l. 2, 81, som dog taler om „at ganger de (nævningerne) tiende fra kirke, da hafve de forgiort deris tre mark“. Blandt de hidtil offenliggjorte håndskrifter af J. l. findes intet, som på dette sted har „fra tinge“ for „fra kirke“, men derfor kunne jo sådanne godt have været til, og man vilde da i denne dom have bevis for, at håndskrifterne af J. l. ikke straks gik fuldstændig af brug efter udgivelsen af Kristian IV.s oversættelse af 1590.*

30. Juni. *(Fr. kongen, P. Munck, A. Hvitfeldt.)* Peder Smidt, borger i Helsingborg, tiltalte Peder Matssen til Gaasevad, landsdommer i Sønder og Nørre Halland, for stævninger over borgemestrene Hans Markvardssen og Hans Jacopssen og rådmændene i Halmsted, som han med urette ikke havde dömt efter. P. M. mødte og berettede, at da den förste sag kom for retten mødte P. S.s hustru, som indgik forlig, derfor kunde der ikke dömmes i sagen. I den anden sag havde han dömt borgemester og råds dom magteløs, og da nu P. S. stævnede dem på deres fælding, havde de indstævnet hans dom for os; han kunde følgelig ikke dömme om deres fælding, för sagen mellem ham og borgemester og råd var ordelt. P. M. påstod derfor frifindelse og P. S. tilpligtet at udrede kost og tæring efter recessen[1]). Dom: Vor landsdommer har ingen uret gjort P. S., men bör for hans tiltale kvit at være. *Hdb. 14, 382—83.*

[1]) *Rec. 1558 § 8.*

1. juli. (*Fr. de samme.*) Peder Anderssen, borger i København, tiltalte rector og professores for en dom, afsagt

af deres konsistorium løverdag den 23. oktbr. 1596 mellem ham og Hans Clemmindssen, og en dom, i hvilken de ikke havde villet dömme om H. C., men „forvist P. A. til fremmede nation[er]", hvad han mente de ikke havde burde göre. Dr. Tommis Fincke, rector, m. fl. af de höjlærde mødte og berettede bl. a. med hensyn til deres sidste dom, at H. C., da han „sidste gang var stefnt, var skilt fra universitetet, og de derfor icke vorre hans dommere, hvorfor de forviste hannom (P. A.) icke til fremmede nationer, som hand letferdigen uden nogen grund berette, men at tiltalis for sin tilbørlig dommer." De påstode frifindelse, kost og tæring. Dom: Rector og professores dom bör ved sin fulde magt at blive, og P. A. stande dem til rette for kost og tæring. *Hdb. 14, 389—92.*

1. juli. *(Fr. de samme).* Eske Brock til Estrup, råd og embedsmand på Dronningborg, tiltalte på sin tjæner S. T.s[1]) vegne Peder Matssen til Gaasevad, landsdommer i Sønder og Nørre Halland, fordi han paa det næste nu i to år havde forholdt S. T. en sag om et skøde på en halv skattegård i Vissinge, erhvervet af Christoffer Ullfi til Høg herredsting den 18. maj 1589, og påstod P. M. tilpligtet at dömme i sagen og betale kost og tæring. P. M. mødte ikke. Dom: „Efterdi befindis P. M. lougligen hidstefnt at være och icke er møt, da bør hand at hafve tabit saggen, indtil han stefner paa nye, møder och vil være i rette, och plictig endeligen at dømme om for[ne] skøde er louglig eller icke, och plictig at oprette S. T., hvis skade hand hafver lit, for hand hannom saggen saa lenge forhalit." *Hdb. 14, 392.*

1) *Hdb. har her* Honessøn, *men da der ellers står* Thomissen, *er dette vel det rette.*

1. juli. *(Fr. de samme.)* Christen Anderssen Morszing, borger i Tisted, tiltalte fru Anne Løcke til Hersumgaard, Lodvig Munckis enke, og Oluf Munck til Kvistrup

for nogle købmandsvarer, som deres afg. husbond og fader havde udtaget hos ham, og på hvilke han havde modtaget fru A. L.s håndskrift (fr.), der lød på 388 daler, hvorpå hun havde betalt 50 daler, resten skulde hendes sön betale. C. A. påstod bægge indstævnte kendt pligtige at betale ham. De mødte ikke. Dom: Efterdi fru A. L. og O. M. ere lovlig stævnede, men ikke møde, bör de have tabt sagen, indtil de stævne på ny, komme og ville være i rette, og være pligtige at betale C. A. 338 daler, som fru A. L.s brev pålyder. *Hdb. 14, 393—94.*

1. juli. *(Fr. „hofmester“, P. Munck, A. Hvitfeldt.)* Kield Mogenssen, borger i Viborg, tiltalte på sin hustrus og hendes søskendes vegne Søfren Mortenssen Hægelund, rådmand i Viborg, og Karinne Søfrensdaatter, Anders Mortenssens enke, med hendes lovværge for et „festengafvebref“, som de havde fåt af A. M. på hans yderste, og hvorved de vilde tilholde sig en fjærde part i K. M.s hustrufaders gård og en jord i Viborg mark, da dog dette burde tilkomme sagsøgerne. Af landstinget og af os og vore Danmarks riges råd[1]) var dömt, at når han indstævnede alle A. M.s arvinger, skulde der gå dom i sagen; det havde han nu gjort, og påstod derfor, at hint skøde, som S. M. H. havde ladet göre ved Christen Søfrenssen, byskriver i Viborrig, burde være ugyldigt. S. M. H. mødte og mente, at han burde være kvit for den stævning, da sagen ikke havde været påkendt til landstinget. Dom: Da ingen dom om hint skøde er gåt til landsting, og ingen sager bör indkomme for os, för de ere ordelte til herredsting og landsting, bör den sag igen at hjemkomme til Viborrig landsting. *Hdb. 14, 395—96.*

[1]) *Jfr. Hdb. 14, 9—12 ovfr. s. 8—9.*

1. juli. *(Fr. kongen, P. Munck, A. Friis, A. Hvitfeldt.)* Otto Marsviin til Dybek, Peder Marsviin til Hollegaard,

Hans Axelssen til Rugaard, Axel Ugerup til Vabende, Envold Krusze til Hiermidsløfgaard[1]) og Lodvig Munck til Nørlund, alle afg. fru Hellevig Gøis arvinger, tiltalte Mogens Gøe til Bremmersvold for han med nogle breve gjorde dem forfang på det gods i Sælland og Låland, som fru H. G. havde arvet efter sin broder afg. Christoffer Gøe. M. G. mødte og fremlagde fru Karinne Gyldenstierns forlæningsbrev af Odense 27. juni 1584, at hun havde undt sin fader[2]) M. G. til Bremmersvold for råd og hjælp, som hun forventede sig og sine faderløse börn, at bruge det gods, „som hinde eller hindis børn efter hindis moder kunde tilfalde udi Lolland efter Christoffer Gøe foruden, hvis hannom tilforne vor bevilgit af hindis moder och hosbond", sin livstid kvit og frit, dog at han skulde holde godset ved magt, „icke afhende bøndersønner" eller forhugge skovene o. s. v.; inden år og dag skulde han give hende og hendes börn bevis på, hvor meget gods, hun nu havde bevilget ham i Låland. Sagsøgerne påstode nu, at dette brev ikke burde komme dem til skade, men godset følge dem, 1. fordi det var imod lovens 3. bog 44. cap.: „bondens søn, daatter eller tiunde i fellig maa icke afhende bondens gods uden hans vilge och vidskab". 2. fordi fru K. G. aldrig havde haft det gods i hånd og hævd; hun kunde ikke bortforlæne sin moders gods, medens denne levede, især da hun ikke siden arvede det, ti hun døde 8 eller 9 år för sin moders død. 3. fordi at ligesom der findes kgl. domme „at svogre, som hafver skift deris høstruers møderne gods i moderens lefvindis lifve, item sønner, som hafde solt foreldrenis gods i foreldrenis lefvindis lifve och velmact [deris skiøder ?] er unøgactig dømpt", således burde også, hvad der var blevet bortforlænt i forældrenes levendes live ingen magt have, synderligen, når börnene dø för forældrene og ikke have arvet eller haft det i hånd, som de bortforlænte. 4. fordi hint brev hverken var forseglet af fru H. Gøe eller hendes arvinger. Fremdeles gjorde sagsøgerne påstand på, at M. G. burde stande dem til rette for, hvad han siden fru H. G.s død havde oppebåret

af godset, og al den nytte, gavn, brug og herlighed, som de „af samme gods dismidlertid mist och omborit hafver". M. G. fremlagde herimod indlæg, hvori han mente, at sagsøgerne vare pligtige til at efterkomme deres moders brev, som hun „til hannom som deris [mor]moders hosbond udgifvit hafde, efterdi hun paa de tider vor hindis rette arfving och barn, der hun det udgaf", det brev var desuden stadfæstet ved en kontrakt af København den 7. juli 1591 (fr.), indgåt efter mægling af nogle vore råd, mellem ham og L. Munck, H. Axelssen samt Axel Ugerup til Allerup, hvorved han tilsagte L. M. og H. A. på deres egne og fru H. Gøis vegne, at han aldrig skulde disponere over noget af fru H. G.s arvegods, som han da i hænde havde, og intet göre imod den kontrakt, som Jørgen Marsviin og ham imellem ganget var. E. Krusze indvendte, at i denne kontrakt nævntes ikke fru K. G.s brev, om hvilket sagsøgerne den gang intet vidste, hvorfor de heller ikke den gang havde indstævnet det, hvad han med kopi af den udtagne stævning beviste. Dom: „Efterdi afg. fru K. Gyldenstiern er ved døden afgangen lang tid, førend hindis moder, fru H. Gøe, som samme gods arfvit efter hindis broder, Christoffer Gøe, døde, saa fru K. aldrig fik det gods hun bortforlente udi hafvindis verge; disligiste efterdi hun samme forskrifning hafver giort for sig och sine arfvinger, och ingen af dennom hafver samme bref forseglit eller underskrefvit, da bør samme hindis udgifvne bref icke komme hindis arvinger til hinder eller skade i nogen maade, dog efterdi M. G. icke anderledis hafver sig samme gods tilholdt end efter samme forleningsbref, emeden det stod ved mact, da bør hand for tiltale for opbørsel kvit at være." *Hdb. 14, 396—401.*

[1]) *Hdb.* Hiermidsløffgaard. [2]) *Fru Hellevig Gøe var 1. g. m. Otto Gyldenstiern. 2. g. m. Mogens Gøe; hendes datter af förste ægteskab, Karinne Gyldenstiern, var gift med Jørgen Marsvin, hvis sönner og svigersönner sagsøgerne vare.*

1. juli. *(Fr. kongen, P. Munck.)* Knud Rudt til Sandolt,

embedsmand på vor gård i Odense, bød sig i rette mod en stævning, som fru Anne Stisdaatter, Jørgen Daais enke, havde udtaget mod ham og søskende om et tingsvidne, deres afg. fader havde erhvervet. Fru A. S. mødte ikke. Dom: Fru A. S. bör have tabt sagen, indtil kun stævner på ny, og betale K. R. kost og tæring. *Hdb. 14, 401.*

1. juli. *(Fr. „hofmester", A. Hvitfeldt.)* Christoffer Rhadt havde stævnet Hans Lindenov til Øsløf, embedsmand på Hammershus, og tiltalte ham for „at eftersom hand (C. R.) af Mogens Heinigssen[1]), sørøfvere, er blefven berøfvit och spolierit, och M. H. for samme sin forseelse som en morder og sørøfver er blefven henrettet, skal hand dog samme hands sag sig hafve tiltagit och hannom siden af jorden optagit och til vort land Nørre Judland til sin gaard henført, hvor hand och hannom anden gang hafver ladit begrafve, och efterdi hand mener, hand hafver holdet och omgaaets med M. H. den tid, han med vort slaat Bergenhus naadigst hafver værit med forlent, er hand underdanigst begierindis, at hannom naadigst motte paaleggis, at hand hannom hans fratagne gods igien skal restituere och betale, paa det hand en gang motte komme til hans betaling igien och icke paa større och unøttelig bekostning blifve lenger opholden." C. R. fremlagde nu indlæg, hvorefter han af følgende årsag havde indstævnet H. L.: „Eftersom hand (C. R.) udi forgangne aar 88 udi septembri maanid ved hans tienner Tommis Unfridt hafde ladit tiltale den sørøfver M. H. her i vor kiøbsted Kiøbnehafn, for at hand anno 85 udi julii maanid, som hand och hans medredere vor paa deris reise fra Lunden udi Engeland och til Høll ibidem paa deris rette farvand, hafde fratagit dennom skib och gods, spolierit och ilde medhandlit [dennom] uden skyld och brøde, hvorofver hand vor kommen i en dreflig skade, beløb sig 1278 pund sterling 2 β 3 pendinge, foruden hvis interesse, som beløber sig 260 pund god giengbare mynt udi Engeland, och derforuden at

være forspilt och bekostet, beløb sig 1583 pund 2 β 3 pendinge; hand icke vilde os besverge med nogen vitløftighed om for[ne] morderis och sørøfveris vilkor, efterdi vor borgemester och raad her udi byen noksom hafde forfarit sligt hans sørøfveri; uanset at for[ne] sørøfvers daad och gierning skulde være forordelit baade i Holland, Engeland och her i byen for en morder, skielm och sørøfver, havde Hans Lindenov sig dog alligevel understaait och ladit [hannom] tage op af jorden och henføre til Judland udi stoer proces med tvende hederlig begrafvelser, hvilke sligt en sørøfveris och morderis ærisbevisning hand mente intet at være sømmeligt, enten i rigit eller uden, som hand hafde gifvit os derom tilkiende, och der H. L. vor om saadan hans anliggende nød kommen i forfaring, hafde hand hannom derom tilskrefvit udi denne mening, at eftersom hand vor kommen i forfaring, han nogen gange hafde supplicerit til øfvrigheden om M. H.s optagelse af kirkegaarden i Kiøbnehafn, om hans dom och en ofverskrift, hans høstru hafde ladit sette ofver hans kiste, och gierne vilde vide, hvem det hafde ladit giøre, da paa det hand ikke skulde hafve for megen umag derefter at søge, vilde hand icke hafve hannom forborgit, at han hannom med hans høstru och en af hans folk hafde ladit optage och ladit føre hiem til hans gaards kirke och ladit hannom der begrafve, hand och hafde stefnt borgemester och raad her i byen for os och vort raad for deris domb; hand och motte vide, at hand vor stendig at hafve haft en skibspart med hannom; dersom hand skadde nogit derpaa, motte [hand] hannom for hans tilbørlige dommere stefne til rette, [da] skulde hand paa hans tiltale faa tilbørlig svar, hvilket hand icke vilde hannom forholde, at hand skulde icke hafve i behof lenge forgeblig at lede efter sin mand, och efterdi H. L. udi sin skrifvelse angifver, at hand M. H. ved hans høstru och tienner hafver ladit optage och hederlig begrafve, formente hand intet sømmeligt være, saa at hanthafve en morderis lig och legge[2]) den paa det sted, som erlige menniske[r] ligge og hvile deris ben;

hafde hand værit her i rigit den tid, skulde titelen have værit steile och hiul och icke en hederlig begrafvelse, och efterdi H. L. i sin skrifvelse sligt hafde angifvit, da hafde hand sig oplat och icke vilde sig forborge, men vilde være mand och svare til, hvis hans tiltale vor, och efter hans naadigste dronning hafde tilskrefvit vor kiære herrefader, at hans kierlighed vilde hielpe hannom til rette, som hindis naade hafde hiulpit hans kierligheds undersaatter i Engeland, saa och efter det findis bevisligt, at samme sørøfver hafde til Bergen i Norge betalt hans gieldener, kiøbmend och andre af hans gods och sønderlig Jørgen Steckning, som deraf hafde bekommit for 2400 daler, som med copie af hofvidbrefvit, hvilket skulde findis hoes Simen van Salingen, var at bevise, hvilke[t] skulde lyde i sin mening, at Hendrik von Reinen, Jørgen Stecknings tienner paa brøggen i Bergen, bekiender, at hand den 1. december anno 1585 hafde siddit ofver regenskab med M. H., om alt hvis dennom hafde emellom værit gammelt och nyt, hvad de hafde handlit tilsammen, och hand deraf hafde udlagt och skulde udlegge dette efterskrefne: först for it [skib], kaldis Brusen, de engelske fik, 550 daler, disligeste betalde fru Elsebe 143 daler, noch betalt Mickel Jenssen, slaatskrifver paa Bergenhus, 100 daler, Skarits Bentssen betalt 100 nogle daler, noch hafde betalt och skulde betale baade i byen och paa brøggen for adskillige vare, hand hafde bekommit til skibsfetalli, lod, krud och hvad hand behof hafde, beløb sig in summa $1404\frac{1}{2}$[3]) daler; for alt forne bekiender hand sig at være betalt med gode, nøgagtige kiøbmandsvare, saa hand tacker hannom for god betalling og lofver at holde hannom, hans høstru, børn och arfvinger skadesløs och ofver alt blifver hand M. H. skyldig 500 daler 3 ß 2 alb., hvilke hand lofver at betale til Philip[p]i Jacobi dag anno 86, och beplicter sig ingen at levere enten vare eller pendinge paa hans vegne, uden de hafde hans eller hans høstruis seddel; af hvilket bref hand (C. R.) mente noksom kunde forfaris, at efterdi den morder och sørøfver saa

vor indkommen til Bergen och der haft sin tilflucte, med hvis gods som hannom vor fratagen och betalt sin gield med, baade paa slaattit och andensteds, hvilket lod sig bemerke saa vel som af H. L.s skrifvelse, at den sørøfver hafde værit hanthefvit i Bergen, midlertid hand der vor statholder, hvorfor hand satte i rette, om H. L. icke vor plictig at vederlegge och betale, hvis gods och pendinge M. H. hafde [hannom] berøfvit med hvis store skade, hand derofver lit hafde, som beløb sig 14000 daler, och efterdi M. H. i saa maade med proces er tagen af jorden och H. L. hafde giort hannom begrafvelse, som hans bref formelde, da vor hand underdanigst begierendis, at den sørøfver motte tagis op af jorden igien, som saadan erløse mordere, skielm[e] och sørøfvere pleie at ligge, forsaa sig til, at hand motte blive bønrig och vederfaris ret, och hans erlidne skade motte igien af H. L. vederleggis och betalis, paa det hand en gang for alle motte dermed komme til en endelig ende och hafve at berømme for hans allernaadigste dronning i Engeland." H. Lindenov mødte og svarede, at han ikke havde vidst noget af C. R.s indlæg, om det måtte overgives ham, vilde han derpå give skriftligt svar; men mod stævningen vilde han fremlægge følgende indlæg: „Først formente hand M. Heinigssen ingen sørøfver, men en fornemme herris bestilter at hafve værit, som af copien af hans bestilling och af hans pasbord skulde noksom forfaris, och hvis hand nogit hafde giort emod hans bestilling, det hand icke vilde hanthafve eller hannom vor fornøden at forsvare, da hafde det haft sin tid och sted, som bestillingen vor udgaait, derom ordentligt at værit ordelt; naar hand efter krigsret did hafde værit citerit, hafde hans forlofver, som i bestillingen vor nafngifvit, burt at værit tiltalt, om hans ulempe emod denne engelske hafde fundits, och naar vi fik copien af hans bestilling och hans pasbord at se, skulde vi vel deraf forstaa, hannom en fornem herris bestilter och ingen sørøfver at hafve værit, och denne engelskis beretning udi de maader icke noksom at være; for det andit, at hand berette hannom

som en morder och fribytter at være henrettit, vor icke heller nøgactig, ti saadanne folk leggis paa steile och hiul, och icke eniste de, men och deris medfølgendis folk, dog lod mand sig nøie med denne, der de hafde fremmit deris vilge, och ingen videre eftertractit, men som hans anklager (C. R.[4]) hafde faait dom paa hans lif, hafde han det bekommit; forstod (o: H. L.) icke, hvad hand mere kunde faa, ti hafde hand (M. H.) betalt hannom skib och gods, hafde de icke værit hans lif mectig; vilde icke svare der videre til for vorre borgemester och raads lempe; for det tredie hand i sin stefning angaf, at hand skulde sig hans sag hafve antagit, erholt sig icke saa, men hand hafde antagit sig sin egen sag, och efterdi M. H. vor hannom en stoer summa pendinge skyldig saa och regenskab, af hvis gods hand hafde ført for hannom, førend hand kom i printsens tienniste, skref hand til regieringen i afgangne Niels Kaaszis och Jørgen Rosenkrantzis fraværilse, der M. H. sad her paa Kiøbnehafn, och begierde, at hand motte i gaat folkis nerværilse komme til regnskab med hannom om alt, hvis dennom hafde emellom værit, at hand icke skulde tagis i nogen mistanke eller forulempis, och efter hand icke sligt motte vederfaris, skref hand Niels Kaasz och J. Rosenkrantz til och sig derofver besvergit och, at manden vor henrettit, och mand dog icke motte faa dommen beskrefvit; tog fordi stefning i de maade i hans egen sag, och hans høstru tog stefning ofver dennom, hun hafde at beskylde, for hvis hindis mand vor vederfarit; hvad den fierde punct belangit, at hand skulde ladit hannom optage och anden gang begrafve, hafde sig icke saa, ti hand første gang icke hafde ladit hannom begrafve, men at hand af kirkegaarden her i byen vor optagen och ført til hans gaard, hafde denne leilighed, at der hand och M. H.s høstru i adskillige maade hafde stefnt, lagde vor kiere fru moder [sig] naadigst derudi, ved sig self och ved andre lod handle, at det motte blifve forligt, och der da er gaait en contract anno 90 den 6. augusti, hvilken[5]) udtrøckeligen tilholder hinde at maa lade hans lig

der optage, och efter hindis vilge lade begrafve, hvor hinde løstede och efter denne engelske ingen lod eller del hafde enten i det sted, hand vor optagit eller nedset, ei heller hafde gifvit hans anklagere nogen fuldmact, viste hand hannom intet at svare dertil; hvad belangit i stefningen vor indført, at hand [hafde] haft omgiengelse med M. H., vor hand stendig och mente sig dertil at hafve ret, efterdi hand vor hans lensmand, hand och [vor] vorris undersotte och voris kiære herrefader[s] kiøbmand paa Ferrøe och af hans kierlighed brugt i adskillige maade til at oplede Grønland, och endog hand fra Odense lod sig bevege af trussel, som hand berette, at drage fra sin ret, gaf dog vor kiære herrefader hannom naadigst leide[6]) igen, der hans kierlighed derom blef beret, hand och kom igien tilstæde och svarede hver mand til rette; mente (H. L.) [det] hafde och vel værit billigt, at den engelske hafde i hans kierligheds lefvendis lif talit paa deris sag, efter deris skib vor tagit fast 3 aar eller mere, førend hans kierlighed døde, eller och talit hannom til i det hollendiske admiralitet, som bestillingen vor udgangit, eftersom dronningen af Engeland och de Hollender vorre i sterk forbunt sammens, och der tiltalt hans borgensmend, som bode i Flissingen, och efter vor kiære herrefader beviste hannom (M. H.) stoer naade, hand och uden lands vor befordrit af herrer, førster och stender, hand och hafde faait hans høstru udi hans (H. L.s[7]) hus, formente hand, hand uforvidlig motte omgaaes med hannom; hand kunde herhoes och icke forbigaa at gifve os tilkiende, at hannom var forberet, at dronningens af Engelands [bref] til os efter den engelskis suplicerirg skulde formelde, at vi vilde forhielpe hindis undersotte til sin betaling for deris skib och gods, M. H. hafde dennom fratagit, af dennom, hannom paa fribytteri hafde udrustit, hvilkit icke vor nogen privat person angiellendis, men det[8]) hele rige derved noteris och defameris; begierde hand underdanigst, at den engelske motte tilholdis dennom eller det at nafngifve och dennom det tilbørligen ofverbevise eller derfor staa tilbørligen til rette,

och formente, at samme engelske vor plictig at stande hannom til rette efter lougen och recessen[9]), for hand hannom saa letferdigen hafde stefnt och forulempit, och igiengifve hannom, hvis skadegield, kost, tæring och forsømmelse, hand derpaa hafde giort och lit; belangende, at den engelske hans consorters och medhielpere, voris och rigens tiennere, som af vor kiære herrefader self til rigens tienniste vor deputerit, med en ulouglig proces hafde forfult och vitløftig besvergit i vor umyndige aar, emod hvis forordning och forhandling vor kiære herrefader self naadigst hafde giort, stillid hand til voris egen naadigst betenkende, hvad maade vi det ville optage udi, och ville i ingen maade hafve denne hans erklering forstaait dermed nogit at hafve giort eller handlit imod hvis contract, i den sag vor gangen, men alting at være indført til hans nødvendig erklering emod denne engelskis letferdig stefning, och efter hand til dis hafde holdit och efterkommit samme contract, vor hand fremdelis ofverbødig den at holde och efterkomme, mindre end befindis kunde i fremtiden hannom anderledis aarsag at være gifven, der hand sig da vilde hafve forbeholdit sin nødtørft videre at søge emod, som det sig bør.“ H. L. i rette lagde derpå: 1. Kopi af M. Heinigssens bestalling af Mitlenburg i Seeland den 7. junii 1585, lydende, „at hand vor bestilt sig at udruste med sit skib, kaldis Svanen, omtrent 55 lester stoer, med munition och krigsfolk at udløbe och giøre hans och de Nederlenders fiender afbrek och hafde for samme sin bestilling sat til borgensmend Peter van Leverden, borger til Mitlenburg, Cornelius Clavssen, capetin, borger til Anciens, och Cornelius Berger, borger til Flissingen.“ 2. grev Movrits af Nassovs pasbord til M. H. af Grafshagen i Holland den 19. junii 1587, lydende, at M. H. havde været „i hans och statternis i Holland deris tienniste for en bestilter capetin ofver it orlougs skib fran anno 1585 och til den dag och i den sin bestilling skicket sig mandelig och trolig hafde handlit.“ 3. kopi af et missive, som H. L. havde tilskrevet regeringen, hvori han gav tilkende,

at der var regnskab mellem ham og M. H., og fordi han led skade og måske også forulempedes, at han for sin fordels skyld tilforn skulde have antaget sig M. H., ønskede han, at det måtte tilsiges M. H., at göre deres forhold op i godt folks overværelse. 4. Svar herpå fra Hak Ullstandt og Christoffer Valckendorff, vor og rigens hovmester, af København den 16. jan. 1589, lydende „at de hafde talt med den engelske, som hannom anklagit, at hand samme sag vilde lade opstaa, da kunde de icke faa andit svar end, efterdi hand nu hafde liggit der siden scti. Hans dag och fortøfvit efter sin ret, och hand den dag hafde bekommit dom ofver hannom (M. H.) paa hans lif, vilde hand icke lenger dermed lade opstaa, icke kunde de heller tage hannom fra sin ret, efterdi cantzeleren og Jørgen Rosenkrantz icke vor tilstæde; hafde dog ladit tale med Mogens paa hans vegne, och hvad hand svarede, sende de hannom med hans egen hand.“ 5. Denne M. H.s egenhændige seddel, at det var rigtigt, at der ikke var gjort klar regnskab mellem ham og H. L., og at de havde haft handel sammen, siden H. L. kom til Bergen og til den sommer. 6. Kopi af et brev, han tilskrev afg. N. Kaasz og J. Rosenkrantz, hvori han klagede over, at M. H. så iligen var blevet henrettet. 7. vor stævning, udtaget over C. V. for, at M. H. var blevet henrettet, skönt H. L. havde tilskrevet regeringen, at der var regnskab dem imellem, hvorfor han formente C. V. burde stande ham til rette for den skade, han havde lidt. 8. en kontrakt mellem C. V., ham og Sophi Gynthellberg, hvori C. V. havde bevilget at afstå den dom, som borgemester og råd havde dömt på M. H.s ære, så den „skal være død och macteløs och saa af stadsbogen udi Kiøbnehafn udtagis eller udraderis och icke komme hannom, hans høstru eller børn til hinder eller forfang paa deris ære eller gode røcte i nogen maade, och den dom, som er gangen paa hans lif, hans høstru och børn uforvidlig i alle maade, och skulde være hinde fri for hans lig at lade optage och efter sin vilge at lade begrafve, hvor hun løsted, hafde och bevilgit at ville

16

gifve hinde 1000 daler at opføde sine smaa børn med, sammeledis bevilgit at gifve Hans Lindenov for hvis skade, hand derfor lit hafver, at M. H. er henrettit, 2000 daler, och dermed vorre de venligen och vel forligt om altingist, saa det skulde være dennom en død och aftalit sag emellom til evig tid, aldrig at oprippis eller paatalis i nogen maade, dermed skulle och alle stefninger være casserit, døde och krafteløs och ald den tiltale, som de kunde hafve enten indbyrdis til hver andre eller til nogen anden for den sag skyld." 9. Fredrik II's åbne brev af Andvordskouf den 22. decbr. 1584, hvorved M. H. fik „et fri, fellig, sicker, christelig og kongelig leide" igen at komme i kongens riger Danmark og Norge sin ret at søge og udføre. Dom: „Efterdi C. R. icke kand H. L. ofverbevise at hafve værit M. H.s medredere udi nogen fribytterhandel eller nogit af hans gods at hafve bekommit, som en consort udi samme handel, da bør H. L. for den hans stefning och beskylding kvit och angerløs at være; efterdi hand med slig en dristig och skarp stefning saa vel som udi hans skriftelig beretning hafver hannom høiligen forulempit, da den ulempe hoes hannom self at henge, och hannom derfor tilbørligen at staa til rette och plictig at oprette hannom, hvis skade, kost och tæring, hand paa den hans stefning och beretning anvent hafver." *Hdb. 14, 401—10.*

1) *Således skrives navnet i almindelighed, af og til* Henningssen *eller* Hennigsen. 2) *Hdb.* lenge. 3) *Nævneren i brøken er kun angivet med en streg; brøken er her læst som* $^1/_2$, *da den nærmest ligner det almindelige tegn derfor.* 4) *Som det af det følgende fremgår, se s. 241, var det C. Rhadt, der havde erhvervet dødsdommen over M. Heinessen og fåt den fuldbyrdet.* 5) *Hdb.* udi hvilken. 6) *Hdb.* leilede. 7) *M. Heinessen var gift med Sofie Gyntersberg.* 8) *Hdb.* den. 9) *Rec. 1558 § 20.*

6. juli. *(Nærv. C. Valckendorff, C. Friis, M. Pasberg, H. Belov, A. Heitfeldt).* Albrit Friis til Harridskier, embeds-

mand på Riberhus, på Riber kapittels vegne og Peder Rantzov til Trøieborre, mødte, og da vi med menige Danmarkes riges råd nu til denne almindelige herredag have tildömt [1]) Riber kapittel herligheden til kirkerne i Lye herred, og oppebørselen deraf, som nu i nogen år er forbeholdt Riber kapittel, vilde beløbe sig höjt, om den med retten skulde udfordres, så lagdt vi os derudinden dem om det oppebørselsregnskab at forlige og forene, og skal da P. R. give til kirkerne i Lye herred 3300 daler, som nu til förstkommende omslag skulle leveres til A. F., der skal uddele dem til Kirkerne efter den besked, vi have gjort ham. Dernæst skal P. R. lade falde, hvis bygning han har anvendt på kirkerne, og ikke mere befatte sig med kirkernes tiendejorder med undtagelse af den kirkegård i Visby. Derimod skal P. R. være fri for al tiltale, som Riber kapittel har kundet have til ham. *Hdb. 14, 410—11.*

[1]) *Dom i Hdb. 14, 264—70, se ovfr. s. 176—80.*

Kongens og rigens domme 1598.

13. oktbr. Ebbe Munck til Fiellebo, embedsmand på Andvordskouf forfulgte ved J. R. Erik Bilde til Kiersgaard for 300 mrk. danske, „som hand skulde være hannom falden forre, for hand tre sinde hafde jagit och beet harer paa Bøgde mark“ i Fyn, hvor han ingen lod og del havde, og det efter nogle vidnesbyrd, som E. B. vel havde stævnet for landsdommeren, men som ved dennes dom vare blevne kendt ved magt. Imorgen var det deres rette 6. uge tægtedag, dog gik de godvilligen i rette. E. B. fremlagde ved fuldmægtig et indlæg, hvorefter han hjemme havde villet og endnu i dag havde de 300 mrk. tilstæde for at rette for sig. Han påstod frifindelse

for E. M.s forfølgning. J. R. nægtede, at bøden var blevet tilbudt, i hvert fald var det sket, efter at der var gåt æskning; foruden hovedsummen burde E. B. udlægge kost og tæring. Dom: Efterdi der er overgåt E. B. en æskning, og han i følge sit brev har villet rette for sig hjemme og endnu idag tilbød at ville erlægge de 300 mrk., „da bør E. B. hiemme til sit verneting samme hofvidsum inden idag sex uger at udrede med, hvis christelig och billig kost och tæring hannom kand paaregnis“, siden dom til herredsting er ham overgåt. Gör han ikke det, tager E. M. vor og rigens forfølgning, som han har sluppet den, al den stund hin æskning står ved magt. (Draxholm). *Rdb. 1597—1609, 9—10.*

30. novbr. Fru Citzelle Urne til Boserup, Frederik Hobis enke, forfulgte (indlæg) ved fuldmægtig J. J. Christoffer guldsmid, borger i Maribo, og hans hustru Dorritte til som arvinger efter Johan Klii at udlægge, hvad der restede i dennes regnskab, nemlig „pendinge, byg, malt, hafre, lammekroppe, gaasekroppe, smør, taarsk, aael, hvitling, lax, sild, ister, fet, humble, Lønborrig salt, Baye salt, skattegalte, teier, 'gies, høns, stude, ungnød, kalfve, heste, hopper och jern“, desuden 109 daler 1 ort, som afg. F. H. for J. K. havde udlagt til Blasius Eckenbierg, efter dennes kvittering. I dag 6 uger forleden var deres rette 6. uge stævnedag, da blev sagen optaget til idag, for at den imidlertid kunde forliges, hvad dog ikke er sket. Fru C. U. gjorde gældende, at J. K.s regnskab var tvende gange forhørt i C. g.s og Elsbe, J. Kliis, nærværelse, at godt folk, „som paa regnskaber forstand hafde“, havde været over hine regnskaber, at gode mænd, som C. g. selv havde ansøgt om, havde dömt om sagen, at C. g. ikke havde vildet give møde, o. s. v. C. g. mødte med indlæg, hvorefter hans hustru var blevet „paagreben i klosters[1]) friheder och fengsligen indsat, loug ufordelt, dog siden af landsdommer och 16 mend frisagt“; da derfor fru C. havde beskikket ham, at han skulde

komme til Nysted med sin skriver, havde han ikke turdet det for „mere ofvervold hannom kunde bevisis“, o. s. v., han havde ikke gjort sig skyldig i nogen forsømmelse, og var med urette indkommen i rigens forfølgning. J. J. svarede, at forfølgningen var overgåt C. g. for hans egen forsømmelse og forhaling; hvis han vilde stille nöjagtig borgen og vissen for, hvad der restede på regnskabet, vilde han afstå fra forfølgningen. C. g. mente ikke at burde svare til det regnskab, da han intet havde arvet. Fra bægge sider fremlagdes domme og breve. Dom: „Efterdi gode mend hafve tildømt dennom inden bestempte dag at være ofver regnskab, hvilken tid hand (C. g.) hafver siddit ofverhørig, och hannom derefter er bode dom och eskning ofvergangen til bytingit, hvilken eskning byfogden er tildømt af landstingit at stæde; hand icke heller endnu med løfte eller borgen hafver vild rette for sig, som hannom vor aubødit, hvilke brefve endnu alle stander ved deris fulde mact, da emeden och ald den stund samme domme och eskning stander ved deris fulde mact“, bör fru C. igen komme til vor og rigens forfølgning, som hun har sluppet den. (Draxholm). *Rdb. 1597—1609, 10—16.*

[1]) *Maribo klosters friheder se Hdb. 14, 276—78 ovfr. s. 183—85.*

4. decbr. Jens Mickelssen, borger i Lund, på Karinne smids vegne sstds., forfulgte Karinne Clavsdaatter, Hendrik skrifvers enke, borgerske sstds., for 79 daler, som hun med borgemester og råds dom var tildömt at betale til Erik Erikssens arvinger, og for „at hun efter samme dom med lougen skulde sig erklere, at hendis afg. hosbond H. s. icke videre skulde hafve opborrit paa hindis barns vegne“. Idag var deres rette 6. uge tægtedag „eftersom med opskrift paa stefningen bevisis“. J. M. fremlagde: 1. et indlæg med påstand om at burde blive ved forfølgningen. 2. borgemester og råds dom lydende: „Eftersom bevist vor for dennom med it raadhusvinde til Kolding udgifvit, formellendis om 79 daler, som Hendrik

Lavritssen paa sin broderbarns Erik Erikssens vegne til sig anammit hafver, hvilke pendinge Jens Søfrenssen paa Karinne Clavsdaatters vegne icke kunde benecte, hvorfor de saa derpaa hafver afsagt, at K. C. burde for[ne] 79 daler til E. E.s rette arfvinge at udlegge, och siden med lougen sig eklere, at hindis hosbonde, paa sin broderbarns vegne, icke videre skal hafve opborrit, meden hvis den kost, tæring, brefve, pendinge och anden paavofning belanger efter den fortegnelse, som J. S. hafde udi rette lagt, det lougligen at bevise samme bekostning at være sket formedelst for[ne] barns gods och pendinge allene at udfordre och indkrefve, siden gaa derom hvis ret er ....; meden hvis den sølfdaggert er anlangendis, som skulde være E. E. af fellitsbo tilmyndit, der skiftet gik efter Karinne smids moder, det J. M. paa hindis vegne lougligen at bevise, siden der efter at ske och vederfaris, hvis ret er. Sammeledis eftersom J. S. er begierindis paa K. C.s vegne hvis fosterløn, paavogning til skolemester och skrifver, begrafvelsis bekostning at erlegge och betale, derforre at stefne og tiltale K. s. med sin lovværge". 3. dom af Skonninge landsting 26. febr. 1597, at hvis Karinne smids ikke efter sit tilbud på Karinne Hendriks vegne i Malmø tilfredsstillede J. M. for den lov, hun var tildömt at göre, skulde hun fuldgöre den til sit værneting inden sex uger. 4. æskninger af Lunde rådhus og Skonninge landsting 24. septbr. 1596 og 6. oktbr. 1597. Indstævnte lod ved fuldmægtig P. C. fremlægge en kontrakt af Lunde rådhus 6. febr. 1598, indgåt mellem J. M., efter at han havde forhvervet vore og rigens lovdagsbreve, og hende, hvorefter de „med sammenlagde hender" vare vel forligte om, at hun til Karinne smids på sit barns vegne for arv og til ham „for brefvependinge och anden paavogelse, som hand hafde bekostit och udlagt paa K. s.s vegne", skulde betale 150 gode enkende daler, 4 mrk. danske på daleren, i to terminer, medens hun af J. M. skulde have afkald. Betalte hun ikke til terminerne, skulde J. M. have „fri indføring udi hindis hus och gaard och

sette der i och af, hvem hannom løsted". P. C. berettede, at indstævnte altid hjemme havde villet rette sig efter denne kontrakt, at hun havde villet udlægge sit jordegods i Malmø, men at J. M. ikke havde villet annamme det; der burde derfor ikke overgå hende nogen forfølgning. J. M. nægtede, at hun havde villet betale pengene til rette termin; „hvad det udleg belangede, hun i begyndelsen i Malmø vilde udlagt hannom i de tre boder, vor hun icke mectig at afhende til nogen udenbyes borger [1]), efter der icke vor fri jordbrefve paa, tilmed formente det for dyrt at være vurderit, och fordi besvergit sig samme boder at anamme, men tilbødit at hun samme boder self skulde selge och afhende, efter hun icke vor mectig at skøde dennom nogen udenbyes borger, och gifve hannom pendinge, da vilde hand gifve hende aar och dag paa de pendinge". K. s. vilde desuden i de 150 afkorte et håndskrift, som han mente ikke var hendes men var tilfaldet Karinne smids barn med det andet. P. C. svarede, at H. skrifver var E. E.s rette værge, ikke al dennes arv var af ham i sin livstid opbaaret, en part stod endnu i Kolding paa dette håndskrift, og den burde J. M. selv indkræve. Han tilbød dernæst med sølv og pendinge at ville efterkomme den indgåede kontrakt. J. M. erklærede, at selv om det skulde blive ved kontrakten, vilde han dog ikke tage dette håndskrift for en del af betalingen, da det ikke havde været fremlagt, da kontrakten blev indgåt, som lød på penge. Han påstod forfølgningen fremmed og sig tilkendt kost og tæring. Dom: „Efterdi vi befinder borgemestere och raadmend udi Lund at hafve dennom en handel och contract emellom giort, siden de er kommen i rigens dele, hvilken P. C. paa K. C.s vegne stod ofverbødig her i dag at ville efterkomme och hafde nogen sølfskeder och pendinge tilstæde och bød op i rette, da efter slig leilighed viste vi icke paa en forligt sag nogen videre forfølling at stæde, men eftersom J. M. paa Karinne smids vegne formener, K. C. denne sidste contract icke heller udi tilbørlig tid at hafve efterkommit, och sig der ofver

at være kommen paa tæring och skade, da hand paa nye at tage eskning och forfølling til hindis verneting efter den sidste contract och afsked, uden de indbyrdis hiemme kunde derom forenis". (Draxholm). *Rdb. 1597—1609, 16—21.*

[1]) *Jfr. Skånske stadsret § 8 „ængin man ma give bys iorth bort", hvortil et håndskrift föjer „eller sellie"; meningen kræver tilføjelsen: „til udenbys mand" jfr. bl. a. Københavns stadsret 1294 § 7: „item statuitur, ne qvis fundum vendat in civitate Hafnensi, anteqvam emptor factus sit civis ibidem". De særlige privilegier for Malmø indeholde ikke nogen tilsvarende bestemmelse.*

21. decbr. Peder Munck til Estvadgaard, råd og rigens marsk, forfulgte ved fuldmægtig V. F. på sin tjæners, C. T. i Hiermidsløf, hans vegne Envold Krusze til Hiermidsløfgaard, vor rentemester, for 100 daler, han var C. T. og dennes medarvinger skyldig ifølge sit brev (fr.) af Hiermidsløfgaard 20. febr. 1588. E. K. lod ved Hans Hollst, borger i København, fremlægge indlæg, hvorefter P. M. kun havde fåt æskning over ham til landstinget, fordi de breve, han i denne sag havde mod P. M., på den tid vare i København og ikke kunde skaffes tilstæde, da han selv var i Judland. Derfor var heller ingen dom gåt til herreds- og landsting i hovedsagen; hvis vi videre besked var begærendes at vide, skulde hans fuldmægtig det straks med breve og god bevisning tilkendegive. Han påstod, at der först burde gå dom til herredsting og landsting. V. F. mente, at E. K. burde have fremlagt sine breve för æskningen gik, og påstod, at P. M. burde komme videre i sin forfølgning over ham. Dom: „Efter at E. K. formener ingen dom at være gangen udi hofvidsaggen, allene eskning sted, fordi at hans brefve icke erre kommen for rette, hvilke hannom icke mueligt vor saa snart at fly tilstæde, och hans handskrift och formelde[r] om en contract, som icke hafver værit for vorre landsdommere udi rette, da hafve vi endnu denne sag optagit til udi dag sex uger, at hand icke skal hafve sig

at beklage derudinden at være ofverilit; midlertid skal det være E. K. frit forre hofvidsaggen och denne eskning igien at indstefne til Viborre landsting och derudi at hende dom och ret; findis hand da icke fri for hofvidsaggen och for for[ne] eskning derefter tagen, da P. M. eller hans fuldmectige igien at at komme for os paa vort retterting paa rette siette ugis tecte dag, och da hand at komme til videre vor och rigens forfølling ofver E. K. med skiellig kost och tæring efter rigens ret, och det emeden och al den stund samme eskning stander ved sin fulde mact". (Draxholm). *Hdb. 1597—1609, 21—23.*

Kongens og rigens råds domme 1599.

---

5. maj. *(Nærv. på Københavns slot C. Valckendorff, C. Friis, A. Hvitfeldt, A. Brahe, H. Løcke, O. Rosenspar, C. Hollck).* Hertug Carl, Sverrigis riges arvefyrste, hertug til Sudermanneland, Nericke og Vermeland, tiltalte ved Rickert Bomgaardt som fuldmægtig Svante Bielcke. I R. B.s indlæg hed det, at S. B. med hånd og mund havde tilsagt hans fyrstelige nåde sin tjæneste, havde til Enekiøbing[1]) med rigens stænder bevilget den der gjorte forhandling af 12. febr. sidst forleden, lydende, at de vilde modstå papistisk vildfarelse og blive hos deres herre og konge, som vilde holde dem ved Guds hellige og rene ord, Sverrigis riges skrevne lov og ret og deres gamle privilegier og friheder, at den ene ikke vilde undfalde den anden, at de vilde drage for Kalmarn, og hvis den, som det inde havde, ikke godvilligen vilde opgive det, så vilde de der bruge „de middel, som tien til det at erøfre" og siden bestå og forsvare det. Til trods herfor havde S. B. hemmeligen

draget fra Kalmarn og ikke holdt sin pligt. R. B. begærede nu, at han efter den stetinske fordrag[2]) måtte forhjælpes til rette over S. B. og til dom om, hvad for en mand S. B. for sådanne begangne gærninger burde regnes for, og om hvad han dermed havde forbrudt. S. B. mødte og berettede, at han principaliter var sin herre og konge Sigismundo, konge i Polen, med ed forpligtet; når han havde givet sig i hertug C.s tjæneste, var det, fordi han vilde denne „mod hans fangne gamble och bedrøfvede fader formilde, endog han derudi ingen fruct kunde skaffe"; desuden havde hertug C. sendt et antal krigsfolk til hans faders gård, de havde med magt taget ham derfra og ført ham til sin lejr. Den Enekiøbings fordrag havde han ej med fri vilje underskrevet og forseglet, thi hertug C. havde ladet sine breve udgå, at alle adelspersoner over 15 år skulde møde i Enekiøbing søndag efter hellig tre kongers dag under hals, livs og godses fortabelse, og om de eller deres efterkommere nogen tid med ro skulde blive boende der i riget. Endelig henskød han sig til kongen af Sverrig. R. B. bestred hans ret til slig appellation, da han var blevet befundet, citeret og tiltalt her i riget og ikke for nogen villig eller partisk dommer. Dom: Sagen optages til den almindelige herredag, som skal holdes her i riget hellig trefoldigheds søndag 1600; der skulle parterne møde uden videre stævning. *Hdb. 15, 412—14.*

[1]) *Et sted står* Jenekiøbing. [2]) *Den artikkel, hvortil her sigtes, er aftrykt ovfr. s. 127.*

Disse efterskrefne domme erre udgangne udi den herredag, som holtis udi Kiøbnehafn den 8. octobris anno 1599 udi vor allernaadigste herris, konning Christian den 4. ner-

værilse ofverværindis dis[s]e efterskrefne Danmarkis rigis raad[1]*: (Hdb. 15, 1 a.)*

[1]) *Listen er den samme som ved 1598, se ovfr. s 152; heller ikke her nævnes Absolon Gøe, medens han nedenfor af og til forekommer blandt dommere, som vel vare tilstæde på herredagen, men ikke deltoge i domsafsigelsen, således dom af 9. okthr.*

---

8. oktbr. *(Fr. A. Gyldenstiern.)* Niels Pederssen, borger i Ysted, tiltalte Lauge Urne til Beltebierg, landsdommer i Skåne, for en dom, afsagt 20. jan. 1599, lydende, at eftersom befindes, at borgemestere, råd og kong. majts. byfoged have funderet sin dom på den mellem Jacop toffelmager og Johan Ullfeldt den 4. novbr. 1589 indgåede kontrakt om, at denne skulde nöjes med 25 rd. 25 sk., og sagen dermed være forligt og aftalt, og Tommis Davidssen derfor på J. U.s vegne er befunden at bevise, hvad der er J. U.s anpart i det hus, eller hvad han ydermere end i kontrakten nævnt, har udlagt til husets bygning, hvad han endnu ikke har bevist, så bör deres dom stande ved magt, og N. P. betale dem kost og tæring. N. P. mente at den stadfæstede dom ikke var endelig, og at der derfor var sket ham forkort. L. U. mødte med indlæg, hvorefter „en ved nafn Johan van Ullfeldt hafde trolofvit sig en dannemands daatter i Ysted och hindis fader hafde sagt paa raadhusit: dersom hand vilde skicke sig vel med hinde, skulde dette hus, som staar til torfvit, hand aatte, høre hannom och hans daatter til; dog formedelst hans uskickelige lefnit vor dennom skilsmissedomb emellom gangen til Lunde capittel, och midlertid hafde J. van U. pantsat for^ne^ hus och derpaa laant 50 daler, som hand med hans fæstekvinde formente at skulle beholde, dog formedelst den capittels domb vor hannom och hindis fader en contract emellom gangen paa deris raadhus, saa hindis fader Jacop toffelmager hafde betalt hannom, hvis hand hafde forbøgt paa samme hus efter deris regnskabs liudelse, och dermed vorre de venligen forligte udi alle maade.

Nu vor der en fremkommen ved nafn Tommis Davidssen med samme handskrift paa det halfve hundrit daler och vilde tilholde sig for^{ne} hus for it pant, uanset hand icke hafde talit J. van U. til enten om for^{ne} pendinge eller pant, ei heller vor saa louglig kundgiort, som det sig burde, hvorforre borgemestere och raad icke hafver vist emod for^{ne} contract at dømme, uden kunde bevisis, at J. van U. hafde nogen ydermere rettighed dertil. Nu skulde der være en anden ved nafn Niels Perssen fremkommen, som skulde hafve tilkøbt sig samme sag och derfor trende Gange hafde indstefnt borgemestere och raad til landsting, och efter forberørde leilighed hafver hand icke vist deris domb at underdømme.“ Han mente derfor, at han med urette var indstævnet af N. P. og påstod denne tilpligtet at betale ham kost og tæring. Dom: „Efterdi vi befinder en contract at være gangen emellom J. U. och J. toffelmager for ting och tingsdom, hvorudi befindis, at J. U. icke mere tilkommer i samme gaard end 23 daler 25 sk., ei heller J. toffelmager befindis nogen skøde at hafve gifvit J. U. paa samme gaard, hvormed hand sig kunde nogen rettighed derudi tilholde eller den videre at kunde forpante, da kand vi icke kiende vor landsdommer, ei heller vorre borgemester och raad at hafve giort hannom nogen uret, men vor landsdomers saa vel som vor borgmester och raads domme bør ved deris fulde mact at blifve, och N. P. plictig at igiengifve dennom skiellig kost og tæring.“ *Hdb. 15, 1b—3.*

[**9. oktbr.**][1]). P. A. i Søborrig tiltalte Anders Dreszelberg til Vognserup, embedsmand på Aaleholm, fordum landsdommer i Sælland, for ved en dom af 21. juli 1585 (fr.) at have dels hjemfundet to domme, dömte ved Holbo herredsting, dels forholdt ham sin ret formedelst et mandhellebrev, som P. M. havde lånt af H. E. i Kragerup og ført i rette til landsting. A. D. mødte med en Sællandsfar landstingsdom af 14. maj 1589, hvorved P. A. var blevet dömt til en lögner og

til at bøde sine 3 mrk. for han havde tilsagt herredsfogden i Holbo herred tyvssag uden at kunde bevise dette. Da P. A. således i to domme af 1585 og 1589 var dömt til en uærlig, stillede A. D. det til vor nådigste betænkende, om vi ville stæde ham til noget genmæle, så vilde han forsvare sin dom. Dom: „Efterdi vi befinde, at P. A. icke alleniste udi den dom, hand nu hid indstefnt hafver, men och siden at være dømpt til sine 3 mrk. for uerlig sag, och hand endnu henger i de dele och icke hafver fangit opreisning, och lougen formelder, at felt mand maa ingen gienmæle hafve til tinge[2]) viste vi icke at stæde hannom nogen rettergang emod A. D., ei heller hannom med samme domb nogen uret at være sket, men A. D. bør for den deris tiltale kvit at være, och hannom plictig at igiengifve hannom billig kost og tæring.“ *Hdb. 15, 3—5.*

[1]) Dommen er i protokollen ikke dagtegnet, ligeså lidt som der findes oplysning om, hvem der deltog i pådömmelsen.
[2]) Skönt sagen her vedkommer den sællandske landsdommer og en på Sælland boende part, må der være påkaldt J. l. 2, 68, hvor det rigtignok ikke hedder aldeles som i dommen angivet, men: „hand (feldt mand) maa ingen mand søge, om hand fanger nogen dele“. Man må herved mindes følgende udtalelse af rigsråd Jørgen Rosenkrands til Rosenholm i et brev af 1594 til sin sön Holger, som studerede retsvidenskab i Wittenberg: „Endog de hafver en sønderlig log udi Skaane oc en anden udi Sieland, saa følger vi dog almindelig denne juske log udi de domme, som gaa for kongen oc Danmarks raad“, se Kirkehist. saml. 3. ræk. 1. s. 147. Ligeledes A. Hvitfelds ord i fortalen af 1599 til Kristian I's historie: „It mishager mig, at efterdi vi hafve en gud, en tro, en herre, en konge, et rige, at vi da icke hafve ens lov. Udi fordums dage . . . o. s. v. . . . Nu siden vi ere forente sammens oc tilvaante at lefve under en herre oc konge, recessen ocsaa hemmeligen oc stille binder os alle under en lov oc brug, som er judsk log, da burde ocsaa judsk lov, som sidst giort oc mest fuldkommelig, ofveralt at holdis met sandmend, oc alt den proces, som udi Judland holdis.“ Idet han dernæst foreslår, at der skal „herefter dømmis, procederis oc fremføris

efter judsk lov", tilföjer han, at landslovene „icke heller ere udi saa mange stycker atskilde oc vide fra hinanden, men processen er anderledis." Hine förste Hvitfelds ord ere åbenbart kilden til den bekendte, oftanførte vending i fortalen til Danske lov.

9. oktbr. *(Fr. kongen, P. Munck, A. Gyldenstiern.)* Niels Friis til Hesselagger, embedsmand på Tranekier, tiltalte Gregers Jull til Vestergaard, landsdommer på Langeland, for en jord, hedder Bavnekop, som han havde tilskiftet sig af en af vore og kronens bønder J. T. i Magleby mod jord i dennes hustoft, og hvorpaa han havde bygget sig nogle fiskerhuse, alt uden vor eller vor herrefaders tilladelse, med flere beskyldninger, som var, at han havde dömt i sin egen sag. „Da hafver vi naadigst bevilget de sager i almindelighed uden dom motte afhandlis", og parterne ere da af nogle vore gode mænd således forligte, at jorden i Bavnekop igen skal komme til os og kronen, medens G. J. tager sin jord igen og må afflytte det hus, seks bindinge, som er sat af nye; de andre skulle stå. Den dom, som af G. J. er indfundet for os om åresild eller toldsild, skal han igen indstævne for sig med det förste og forhjælpe N. F. til den rettighed med told, som os og kronen tilhører. Dermed ere alle sager dem imellem forligte. *Hdb. 15, 5—6.*

9. oktbr. *(Fr. kongen, P. Munck, A. Gyldenstiern, A. Gøe.)* Hendrik Due tiltalte (indlæg) borgemester og rådmænd i Visby på Gotland, fordi de 1. efter Herman Jull, embedsmand på Visborrig, hans beretning havde fradömt ham „hans gield[1]), som hannom der paa landit skulde tilstaa, och hand for bønderne der paa landit i deris nød og trang hafver udlagt", hvilken dom han ikke havde kunnet få af dem. 2. ikke havde villet læse og påskrive en supplikats om, at privilegierne ikke vare blevne holdne af H. Jull og andre, „hvorforre hand sig hafver klagit retløs och lagt sine 3 mrk." 3. havde givet alle hånde beskrevet over ham, mens han sad fangen

på slottet. 4. ikke havde holdt deres ed om, at kongelige mandater skulde holdes der paa landet. 5. ved byfogden havde ladet fratage hans fuldmægtig K. B. registret paa den gæld, „hannom tilstod paa landit“. I sit indlæg ytrede H. D. desuden, at borgerne skulde meget klage over, at borgemester og H. Jull stædte slotstjænerne at bruge forprang imod privilegierne, og påstod, at de burde stå ham til rette. Indstævnte fremlagde ved os elskelig Jørgen Volders, rådmand i Visby, deres dom af Visby rådhus 13. novbr. 1598, „at hvis som kand H. Due ofverbevisis at hafve sig tilforhandlit imod privilegierne, det skal være forbrut til kong. mait.“[2]), hvorhos J. V. nægtede en del af H. D.s påstande og berettede, at når han ikke kunde få sin supplikats påskrevet, var årsagen den, „at den menige almue robte og sagde, at dersom der skulde skrifvis paa, da skulde der skrifvis paa, at det var idel lutter løgn, den formelde, och H. D.s fordi tog den til sig och icke vilde lade den paaskrifve“; registret på hint gods havde K. B. selv antvordet fra sig, fordi godset var kronen tildömt. J. V. påstod frifindelse for indstævnte og H. D. tilpligtet at betale kost og tæring. Dom: Indstævnts dom bör ved sin fulde magt at blive, og H. D. være pligtig at igengive dem sin kost og tæring. *Hdb. 15, 6—9.*

[1]) *I indlæget kalder han det,* „hvis hand paa fierde aar hafde tient for paa landit och hannom tilstod hoes bønderne af sagefald och andit.“ [2]) *Der meddeles ikke mere af denne dom.*

9. oktbr. *(Fr. P. Munck, A. Gyldenstiern, A. Gøe.)* Hendrik Due tiltalte (indlæg) Herman Jull til Aabierg, embedsmand på Visborrig paa Gotland, for at have 1. ladet arrestere ham, så han ikke måtte komme fra landet, för han havde leveret landbøgerne fra sig, hvilke han dog ikke havde hos sig, da han havde sendt dem hid ned til riget. 2. ladet „forestille“ ham en forpligt, at han skulde levere de bøger og regnskaber fra sig i København til Philippi Jacobi dag 1599 enten til Niels Krag til Aggerkrog, vor sekretær, eller os elsk-

elige Strange Matssen, borger i København. 3. efter denne forpligt ladet indmane ham i et hus og med landsknægte og andre holde varetægt på ham som på en tyv og skelm og ingen ærlig karl. 4. ladet ham i de tre borgemestres nærværelse føre op på rådhuset med stadsknægtene, hvor han da ikke kunde få læst de kongelige mandater og breve, som vedkom hovedsagen. 5. på rådhuset i borgemester, rådmænd og menige almues påhørelse skældt ham for en skelm og bødelsvend, tilsagt ham, at han førte uret våben og ikke var af så god adel som H. J. 6. ladet fængsligen indsætte ham lovuforvunden på slottet, tribuleret ham meget i hans fængsel, ladet optage og bryde på vejen nogle breve, som han havde sendt sin morbroder Gregers Jull, landsdommer på Langeland, og nogle breve, som hans venner der på landet skulde have tilskrevet ham, da han var paa Borringholm. 7. „giort røfvegods af hans gods och ladet bortrøcke och forruct det af hans hus, hand hafde sin værelse udi“. For alt dette påstod H. D., at G. J. burde stå ham til rette. H. Jull mødte med indlæg, hvori han svarede: 1. at landbøgerne burde stilles ham på kong. maits. vegne til i forsvaring og ikke H. D., de vare også tildömt ham, för H. D. hemmeligen sendte dem fra landet. 2. at han ikke havde tvunget H. D. til nogen forpligt. 3. at den tid, H. D. havde ombedet bægge borgemestre i Visby, her Jens i Klinte og andre godtfolk at skulle anlange hos ham (H. J.), at han måtte drage af landet, han vilde forskaffe landbøgerne tilstæde, skrev han imidlertid den usandfærdige supplikats og skandskrift på ham, som anden dag kom ham i hænde. Da han nu befalede H. D. at blive i byen til menigheden både i byen og på landet blev forsamlet, om de samme supplikats vilde være stændig med ham, drog H. D. modvillig bort, för menigheden kom sammen. 4. det var ikke ham, men alle tre borgemestre. som havde ladet med stadsknægte føre ham til og fra rådhuset. 5. han havde ikke skældt H. D., men vel sagt: „hafde der værit en erlig herremands blodsdraabe i

hannom, hafde hand icke saa underfundigen omgaaets med hans hosbonde, hand havfde svorit sin tro tienniste, uden ald aarsage.“ Han vidste ikke af „hans (H. D.s) adelskaf at sige, dog kunde [hand] altid spørge, naar hand kom i sit beerlaug“; han „beviste och derudi sit ringe[1]) adelskab, at hand mere lod sig befinde udi letferdige och onde huse end hoes gaat folk“. 6. H. D. havde på slottet haft en god „skorstenstufve“, øl og mad så god, som han selv, det var ham og frit for at gange i kirke, hvad han dog ikke vilde; H. D. var kommet på slottet, fordi han (H. J.) så vel som borgemestre, råd og menige dommere befrygtede, at hvis H. D. kom ud på landet, „skulde hand snart giort den simple almue oprørsk ligesom hand hafde begynt i byen“, og på det at ikke mere oprør skulde ske, begærede borgemestre, råd, dommerne og de fornemste bønder på landet, at H. D. måtte blive på slottet, indtil de fik bud her ned at give hans modvillighed og oprør tilkende. Brevene vare blevne brudte med hans eget samtykke og i hans egen nærværelse. 7. Der var ikke blevet røvet noget af H. D.s gods, men da han sad på slottet, blev det forseglet og ført på slottet, indtil han blev forskikket til København, da fik han det alt med sig. H. Jull påstod i henhold hertil, at H. D. for sine usandfærdelige påsagn burde straffes og stande til rette som vedbør, og at den ulæmpe, han vilde påføre ham, burde hænge ved ham selv. Da havde H. D. intet at fremlægge til dermed at bevise sin påstand, at det skulde være borgerne og bønderne forbudt af H. J., Jørgen Brockenhus og Clavs Dyre, vore sekretærer, at give ham noget beskrevet. J. B. og C. D. vare tilstæde og gave tilkende, at forgangen sommer havde H. D. begæret stævning over en ganske hob gullandske folk; vi havde da anset den lejlighed og, på det så mange fattige folk ikke skulde med stor skade forrejse en så lang vej her ned til riget, forordnet, at vore sekretærer skulde drage til landet og forhøre de vidnesbyrd, H. D. vilde have stævning over. Han fik da stævning over alle dem, han havde påskudt, men ingen af dem

vilde bekende noget om det, hans angivende formælder. Han vilde da, at de skulde indstævne den ganske menighed på landet, hvad de efter sin instruks ikke havde turde indrömme ham. At de skulde have forbudt nogen at vidne med ham, havde han pådigtet og pålöjet dem. Dom: „Efterdi H. D. intet fremlegger, hvormed hand saadanne hans angifne, grofve och ublue beskyldinger kand H. J. ofverbevise, da bør H. J. for alle hans beskyldinger kvit at være, och hvis ulempe hand hannom med samme beskyldinger vilde anmode, hannom self paahenge.“ *Hdb. 15, 9—15.*

[1]) *Hdb.* ringe sit.

10. oktbr. *(Fr. kongen, A. Gyldenstiern, A. Gøe.)* Gabriel Knudssen til Norskouf tiltalte (indlæg) Eiler Qvidtzov til Løckisholm, landsdommer i Fyn, for en i rette lagt æskning af 16. juni 1599, stædt over ham til Oluf Daa til Rafnstrup „om en møllestyfning“, og lydende: „Eftersom G. K. udi sit underskrefne forset och beretning formelder, at hand i dag ved sin fuldmyndige er ofverbødig at ville rette for sig med rede pendinge eller med jord och eiendom for saa megen skade, som kand hannom nøgactigen ofverbevisis at hafve giort den gode mand O. Daa emod herridstings dombs liudelse, udgangen til Salling herridsting den 4. octobris 98, och hand egner och bør med rette efter lougen at udrede, och O. D. deremod udi sit underskrefne forset og beretning er begierindis, at hand strax vilde udlegge hannom 300 daler, for hand motvilligen hafde ladit bruge hans jord och grund och icke ført sin himler dertil, och G. K.s fuldmyndige C. P. hand icke nu hafde her mere tilstæde at fremlegge end 1 rosenobbel och 1 daler, och efterdi at det vor icke bevist for os, at hand dermed kunde samme skade aflegge, betale och fuldgiøre, da efter forbemelte leilighed viste vi ikke med rette at kunde fornecte O. D. sin eskning . . . och dersom G. K. formener, at O. D. hafver værit formegit begierindis for samme vandstyfning och

skade . . ., da stefne det for sin tilbørlig dommere". G. Knudssen mente, at der herved var sket ham forkort, idet det „lod sig anse, at hand (E. Q.) hafde stet eskning ofver hannom (G. K.) for skaden, endog det ikke skulde værit for hannom bevist, hvad heller den skade vor større eller ringere end den rosenobel och den daler." Desuden var han af herredsfogden „funden kvit for, hvis skade, kost och tæring O. Daa for samme vandstøfning lit og giort hafver", indtil skaden bliver lovlig bevist, hvilken dom endnu stod ved magt, og ikke kunde skaden ved den „møllestøfning paa O. D.s jord och grund" efter „O. D.s som rette sagvolderis egen tøcke anslais eller udrettis, sønderlig efterdi stiboren for møllen vor optagen och hiemført och mølledammen udskorren". Landsdommeren havde burdet „enten at hafve først fundit skaden til granskning och besicting eller och forlagt hannom (G. K.) hans bøder, efterdi der icke blef eskit af hannom fuld sum til herridsting". Nu havde landsdommeren gjort uret ved ikke at afsige endelig dom, idet „hand ofver hannom hafver stet eskning, førend hand om bøder hafver dennom ved dom i hofvidsaggen adskilt", hvilket G. K. mente, „at være emod konning Eriks handfestning, som eblant andit medfører, ingen at maa komme til rigens forfølling, førend saggen blifver endeligen forklarid och ved domb adskilt til verneting[1])." I øvrigt mente G. K., „at mand vel kunde bøde och betale vandstøfning paa sex ellebuske og tre tornebuske med 1 daler og 1 rosenobbel, sønderlig naar mand lader dennnom efter sig med top och rod". G. Knudsen i rette lagde dernæst: 1. herredstingsdommen af 20. febr. 1599, hvorefter der „for samme vandstøfning" var overgåt ham æskning, medens han blev frifundet for skade, kost og tæring, indtil dens störrelse blev bevist. 2. tingsvidne af Salling herredsting 23. juni s. å., at siden der gik dom imellem G. K. og O. D. „om den vandstøfning i Hulkens dige" havde hin „ladit male med sin mølle och brugt O. D.s grund och ladit støfve vand derpaa paa lengden 30 alen och mere och paa breden 6 alen och mere och

17*

at være støfvit 1 alen". 3. dom af samme ting af 28. avg. 1598, hvorved han „for himmel at føre for slig vandstøfning er fri dømpt." Han påstod derfor, at landstingsæskningen burde blive magteløs. O. Daa og E. Qvidtzov mødte, denne sidste med indlæg, hvorefter der var gåt endelig dom til herredstinget 24. oktbr. 1598 (fr.), stadfæstet ved landstinget 20. jan. 1599 (fr.) om, at G. K. inden 6 uger skulde „udlægge samme vandstøfning" eller lide æskning. Herredstingsæskningen var stadfæstet ved landstingsdom 28. apr. (fr.), og da O. D. havde „ladit eskit af hannom tvende ting, som vor først at hand hafde støfvit[2]) paa hans grund, som vor hofvidsaggen, det andit for skade, kost och tæring, och herridsfogden hafde stet eskning ofver hannom for hofvidsaggen och kvitfundit, indtil det blef bevist, hvor megit det vor, och samme eskning vor ved mact dømpt, hafde hand icke andit kunt, end stæde eskning til landsting udi hofvidsaggen efter herridstingseskning och landstingsdom, och icke hafde stet nogen eskning enten for kost och tæring eller for de 300 daler, O. Daa lod eske, formente sig derudi ingen uret at hafve giort". Han gjorde påstand på, at burde være kvit for G. K.s tiltale, og at denne burde betale ham kost og tæring. Dom: „Vi befinder denne sag udi tvende maade at være forregifven udi rette, och første rettergang at hafve begifvit sig om hofvidsaggen, som vor, at hand hafde støfvit paa O. Daais grund och icke hafver optagit hans stibord inden sex uger efter herridsfogdens doms liudelse, men ulougligen och emod hans ja och minde brugt hans grund, och i anden maade om kost och tæring, da efterdi lougen formelder, at ingen maa støfve paa anden mands grund[3]), och landsdommer derefter og efter første rettergang i hofvidsagen hafver stet eskning och icke for kost og tæring, da hafver vor landsdommer ingen uret giort hannom och derforre bør for den hans tiltale kvit at være. Men belangendis den anden sag om kost och tæring, och at O. Daa skal hafve begierit for skaden 300 daler, om den sag gaa sig fremdeles, hvad ret er i, naar der med

fremfaris som lougen medfører, och hannom plictig at igiengifve vor landsdommer billig kost och tæring.“ *Hdb. 15, 15—20.*

[1]) *Fr. 19. marts 1282: konungs bref skal ofnæ ængen man givæs, før æn han ær loghlikæ kærth a hæræzthing.* [2]) *Derefter står* vand, *men overstreget.* [3]) *J. l, 1, 57: ængi man ma fløthæ a annæns mans iorth.*

10. oktbr.[1]) *(Fr. kongen.)* Her Otte Christenssen tiltalte Knud Urne til Aasmark, befalingsmand i Halsted-kloster, m. Jacob Madssen, superintendent over Fyns stift for en dom, hvorved de havde dömt ham fra sit kald, Peder Grubbe til Aalstrup, som ved sin fuldmægtig, Otte ridefoged, havde erhvervet dommen over ham, og Peter Redzs til Hørbygaard for vidnesbyrd, han i sin egen sag havde vundet imod ham. Her O. C. i rette lagde dommen af Nakskouf 2. maj 1597, lydende: „Efterdi her Otte er uddragen af Fyens sticht oc ind udi Siellands sticht i Karbek sogen, oc der giort tienniste udi kirken, som hand icke benegtit hafver, emoed ordinansen oc kong. maits. mandater, saa oc emoed bispens villie och samtøcke; disligeste gifvit velbiurdig mand Petter Reidz ukvemsord, som en guds ords tiener icke sømmer oc skilt en anden person ved et louglig kald och her Otte ikke her for os enten mundlig eller med skriftlich vindnisbyrd, saadant [at] afbevise oc sin sag louglig at erklerre, idag for os første hafver, men nu berobte sig paa nogle eftervinder, som burde at være her udi rette for os denne dag efter opsettelsis oc stefnings liud-else, kunde vi icke andet kiende, end her Otte at hafve forbrut sit kald, uden kong. mait. anderledis hannom benaade vil.“ Dernæst fremlagde her O. C. indlæg, hvori han formente, at K. Urne og superintendenten ikke fuldkommeligen havde anset kongens mandat, men konkluderet sin dom efter stævningen og bægge parters beretning. De havde dernæst bevilget hans modpart „at føre vindinsbyrd for dennom, som ikke vor paa-skut“ og vare unöjagtige, da de vare blevne dragne fra sit værneting over i et andet land og der havde vundet på ulov-

lige steder. Han havde påskudt 15 af Karebeks sognemænd, som skulde vidne om hans uskyldighed, men ikke kundet få tid og respit at føre dem; han havde ikke, som i dommen indført, skilt en anden fra sit kald eller givet P. Reidz ukvemsord. Den tjæneste han havde gjort i et fremmed sogn, bestod i, at han havde „besøgt en siug menniske udi nøds sag, hvortil hand vor ombedit af hans hustrumoder, som udi hendis naadens aar skulle lade forsørge tiennisten;“ da sognet var ledig og ingen kaldet, havde han følgelig ikke indtrængt sig i en andens kald; han satte i rette, om den indstævnede dom var en retfærdig. K. Urne og superintendenten mødte, vare sin dom bestændig og mente, at have dömt mildere end vort missive[2]) tilholdt dem. At vidnesbyrdene skulde være førte ulovlig, kunde de ikke forstå, da de vare førte for dem som de forordnede dommere og havde bekiendt i her Ottes nærværelse; da han havde haft sagen hos dem i 19 uger og derhos altid havde forhalet sagen, havde han haft respit nok. „At hand icke skulde, formeddelst hand saa hart trengde paa at forskaffe hans broder kallit, hafve skilt en anden ved kaldit, vor hver mand anderledis bevist, ti vor superintendent her i Siellands sticht hafde did forskrefvit Peder Redz søns tuctemester oc befallit mester Jørgen i Nestvid i profvistens sted at forskaffe hannom kald, hvilket dog blef forspilt, fordi her Otte paa sin broders vegne hafde sig med en part af bønderne indflicket och til det sidste gaf tilkiende, at endog sognepresten i Karebek vor død, oc sognit med ingen igien vor forsørgit, formente de dog, at her Otte, som boede i et andet sticht, icke motte uden bispens, her i vort land Sielland, bevilling befatte sig med nogen tienniste udi et andit sticht, och hannom derfor emoed ordinantsen[3]) oc vor kiere herrefaders mandater at hafve giort, sønderligen efterdi alt sligt vor sket hans broder kallit at tilvende, hvilket noksom vor derudi bevisligt, at hand forskaffit sin broder et ulouglig kaldsbref, som siden af vor superintendent her i stiftet er kient ulouglig, hvormed en anden

fraan louglig kald er fortrængt.“ I henhold hertil påstode de, at deres dom burde blive ved mact. Dom: Den indstævnte dom bör ved sin fulde magt at blive. *Hdb. 15, 20—23.*

[1]) *Hdb.* 10. novembris. [2]) *Ved skrivelse af 29. mars 1597 tilmældte kongen Knud Urne og bispen i Fyn, at en præst i Låland ved navn her Otte i Horsløv havde dristet sig til at uddrage af Fyns stift og ind i Sællands stift i Kierrebek, som præsten var död fra, og modvillig anstillet sig, som om han havde været provst og derved imod ordinansen tiltvunget og ved utilbörlige midler bevæget bønderne der i sognet til at kalde en person, som skal være hans broder; ligeledes havde han med utilbörlige ord forholdt sig mod Peder Redz, som var den bedste mand i sognet, „med anden uskelighed mere han sammesteds at giøre skal hafve ladit sig tilforlyste“. Kongen har derfor pålagt Peder Grubbe, embedsmand på Bønnit, for retten at tiltale her Otte og byder nu brevmodtagerne at indstævne denne tilligemed broderen for sig og dömme på sagen. Fynske tegn. 1596—1626 bl. 16—17.* [3]) *Kirkeord. 1537. Kbh. 1542, 33 bl., 57 bl.*

11. oktbr. *(Fr. A. Gyllenstiern, A. Gøe, A. Brahe, P. Gyllenstiern.)* Peder Christenssen, borger i Odense, tiltalte (indlæg) Gabriel Knudssen til Norskouf, Lauge Urne til Siellebierge, Hans Urne til Drøgbye og Mickel Nielssen til Tostrup for en ridemænds indførsel af Skambye den 8. maj 1595 (fr.) lydende, at til P. C. blev udlagt „et støcke jord, streckendis sig paa bredelsen ... fyrgetifve oc femb spiudslenge spiudet paa 4 siellandske alne och udi længden ... emod Kiesemose tresindstiuge spiudslenge ..., udi hvilket støcke jord de indførde P. C., saa hand oc hans arfvinge skulle det hafve, nyede, bruge och beholde til sin frie nøtte och brug, indtil saa lenge hand bekommer sin pendinge, eller oc til saa lenge hand blifver der igien saa lougligen udført, som det sig bør efter rigens ret.“ P. C. berettede derhos, at de indstævnte havde forsamlet sig i Odense og tiltaget byfogden Niels Jacobssen, så red de for Else Mullis gård, hvor fru Anne Norbye og hendes

datter jomfru Anne N., der for atten år siden vare blevne hans moder en sum penge skyldig og nu også vare indstævnede, bode. Jomfru A. N. gav tilkende, at hendes moder ikke var i byen, og forviste dem til sin broder, Hans Norbye til Uggersløfgaard, der var hendes værge. De drog da derud, og der blev bl. a. tilbudt dem to møllestene i en vejrmølle, som dog ikke måtte optages og fremlægges, hvilket formenlig var sket dem til spot og foragt. Da de ikke vilde tage herimod, blev der påvist dem et stykke jord i gårdens mark, hvilket indstævnte gjorde ham indførsel i uden tillige at udlægge ham vej dertil, så det ikke kunde være ham gavnligt eller nyttigt. Han mente, at ridemændene havde handlet mod rigens ret og recessens[1]) 54. art. og burde stå ham til rette. De indstævnte mødte (M. N. ved fuldmagt) og berettede, at P. Christenssen nu på fjærde år havde ladet sig nöje med det stykke jord og ikke kunde påstå, at der nogen sinde var forment ham vej dertil; de anså sig ikke for pligtige til at udlægge ham nogen vej og påstode at burde være kvit for hans tiltale. Dom: „Anseendis at vore goede mend efter vor naadigste befalling hafver indført P. C. udi for[ne] jord, oc hand nu paa fierde aar hafver verit udi samme indførsel, da hafver de derudi ingen uret giort hannom, men bør for den hans tiltalle kvit at vere; anlangendis kost oc tering hafve de for vor skyld eftergifvit, men hvis hannom hans agevei der til formenis, der at tilkrefvis eigre, som den efter lougen[2]) kunde udsverge". *Hdb. 15, 23—26.*

[1]) *Rec. 1558.* [2]) *Jfr. J. l. 1, 52.*

11. oktbr. H. Tønnessen på Gilleleie, tjæner til Kronborg slot, tiltalte Lauge Beck til Førsløf, landsdommer i Sælland, for at have stadfæstet to på Kronborg birketing afsagte domme, hvorefter han skulde bøde: 1. 6 mrk. til os og Anders snidker for et stenkast, som hans hustru skal have indkastet efter Margrette snidkers og ind i hendes have, hvilken dom formenlig var mod lovens 3. 18 om stenslag, som man

ikke slår med holden hånd[1]). 2. 15 mrk. til os og 15 til A. s. for husfred og gårdfred[2]), som hans hustru gjorde med samme stenkast, og det skönt der ikke havde været tiltaget af tinge 12 mænd til at granske og forfare, se og syne om husfred efter recessen[3]), lige så lidt som han (H. T.) havde fåt varsel til at høre på en 12 mænds afsigt, som tilmed ikke var indført i herredstingsdommen. Han påstod, at de domme med urette vare blevne stadfæstede, og i rette lagde landstingsdommen af 20. juni 1599 lydende: „Epterdi det er bevist for birkefougden med en 12 mends afsigt, at H. T.s høstrue hafver giort husfred til Anders snidkers, idet hun hafver giort skade paa hans stuevinduer oc vegge, hvilken afsigt icke hafver verit her udi rette stefnit, at der kunde paakiendis, om dend retferdeligen vor soeren eller icke, og birkefougden for slig leiglighed skyld hafver tildømbt H. Tønnessen at bøde emoed boenden 15 mrk. oc 15 mrk. til konningen efter recessen[2]) for husfred, saa vide vi samme hans domb ikke at kunde felde eller underdømme mens finder dend ved sin fuldmacht at blive, emeden oc ald dend stund den 12 mends afsigt staar ved macht oc er ustefnt; disligeste efterdi det er for birkefougden bevist, at H. Tønnessens hustroe hafver slagit A. snidkers hustroe med en sten bag paa hendis skuldere, saa hun hafver haft blaat kiød, oc Siellandske loug 3 bogs 18 cap. klarlig blant andet formeller: „end tager hand ben eller sten, stauf eller stang oc slaar anden med holden haand, hvad heller hand slaar et slaug eller flere, da bøde icke mere forre end 6 mrk. om ei vorder liude paa“, oc birkefougden for slig leiglighed hafver tildømbt H. T. at bøde paa sin høstruis vegne for samme stenslaug 6 mrk. emoed A. snidker oc 6 mrk. emoed konningen, emeden de vindnisbiurd, som udi sagen hafver vundit, staar ved macht, saa kand vi icke kiende birkefougden derudi nogen uret at hafve giort, mens finder dend hans domb udi lige maade ved sin fulde macht at blifve, oc H. T. forpligt [at] vere, at igiengifve hannom en billig oc bevislig kost og tering efter recessens liudelse[4]).“ L. Beck mødte og

påstod, at „efterdi det noksom for hannom vor giort bevisligt, at H. T.s hustroe hafde blaaeslagen oc med sten trelborrit A.s.s hustroe, oc lougen klarlig formelder, at den som trelbær[5]) anden med sten eller ben, stauf eller stang, skal derforre bøde 6 mrk.", så burde hans dom blive ved magt, og H. T. stande ham til rette. Dom: L. B.s dom bör blive ved sin fulde magt, og H. T. igengive ham billig kost og tæring, medens det står H. T. frit for at stævne samme 12 mænd, „om hannom nogit paa dennom skader." *Hdb. 15, 26—28.*

[1]) *Efter E. s. l. 2, 45 (Gehmen 3, 18) er höjeste bøde for slag med holdende hånd med sten, ben, stav eller stang 6 mrk., med mindre lyde bliver følgen.* [2]) *Rec. 1558 § 22.* [3]) *Rec. 1558 § 24.* [4]) *Rec. 1558 § 8.* [5]) *Dette ord forekommer ikke i E. s. l. 2, 45, men i den hertil svarende bestemmelse i J. l. 3, 32, som den sællandske landsdommer altså ikke tager i betænkning at hentyde til i en sællandsk sag.*

11. oktbr. *(Fr. H. Belov, J. Friis.)* Jomfru Helvig Kaasz til Lønsgaard tiltalte (indlæg) Jørgen Friis til Krastrup, råd, embedsmand på Hald, og Movrids Stygge til Holbekgaard for en dom (fr.), de havde afsagt til Viborg landsting 28. februar 1596, hvorved de ikke havde villet underdömme det tingsvidisse, som P. S. og de andre lodsejere havde taget beskrevet til Vrads herredsting efter en bondelovhævd; dernæst H. Belov til Spøtterup, råd, Tyge Krabbe til Bustrup, Kield Jull til Stubbergaard, Ifver Jull til Villestrup, landsdommer i Nørre Judland samt Gunde Christenssen, Viburrig landstingsskriver, fordi de havde forseglet samme dom, og endelig Eske Bille til Ellinge med de andre lodsejere til Jordsvongs by. Dommen lød: „Efterdi lougen[1]) formelder tingsvinde at vere „saa sterk, at der ei maa loug emoed gifvis" oc efter kongelige domme, som for kongl. mait. oc menige Danmarkis rigis raad gangen er, at goeds, som mand hafver udi haand oc heft, kand holdis med vidisser och icke vindes[2]) disligeste noksom bevisis med gamble oc nye vinder,

samme skouf med fædrift bønderne at hafve efterfult saa och jomfrue H.s. egen laugheft och lødningsbref noksommelig forklarer, hvorvit hendis enemerke skal vere, oc hvad hende ellers udi skofven er tillødnit[3]) bønderne til fedrift saa vel som anden lodingsskskouf i Hiordsvong mark", så vidste de ikke imod vidissen at sige. I indlæget berettede jomfru H., at en af hendes forfædre Ifver Erikssen, en riddermændsmand, med flere herremænd havde gjort en lovhævd og deri indvordet sig to gårde til Lønsgaard, som hun nu besidder, til frit enemærke, tilmed et fuldt fællig i Hiortsvongs mark og skov, „hvilket lodseigerne i Hiortsvong bye udi gammel tid hafver skift dennom emellom, som tingsvinde, der paa tagen, medgifver, hvoremod en sielfeigerbunde i Hiortvong bye, S. P. skal hafve giort sig nogen tid derefter en bundelaugheft, med hvilken hand skal ville giøre det til felilg igien, som er inddelt", hvorfor samme bondelovhævd burde være ulovlig; hun begærede dernæst, at vidissen „motte indstilles i rette", idet hun mente, at den ikke vedgik Lønsgaard skov, lige så lidt som den var stadfæstet til landsting, og at den derfor ikke kunde komme hende til skade. Hun i rette lagde: 1. lovhævd af 1485 mandag næst for scti. Hans dag midsommer, at I. Erikssen havde indvordet to gårde, kaldes Lønsgaarde, for et frit enemærke, hvis grænser angaves, ligeledes indvordet et frit fællig i Hiortsvong mark og skov og eng og fægang, item fællig i Lønds nörskov. 2. en stadfæstelse af Fredrik I af 1529[4]) hellig kors aften. 3. et ilingsbrev af Vrats herredsting 1549, at der var blevet givet „last och klage paa et gierde, som stoed emellom Mogens Kaaszis[5]) ennemerkeskouf oc P. S.s skouf". 4 en præsts bekendelse, at han havde „liust til band for et grimit træ, vor huggen i Østerskouf paa Mogens Kaaszis skouf". I henhold til alt dette påstod jomfru H., at vidissen ikke var så nöjagtig, at den burde komme hende til skade mod hendes breve, og at den indstævnte dom burde blive magteløs. Mødte vare J. Friis, M. Stygge, Erik Lunge[6]) til Stofgaard på egne og I. Julls vegne, Ofve Lunge til Odden på K. Julls, Christian Krabbe på sin broders, T. K.s, vegne, E.

Bille og endelig J. C. på Gundi skrifvers vegne. Dommerne vare sin dom bestændig og påstode den kendt ved magt i henhold til kongl. majts. domme, „at mand med viditser kand goeds forsvare oc icke vinde“, og siden jomfru H.s lovhævd udtrykkelig formældte, hvad der var enemærke og hvad fællig, og det for dem var bevist med gamle og ny vinder, at fællig i Østerskouf altid havde fulgt til Hiordsvong bønder og lodsejere. E. Lunge og E. Bille berettede, at hvad hendes forfædre havde indvordet, gjordes der hende ingen forhindring på, men skönt hendes og de andres parter altid havde ligget til fælles græsbed (således som de nu med syn og tingsvidner her for os beviste) vilde hun desuden indelukke den part af fællesskoven, som var hende tillodnet, for at hun kunde vide sin anpart med skovhug, medens hun ellers skulde bruge kronens og andre lodsejeres til græsgang og anden nytte. Dom: „Efterdi eigendommen hafver efterfult for^ne^ bonde vidits, for^ne^ vidits oc bekreftis ved hendis egen lougheft, som formeller, hvor vit hendis ennemerke, oc hvor vit hendis fellig er, oc mand ved viditser kand eigendommen forsvare, oc vore landsdommere efter slig leiglighed icke hafver vidst emoed forskrefne vidits at sige eller dend underdømme, da hafver de derudi ingen uret giort, och dend deris domb bør ved magt at blifve.“ *Hdb. 15, 28—31.*

[1]) *J. l. 1,37.* [2]) *Rosenvinge har allerede 3,93 gjort opmærksom på at retspraksis er kilden til 5. 10. 2.* [3]) *Hdb.* tillødrit. [4]) *Hdb.* 1539. [5]) *Hdb.* Craszis. [6]) *Han nævnes ikke ovfr. som indstævnet.*

12. oktbr. *(Fr. A. Gyllenstiern.)* C. Tøgerssen i Tobøl tiltalte (indlæg) Ifver Jull til Villestrup og Mogens Jull til Pallisbierg. landsdommere i Nørre Judland, for en dom af 20. jan. 1599 (fr.), som havde magteløs dömt en dom af Molt herredsting mellem ham og Eggert Abbildgaard til Skodborg. Den lød: da det bevises med Fredrik I's brev, at hand som „vederlaugsgods“ har tilskiftet sal. fru Kierstin Ullfeltt den gård, som C. T. ibor, og med hans følgebrev til C. T. m. fl.

at de skulde svare fru K. U. deres årlig landgilde, gæsteri, sagefald, ægt, arbejde, og det ikke i kgl. majts., alles vor nådigste herres, dom[1]) „naufnlig udi sententsen besluttis, det C. T. skulle vere kvit for arbeide“, sammeledes da det bevises, at C. T. har gjort ægt og arbejde af gården, og herredsfogden dog har dömt ham kvit derfor, og dette „skal vere emoed domme, som om frie bønder, egt oc arbeid er udgaait“, så bör hans dom være magteløs, „dog afstoed E. Abbildgaardt samme forseelse med for[ne] herridsfougid, at hand derfor icke ville hafve tiltalle til hannom[2])“. C. T. begærede at nyde den frihed, som fremfarne konger havde undt ham, og at landstingsdommen ikke måtte komme ham til hinder eller skade. M. Jull mødte på egne, I. J.s og E. A.s vegne og påstod dommen kendt ved magt i henhold til „goede mends domme, som udi slige sager dømbde ere, baade til landsting och andensteds, saa oc efter den vonlig brug, som er udi vort land Nørre Judland saa vel som i andre vore lande, at selfeigerbønder giøre egt oc arbeide saa vel som kronens oc adelens boender“. Dom: „Efterdi alle jordeigne bønder giøre egt oc arbeide, oc vore landsdommere efter slig leiglighed hafver tildømbt C. T. at giøre egt oc arbeide som andre jordeigne bønder, da hafve de derudi ingen uret giort, oc den deris domb bør ved sin fulde magt at blifve.“ *Hdb. 15, 32—32 a.*

[1]) *Se ovfr. s. 224.* [2]) *Nemlig i henhold til Rec. 1558 § 9.*

12. oktbr. *(Fr. kongen, A. Friis, A. Hvitfeldt.)* Ofve Bilde til Lindvid tiltalte (indlæg) ved fuldmægtig Knud Vinstermand til Findstrup for 1000 daler hovedstol med rente, som „hand (K. V.) och Hans Speigel til Julskouf och Marcus Bilde til Hvidkielle ... skulle hafve lofvit oc sagde goed fore for hans broder Peder Bilde til hans broder Erik Vinstermand, hvilken summa pendinge hand (O. B.) for atskillige orsage motte betale oc udrette“ og indløse hovedbrevet. O. B. havde ved to riddermændsmænd ladet besøge ham om enten

betale pengene eller holde indlager, uden at hand vilde agte dette. Han „begierit derfor ofver hannom, hvis retten kunde medføre“, og i rette lagde: 1. hovedbrevet af Kil 1594 lydende på 1000 daler, som „Peder Bilde til Harstrup bekiender sig skyldig at være E. Venstermand til Lundegaard, for hvilke H. Speigel til Julskouf oc M. Bilde til Hvidkilde [oc Knud Vinstermand til Findstrup][1]) hafver lofved och sagt goed for.“ 2. Marcus Billes bekendelse, at han, efter som forlover at have betalt pengene, af O. Bille på H. Speigels vegne var blevet stillet tilfreds i alle måder. H. Venstermand mødte ved fuldmægtig og lod berette, at han alt i Kil var manet for løfte, han havde gjort for andre, og endog han en tid var forlovet af den maning, havde han dog givet sin forskrivning ingen maning andre steder at skulle lide, inden han af „dend holstiske maning vor entleddiget“; han begærede så længe at forskaanes for O. B.s maning. Dom: „K. Venstermand hafver derudi giort uret, at hand efter hans udgifven brefs indholt icke hafver indeholdit oc bør derfor tilbørligen at staa O. B. til rette.“ *Hdb. 15, 33—34.*

[1]) *At disse ord må indskydes, ses af hele sammenhænget, i følge hvilket K. Venstermand jo netop tiltales for sin del af forløftet, idet O. Bille er indtrådt i K. Spejls sted.*

13. oktbr. *(Fr. A. Gøie, A. Gyldenstiern, B. Rantzov.)* Jomfru Lisbet og jomfru Leonora Svabe tiltalte ved fuldmægtig Mogens Svabe til Svinborg for en kontrakt, han og hans afg. brødre Johan og Markvort havde indgåt med deres broder Jørgen Svabe, hvorved de havde bebrevet ham sagsøgernes anpart af Herridsløfgaard og gods, som var tilfaldet dem efter deres afg. forældre, og det med urette, siden værge ej må afhænde börnegods[1]), og M. Svabe og hans brødre så meget mindre kunde afhænde deres anpart, som de end ikke var sin egen værge; de havde heller ikke samtykt i kontrakten, og handlen var sket i deres umyndige år; kontrakten

burde derfor være ugyldig. Desuden havde de stævnet Jørgen Svabe og B. Rantzov til Rantzovholm, embedsmand på vor gård Ermelund, om de havde noget deri at sige. Jørgen Svabe havde stævnet Mogens Svabe til Svineborg, fordi han med sin afg. broder Johan Svabe, medens Jørgen Svabe var indmanet i Kil, havde skødet til B. Rantzov Herridsløfhofvidgaard, som var tilfaldet dem samtligen efter sine forældre, færgegården i Tofte og en gård i Bogense, hvilket stred mod en kontrakt, som var indgåt dem imellem om godset og ikke var blevet holdt, inden dette solgtes; dernæst fordi de havde afhændet sine søstres arvepart i hine gårde, skönt de ikke var deres værge; han satte i rette, om den kontrakt var holdet, og om de skøder ikke burde være magteløs, og havde stævnet B. Rantzov, om han havde noget at svare. Søstrene Lisbet og Leonora Svabe tiltalte også Mogens Svabe, fordi han havde tilskødet B. R. deres nysnævnte arvegods og havde indstævnet B. R. De fremlagde kontrakten af Kil 1572 lydende, at Markvor, Jørgen, Johan og Mogens Svabe havde delt sin fædrenearv således, at J. S. skulde beholde Herridsløfgaard og gods med bygning og husgeråd mod, at hver broder fik 5000 daler og hver søster 4000 mrk. lybsk, og han betalte faderens gæld; hvis han vilde afhænde godset til køb eller pant, skulde han først tilbyde sine søskende og deres arvinger det for samme køb, som han fik det for af dem, dog skulde de beholde gården til underpant, indtil hver fik sine penge. M. Svabe mødte og berettede, at hvad der var sket, skete med hans og hans broder Johans værge, Jørgen Svabe, som hovedmand, og denne burde derfor tiltales; om end søstrene ikke selv havde underskrevet kontrakten, havde de dog godkendt den ved först at tage mod renten af sin broder og siden brev på hovedstolen af B. Rantzov og ved nu i to år at hæve renter hos denne, indtil de fik i sinde at tale derpå; desuden var det hele sket dem til bedste, så de havde fåt mere for en søsterpart end de andre for en broderpart. Om det skøde[2]), han og Johan Svabe havde gjort

på godset, i rette lagde han et indlæg, hvori han formente „den contract dem emellom er opret icke at være holden“ af fire grunde, og at skødet derfor ikke burde blive ved magt. Søstrene fremlagde derpå et indlæg, hvorefter J. og M. S.s skøde på deres gods ingen magt burde have; en seddel, læst til Herridsløf birketing 1591, hvori de gav til kende, at B. Rantzov sad inde med deres gods, og at de kendte sig ved fjærde parten af Herridsløfgaard og gods og forbøde ham at göre dem skade derpå, för de fik sin søsterpart ud; endelig tingsvidne af samme dag og ting, „nogle at hafve vundit, at de aage det tømber fraan Bogense och til Nermølle ... siden dend indførsel skede“. Derpå fremlagde M. Svabe sin beretning, hvori han mod Jørgen Svabe gjorde gjældende, at han var blevet ham og hans broder en sum penge skyldig for deres anpart i Herritsløfgaard og for et løfte, de havde gjort for ham; at fire herremænd havde villet med rigens ret lade sig indføre i gården for en sum penge, J. Svabe var dem skyldig, og at denne derfor fra Kil af havde sendt M. Svabe og hans broder et missive af 15. jan. 1577 (fr.), at de vilde sælge gård og gods det dyreste, de kunde og stille de fire tilfreds. De havde da ladet sig indføre i gården med rigens ret, stillet de fire herremænd tilfreds og siden solgt godset. M. Svabe fremlagde derpå ridebrev af 18. dec. 1587 lydende, at de og deres søskende vare blevne indførte i Herridsløfgaard for 32329½ daler. Mod sine søstres stævning fremlagde M. Svabe et andet indlæg om, at han og hans broder intet af deres gods havde solgt, de havde först solgt Jørgen S.s og siden sit eget, og det på grund af den skete indførsel. B. Rantzov mødte og i rette lagde: 1. skøde på Herridsløfgaard af 10. mars 1589 til ham fra Johan og M. Svabe på egne og søstres vegne. 2. låsebrev på godset, erhvervet af ham på Antvorskouf 30. septbr. 1592. Jørgen Svabe i rette lagde indlæg på egne og søstres vegne om, at B. R.s låsebrev var ugyldig, da han ikke havde skøde af dem og således ikke havde lovlig lovhævd. B. R. mente,

at det gældsbrev på 6000 daler hovedstol og 360 daler årlig rente, han havde givet søstrene og disses fuldmægtig i rette lagde, noksom viste, at de havde ratificeret købet, og påstod, at godset burde følge hans lås. Dom: „Først anlangendis forne contract, da efterdi dend befindes for 23 aar at vere udgangen, oc derefter findes skiøde och laas at vere gangit oc icke af dennom dismidlertid at vere paatallit eller gienbref tagit, forne jomfruer och findes saa vel af J. Svabe, førrind goedsit er afhent, som oc siden af B. Rantzov rentependinge och forvaring for deris brudeskat at hafve annammit och i saa maade contracten vedgangit, da hafve de dermed forsømmit oc fortaft deris ret. Dernest som Jørgen S. hafver tiltallit Mogens S. for, at hand med hans broder skal hafve skiøt och afhent Herridsløfgaard oc goeds och ingen skødebref eller adkompst af hannom derpaa hafver haft, da efterdi M. S. deremoed hafver udi rette lagt et sendebref, J. S. hannom tilskrefvit hafde, hvorudinden hand giør dennom fuldmechtig at selge oc afhende forne goeds for hans stoere nød, trang oc gield skyld, oc udi saeme bref intet forskiel helder hafver giort paa de fire gaarde i Tofte eller dend kiøbstedsgaard i Bogense, da efter slig leiglighed och efter den contracts liudelse oc for løfte, de hafver verit udi for hannom, [oc efterdi de] ere derofver indkommen med rigens ret [oc] for eigendomb [hafve] ladet dennom indføre, oc ingen gienbref emoed er tagen, oc [de] forne Harridsløfgaard siden hafver afhent och derudinden søgt hans, saavel som jomfruernis gaufn oc beste, da bør saadan hans beskyldinger icke at komme M. Svabe til hinder eller skade, men hannom derfor angerløs oc kvit at vere, men efterdi forne goeds efter deris skødebref hafver efterfult B. Rantzov och lougligen er fult til laas, som er lougsens ende[3]), oc ingen gienbref er tagit, da bør forne goeds hannom efter hans laasebref ubehindret at efterfølge.“ *Hdb. 15, 34—41.*

[1]) *J. l. 1, 30.* [2]) *Her må menes skødet til Jørgen Svabe.* [3]) *En sætning, som genfindes i håndskrifterne af „Instrux*

at forfølge rigens dele her i Danmark o. s. v.", se Rosenvinges udgave s. 46.

15. oktbr.[1]) *(Fr. A. Gøie.)* Movrids Styggi tiltalte (indlæg) på egne og Christoffer Lycke til Buderupholm hans vegne, fru Margrete Reventloff, her Erik Krabbis enke, Tygge Krabbe til Bustrup, Christian Krabbe til Biørnholm, fru Anne Krabbe, Jacob Biørns enke til Stenolt, og jomfru Karrine Krabbe til Hegelund med sine lovværger for fire gårde i Flackebierrigs herred i Eggidsløf sogn og Tiufstofte by, som deres afg. moder og hustrumoder fru Olina Krabbe undte deres afg. hosbond og fader her Erik Krabbe til Bustrup, ridder, til magelæg, medens denne ved brev af Bustrup[2]) scte. Luciæ dag 1561 (fr.) havde forpligtet sig til at give hende vederlag i sit gods. Denne kontrakt var ikke blevet opfyldt, og de kunde ikke komme til nogen ende med indstævnte i sagen, skönt de ved os elskelige Clavs Nielssen til Langdal og Ifver Jull til Løckisholm havde gjort dem tilbud derom. C. Krabbe mødte og mente, at sagen var en herredstings- og landstingssag, og at den först burde ordeles til indstævntes værneting, för den indstævnedes for os. Dom: Da ingen sag bör indkomme for os för den til herredsting og landsting er ordelt, bör sagsøgerne först tiltale indstævnte til sit værneting. *Hdb. 15, 41—43.*

[1]) *Dommen er dateret 15. oktbr. 1601, ligesom en del andre domme i samme protokol have årstallet 1601. Dette har været tilfældet med endnu flere, i hvilke skriveren har rettet årstallet til 1599 (se anmærkningerne ved en del af de følgende domme). Der kan næppe være tvivl om, at årstallet 1601 også andre steder, hvor det er indløbet, beror på en skrivefejl. Bortset fra årstallet passe dommene godt ind i rækken, og desuden holdtes, som Engelstoft bemærker, ingen herredag 1601 i oktober (se anmærkningen til den følgende dom). En del andre domme have först haft årstallet 1600, men ogsaa dette er rettet til 1599.* [2]) *Hdb.* Stastrup.

15. oktbr.[1]) *(Fr. kongen.)* Henning Gøie til Kerstrup, vor hofmarskalk, tiltalte „efter vor fuldmagt och naadigste befalning“ Fredrik Rosenkrantz til Rosenvold „vor fordum cammerjunker“ for han „hafde krenkit oc beligget Rigborrig Brockenhus, midlertid da begge udi vor oc voris gemaals tiennist och upvaring tient och verit hafver, hvorudinden hand formente hannom saaledis at hafve forset sig emoed gaardsretten, at hand derfor burde at vere erløs oc at straffis paa lif och velferd, fordi hand sig i saa utilbørlig maade hafde forhandlit emoed os oc vor kongelige høihed.“ Ligeledes tiltalte han Rigborg Brockenhus „for hun hafde ladet sig belegge af F. R., men hun vor i vor gemaals jomfruecammer, hvorudi hand formente hinde icke allene at hafve forset sig, efter som gaardsretten formeller, meden ocsaa emoed os och vor høihed saaledis hafver giort, at hun derfor bør at straffis oc stande til rette.“ H. G. satte i rette, om F. R. „for slig sine begangene daader oc gierninger icke bør at vere erløs efter det 16. capittel i gaardsretten[2]), dernest om hand icke bør at miste sine 2 fingre, fordi hand os sin troe tienniste tilsagt och lofvit hafver oc dog slig utroeskaff begangit, och det efter det 17. capittel i forskrefne gaardsret[2]). Emoed Rigeborg Brockenhus saatte hand underdannigst udi rette, om hun icke burde at holdis i fengsel hendis lifstid af dend verge, hun nu hafver eller fangendis vorder, och samme fengsel at vere uden ald vild efter den 12. capittel i den Kallundborgiske reces[4]).“ F. R. mødte og „kunde samme gierning icke benecte, men vor underdannigst begierindes, vi hannom for guds och hans slect oc venners skyld ville benaade oc icke strenge med hannom i det yderste, men retten naadigst med hannom ville formille.“ Rigborg Brockenhus, „med hvilken hand hafde aflit barn och haft sit leigerskab, sambt hendis lougverge“ mødte ligeledes. Dom: „Efterdi F. Rosenkrantz, midlertid hand hafver tient os for en cammerjunker, hafver sig fordristit at beligge oc forkrenke Rigborrig Brockenhus, midlertid hun [vor

i] vor gemaals jomfrucammer, os oc vor gemal icke til ringe spot oc haan, och gaardsretten[2]) i det 16. capittel formeller: „beligger nogen adelsmand nogen frue eller jomfrue, och det hannom skielligen ofverbevisis kand, da skal hand vere erløs“, gaardsretten och i det 17. capittel formeller, at om nogen fattig eller rig, der soerit eller troe tiennist sagt hafver at vere huld oc troe, och dierfvis siden til at krenke nogen møe udi dronningens eller adelens gaarde, hand skal miste toe fingre, uden herren eller hosbonden hannom benaade vil, da hafver hand derudi forset sig emoed gaardsretten oc vor høihed oc bør derfor at vere erløs oc miste sine toe fingre. Sammeledis efterdi Rigborrig Brockenhus hafver ladet sig beligge af F. Rosenkrantz, da bør hindes verge nu strax efter det 12.[3]) capittel i dend Kallundborgiske reces[4]) hinde udi hendis lifstid at lade indsette och hinde uden ald vild i fengsel forvare.“ *Hdb. 15, 43—45.*

[1]) *Dommen har årstallet 1601, men det er, som Engelstoft har godtgjort i sin afhandling om Brockenhuserne Hist. tidsskr. 4 r. 4 s. 505, 5 s. 516, en skrivefejl for 1599, se ovfr. s. 274.* [2]) *Gårdsret 1562.* [3]) *Hdb.* 17. [4]) *Rec. 1576.*

16. oktbr.[1]) Lavrids Brockenhus til Brangstrup, embedsmand på Nyborg, tiltalte Fredrik Rosenkrantz til Rosenvold for at have besovet og forsnakket hans datter Rigborrig Brockenhus og mente, at han efter gårdsretten[2]) og recessen[3]) burde stande ham til rette derfor; han påstod, at F. R. „burde at vere erløs epter den 16. artickel i gaardsretten oc vor forrige dombs liudelse.“ F. R. mødte og kunde ikke nægte gærningen, men da retten var ham for stræng og han höjligen havde forset sig mod L. B., hans slægt og venner, begærede han på det venligste, at L. B. ikke vilde strænge med ham i det yderste. Dom: Efter vor forrige doms lydelse og da gårdsretten i 16. art. formælder: „Belegger nogen adelsmand nogen frue eller jomfrue, och det hannom skielligen ofverbevisis kand, da skal hand vere erløs“, „sagde vi derpaa

saaledis af for rette, at F. R. hafver derudi forset sig emoed gaardsretten og bør derfor at vere erløs"." *Hdb. 15, 45—46.*

[1]) *Årstallet 1601 er rettet til 1599, se ovfr. s. 274.* [2]) *Gårdsret 1562 §§ 16, 17.* [3]) *Rec. 1576 § 12.*

16. oktbr.[1] *(Fr. A. Gøie.)* Olluf Hanssen, borger i Odense, tiltalte fru Karrine Banner til Høgholt med sin lovværge, Erik Løcke til Eskier, Otte Lindenov til Borrebye, fru Karrine Krabbe til Flintholm og fru Anne Krabbe til Vorgaard med sin lovværge, alle afg. fru Birgitte Banners arvinger, fordi fru Magdalene Banner og fru Karrine Banner ikke havde efterkommet og fuldgjort „vor och vort elskelige rigens raads domb, som er gangit til almindelig herredag 1595[2])", og ikke vilde lade komme til afkortning de øksen, de havde solgt ham i Randers 1594, idet de efter hans mening vilde udtyde dommen, som om han skulde miste betalingen for sin halve gæld. De Banner lod ved fuldmægtig O. T. fremlægge dommen og indlæg, hvorefter de vare villige at efterkomme dommen, når O. H. med de andre gældnere vilde sidde over regnskab med dem og i sin part afkorte, hvad der var solgt af fru Birgitte Banners gods, medens hun og K. Bilde var tilsammens. Da O. H. ikke havde tiltalt dem til sit værneting för han appellerede ind for os, påstod O. T., at indstævnte burde være kvit for hans tiltale, og han stå til rette for kost og tæring. Dom: „Efterdi vor forrige domb, som er gangit i saeme sag om hvis goeds, som er afhent af frue B. Banners, allene bør at forstaais om hvis gield, de Banner oc de Bilder emellom er at skifte, och icke kand prejudicere eller vere gield[n]erne forfengelig at skulle emoed lougen miste deris gield, da fant vi paa for rette, at de Banner bør at tage ved half gielden efter lougen, recessen och vor forrige dombs liudelse, dog hvis O. H. befindes at hafve oppeborrit enten øxen eller andet, da hannom pligtich det udi sin betalling at kvittere." *Hdb. 15, 46—48.*

[1]) *Årstallet 1601 er rettet til 1599, se ovfr. s. 274.* [2]) *Se ovfr. s. 14—15.*

16. oktbr.[1]) *(Fr. A. Gøie.)* Eiler Brockenhus til Nackebøl og Clavs Bager, borgemester i Kiøge, på sin fader Olluf Bagers vegne tiltalte fru Karrine Banner til Høigsholt, Erik Løcke til Eskier, Otte Lindenov til Borrebye, fru Anne Krabbe til Østergaard, fru Karinne Krabbe, Falk Gøis enke, alle fru Magdalene Banners arvinger samt Niels Bager, rådmand i Odense, til i henhold til „vor och os elskelige rigens raads domb“ af 17. juli 1595[2]) at efterkomme et skadesløsbrev af 25. jan. 1591, som Knud Bille og fru Birgitte Banner havde udgivet. Indstævnte lod ved fuldmægtig O. T. i rette lægge dommen og indlæg, hvorefter de til E. Brockenhusis værneting havde tilbudt ham at efterkomme vor dom; E. B. havde ikke søgt dem til deris værneting med påmindelse eller æskning, men han havde med vor stævning draget dem derfra. *Indstævnte procederede iøvrigt som i forrige sag og dommen faldt som i denne, se ovfr. s. 277, indtil:* dog hvis *o. s. v. Hdb. 15, 48—57.*

[1]) *Årstallet 1601 er rettet til 1599, se ovfr. s. 568.* [2]) *Jfr. ovfr. s. 50,* 17. juli *må være skrivefejl for* 28. juli.

16. oktbr. *(Nærv. kongen, C. Valckendorff, C. Friis, M. Parsberg, H. Belov, A. Hvitfeldt, dr. Peder Vinstrup, superintendent i Sælland, m. Mogens Matssen, superintendent i Fyn, m. Peder Hegelund, superintendent i Riber stift.)* Borgemester og råd i Visbye tiltalte ved Jørgen Volders m. Pofvel Anderssen, superintendent på Gotland, „for atskillige skiellensord, hand skal hafve ofverfallit dennom med paa atskillige tider, som deris ære, lempe, goede nafn oc røgte er anrørendis, hvilket de formente hannom icke at skulle kunde dennom ofverbevise; disligeste for hand hemmeligen dennom saa vel som øfrigheden ubevist er dragen fraan Visbye och ud

paa landet i den mening, at hand strax ville begifve sig hid til Kiøpnehaufn, och ingen hafver sat udi hans sted, som dennom med guds ord kunde forsørge uden cappellanen, som er en gammel velbedaget mand, oc hannom icke mueligt, at kunde allene forrestaae ald tiennisten bode i kirken oc uden, som det sig burde, hvorudi de formente, hannom uret at hafve giort, oc dem frit forre en anden at kalde, som vil blifve hoes dennom oc giøre sit embede fylliste, hannom oc pligtich for forne skiendsord at staae dennom til retta.“ I sit indlæg klagede de over „at hand tredie julledag, efter hand vor kommen til dennom, skal hafve dennom offentlig paa predickestoellen skiellit for stumme hunde oc sagde, at de motte skamme dem, at de icke straffit horeri oc andre synder, som bedrefvis der udi byen; disligeste at hand i bededagen skal hafve dennom skiellit, at de forskaffede ingen enten loug eller ret; dernest at hand dend 4. martii skal hafve dennom tilsagt, at der vor 12 persoener i raadit, och en af dennom vor en diefvel, hand forførde alle de andre, hvort hand ville, hvorfor de vor fororsagit hannom derom udi vor lensmands Hermand Julls nerverelse at besøge, begierendis hand ville dennom for slig skielden forskone, oc enhver udi enlighed tilsige, om der fantis nogen brøst hoes dennom, da ville de raade boed paa, som det sig burde. Da svarede [hand], at hand ville udi almindelighed af predickestoellen sige os, hvorfor vi forholt os, hvem der ville blifve vred eller blid, oc spurde, hvi de komme saa hoebsterke, om de ville nogit gifve beskrefvit paa hannom oc sette hannom paa slottit, som de hafde giort ved Hendrik Due; beklagid, at hand vor opgangit paa raadhusit, som menigheden vor forsamblit oc angifvit for dem alle, at dersom nogen skede forkort, skulle de komme til hannom og gifve hannom det tilkiende, hand ville staa och gaae med dennom oc voge lif og blod med dennom, hvor ofver de hafde en ringe gehør af en part af almuen, saa dersom den oprør oc tumult, Hendrik Due hafde begynt, icke i tide forrekommis, befrøctede [de], dem at ville blifve mere

ont af.“ Derhos klagede de over, „at hand stillesnigendis oc dennom uadvarit er dragen derfraan landet oc ned til Danmark er ingen sat i sin sted, som predickestoellen och kirketiennisten kunde betienne uden cappellanen, som dog hafde nok i sin egen bestilling.“ De satte derfor i rette om [ikke] m. Pofvil „med slig obenbare skielden, som hand dennom icke kand ofverbevise, jo hafver giort dennom uret, och om de icke burde derfor at vere forskônnit, och efterdi hand dennom ubevidst vor dragen fran landet, om hand icke dermed sin kald hafver forbrut“. Indstævnte mødte og gav til det förste tilkende, „at hand paa hans embids vegne hafde i almindelighed straffit synden oc icke i sønderlighed nogen benefnt, en part hafde och i andre maader optagit, end hand det sagt hafde; men at han vor gangit paa raadhusit, vor sket i en goed mening at raade almuen til fred oc roelighed, oc icke til oprør den at opvecke; at hand vor dragen der fraan landet ubevist, svarid hand, at hand dog hafde forsørgit kirketiennisten oc befallit her Lavrids i Berlingboe dend i hans fraaverelse at forrestaae, dog borgemesterne icke ville hannom det tilstedde“, hvad han beviste med skrivelse fra her L.; han fremlagde derhos kapellanens bevis, „at hand kirketiennisten midlertid hafde forrestaait“, og mente ingen uret at have gjort. Han påstod at burde være kvit for sagsøgernes tiltale. Dom: „Efterdi m. Pofvil Anderssen saa emoed ordinantsens[1]) liudelse, paa hvilken hand hafver soerit, hafver understaait sig offentlig saa grofligen at nefne och skielde borgemester och raad af predickestoellen ved deris naufn och hafver verit advarit och ombedit at ville udi hemmelighed gifve dennom deris brøst tilkiende, hvilket hand dog icke hafver ville giort, men sagde sig at ville sige dennom det af predickestoellen, hvem der blef vred eller blid; udi lige maade er dragen der fraan landet dennom uafvidst och icke forsørgit dennom med nogen anden sogneprest udi hans sted, og dend skrifvelse, her Laurits hannom tilskrefvit hafver, er skrefvit siden hand komb hid til Kiøpnehaufn, da er dend

beskylding, hand forvender, icke saadan, at hun bør i rettergang at anses, och efter slig leiglighed, da hafver hand dermed paa det sted forbrut hans kald oc giort emoed ordinantsen, oc menigheden frit forre at tage oc kalde dennom en anden sielsørger efter ordinantsens liudelse, oc m. Pofvil pligtich at igiengifve borgemester og raad deris kost oc tering.“ *Hdb. 15, 51—54.*

[1]) *Kirkeordinans 1537, Kbh. 1542, 19. bl.*

16. oktbr.[1]) *(Nærv. de samme.)* Herman Jull til Aabierg, embedsmand på Visborg, tiltalte (indlæg) m. Pofvil Anderssen, superintendent på Gulland, 1. for „et sendebref, hand hannom hafde tilskrefvit, udi hvilket hand skielder Hermand Jull for letferdighed af den orsag, der blef en gammel fantast anklagit, for hand understoed sig at signe orme af korn, hvilken mand hand efter m. Pofvils begiering hafver ladet kaste i tornit udi otte dage, och efter m. P. ville hafve hannom for slig signelse aflifvit, hafver H. Jull sig med vore borgemestere, raadmend och dannemend paa landet bespurt, om hand derfor burde at straffis paa sit lif, hvilket de icke ville sambtøcke; derofver hafver hand ladet hannom løs, dog med slig besked, at dersom hand mere befantes med slig signelse, bepligtede hand sig, derfor at kastis paa en Ild.“ H. Jull formente „sig derudi at vere forulempit och sket forkort oc derfor burde entleddiget at vere“. 2. for 2 breve, han havde tilskrevet ham og deri skældt ham for den, som „sin ord oc afsked“ ikke vilde holde, og det af den årsag, at H. J. ikke vilde samtykke ham noget jordegods, han havde frataget nogle fattige folk der på landet, men „mente at han burde at talle oc icke tage sig til rette“[1]). 3. for et skældebrev, han havde tilskrevet ham fra Klint, fordi han ikke havde villet give ham pasbord at drage fra landet, hvad han dog havde gjort mod hans, borgemesters, råds og sognemændenes samtykke, og taget en med sig ved navn Marcus Kickelhaufn, som tilforn på rådhuset havde skældt

en ærlig mand for en skælm uden at kunne drue de skældsord, han havde ladet sig undfalde. 4. for han på kapitlet for dom og ret havde skældt ham som den, der ikke havde forestandet de fattige, som det sig burde. 5. for han havde overfaldet ham på kapitlet med unyttige skældsord, fordi H. J. talte om, at kapittelsbogen var forandret; P. A. havde da „traait hannom under øigen oc sat sin foed hoes hans, sagde sig at vere fød af saa goede bønder, som hand af adel, oc ingen af hans forældre at vere stockit eller fengslit, hvilket han formente sig udi dend ubekynte eigen (!), at vere spotligen tilsagt, och dersom hand nogit uærligt vidste med hans forældre, hand det ville forregifve, vilde hand sig derudinden erklere saa vit, hand kunde med rette.“ 6. fordi han havde forbudt provsterne „at forseigle hans skudsmaal“. 7. for han imod hans minde havde indstævnet med sine egne breve dommerne og bønderne, hvad ikke vedkom hans embede, og havde „ladet forveigre“ en af kongens bønder der på landet sakramentet på hans sotteseng og i hans livsnød tvunget bonden til at lade føre sig ind i kirken at tage offenlig afløsning. I henhold til alt dette satte H. Jull i rette, om han ikke for slig m. P.s forulempning burde være forskånet, og sådan ulæmpe hænge hos ham selv, og m. P. stå ham tilbørligen til rette. Han i rette lagde en del af P. A.s egenhændige missiver, hvori denne forulæmpede ham med „atskillige spotske oc hanniske glosser“, kapitlets bevis, at der på kapitlet var sket, som indlæget formældte, et kapittels skudsmaal, på hvilke tre provster havde tegnet, at det var dem af bispen (!) forbudt at forsegle det og endelig borgemester og råds bevis om, hvad der var sket på rådhuset. M. Pofvil mødte, vedgik at hafve skrevet brevene, som dog ikke skulde optages således som sket var, og at forskiellige hastige ord af ubesindighed var undfaldet ham, han bad om, at slig hans forseelse nådigst måtte vorde ham eftergivet. Dom: „Efterdi hand hafver forulempit H. Jull med atskillige grofve beskyldinger, som hand icke hafver kunt hannom ofverbevise och

tilskrefvit hannom slige spotske brefve, som hand icke burde at giøre emoed sin lensmand, beskylt hannom icke at hafve forrestaait de fattige, som det sig hafde burt, ingen af hans at hafve verit stockit eller blockit, indstefnit bønder och befattet sig med verdslige sager[2]), forbødit profvisterne at forseigle hans skudsmaal, som med deris bref er bevisligt, da hafver hand dermed giort uret emoed den enighed och correspondents, som burde vere emellom vor lensmand och superintendent, och bør derfor at stande os saa vel som H. Jull til rette, och fordi hand icke kand bevise H. J. saadanne beskyldinger ofver, da bør H. J. for saadan hans beskylding fri at vere.“ *Hdb. 15, 54—58.*

[1]) *J. l. 2, 73.* [2]) *Kirkeordinans 1537. Kbh. 1542, 64. bl.*

16. oktbr. *(Nærv. de samme.)* Jørgen Volders, rådmand i Visbye, tiltalte (indlæg) m. Pofvil Anderssen, superintendent på Gulland, fordi han havde „forvist hannom af sit raadmandssæde, endog hand formente sig ingen uærlig gierning at hafve verit lougforvunden“, havde forvist ham fra sakramentet, offenlig af prædikestolen sat ham i den hellige kirkes band og ekskommuniceret ham, fordi „en fantast skulle sig understaait at signe orme af hans korn“, hvad der ikke var ham overbevist, og det mens han var her nede i vort rige Danmark, og endelig fordi m. P. skulde have ladet indføre i kapitlets bog fast anderledes, end som det blev forhandlet på kapitlet i sagen mellem dem, og det var skrevet med m. P.s tjæners hånd uanset, at der var en svoren notarius i kapitlet, som burde indskrive, hvad der der forhandledes. J. V. påstod, at m. P. herved havde forgrebet sig mod ordinansen[1]), og burde stå ham til rette for den store omkostning, han var kommen i for slig hans band og interdikt, hvilken hans beretning J. V. med adskillige dokumenter for os beviste. M. Pofvil mødte med indlæg, hvorefter han „efter ordinantsen[1]) hafde oppeholdet hannom fraan sacramentet for hans begangne daader og gierninger, at hand hafde samtøkt slig utilbørlig

signelse och spøgeri emoed ordinantsen[1]), indtil hand ville tage afløsning oc sig hoes menigheden derfor erklære som det sig burde; formente, dersom hand derudi blef handhæfvit, skulle vel dend simpel almue sig understaae yddermere at farre fort och misbruge guds ord med deris manelse oc signelse.“ Dom: „Efterdi m. P. Anderssen hafver forvist J. Volders af sin raadmands sæde louguforvunden, hvilket hans embede icke tilhørde och det af had och afvind, forvist hannom fraan sacramentit, saa och hafver bandsat hannom, dend stund hand vor her nedre i Danmark, uadvarit emoed ordinantsens lindelse, disligeste ocsaa udi sin[e] egne sager icke ved capittels notario ladet indskrifve udi capittelsbogen nogen ord, at hand trotseligen oc letferdigen skal hafve svarit, och at hand skal hafve bekient den gierning, som icke hand men hans høstrue giort hafde och saeme bog i saa maade forandrit oc maculerit och i saa maade giort emoed hans ed, som hand os paa ordinantsen soerit hafver, da hafver hand derudi giort uret oc bør derfor at staae os saavel som J. Volders til rette for kost og tæring och hans biscoplige embede saemesteds kvit vere.“ *Hdb. 15, 58—61.*

[1]) *Kirkeordinans 1537, Kbh. 1542, 31 bl., 39 bl.*

16. oktbr. *(Nærv. de samme.)* Hans Vismar, borger i Visbye, tiltalte (indlæg) ved sin fuldmægtig Jørgen Volders m. Pofvil Anderssen, superintendent på Gulland, for uden dom og ret at have frataget ham og selv brugt en kirkeager med skyld 1 td. korn, som Clavs van Standels til vor frue kirke i Visbye har brugt, og han havde købt af Jørgen (!) Rantzov for 48 daler. Han påstod, at m. P. burde forskaffe ham samme ager igen og stå ham til rette for lidt skade. M. P. mødte og beviste med kirkeværgerne i Visby deres brev, at de havde stævnet H. V. på rådhuset for den ager, og at han da bekendte, at han ikke havde fæste på ageren, men fik den af en ved navn Clavs (!) Rantzov, som römte fra landet; m. P. havde da med kirkeværgernes bevilling fåt ageren, og han påstod

at burde være kvit for H. V.s tiltale. Dom: „Efterdi ingen domb er gangit emellom H. V. och m. P. A., men hand uden domb och ret hafver tagit saeme agger fraan hannom, da bør H. V. igien at fange saeme agger for sedvanligt afgift, oc m. P. A. at staae hannom til rette, for hvis skade hand der ofver lit hafver.“ *Hdb. 15, 61—62.*

17. oktbr. Hedinge bymænd i Ferts herred i Skåne tiltalte Hans Pederssen til Sem, Norrigis riges kansler, Gabriel Sparre til Svansholm, Holger Ulffstandt til Hickelbierrig, Mogens Gyllenstiern til Biersgaard, Johan Urne til Valsiø, Erik Normand til Løfvelsted, fru Beatte Bilde til Bildisgaard i Lund samt alle lodsejere til Nesbye og Birkerød i Ferts herred i Skåne, fordi de ved ridemænd havde ladet göre skovskel mellem Nesbye og Birkerød på den ene og Hedinge og Hingetorp på den anden side og det efter et brev af 12 oldinge i Ferts herred, som disse dog ikke havde villet forsegle, skönt de vare bedt derom; tilmed havde sagsøgerne fremlagt tingsvidner, som Gabriel Sparres fader Jacob Movritssen havde erhvervet, og som indeholdt oplysninger 17 år ældre end oldingebrevet, efter hvilket der desuden ikke var holdt markeskel. Ifølge oldingebrevet skulde her Olluf Ibssen på Bierødsholm have forseglet det 1510[1]), men Movrids Ibssen havde, som det ses af et skøde af Ferts herredsting 1503, fåt gården efter sin broder her O. I., som således havde „verrit dermed af“ 7 år tilforn, så at han altså ikke, som brevet formældte, den gang besad gården. I vor befaling til ridemændene hed det, at de med oldinge skulde göre et kristeligt skel[2]), men nu var ingen oldinge benævnt i ridemændsbrevet, så de vidste ikke, hvem de skulde stævne, ikke heller havde der været vidnesbyrd eller levende røst for ridemændene, kun havde G. Sparris bonde A. M. i Birkerød forvist dem åstæderne. Da nu ejendommen ikke havde fulgt deres vederpart efter hint brev, og det ikke heller blev påskudt

för sidste gang, da det lagdes i rette, påstod de, at „saadanne gamble fortaufde brefve“ ikke burde komme dem til skade. G. Sparre i rette lagde oldingebrevet, lydende, at 12 oldinge: Østrid Haagenssen, N. A., Ola A. i Brandstaa, Østrid Bundessen, N. M. i Brøserup, N. P. i Tolange, Haagen J., Tycke N., P. Ringessen i Eggelstad, P. S., P. T., Humunk i Frenninge 1510 den 2. novbr. sammen med her Olluf Ibssen til Berridsholm, her Jens Holgerssen til Gliminge og Gregers Ibssen på Torup skulde göre skel i en skovtrætte, og de gjorde da skovmærker ved lille Kierveille, Brendholdsveille, Sandreflebecken, Stiegerødssten[3]), som ligger ud med „Heinge vongebrøde“, Holtesten, Kløfvesten, Mandedøden og her Ifvers led. Disse mærker skulde være skel mellem Heinge mænd og Nesbye og Birkerøds mænd; „tilbede vi her O. Ibssen på Berridsholm, at hand henger sit indseigel her neden under dette vort obne bref, . . . ochsaa J. F. ... om sit indseigel ... och ombede vi ocsaa de 12 mænd ... at de och henge deris indseigel neden paa o. s. v.“ G. S. berettede derpå, at brevet var forseglet af „erlig adelsfolk“ og andre og ikke påtalt, mens de levede; skellet havde også været holdt i 38 år efter brevets udgivelse; når sagsøgerne påstode det modsatte, var det sket, fordi „Heininge mend vore Nesbye mend for sterke och med magt hagde dennom det fraaholdit“; med tingsvidne kunde bevises, at oldinge havde gransket, at Heininge mænd med ulov havde brugt Nesbye mænds grund; han formente, at „deris ride[bref] och toug burde ved magt at blifve“. Jørgen Brade, Brostrup Giedde m. fl. af ridemændene mødte med indlæg, hvorefter oldinge havde været på marken, men da de så det gamle oldingebrev, turde de ikke understå sig mod loven at gange noget andet skel[4]); de lode derfor lodsejerne på bægge sider forvise dem deres formente åstæder, og „hoes aaestederne optendis ild, hvoraf de kunde hafve nogen rigtich undervisning, oc der de om anden dagen igien er kommen i skofven, som hofvidmerkit skulde vere, da befantis der urigtich ild optent paa andre aasteder, end som dennom

om dagen tilforne for markeskiel vor udvist, fantis oc somme af de merker, som lodseigerne til Nesbye hafde udvist, sten at vere optagen, dog dybt udi jorden fandtis kul udi hullene, som stenene vor optagen, hvorfor de efter siunlig forfaring oc saeme markeskiel, tilforne giort vor, hafde efter vor befalling redit oc giort dennom et markeskiel emellom, Heinge mend oc tit oc ofte hafde veldit dennom ofver markeskiellit, saa der tit vor blefven døde folk ofver, och derfor saeme aaesteder, brefve och tingsvinder fult oc fornøiet, hvor behouf giordis.“ Han i rette lagde derhos ridebrevet og påstod, at „deris ride[bref] och toug“ burde blive ved magt. Dom: „Efterdi det bref, som her O. Ibssen med herridsfougden hafver udgifvit om rette markeskiel oc aasteder mellem for^ne^ aasteder oc byer, hvorpaa ridemendene hafver funderit och grundit deris ridemendstoug, icke siønis nogit falskt bref at vere, dog det efter dend tids leiglighed oc brug af flere oldinge icke er beseiglit, da bør for^ne^ bref och ridemends toug, der efter giort, ved sin fulde magt at blifve, dog os forbeholdit om vi self ville komme der paa efter recessens liudelse[5])“. *Hdb. 16, 63—68.*

[1]) *Hdb.* 1500; *at* 1510 *er det rette årstal, sés af det følgende.* [2]) *Rec. 1558 § 1.* [3]) *Et andet sted står:* Smeridssten. [4]) *Sagtens på grund af Rec. 1558 § 27, 1. led.* [5]) *Jfr. J. l. 2, 21.*

18. oktbr.[1]) (*Fr. kongen, [A. Hvitfeldt.]*[2]) Knud Rud til Sandolt, embedsmand på vor gård i Odense som værge for jomfru Pernelle Løckis tiltalte Arrild Hvitfeldt til Odisbierre, råd, rigens kansler og embedsmand på Dragsholm, fordi han til Vinding herredsting havde begyndt trætte med hende om 1 pd. rug, 1 pd. byg og 1 pd. hvede, som han ifølge fordum bisp Jens Anderssens dom mente burde gives til Ellinge kirke af en af jomfru P. L.s gårde i Ellinge, en dom, som ikke burde komme hende til skade efter hendes gamle søskendeskifte og langsommelig lovlig hævd efter loven og recessen[3]),

siden gården ikke havde fulgt kirken efter hin dom. Da „der skulde findes brefve emod brefve, vor hofvidsagen indfunden for os och vort elskelige Danmarkis rigis raad". K. R. i rette lagde et skiftebrev af himmelfartsdag 1544 mellem Eiller Løcke til Torp på egne og broders her Niels Løckis börns vegne, Giertrud Løckisdotter, Ifver Løcke til Rostedgaard, Peder Løcke til Skoufsboe, brødre, Mickel Nielssen til Kÿe på sin hustrus Kierstine Løckisdaatters vegne, Kield Krabbe til Nebøl på sin hustru Susanne Løckisdotters vegne, Lucas Krabbe til Vesboegaard på sin hustru Helvig Løckisdotters vegne, i hvilket brev hin gård i Elling findes indført. A. H. mødte og gav til kende i et indlæg, at recessen[4]) skulle formelde, at „hvem, som hafde tagit nogit jord eller eigendom fraan kirken emoed domb och rettergang, da skulle lensmanden igien vinde samme jord til kirken med domb och rettergang, oc dend, som tagit hafde, bøde efter lougen, ordinantsen oc det saeme skulle formelde; nu fantis der en domb, at Ellinge kirke vor tildømbt landgilden af samme gaard, och dennom paa Løckisholm allene herligheden at beholde, hvilken gaard de baade med herlighed och landgilde hafde annammit, oc uden domb forholt kirken; anlangendis dend heft, de berobte dennom paa, kunde icke deris skiftebref regnis for nogen heft, efter den icke vor giort louglig". Han fremlagde: 1. bisp Jens Anderssens dom af Dallum 1505 tirsdag efter scte. Anna dag, lydende, at kirkeværgerne til Ellinge kirke havde stævnet Mats Løcke, væbner, om afgiften af den kirkegård i Ellinge, som gav 1 pd. rug, 1 pd. byg, 1 pd. havre til kirken, og da blev afsagt, at Elling kirke skulde nyde sin gift af gården, og M. Løcke være forsvar til gården; under kirkens band og dom forbødes det alle at forurette kirken på for^{ne} gift og korn. 2. stævning, udgivet 3. april 1576 af gode mænd efter vor befaling over dem, som i Odense provsti tilholdt sig kirkernes landgilde. 3. tingsvidne af Vinding herredsting 1577, at Eiller Grubbe havde ladet tale derpå. 4. to sendebreve fra Johan Bockholdt til E. Grubbe om, at

det måtte opstå med at forfølge samme dele, til han kom igen fra Island. 5. æskning af 1579, at godset var udæsket af Niels Linde. 6. tingsvidne af 1577, at E. Grubbe havde ladet tiltale N. Linde for hin landgilde, og at denne havde påskudt at føre hjemmel eller lide forfølgning. 7. ilingsbrev på gården af 1598. I henhold til alt dette påstod A. H., at hin landgilde burde følge Elling kirke. Dom: „Efterdi saeme gaard udi Elling med landgilde och herlighed hafver fult de Løcker 40 aar førind, afg. Eiller Grubbe derpaa talde, da bør den jomfrue P. Løcke efter hindes forældris lange heft, besiddelse oc skiftebref at efterfølge.“ *Hdb. 15, 68—71.*

[1]) *Årstallet* 1600 *er rettet til* 1599 *jfr. ovfr. s. 274; også dagtallet* 18 *er rettet.* [2]) *Hans navn må her være glemt, ti som part kan han ikke have deltaget i domsafsigelse.* [3]) *J. l, 1, 44, Rec. 1558 § 50.* [4]) *Rec. 1558 § 41.*

19. oktbr.[1]) *(Fr. P. Munck.)* Knud Rud Jørgenssen til Vedbiugaard, embedsmand på Københavns slot, tiltalte (indlæg) Knud Rud Erikssen til Sandholt, embedsmand på vor gård i Odense, fordi han havde ladet mane nogle af hans og hans søskendes forlovere uanset, at hovedsagen var blevet indstævnet til sidste herredag og der ikke blev ordelt, fordi nogen vore råd lagde sig imellem, og de da bægge bevilgede, at sagen skulde bero til næste herredag. Han og søskende havde ikke annammet de omtrættede penge, de vare blevne hos deres værge og farbroder Erik Rud til dermed at indfri hos afg. fru Anne Rosenkrandz det gods i Låland, som hans (K. R. J.s) fader havde pantsat til hende for 1000 daler, og som E. R. vilde indløse, da det lå ham belejligt ved hans gård Rubierregaard. Pengene udtog E. Rud hos Erik Rosenkrandz og fik K. Rud J. til at give sig et brev derpå og satte hans morbroder, afg. Eiller Krauffsze, og Christoffer Gøie til forlovere; E. R. gav ham så samme dag sin reversal, at når han fik pengene igen, skulde godset følge ham uden løsenkendelse. Ikke desto mindre

havde K. Rud J. og hans søskende måttet indløse såvel deres farbroders gældsbrev fra E. Rosenkrandz som godset fra fru A. R. og havde aldrig fåt hine penge. Da nu K. Rud J. mente, at han med sin farbroders kvittanser kunde bevise, at han var under dennes værgemål, da han udgav hint brev, og ikke var mægtig at annamme eller give kvittering for det, som meget ringere var, og at han derfor så meget mindre kunde være tilfortrot at oppebære slige store summer[2]), påstod han, at han ikke var pligtig til at betale den gæld, som ikke var kommet ham og søskende til gode, og „mente fordi sig oc sine forlofvere for samme bref oc manning at verre forskonnit.“ Han havde hidstævnet Korfids Rud til Rubierriggaard og jomfru Sophia Rud med sin lovværge og i rette lagde nu: 1. Erik Ruds brev af Vedbye 8 dage för jul 1572, at når han fik pengene igen for det gods på Låland, han havde i pant, som fru A. R. havde, skulde K. Rud og hans søskende få det igen uden løsenkendelse. 2. et sendebrev af 1573 fra E. R. til Christoffer skrifver i Vedbye, at han sendte ham det brev, som Knud og Eiller havde givet ham på det 1000 daler, han havde lånt dem til fru A. R., og som Eiller Krauffsze havde beseglet; han[3]) skulde drage med det til C. Gøie og fly ham det beseglet. 3. en stor del kvittanser, hvormed han vilde bevise, at han den dag, da han udgav det gældsbrev, ikke var mægtig at annamme det ringeste af sine og sine søskendes fogeder. 4. sin farbroders brev af 1572 den 15. maj til E. Rosenkrandz på 1000 daler, som han nu havde indløst. 5. sin faders pantebrev på godset i Låland af Krenkerup 1568, som han havde indløst, og fru A. R.s missive af 1586, at godset endnu da stod i pant hos hende. — K. Rud Erikssen mødte med indlæg og indvendte, at sagen ikke havde været indstævnet til forrige herredag; kunde sagsøgeren ikke bevise dette, havde han (K. R. E.) ikke forset sig kontrakten. K. R. Jørgenssen burde holde det åbne brev, han i sine myndige år havde udgivet, som en ærlig adelsmand egnet og burde. Han i rette lagde

gældsbrevet af Vedbin 18. decbr. 1872, dernæst adskillige breve og magtbreve fra K. R. Jørgenssen, deriblandt magtbrev af 8. oktbr. 1773 til Erik Rud og Eiller Krauffsze „i hans fraværelse at giøre oc lade, som hand persoenligen tilstede vor, oc lofvid, at dersom de komb i nogen løfte eller pendingeudgift for hannom eller hans sødskind, skulle hand holde dennom det skadesløs“[4]). K. R. Jørgenssen svarede, at da der i hans faders pantebrev til fru A. R. stod, „at hand self eller hans arfvinger skulle indløse samme gods“, frygtede hans farbroder, at han ikke skulde få det fra hende, og „fordi komb hannom til at skrifve oc gifve sig slig bref, den stund hand vor under hans vergemaal.“ Dom: „Efterdi K. R. Jørgenssen beviser med afg. E. Ruds skrifvelse til Ch. skrifver, at saeme 1000 daler, som E. Krauffsze oc C. Gøie vore forlofver for, at vere laant til at indfrie det goeds med fraan frue A. R.; disligeste beviser med E. Ruds reversal, den saeme dag, hofvidbrefvit er daterit, udgifvit, at naar hand fik sine pendinge, skulde goedsit følge hans brødrebørn uden løsenkiendelse; dernest beviser at hafve indløst hans farbroders bref fraan E. Rosenkrantz paa 1000 daller, hand hoes hannom hafde laant, saeme gods med at indfrie, som oc efterdi K. Jørgenssen beviser, samme goeds at vere indløst oc indfriet af hannom self oc icke af E. Rud, da bør samme gieldbref och forskrifning uden betalning hannom igen at tilstillis, oc hand oc hans forlofver for yddermere maning kvit at vere.“ *Hdb. 15, 71—76.*

[1]) *Årstallet* 1600 *er rettet til* 1599, *jfr. ovfr. s. 274; i denne dom har der först ståt:* med vor oc rigens stefning, *men dette er rettet til:* med vor egen stefning. [2]) *Knud Rud søger ikke at bevise, at han den gang endnu ikke havde nåt myndighedsalderen.* [3]) *Hdb. har* Knud, *men der må menes Kristoffer skriver.* [4]) *Knud Rud Erikssen søger ikke at bevise, at hans modpart havde nåt myndighedsalder, da han udgav det omtvistede gældsbrev, men kun at han den gang handlede, som om han var myndig.*

19. oktbr.[1]) Knud Rud Erikssen til Sandolt, embedsmand på vor gård i Odense, tiltalte (indlæg) Knud Rud Jørgenssen til Vedbye, embedsmand på vort slot København, til at efterkomme en formenlig for os og vort råd gåt dom, om hvilken han „forskød sig til os och vort raad oc til rigens bog", så og til Sten Brade, som havde tilskrevet ham derom, og ved hvilken K. R. J. skulde være tilfundet efter loven at indføre på Vedbyegaard breve, registre, regnskaber og alt andet, som han modtog, da han efter sin hjemkomst fra Tyskland tog gården under sin hævd og hånd igen; denne dom var ikke efterkommet, og K. R. E. påstod derfor, at K. R. J. burde stå ham til rette herfor, og „epterdi hverken hans fader eller hand hafde haft nogit af hans eller hans sødskindes vergemaal eller paa nogit formynderløn af hannom eller hans sødskinde hafde oppeborrit, meden K. Rud self hafde annammit Vedbiugaard och goeds, rede och regenskaf af fogeder oc skrifver, disligeste giort afregning med kiøpmend, som af hans oc hans sødskinds goeds hafde bekommit oppebørsel udaf, och hannom derfor kvitterit oc i alle maade self indtegt og udgift, oppebørsel, vidst oc uvidst, annammit, gaard, goeds, tienere, hefder, item straffit oc ladet straffe dem, som icke hans oc hans sødskindes gaufn hafde giort", — at han (K. R. E.) og hans søskende burde være fri for K. R. J.s og hans søkendes tiltale, og at K. R. J., hvis han videre vilde kræve på værgemål, burde indføre alt, hvad han på Vedbygaard tog under hånd og hævd. K. R. Jørgenssen mødte med indlæg, hvorefter hans faderbrodersön vel vidste sig at erindre, at nogle af vore råd forligte dem om, at han (K. R. E.) skulde give ham 6000 daler for den skade, hans fader havde gjort ham og søskende, mens han var deres værge, og at derfor ingen beseglet dom[2]) udgik; han havde derfor opsagt de gode mænd, som havde lovet at göre samme indførsel med ham[3]), men kunde K. R. E. fremlægge nogen beseglet dom om samme indførsel, var han rede til at fuldgöre den; han påstod derfor at burde være kvit for

K. R. E.s tiltale. For så vidt denne ikke anså sig for pligtig til at göre ham og søskende regnskab for værgemålet, berettede han, at samfrænder havde dömt dem dertil, og han påstod K. R. E. kendt pligtig at efterkomme denne dom. Han fremlagde: 1. et register, lydende: „Disse goede mend hafver lofvit oc tilsagt mig at ville epter kong. maits. dombs liudelse giøre loug oc ed med mig. Knud Rud med egen haand.", og underskrevet af 15 gode mænd. 2. den anførte samfrænders dom af København 4. juni 1594. 3. en del kvitteringer, givne fogderne for regnskab af Erik Rud, og „kvittabrefve, hand deris vorned-sønner gifvit hafde, der hand[1]) dennom hafde kvitsolt", hvoraf noksom fremgik, at E. R. havde været K. R. J.s værge. Dom „Efterdi der befindes ingen beseiglit domb udgifven oc beskrefvit i samme sag, endog først vor besluttit om samme ed[2]), mens dermed nu er forblefven formiddelst en forligelse, da bør saadan forrige beslutning icke at komme K. R. Jørgenssen til hinder, skade eller eftertalle udi nogen maade, men efterdi hofvidsagen nu igien er indstefnit for os, oc forrige begynte forligelse er afslagen, fantis derpaa saaledis af for rette, at K. R. Jørgenssen bør nu paa Philippi Jacobi dag førstkommendis paa Vedbyegaard at giøre oc gifve K. R. Erikssen sin ed self tolfte med goede adelsmend, at hand hafver indført alt, hvis hand der paa gaarden bekommit hafde, der hand gaarden annamit, boede brefve, registre, regnskab inventarium item oc andet; hvis det samme icke kand føris tilstede, da andet saa got. Och hafve vi tilforordnit Sten Brade oc Christian Holck, vore mend oc raad, at vere hans loughøring oc hende samme hans loug; naar samme loug gangen er, eftersom forskrefvit stander, da K. R. Erikssen pligtig at giøre hannom rede og regnskab for, hvis hans fader hafver verrit hans oc hans søskinds verge efter samfrenders doms liudelse." *Hdb. 15, 76—80.*

[1]) *Årstallet* 1600 *er rettet til* 1599, *jfr. ovfr. s. 274.*
[2]) *En dom var dog blevet afsagt på rettertinget under herredagen 1596, se ovfr. s. 122—23, men den blev af de der*

angivne grunde ikke beskrevet. [3]) *Nemlig som mededsmænd.* [4]) *Hdb.* hannom.

19. oktbr. *(Fr. kongen, A. Gøie.)* Mats Kock til Torumgaard tiltalte fru Margrete Gøie til Skoufgaard, Erik Løckis enke, med sin lovværge for hans gård i Ribe, som hun tilholdt sig efter en kontrakt, gåt mellem ham og hendes afg. husbond, som ikke var blevet holdt, og i rette lagde en del breve. Mogens Gøie til Gundersløfholmb mødte på sin søsters vegne bl. a. med en vor og vort elskelige råds dom, hvorefter M. Kockis gård skulde følge E. Løcke efter hans pantebreve og kontrakts liudelse. Dom: „Efterdi for[ne] gaard er E. Løcke tildømbt af os och vor elskelige rigens raad, da bør saeme gaard efter samme vor dombs liudelse frue M. Gøie at følge, men dersom M. K. formener sig i andre maader at hafve tiltalle til hinder enten for regnskab eller gield, da tiltalle sig hinde til hindes verneting, och der gaae om, saa vide loug oc ret er.“ *Hdb. 15, 80—83.*

19. oktbr.[1]) *(Fr. J. Sefeldt, E. Brock.)* Erik Kaasz til Julbyegaard bød sig ved fuldmægtig i rette mod Anders Hvitfeldt til Trundsted, som for et løfte, han havde gjort Otte Hvitfeldt, havde indstævnet ham for os og vore elskelige rigens råd, uden at A. H. dog mødte. Dom: A. H. bör have tabt sagen, til han stævner igen, og gengive E. K. kost og tæring. *Hdb. 15, 83—84.*

[1]) *Årstallet* 1600 *er rettet til* 1599, *jfr. ovfr. s. 274.*

19. oktbr. *(Nærv. C. Valckendorff, C. Friis, A. Friis, J. Friis, C. Holck.)* Sagen mellem Christoffer Bang, borger i Odense, og Gabriel Knudssen til Norskouf om en dom, hvorved denne havde tildömt H. T. en gård i Assens, forliges, da vi have „den sag ofverveiet, oc efter vi befinde, at C. B. ingen louglig adkomb hafver“ til gården, således at G. K.

for vor böns skyld har afstått den tiltale, han kunde have til C. Bang, og denne ladet falde den ret, han formente at kunne have til gården i Assens. *Hdb. 15, 84—86.*

19. oktbr. Kield Moenssen, borger i Viborg, fremlagde en vor egen stævning, han havde erhvervet over Mogens Jull til Pallisberg og Ifver Jull til Villestrup, landsdommere i Nørre Judland, fordi de ikke efter kgl. befaling og tvende vore og vort elskelige råds domme[1]) havde villet dömme mellem ham og Søfren Mortenssen, som var hidstævnet. Denne mødte og berettede, at stævningen ikke var forkyndt for landsdommerne men kun for ham for at påføre ham „forgefvelig omkost, tering, vandring och umage." Han gjorde påstand på kost og tæring. Dom: „Efterdi befindes vore landsdommere icke stefnt at vere, endog hand vor stefning ofver dennom forhverfvit hafde, da hafver hand ulouglig stefnt S. M. och bør at igiengifve hannom billig kost oc tering". *Hdb. 15, 86—87.*

[1]) *Se ovfr. s. 8—9 og s. 231.*

19. oktbr. *(Fr. P. Munck.)* Knud Rud Jørgenssen til Vedbyegaard, embedsmand på Københavns slot, havde stævnet C. Valckendorff, P. Munck, A. Gyllenstiern, B. Randzov og J. Friis, vore råd, for deres sandhed at bekende, om de ikke forligte Knud Rud Erikssen til Sandolt og ham på herredagen 1596 i sagen om Erik Ruds værgemål. De indstævnte mødte og bekendte, at de 1596 vare ombedte at forlige dem og forligte dem så, at K. R. E. skulde give K. R. J. 6000 daler, men med hvad besked den kontrakt skete, kunde de nu ikke drages til minde, „men fordi contracten blef af parterne icke beseiglet, blef det igien opslagit." K. R. Erikssen mødte med indlæg, hvori han påstod at burde være kvit for K. R. J.s tiltale, siden der ingen kontrakt var gåt dem imellem. Dom: „Efterdi for^{ne} contract icke er gifven beskrefvit eller forseiglit, men vor ickun en begynt forhandeling til forligelse, hvilken blef afslagen, da bør den icke at komme

K. R. E. til hinder eller skade, men at blifve, som dend icke med alle giort vor." *Hdb. 15, 87—90.*

19. oktbr.[1]) Jens Hendrikssen, boende i Kierteminde, tiltalte (indlæg) Gabriel Knudssen til Nordskouf for en dom, han havde afsagt til Fynbo landsting 26. febr. 1597 (fr.) lydende: „Efterdi at C. R. benegter forne gield, och her findes ingen bevisning enten bref oc seigel eller lefvendes røst derpaa, och ei heller det findes indført ordentlig persillevis i J. H.s bog, hvor oc naar C. R. skal hafve saeme pendinge bekommit, som udi en rigtich kiøpmandsbog bør at vere, med-en at hand for den hele summa med sin leige oc rente paa en tid skulle hafve ladet sig indskrifve ved 3 eller 4 aars tid, efterat hand saeme pendinge en part paa landsbyen oc en part udi kiøbing skulle hafve bekommit, som forbemelt er, da kunde jeg efter saadan leiglighed icke kiende, at J. H.s bog udi de maade saa noksom [er], at dend maa komme C. R. til hinder eller skade." J. H. mente ved denne dom ikke alene at have lidt skade på gods og penge „men oc afbrek paa hans tro lofve", og påstod den kendt magteløs; han i rette lagde sin regnskabsbog, hvori blandt andet stod antegnet: „1592 dend 2. febr. kyndermisse dag da stoed C. R. self persoenlig i Jens Ruffs stue i Kertminde oc loed sig indskrifve for 13 daler oc lofvit hannom 1 skp. biug af hver daller til s. Mickels dag saeme aar at betale oc der ofver lofvit at give hannom 4 daler til saeme aars pindzdag af saeme 13 daler." G. K. mødte med indlæg, hvori han indvendte, at gælden kun stod indført i en løs papirs tegnebog, som ikke kunde være nogen rigtig købmandsbog; der var ikke heller tale om tid og termin, når C. R. skulde have bekommet pengene, den var følgelig ikke „saa nøigactig oc noksom", at C. R. derefter burde göre noget udlæg. Han påstod at burde være kvit for J. H.s stævning. Dom: G. K.s dom bör ved sin fulde magt at blive, og J. H. være pligtig at igengive ham billig kost og tæring. *Hdb. 15, 90—92.*

[1]) *Årstallet* 1600 *er rettet til* 1599 *jfr. ovfr. s. 274.*

19. oktbr.[1]) (*Fr. [P. Munck]*[2]) Fru Margrette Rosenkrandz til Hundslund, Hans Johanssens enke, tiltalte (indlæg) Anders Maltissen til Albek og Godslef Buddi til Nedsov for et „contractsvinde", de havde udgivet til Peder Munck til Estvadgaard, råd, marsk og embedsmand i Vest[er]vig kloster, om at H. Johanssen havde bevilget at forny og oprejse en gammel sandemænds gang og markeskel mellem Allerup skov og Hundslund birk, uanset at Jacob Sefeld, Christen Skiel m. fl. samme dag 24. oktbr. 1587 havde udgivet et andet brev (fr.) om, at de efter kgl. befaling havde gransket hine åsteder, ved hvilken lejlighed der ikke mældes om, at der tilforn på hine åsteder havde været drevet nogen sandemændsgang. Hendes husbond havde også i levende live nægtet at have samtykket deri og udtaget stævning (fr.) til den almindelige herredag i Kolding 1590. Efter hint brev havde P. Munck og flere lodsejere til Allerup opkrævet 8 sandemænd af Jersløf herred, som havde gjort marke-, skov- og birke-skel hende til stor brøst og skade, men dette deres tov var dömt magteløs ved Viborg landstings dom af 21. juli 1599 (fr.). Fru M. R. mente nu, at indstævntes brev, som er ejendommen anrørende og ikke bekræftes med hendes husbonds segl, „ei heller for nogen siddendis domb er udgangit", ligeledes burde være magteløs og indstævnte stå til rette for skade, kost, tæring og forsömmelse. P. Munck mødte på egne og A. M.s vegne med det omtvistede brev af 24. oktbr. 1587, lydende, at A. M. og G. B. på P. Muncks og fru Ingeborg Skeels vegne tilbød H. Johanssen en kgl. majts. befaling til gode mænd, at forny markeskel, som sandemænd af Jersløuf herred tilforn havde gjort, P. M. vilde tage Christen Skiel og Mavrids Styggi, fru I. S. vilde tage G. Budde og Knud Brahe; H. J. havde da samtykt og på sin side navngivet Jacob Sefeld og Jacob Høig. G. Buddi mødte med indlæg, hvorefter brevet ikke var en kontrakt men kun et tilbud, som de havde givet beskrevet, som det med sligt tilbud brugeligt var, hvad der bevistes med, at P. M. havde ladet

kræve sandemænd i herredet og H. J. foged i birket til at forny skellet, og at vort brev var udgåt til ridemænd. De havde ikke heller „franskrefvit H. J. nogen egendomb, som stefningen formelde"; han påstod frifindelse for sig og A. M.. P. M. berettede, at det tilbud var lovlig efter recessen[3]), og skulde et tilbud være ulovlig fordi „den tilbødne part" ikke havde villet underskrive det, skulde ingen komme til sin ret i slige sager. Dom: Da brevet kun er en beskikkelse, bör det blive ved magt, men „efterdi hofvidsagen, som omtrættis, er om markeskiel, da hvem derpaa skader, da derom at gaa efter lougen, uanset hvad P. M. och fru I. S. sallig H. J. tilbødit hafver oc hand deremoed svarit hafver." *Rdb. 15, 93—99.*

[1]) *Årstallet* 1600 *er rettet til* 1599, *jfr. ovfr. s. 274.* [2]) *Da han selv optræder under sagen, kan det ikke antages at han har deltaget i pådömmelsen.* [3]) *Rec. 1576 § 2.*

20. oktbr.[1]) (*Fr. kongen, J. Sefeldt, E. Brock.*) Karrine Matsdaatter tiltalte (indlæg) Jørgen Jull til Kringelhede, fordi han „skulle hafve ihielskut hindes søn C. Søfrenssen paa hans ret kirkevei uden ald skyld oc brøde", og fordi han med villige vidnesbyrd havde villet tilbagedrive de uvildige vidnesbyrd, som eftermålsmanden B. M. i Volstrup havde forhvervet. Ved dom af Viburg landsting 18. juni 1599 (fr.) havde landsdommeren nægtet at stæde fylling over sandemænd, fordi indstævnte var en adelsperson, og henvist sagen for os og vort råd. Hun påstod, at J. J. burde stå til rette som den, der havde dræbt et uskyldigt menneske. J. Jull lod ved fuldmægtig i rette lægge: 1. indlæg, hvori han beklagede sig, „at hand af nød och trang hafde verit fororsagit at verge sit lif oc derofver samme drab begangit, som hand hafde noksom til tings bevist, oc den dødis slecht slig hans nødverge hafde anset oc sagen med hannom sonit oc gifvit hannom orfeigde, oc epterdi dend rette eptermaalsmand hafde med hans slecht oc kiøn gifvit hannom orfeide oc derudi be-

kient samme drab af nødverge sket at vere, oc lougen[2]) formelde[r], at kvindfolk icke bøder med nogen ei heller tager boed, formente hand, Karrine Matsdotter icke med rette derpaa kunde talle", og påstod at burde være kvit for hendes tiltale. 2. tingsvidne af Børglum herredsting 7. juni 1597. 3. orfejde af samme ting 18. avg. 1599 fra eftermålsmanden B. M. Dom: Da med to tingsvidner bevises, at J. Jull har begåt samme drab af nødværge, bör han være kvit for den sag, så længe de vidnesbyrd stå ved magt. *Hdb, 15, 99—101.*

[1]) *Årstallet* 1600 *er rettet til* 1599, *jfr. ovfr. s. 268.* [2]) *J. l. 2,26.*

20. oktbr.[1]) (*Fr. de samme.*) Pofvil Nielssen, borger i Odense tiltalte Anders Hvitfeldt til Trunsted, fordi han ikke havde efterkommet en kontrakt, hvorefter P. N. skulde fragte halvparten af A. H.s skib, som skulde fare på Nordlandene til Varøen. A. H. mødte ikke. Dom: Da det med opskrift på stævningen bevises, at han lovlig er hidstævnet, bör han have tabt sagen, til han stævner på ny. *Hdb. 15, 101—2.*

[1]) *Årstallet* 1600 *er rettet til* 1599 *jfr. ovfr. s. 274.*

20. oktbr. (*Fr. de samme.*) Rasmus Nielssen, borger i Odense, tiltalte (indlæg) Gabriel Knudssen til Nordskouf for ved'dom af Fyns landsting 1. apr. 1598 at have ved magt dömt byfogdens dom i Odense, ved hvilken R. N. var tildömt at betale sine 3 mrk., fordi han om et brev, som fru Mette Bilde, Lavrids Straalis enkes, fuldmægtig i rette lagde, og som var skrevet med to håndskrifter og tvende blæk, havde sagt, at det var falsk; han begærede at blive entlediget for samme dom. G. K. mødte ved fuldmægtig, som berettede, at i brevet havde skriveren „forgiet at skrifve en mands fæderne naufn oc det fordi hafde sat ofven for linien"; det have været stævnet til landsting, men var der ved dom af 1597 (fr.) kendt rigtigt at være

Da „det stoed erligt folk for nær, at omgaais med falsk och føre falske brefve udi rette“, havde G. K. ikke kunnet underdömme byfogdens dom; hans dom burde blive ved magt og R. N. igiengive ham kost og tæring. Dom: G. K.s dom bör ved magt at blive, og R. N. igengive ham kost og tæring. *Hdb. 15, 103—5.*

23. oktbr. *(Fr. P. Munck, A. Gøie.)* Fru Margrette Rosenkrandz til Hundslund, Hans Johanssens enke, tiltalte (indlæg) Vogen Svendssen til Gierrumsgaard, Tommis Gallskøtt til Hvidstedgaard, Lavrids Friis til Lundeagger og Mogens Jull til Knifholt, fordi de 1587 den 7. novbr. havde udgivet et brev til Peder Munck, råd, marsk og embedsmand i Vestervig kloster, og fru Ingeborg Skeel til Vorgaard, Otte Banners enke, om markeskel mellem Allerup skov og Hundslund birk, som de havde gransket, og vidnesbyrd, de havde forhørt om en der gåt sandemændsgang, og det skönt gode mænd, som s. å. den 24. oktbr. efter kgl. befaling havde gransket og grangiveligen forfaret de samme åsteder ikke havde sét noget sandemændsbrev eller befundet, at skellet var så kendeligt, at de kunde afgöre, om de bøge, som H. J. og P. M. trættede om, vare huggede i Hundslund birk eller Allerup skov. Ved hint brev, som hun formente „at skulle formelde oc indeholde, at være granskningsvinde, siunsvinde, dommerlig embedis ufor-ordnit at skulle hafve eder tiltagit“, var hendes ret blevet forspilt til Viburg landsting, idet landstingsdom af 1. septbr. 1599 (fr.) ikke havde turdet dömme imod det, så længe det stod ved magt. Brevet burde derfor være magteløs, og indstævnte stå hende til rette for kost og tæring. Hidstævnede vare P. M. og fru I. S.. P. Munck og Mogens Jull til Pallisbierrig, landsdommer i Nørre Judland mødte med magtbreve og fuldmagt (fr.) fra de indstævnte[1]), hvorefter de havde fåt for kort varsel og vare ulovlig stævnede, men iøvrigt vare bestændig det brev og segl, de havde udgivet. Ofve Lunge til

Odden mødte med fuldmagt (fr.) fra fru I. S. og mente, at da indstævnte ikke havde fåt så lang respit, at de kunde møde, vare de stævnede ulovlig. P. Munck i rette lagde brevet af 1587, lydende, at de indstævnte af P. M. og fru I. S. vare tilbedte til at granske og forfare nogle åsteder, hvor sandemænd af Jersløuf herred havde gjort markeskel, og blev dem först forevist en sten, som sandemændene havde sat vesten for Hisselbek ved Dorsfeld, hvor 8 mænd fra omegnen mødte og vandt, at de vare hos, da sandemændene gjorde deres tov på åstedet. Derpaa blev dem forevist pladser for grænsesten og grimede bøge på bakken op ad Hiorttedel, ved Svinesig, på bækken ved vejen ad Fovelthved (?) til, ved Skienderheden, ved gærdet i Obenholt, hvor stenen „skulle om nattertid verit hentagen oc blef bevist for os, at skulle obenbarlige vere kommit i band for saeme sten“, og endelig ved Helskoufbek; de 8 mænd bestode og vandt, at de vare hos på alle hine åsteder, da sandemændene gjorde deres ed og tov. Fru M. lod herimod fremlægge de gode mænds ovennævnte granskning af 24. oktbr. 1587 og mente, at da disse ikke havde kundet finde skellet, havde de indstævnte meget mindre 14 dage efter kunnet finde det. P. Munk svarede, at indstævnte ikke havde gjort noget skel, men „allenniste hørt nogen mends bekiendelse, som hafde hoes verit den tid, sandmend giorde deris toug, hvilke och forviste dennom paa hvad steder, de hafde giort samme toug, hvilket de allenniste hafde gifvit fraan dennom beskrefvit“; herved kunde de ingen uret have gjort. Dom: „Efterdi ingen vor befalling vor udgaait til for[ne] goede mend, de icke heller af landsting ere tagne udi nogen granskning, saeme granskning icke heller er tilbøden eller bevilget af begge parter, men af den ene part allene tagit, ei heller er varsel for gifvit, da bør for[ne] herremends bref oc granskning at vere magteløs och icke at komme frue Margrette til hinder eller skade i nogen maade, oc efterdi frue M. hendes ret til landsting formedelst saeme deris bref er blefven spilt, saa hun der ofver hafver lit skade,

da bør de derfor at staa hinde til rette oc igiengifve hinde billig kost oc tering.“ *Hdb. 15, 105—13.*

[1]) *Undtagen L. Friis, som ikke nævnes.*

Kongens og rigens domme 1599.

---

28. febr. L. Hanssen i Skafterup forfulgte på egne og medarvingers vegne L. Ibssen i Fulebierg, fordi denne, til trods for at de, som det af tingsvidne af Flackebierg herredsting 1597 (fr.) fremgik, havde bevist, at de vare nærmeste arvinger efter L. I.s hustru, havde „formedelst gafve och underfundighed“ og for at fravende L. H. arven, af en P. N. i København som sin hustrus broder ladet sig give afkald for en del af arven, hvilket afkald herredsfogden ikke havde underståt sig at dömme imod, medens Sællands landdommer havde indfundet sagen for borgemester og råd i København, hvor P. N. havde „sin verilse“. Her havde P. N. vedgåt ikke at være L. I.s hustrus ægte broder, idet hun var hans slegfredsøster, og at han ingen ret havde til den arv, ikke heller at have oppebåret mere end en daler af den; ved borgemester og råds dom (fr.) blev afkaldet derfor kendt ugyldig. L. H. gjorde påstand på kost, tæring, brevpenge, skade, forsömmelse og anden interesse. L. I. mødte og berettede, at hans hustru altid havde bekendt, at hun og P. N. vare søskende, og at han derfor havde udbetalt denne arven. Dom: „Efterdi vi forfarer L. H. och hans medarfvinge med tingsvinde hafver bevist, dennom at være neste arfvinge efter L. Ibssens høstru, och L. I. der emod hafver forhverfvit it afkald af en ved nafn P. N. i Kiøbnehafn, som kiendte sig for broder och nest arfving, hvilket afkald dog siden af vorre borgemestere och raad udi Kiøbnehafn er unøg-

actig kiendt och underdømbt, och L. I. icke derefter hafver bevist nogen andre arfvinge end de [at vere], saa L. H.s och hans medarfvinge derofver hafver bekommit eskning ofver L. I. til Flackebiergs herridsting och Siælandsfar landsting, och saeme eskning endnu staar ved sin fulde mact och uroggit, da bør L. H. och hans medarfvinge videre at komme til vor och rigens forfølning ofver L. I., som de den nu sluppit hafver, emeden och ald den stund samme herridstings och landstings eskning stander ved deris fulde magt.“ (Slagelse.) *Rdb. 1597 —1609, 24—27.*

28. april. Knud Venstermand til Finstrupgaard forfulgte ved T. N. som fuldmægtig Erik Bilde Stenssen til Kiersgaard til at fyllestgöre en vor og vort råds dom (fr.), udgivet sidste herredag[1]), og beviste med Hans Urne til Dreibygaard og Frants Brockenhus til Voldersløf deres kundskab, at han havde ladet tilbyde ham sine penge. E. B. mødte med pantebrevet og indlæg, hvorefter det gods, der var ham pantsat, ikke gav ham så meget i landgilde, som det var pantsat for, og K. V. burde være pligtig at holde sit pantebrev. Han påstod, at K. V. med urette havde erhvervet vor og rigens forfølgning over ham. T. N. svarede, at hans husbond altid havde været overbødig, at betale ham pantebrevet med al efterstandendes landgilde og endnu var det. E. B. var villig til at annamme pengene, men pantebrevet kunde han ikke miste, ti han havde videre tiltale til K. V., fordi han havde pantsat ham videre end bønderne gav landgilde. T. N. var villig til også at udrede dette og gjorde påstand på kost og tæring. Dom: „Efterdi vi befinde dennom paa baade sider at ville rette for [sig] och tilbiude at fuldgiøre, hvis den vor dom, som i Kiøbnehafn sidst forleden herredage udgangen er, indholder och formaar, da tilfinder vi K. V. til at erlegge och betale samme pantependinge enten paa Kiersgaard eller E. Bildis verneting med hvis ydermere skyld, svin och fodernødspendinge,

som hans pantebref om formelder, som bønderne erre indskrefne for videre end, de skylder for saa mange aaringer, som E. B. rester, och E. B. da plictig at levere pantebrefvit fra sig och lade hannom godsit følge och det inden i dag sex uger, saa frempt K. V. icke da skal tage vor och rigens forfølling, som hand den nu sluppit hafver, och E. B. der emod til Salling herridsting at udrette til K. V. hvis kost och tæring, skadegield, ect, arbed och andit uvist, saa som efter samme vor doms liudelse och efter rigens ret skielligen och med rette kand paaregnis, for hand hannom samme gaarde efter hans louglig kiendeløsning forholdit hafver, och det inden sex uger.“ (Herlufsholm). *Rdb. 1597 —1609, 27—30.*

[1]) *Den 27. juni 1598, se ovfr. s. 210—11.*

9. juni. Erik Bilde til Kiersgaard forfulgte ved J. N. som fuldmægtig Knud Venstermand til Findstrupgaard til at udlægge 18 daler som rest af 24 daler, efter et håndskrift, (fr.), som K. V. havde udgivet og E. B. tilkøbt sig af J. O., og hvorpå stod tegnet, at der var betalt 6 daler. T. N. mødte for K. V. og berettede, at der var betalt 9 daler på håndskriftet, om det end var solgt E. B. for 18 daler; han fremlagde 2 tingsvidner, at nogle havde hørt J. O. bekende, at han havde bekommet 9 daler på håndskriftet; pengene havde været tilbudt E. B., som af det ene tingsvidne kunde forfares; T. N. havde siden til landsting budt sig i rette mod æskningen og tilbudt at betale, men der var ingen tilstæde, og K. V. blev da ved dom af 9. septbr. 1598 (fr.) frifundet for æskningen. J. N. henholdt sig til, at håndskriftet var givet i betaling for 18 daler og kun kvitteret for 6 daler, K. V. burde betale kost og tæring. T. N. svarede, at den æskning, som gik til landstinget, efter at K. V. var fri dömt for den förste æskning, havde denne intet varsel fåt for, den var derfor ikke lovlig, og K. V. burde være kvit for forfølgningen. J. N. påstod, at to mænd inden tinge havde hjemlet, at K. V. havde fåt lovlig varsel,

Lanfrey, P., Napoleon den Førstes Historie. Oversat fra Fransk af N. Bache. Første—femte Bind. 17 Kr. 50 Øre.

Lov, Kong Christian den Femtis danske. Ved Justitsministeriets Omsorg, under det juridiske Fakultets Tilsyn udgivet af V. A. Secher. Indb. 3 Kr.

Mejborg, R., borgerlige Huse, særlig Kjøbenhavns Professor-Residentser. 1540—1630. 2 Kr.

Modus confitendi. De passione Domini. Et tabt dansk Skrift fra c. 1500. Udgivet paany af C. Bruun. 1 Kr. 25 Øre.

Nielsen, O., Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse. Første Del: Kjøbenhavn i Middelalderen. Med en lithograferet Grundtegning. 5 Kr.

— — — Anden Dels første Hefte: Kjøbenhavns Historie indtil Reformationens Indførelse. Med 2 Træsnit. 2 Kr. 50 Øre.

— — — Tredie Dels første—andet Hefte: Kjøbenhavn i Aarene 1536—1660. Første Dels første—andet Hefte. Med 8 Træsnit. 2 Kr. 50 Øre.

— Liber cencus Daniæ. Kong Valdemar den Andens Jordebog, udgivet og oplyst. 6 Kr. 75 Øre.

Paludan-Müller, C., Sagnet om den himmelfaldne Danebrogsfane. 75 Øre.

Paludan-Müller, J., Gullands Forhold til Danmark og Sverrig i det 14., 15. og 16. Aarhundrede. En historisk Monografi. Efter Forfatterens Død udgivet af C. Paludan-Müller. Med Portræt og Kort. 2 Kr.

Reinhardt, C. E. F., Valdemar Atterdag og hans Kongegjerning. Med et Tillæg af hidtil utrykte Diplomer. 9 Kr.

Rørdam, H. F., Mester Jørgen Jensen Sadolin, Fyns Stifts Reformator og første evangeliske Biskop. 2 Kr.

— fra Universitetets Fortid. Med Universitetets ældste Sigil. 2 Kr. 50 Øre.

Samling af Reskripter, Resolutioner samt kollegiale og ministerielle Skrivelser af mere almindelig Interesse fra 1660—1860. Udgiven af T. Linde, P. Schjørring og O. Algreen-Ussing. Første—andet Bind. 25 Kr.

Samlinger, kirkehistoriske, udgivne af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. Første Række. Ved L. N. Helveg. Andet Binds andet—fjerde Hefte. 4 Kr. 65 Øre. (Første Bind og andet Binds 1ste Hefte udsolgt.)

— Anden Række. Ved H. F. Rørdam. Ogsaa med Titel: Ny kirkehistoriske Samlinger. Første—sjette Bind à 8 Kr.

— Tredje Række. Ved H. F. Rørdam. Første—andet Bind à 8 Kr. Tredje Binds første—tredje Hefte à 2 Kr.

Secher, V. A., om teksterne af kong Kristian den femtes danske lov og lovens udgivelse. 50 Øre.

Steenstrup, J. J. S., Harald Haardraades Tog til Limfjorden og Limfjordens Tilstand i XI. Aarhundrede. En Undersøgelse. Med 1 Kort. 2 Kr.

Thorsøe, A., Kong Frederik den Femtes Ungdom og Thronbestigelse. Et historisk Omrids. 1 Kr. 35 Øre.

Ugeskrift for Retsvæsen. Aarg. 1867—75. (109 Kr.) 60 Kr. 1876—80 à 14 Kr. pr. Aargang.

Worsaae, J. J. A., de Danskes Kultur i Vikingetiden. Med 29 Afbildninger. 1 Kr.

SAMLING

AF

KONGENS RETTERTINGS DOMME

MED UNDERSTØTTELSE AF KULTUSMINISTERIET

UDGIVNE AF

V. A. SECHER.

Blandt historikere og retshistorikere har der længe kun været én mening om ønskeligheden af, at de på kongens retterting afsagte domme kunde blive i mere omfattende grad tilgængelig end hidtil. Kopibøgerne, hvori de siden reformationstiden ere blevne indførte, ere til dels dårlig skrevne, dels give de dommene med hele deres indledningers vidtløftighed, som gör det vanskeligt uden stort arbejde, at få forestilling om, hvorvidt en dom har noget for det specielle æmne anvendeligt indhold. Rosenvinges bekendte »udvalg af gamle danske domme« i 4 bind når kun til 1595 og har på langt nær ikke en gang fåt det vigtigste med. Idet nu den udgave, på hvilken herved indbydes til subskription, stillede sig det som opgave, at fyldestgöre de krav der fra historisk, juridisk og sproglig side måtte være at stille til en udgave af dommene, blev det klart, at en betydelig forkortning af det foreliggende omfattende stof måtte finde sted, hvis det overhovedet skulde blive muligt, at få dommene i det hele udgivne, og man ikke vilde nöjes med et nyt mere eller mindre vilkårligt og utilfredsstillende »udvalg«. Efter som de enkelte domme derfor syntes af vigtighed, har en större eller mindre udeladelse af det rent formularmæssige eller betydningsløse, ligesom også en afkortning i den i det 16—17de århundrede så regelløse retskrivning dog kun efter bestemte, nöje præciserede principer fundet sted, men om disse forhold henvises til den indledning, som vil følge med 1. Bind. Det almindelige princip har været, at intet af nogen historisk, kulturhistorisk, juridisk, topografisk eller sproglig betydning skulde blive udeladt. De domme, som ville blive optagne, ville angå det tidligere danske rige, derunder Skåne, Halland og Blekingen, hvorimod de norske domme mere passende ville kunne danne en samling for sig. For straks at kunne bringe så meget nyt som muligt, besluttedes det först at tage fat på dommene fra 1595, det år da Rosenvinges »udvalg« stanser, og til 1660.

Såfremt den offenlige understøttelse måtte vedvare, vil samlingen af kongens retterting s domme udkomme med omtrent 20 ark om året i hæfter på 9—10 ark til en Pris af 25 øre pr. ark. Omtrent 40 ark ville udgöre ét bind, som vil blive forsynet med navne- og sagregister og en kortfattet ordfortegnelse med forklaring.

København, i Maj 1881.

G. E. C. GAD.

Af forkortelser mærkes: S. l. = skånske lov; J. l. = jyske lov; V. s. l. = Valdemars sællandske og E. s. l. = Eriks sællandske lov; Hdb. = herredagsdombog; Rdb. = rigens dombog; (fr.) efter et dokument betegner, at det blev fremlagt i retten; Fr. i begyndelsen af domsgengivelserne = fraværende ɔ: ikke deltagende i den pågældende doms afsigelse.

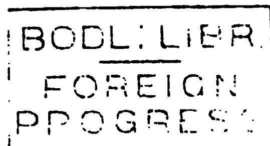
SAMLING

AF

KONGENS RETTERTINGS DOMME

UDGIVNE AF

V. A. SECHER.

MED UNDERSTØTTELSE AF

MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET.

Dania

TREDIE HÆFTE.

KØBENHAVN.

FORLAGT AF G. E. C. GAD.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1882.

i hvert fald burde han have forfulgt dette hjemme. Dom: „Efterdi rigens ret[1]) formeller, at den, som vil rette for sig, bør ingen forfølling at ofvergaa, och K. V.s fogid hafde pendinge her tilstæde idag och vilde rette paa hans hosbonds vegne, saa vel som hand och tilforn hafde værit ofverbødig hiemme at ville rette, da tilfinder vi hannom inden idag sex uger hiemme til hans værneting at udrede til E. B., hvis som endnu staar tilbage ubetalt af samme handskrift, derhoes skiellig, christelig och billig kost och tæring for hans forsømmelse, at hand sig eskning hafver ladit ofvergange, och det emeden och ald den stund samme herridstings och landstingseskning staar ved sin fulde mact; men som T. N. formener sin hosbond K. V. ikke til samme landstingseskning at hafve faait varsel, och den ligevel stet at være, icke heller hannom af dommeren at være lagt nogen laugdage forre efter hans forrige tilbud, men emod hans dom och frifinding atter at være eskning paastet, da hvem derom paaskader enten om varsel, eskning eller dom, hand den sag at forfølge, som det sig bør; findis da for[ne] eskning ulouglig, da K. V. fri for den kost och tæring, och hvem det vil røgge, hand røgge sig det, som det sig bør, och E. B. midlertid at stande udi vor och rigens forfølling, som hand den sluppit hafver." (Kiøbnehafn.) *Rdb. 30—33.*

1) *Fr. 19. mars 1282 § 3, jfr. ovfr. s. 40.*

15. avg. Jens Gertssen, borger i Assens, bød sig på egne og Bonde Envoldssens og Hans Lundis sstds. deres vegne i rette mod et genbrev, udtaget mod deres forfølgning i en arvetrætte af Oluf Bager, borger i Odense, Niels Bang og Rasmus Jørgenssen, borgere i Bogense, og forbiede hos os i tre dage og bød sig hver dag i rette, skönt han ej burde forbie uden förste dags solgang[1]). Indstævnte mødte ikke og mæltes derfor nu nederfældig. (Biersgaard i Skåne.) *Rdb. 1597—1609, 33—35.*

[1]) *Således hedder det også i „Instrux at forfølge rigens diele“ o. s. v. Rosenvinges udg. s. 37.*

8. oktbr. Kort Anderssen, byfoged i Olborrig, forfulgte Lavrits Huszom, borger sstds., til at udlægge ham på vore vegne 24 daler, hvilke L. H. havde optinget for hos Manderup Parsberg „for den forseelse och løgten, han havde løgtet“ Christen Søfrenssen, rådmand sstds., hvilke penge K. A. ifølge M. P.s befaling skulde annamme og føre til regnskab. L. H. mødte og indvendte, at de vidnesbyrd, som havde vundet om samme løgten, havde vundet mod hverandre, ikke heller var der overgåt ham dom til at udgive samme penge. K. A. henholdt sig til, at der var overgåt L. H. forfølgning til byting og landsting, og at den endnu stod ved magt, han burde komme videre til sin forfølgning og L. H. betale kost og tæring. Dom: Da der er overgåt L. H. lovlig forfølgning, og den og delsbrevene endnu står ved magt, og L. H. ikke vil rette for sig, bör K. A. tage igen vor og rigens forfølgning. (Kiøbnehafn.) *Rdb. 1597—1609, 35—36.*

28. oktbr. *(Nærv. Lauge Urne til Beltebierg, landsdommer i Skåne.)* Jesper Vognssen til Hostrupgaard forfulgte ved fuldmægtig Søfren Nielsen i Stenbierggaard, fordi han forholdt ham nogle øksen, som han rettelig havde hjemmel til, og som ved herreds- og landstingsdomme (fr.) vare tilkendt ham, så og til efter et skriftligt register og en landstingsdoms lydelse, at betale 56 daler for kost og tæring. S. N. mødte og søgte med et par delsvinder (fr.) at göre gældende, at hans hjemmel til studene var bedre end J. V.s og påstod, at de burde følge hans hjemmel. Dom: Da der er er gåt endelige domme til landstinget, og samme øksen og kost og tæring er tildömt J. V., bör denne komme videre til sin forfølgning. (Kiøbnehafn.) *Rdb. 1597—1609, 36—39.*

5. novbr. Mogens Gøe til Bremmersvold forfulgte ved E. J. som fuldmægtig Jens Lavritssen, skrædder og borger i Nakskouf, til efter forskellige breve og domme (fr.) at udlægge 200 gylden lybsk mønt med kost og tæring. For indstævnte mødte L. J. og berettede, at sagen hang i rette til landsting, idet der var taget stævning over æskningen, og det för M. G. forhvervet vore og rigens breve, hvad han beviste med stævningen af 21. avgust. E. J. svarede og beviste med bevilling af 25. septbr., at J. L. havde til landstinget afstât al rettergang der til landstinget, indtil sagen var ordelt for rigens kansler. Dom: „Efterdi vi befinder landstingsstefning at være tagen ofver forne byfogids eskning, førend vorre och rigens laugdagsbrefve erre forhverfvit och brut, och intet endeligt til landsting udi hofvidsaggen endnu at være dømt, och ingen sager bør efter vor reces[1]) at indkomme for os, før de er ordelt til byting, herredsting och landsting, da bør forne sag her udi rigens ret saa længe at hvile och opstaa, indtil hiemme til Lollandsfar landsting blifver dømt efter udgifne stefnings liudelse, och der hiemme først paakiendis, om samme byfogids domb och eskning er saa louglig forhverfvit, at de bør ved mact at blifve, men kand J. L. da icke røgge samme eskning eller hofvidsag och dom, da M. Gøe derefter at komme til sin forfølling, som hand den sluppit hafver.“ (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 39—42.*

[1]) *Rec. 1558 § 8, 1576 § 1.*

1. decbr. Jens Mickelssen, borger i Lund, forfulgte efter den ham ved vor og rigens dom af 4. decbr. 1598[1]) (fr.) givne anvisning Karinne Clavsdaatter, afg. Hendrik skrifvers enke sstds., til at udrede den bekostning, tæring og skade, han var kommit i. Vel havde hun hos byfogden ladet nederlægge en sum penge, som var hovedsagen, de omtrættede, men kost og tæring formente hun ikke at være ham pligtig. K. C. mødte med indlæg, hvorefter hun, som hun med tingsvidne af

Lunde byting beviste, havde tilbudt ham hovedsummen, som han ikke vilde modtage, og billig kost og tæring; kost og tæring var ikke heller tildömt ham. ligeså lidt som der gåt æskning til landsting; J. M. burde ligeså vel have æsket til landsting, som til byting[2]). Forfølgningen var derfor ikke lovlig; da hovedsummen var udredet, burde hun være kvit for videre kost og tæring. J. M. svarede, „at det vor brugeligt her i riget, at naar nogen forfuldis i kiøbstæderne, eskedis alleniste i kiøbstæderne och icke til landsting, och derefter gafs forføl-ling; mente dersom nogen videre til landsting vilde eske, skede kun til ofverflod, och icke det forpligt at giøre, samme hans eskning och endnu stod ved sin fulde mact ustefnt, de och vel hafde tilbødit hannom kost og tæring, men intet vilde frem-legge, mente fordi hans forfølling louglig och ret at være for-fult och burde ved mact at blifve", og at hun, da hun havde siddet retten overhørig, var ham kost og tæring pligtig. Dom: „Efterdi K. Clavsdaatter icke hafver efterkommit den skriftlig contract, J. M. och hinde emellom gangit er, och hand fordi hafver værit foraarsagit hinde med eskning at søge och derefter hafver forhverfvit vorre och rigens laugdagsbrefve ofver hinde, och er indkommen med hende i rigens dele, da bør hun efter rigens ret[3]) at gifve hannom billig och skiellig kost og tæring, och efterdi hun til hindis verneting, saa vel som endnu hafver værit och er ofverbødig at rette for sig, hvis uvildige danne-mend kand kiende billigt och ret er, och den som vil rette for sig, bør icke videre forfølling at ofvergaa[4]), da bør de igien at hiemkomme til deris verneting och hinde plictig der at udlegge hannom billig kost och tæring, och efterdi hun for-mener hannom mere at fordre end hand billigen kunde hende paaregne, hafver vi for gaat anset, at vorre borgemester och raad i vor kiøbsted Lund skulle hans opskrefne register ofver-veie och kiende, om det er saa billigen opskrefven som det sig bør, og hende plictig efter deris sigelse hannom at fornøie och det inden idag sex uger eller hannom da at tage vor och

rigens forfølling, som hand den sluppit hafver". (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 42—45.*

[1]) Se ovfr. s. 245. [2]) Da dommen ikke tager hensyn til denne indvending, må det forholde sig som i J. Mikkelssens svar angivet. Når han derfor under den forrige forfølgning havde æsket til rådhus og landsting, se ovfr. s. 246, har han altså gjort dette, som han siger, „til overflod". Bestemmelse om at æskning til landsting er unødvendig, når der er æsket til byting, findes i Rigens ret og dele 1621 § 11, men derimod ikke i: „Instrux at forfølge rigens diele" o. s. v. Rosenvinges udg. s. 37. [3]) Rigens ret og dele 1621 § 74. [4]) Fr. 19. mars 1282 § 3, jfr. ovfr. s. 40.

11. decbr. *(Nærv. Lauge Beck til Førsløf, landsdommer i Sælland, Johan Urne til Valsøe.)* Herman van Dellden, borger i København, forfulgte Hans Ellerding af Norge til at fyldestgöre borgemester og råds dom, og var det i går deres rette 6. uge tægtedag, og vi da optog sagen til idag. H. v. D. i rette lagde indlæg, hvorefter Peder Bagge til Holme og H. Ellerding 1595 havde givet ham skriftlig fuldmagt til på et deres fælles skib på 250 læsters dragt, som den tid var indkommet i Seland, at forordne en skipper og ellers at göre, som ham syntes deres gavn kunde være, hvilket han havde gjort, men nogen tid efter besluttede rederne at sælge skibet, og de sendte da H. E. som medreder med fuldmagt til Seland, hvor han fandt skibet beholden, men „formedelst at vanløcke tildrog sig, der skipperen skulde lade skibet ofverhalle och brade, er det omstørt och kommen til skade, hvorforre H. E. och P. Bagge hafde indbildit dennom" og mente, at de. mere end de andre redere, skulde søge opretning hos ham (H. v. D.[1]), skönt han havde handlet efter den fuldmagt af 5. juli 1595 (fr.), som de og Hans Borckenfeldt, hans medredere i Norge, havde givet ham, og et brev fra dem af samme dag (fr.). H. E. og P. B. vare derefter 1596 kommet til København og havde ham uvitterligt handlet med en anden deres medredere, Simon van

Salingen, om en spansk fragt, som skibet havde fortjænt, og i den kontrakt udelukket „hannom som nest den største redere for tre sexten parter, hand hafde med dennom i samme fract“, og siden den tid havde de uden hensyn til dem imellem gangne domme forholdt ham hans ret: först hans anpart af 4000 gylden, for hvilke H. E. havde solgt skibet i Seland, der det var omstørt, dernæst en sum penge, som han havde forstrakt til skibets behov, hans part ifølge borgemester og råds dom (fr.) af 33 store læster spansk salt, som de i Helsingøer havde annammet imod hans minde, endelig „en naarest for nogen skøt, som laa paa samme skib och os vor betalt“, hvilke fire species skulde strække sig over 1700 daler, hvoraf H. E. efter danemænds afregning burde betale 217½ daler, og skade og nærings forsømmelse vilde desuden beløbe sig til over 1500 daler. Han (H. v. D.) havde gærne villet lade sig nöje med søfarende købmænds sigelse, men H. E. havde „ald billig handel udslagit“. Efter at der var overgåt ham æskning, havde han kun tilbudt 25 daler 1 mrk. 4 sk., som han havde indsat i retten. H. Ellerding mødte og vilde ikke betale mere for sin part end disse penge, da H. v. Dellden formenlig kun ejede én sekstende part i skibet. H. v. D. svarede, at sagen ofte havde været for borgemester og råd, og at disse havde, som af deres dom kunde forfares, befundet den anderledes og tilforordnet gode søfarende købmænd her i byen, som havde overværet deres regning og handel og sammen med H. E. underskrevet regningen. H. E. burde efterkomme sin hånd og stå til rette for skade og nærings forsömmelse, og da P. Bagge af vor lavmand i Vigen var tildömt at klargöre samme sag her i København for danemænd, hvad han ikke havde efterkommet, så lidt som han havde agtet „den handtastning och løfte, hand til Axel Gyldenstiern, statholder udi Norge, giort hafde“, burde han være under samme forfølgning som H. E. og her i byen fornöje ham (H. v. D.). „Da hafve vi tilspurt H. E., om hand endnu vilde rette for sig idag, och intet hand

hafde her tilstæde at opbiude, hvormed hand kunde rette for sig uden alleniste stod paa de pendinge, som nedersat vor i retten, dermed formente sig at hafve betalt." Dom: „Efterdi vi befinder denne sag tit och ofte at hafve værit for vorre borgemestere och raad her udi Kiøbnehafn udi rette efter den indvisning af vor laugmand i Vigen giort er, idet hand hafver tildømpt H. E. her i Kiøbnehafn samme sag for dannemend at klar giøre, som och samme handel hafver ofverveiet och forordnit uvildige søfarendis kiøbmend, som derpaa hafde forstand, och deris regning och regnskab hafver ofverværit och giort och regnit dennom emellom, hvilken regning de hafver paa begge sider ladet dennom nøie med, idet de den med for^ne^ mend hafver underskrefvit och beløber sig efter for^ne^ regning H. E. for sin anpart tilkommer at udrette 217½ daler, och hand deremod kun hafver nederlagt i retten 25 daler 1 mrk. 4 sk., och fordi her at være endelig domme gangen udi hofvidsagen saa vel som om interesse och skadegield, at H. E. for sin anpart bør H. v. D. at betale, och efter samme domme och regning eskning at være hannom til bytingit her i Kiøbnehafn ofvergangen, hvorefter hand icke hafver rettit sig, men i saa maade værit retten ofverhørig, saa hand nu vor indkommen i rigens ret, och icke heller hand hafde i dag her nogit tilstæde, hvormed hand kunde rette for sig, da sagde vi saaledes derpaa af for rette, at H. E. i alle maade for sin anpart bør vorre borgemester och raads domme och for^ne^ dannemends regning at fuldgiøre och efterkomme, eftersom de i dennom self indholder, och H. v. D. videre at komme til vor och rigens forfølling, som hand den sluppit hafver, och det emeden och ald den stund, vorre borgemester och raads domme, samme regning och bytingseskning der efter gangen stander ved deris fulde mact; och H. E. for hand med uret hafver tagit gienbref i hans forfølling och paaført hannom videre tæring, plictig at igiengifve H. v. D. skiellig och billig kost och

tæring, siden hand er indkommen i rigens ret." (Kiøbnehafn.) *Rdb. 1597—1609, 45—50.*

[1]) *Formodenlig fordi de mente, at skaden var sket derved, at H. van Delden havde ansat en uduelig skipper.*

Kongens og rigens domme 1600.

---

18. jan. Anders Bøgvad, rådmand i Kolding, forfulgte (indlæg) Søfren Pederssen, borger sstds., til, da A. B. havde udlagt fjærde delen af Mette Peders gæld, at udrede ham hans hustru Anne Pedersdaatters arvelod efter sin moder Mette Peders, nemlig fjærdeparten af dennes toft sønden for Kolding ved Vonsild vej, som han har brugt siden hendes død 1594. Den 16. jan. var rette tægtedag, og blev da sagen optaget til idag. A. B. i rette lagde landstingsdom af 6. decbr. 1595, hvorefter enhver af börnene, da M. Peders kun var dem gæld skyldig, og der kun fandtes toften til at betale med, burde have sin gæld og part i toften, og hvad toften befandtes bedre end gælden burde lovlig skiftes. S. P. mødte med indlæg, hvorefter hans moder först havde lejet ham den toft og dernæst pantsat den til A. Bøgvad, fra hvem S. P. havde indløst den med 50 daler og $2^1/_2$ års rente, så han havde fåt den for et brugeligt pant og ikke længere for leje; desuden havde han forstrakt sin moder 62 daler 2 mrk. 7 sk., daleren til 3 mrk., og 89 gamle dalere; de 62 smaa daler havde han dog afstått og vilde ogsaa afstå toften, men da han havde ryddet den og begyndt at sætte stengærde om den, burde hans svoger först betale ham omkostningen hermed; dernæst burde hans pantepenge og hvad bryllupskost, hjemgave og andet, som hans søster havde „undfangit forloddis", udredes; vilde de ikke betale dette, var han også villig til at overtage toften efter vurdering for sit tilgodehavende

og udbetale det overskydende. A. Bøgvad i rette lagde forbudsbreve af Kolding byting og svarede, at S. P. til trods for disse havde vedblevet at bruge så vel sin som sine søstres part af toften; han burde betale kost og tæring. Dom: „Efterdi vor landsdommer hafver tilfundit alle Mette Peders arfvinge at tage deris gield udi for^ne^ toft, og S. P. self hafver samme toft i verge och brug, saa hand deraf kand self tage sin betalling, eftersom den er vurderit och derfor icke hafver sin gield hoes andre at fordre end sig self, och efter hand samme dom hafver siddit ofverhørig och brugt samme toft emod forbud efter tingsvindis liudelse och derfor til bytingit saa vel som til landsting er fordelt, da bør A. B. igien at komme til vor og rigens forfølling, som hand den nu sluppit hafver, emeden och ald den stund for^ne^ dom och delbrefve staar ved deris fulde mact", og S. P. betale kost og tæring, men hvis denne „formener sig nogen tiltale at kunde hafve til A. B. enten for brøllupskost, hiemgafve, bekostning paa samme toft med oprødning, stengierder eller andit, som hand sig paa beraaber forloddis at hafve giort, derom gaa for deris tilbørlig dommer hvis ret er." (Draxholm.) *Hdb. 1597—1609, 50—54.*

3. mars. Borkord Maasz, vor enspænder, forfulgte Anders Hvitfeldt til Snidstrup til at efterkomme en dom af Tøndersø herredsting den 8. mars 1599 (fr.), lydende, at A. H. burde stå ham til rette for den skade, han havde lidt, siden A. H. „uden rettergang med vold och velde skulle hafve ladit opbrut hans hafvegierde udenfor Halmsted østre broport och det af grunden ladet afføre", og dertil betale kost, tæring, skadegæld og brevpenge, som han havde bekostet på sagen; løverdag sidst forleden var deres rette sjætte uges tægtedag, men A. H. mødte ikke för nu idag. B. M. i rette lagde: 1. et gavebrev, givet ham og hans hustru Sophi Mogensdaatter af fru Margrete Hvitfeldt, som Erik Mogenssen til Bramsløcke og Clavs Monssen havde forseglet sammen med deres moder fru M. H., og som lød på hin have. 2. en kontrakt mellem A.

Hvitfeldt og Morten Mogenssen, lydende, at Arild Hvitfeldt til Odersberg, rigens kansler, Lauge Beck til Førsløf, landsdommer i Sælland, Lauge Urne til Beltebierge, landsdommer i Skåne, og Lauge Urne til Sellebierg havde således forhandlet dem imellem, at M. M. skulde beholde afgiften af Snidstrup mølle 1595 og B. Maasz den have udenfor Halmsted efter fru M. H.s brev, som blev udgivet för Anders H. købte Snidstrup. 3. dom af Hallandsfar landsting 15. Septbr. 1599, lydende, at da A. H. ikke har „rettet for sig eller giort nogen louglig undskylding for dennom, som det sig burde, da viste de icke A. H. at befri for vold, men finder hannom til at bøde fulde voldsbøder efter lougen og recessen“[1]). B. M. berettede derhos, at A. H. „hafde udi hans fraværilse ladit afbryde och bortføre, hvis giersil. hand samme hafve hafde med indvengit.“ Anders H. mødte med indlæg, hvorefter der ikke havde været ført syn eller granskning, som inden tinge havde vundet, at han havde gjort B. M. nogen afbræk på hans grund; sligt burde ham overbevises, men herredsfogdens dom havde taget hensyn til B. M.s egne ord og beretning; B. M. burde bevise, at der var gjort ham forhindring siden, forligelsen med M. M. blev ganget. Da han havde indstævnet herredsfogdens dom, havde landsdommeren gjort ham uret ved ikke at ville anse, hvad der stod i hans stævning, men „pludselig fundit samme herridstings dom ved mact och hannom til sin eskning“. Han i rette lagde sit skøde og påstod med urette at være indkommet i rigens ret. B. M. henholdt sig til, at han havde de fornødne domme og forfølgninger, og påstod at burde komme videre til sin forfølgning. „Da efter vi hafver paa begge sider forhørt samme sag, och paa det videre omkostning och pendingespilde motte forrekommis, hafver vi paa det flittigste lagt os der emellom dennom om samme trætte til mindelighed at forene och fordrage, hvilket de os paa begge sider efter lang underhandling hafver indrømmit“, og ere de af os i så måde forligte, at B. M. beholder den omtrættede have og A. H. giver ham for skade, kost og tæring

300 gamle daler, de 150 at betale den 14. mars i København, de 150 sstds. förstkommende scti. Hans dag, „hvorfor jeg Arild Hvitfeldt er blefven forlofver"; men hvad tiltale A. H. kan have til landsdommerne, er ham forbeholdt; hvis A. H. bliver forsömmelig herudi, da tager B. M. igen rigens forfølgning, som han nu har sluppet den, men hvis han holder hine terminer, „da skal alle rigens brefve, herridstingsdom och landstingsdom til rigens cantzeler ofverantvordis". (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 55—59.*

[1]) *Sk. l. § 87, Rec. 1558 § 25.*

17. mars. Clavs Lavritssen, borger i Assens, forfulgte ved C. M. i Gislinge som fuldmægtig Jens Pederssen, borger i Holbek, for varer, han havde udtaget hos ham og givet ham sit brev af 1584 (fr.) på, og som ikke vare betalte den tid, han skiltes fra sin husbond fru Tale Ullstand. J. P. mødte og berettede, at han havde udtaget de varer på fru T. U.s vegne, af hende havde han fåt endelig kvittans 1585 (fr.) som hendes foged på Flintholm og Katsløse, og hun burde derfor tiltales; C. L. havde tidligere ladet fordre en restbetaling hos ham, som var blevet ham betalt; når han derfor nu krævede en ny, var det med urette. C. M. svarede, at her lå J. P.s håndskrift for; hvis han havde betalt, inden han blev afskilt fra fru T. U., havde han vel fordret sin håndskrift igen; var der ham og fru T. U. noget imellem, kunde han søge hende. Efter at have forhørt samme sag, have vi lagt os derudi dem til mindelighed derom i mellem at forhandle, og har da C. M. for vor skyld bevilget, at det med forfølgningen må hvile og opstå til næste scti. Mikkelsdag, og midlertid skal J. P. søge fru T. U., om hun vil betale samme gæld, eller om han i andre måder kan stille C. L. tilfreds; sker det, vil C. L. „paa hans gode behag" eftergive ham kost og tæring, som beløb sig mere end 158 daler efter C. L.s register, men findes J. P. herudi forsömmelig, da tager C. L. sin forfølgning, som han nu har sluppet den. (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 60—62.*

24. maj. Ofve Bille til Lindvid forfulgte Knud Venstermand til Findstrupgaard til at efterkomme vor og rigens råds dom af 12.[1]) oktbr. 1599[2]). K. V. lod ved T. N. som fuldmægtig fremlægge: 1. indlæg, hvorefter O. B. og han havde lovet til Olluf Bager for Knud Bille; af denne gæld havde han betalt og fåt O. Billes kvittans for sin anpart af 606½ daler, men nu havde O. Bille underståt sig at kvittere de Banner både på hans og egne vegne og vilde beholde disse penge i betaling for det løfte, han (K. V.) og Marcus Bille havde lovet for O. B.s broder P. Bille, hvilket var uret, idet O. B. „ville tage sig til rette oc icke talle sig til rette“[3]). 2. Knud Billes og fru Birgitte Banners skadesløsbrev. 3. O. B.s kvittans. O. Bille svarede, at han ikke lod ham forfølge for den hovedsum eller skadegæld, men fordi han ikke havde indholdt indmaningen, hvorfor han af os og rigens råd var tildömt at stå til rette. K. V. burde betale kost og tæring. Dom: „Efterdi O. Bille alleniste hafver tagit vore oc rigens brefve ofver K. V. for at efterkomme och fyllistgiøre vor egen oc rigens raads domb, udi hvilken hand er tildømbt at staae til rette, for han ikke efter sit bref oc seigels liudelse hafver indeholdt for det løfte, hand hafver lofvit for Peder B., oc icke for det løfte, hand hafver lofvit for Knud B., som hand hafver fornøigit oc betallit O. B. efter hans kvitantsis liudelse“, og K. Venstermand dog har taget genbrev, bör O. B. igen tage vor og rigens forfølgning, og K. V. gengive ham kost og tæring efter rigens ret[4]). Men hvis han mener at have nogen rettergang til O. B., fordi han ham ubevist har kvitteret de Banner, da tiltale ham til sit værneting. (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 63—64.*

[1]) *Rdb.* 13. [2]) *Se ovfr. s. 269—70.* [3]) *J. l. 2,73.* [4]) *Rigens ret og dele 1621 § 74.*

2. juni. Knud Rud til Sandholt, embedsmand på vor gård i Odense, forfulgte ved P. J. som fuldmægtig Anne Ollufsdaatter, borgerske i Odense, fordi hun havde taget genbrev mod

vore og rigens lovdagsbreve, udtagne over hende og hendes husbond Christian Kier, for at de skulde betale 1452 gode daler efter C. Kiers skadesløsbrev af 1599 (fr.), hvilke penge K. Rud som forlover for C. K. ifølge kvittans af 10. jan. 1600 (fr.) havde betalt Arrild Hvitfeldt, råd og rigens kansler, for 7 læster rug, læsten til 100 daler, og 8 læster malt, læsten til 94 daler, som C. K. havde afkøbt A. H. A. Olufsdotter mødte med indlæg, hvori hun mente, at „efterdi hindes hosbond vor forreigst, saeme rug oc malt oc icke vor kommen hinde til beste, oc icke vor bevist, at det vor forvent til nogen brug, som vor kommen deris fellig til goede eller fordel i nogre maade, eller ladet hinde vide, hvorledis hand med saeme korns verd hafde sig forhandelit eller skicket udi nogre maade, oc efterdi hun paa saeme løfte ingen skadesløsbref hafde med hannem udgifvit, forseiglit eller underskrefvit, oc hinde ligevel udi hans fraaverelse er eskning ofvergangen for den hans kiøbsforhandeling oc brefs summa, formente det emoed retten at vere, om hinde vidre forfølling skulle ofvergaae, som kunde komme hinde til skade paa hindes arfve og eie, ti hun formente hindes hosbond icke kunde giøre hinde den eigendomb ufri, som hand icke lougligen kunde selge eller afhende, om hand vor hoes hinde udi boe oc fellig tilstede, satte fordi underdannigst udi rette, om samme forfølling vor saa louglig, at den burde at komme hinde til hinder eller skade paa hindes eigendomb“. Herimod fremlagde P. J. indlæg, hvorefter genbrevet var taget ulovlig, „efterdi bonde er bois verge, oc lougen formeller, at høstruen icke maa klage paa bundens gierning, emeden hand lefde“[1]; tilmed havde A. O. selv vedkendt sig gælden, hvad der bevistes med hendes missive (fr.) til Mogens Gøe; tilmed havde hun antaget sig sin husbonds gæld og deraf tilfredsstillet I. s. for korn, han samme tid fik af ham, og modtaget restancer; A. O. burde stå til rette for hovedgæld, skade, kost, tæring og interesse efter rigens ret. A. O. nægtede at have „forvissit“ I. s. nogen penge eller gæld; hvad hun havde ladet oppebære af „tilstandendis gield, formente hun at vere udfaait af hindis och icke af hans goeds“; hun

var overbødig at gælde såvidt, rørende gods kunde tilstrække. Dom: „Efterdi vi befinde eskning at vere A. O.s dotter saa vel som hindis hosbond C. K. ofvergangen til Odense byeting, oc vitterlig gield bør at betallis af fellids boe[2]), och intet hun fremlegger, hvormed hun vil rette for sig", så bör K. R. igen tage vor og rigens forfølgning. (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 64—67.*

[1]) *Sk. l. §. 15, som altså her anføres i en fynsk sag.* [2]) *Rec. 1558 § 53.*

26. juli. Eiler Qvidtzov til Løckisholsm, landsdommer i Fyn, forfulgte fru Anne Rantzov til Siøholm og hendes börn Mogens, Hans og Pofvil Skinkel, Gabriel Skinkels arvinger, til at udlægge ham 2000 daler hovedstol, som G. S. havde udtaget hos Hendrik von der Wisk til Glasøre, fra hvem E. Q. som forlover efter at være blevet manet derfor havde hjemløst hovedbrevet, og til at udlægge skade, kost og tæring. Fru A. R. lod ved fuldmægtig i rette lægge sit forsæt, hvorefter „pengene burde at vere opskrefven hindes hosbond oc hinde eller forlofverne, för de blefve erlagde, oc derforre heller ingen skade at kunde hinde med rette paaslaais, som hand self hafver volt sig, item formente hannom at hafve annammit en mølle oc nogit andet goeds til underpant", hvilket E. Q. nægtede og gav til kende, at nogen kirkeværge med rigens ret skulde være blevet indført i den mølle. Dom: Da der er overgåt de indstævnte æskning, og det er deres vitterlige gæld, som E. Q. har lovet for og måttet betale, og fru A. R. intet fremlægger, hvormed hun vil rette for sig, bör E. Q. komme til vor og rigens forfølgning, og fru A. R. betale kost og tæring, som han har gjort, siden sagen kom i rigens ret. (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 67—68.*

19. avg. Mats Erikssen, borgemester i Svenborg, bød sig ved fuldmægtig i rette mod genbrev, taget af Knud Vens-

termand til Findstrupgaard, som skulde fyldestgöre M. E. hans anpart af 281 daler, som hans broder salig Lave Venstermand var Anne Knudsdotter skyldig, og betale kost og tæring. Den 16. avg. var deres „rette siette ugge stefnedag", som da med opskrift for os på stævningen bevistes, og da bød M. E.s fuldmægtig sig i rette og har siden forbidet til idag uden at hans vederpart er mødt; „da efterdi vor oc rigens ret formeller, at den, der tiltaller oc tager stefning, skal møde siette ugge dag oc biude sig udi rette med sin gienpart første dag, anden oc tredie; kommer dend anden icke och møder inden tredie dags soel gaar ned; da blifver hand nederfeldich, men dend, som tiltallis oc stefnis bør ei at forbide uden første dags soelgang; om dend, der tiltaller, icke møder, da vorder hand i lige maade nederfeldich", og K. V. ikke er mødt, ti mæle vi nu K. V. nederfældig for den vor stævning og ej oftere at tage genbrev i denne sag og M. E. fremdeles at forfølge sin sag med vor og rigens breve og K. V. pligtig efter rigens ret[1]) at igengive ham en skellig kost og tæring[2]). (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 68—69.*

[1]) Rigens ret og dele 1621 § 74. [2]) Formularen er en del forskellig fra den hos Rosenvinge: Om rigens ret og dele, s. 40 meddelte.

1. septbr. Gabriel Knudsen til Nordskouf forfulgte Rasmus Nielssen til at efterkomme vor og rigens råds dom af 20. oktbr. 1599[1]) og i rette lagde sit underskrevne register, hvorefter han for R. N.s „dregtighed og lange forhalling" med at sidde hin dom overhørig var kommet i kost og tæring for 161 daler 1 1/2 mrk. R. N. mødte og vilde „gierne hørsomlig" efterkomme dommen, kun begærede han, at G. K. vilde lindre samme kost og tæring. Da lagde vi os der imellem dennom derom at forlige, og bleve de så forente, at R. N. skal give G. K. overalt 100 daler inden 6 uger og stille ham forvaring, vissen og loven efter G. K.s egen vilje og gode nöje; betaler R. N.

ikke til hin termin, kommer G. K. igen til vor og rigens forfølgning. (Draxholm.) *Rdb. 1597—1600, 70—71.*

[1]) *Se ovfr. s. 299—300.*

16. septbr. Fredrik Qvidtzov til Qvidtzovholm og Eiller Qvidtzov til Løckisholm og deres medarvinger så og Jacob Rosenkrantz til Kierstrup bød sig ved fuldmægtig i rette mod genbrev, taget af fru Anne Randzov til Siøholm og hendes börn Mogens, Hans og Pofvel Skinkel, Gabriel Skinkels arvinger, som skulde fyldestgöre sagsøgerne for 2000 daler hovedstol og 140 daler rente efter et hovedbrev, som afg. Jørgen Qvidtzov og J. Rosenkrands have været i for G. S. til Frederik Brede og de have indløst, og betale kost og tæring. Indstævnte mødte ikke og mæltes nederfældig *efter formularen ovfr. s. 319.* (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 71—72.*

23. septbr. Gabriel Knudssen til Kringerup og Christian Knudssen til Skienderup bød sig ved fuldmægtig i rette mod genbrev. taget af de samme, som skulde fyldestgöre dem 2000 daler hovedstol og 100 daler rente efter et hovedbrev, som afg. Gabriel Skinkel havde givet Hendrik von der Wisch og de havde indløst, og betale kost og tæring. Indstævnte mødte ikke og mæltes nederfældig *efter formularen ovfr. s. 319.* (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 72—73.*

5. (!) septbr. Pofvil Nielssen, rådmand i Odense, forfulgte Anders Hvitfeldt til Snidstrup til at efterkomme vor og rigens råds dom af 20. oktbr. 1599[1]) (fr.); imorgen var deres rette sjæte uge stævnedag, men de bevilgede dog at gå i rette idag. P. N. berettede, at der 1593 var gåt dem en kontrakt imellem om „en skibspart, hand (P. N.) hafde affrachtit hannom (A. H.) til Varøen“, men da hans bud er opkommet med hans gods, var skibet ikke tilstæde, så det i tide kunde fuldende vejen, hvorover han havde lidt stor skade. Han havde ind-

stævnet A. H. for os og vort råd til den almindelige herredag 1595. hvor da A. H. ved fuldmægtig havde indgåt en forpligt om at møde til næste almindelige herredag, som han dog ikke holdt. P. N. i rette lagde nu adskillige breve, deriblandt sit skibsfolks kundskab, at da han havde opsendt sit gods til A. H., var skibet ikke tilstæde. A. H. lod ved fuldmægtig i rette lægge indlæg, hvorefter hin vor egen stævning, efter hvilken vor dom er forhvervet, ikke var blevet læst for ham eller hans folk eller forkyndt efter recessens lydelse[2]); dommen var derfor forhvervet med underfundighed. Når han ikke havde holdt sit brev og segl, var det, fordi P. Nielssen ikke havde holdt sit, idet de varer ikke bleve fundet på hans skib, som hans skrivelse omformælder, men kun 5 læster 5 tdr. danst øl, $^{1}/_{2}$ læst mel, 8 tdr. brød, 1 tde. mjød, $2^{1}/_{2}$ tde. kød, $1^{1}/_{2}$ tde. gryn, 3 fdg. brændevin, $^{1}/_{2}$ læst salt med „andit smaatingist" og kun 4 daler pendinge, hvoraf A. H. skulde tage 50 daler og halv fragt, hvad han dog ikke havde gjort, men ladet P. N.s tjænere selv beholde dem. Når skibet ikke kom til Varø, var det hans tjæners egen skyld, som ikke vilde løbe derind, fordi han ikke mente at have varer, der dér vare tjænlige; havde han der lidt nogen skade, var det hans egen tjæners, men ikke A. H.s skyld; desuden var det „icke dend sag, som for os burde at indstefnis, men for søefarne mend". Han i rette lagde P. N.s tjæners H. A.s bekendelse om den skibshandel og det pas af 5. maj 1595, han havde medgivet skipperen. P. N. svarede, at han ofte havde været overbødig at være under godtfolks sigelse, således som A. H.s forpligt formælder, men denne havde ikke mødt personlig tilstæde. Dom: „Efterdi vi befinde ingen domb at vere gangit i hofvidsagen, som er om samme skibshandel, men A. H. alleniste af os oc vort elskelige rigens raad at vere tildømbt at hafve tabit sagen och pligtich at stande P. N. til rette efter samme contract oc hans egen forpligts liudelse, indtil hand stefner paa nye oc kand sig derfor erklere, oc han nu lader frembbere atskillige brefve, hvormed hand

formener sig at ville bevise, samme skibsreigse icke for hans forsømmelse [at] vere bleven tilbage, da hafve vi indfundit dennom begge med hvis brefve oc bevis, de hafve emoed hverandre, for uvildige søefarne mend, som de enten self skal tilbevilge eller vor borgemester oc raad i vort kiøbted Kiøbnehaufn skal dennom tilforordne, oc dennom paa boede sider pligtich vere at møde for dennom i rette udi Kiøbnehaufn idag 6 ugger, som er dend 7. novembris førstkommendis, och hvis for[ne] 4 mend da kand kiende, at P. N. hafver lit nogen skade udi saeme skibshandel for A. H.s forsømmelse, oc de det taxerendis vorder, da hannom pligtich det strax at fornøige oc betale P. N.; hvis det icke sker, da P. N. igen at tage vor oc rigens forfølging, som hand den nu sluppit hafver". (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 73—76.*

[1]) *Se ovfr. s. 299.* [2]) *Rec. 1558 § 5.*

26. septbr. Marrine, Olluf Hanssens enke, i Odense forfulgte Anders Hvitfeldt til Snidstrup til at efterkomme vor og rigens råds dom af 22. juni 1593, hvorefter O. Hanssen burde sidde over regnskab med A. H. og hans medarvinger om nogle penge, som A. H.s fader og broder var blevet O. H. skyldig og arvingerne 1591 havde forpligtet sig til at betale. A. H. i rette lagde ved fuldmægtig indlæg, hvorefter hun krævede for meget af ham; han havde været til regnskab med O. H. i København og da bevist, at han på gælden havde betalt 100 daler, han var „overbødig at betale saa vide hans faders oc Lauge Hvitfeldts brefve formeller undtagendis 4 persiller, hvilke han ikke vilde vere stendig, medmindre L. H.s bevis derpaa findis"; omkostning vilde han ikke give sagsøgerne, med mindre han blev dömt dertil. Fra bægge sider i rette lagdes breve; M., O. H.s, i rette lagde desuden sin husbonds rigtige regnskabsbog og påstod sig tilkendt den kost og tæring, som var anvendt siden vor og rigens råds dom udgik. Dom: „Efterdi vi befinde en stoer vitløftighed at vere dennom

emellom om regnskab oc icke endnu tilfulde er klart giort, hvor megit afg. O. H.s arfvinger kand hafve at fordre af A. H. paa sin afg. faders oc broders Laugis vegne, hvis gield hand hafver sig tiltagit[1]) at betalle", da have vi optaget sagen til idag 6 uger; imidlertid skulle de være over regnskab med hverandre i danemænds nærværelse, som borgemester og råd i København skal tilforordne dem, og bægge møde i København den 6. novbr. förstkommende, og hvad da kan kendes. at A. H. bliver O. H.s hustru skyldig efter breve og regnskabsbog, det skal han straks betale eller have i hendes minde; sker det ikke, tager M. O. H.s igen vor og rigens forfølgning, og A. H. er desuden pligtig at betale hende kost og tæring siden sagen indkom i rigens ret. (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 77—79.*

[1]) *Hdb.* tiltallit.

10. oktbr. Peder Brade til Kroegholm forfulgte ved C. N. som fuldmægtig fru Sophia Pletz til Lindevold og forskellige bønder i Axelshofvid, Musebøl og Vindbyholt til at udlægge de bøder, de efter dom af Faxe herredsting 24. febr. 1598 (fr.) vare faldne for, „for de ulouglig hafde indgrøftet, staufrit oc indvengit" på de nævnte byers fang og fædrift, og fordi de ikke havde „afskaffit samme ulouglige grøfte, indvenger oc staufring". C. N. i rette lagde bl. a.: 1. tingsvidne af Faxe herredsting af 28. juli 1598, lydende, at „Lavrids hackelskierer" m. fl. vandt, at de mindedes i 20 år at „de venger, som kallis Bondgarnit", som fru S. P. har indtaget, lå til L. N.s gaard i Vindbyholt, til der kom iling på; så lagde han dem igen ud til fællesordrev, og nogen tid efter tog fru S. P. dem ind. 2. afsigt af 7. septbr. 1598 af 8 synsmænd, som være tiltagne „at siune oc se samme ofverdref, som ligger vesten op til Axelshofvid oc det venge, som kallis Bondgarnit, [som] omtrettis, och de efter siunlig forfaring efter deris taxis indholt hafver afsagt, at frue S. Pledz hafver nogit indtagit

af felids ordref; hvad heller hun bør saa lenge at nyde for sin fortaae oc grund, som de andre lodseigre, der gaais om, hvis ret er, men om det andet nye, hun hafver sig indtagen ifior, det hafver de icke vist hinde at benechte, da ligger det ude til fellig". Godske Lindenov mødte på sin moder fru S. P.s vegne med indlæg, hvorefter hun til sit værneting, da hun blev forfulgt med æskning, havde udlagt de 3 mrk.s bøder, og derfor burde æskning lige så lidt have overgåt hende som L. J., der blev kvitfundet for æskningen, da han til landstinget rettede for sig. P. Brahis foged burde ikke med rette optage samme bøder, da P. B.s tjænere så vel som hun „hafver inde af samme ordref og fellids eigendomb for deris fortaae oc paalob"; hun forfulgtes derfor med urette af dem, som ikke ret göre ville; dernæst havde hun udlagt det ny indgrøftede, og det lå endnu til fælles græs og vand; „disligeste efterdi hun hafver verit ofverbødig, at ville staae 13 oldinge, reb oc ret skift om samme eigendomb, saa vit enhver burde med rette, oc P. Brahis tiennere endnu hafver i haand oc hafvendis verge deraf, som andre, om enhver icke vil nøigis, formener hun at skiude sig til hindes verneting med de andre lodseigere". Derpå i rette lagdes et par domme. C. N. mente, at „dersom endskiønt kunde bevisis, at der en part af jorden kunde vere udlagt, dennom alligevel dermed icke at forbigaae hans hosbonds louglig tiltalle oc forfølging, med mindre det giøris bevisligt, altsammen at vere udlagt til fellig"; indstævnte burde stå ham til rette for skade, kost og tæring. Dom: Efterdi de indstævnte ere tildömte at afskaffe samme ulovlige grøft, ikke heller have udredet bøderne, de ere faldne for, og de have brugt samme indvenger, efter at de ere uddömte, og da der er overgåt dem æskning, bör P. Brade igen komme til vor og rigens forfølgning; men hvis fru S. P. mener, at P. B.s bønder så vel som hun og andre havde inde af samme ordrev, eftersom hun sig påberåber, derom gås så vidt lov og ret ere, når der lovlig medfares, som det sig bör. (Kiøpnehaufn.) *Rdb. 1597—1609, 80—84.*

20. oktbr. Christen Markvortssen, indbygger i Lund, forfulgte Hendrik skomager, borgemester i Lund, til at fyllestgöre ham efter hans håndskrift af 11. avg. 1597 (fr.). H. s. mødte og berettede, at han havde været overbødig, at ville udrede hovedstolen, förend 3. lovdagsbrev blev læst over ham, og begæret regnskab på rente og omkostning, hvilket C. M. ikke vilde lægge fra sig; han havde da med danemænd ladet göre ham tilbud, men C. M. havde slåt ham skadegæld og bekostning for höjt an; han vilde endnu rette for sig, så vidt billig kunde kendes. Dom: Efterdi H. s. såvel nu som tilforn er overbødig at fyldestgöre C. M. hovedstol og rente med skellig kost og tæring, da finde vi H. s. hjemme til sit værneting at rette for sig til idag 6 uger, kost og tæring så skelligen anslagen, som kristeligt kan kendes af danemænd, tingmænd og godtfolk; findes han heri forsömmelig, kommer C. M. videre til vor og rigens forfølgning. (Kiøpnehaufn.) *Rdb. 1597—1609, 84—85.*

7. decbr. Jomfru Ingeborg Bilde bød sig ved fuldmægtig i rette mod Christen Erikssen i Århus, som havde taget genbrev mod hendes forfølgning til at retgöre hende efter hans hovedbrevs lydelse samt for skade og forsömmelse. Indstævnte mødte ikke; han mæltes derfor nederfældig *efter formularen ovfr. s. 319.* (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 85—86.*

Kongens og rigens domme 1601.

---

9. febr. Clavs Bager, borgemester i Kiøge, gav på sin faders Olluf Bagers vegne tilkende, at det var 6. uge tægtedag efter vor og rigens opsættelse, som vi havde givet Jørgen Kaas til Gielskouf, som forfulgte O. Bager til at udlevere

nogle breve, udstædte af Emecke og Niels Kaas, som skulde være afbetalte, og C. B. bød sig nu i rette i denne sag, men J. K. mødte ikke. „Ti mæle vi nu J. K. nederfeldig for dend vor stefning och ei ofter at tage gienbref[1]) i dend sag, och O. B. for dend sag kvit at vere, och giorde C. B. sin æd her for os, at hand icke vidste rettere end forne brefve, registre oc udskrifter, som J. K. hafver ladet eske oc fordre“, vare overantvordet til J. K.s og hans søsters værge; men fandtes de endnu hos O. B. og J. K. var det begærendes, lovede han for vor underhandlings skyld, at give J. K. sit brev. at hine breve skulle være kasserede; den kost og tæring C. B. kunde fordre af J. K., fordi han ikke er mødt med „vor stefning“ 6. ugedagen efter vor og rigens opsættelse, haver C. B. afstået og eftergivet. (Valde i vort land Hallind.) *Rdb. 1597—1609, 86—87.*

[1]) *Denne vending er påfaldende, da dommen ellers viser, at det var J. Kaas, som var forfølgeren, og som havde taget 6 ugers stævning; det var således O. H., som havde taget „genbrev“, hvilken betegnelse kun bruges om det af den forfulgte mod lovdagsbrevene udtagne brev.*

2. maj. Kield Jull til Stubbergaard forfulgte Peder P. og Pofvil P. i Østrelyeby til efter Viborg landstingsdom at stande ham til rette for „løignactig skudsmaal, de hafver frembsent til tinge“ og dermed forspilt ham sin ret, og M. J. og P. J., som efter samme dom ere fældte på deres fingre efter recessen[1]) og dömte til at stande til rette, fordi de „samme løignachtig skudsmaal hafver borrit til tinge“. For P. P. og P. P.[2]) mødte Jacob Høig til Trudsholm, embedsmand på Skifvehus, og berettede, at den dom, K. J. havde forhvervet, ikke var endelig, men kun lød „emeden de vidnesbiurd, handført hafde, stoede ved magt“; vidnesbyrdene vare stævnede til landsting, men der blev intet endelig dömt, fordi K. J. havde „ladet briude“ vore og rigens 15 dags lovdagsbrev, skönt landstingsstævningen blev læst for ham om søndagen, för han om Tirsdagen „loed bryde“ vore og rigens breve; för disse „ere blefven

brøtte", havde J. H. også indstævnet sagen til landsting, og den blev da opsat formedelst skudsmål. K. Jull svarede, at han ikke kunde vide, hvad brevene indeholdt, för de bleve „brøt, fordi de kom lugte" til ham; forfølgningen over M. J. og P. J. var gåt efter endelig dom, og den over P. P. og P. P. ikke mindre, da vidnesbyrdene stode ved magt; tilmed havde J. Høig selv efter samme dom og vidne ladet dömme dem fra sin boslod. Dom: Da landsdommerens dom over M. J. og P. J. er endelig, og de efter den ere fordelte til herredsting og landsting, og den og delsvidnerne stå ved magt, bör K. J. komme til vor og rigens forfølgning over dem, men da dommen over P. P. og P. P. er uendelig og kun lyder, emeden vidnesbyrdene stå ved magt, og J. H. formener at kunne göre dem ukraftig, have vi opsat sagen i 6 uger, og imidlertid indstævnes vidnesbyrdene og den uendelige dom[3]) til landsting; kan den da ikke dömmss magteløs, kommer K. J. igen til vor og rigens forfølgning. (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 87—90.*

[1]) *Rec. 1558 § 16.* [2]) *Der tales ikke om, hvorvidt M. J. og P. J. have mødt.* [3]) *Den var afsagt til landstinget.*

1. juni. Niels Bager, rådmand i Odense, forfulgte ved fuldmægtig Olluf Hanssens arvinger sstds. til at udlægge ham deres anpart af O. H.s gæld, „och vor nu udi dag deris ret siette uggis dag at møde i dend sag, som her for os bevist vor med vor sex uggers stefning; da fordi deris rette siette uggis tegte dag indfalt paa anden pindzedag, fant vi derpaa saa for rette, at efterdi paa saadane høitidelige dage hverken bør at holdis ting eller stefne emoed recessen[1]), och N. B. ligevel med vor oc rigens stefning hafver for os i retle stefnit O. H.s arfvinger idag, som er anden pindzedag at møde paa vort retterting, da bør O. H.s arfvinger for dend vor stefning kvit at vere, oc N. B. at tage paa nye rigens stefning, saa frembt hannom vidre derpaa skader, dog fordi vi formerke dennom regenskab at vere emellom, hafve vi for got anset och

befallit, at de dismidlertid ere ofver regnskab med hverandre udi uvillige dannemends nerverelse, som de enten self skal til bevilge eller vor borgemester og raad i vort kiøbsted Odense skal dennom tilforordne, och hvis de da kand kiende, at dend ene blifver den anden gield skyldich efter brefve, registre och rigtich regenskabsbøggers liudelse, da det at fornøige och betalle eller vidre vor och rigens stefning at brugis, och gaae derom, saa vidt loug och ret kand findes[2])". (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 90—91.*

[1]) *Rec. 1558 § 3.* [2]) *Se dom af 16. septbr. ndfr. s. 330.*

20. juli. Christoffer Jørgenssen skrifver, borger i Nyekiøbing, forfulgte ved fuldmægtig Morten Pederssen i Odense til at betale sig 212 daler $1^1/_2$ mrk. 5 sk., som hans fader P. M. var blevet C. J. s. hustrus forrige husbond Jens skrifver skyldig efter dennes optegnede register den stund, da P. M. var skriver paa Nyekiøbing slot, samt 45 daler, P. M. var blevet C. J. selv skyldig for lön i 3 år, han tjænte ham som underskriver i Nykiøbing og i Raufnsborg læn i Låland. M. P. mødte og svarede, at hint register kun var et løst register, ikke underskrevet af hans fader; tilmed var det ikke skrevet „med dag. tid oc termin, som et rigticht regnskab bør at vere"; ikke heller var det bevist, at han havde haft en søster ved navn Anne, om hvilken i registret en stor bekostning findes antegnet; han (M. P.) kunde ikke kræves for sådan bekostning; desuden var forfølgningen ikke endelig, men lød alleneste, emeden J. skrifvers og C. J.s register stå ved magt; sagen burde förat pådömmes til Lålandsfar landsting. C. J. lod til svar fremlægge indlæg, hvorefter registret ikke var et løst, men underskrevet med J. skrifvers hånd; M. P. burde afbevise, at noget derpå var betalt. Dom: Da der ikke er gåt endelig dom i hovedsagen, „om derefter kand eskis eller icke", og M. P. formener sig ellers at ske forkort, er ham til overflod forundt endnu 6 uger til at stævne samme register, og der om at gå

til Lålandsfar landsting inden 6 uger; kan han „icke røggit", da kommer C. J. videre til vor og rigens forfølgning. (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 91—93.*

31. juli. Morten Pederssen, borger i Odense, forfulgte Hans Mule sstds. til at udlægge ham „den gaard och voning udi Nergade i Odense, som P. skrifver formaals aatte oc tilhørde oc Jens Rydze fordum udi boede", som H. P. havde pantsat hans (M. P.s) værge Lavrids Paaske for 122 daler, som han (H. P.) var blevet denne paa M. P.s vegne skyldig, hvilken gård H. Mule tilholdt sig, og om hvilken han efter borgemester og råds dom skulde bevise, at den havde fulgt ham efter recessen[1]), hvis han ikke derpå kunde fremlægge nöjagtigt skøde. H. Mule lod ved fuldmægtig berette, at H. P. havde solgt ham hin gård i Nergade, modtaget fuld betaling for den og givet ham adkomstbrevene på den; den havde herefter fulgt ham i 22 år både för og efter H. P.s død, men aldrig M. P. eller dennes værge. Han beviste med tingsvidne af Odense byting 22. septbr. 1600, at han, som han af borgemester og råd var tildömt, havde ført bevis for sin ejendomsret, og mente, at M. P.s pantebrev ikke var lovlig, da det ikke var underskrevet eller forseglet og gården ikke heller havde fulgt pantet. M. Pederssen svarede, at pantebrevet var forseglet med H. Pederssens og borgemester Christoffer skrifvers signeter og lovlig blevet læst på Odense byting samme år, det blev udgivet; H. Mule havde 3 gange stævnet det til landsting uden selv at møde med stævningen, og derfor blev der ikke der kendt på det; tingsvidnet var vundet af H. M.s egen sön, det var aldrig för blevet brugt mod ham, og for det tilfældes skyld, at det skulde blive brugt, havde han altid haft stævning over det i forråd; da det ikke för var blevet brugt, burde det heller ikke her anses. Dom: „Efterdi vi befinde det pantebref, M. P.s formynder hafver forhverfvit paa samme gaard, nogle gange at hafve verit indstefnit til landsting, och dog ingen domb vi befinde derpaa

at vere udgangen, om det bör ved macht at blifve eller icke; disligiste efterdi vi befinde, at det tingsvinde, som H. M. hafver forhverfvit paa sin heft paa samme gaard icke at hafve verit for byefougden, førind hand saeme domb och eskning udgaf, da opsatte vi samme sag udi 6 ugger, och H. M. midlertid at indstefne samme pantebref, saa vel som och M. P. samme tingsvinde, hver for sin tilbørlig dommer, och der at paakiendis, om de bør ved magt at blifve eller icke. Dersom samme pantebref icke da kand ryggis och M. P. samme tingsvinde kand rygge oc ukraftich giøre“, tager han atter vor og rigens forfølgning. (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 93—96.*

[1]) *Rec. 1558 § 50.*

16. septbr. Niels Bager, rådmand i Odense, forfulgte[1]) ved sin broder Clavs Bager som fuldmægtig Olluf Hanssens arvinger til at betale deres anpart efter O. H.s håndskrift; i mandags var deres tægtedag,. og da blev sagen optaget til idag. C. B. i rette lagde nu vor og rigens dom af 1. juni[2]) og derhos en regning, som danemænd havde lignet dem imellem, af Odense rådhus 28. juli, hvorefter Marrine. O. Hanssens, og hendes börn blive N. B. skyldig efter æskningen 420 daler 2 mrk. 4 sk. og 1 læst malt, samt desuden 54 daler $7^1/_2$ sk. Anne Olufsdatter mødte og mente, at der altid havde været regnskab og handel mellem hendes fader og N. B., og de havde ikke altid taget kvittans, når de gjorde klart og afbetalte; hun påstod, at gælden var noksom betalt. Dom: Da parterne have været over rede og regnskab med hverandre for uvillige danemænd, som egenhændig have underskrevet regningen, hvorefter indstævnte er N. B. en sum penge skyldig, og da disse intet fremlægge, hvormed de kunde afbevise, at gælden er betalt, bör N. B. videre at komme til vor og rigens forfølgning. (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 96—98.*

[1]) *Forud for denne dom er ikke gåt anden end sædvanlig 6 ugers stævning.* [2]) *Se ovfr. s. 327—28.*

22. oktbr. Jomfru Ingeborg Bilde til Egede forfulgte ved fuldmægtig Jep Pederssen i Beckegaard til at udlægge og retgöre hende hovedgæld og faldsmål for 1 ørtug rug, 1 otting smör, $^{1}/_{2}$ brændsvin, $^{1}/_{2}$ mrk. pendinge, $5^{1}/_{2}$ daler, hans landgilde for 1599 og en restance, som ikke er forklaret. J. P. havde altid været hende en modvillig og uhørsom tjæner, og da han ikke til rette tid udredte sit landgilde, havde hun til Saufbro herredsting og Viborg landsting forhvervet fordelsbreve over ham, og siden rigens lovdagsbreve. J. P. mødte og svarede, at han ikke forvidste sig at have bevist jomfru I. B. „nogen uhørsom eller modvillighed"; det fordelsbrev, hun havde forhvervet, var dömt magteløs ved Viborg landstingsdom 25. apr. 1601 (fr.), og han burde derfor være kvit for hendes tiltale, og hun pligtig at betale kost og tæring. Dom: Da delsbrevet af Saufbro herredsting, hvorefter denne forfølgning er begyndt, er dömt magteløs til Viborg landsting, bör der ikke overgå J. P. nogen forfølgning i denne sag, så længe landstingsdommen står ved magt, med mindre han med nye delsbreve bliver lovligen forfulgt. (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 98—100.*

24. oktbr. Johan Stickmand, borger i Faaborg, forfulgte fru Mette Emiksdotter til Stensgaard med sin lovværge til at udlevere et brev på 589 daler, dateret 2. juli, som hun havde bekommet af hans formand[1]) afg. Hans Knudssen, og som hun havde forskrevet sig til at skaffe tilstæde uden dog at göre dette. Jørgen Kaas til Gielskouf mødte for fru M. E. og gav tilkende, at hint brev var en kvittans, som afg. fru Helvig Hardenberg til Arreskouf havde givet sin tjæner, afg. Hans Knudssen, for 589 daler, som han havde modtaget af Christen Maltissen på hendes vegne; han i rette lagde kvittansen og tilföjede, at den „er afg. Anders Maltissen tilkommen"; han var imidlertid død, og fru M. E. havde derfor ikke för kunnet få den tilstæde for efter sin forskrivning at udlevere

den; nu var hun overbødig at levere den fra sig, når J. Stickmand vilde skaffe hende sit udgivne brev igen. Kost og tæring, som J. S. lod fordre af hende, var hun ham ikke pligtig, da kvittansen ikke havde været i hendes men i A. M.s værge, og hun havde gjort kost og tæring lige så vel som han. Han havde og „ladet sig bemærke, at dersom" hun vilde give ham 50 daler, vilde han godvilligen afstå trætten, hvoraf noksom kunde erfares, at han forvidste sig samme gæld at være betalt; hun burde være kvit for J. S.s tiltale. Dom: „Efterdi fru M. E. fremblegger en frue H. H.s kvitants paa samme pendinge, som er 589 daler, som J. S. af hender lader udeske, da bør frue M. E. for den hans tiltalle kvit at vere. Hvad kost og teringe er anlangendis, efterdi J. S. mente sig den med rette at tilkomme efter hindes brefs liudelse, fordi hun hafde burt at fremblegge samme kvittantse før nu, oc hand derofver hafver giort kost og tering, oc J. Kaas deremoed mener, at hun ingen kost og tering er hannom pligtich, fordi hand skal hafve fordrit en betalt gield; saeme kvitanse och icke vor udi hindes verge, men udi A. M.s, oc sig paa sin sids, saa vel som hand at hafve giort kost oc tering, da bør de paa baade sider at lade kost och tering falde, oc kvitte med hverandre, dog hafver J. K. os underdannigst til villie oc for vor skyld bevilget paa hans mormoders vegne J. S. 15 daler, som skal fornøies hannom inden 6 ugger, efter dette brefs datum regnendis." (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 100—102.*

[1]) *Nemlig i ægteskab.*

27. oktbr. Niels Hanssen, rådmand i København, forfulgte Anne Hansdotter, Albret Christenssens enke, til at fyllestgöre sig borgemester og råds dom i København af 13. novbr. 1593 (fr.) lydende: „Eftersom N. Hanssen krefver A. Christenssen nogen efterstaaendis rente af, 1000 daller hofvidstoel med rente paa rente sambt interesse oc unkost, och A. C. deremoed beretter, at hafve hannom samme rente tilbudet, oc

hand dend da ikke annamme ville, sagde vi derpaa af for rette, at hvis rente af hofvidstoellen A. C. icke kand bevise at hafve betallit, er hand pligtich efter hans brefs liudelse at svare til, men hvad belanger rente paa rente, kunde vi billigen icke finde hannem pligtich vere den at udgifve, epterdi det her til dags icke hafver verit sedvanligt. Hvad yddermere anlanger et halft aars rente af hofvidstoellen fraan Michaelis anno 88 til paaske 89, befindes, at vi hafve tildømbt N. Hanssen indførsel udi for^ne^ gaard, da uden hand kand bevise A. Christenssen emoed samme voris domb hafver sat oc fortrøgt sig, er hand icke pligtich til samme halfve aars rente at svare; sammeledis eftersom N. H. ofver for^ne^ 1000 daler esker 265½ daler och 30 lod forgylt sølf efter Anders Dreszelbergs underskrefne seddels liudelse, och A. C. deremoed formener, saeme gield at vere afregnit, oc ingen slig anvisning at hafve giort, hafve vi den leiglighed ofverveiget och tilfundit A. C. inden sex uggers dag derpaa at giøre forklaring eller self svare til betalling.“ N. H. gjorde derhos påstand på rente og anden bevislig omkostning fra 1581 af. Morten Knudssen mødte på sin moders vegne og berettede, at der var anvist N. H. betaling hos afg. Christoffer Valckendrup efter Anders Dreszelbergs kundskab, lydende: „Dette skal Niels Pederssen[1]), burgemester i Kiøpnehafn, annamme af C. V. til Glorup kong. maits. rentemester paa A. C.s vegne anno 81: først for nogit guld, som C. fik, hver ungersk gylden 1½ daler, oc hver rinsk gylden 4½ mrk. beløb sig 123½ daler; forgylt sølf, som vor et belte oc en skie, veigede 30 lod; for klede, komb paa klædekammerit oc blef annammit af H. M. och vor 2 støcker engelst, støckit for 46 daler oc 10 støcker enket giørløst, støcket 5 daller, giør tilsammen 142 daller, summa 265½ daler, forgylt sølf 30 lod. A. D. med egen haand“. M. K. mente derfor, at N. H. burde søge sin betaling hos C. V.s arvinger, og hans moder være kvit for N. H.s tiltale. N. H. nægtede at kende noget til denne kontrakt og henholdt sig til sin dom. Dom: N. H. bör komme videre til

vor og rigens forfølgning og indstævnte fornöje ham for billig kost og tæring; hvis hende videre derpå skader, søge hun efter A. D.s kundskab sin betaling hos C. Valckendrups arvinger[2]). (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 102—5.*

[1]) *Hans enke havde ægtet Niels Hanssen, O. Nielsen: Købh. 3,231.* [2]) *Se Hdb. Konc. 1602, 114—117 ndfr.*

2. decbr. Mats Knudssen, indbygger i Odense, lod ved fuldmægtig berette, at han havde taget genbrev mod Knud Abraham i Eskelund, hans lovdagsbreve, og da denne ikke tog stævning, havde han selv taget den; han begærede nu, at der måtte vederfares ham, hvad rigens ret kunde ham tilholde, efterdi hans vederpart ikke var mødt. Knud Abraham mæltes nederfældig og ikke herefter at tage genbrev[1]) i den sag og pligtig at give M. K. kost og tæring efter rigens ret. (Draxholm.) *Rdb. 1597—1607, 105—5.*

[1]) *Jfr. herom ovfr. s. 326.*

Kongens og rigens råds domme 1602.

[Kongl. maits. och Danmarkis riges raads domme, som til herredagen anno 1602 er publiceret][1]).

[1]) *Over de under herredagen i apr. 1602 afsagte domme haves, som i indledningen omtalt, kun en protokol i koncept; af dennes tittelblad er ovenstående bemærkning taget, eftersom rækkefølgen af dommene ikke her som ved de foregående årgange domme indledes med en sammenfattende overskrift.*

12. apr. (*Nærv. kongen, „cantzler“*[1]), *P. Munk, S. Brahe, H. Belov, B. Rantzov, A. Hvitfeldt, H. Løcke, O. Rosenspar, C. Holck.)* Axel Rosenkrandz til Glemminge tiltalte (indlæg) sin broder Børre Rosenkrandz til Ørup for et løfte,

som de bægge med afg. Knud Grubbe havde været i for afg. Hans Speyll til fru Anne von Buckfeldt for 2000 daler hovedstol og 6 p. c. årlig rente, og som han havde måttet indløse med hovedstol og 10 p. c. årlig rente foruden skade, kost og tæring. Detlef von Alefeldt havde nemlig som hovedmand manet ham (A. R.) for hovedstol og rente, hvilket han af en god mening havde ladet sin broder vide, for at denne kunde erlægge sin anpart, og han havde tilskrevet hovedmanden om at lade pengene bestå til omslag, så at hver forlover kunde bringe sin part og de samtlig kunde indløse brevet og siden søge sin skade hos den, de havde lovet for; men så havde hans broder uden hensyn hertil og umanet indløst hovedbrevet og solgt det til en af deres medborgen og taget forvaring af denne for den hele sum; dernæst havde hans broder manet Melkor Ulffstand for hele summen og ikke for sin part som forlover, og af ham i lige måde taget forvaring for hele summen. Medens altså hans broder „icke ville lade dennom tilhobe indløse hofvitbrefvit, som sedvanligt i Danmark dertil hafver verit“, mente han, „hannom ingen macht at hafve nogen hans medborgen at mane videre end for sin anpart, men hofvidmanden, som pendingene udførte, aldene mechtig at vere sine borgen, en eller flere, for ald summen at mane epter hofvidbrefvens liudelse; derfor hans broder . . . . uret at hafve giort och plichtig vere hannom at stande til rette for sin anpart for hovidstol, rente, skade, kost och tæring, hand derofver fangit hafver, disligeste for sin skade, kost och tæring, hand derofver i mange maade lid og bekomid hafver.“ Børge R. lod ved fuldmægtig fremlægge følgende indlæg: „Er dette epterskrefne min gandz underdanigste svar och beretning emod min brodor A. R. til Gleming, som mig med kongl. maits. stefning til først almindelig berambt herredag for kgl. mait. och Danmarkis riges raad hafver ladit indstefne och mig beskyldet for en forløfte, jeg med hannom og flere gode mend for H. Speyll udlofvit hafver, hvilke[t] forløft hand formener mig forpligt at skulle vere en part at er-

lægge, hvilked jeg mente icke sedvonligt eller brugeligt nogen tid tilforn her udi riged at hafve verid mens formener, her udi riged om slig løfte och manelser at hafve verid holdit, hvilken som først blef manid och giorde udleg, dend skulde have macht och ret til at mane en af di andre forlofver, hvilken hannom løster, och saa hannom dermed kvit at vere, hvorepter jeg mig ochsaa hafver rettet och indløst H. S.s hofvidbref til mig och saa indmanit en min medforlofver Melkor Ullfstand igien, och hand, saa hafver mig fornøied och tilfredsstilled och flyd mig min hand och seil igien paa samme løfte, och formener mig derfor icke plichtig at vere ydermere dertil at svare i nogen maade, mens hvor min hand och seil findis, vil jeg vere ofverbødig til at epterkomme och fuldgiøre, som en erlig mand bør at giøre, saa ingen skal hafve mig derfor at beskylde i nogen maade. Udi lige maade formener jeg, om min broder hafver mig nogid med ret at beskylde i dend sag, at hand da først burde at besøge mig til mit herridsting og landsting, førend hand lader mig indstefne for kong. mait. och Danmarkis rigis raad, epter som recessen[2]) derom formelder, och setter epter slig forberørd leiglighed underdanigst udi alle rette, om jeg ikke bør for denne min broders stefning och tiltalle kvit at vere och nyde dend same ret, som om slig forløft och formanelse sedvanligt hafver verrid holden her udi riget til denne dag, och om min broder icke bør epter recessen[3]) at staa mig til rette for hvis kost og tæring, jeg epter slig hans stefning giort och lit hafver, och jeg gandske underdanigst herpaa er en retferdig sentents och dom begierendis, denne min fuldmechtig udi min fraverelse at motte meddeles. Actum Sønderskouf dend 28. martii anno 1602. Børge Rosenkrandz med egen hand".
Dom: „Hvad hofvidmanden belanger, som hafver udlaant samme pendinge, da maa hand mane forlofverne, en for alle, men belangendis forlofverne, efterdi de alle hafve lofvet samens, da bør de at lide alle sammen last och brast med hverandre och at udlægge alle sammens, hver for sin anpart bode i hofvidstolen och skadin

och B. R. udi same udleg och skade at fornøge sin broder saa vit hannom kand tilkomme.“ *Hdb. Konc. 1602, 1—3.*

[1]) *Kongens kansler, se ovfr. s. 201.* [2]) *Rec. 1558 § 5,8, Rec. 1576 § 1.* [3]) *Analogi af Rec. 1558 § 8 i slutn.?*

12. apr. *(Nærv. de samme, M. Parsberg.)* Jørgen Rasmussen, borger i Rudkiøbing, tiltalte fru Sophia Jull, Erik Norbyes enke. med sin lovværge for en dom, hendes afg. fader havde dömt til Langelands landsting 4. juli 1599 (fr.), lydende: „Efterdi at Marrine Nielsis ved 3 aar siden er komen udi trætte om den saeme gierd formiddelst en landstrygger ved naufn Erland, som komb fraan Lolland oc giorde sig til en spaamand oc med saadan sit skalkhed sig fremdrog eblant folk, hvilken sag[1]) paa dend tid for borgemester oc raad vor blefven forligt; dernest er det louglig for mig bevist inden landsting, at saeme E. hand vor udi J. Rasmussens hus siden, at hand denne trette oc digt M. Nielsis paaført hafde om saeme gierd, oc da vor M. N. begierendis, at J. R. ville med hinde lade E. sette ved sine ben oc hannom tiltalle for saadanne ord, som hand sagt hafde, hun ville staae dend halfve bekostning, hvilket J. R. icke vilde; dernest hafde M. N. sit erlige skudsmeal, som hun bekommit hafde, siden saeme trætte begyntis, louglig beseglit, at hun hafver handlit sig erlig oc christelig; dernest efterdi at denne første troldkvinde, som blef brent, ved naufn Marrine Hansis, hvilken som vor en berøgtit kvinde for hindes undskaf, tifveri oc trolddomb, oc blef først fengkligen anholden for tifverie, hvilket hun self bekiende, førend J. R. befattid sig med hinde oc gaf hinde sag for troldom; dernest, at hvis unt, som hun lofvit folk, det blef bevist inden tingi, at det dennom er vederfaren, oc M. N. vor inden tingi dend dag, M. H. blef dømbt til døde, och formanid hinde ved sin sallighed, at hun skulle sige hinde, udi hvad maader eller udi hvis gierninger hun vidste hinde at hafve bedrefvit nogen troldomb med hinde. oc M. Hansis dertil icke ville svare ander-

ledes end sagde: „gak oc stat hoes din mand", men hvis hun hafde sagt, det sagde hun dend tid, hun blev pint af bøddellen. For det tredie eftersom den anden troldkvinde, som blef brent ved naufn Kierstine, Peder Tyggissens, hun i sin pinsel hafde sambtøkt M. H.s beretning i saa maade, at de baade efter M. N.s begiering hafde giort J. Rasmussen skade paa sin urt oc brøgning oc derefter dend tid, hun blef ført til tingi oc hindes bekiendelse blef oplæst, da møtte M. N. til tingi, formanit hinde oc sagde: „Kierstine! efterdi du hafver tallit paa mig, som anlanger min heder oc ære, da beder jeg dig for dend guds skyld, som hafver skabt os baade, at du siger mig, hvor eller naar i hvad maade jeg hafver bedrefvit troldomb eller nogen uchristelig gierning med dig i nogen maade", da svarit K. P.s oc sagde, at hvis hun hafde sagt om hinde, det vor løigen; hun hafde sagt det, for de skulle icke pine hinde, hvilket er beskrefvit. Derefter tog J. Rasmussen K. Peders saeme dag ud af byefogdens hus oc holt hinde og bøddelen med i sit egit hus til dend neste tingdag derefter oc da igien førde hinde til tingi, oc da i lige maade møtte M. N. til tingi oc atter formanit hinde oc sagde hinde, at hun ville bestaae oc sige udi sandhed, om hun vidste nogen uchristelig gierning med hinde i nogre maade enten, at hun vor orsage at giøre J. R. skade paa hans gierd, eller andet, da svarid hun oc sagde: „Jeg kand ikke sige andet end det, jeg hafver sagt; det er beskrefvit"; efter saadan leiglighed, at M. Hansis hun hafde bekient, at hun hafde giort oc sambtøkt tifverie oc siden af bøddellen er pint til sin anden bekiendelse, oc K. Peders hun vor oc af bøddellen pint til hvis, hun bekient hafver, oc recessen[2]) formelder i det 18. capittel, at saadane misdedere, hvis de ville sige om nogen, skal icke staae til troendis; och saa efterdi at J. R. icke kunde bevise M. N. ofver, at hun hafver lovit hannom nogen uløcke, som er hannom i nogen maade vederfaren anderledis end med tvende trolkvinder, oc J. R. hafver haft noksom løcke til gierd paa urt oc øl, naar at hand imidlertid loed brygge paa andre steder end i

hans bryggers i det hus, han iboer, oc J. R. icke ville anderledis gifve M. Nielsis fuld sag oc skyld end epter de toe troldkvinder, som hans bogsed formelder, oc for^{ne} kirkenefninge hafver beret, at de icke der efter vidste med rette at kunde sverge M. N. den sag paa haand, førrind anderledis for dennom blifver bevist, vidste jeg icke, at saeme kirkenefninge[3]) hafver derudi giort uret". J. Rasmussen klagede over, at landsdommeren ikke havde villet indføre hans forsæt i dommen og mente, at hine tre kvinder „icke hafve verit udediske, der de sagde M. Nielsis til oc bekiende troldombs gierninger om hinde, efterdi de blefve dømbte til døde, siden de saeme bekiendelse giort hafde"; han havde hidstævnet N. Christenssen og i rette lagde nu indlæg, lydende, at landsdommeren havde „indført udi sin dom adskillige punkter, som icke vor i de nefningers tougsbref, som skulle vere hans vederpart til behielpning, som vor først, at den sag emellom hannom och N. Christenssen vor forligt for 3 aar siden; formente hand vel skulle forfaris af hans dome och brefve, at en ved nafn Erland, som vor skylt for troldom skal hafve sagt om M. N., at hun i 3 pintzdage hafde solt 18 tr. øl, hvorfor N. C. vor tildømt at tiltale hannom, och at det skudsmol, hun hafde faait, vor icke endelig, ti den undtog den trette, dem emellom vor, M. Hansis och icke skulle benectit det, hun hafde sagt om M. N. men bedit hinde gaa til sin maud, hun ville bestaa det, hun hafde sagt; Kirsten P. T.s och i lige maade skal hafve hinde udlagt, och at hun det igien benectit, skulle vere sket derfor, at byfogdens hustrue med flere skulle raad hende fran, at hun icke skulle blifve ved hindis ord, och M. N. skulle loft hinde, at hun ville gifve hindis børn brød for 2 sk. hver dag, mens hun lefvede; formente och at efterdi de 2 troldkvinder, som efter deris bekiendelse er dømt til døde, hafde udlagt andre 2 kvinder, och den ene vor rømt, de och hafde udlagt hinde, at hendis patron hede Blaamand, hafde och nafngifven deris egne patroner, mente fordi, at efterdi de begge vore rettit,

burde hun icke at vere fri.“ Fru S. Jull lod ved fuldmægtig fremlægge indlæg, hvori hun formente, at efterdi J. R. „icke hafde gifvit M. Nielsis fuld sag for troldom, ei heller hafde bevist, at hun hafde lofvit hannom ont och hannom derefter vor nogen skade vederfarit enten paa lif, helbred, kveg eller gods, ei heller fantis nogen kiendsgierninger eller uvillig vindisbyrd, hun och hafde en erlig skudsmaal och ingen uerlig gierning vor hinde ofverbevist, efter som vor reces i den 20. artickel formeller, formente hindes afgangne fader ingen uret at hafve giort der udi, at hand same nefningsed ved mact dømte; men at hand skulde indført adskillige punkter M. N. til behielpning, formente hun icke saa vere men mere dermed sin dom at forklare, af hvad aarsag hand icke nefningseden kunde felde, och efterdi samme kvinder aleniste udi deris pine sligt hafver hinde paasagt och det siden frantrinit“, så burde dommen blive ved magt og J. R. give hende kost og tæring. Dom: „Efterdi det icke vor bevist for nefninge, at M. Nielsis hafver verit befunden med nogen troldombsgierninger eller at hafve truit J. R. at ville hannom beskade, oc derefter er nogen ofverfallende skade hannom tilslagit, men alleniste af 2 misdederske udlagt at skulle kunde troldomb, som dog icke hafver specificerit, hvorledis eller i hvad maade hun sligt skulle kunde eller hafve bedrefvit, oc J. R. alleniste epter slig deris bekiendelse, som de dog, efter de af pine ere entleddiget, hafver fraantrinet, hafver bondit bogsed paa hinde, meden det stod ved magt, oc icke fuldkomeligen soerit hinde det paa haand oc hinde ofverbevist; M. N. oc hafde et erligt skudsmol, oc vor landsdomer efter slig leiglighed icke hafver vidst de nefninge, som hinde hafde kvit soerit, at felde eller deris toug af underdøme, da hafver hand derudi ingen uret giort, men dend hans domb bør ved magt at blifve, oc J. R. pligtich at igiengifve fru S. J. kost oc tering efter vor recessis[4]) liudelse.“ *Hdb. Konc. 1602, 4—9.*

[1]) *Hdb. tilf.* som. [2]) *Rec. 1558.* [3]) *Hdb.* birkenefninge. [4]) *Rec. 1558 § 8.*

13. apr. Jacob Brun, borger i København, tiltalte (indlæg) borgemester og råd sstds. fordi de „icke hafver verrit fornøiget met dend store uløcke, som de mig[1]) formedelst deris vindisbiurd och beskrifvelse hafver foraarsagit, med mindre end at de och deris hungrige, hadske affecter til fulde at mette oc stille, til deris fordel at fordre med min store skade hafver fremfarit", og imod de oprettede statuter, som af arildstid haver været mellem borgemester og råd og endnu holdes, har frataget ham den anpart, som han som en borgemester burde have, idet de „epter deris egen affecter til fordel udtyder statuterne och uddeler besoldingen, efter som venskabit er til uanset, at jeg hafver siddet hos dennum udi lige fare paa ære och velferd", hvorved de „icke aldeniste hafver ladit deris stoere had mod mig til min store skade bete, men mere schmertzer mig, at dend mand, som tilforne udi aabenbare strafverdige gierninger er blefven befunden, tiltalit och anklagit och for saadan sine misgierninger self undvige[t] sin burgemesters sede, saadan rettighed bekommit hafver [och] skulde mig nu til foract oc vanære foredragis". Dette havde ham endeligen „hentrengt, at jeg ved skudsmaal och anden louglige tilgang her til min verneting vilde vide", af hvad årsag sådant er sket imod mig, og om jeg af dem eller nogen anden kunde beskyldes for at have begåt nogen strafværdige gærninger, og da havde de ingen anden sag kunnet angive mod mig til mit værneting end kgl. majts. „naadigst efterladne sag[2]) aldene, som de mig forviit hafver". Da de således have „under en fremmed sag, mig at ofvermegtige och berøve, maattet skiule och forsvare" sig, påstod han, at de indstævnte burde stå ham til rette for, hvad de således havde forkortet og frataget ham. Disse mødte med indlæg, hvori de svarede, „at J. Brun os derudinden vrangeligen angifver, och siunes, at hand sin beretning en ringe ting achter, fordi hand self ved, om hand ellers vil, at hand for nogen ord skyld, som han talede paa kgl. maits. salige herfader, hvorfore hand her til byetinget er tiltalet och forfult, blev sagt fra sit borgemesters embede den 24. januarii

98"[2]); det år sad han kun 2 gange ret med os den 20. og 23. jan., og da han ikke havde nogen umage videre med os, „viste vi hannum icke plichtig verre udaf hvis, vi det hele aar tiente fore"; dog lode vi ham bruge vangen hele året, og for hans ringe umage de to dage skete ham derved mere end nok; i året 1597 fik han sin deling som en af de andre rådspersoner, ti han blev borgemester den 11. mars og fik derfor kun rådmandsdeling, som det har været holdt i langsommelig tid för ham. Men da J. Brun henviser til „de statuter (som hand kalder), som skal mellum borgemestere och raad af arrildstid verre holdit", og stævner os med vor rådstuebog, så findes i en af bøgerne en vedtægtsfortegnelse, skrevet 1557[3]) lydende: „Hvilken som af raadet dødelig afgaar, da skal hans hustrue, børn oc arfvinge annamme udi deling saa stoer part, som hannom med rette kunde tilfalde enten hel eller half part efter tidsens leiglighed; och er den raadmand eller borgemester død efter nye aarsdag, da skal hans arfvinge beholde det tilkommendis aar hans agger och eng udi marken [och desligeste det aars rente]. Døer hand och for nyeaarsdag, da hafver hand sielf oppebaarit det aars grøede, saa den, efter hannom kommer, skal hafve siden den ager og eng for sin umage." Heri er ikke agtet eller påtænkt sådan lejlighed, som J. Bruns er, hvorfor den vedtægt ikke vedkommer ham. De påstode, han burde stande dem tilbörlig til rette. Dom: „Efterdi der er giort en almindelig skik paa, som hafver verrit holdit udi langsomelig tid, hvorledis at renten skulle skiftis, och J. B. første aar hafver bekommit sin løn som en raadmand, och anden aar hafver hand icke sidit raadhusit uden 2 dage, før hand af os er blefven afsat, hand dertilmed til ofverflod och videre end som forordnit er, hafver nyt markejorden, da hafver de hannom i de maade ingen uret giort och bør for den hans tiltale kvit at vere." *Hdb. Konc. 1602, 10—13.*

[1]) *Hdb. tilf.* udi. [2]) *Kongen bød 1. febr. 1598 hovmesteren at tiltale J. Brun for nogle synderlige ukvemsord, han*

havde talt om Fredrik II, dog skulde ingen dom gå, för kongen kom til byen. 3. marts bød kongen, at sagen skulde ordnes i mindelighed, dog skulde J. Brun ikke længere være borgemester, se Købh. Diplom. 4,752 — 3. jfr. ndfr. s. 347. [3]) *Trykt efter bogen i rådstuearkivet i Købh. Diplom. 1,277; herefter er det i teksten indsatte taget.*

13. apr. Jacob Brun, borger i København, tiltalte (indlæg) borgemester og råd sstds. for deres dom af 8. maj 1599 (fr.), afsagt mellem ham og Carsten Rytter, lydende, at da rigens kansler har indfundet sagen for dem, og da fire uvillige danemænd siden har forhørt 6 års regnskaber 1580—86 mellem dem, og der endnu tvistes om regnskaberne 1587—88, som C. R. tilbyder at fremlægge for danemænd, når J. B. ligeledes vil fremlægge sal. Clavs Rytters bøger, „deris madschabiehandel anrørendis", hvorudi J. B. sig besværger, idet han alene står på, at Carsten R. bör levere ham hine regnskaber, för de videre indkomme for danemænd, uanset „at Clavs R. och Carsten R. langsommelig tid hafve verrit udi madschabi sammen, och hver af dennum hafver indtegt och udgift emoed hinanden, som bøer at giørris besked forre paa begge sider; derfor efterdi altid hafver verrit och endnu er sedvanligt, at saadan maschabihandel och tvistige regenskabstrette ved upartiske kiøbmend, som derpaa forstand hafver, bøer at ofverhørres och forklaris, førend dermed videre procederis", så vidste vi ikke rettere derpå at kende end, at J. Brun og unge Clavs R. på deres såvel som Carsten R. på sin side bör indkomme for danemænd med de to års regnskaber, „saa frembt icke skal verre død og machteløes, om nogit ydermere efter denne dag derom findis." J. Brun i rette lagde vor og rigens dom af 28. septbr. 1594, lydende, at da ingen dom er gåt for borgemester og råd, og dom bör gå för æskning, og Carsten R. tilmed skyder sig ind der at ville lide dom, saa bör J. Brun först tage dom og midlertid med rigens forfølgning hvile og opstå. I sit ind-

læg berettede han, at sagen forholdt sig således, at da hans hustru 1590 holdt skifte med sin sön efter hendes sal. husbond Clavs Rytter, da befandtes der blandt anden handel, som brødrene Clavs og Carsten Rytter havde sammen, nogle norske salteriregnskaber, af hvilke de 6 års regnskaber vare afleverede af Carsten R., medens han endnu sad inde med de 2; disse vare blevne afkrævede Carsten R. af hendes værge og siden 1591[1]) af J. Brun, og C. R. havde da 27. juli 1593 for retten forpligtet sig til „efter fiskemaaneden dernest efter at ville dennum ofvergifve". Dette havde han ikke gjort, og J. B. havde derfor i 4 ting „ladit af hannum eske, at hand sig derudinden rette vilde", og taget rigens lovdagsbreve; C. R. havde derpå ført vidnesbyrd, at hine regnskaber vare for Dantzig og i Norge, hvilket var imod sandhed, ligesom det ikke var „retten gemes at stedde vindisbiurd bag paa kong. maits. och rigens stefning, som hand ei tilforne hafver berobet sig paa." Efter vor og rigens dom blev sagen forhalet i 4 år hos borgemester og råd, inden fire borgere bleve bevilgede til at forklare de seks års regnskaber, og „emidlertid, der jeg vaar geraaden udi dend stoere uleighed med sal. her hofmester[2])", blev regnskaberne indførte på rådhuset og givet C. R. beskrevne, medens J. B. ikke havde kunnet få dem at se; efter sin beregning skulde han hos C. R. på Clavs R.s arvingers vegne have „en temmelige summam" at fordre, medens C. R. havde skrevet sig til fordel 1744 daler. Derefter blev borgemester og råds dom af 1599 afsagt, hvori de aldeles havde gåt den rette hovedsag forbi, ikke taget hensyn til hans beretning i de afgörende punkter, men kun til fabel og løse ord, idet de aldeles ikke toge hensyn til Clavs Rytters forpligtelse og vilde have, at J. B. skönt principal burde svare C. R., som kun var tjæner. J. B. havde derpå 5. oktbr. 1599 klaget til sal. her hovmester, og han havde så befalet, at 6 borgere skulde afgöre sagen; först da fik J. B. at se regnskabet for 1587—88 for at forklare sig om de 1744 daler, dog nu vilde C. R. ikke give ham beviserne

in originali, men kun i vidisser, udgivne af borgemester og råd under stadens segl, hvormed han ikke kunde være fornöjet, da en del sedler, som Clavs Rytter havde betalt, vare på dato forfalskede, andre kasserede og makulerede; ved at bekræfte sligt havde borgemester og råd misbrugt stadssekretet, og J. B. påstod derfor, at deres dom ikke var retfærdig dömt, og at de efter recessens[3]) 9. art. burde oprette sådan bevislig skade og stå derfor til rette. De indstævnte mødte med indlæg, hvorefter sagens sammenhæng var den. at J. Bruns formand[4]) Clavs Rytter havde i nogle år haft „maschabie och kiøbmandshandel“ med sin broder Carsten R., i hvilken bestilling denne blev brugt inden og uden riget; da han ingen lön fik efter sin broders død, krævede han den den 3. maj 1692 af J. Brun, som afslog ham den. Sagen hvilede så til 27. juli 1593, da J. B. krævede regnskaberne klar gjorte, hvorpå C. R. for sit fogedembeds skyld begærede opsættelse til efter fiskemåneden; J. B. forlangte nu, at C. R. skulde overgive ham sine regnskaber, som hovedmand i Clavs R.s sted, og „intet han sielf som en madschabiebroeder deremoed fremblegge vilde, ei heller lade deris regnskaber komme for kiøbmend, som derpaa forstand hafde, och udi slige sager brugeligt er, uanset det vor en maschabie-handel, udi hvilken begge parter hafde giort forlaug och udleg, och derfaare efter en død maud met god samvittighed icke retteligen kunde forklaris, met mindre den døde och lefvendis deris bevisninger blefve lagt emod hverandre“. Herpå vilde J. B. icke indlade sig, men tog æskning og rigens lovdagsbreve; når han sagde, at indstævnte havde forhalet ham sagen i 4 år, så „sparer hand derudinden sandhed“, ti han tog ikke stævning för 3 år efter rigens dom, idet med vor stævningsbog bevises, at sagen efter at han selv var blevet borgemester blev optaget til doms 20. apr. 1597. Han indlod sig derefter uden dom under fire købmænd, som efter at have forklaret de 6 års „madschabiesregenskaffer“ også vilde forklare de tos, men herpå vilde J. B. ikke gå ind og

han beholdt sine dokumenter for sig; C. R. fordrede ham derpå nogle gange forgæves til regnskab, hvorudover de indstævnte bleve forårsagede den 8. maj 1599 med retten at indfinde sagen for upartiske købmænd, hvilken dom er „der heden rettit och saa funderit, at begge parter skulde blifve ved hofvitsagen, som er en rictig madschabiehandel efter Clavs Rytters død ved upartiske Kiøbmend at forklare og afregne“. J. B. har også siden været med til i sal. her hovmesters nærværelse sammen med C. R. at udkåre hver tre danemænd og give sagen i disses hænder; da disse havde undersøgt sagen, forsamlede vi parterne på rådhuset for endelig at forfare hvem, der blev den anden noget skyldig, men da tog J. B. sine regnskaber og gik bort. Efterdi han nu med usandru beretning har forhvervet kgl. majts. stævning, bör han derfor stande os til rette. Clavs Rytter, som var hidstævnet, mødte med indlæg, hvori han beskyldte J. Brun for at have anvendt „utilbørlig kliestering och maculats“ på de seks års regnskaber, paa et blad rettet 30 daler til 30 mrk. og ændret summa lateris på samme blad; han begærede at blive hjulpen over J. Brun, så vidt lov og ret er. Dom: „Efterdi hand self hafver gifvit aarsag til samme ophold och forhaling, efterdi hand icke før paa tredie aar efter vor och rigens dom er gangit, saggen for dem hafde indstefnt och da hafver indlat sig til uvildige mend, hand och icke ville fremlegge sine regnskaber, dog hands formand vor med C. R. en medconsort udi samme madskabi, da hafver de dermed ingen uret giort hannom och bør for den hans tiltale kvit at vere, oc hannom plictig at igengifve dennom kost oc tering efter vor recessis[5]) liudelse“. *Hdb. Konc. 1602, 14—25.*

[1]) *Hdb. har* 1601, *men 1591 kaldes* „det aar tilforn“. [2]) *Se ndfr. s. 347.* [3]) *Rec. 1558.* [4]) *Nemlig i ægteskab.* [5]) *Rec. 1558 § 8.*

13. apr. Jacob Brun, borger i København, tiltalte Oluf Mortenssen, Peder Munk og Oluf Matssen,

borgemestre sstds., for nogle ord, de på rådhuset havde påvundet ham, så og Christen Albritssen, borgemester, Jørgen Bentssen, Erik Clemidssen og Knud Markvordssen, rådmænd sstds., for at have givet hine vidnesbyrd beskrevet og udeladt hans benægtelse. J. Brun i rette lagde dette vidnesbyrd af 24. jan. 1598, lydende, at Christopher Valkendorp til Glorup, kongl. majts. og Danmarks riges hovmester, opkom på Københavns rådstue, havende med sig Henrik Løcke til Ofvergaard, Anders Green til Sundsbye, Envold Krusze til Hiermidsløfgaard, Børge Trolle til Troldholm og Sigvord Bek til Førsløf, og gav tilkende, at han dagen i forvejen havde ladet kalde borgemestrene O. M., P. M. og O. M. til sig på slottet og bedet dem være hos og høre, hvad han talede med Jacob Brun og Henrik Berner, Hans Mynters svogre, på kong. majts. vegne, og han sagde da til disse, at de 6000 mrk.., som H. Mønter havde ført i sit regnskab at have lånt kongen 1568, var denne ikke skyldig at betale, og „paa det at hans lempe hos H. M. och hans svogre motte findes des større, ville hand icke paa kgl. maits. vegne føre sagen saa hastig ind til domb och ret"; han bad dem derfor om at gå til H. M. og med denne tale om, hvorledes det havde sig med de penge. De svarede, at de tilforn havde talt med sine hustruers fader derom, han vilde intet göre derved; hans förste regnskab lå på rentekammeret, deri vilde de 6000 mrk. findes afregnet, og han fik den gang kongens kvittans på pengene, så de burde nu igen betales. C. V. bad dem atter tale med deres fader, men da svarede J. B. „at hand viste vel sielf hvad det var; det vor, at deris fader hafde gifved kongen tiufve tusind daler, dennom hafver kongen nød och trengd hannom af med uret." C. V. bød da J. B. drages til minde de ord, han talte om salig kgl. majt. og bad borgemestrene, at de ville komme de ord „i huf"; han lod J. B. og H. B. gå til deres fader, og da de kom igen og sagde, at denne stod på, at pengene tilkom ham, sagde han til J. B. på kongens vegne, at han ikke skulde glemme de ord, han talte om sal. kongl. majt.; J. B. svarede nu, at han dermed mente Peder Oxe og

ikke kongen. I anledning af dette begærede C. V., at borgemestrene måtte fremkomme og ved deres ed bestå deres sandhed. Så fremstod H. Berner, J. B.s svoger, og sagde til J. B.: „Svære icke derfore, at i icke nafngaf kongens nafn, ti jeg sagde det til eder, der vi ginge ud fra hofmesteren, at det vor icke vel giort, at i nefnde kongens nafn dertil"; derpå fremkom borgemestrene og vandt, som C. V. havde berettet med tilföjelse af, at J. B. havde rakt sin hånd op og sagt: „saa erbarme sig gud". C. V. tilbød derpå at give H. Mønter pengene igen, dog med slig forord, at denne skulde udlevere sin kvittans og „giøre sin boe saa god, som ded vor fra anno 1568 til 1571, hand fik samme kvitants", og hans svogre skulde sige god herfor. H. Berner svarede, at de ikke kunde göre dette, og var H. M. lovlig kaldet. — Derefter fremlagde J. Brun „sin fremset", hvori han for gud, den „christen gemene och samfund" nægtede at have sagt hine ord, og, „paa ded dend heilsame justitia herudinden kand ske fylliste", begærede, at borgemestrene her i hans eget påhør, för sagen videre trakteredes, skulde ved ed bekende, om han udtrykkeligen havde udsagt de ord. og at rådmændene ligeledes skulde bekende, hvorfor de i sin beskrivelse havde udeladt den benægtelse, som han samme dag i fem riddermændsmænds påhør i en gemen forsamling havde gjort. I samtalen med hovmesteren var det gåt således til, at „eblant anden talle, som os derom emellom forløb, sagde jeg, at jeg icke andit viste, der burde at følge same regnskaber, end kvitantser dennom med at bevise; spurde hand atter igien, om der icke andit medfulde, sagde jeg, at jeg det icke vidste, men H. Berner spurde, om hofmesteren mente de 20000 daler, som Povel Fechtell och H. Mønter udgaf til kgl. mait.; derpaa hofmesteren spurde, hvorfor de udgafs; da sagde jeg, at de icke udgaf denom, for de vor denom skyldig udi deris regnskaber. „Hvorfore da" sagde hofmesteren; da sagde jeg igien: „her hofmester, hvorfor?" Da udaf saadan min hastige modsigelse och giensvar blef hand

fortørnid och traadde nermere til mig och hart paa trengde, at jeg skulle sige, hvorfore, da sagde jeg, at de vor nød til at gifve dennom kong. mait. Da trengde hand atter hart paa at ville vide af hvem de vor nød til, da sagde jeg paa ded sidste: „Af Peder Oxe"; da bad hand, at borgemesterne skulle dragis til minde, hvad jeg hafde sagt; da sagde jeg: „Da erbarme sig gud, at jeg skulle opkallis och fangis i mine ord". C. V. havde på rådhuset med „en formegid hastige och strenge execution .... samme stund udi dend almindelig forsamling, meg til ingen ringe forsmeelse, førend jeg fik nogen af same acta beskrefvit och uden ald dom och ret och ydermere louglige forhør, befalit mig raadhusit at afvige, forvist mig mit sæde och mod ald borgerlig ræt, dom uofvergangen, indlagd [mig] udi bestrikning, at jeg som eders maits. edsvorne burgemester icke motte niude dend frihed at motte vere under borgen och paa min fri fod, som retten end tillader tyfver, troldfolk och alle dennom, som udi offentlig misgierninger betredis, indtil jeg hafde bekomit saadan acta beskrefvit och for samme sag mig enten kunde lougligen undskylde eller och med dom endelig ofvervindis." Under sådan J. B.s bestrikning tog C. V. så beskrevet, hvad der den 23. og 24. jan. var forløbet ham og J. B. imellem, og søgte dermed „min hastige undergang at befordre". J. B. erhvervede derpå kgl. majts. stævning og C. V. lod ham da tilsige, at han vilde afbede sagen hos kongen, når J. B. vilde lade denne besøge derom. Han gjorde dette, og kongen efterlod ham da sagen[1] for nogle af rigens råds deres intercession og forbön, hvorpå J. B. leverede stævningen tilbage i kancelliet. Han kunde så meget mindre have sagt de påankede ord, som han vel vidste, „at 5 aar førend same pendinge enten er anlovit eller udgifvit, hade P. F. for hans høie alder skyld resigneret mønten at bekome af kgl. mait. en naadig afsked, och P. F. och H. M. sambtligen hafver anlovit och udgifvet til P. Oxe och Eiler Grubbe 20000 daler, som vor paa hver anpart 10000 daler, kong. mait. til underdanigst forering af mønten samesteds,

och epterdi de icke strax hade pendingene udi henderne at udlegge, hafver de til ydermere forvisning at holle deris kgl. mait. uden skade, motte stille Peder kremer i Kiøge, Hans Olssen och Albrit Albritssen af Kiøpnehafn til borgen paa en vis tid at betale, som med brev och kvitantser er at bevise.“ Han vilde bede hver at betænke, om han vilde „agte mig saa grofve och ubeskeden“, at han imod det brev „saa uforskamt skulle sal. kgl. mait. eptersige“, at han havde aftvunget H. Mønter 20000 daler, skönt denne kun havde lovet 10000 daler, som med brev og segl bevises at være givet til foræring. De ord, „det sig forbarme“, er tilsat på urette sted, efter som han kun bad gud skulle sig erbarme, at han så skulde opkaldes og fanges i sine ord. Han vilde nu bede kongen betænke, om hans gærninger havde fortjænt „den hastige beskemelige undergang och excommunication“, og påstod, at det indstævnede vidnesbyrd ikke burde komme ham til skade, og at de indstævnte burde stå ham til rette efter recessens[2]) 9. art. Endelig i rette lagde J. Brun en beskikkelse, hvorefter H. Berner havde erklæret, at han kun hørte J. B. sige, at P. Fechtel og J. Mønter vare nødte til at give kongen de 20000 daler, og at de ord: „det sig gud erbarme“ faldt, som af J. B. påståt. Borgemestrene mødte med indlæg, hvorefter sal. her hovmester lod tiltale J. B. til bytinget, og sagen optoges for at der skulde dömmes på den den 13. febr., men så blev den forligt „och hvorledis, er endnu vel udi saa fersk ihukommelse, at os siunis unødigt tiden dermed at forlenge“. Samme år 1598 den 20. apr. tog J. B. kongens stævning over dem og rådmændene, som han dog uforkyndt holdt hos sig; havde sagen været så rigtig og god, som han nu mente, havde han den tid vel fremfaret. Ikke de, men J. B. selv „med sin stifsindige hofvit och trodsige ord“ var årsag til, at han blev udsat af sit embede; deres vidnesbyrd burde blive ved magt. Ligeledes mødte rådmændene med indlæg, ifølge hvilke de ingenlunde af beskrivelsen havde udeladt hans benægtelse; den fandtes deri 2 steder:

i hovmesterens beretning og i vidnesbyrdenes ord; hvad svar han for sine ord fik af Henrik Løcke på Peder Oxes arvingers vegne, vidste han sig vel nok at erindre, men slige gensvar og andet, som var ham imod, lod han icke skrive. Fem dage efter at hovmesteren havde tiltalt ham og vidnesbyrdene vare givne beskrevne, havde J. B. tilskikket dem en skrift „hvorledes hand af os ville vere undskyldit, hvilket os siuntis seldsomt, efterdi ingen slige ord for rette fantis antegned", og de kunde derfor ikke efterfølge hans optænkte begæring; han burde nu stande til rette. Dom: „Efterdi J. Brun vor kallit emod same vindisbyrd, vore borgemestere och til same hans ord at bekiende vore af salig hofmester fordrit, hand och bekiende sig samme ord at hafve sagt, dog ikke dermed ment vor kiere herrefader men afg. P. O., och efter vore borgemestere sligt hafver vondit, och hand deremoed intit frember, hvormed hand det kand ukraftig giøre, uden hans egne ord, och deremoed findis tingsvinde, hans benectilse icke heller er sket før 6 dage efter, de det vondit hafde och icke strax den tid, de derom vant, da hafver vore borgemestere ingen uret giort udi den sag, ei heller for^ne^ raadmend, at de deris vinde och sandhed gafve beskrefne, och bør fordi for den hans tiltale kvit at vere". *Hdb. Konc. 1602, 26—39.*

[1]) *Se ovfr. s. 342—43.* [2]) *Rec. 1558.*

13. apr. Jacob Brun, borger i København, tiltalte Oluf Mortenssen, Peder Munk, Oluf Matssen og Christen Albretssen, borgemestre, med flere deres medbrødre sstds. fordi de skriftligen havde ladet „forbiude hans skudsmaal, som hand til Kiøpnehafns biuting hafver ladit begiere, och voris eptergifne sag hannom forvidet." Han i rette lagde: 1. tingsvidne af Københavns byting 11. maj 1601 af indhold, at J. Brun nu 4. ting lod læse et skrift, lydende, at han vilde have sit skudsmål af Københavns borgere om, hvorledes han i levnet, omgængelse og embedssæde havde forholdt sig; om

nogen vidste, at han havde begåt „nogen strafværdige gierninger, som en ærlig mand ilde anstaar och ubekvemmer", at de nu vilde fremkomme og give det tilkende. Efter dette skrift havde J. B. i fire tingdage skudt sit skudsmål, og derimod lod nu kongen ved Søfren Christenssen, ridefoged til Københavns slot, læse en forbudssedel; ligeledes lod borgemestrer og råd ved Niels Lamb, stadstjæner læse sit skriftlige forbud af 11. maj 1601, underskrevet O. M., P. M., O. M., C. A., Jens Skøtt, Jørgen Bentssen, Erik Clemidssen og Knud Markvordssen, lydende, at eftersom de havde beskrevet de ord, J. B. havde talet på kong Fredrik, som med tingsvidne kan forklares, og J. B. i samme tingsvidne protesterer imod dem, så og har erhvervet kongens stævning over dem, som dog ikke er forkyndt, og sagen „saa er hedenstandit indtil nu, hand self gifver aarsage den at repetere", så kunde de ikke tilstæde J. B. noget skudsmål, för den sag bliver dem imellem endelig forhandlet. Dernæst mødte Carsten Rytter, hvem J. Brun havde givet varsel om, at han, hvis han havde noget vidnesbyrd, hvormed han vilde bevise de ord, hvormed han i sit skrift, indlagt for borgemester og råd 1. febr. 1599, havde angrebet J. B.s gode navn og rygte, og pådrive denne de ærrørige ord, han i godtfolks nærværelse havde tilsagt ham, da vilde tilkendegive det, hvis det kunde forhindre hans ærlige skudsmål; C. Rytter lod nu læse en seddel, at han efter kong Fredriks udgangne brevs indhold ikke anså sig for pligtig til at svare til J. B.s skudsmål, för deres tvistige regnskabshandel blev afgjort. Til borgemester og råds så og C. R.s „skriftlig forbud och indsagn udi hans skudsmaal", svarede J. Brun, at de skulde give ham sag, så vilde han sig noksom derimod med lov og ret erklære. „Efter saadan forberørte leiglighed viste fogden ikke heller at stede J. B. nogen skudsmaal førend, der er gangen dom udi hofvidsagen". 2. indlæg, hvori han klagede over, at C. Rytter havde fåt en ikke ringe bestyrkelse til at anfalde ham på æren, så han ikke blot havde forurettet ham mundlig og skriftlig med ærerørige be-

skyldninger, men og „for dom och ret min bevislig skriftlig ord utilbørligen løgn straffit", og „udi saa maade fremfarit, ligesom jeg hadde verit en obenbare, horborne eller tyfskorne landskalk." Da en part sådanne beskyldninger svævede i folkemunde, havde han (J. B.) „ei stiltiende kunde ladit afgaa eller saa med alle inddricke", særlig da C. R. „med saadan langvarige bistand mod mig hafver verrit haandhefvit", og havde derfor begæret skudsmål til Københavns byting. Her havde da borgemester og råd for at „stille deres hadske affecter" mod ham, „mig grofveligen udi æren indfallen och til større beskemmelse och vanære her paa Kiøpnehafns bysting ved en bysvend" skriftligen ladet ham forvide kongens nådigst efterladne sag; ydermere havde de angivet, „at jeg med samme skudsmol hafver gifvit aarsag samme sag igien at repetere, som jeg atter paa ny igien er for tiltalid och forfuld, som de hverken med ret eller sandhed hafver mig ofverbevist, hvilket jeg acter de epter lovlige, sedvanlige danske ret her til min verneting først hade burt", förend de „saa uforskambt paa en almindelig ting forsmelligen ved en byesvend hafver ladit mig skriftligen udraabe"; „endog retten ei tilmeller, at nogen seg under fremmede sager skulle skiule och forsvare", er dog ingen af dem mødt, som „dom och ret mod mig vilde udstaa, der jeg hafver bøddit mig i rette, som det seg burde hade epter recessen"; de have ført dem kongens efterladte sag „til en skiullekaabe och dermed forarbeidit, om de mig kunde ofvermectige, at jeg med hastig dom, som mod mig begynt var, kunde ofverilis och paa eren forderfvis, at jeg icke skulle blifve saa lovfør, at jeg med retten skulle kunde udføre, hvis sag[1]), jeg hafver mod dennom, som forberet er och nu for kgl. mait. indstefnit er". Efter alt dette påstod J. Brun, at de indstævnte selv havde givet årsag til sagens repetition, at deres forbud ikke burde være ham til forhindring på sit skudsmål, og at de burde stå ham til rette. Borgemester og råd mødte med indlæg, hvorefter J. B. havde gåt forskellige af den sags

omstændigheder forbi, såsom at han til bytinget uden dertil at have givet dem varsel efter recessen[2]) havde foregivet, at han vilde protestere mod det tingsvidne, de havde givet om hans ord; da de den 15. juni 1601 havde begæret dom over ham, søgte han udflugt og erhvervede, mens sagen var opsat, og for at undgå den dom, kongens stævning, hvilken han dem til ulæmpe og forklejning selv aflæste til bytinget i en stor forsamling, skönt ingen af dem var tilstæde, „som icke udi voris tid med kongelig stefning er omgaaed“, og först nogle dage efter sendte han den til rådhuset for at forkyndes. Da han således offenlig på bytinget havde protesteret imod dem og havde begæret sit skudsmål „met usedvanlige ord udi saadan sager, ligesom hand fremfor andre vil skrifvis at vere engleren och ingen strafverdige gierning begaaid“, kunde de intet sligt skudsmål tilstæde, för den sag dem imellem blev endelig forhandlet. Dom: „Efterdi borgemester och raad vor bevist, at hand hafde haft nogen ord om voris kiere herrefader, och hannom derfor afsat at vere och til tinge tiltalt, hand och emod dennom hafde protesterit, tagit stefning, dog den sag icke med retten udført, och sligt i fremtiden kunde komit dem til forvid, om de det hafde gifvit beskrefvit, da hafver de dermed ingen uret giort, och hannom plictig at egiengifve dem kost och tering efter vor recessis[3]) liudelse.“ *Hdb. Konc. 1602, 40—47.*

[1]) *Hdb.* sagen. [2]) *Rec. 1558 § 14?* [3]) *Rec. 1558 § 8.*

13. apr. *(Nærv. kongen, „cantzeler“[3]), P. Munk, S. Brahe, M. [Parsberg], [H.] Belov, A. Gyllenstiern, B. Rantzov, A. [Hvitfeldt], [H.] Ramel, A. Brahe, P. Gyllenstiern, H. Løcke, C. Holck.)* Oluf Rosenspar, råd og embedsmand på Landskrone, tiltalte herredsmænd og menige almue i Rønnebierg og Haragger herreder for en dom, de havde erhvervet til Skåne landsting, som afg. Biørn Saxstrup dömte, mellem dem og Simon Hanssen, ridefoged til Landskrone slot, om Hellerup bro, som de ikke vilde færdigholde efter recessen[1]); denne dom var ikke funderet på nogen artikkel i loven eller

recessen, men kun på et villigt vidnesbyrd, de i sin egen sag havde vundet; de burde holde broen færdig, då den gör herredsskel mellem hine herreder. P. H. i Dagstrup og H. S. i Tulstrup mødte på indstævntes vegne med dommen af 24. april 1574, lydende, at da der fremlægges tingsvidne, at nogle havde vundet hver efter sin alder og år, at herredsmændene ikke i deres minde havde bygget på Hellerup bro, bör de være fri for broen, mens tingsvidnet står ved magt. Dernæst i rette lagde de indlæg, hvorefter de i 90 år ikke havde holdt broen færdig, idet de ellers havde broer nok at holde færdig; de havde derhos hidstævnet vore undersåtter i Landskrunne og mente, at da broen lå disses by mest til gavn for indførsels skyld, så vare de nærmere at bygge den, end de. Jens Ennerssen, borgemester i Landskrunne, mødte med indlæg, hvorefter byens borgere aldrig havde befattet sig med broen, mellem hvilken og deres by der og var tre bymarker; de havde en lang bro for deres by, som de med stor besværlighed skulde holde færdig; desforuden bode de i en befæstet by, som de måtte holde færdig med volde og grave. Dom: „Efterdi Hellerup bro ligger paa en alfarvei emellom Harragger herrit och Rønnebierg herrit och lougen[2]) formeller, at alt herrit skal herritsbro bygge och siden ferdig holde, och for[ne] landstingsdom icke er endelig, da kand den icke befri Harrager herrits och Rønnebierg herrits mend, at de jo bør efter lougen Hellerup bro at bygge og siden ferdig holde“. *Hdh. Konc. 1602, 48—49.*

[1]) Rec. 1558 § 52. [2]) En bestemmelse som den angivne findes ikke i Sk. lov., som man her nærmest skulde tænke på; efter meningen kan der være tænkt på J. l. 1,56: „end er det alt herritsvei, da skal alt herrit hielpe til at giøre bro oc holde den siden ved mact“, men ordene stemme bedre med den svenske Magnus Erikssons landslag, bygn. balk. 27,1: hæræþsbro, sum alt hæræþe ægher byggiæ (æld. hdskr. broa). [3]) Kongens kansler, se ovfr. s. 201.

13. apr. Kield Mogenssen, borger i Viborg, tiltalte

Mogens Juell til Pallisbierg og Ifver Juell til Villestrup, landsdommer i Nørre Judland, fordi de ikke havde villet efterkomme vor og rigens råds dom[3]), som tilholdt dem at dömme i den langvarige trætte mellem ham og Søfren Mortenssen, som i K. M.s hustrus og hendes søskendes umyndige år havde „medverit och heden forseigled och tilvent" en ved navn Anders Mortenssen af deres fædrene og mødrene kramgods og gæld, som beløb sig til nogle tusende daler, og siden giftet ham med sin datter ind i deres fædrene og mødrene uskiftede gård og fællesbo og forødt dette; skönt S. M. på sin datters vegne havde forsvoret arv og gæld efter sin afg. svoger Anders Mortenssen, vilde han dog tilholde sig fjærde parten af deres gård med et fæstensgavebrev og et skøde, han, da hans svoger lå på sit yderste, lod byskriveren göre. Da sagen kom i rette for landstinget, vilde S. M. ikke fremlægge skødet eller fæstensgavebrevet, men mødte med et vidne, som 5 dage tilforn var forhvervet til Riber byting uden lovlig varsel, og som lød, at S. M.s afg. svogers broder ikke ankede på samme skøde. Med dette vidne var K. Mogenssen i mange år blevet opholdt; han havde anvendt stor bekostning og på sagen forødt sin lod og andel i fire gårde, så at han slet var kommet til agters; landsdommerne burde have dömt endelig i hans sag. Ligeledes tiltalte han dem, fordi de efter Styge Høg til Vang hans stævning havde dömt et pantebrev magteløs, som efter tingsvidnes lydelse var gjort ham for hans udlagte penge. Han i rette lagde domme af Viborg landsting: 1. af 9. septbr. 1598, lydende: „Efterdi for^{ne} tvende vinde[r] af Riber giesteting udgangen, nogid stemer imod hinanden, och vi icke ere domere ofver de Riber borgere[1]), vide vi os i den sag icke at dømme, førend same vinder for deris tilbørlig domere udi rette blifver først indkallit". 2. af 13. septbr. 1600, lydende: „Efterdi lougen[2]) formelder: „møbarn aldrig sin jord at maa afhænde, uden om hun vorder saa fattig, at hun det selger for lifsføde, och da skal hun selge det med neste frenders raad, dog ei mere

tilsamel end for $^1/_2$ mrk. sølf it aar", och epterdi icke bevisis same pantebrefve med Karen Engelbretsdotters vergis Niels Sparkierd eller hindes frenders raad at vere giort, och icke ellers giøris bevisligt, at hun er saa fattig, at hun skulle afhende det for hendis lifsføde, och epterdi N. S. i sin skrifvelse gifver tilkiende, at hand aldrig hafver gifved enten K. M. eller andre nogen beffalling eller fuldmacht at pante eller pantsette K. E.s gods eller markjord, da finde vi epter saadan leiglighed same pantebref machtløs at vere." I. Juell mødte og påstod, at hans domme burde blive ved magt. Dom: „Efterdi der fandis vinde emod vinde, som vor udgifven til Riber byes giesteting, som de icke vor domer ofver, den anden dom och er dømt efter lougen[2]), da hafver vor landsdomere i de sager ingen uret giort K. Mogenssen, och deris domme bør ved deris fulde mact at blifve." *Hdb. Konc. 1602, 50—52.*

[1]) *Ribe by havde nemlig landstingsret, fr. 6. juni 1586.* [2]) *J. l. 1,36.* [3]) *Jvfr. ovfr. s. 231.*

13. apr. Knud Lavissen[1]), indbygger i Svinborch, tiltalte (indlæg) Lauge Beck til Førsløuf, landsdommer i Sælland og embedsmand i Ringsted kloster, fordi han forholdt ham en anpart af 1000 daler, som han på sin fosterfaders, Mats Erikssens, vegne af Knud Venstermand 1599 havde fåt magtbrev[2]) (fr.) på at opkræve og kvittans på at kvittere med, når han fik pengene, og som K. V. havde arvet efter sin fader Lauge Venstermand af de 4000 daler, denne havde givet sine [sleg]fredbörn; dernæst fordi L. B. vilde afbevise ham med kvittering på de 1000 daler, udgivet af Morten Venstermand til Kroinge, skönt den var skrevet 6 uger efter, at K. L. fik brev på dem og M. V. ikke havde fuldmagt af K. V. at annamme pengene, da denne var sin egen værge, og endelig, fordi han ikke efter indmaning havde villet inddrage i huset hos borgemester Anders Nielssen skrifver i Nestvid. L. Bech burde betale hovedstol, rente, skadegæld, kost og tæring. K.

Lavissen i rette lagde: 1. L. B.s håndskrifter af Førsløf den 31. maj 1585[3]), lydende på 500 daler, skyldige til Karinne Lavesdatter, og 500 daler, skyldige Alhed Lavesdotter. 2. vor og rigens råds kontrakt af Københavns slot den 30. maj 1589, lydende, at vi for alle hånde betænkende lagde os derudinden, dem[4]) om samme trætte i venlighed at fordrage, hvilket efter lang forhandling blev os bevilget i så måde, „at alle Lauge Venstermands slegfridbørn skulle niude oc beholde de 3000 daler, som deris fader dennom gifvit oc bebrefvit hafver, oc for^{ne} pendinge at skiftes dennom mellem saa, at broder tager broderlod oc søster søsterlod, half saa megit som broderen, oc det andet tusinde daler skal de Venstermend oc deris svoger beholde ubeskorrit, oc hvis rente, som tilbage staar af det ene 1000 daler, skal de Venstermend beholde, oc af de 3000 skal M. Erikssen oppebere oc annamme saa oc hvis rente deraf aarlig udgifvis herefter, indtil L. V.s børn komme til lougealder, som brefven omformeller, som er hvert drengebarn 24 aar, eller oc de blifve deris egen lougverge, oc pigerne til de blifve forset oc de komme udi mands verge, saa skal saeme pendinge, hofvidsum med renter komme børnene ubeskoren fri oc kvit til udi alle maade, oc skal M. E. icke røre eller vere hofvidsummen megtich i nogen maade; hand skal och hermed vere forpligtit at holde for^{ne} børn til underholdning med klede, føde oc anden goed optuctelse, som hand vil vere bekient; item for^{ne} brefve paa de 3000 daler skulle indstilles oc udi forvaring antvordes dennom, som ere tilbetroede at vere børnenis verge; dersom oc Anne Knudsdotter døer før M. Erikssen, eller børnene komme til deris laugealder, da skal saeme børns verge forsiune børnene oc renten forandre til deris underholdning, saa at hofvidstoellen doch blifver ubeskorrit, oc dermed blef det dennom en klar oc aftallid sag emellom; denne forligelsesmaal er sket med A. K.s, børnenis moders, villie og sambtycke, hvorudi M. Erikssen som en fremmit ellers ikke uden hindes villie oc sambtycke hafver sig villit indlade, oc skal for^{ne} forligelse-

maal derfor icke udi frembtiden komme M. E. til hinder eller skade". L. Beck mødte med 2 kvittanser af Roskilde 20. Oktober (!), udgivet af her Mogens Jenssen i Krumrup, og af Ringsted scti. Mikkels dag 1592, udgivet af her Otte Christenssen i Horslund, hvormed bevistes, at han havde erlagt Alhed og Karrine Laugisdotter, så vidt dem tilfaldt i hine penge. Dernæst i rette lagde han M. Venstermands kvittans af år 1600 på de 1000 daler, som K. V. lod fordre sin anpart udi, og mente, at da han havde kvittering på pengene, burde han ingen maning udstå. K. Lavissen svarede, at L. B.s kvittanser ikke kunde hedentyes til de to hovedbreve, men burde afkortes i de breve, som Sten Brade havde i forvaring. Dom: „Efterdi vi befinde en contract af vor elskelige raad at vere oprettet emellom de Venstermend och afgangne L. V.s slegfridbørn, udi hvilken de Venstermend forbeholdis 1000 daler af de 4000, hand sine slegfridbørn bebrefvit hafde, och K. V. sin anpart af same 1000 daler til M. Erikssen hafde opdragit och antvordet hannom sin kvitantse, hannom derfor at kvittere, da hafde L. B. verit forplictig hans fuldmyndige hans anpart deraf at hafve fornøgit och icke til M. V. den gantze summa ofverantvordit, och bør endnu at fornøge K. L. paa sin stibfaders, M. E.s, vegne, saa vide af samme 1000 daler, som K. Venstermand kunde lodne, och hand det egien hoes M. V. at fordre; men hvad belanger den maning, da efterdi hand alenist hafver manit efter forne contract och icke efter hofvidbrefvet, da bør L. B. for den hans tiltale kvit at vere." *Hdb. Konc. 1602, 53—57.*

[1]) *I begyndelsen af dombrevet står* Lavridssen, *men længere fremme findes* Lavissen, *hvad sikkert er det rette, da han synes at være en slegfredsön af Lave Venstermand og Anne Knudsdatter, som synes at have været gift med Mads Erikssen.* [2]) *Et andet sted står:* opladelsebref. [3]) *Hvad disse gældsbreve skulle bevise i denne sag, er ikke klart.* [4]) *Nemlig Lave Venstermands ægte börn og hans slegfredbörn.*

14. apr. *(Fr. P. Munk, A. Gyllenstiern.)* Peder Munk til Estvadgaard, råd, marsk og embedsmand i Vestervig kloster, tiltalte[1]) M. Jull til Pallisberg, Ifver Juell til Villestrup, landsdommere i Nørre Judland, og Gundi skrifver, landstingshører til Viborg landsting, for en dom, som de dömte mellem ham og Godslof Bode til Nedsov, embedsmand på Børglum kloster, om en eng, som G. B. vilde sig tilholde inden P. M.s endels mark imod gammel adkomst, og som havde fulgt Hammelmose i mere end hundrede år; dommen havde de i stedet for på hans gamle breve med urette funderet på en jordebog, som hans foged i hans fraværelse havde båret i rette til bevis for, at engen havde fulgt Hammelmose, såsom han den tid ikke kunde komme til sin husbonds breve. P. M. i rette lagde dommen af 20. juni 1601, som lød: Da P. M. vedgår, at den eng, som omtrættes, er den samme, som hans beseglede jordebog, som han nu i rette lagt haver, pålyder, og deri er skrevet med hans egen hånd: „Las Mørk i Saltum aarligen at skulle gifve hannom en pund biug af for^{ne} eng", og da jordebogen har været hos herredsfogden, som samme dag, han dömte, har læst og påskrevet den, og han derfor har funderet sin dom på Las Mørkis brev og jordebogen, og brevet bestyrkes med denne, vide vi os ikke dommere at være over samme bog og kunne ikke dömme over hine vidner, breve og herredstingsdomme, som nu hidkaldte ere. I. Juell mødte med indlæg, underskrevet af ham selv og M. Juell, hvori de henholdt sig til sin dom, særlig da G. B. befæstede sine breve med vidisse af en landstingsdom, som efter kgl. befaling er udgåt under deres forsegling af landstingets tingbog, efter hvilken dom engen hørte til kronens ejendom til Børlum kloster; P. M. burde give dem kost og tæring efter recessen[2]). Dom; „Efterdi hand hafver frem lagt sin underskrefne och forseglede jordbog och derudi vedgangit, det den same eng at vere, som G. Budde paatalde, och med same jordbog ville sine brefve bekrefte och vore landsdomere da icke hafver kient dem for dommer ofver hans jordbog, men ind-

funden det for os, da hafver de dermed ingen uret giort P. M., men bør for den hans tiltale kvit at vere och hannom plictig at egiengifve dem deris kost och tering efter vor recessis[2]) liudelse". *Hdb. Konc. 1602, 58—59.*

[1]) *Se dom ndfr. s. 364—67.* [2]) *Rec. 1558 § 8.*

15. apr. Anders Dreselbierg til Vognserup, embedsmand på Aaleholm, tiltalte på provstiets og Riber kapittels vegne Oluf Munk til Kvistrup, fru Anne Lycke, Lodvig Munkis enke, og hendes dötre med sine lovværger, alle Lodvig Munks arvinger, for et mageskiftebrev, som deres afg. fader og husbond havde udgivet til Mogens Juell til Pallisberg, landsdommer i Nørre Judland, på herligheden af en kirkegård i Handbierg i Hiernum herred, hvorved han havde tilskødet M. J. al den rettighed med brændsvin, gæsteri og sagefald, som A. Dreselbierg og hans formænd domprovster för ham altid har havt i den gård, og det imod det mageskiftebrev, som L. Munk havde fåt af Fredrik II, og det genbrev, han gav denne, hvorefter han ikke skulde befatte sig med nogen ret, som tilkom domprovsterne i Riber kapittel; mageskiftebrevet burde ikke komme disse til skade i nogen måde. De indstævnte lode ved fuldmægtig i rette lægge indlæg, hvorefter herligheden i hin gård med ægt, arbejde og stædsmål burde følge dem; de befattede sig ikke med skylden til provsten og kirken, som var undtaget i kongens skiftebrev af Skanderborg den 24. mars 1587 (fr.). A. D. i rette lagde adskillige breve, som viste, „at provstiet i Riber capittel er funderit icke paa nogen visse rente, uden aldeneste paa 2 sognetiender paa Holm, regenskafspendinge af kirkerne och herligheden af kirkegods udi Harsøssel efter capittels jordebogs liudelse", og at den omtrættede kirkegård skyldte til provsten 1 svin, 4 mrk. gæsteri og gav sin landgilde til Handbierre kirke; han påstod, at herligheden, stædsmål, gæsteri og oldensvin af gården burde følge kapitlet. Dom: „L. Munkis arfvinger kand dem icke vider tilholde i same

gaard, end som vor herrefaders skiftebref omformelder, och efterdi samme skiftebref udtrøckeligen medfører, hvad provsten af samme gaard skal beholle, som er 1 svin, 4 mrk. gesteri och kirken landgille, da bør for^{ne} 4 mrk. gesteri, 1 svin, och landgille provsten och kirken, men echt, arbed och stedsmaal bør at følge L. M.s arfvinger efter same skiftebrefs liudelse." *Hdb. 1602 Konc., 60—63.*

15. apr. Hertvig Kaas til Hørupgaard som værge for sin broderdatter jomfru Anne Kaas tiltalte ved fuldmægtig Frederik Qvitzov til Qvitzovholm, Gabriel Knudssen til Nørskouf, Morten Skinkel til Østrup, Christen Knudssen til Skienderup, Niels Skinkel til Gieldskouf og Eiler Qvitzov til Løckisholm, landsdommer i Fyn, fordi de, uden at have stævnet ham eller jomfru A. K., med rigens forfølgning havde ladet sig indføre i Søholms hovedgård, og mente, at de 11000 daler, som jomfru A. K.s fædrenegård Brendore med gods var solgt for, med hendes moder var kommet ind i boet til afg. Gabriel Skinkel, uden at hun fik noget vederlag derfor; recessen[1]) medfører „at børnependinge bør først udgiøris", og da jomfru A. K. eller hendes lovværge ikke var stævnet til forfølgningen, er den ikke så noksom og lovlig drevet, at den bör komme hende til skade, men hun bör först efter recessen[1]) have fyllest for 11000 daler börnepenge i G. S.s gård og gods. Han i rette lagde fru Anne Rantzov, G. S.s enke, hendes åbne brev af 20. juli 1602, hvori hun bekendte, at Anne Kaas's gård og gods blev solgt Fredrik II for 11000 daler, at hun førte dem med ind i G. S.s bo, og at han betalte sin egen gæld dermed: nemlig til Jokim Blome 5000 daler, Envold Voy 200 mrk. lybsk, Kort Sested 3000 daler; i sit enkesæde lånte hun ham 2000 daler, og af alt dette fik jomfru A. K. aldeles intet igen. Indstævnte mødte med indlæg, hvorefter de ikke kunde være pligtige at kalde jomfru A. Kaas, der var G. S.s stedatter, men ikke hans arving, til deres æskning; H. Kaas havde dog mødt og taget

genbrev, så de måtte tage stævning, og da fik nogle af dem af rigens kansler nederfældingsdom, og andre dömtes til sin forfølgning. Recessen[1]) tilholdt i ingen måde, at jomfru A. K. först skulde have udlæg i G. Skinkels gods for de 11000 daler börnegods, men „recessen[1]) udi dend 53. artikel formelder ord for ord, som epterfølger: „Om hion komer sammen i boe, och dør enten dere, da skal ald vitterlig gield, hiemgield och børnependinge, som der inde er, først betalis af fellisboe saa vit, som bopendinge och rørendis gods tilreker, och hvis det icke kand tilreke, da betalle hver, som hand tager ved arf.“ „Epterdi same artikel icke medfører, at børnependinge bør først ud, før end anden vitterlig gield och hiemgield, men der staar at ald vitterlig gield, hiembgield och børnependinge først at betalis, hvilked vi in genre mener at skulle forstaais som bogstafvene liuder, och der heden at menis, at før arf og gods skiftis och delis dennom emellom, som dend er arveligen tilfalden, da skal ald vitterlig gield, hiemgield och børnependinge, betalis, førend mand tager nogen arf; efter same artikel hafver vi med louglig bevis esked hiemgield och voris vitterlig gield, som os burde vederlag fore udi G. S.s gods for dend store skade, vi formedelst løfter for hannom vore udi kommen, hvilked vi lader os tøcke, at hafve god ret til, men dersom H. K. icke hafde saa louglig bekomen eskning eller udi rette tid derpaa tald, mener vi det hans egen eller hans fuldmechtigis forsømelse burde at tilmodis och icke os, som med louglig forføling er der indkomen.“ Hvis de 11000 daler vare brugte til dermed at betale G. S.s gæld, burde H. Kaas bevise det; var det sket, havde de ikke haft nødig at æske deres vitterlige gæld; tilmed da „lougens[2]) første bogs 29. capitel klarligen medfører, at naar hustru, som hafver faderløse børn, mandis och blifver gift, der tage lougverge børnenis gods udi deris gieme och forvaring, och epterdi lougen it andit steds[3]) forbiuder stibfader icke at maa vere stibbørns verge, och G. S. vor jomfru A. K.s steffader, da stille vi paa det aller underdanigste til kgl.

maits. betenkende, om H. K. kand søge samme børnependinge anderledes end som lougen tilholler". Da endelig H. Kaas, skönt han havde taget genbrev, ikke for rigens kansler havde anket over, at han ikke fik stævning til æskningen, og der tilmed var givet nederfældingsdom over fru Anne Rantzov og hendes börn, burde indstævntes indførselsbrev blive ved magt, og H. K. stå dem til rette for kost og tæring. Dom: „Efterdi der ikke findis G. Skinkels bref paa same gield, hvor megit der vor indkomit i boen, men aleniste fru A. R.s bref, ei heller er tilkiendegifvet for ridemend, och for^{ne} gode mend efter rigens ret och louglig forfølling hafver ladet dennom indføre udi Søholmgaard och gods, da bør den indførsel ved sin fulde mact at blifve." *Hdb. Konc. 1602, 64—67.*

[1] *Rec. 1558 § 53.* [2] *J. l.* [3] *J. l. 1,30.*

15. apr. *(Nærv. kongen, „canzeleren"[1], S. Brahe, H. Belov, A. Gyllenstiern, B. Rantzov, A. Hvitfeldt, H. Rammel, A. Brahe, P. [Gyllenstiern], H. Løcke, O. Rosenspar, C. Holck.)* Guidslof Budde til Gunderupgaard, embedsmand i Børglum kloster, tiltalte P. Munk til Estvadgaard, råd, marsk, embedsmand i Vestervig kloster, fordi han tilholdt sig en eng, som lå mellem Sønderhestehafve og Stafvadiseng til kronens gård i Søndersaltum under Børglum kloster, og det efter et brev af en bonde ved navn Lavrids Mørck og en jordebog, hvori denne bonde findes indskrevet til afgift af 1 pund byg for en eng i Vildmose „uanset, at samme brefve skal verre nogen stue och benkebrefve och icke for ting och domb, som det sig burde, bekreftiget", og den eng, som omtrættedes, desuden ikke lå i Vildmose. Vel havde en dom af Jersløf herredsting efter hine bænkebreve tildömt P. Munk engen, men denne dom, som ikke var blevet underdömt til landsting, fordi landsdommeren ikke mente, at han var dommer over jordebogen, burde ikke komme vor og kronens ejendom til skade, og engen burde følge Børlum klosters bonde. G. Budde i rette lagde: 1. tingsvidne

af Jerdsløf herredsting 27. mars 1601, lydende, at L. P., P. N. og Margrete Lavridsdaatter i Søndersaltum „for 8 mend med oprachte fingre och helgens ed at hafve vundit“, at de mindedes, at i 16—40 år har engen østen Rye å mellem Sønderhestehafve og Stafvadiseng været brugt til den gård i Søndersaltum, som L. Mørck ibode, og M. Lavridsdaatter vandt ydermere först, at hendes fader L. M. havde sagt hende, at engen var hans rette gårdseng, og dernæst, at engen var Børlum klosters rette ejendom. 2. vidne af Hvetboe herredsting 6. septbr. 1601, at åtte mænd i Saltum, Truidsholm Hiermidsløf og Farup vandt „for 8 mend med opragte fingre och helgens ed“, at de mindedes, at engen i 16—40 år havde ligget til L. Mørcks gård som rette gårdseng. 3. vidne af samme ting 1. oktbr. 1597, at 16 mænd „med opragte fingre och helgens ed“ vandt, at de mindedes det samme i 8—40 år. 4. et gode mænds brev af 21. oktbr. 1600, at de havde gransket og forfaret sagens lejlighed på åstederne, og da fandtes der kun en eng, som G. Budde påtrættede og P. Munk vedkendte sig for enemærke, og den lå mellem Synderhestehafve og Stafvadiseng. 5. vidisse af en Viborg landstingsdom af 1580, hvori findes indskrevet: „Findes och endnu nogen andre enge foruden den udi Hammelmoesemark østen Ryeaae til en gaard udi Saltum, L. Mørk udi boer, som icke helder er benefnit udi Albrit Skiels skiftebref eller hafver fuld hannom nogen tid“, og herpå havde så landsdommerne funderet sin dom og tildömt Børlum kloster en eng, kaldes Ersted eng, som da omtrættedes. P. Munk mødte og i rette lagde: 1. Las Mørcks bref af 1575 til P. M.s foged Hans Friis, at han for et pund byg årlig havde fæstet af ham en eng, østen op til Hesthaufven. 2. brev af samme af 1594, hvori han bekendte, at han ved at bortleje engen havde forbrudt sin fæstning og bepligtede sig enten at stille P. Munk tilfreds eller og ikke at have nogen brugelighed i Vildmosen og Hammelmosekier. 3. brev af Hvetteboe herredsting af 1423, at 12 mænd af Hvetteboe og Jersløf herred havde vundet, at fra gammel å

og op til Hammelmoesegaard er ret endel til Hammelmoesegaard. 4. kong Eriks dom af 1425, at engen fra gammel å og til Hammelmoesegaard er tildömt provsten af Børlum til Hammelmoesegaard. 5. lovhævd af 1465, at provsten i Børlum havde indvordet Hammelmoese gård, mølledam og damsgrund, som er sønden til Rye å, vester fra gammel å, øster indtil Fovelbek, som hand løber udi åen, og Fovelbeks åen og sønder indtil Rigses å. 6. tingsvidne af Jersløf herredsting 1541, at 24 mænd vandt, at de havde hørt og spurgt, at Hammelmoese rette endel løb fra Rye å „fra søndre ende aa Budevad" og ud med Tords vej, som løber østen med Stafvads dige og siden sønder ad ud til gammel å, at Hestehafven, som kaldes Sønderhestehaufve og Nøerhestehaufve, er Hammelmoese rette grund, og at åen fra Hammelmoese mølle til bægge lande neder til, som Asenbek løber, Rafnehøl, er Hammelmoese rette ejendom og fiskevand. 7. låsebrev på Hammelmoesegaard af 1540. 8. en granskning på en eng, som H. Brun påviste, af 27. maj 1601, udgivet af 4 gode mænd efter landstings befaling. 9. en forseglet jordebog, hvori findes indtegnet: „enge i Vildemose, som P. Munk self hafver bortleiet"; og straks nedenfor findes: „L. Mørck i Sønder Saltum 1 pd. byg". 10. indlæg, hvorefter engen havde fulgt Hammelmoese i Albrit Skiels tid, og om end Børglum klosters tjæner L. Mørck havde brugt dem, så havde han dog givet P. M. skylden deraf i Frands Banners, Erik Kaas og G. Buddes tid næsten i 20 år; Kristian III.s skiftebrev til A. Skiel på Hammelmoes talte om al tilliggelse, og hin eng ligger inden for i de fremlagde dokumenter nævnte grænser, medens den dom, G. Budde beråber sig på, taler om Eiersted eng, som ikke er den, de omtrætter, og „dersom jeg den tid, der samme domb dømt vaar, hafde verrit tilstede, skulde hand vel hafve faaet svar til den hans beretning", engen burde fremdeles følge til Hammelmoese. Dom: „Efterdi herritsfogden udi Jersløf herrit hafver tildømt P. M. samme eng och funderit hans dom paa et L. M. s. bref, udi hvilken hand bekiender, at

hand hafver samme eng i leie af P. M., som er et benkebref och ingen varsel for gifvet, saa och paa P. M.s. jordebog, hvilken i de maade icke er saa klar, som det sig burde, efter den formeller, samme eng at ligge i kierrit och Vildmose, samme jordbog ei heller med louglig adkom bekreftis, P. M. ochsaa self tilstaar och bekiender, samme eng at ligge emellom Hestehafven och sønden Stafvads eng; den granskning, som er tagit af fire gode mend, vel liuder om stedit, hvor den ligger, men icke hvem egendomen tilhører, da bør same herridstingsdom at vere død och macteløs, men efterdi G. Budde hafver bevist med adskillig vindisbyrd, same eng i mangfoldig aar at hafve fult os och kronen til Børlum kloster, da bør den herefter, som til dis, os och kronen til Børlum kloster at efterfølge". *Hdb. Konc. 1602, 68—75.*

[1]) *Kongens kansler, se ovfr. s. 201.*

16. apr.[1]) Johan Rud til Møgelkier, embedsmand på vort slot Ørum, tiltalte Henrik Løcke til Ofvergaard, embedsmand på Vordingborg, for en kvittans, han på egne og medarvingers vegne havde givet Ofve Bilde til Lindved på nogle efterstandende rentepenge, som hans moder fru Else Brockenhus var de Oxer skyldig, med hvilken kvittans O. B. vilde befri sig for den tiltale, J. R. kunde have til ham for sin lod af hine rentepenge: 211 daler; H. L. burde udtyde sin kvittans, om han med den havde kvitteret O. B. for J. R.s 211 daler, og befriet ham for J. R.s æskning; havde han det, burde han[2]) stå ham til rette. Hidstævnet var O. Bilde, som mødte og ikke vilde have nogen rettergang, han vilde betale de 211 daler. J. Rud svarede, at han havde givet O. B.s søster pengene, og vilde han betale dem til hende, inden han forlod byen, vilde han afstå fra vor stævning. Hertil forpligtede O. B. sig. *Hdb. Konc. 1602, 76.*

[1]) *Der findes her ingen oplysning om, hvem der sad i retten.* [2]) *Nemlig H. Lykke, Hdb. har* O. Bilde.

16. apr.[1]) Bendix Rantzov til Møgeltønder tiltalte Lave Urne til Beltebierig, landsdommer i Skåne, for en dom, han den 24. maj 1600 havde afsagt, lydende: „Efterdi icke var nogen adelsbref och segel i rette lagt, och herritsfogden icke heller anderledis kunde ærachte det tydske instrumentsbref, end at det er it ubeseglid bref, och icke er lougligen stefnd eller kallid forre efter recessen[2]), och derfore icke kunde ærachte det nøiachtig epter vor danske ret, uden der hafde verid lougligen stefnd och kallid fore, och verid beseglid, ti viste hand icke heritsfogdens dom i de maade at kunde emodsige.“ B. R. i rette lagde indlæg, hvorefter han havde ladet indstævne til Skåne landsting en dom af tingfogden i Albo herred, afsagt mellem ham og Mogens Svave til Svabisholm, hvorved fogden havde undersagt herremændsbreve, som de havde vundet for notarius publicus, og det med urette, da der var tvivlsmål i sagen og brevene derfor burde være indsat for sine tilbörlige dommere; da L. U. havde stadfæstet dommen, burde han stå ham til rette herfor. L. U. mødte og berettede, at B. R.s fuldmægtig „icke hafde andit udi rette baarid for heritsfogden, end nogle tydske instrumenter, hvormed hand ville bevise, M. S. sin broder at hafve arfvid, och fordi burde hans gield at betalle och icke anden loudlig kundskaf hafde, som epter vor danske loug och ret var forhverfvid, och M. S. varsel for gifvid, och heritsfogden, fordi icke hafde vist at stede hannom nogen forføling, viste hand ei heller derfore heritsfogden[s] ulempe at kunde kiende epter dend vonlig brug, loug och ret, som her udi rigid brugis och gengs ere, formente sig derudi ingen uret at hafve giort.“ B. R. burde give ham kost og tæring efter recessen[3]). B. R. svarede, at da han ikke havde måttet nyde sådanne instrumenter, havde han besøgt de gode mænd, som havde vundet for notarius publicus, og fåt deres skriftlige bevis (fr.), lydende, at Ditløf Brokdorph og Clavs v. Bukvold bekendte, at den tid da Markus Svabe døde til Hassellov, lod hans brødre Jørgen og Johan Svab begrave ham og skiftede hans gods. Johan v.

Bukvold bekendte det samme med tilföjelse af, at han ved den lejlighed havde været J. Svabes fuldmægtig, og at han havde været Markus Svab 1000 rigsdaler skyldig, som han betalte brødrene; Mogens Svab havde båret Markus S.s guldkæde. Mogens Svab mødte og svarede, at han ikke havde fåt varsel til sådanne vidnesbyrd, det var hans uvenner, som havde vundet, og han vilde derfor beskylde dem for deres tilbörlige dommere. Dom: „Efterdi B. Rantzov icke hafver brugt den sedvanlig proces och ret, som her udi rigit brugelig er, at for alle tingsvinder skal gifves lovlig varsel och vor landsdomer fordi hafver kvit funden herritsfogden, for hand efter slig ubrugelig her i rigit instrumenter hafver fundit hannom fraa eskning ofver M. Svave och icke saadan instrumenter anset, da hafver hand der udi ingen uret giort men bør for den hans tiltale kvit at vere, och B. R. plictig at egiengifve hannom kost og tering[3]).“ *Hdb. Konc. 1602, 77—79.*

[1]) *Der findes her ingen oplysning om, hvem der sad i retten.* [2]) *Rec. 1558 § 14; vidnesbyrd, aflagte for notarius publicus, betragtedes altså som stående lige med tingsvidne.* [3]) *Rec. 1558 § 8.*

19. apr. Niels Stygge til Søegaard tiltalte Tyge Krabbe til Bustrup, fordi han havde underståt sig at lade indmane ham for 2500 daler hovedstol og 9 daler rente, som afg. Mogens Bille var fru Mette Povisch til Øvilgiøn pligtig, og det skönt han intet fik deraf og M. Bilde selv har vedgåt at have modtaget pengene og uddelt dem til sin egen nytte, og skönt T. K. ikke havde N. S.s skadesløsbrev, men havde taget M. B.s, som optog pengene. Han kunde ikke være pligtig at stande T. K. nogen maning, idet denne burde kræve M. B. og hans arvinger, som havde bekommet pengene. T. Krabbe mødte med et pergamentsbrev, forseglet og underskrevet af N. Stygge, hvorved han bekendte sig at være skyldig til fru Mette 2500 daler og 9 daler rente af hvert 100 og at have

sat T. Krabbe m. fl. til forlovere; dernæst i rette lagde han fru M. P.s brev, at hun af ham havde modtaget pengene og gav ham fuldmagt til at fordre dem hos N. Stygge. Denne gentog, at M. Bilde havde optaget pengene, skönt han (N. S.) udgav hovedbrevet, og i rette lagde N. B.s „skaløsbref“ til Gabriel Skinkel lydende, at han havde stillet sig til hovedmand derfor og lovede at holde G. S. skadesløs for løftet. T. Krabbe henholdt sig til, at N. S. havde udgivet „sin sterke bref och forskrifning“ og efter dette brev var han (T. K.) blevet manet som en principalforlover af fru M. P., der hun ikke vilde lade pengene stande længere hos N. S.; han havde måttet erlægge dem, og nu burde N. S. betale ham igen og stå ham til rette for hvad skade, han havde lidt. Dom: „Efterdi vi befinder, at N. S. hafver ladit sig indskrifve udi forne gieldbref for hofvidmand at vere och at hafve laant af fru M. P. 2500 daler och derfor sat T. K. til forløfte med flere gode mend, och T. K. hafver verit manit och mot bode hofvidstoel och rente udlegge, da bør N. S. egien at fornøge hannom same hofvidstol och rente och stande hannom til rette for hvis skade, hand derofver lit och |fangit hafver“. *Hdb. Konc. 1602, 80—81.*

19. apr. Hans van Melden til Lundegaard tiltalte på sin søster fru Agata van Melden og hendes börns vegne Envold Kruse til Vingegaard til at i rette lægge nogle breve, som han i en dem i mellem værende gældssag havde fremlagt på landstinget, nemlig et brev, som hendes husbond afg. Markvor Jenssøn til Lengsholm skulde have udgivet på 113 daler, og vidisse af et afkald, som Erik Heidenstrup skulde have udgivet til M. Jenssøn; af de breve vilde han forfare lejligheden, hvad rigtig gæld M. J. kunde have været E. H. skyldig. E. Kruse mødte med gældsbrevet af Liungholm den den 20. apr. (!), lydende, at M. J. var blevet forligt med E. H. til Orregaard om et værgemål, han havde haft for ham og hans søskende, hvorfor han skulde give ham 400 daler, hvilke

penge skulde blive stående i 3 år fra scti. Johannis 1596 og til scti. Hans dag 1599, og desuden en hest så god som 40 daler. Hertil svarede H. v. M. med sin søsters indlæg, hvorefter E. H. havde givet hendes husbond en rigtig kvittans for værgemålet og blev ham samme tid skyldig 100 daler på egne og 130 daler på sin broders vegne, for hvilke penge han straks gav M. Jenssøn Christen Skiels gældsbrev på 357 daler, så M. J. blev ham skyldig 127 daler, hvorfor han gav E. H. 2 hopper for 14 daler og gav ham brev på 113 daler, som bleve betalte 1597. Da derimod brevet paa 400 daler lød for værgemål, og hendes husbond ikke havde været værge uden en kort tid, og godset ikke kunde rente så meget, som brevet lød på, og det tilmed var dateret samme dag, som hendes husbond bekom afkald (fr.) og dog ikke var forsynet med de gode mænds segl og underskrift, som havde forseglet afkaldet, burde hun være kvit for det gældsbrev. E. Kruse svarede i indlæg, at det „vel kunde hendis, at en, som hafver med en anden regnskab enten om gield helder værgemaalsag och kand blifve en anden skyldig, dog paa det hand vil hafve sin fulde kvittants, kand gifve dend sit bref paa gielden, som hand skyldig blifver“; dette var sket her og afkaldet burde derfor ikke komme ham til forhindring mod gældsbrevet. Dom: „Efterdi fru A. v. Melen icke vil understaa sig [af] samme handskrift at vide, och nu fremleggis adskillige brefve, som bekrefter det M. Jensøns hand at vere, da bør frue A. v. M. och hans arfvinge samme hans handskrift at betale och fullist giøre efter samme handskrifts liudelse“. *Hdb. Konc. 1602, 82—83.*

19. apr. (*Fr. P. Gyllenstiern, A. Hvitfeldt, „som ginge i rette“.*) Predbiørn Gyllenstiern til Voesborg, råd, tiltalte på jomfru Ingeborg Bildes vegne fru Lisebet Trolle til Svansholm, afg. Gabriel Sparris enke, med sin lovværge, for to morgengavebreve, hun skulde sig afberömme, og som hendes afg. husbond G. S. skulde havde givet hende, på én dag, tid

og sted daterede og formeldende om Svansholm, alt hans arvegods og anden løsøre at nyde og beholde hendes livstid; de breve stemte ikke overens, det ene var vidtløftigere end det andet, ikke heller var det bevisligt, at de vare blevne frembårne på de tider, da morgengavebreve „efter den sedvanlig brug, som af arrilde tid verit hafver iblant adelen her udi riget", burde frembæres: de vare ikke forseglede med arvingernes samtykke og vare derfor imod loven[1]) og recessen[2]), da de ikke kunde anses alene for morgengavebreve, men måtte agtes både for forlæningsbrev og skøde; brevene burde derfor ingen magt have. Der var udgåt vor befaling til gode mend om det ene brev, men der kunde ikke udgå nogen dom af dem, för brevene bleve pådömte af os og rigens råd. A. Hvitfeldt til Oddisbierre, råd, rigens kansler og befalingsmand på Dragsholm, mødte som fru L. T.s tilforordnede værge med morgengavebrevet, dateret Svansholm, løverdagen næst for sctor. Simoni et Judæ dag, som var 22. oktbr., 1574, lydende, at G. Sparre havde givet sin hustru fru L. T., her Turri Trollis datter, til morgengave sin hovedgård Svansholm, sit jordegode og løsøre i Skåne og andetsteds at bruge sin livstid, om hun overlevede ham uden livsarvinger; siden skulde det igen falde til hans arvinger. Herimod fremlagde P. G. indlæg, hvori han yderligere gjorde gældende, at brevet „findes giort med om oc vilkor, at dersom hand hafde ofverlefvit hendes død, skulde saeme brefve verit casserit", det var derfor ikke et endeligt brev, det var gjort imod loven[1]), som mældte, hvad husbond og hustru måtte afhænde til hinanden. A. Hvitfeldt svarede, at hin morgengave var gjort, för vor forordning om morgengave[3]) udgik; „icke heller fru L. tilholder sig saeme gods uden formiddelst et forseiglit gafvebref, men bekiender vel, et andet morgengafvebref at hafve verit for haanden, som dog blef casserit, fordi det vor giort emoed lougen[1]), idet dend forpligtet hinder fraa half gielden efter hans død at betalle, saa oc at hun hvis kleder oc clenodie, som hun til hannomført hafde oc derefter fange kunde, skulle hun forloddis uden ald

skifte beholde"; hermed vilde hun ikke nöjes, fordi det var imod loven[1]; brevet blev da kasseret, og den forseglede morgengave overantvordet hende „om mandagen i hindes brøllup efter adelig vis oc vane", hvilket A. H. beviste med fru Margrette Broks, Gabriel Svalles og fru Talle Ulffstands kundskab. Da hun med sine venners samtykke også havde forskrevet sit jordegods, burde morgengavebrevet efter kongelige domme, udgangne i slige sager, blive ved magt. Dom: „Efterdi for[ne] morgengafvebref er udgifvit 3 aar før vor kiere herre faders forordning om morgengafve[3]) er giort, som formeller, at ingen morgengafve skulle vere høgre efter den dag en 2000 daler, och udi samme reces den artickel findis, at hvis morgengafve, som tilforne vor bebrefvit af gods, sølf, pendinge, skulle blifve ved sin fulde mact, det och bevisis same morgengafvebref udi rette tid at vere fremborit, da bør den ved sin fulde mact at blifve." *Hdb. Konc. 1602, 84—87.*

[1]) *J. l. 3,43, som altså her anses for gældende på Sælland.* [2]) *Rec. 1558 § 52.* [3]) *Fr. 18. oktbr. 1577.*

19. apr.[1]) Jørgen Kaas til Gielskouf og Frans Brockenhuus til Vollersløf tiltalte (indlæg) på deres egne så vel som paa Morten Venstermand til Siøholt hans vegne Mogens Skinkel og Hans Skinkel med deres lovværge Niels Skinkel til Gierskouf[1]) til at betale en sum penge, som de i lante Holsten på adskillige steder havde lovet for afg. Gabriel Skinkel til Siøholm, og denne havde givet dem skadesløsbrev på, og som de efter G. S.s død, hver efter sin anpart, havde måttet erlægge. N. Skinkel skulde, fordi han selv var i løfte for sin broder, „ofver afg. hans broders graf hafve afsagt sig med det vergemaal for hans broders børn ...., hvilked lougen[3]) udi den 1. bogs 28. capittel hannom tilholler". Derved skete det, at „de som ere først ferdig blefven med hofvidbrev at indløse, hafve ladit sig indføre udi Siøholms gaards gods uden nogen ansigelse, och di andre, som icke saa snart dertil kunde

komme, hafve aldelis lid skade." Da N. S. imidlertid ikke „af voris naadigste skonsel eller [med] loug och ret er dømpt fra for^{ne} vergemaal", mente de, at han ikke så lovlig havde skilt sig fra börnenes værgemål, at det burde komme dem til skade. Börnene burde svare til sin faders gæld, og N. S. som deres lovværge burde at stande sagsøgerne til rette for pengeudgift, hovedstol, rente, skadegæld, kost og tæring, som de for G. Skinkels og hans arvingers forsömmelses skyld vare komne i. Ligeledes tiltalte de G. S.s enke fru Anne Rantzov til, da hun havde vedkendt sig arv og gæld, at stå dem til rette efter hendes husbonds skadesløsbrev. N. Skinkel mødte med indlæg, hvorefter ingen med sandfærdighed skulde kunne eftersige ham, at han havde frasagt sine broderbörns værgemål, han havde kun over graven med en skriftlig seddel tilkendegivet, at han på börnenes vegne ikke vilde befatte sig med arv og gæld, om hvilken han ikke havde kunnet få nogen kundskab af fru A. R., börnenes moder, skönt han med to gode mænd havde ladet begære kundskab derom af hende. Börnene burde ikke svare til nogen gæld, för det bevistes, at der var nogen arv; han og de burde være kvit for stævningen og sagsøgerne stå til rette for hvad skade, de ved den havde lidt. Han i rette lagde seddelen, havde ladet forkynde over graven; den lød: „Efterdi gud almechtigste hafver hedenkaldit min salige broder G. Skinkel til Søholm, och jeg nu efter hans død och afgang skulde vere hans efterladte børn deris verge, saa formerker jeg (disver), at der skal findis megen och stor gield, at hand baade self skal vere bortskyldig, saa och for andre at vere komen udi løfte, hvilked jeg icke aldsamen ved af at sige, saa at jeg efter slig leiglighed icke tør understaa mig paa for^{no} børns vegne at befatte mig enten med arf eller gield paa deris vegne, och er begierende af eder i gode adelsfolk och andre gotfolk, som nu nerverendis tilstede ere, [at i] vilde sligt dragis til minde. N. Skinkel, egen hand." Dom: „Efterdi N. Skinkel paa sin broderbørns vegne hafver udi

louglig tid afsagt sig fran arf och gield efter G. Skinkel, da bør N. S. och hans broderbørn icke heller at gielde, men efterdi hans hustru fru A. R. hafver kiend sig ved arf och gield, da hende at tiltales och stande til rette.“ *Hdb. Konc. 1602, 88—91.*

[1]) *Der findes her ingen oplysning om, hvem der sad i retten.* [2]) *Et andet sted står* Giersløf. [3]) *J. l. 1,28.*

19. apr.[1]) Her Sigfred Reinschatt, herre til Friberg, „scheilait“ på Leutenberg og „arfsidendis“ til Hiørningsholm, tiltalte (indlæg) mester Peder Hegelund, superintendent i Riber stift, fordi han i hans fraværelse udenlands, ham uadspurgt, havde ordineret her Bertel Lavrssen til præst i Sunds sogn, hvor hans avlsgård er liggende, skönt det var ham (P. H.) vitterligt, at B. L. var sigtet for at have digtet og skrevet falske breve; her Niels i Sunds sogn og her B. L. havde nemlig gjort et brev om, at her N. skulde afstå ham Sunds sogn, og i brevet sagt, at det skulde være sket med øvrighedens minde; da S. R. kom i forfaring om dette lögnagtige brev, lod han B. L. forfølge og tilspörge, hvem hans øvrighed var. B. L. overgav ham da brevet, men vilde iøvrigt intet svare, idet han forskød sig ind for de höjlærde i København; på m. P. H.s og andres forbön afstod S. R. hin sag mod B. L., men fik dog hans forpligt, som m. P. H. havde medforseglet, at han ikke oftere vilde digte slige breve. Nu havde imidlertid m. P. H. ordineret B. L. og sat ham ind i S. R.s sogn, og B. L. givet hans foged 50 daler og dermed i hans fraværelse indkøbt sig i sognet, men disse penge havde S. R., da han kom hjem, ladet betale tilbage; da B. L. var blevet ordineret, havde bispen (!) skrevet S. R. til med ham, men det brev havde han beholdt hos sig fra 23. jan. 1597 til 22. juli 1601. I denne sag havde m. P. H. gjort uret og S. Reinschatt begærede derfor at „motte vederfaris dend ret, som en anden adelsmand udi Danmark vederfaris“. Han i rette lagde: 1. den mellem de to præster

indgåede overenskomst. 2. dom af Hammerum herredsting 27. febr. 1602, hvorved sagen, som S. R. havde anlagt mod her B. L. for at have digtet et falsk brev, indkøbt sig i kaldet og i hans fraværelse med stor falsked fortrængt hans sognepræst, blev indskudt for provsten og tilbörlige dommere. Mester P. Hegelund mødte med indlæg, hvorefter han ingen havde ordineret, uden som han burde efter ordinansen; han havde fåt brev i jan. 1597 fra herredsprovsten og befalingsmanden på Lundenes, Hans Lange, at præsten til Sunds kirke, her Niels Christenssen, i novbr. åbenbarlig i kirken af sin fri vilje havde opsagt sit kald og antvordet sit kaldsbrev fra sig; derefter havde provsten og Sunds sognemænd forskikket ham B. L. med her Nielses kaldsbrev med fuldmagt af 20 mænd, blandt hvilke 7 af her Sigfreds tjænere, med syv sognemænds beseglede kaldsbrev efter ordinansen[2]), hvoriblandt to af her S.s tjænere, og med brev af dennes fuldmyndige fogder 8. decbr. 1595 (fr.), hvori de besynderlig i deres herres fraværelse kaldte B. L.; m. P. H. nægtede, at have hørt, at B. L. havde været stævnet for falske breve, og særlig at have gjort nogen kontrakt herimod; han havde kun forseglet til vidnesbyrd en „afbedelse for her Nelsis druckenskaf, bordag och anden letferdigheds skyld“; han påstod derfor at burde være kvit for S. R.s tiltale og i rette lagde hint kaldsbrev af 7 mænd, lydende, at de 1596 1. søndag i advent den 28. novbr. vare forsamlede i Sunds kirke med fuldmagt af menige sognemænd for at vælge en sognepræst, fordi her Niels Christenssen, som til denne dag havde været præst, den 21. novbr. havde givet til kende, at han ikke længere vilde være ved dette arme og ringe kald og rente, og derfor opsagt kaldet, for at se sig om efter en anden plads; de havde da kaldet B. Lavrssen, barnefødt i Sunds præstegård og dem selv alle vel bekendt i liv og levnet, som havde et godt vidnesbyrd om sin lærdom af lærde mænd, og bad nu Hans Lange til Bregninggaard, høvedsmand på Lundenes, og m. P. H., superintendent over Ribe stift, om at samtykke i den

udvælgelse, og herredsprovsten her Niels Jenssen i Gystrup om at besegle med dem. Dom: Efterdi her B. L. er lovligkaldet efter ordinansen[2]), og bispen derfor har ordineret ham, fordi han kendte ham dygtig til at forestå kaldet, så har han ingen uret gjort og bör at være kvit for S. R.s tiltale, og her B. L. bör nyde kaldet efter vor lænsmands kollats. *Hdb. Konc. 1602, 92—97.*

[1]) Der findes her ingen oplysning om, hvem der sad i retten. [2]) Kirkeordinans 1537. Kbh. 1542, 33 bl.

19. apr.[1]) *(Nærv. kongen og de ovfr. s. 66 nævnte råder undtagen: C. Valckendorff, E. Hardenberg, A. Gøe, J. Sefeldt, A. Friis, J. Friis og E. Brock; B. Rantzov kaldes statholder.)* Niels Kaas til Domsgaard, Hertvig Kaas til Hørupgaard, Hermand Kaas til Skoufsgaard, Jørgen Kaas til Gielskouf, Lavrits Friis til Lundergaard, Lavrits Ebbessen til Tulstrup, Godsk[e] Friis til Lundergaard og fru Karine Maltisdatter til Brunbierre, alle Anders Maltissøns arvinger, tiltalte Niels Krabbe til Tostelund for et skøde, som „dennom er tilvidendis vorden“, han kort tid för Anders Maltissøns død skal af denne have forhvervet på Møllerupgaard og gods, med hvilket skøde han skulde ville tilvende sig gården og det med urette, såsom den ikke i A. M.s levetid var blevet annammet af ham, så lidt som nogen af dem, som bode derpå, havde svaret ham nogen rettighed. Da således ejendommen ikke havde fulgt skødet, og samme køb og forhandling, som skødet pålød, skulde være gjort med om og vilkår og til et genkøb, og ikke heller nogen penge var betalt for gården, burde forhandlingen ikke anses som et køb, men som gave og efter recessen[2]) og kongelige domme være magteløs og ikke komme sagsøgerne til skade på deres retfærdige arv i Møllerupgaard. N. Krabbe mødte med skødet, dateret Brusgaard 15. novbr. 1600 og lydende, at A. M. havde solgt til N. Krabbe sin hovedgård i Sønderherred, Feldballe sogn,

kaldet Møllerupgaard. Herimod i rette lagde sagsøgerne et indlæg, hvorefter Møllerupgaard havde været forlænt til fru Ane Tidemandt af hendes husbond Christen Maltissøn at beholde hendes livstid, og Anders Maltissøn af os var blevet tildömt at besegle hendes livsbrev; da hun nød og besad ejendommen, kunde han ikke være mægtig at afhænde den. De i rette lagde: 1. N. Krabbis brev til A. M., hvori han bekendte at have betalt 14000 daler af de 20000 daler, han skulde give for Albek og Møllerupgaard; de 6000 skulde blive stående hos ham og arvinger, til han ved fru A. T.s død modtog samme gårde og gods; døde A. M. för fru A. T., skulde dette brev være død og magteløs, og Møllerupgaard og gods følge N. Krabbe efter skødet. 2. N. Krabbes brev af Brusgaard 15. novbr. 1600, at hvis A. M. overlevede sin hustru fru Pernille Sparre og gud tilföjede ham i ægteskab at fange arvinger „ved adelssed, som det sig bør", og han da begærede Møllerupgaard og gods til genkøb, skulde han give N. Krabbe 6000 daler uden skade for den; men fik han ingen livsarvinger, skulde dette brev være død og magteløs. 3. et register, hvorefter N. Krabbe havde lovet A. M. for Albek hovedgård og gods 14000 daler. 4. vor faders og rigens råds dom af 7. juni 1586, hvorved Asdal gård og gods blev fradömt de Banner, fordi godset ikke havde fulgt det gavebrev og skøde, som Otte Banner havde givet dem. — N. Krabbe gav til kende i indlæg, at afg. A. Maltissøn havde solgt ham sin arvelige rettighed til Møllerupgaard og gods, som han havde arvet efter sin broder Christen Maltissøn, da han for gæld var forårsaget at sælge godset og i forvejen havde tilbudt godtfolk det. I henseende til, at godset ikke havde fulgt, formente han, at det med domme kunde bevises, at sådanne skøder vare dömte ved magt, når de havde fulgt skødet straks efter deres dødelige afgang, som havde været forlænt dermed. Da A. M. på én dag under ét køb havde solgt ham Albek og Møllerup og derfor ikke alene havde oppebåret en stor sum penge, men og annammet til sig hans

hovedgård Brusgaard efter hans forlæningsbrevs lydelse og deraf oppebåret skyld og landgilde, og hans arvinger ligeledes på hint køb havde oppebåret smörskyld for 1601 med avl og andet, så vel som nogle tusende daler, der restede på købet, så påstod han, at gården burde følge ham efter skødet. Han i rette lagde derpå: 1. A. M.s brev af Brusgaard 2. decbr. 1600, hvori han bepligtede sig på sin adelige tro og love inden pinsedag at forskaffe N. Krabbe de breve og adkomster, som han havde eller kunde få på hine to gårde, og N. K. mente, at herved var købet blevet stadfæstet. 2. vor og rigens råds dom af Koldinghus 1. avg. 1590, hvorved Bregentved blev tildömt Sten Brabe i henhold til det skøde, han af rette ejer havde fåt derpå, skönt fru Anne Harnbierg (!) havde været forlænt dermed sin livstid, og ejendommen förat efter hendes død kunde følge ham. Dom: „Efterdi vi befinde, at N. Krabbe ingen pendinge hafver udgifvet til A. M. for Møllerupgaard och gods, men gifvet hannom sin bref och forskrifning paa 6000 daler, som skulle udgifves der for it aar efter frue A. T.s dødelig afgang, och samme gieldbref dog forbeholder N. K. self samme 6000 daler, om A. M. uden ecte lifsarfvinger afdøde, och icke at skulle til hans arfvinger betallis; det och befindes N. K. at hafve gifvet afgangne A. M. sit genbref, formeldendis, at dersom A. M. fik ecte lifsarfvinger skulle hand igien bekomme samme gods for 6000 daler; hves icke, skulle hand samme gods beholde, hvorudaf er at fornemme, samme skiøde at verre giort hans arfvinger til skade, och er mere it gafve end it køb, saa vit A. M.s arfvinger angieller; da epter forberørte leiglighed bøer for^{ne} skiøde icke at komme A. M.s arfvinger til hinder eller skade, men bøer machtesløes at blifve". *Hdb. Konc. 1602, 97—101.*

[1]) *Ud for denne dom står i randen:* hæc est vera copia sententiæ hujus latæ; invenitur tamen primus copiæ hujus projectus sed sine clausula finali, qvæ hic est ascripta; vide den 13. dom udi denne hosliggendis dombog. [2]) *Rec. 1558 § 39.*

20. apr. *(Fr. kongen, B. Rantzov, A. Gyldenstiern.)* Mogens Gøy til Bremmersvold, Peder Ibssen, byfoged i Nagskouf, og Morten Buck, borger sstds., bød sig 3. gang i rette mod vor stævning, udtaget af Baltser Kiersz, soldat på Kroneborig, i anledning af en arv, som skulde være tilfaldet hans hustru. B. K. mødte ikke. Dom: B. K. bör have tabt sagen, til han stævner igen, og give de indstævnte kost og tæring efter recessen.[1]) *Hdb. Konc. 1602, 102.*

[1]) *Rec. 1558 § 5. Jfr. Rdb. 1597—1609, 114—5 ndfr.*

20. apr. *(Fr. de samme.)* H. M. i Medelby tiltalte med fuldmagt fra Jokim Hardenbierg til Mattrup Knud Rud til Sandholt, embedsmand på vor gård i Odense, for et fæstebrev, han havde givet Jens Bang, borger i Assens, på kirkens anpart af Gambtofte sogns korntiende, hvilket var imod det brev, som vor herrefader gav Clavs Eisenberg og efter dennes død gav J. H., som nu på sin jus patronatus var sket forkort; efter vort mandat burde tienden först tilbydes sognemændene, og da disse havde været overbødig at give flere fæstepenge end J. Bang, burde hint brev ikke komme J. H. til skade på præstens frihed. Hidstævnet var J. B. med de breve, han havde i den sag, og Eiller Qvitzov til Løckisholm, landsdommer i Fyn, som havde dömt i sagen. K. Rud mødte ikke. Dom: K. R. bör have tabt sagen og tienden følge J. Hardenbierg, til der stævnes på ny. *Hdb. Konc. 1602, 103.*

20. apr.[1]) Fru Karen Brysche til Slumpstrup, Ifver Lunges enke, tiltalte ved fuldmægtig Hans Oldeland Christofferssen til at efterkomme sit brev af 1598[2]) (fr.). H. O. mødte ikke. Dom: H. O. bör have tabt sagen, til han stævner på ny. *Hdb. Konc. 1602, 104.*

[1]) *Der findes her ingen oplysning om, hvem der sad i retten.* [2]) *Det var udgivet til* fru Karen Brysche til Østrup.

20. apr.[1]) Jens Mickelssen, borger i Lund, tiltalte (indlæg) mester Peder Terkildssen, m. Niels Villadssen, m. Hans Lavridssen, m. Hans Pederssen og m. Lavrits Borum, kannikker til Aarhus domkirke, fordi de i et i retten fremlagt register havde afgivet en bekendelse, hvilket vidne var „med ingen føie och unøiachtig"; de havde vidnet, at m. Anders Veyle skulde have været skyldig til st. Cleminds kirke ex tutorio procuratorio og for lejersted 78 daler 1 mrk. $3^1/_2$ sk.; herefter havde de ladet æske betaling uden dom og ladet sig tilvurdere m. Andersis sølv og desuden en guldkæde, som afg. Doritte m. Andersis skulde have givet for sit lejersted, hvilken kæde i et vurderingsvidne kaldes sjælegave; de havde her vundet i sin egen sag og som villige været med til at dömme i den, skönt de ikke kunde bevise gælden med m. A.s brev eller regnskabsbøger, og ikke efter recessen[2]) dertil havde ladet kalde hans broder. Sagen havde været til landsting og blev der igen hjemfunden til borgemester og råd, at de skulde tilholde gældnerne at føre godset tilstæde, forfare, om gælden var ret, og lade vurdere godset på ny; dette var sket, kun vilde m. Hans Lavritssen ikke fremlægge det guld og sølv, han havde fåt efter hint regnskab. Da indstævnte ikke havde mødt inden tinge eller for retten og der gjort sit vidne ved sin ed med oprakte fingre efter recessen[3]), men kun med navn underskrevet et register, og da Hans Christenssen ikke havde fåt varsel, burde vidnet være magteløs. J. Mickelssen i rette lagde derhos adskillige dokumenter og kvittanser, hvormed han vilde bevise, at m. A. Veille ikke havde været nogen gæld bortskyldig. Mester H. Perssen mødte på egne og de andre kannikkers vegne og mente, at sagen hverken var deres eller m. H. L.s, men domkirkens; de havde ikke dömt eller vundet i sin egen sag, men kun bekendt, hvad gæld m. A. var domkirken og kapitlet skyldig efter kirkens jordebog og kapitlets regnskab; for denne gæld var godset fravurderet hans arvinger, og vurderingen var ved magt dömt til landsting, og de havde

derfor kvitdömt m. H. L., emeden den landstingsdom stod ved magt. Guldkæden var hos domkirken, men om den måtte være der for sjælegift eller for Dorette m. A.s hendes lejersted, „holte de ens at vere"; de burde derfor være kvit for J. M.s tiltale. Dom: „Efterdi vi befinder stor vitløftighed udi same sag at vere, da ville vi dertil forordne nogle gode mend, som den sag skulle grantske och forfare och udi same sag enten til mindelighed eller rette forhielpe, oc saa lenge ved dend dom, som hid stefnid er, forblifve; hvem siden paaskader, da stefne sig paa nye, oc da at gaae der om, saa vide loug og ret er." *Hdb. Konc. 1602, 105—7.*

[1]) *Der findes her ingen oplysning om, hvem der sad i retten.* [2]) *Rec. 1558 § 14.* [3]) *Rec. 1558 § 16.*

20. apr.[1]) Morten Stritt, borger i Horsens, tiltalte (indlæg) Mats Nielssen til Østergaard til at betale ham efter to hans regnskabsbøgers lydelse (fr.); ifølge den ene, som M. N. selv havde under skrevet, skyldte han 33 daler 14 sk., efter den anden for modtagne varer 22 daler; han burde desuden betale kost og tæring. M. N. lod ved fuldmægtig i rette lægge indlæg, hvorefter han, hvis M. S. havde hans brev og segl på nogen gæld, „noksom som en adelsmand hannom erlig det hafde erlagt", om M. S. havde fordret ham til sin gård eller til herredsting; da der ikke her efter recessen[2]) var gåt dom, burde han være kvit for M. S.s stævning og denne betale kost og tæring. Dom: „M. N. bør at fornøge och betale hannom de 33 daler 14 skilling, hvad hans egen hand hafver underskrefvit, men hvad belanger de 22 daler, hand vider krefver, der gaa om til hans verneting, saa vide loug och ret er." *Hdb. Konc. 1602, 108—9.*

[1]) *Der findes her ingen oplysning om, hvem der sad i retten.* [2]) *Rec. 1558 § 5,8, Rec. 1576 § 1.*

20. apr.[1]) H. Jesperssen tiltalte (indlæg) med fuld-

magt fra Hans Pederssen Truid Axelssen, Søfren Axelssen og Niels Brun, vore mænd og tjænere, på deres hustruers vegne, samt fru Bodil Axelsdater til Flinterup, fordi de ikke have efterkommet deres morbroder afg. Biørn Saxtrup til Ovsbygaard[2]) hans bref af 15. febr. 1593 (fr.), hvorved han undte H. P. for livstid en mølle i Ovsby uden afgift mod at holde den vedlige. De indstævnte havde solgt godset med møllen til afg. fru Lenne, Hendrik Brahis, til Vidskyle, og den fattige mand havde måttet flytte og indgive sig på H. J.s husbonds grund til Boseholm, så han derved kom meget til agters og blev gælbunden, fordi han måtte stæde og fæste gården; de indstævnte burde efterkomme B. S.s brev. T. og S. Axelssen lode ved fuldmægtig i rette lægge indlæg, hvorefter H. P. hverken den tid, da B. Saxtrup blev begravet, eller da de vare samlede på Ovsbygaard og godset blev skiftet, havde ladet dem afvide om hint brev eller ladet dem beskikke om møllen; han burde efter recessen[3]) först tiltale dem til sit værneting efter hint brev, som han först havde bekommet på B. S.s sottesæng, og burde betale kost og tæring. Dom: „B. S.s arvinger ere plictig at holde och efterkome hans bref och segel och enten forskaffe hannom same mølle egien eller i andre maade giøre hannom vederlag och hannom tilfridsstille.“ *Hdb. Konc. 1602, 110—11.*

[1]) *Der findes her ingen oplysning om, hvem der sad i retten.* [2]) *Et andet sted står* Usbygaard. [3]) *Rec. 1558 § 5,8, Rec. 1576 § 1.*

20. apr.[1]) Fru Mette, Jørgen Thidemandts enke, tiltalte ved Jørgen Kaas til Gielskouf som fuldmægtig Erik Bilde til Kiersgaard for et underskrevet fortæringsregister, som dennes fuldmægtig i rette lagde nu den 9. jun.[2]) „paa vort retterting, som holtes paa vort slot Draxholm for Arild Hvitfeldt, vor mand, raad och rigens cantzeler och embitsmand der samesteds“, hvilket register ubillig skulde vere opskrevet, idet det var anslåt til 200 daler, medens hovedstolen kun var

325$^{1}/_{2}$ daler og först var blevet tildömt 1599, som i sidste novbr. var 2 år siden; skaden skulde altså have været hvert år 100 daler på de 300, hvilket var ukristelig anslåt og höjere, end med rette kand forsvares. E. B. lod ved fuldmægtig give tilkende, at „sagen var forfuld udi rigens ret och ridebref vor udgangen til nogre vore gode mend, som hannom skulle giøre udleg, formente det ikke sedvanligt at vere slig sager for kost och tering for os at indstefne, mens ridemend burde der om at kiende, om samme kost och tering var saa billig opskreven, som det sig burde"; han burde derfor være kvit for den tiltale. Dom: „Efterdi det icke er brugeligt slige sager hid for os at indstefne och her paakiendis, som och efterdi hovidsaggen henger i vor och rigens ret, och vor och rigens bref til ridemend er udgangit, som skulle E. B. for hofvidstoel, kost och tering indføre, da bør den sag om kost och tering egien at hiemkome til ridemendene, dennom plictig vere at kiende, om same kost och tering er saa christeligen, billigen och ret opskrefvit, som det sig bør; hvem siden paaskader, da gaaes der om, saa vide loug og ret er." *Hdb. Konc. 1602, 112—13.*

[1]) *Der findes her ingen oplysning om, hvem der sad i retten.* [2]) *Se Rdb. 1597—1609, 106—9 ndfr.*

20. apr. *(Fr. kongen, A. Gyllenstiern, B. Rantzov.)* Anne Hansdotter, Albrit Christenssens enke, i København tiltalte (indlæg) Erik Valkendrup til Glorup for varer til beløb 265$^{1}/_{2}$ [1]) daler, og 30 lod guld og sølv, som afg. Christopher Valkendrup havde lovet på A. C.s vegne at betale Niels Pederssen, den tid borgemester i København, og for 300 daler, som C. V. havde givet A. C. brev på, hvilket brev han nogen tid efter ved sin tjæner lod hente hos A. C., uden at denne dog fik betaling. Hun var nu bleven forfulgt med æskning og rigens dele af rådmand Niels Hanssen[2]) og havde til stor skade og pengespilde måttet betale denne de 265$^{1}/_{2}$ daler. E. V. burde som arving betale hende hint håndskrift samt de udgivne penge

med hendes mærkelig skade, kost og tæring. Hun i rette lagde Anders Dreselberg til Vognserup hans kundskab og et par andre breve. Henning Valkendrup til Glorup mødte for E. V. med håndskriftet, som var kasseret og havde påtegning af 8. mars 1593 om at, derpå var betalt 150 daler, og med A. C.s kvittering af samme dag på de 180 daler; heraf, mente han, kunde ses, at håndskriftet var betalt. Hvad det øvrige angik, så havde C. V. efter A. Christenssens købebrev af 4. juni 1592 (fr.) afkøbt denne hans gård ved stranden; havde A. C. haft noget til gode, havde han vel den tid fordret det. Dernæst i rette lagde han afg. borgemester Niels Pederssens kvittans af 24. febr. 1581, lydende, at hvad klæde m. m., som C. V. havde bekommet den stund, han var vor herrefaders tjæner, det havde han med nöjagtig vare betalt ham; H. V. påstod, at hans farbroder herefter burde være kvit for sagsøgerindens tiltale. Dom: „Efterdi for^{ne} gield, som for 22 aar siden er giort, icke bevisis med C. Valckundorffs handskrift, men allenist med nogen kundskaf efter en død mand; hand och beviser med A. Christenssøns kvittantse 150 daler at vere opborit paa same handskrift och den siden aldelis at vere casserit, da bør C. V.s arvinger for de tiltale och beskyldninger kvit at vere.“ *Hdb. Konc. 1602, 114—17.*

[1]) *Hdb. har* 285$^1/_2$, *men ovfr. s. 333 findes* 265$^1/_2$. [2]) *Han havde ægtet Niels Pederssens enke.* [3]) *Trykt ovfr. s. 333.*

20. apr. *(Fr. kongen, B. Rantzov, A. Gøye.)* Morten Mogenssen til Østred tiltalte (indlæg) Morten Skinkel til Østrup, fordi han af sin afg. broder Gabriel Skinkels arvinger havde tilforhandlet sig 2 omslagsbreve, lydende på 2000 daler, som afg. Frederik Speigel havde udtaget, og på 1000 daler, som Peder Bilde til Hostrup havde udtaget, med hvilke breve han havde ladet mane M. M. som forlover for den hele sum undtagen G. S.s anpart, så han havde måttet stille ham tilfreds med forskrivning og jordegods, og det skönt G. S. kun

havde annammet til sig hine breve, som han og medforlovere havde indløst, og givet genbrev (fr.) på dem og forpligtet sig til at holde sine medforlovere dem til gode, medens han aldeles ikke havde indløst dem helt eller gjort videre udlæg end sin egen anpart. M. M. mente ikke, at han var mere pligtig end de andre medforlovere, og M. S. burde derfor fly ham sit jordegods og forskrivning igen og stå ham til rette for skade og omkostning. M. Mogenssen i rette lagde derhos: 1. Knud Venstermands brev, at han, G. Skinkel og Erik Venstermand havde indløst F. Speils hovedbrev på 2000 daler[1]) og Peder Bildes hovedbrev paa 1000 daler[1]), hvilke breve G. S. havde fåt i forvaring. 2. M. Skinkels brev, hvori han bekendte, at M. Mogenssen havde stillet ham tilfreds for det løfte, han havde været i for F. Speil og P. Bilde, men hvis det kunde bevises, at M. M. havde gjort noget vederlag, skulde han vederlægge ham, så vidt han kunde bevise, at gælden var afbetalt. Herefter påstod M. M., at han efter domme, som udi slige sager ere udgangne, ikke burde betale hine breve videre, end hans anpart kunde sig belange. M. Skinkel mødte med indlæg, hvorefter han for det förste var indført i hine breve med rigens ret og dernæst havde gjort en venlig forhandling med M. M. i sagen, fåt dennes brev og givet sit genbrev; hvis der skadede ham noget på de andre artikler i brevet, burde han have tiltalt ham til sit værneting. Han i rette lagde derpå ridebrevet og M. M.s pantebrev på 2416 daler og kvittering for at have modtaget de to breve på 2000 og 1000 daler. Dom: „M. Mogenssen bør icke videre at betale end sin anpart udi hofvidstoel och rente, som restet den tid, G. S. samme brefve indløste; naar det sket er, bør M. S. hannom sit gods egien antvorde; hafver hand vider optagit af godsit end hannom bør, da det egiengifve.“ *Hdb: Konc. 1602, 118—21.*

[1]) *Her står* 8000 daler, *men ellers står i dommen* 2000 *og* 1000 daler.

20. apr.[1]) Knud Daa til Hestholm tiltalte (indlæg)

Lavrits Oldeland til Veillegaard[2]), Hertvig Kaas til Hørupgaard, Niels Skinkel til Gierskouf og Hans von Melden til Lundisgaard, fordi de som ridemænd havde indført Maren, Oluf Hanssens, af Odense i hans gård i Sersløf for en gæld, som hans broder Hans Daa var O. H. skyldig; för de gjorde indførselen, havde han ladet dem se sine skøder og adkomstbreve og ladet mundligen læse for dem, hvormed han vilde forholde dem samme indførsel; tilmed havde de ikke villet give ham beskrevet, hvad de i sagen havde afsagt, skönt han med 2 gode mænd havde beskikket dem derom. Da gården aldrig havde været hans broders, men altid fulgt ham, siden hans søster døde, burde indførelsen ikke komme ham til skade. Han i rette lagde: 1. Hans Daas brev af Sersløf den 29. juli 1597, at hans anparter i gården, som tilfaldt ham efter sin søster Anne Daa, aldrig havde fulgt ham, men kun hans broder efter det skøde, denne havde fåt af ham, og som var udgivet, för han kom under rigens forfølgning. 2. brev af Odense 7. febr. 1602, udgivet af Hans Urne til Dreibygaard og Gabriel Knudssen til Nordskouf, at da de den 18. novbr. vare blevne skikkede til ridemændene for at kræve beskrevet, hvad disse havde afsagt, fik de til svar, at Lavrits byskriver i Odense havde brevet med genpart; der skulde K. Daa fordre det. 3. brev af Odense s. d., udgivet af to mænd om, at de på K. Daas vegne havde afkrævet Lavrits byskriver genpart af hin indførsel og fåt til svar, at hans dreng vel havde skrevet genparten, men straks antvordet H. v. M. den. De indstævnte mødte med indlæg, hvorefter K. Daa den gang, de gjorde indførselen, kun havde i rette lagt breve, som H. Daa havde udgivet den tid, han var under rigens forfølgning, og da „rigens ret skal medføre, at hvem der under er, maa ikke sit gods afhende"[3]), havde de ikke gjort K. D. nogen uret; de havde kun kunnet rette sig efter de breve, som den gang blev lagt i rette for dem, og indførselen burde derfor blive ved magt. De i rette lagde sit indførselsbrev af Sersløf den 20. juni 1601, lydende,

at da Marine, O. H.s, havde forhvervet kongens 6 ugers påmindelse til dem, at de efter det ridebrev til dem, som O. H. havde forhvervet, skulde „indride til H. Daa och udeske af hannom 32 daler och 3 mark, som hand O. H. paa Boel Frises vegne, borgerske udi Odense, skyldig vor, derhos fyllist for kost, tæring och skadegield, da have vi i dag, som er dend 20. juni, efter kgl. maits. ridebref och sex ugers paamindelsebref verid udi Broby och af H. Daa udesked och begierid, at hand efter kgl. maits. ridebref och rigens forfylling, ville fuldgiøre och udrette for^ne 32 daler och 3 mark med kost, tæring och skadegield, og ingen udleg os paa O. H.s hustruis vegne der skede i nogen maade, hvorfor vi os forføied til Sersløf och der indførde O. H.s hustrue paa B. F.s vegne udi tredie parten af dend gaard samesteds, som s. frue Ane Jørgen Daas tilforne ibode, for for^ne 32 daler 3 mark hofvidstol, disligeste for 124 daler 3 mark kost, tæring, brefvependinge och skadegield, indtil saa lenge M., O. H.s, louglig blifver der igien udført.“ Dom: „Efterdi for^ne ridemend hafver indført Maren, O. H.s, udi den tridie part i en gaard i Sersløf, som K. Daa beretter sig at tilhøre och at hafve kiøft af hans broder Hans Daa, och for^ne ridemend icke hafver ladit indføre nogen af parternis brefve udi den afsked, de om samme indførsel hafver gifvit beskrefvit, da bør for^ne første indførsel død och macteløs at vere, och for^ne ridemend med første leilighed egien at samens kome, da brefvene och ald leiligheden vider at randsage, och da at forskaffe hinde udleg eller indførsel, saa vide ske kand med rette.“ *Hdb. Konc. 1602, 122—25.*

[1]) *Der findes her ingen oplysning om, hvem der sad i rette.* [2]) *Et andet Sted står* Veilofgaard. [3]) *Bestemmelsen findes ikke i „Rigens ret“, udgivet af Rosenvinge, men da den stemmer med J. l. 2,68, er den vel som andre bestemmelser i „Rigens ret“ gåt over hertil fra J. l.*

21. apr.[1]) Lavrits Brockenhus til Egeskouf bød sig på

jomfru Hildeborg Billis vegne 3. gang i rette mod vor stævning, som Ofve Bilde havde udtaget for en vor skrivelse til L. Brockenhus om at være hendes værge, fordi hendes broder O. B. „paa dend skifte efter deris afg. moder mere skulle ville søge hans egen fordel end hendis gafn och beste, formente derfor, at hun icke billig aarsag skal hafve haft hannom saaledis at kunde angifve", i det han vilde med tilbud og kontrakt bevise, at det forholdt sig anderledes. O. B. mødte ikke. Dom: O. Bilde bör have tabt sagen, indtil han stævner på ny, og give sin søster kost og tæring, hvilken kost og tæring hun dog for vor forböns skyld har afståt. *Hdb. Konc. 1602, 126.*

[1]) *Der findes her ingen oplysning om, hvem der sad i retten.*

21. apr.[1]) Oluf Rosenspar til Skarrolt bød sig på jomfru Birte Bildis vegne 3. gang i rette mod vor stævning, som Ofve Bilde havde udtaget for en vor skrivelse til Karl Brysche til Margaard om at være hendes værge, fordi hendes broder O. B. paa den skifte efter deris afg. moder *o. s. v. ordret som den foregående dom. Hdb. Konc. 1602, 127.*

[1]) *Der findes her ingen Oplysning om, hvem der sad i retten.*

21. apr. (*Fr. „statholder"*[1]). Christen Nielssen, foged på Hvedslund, tiltalte jomfru Kirsten Ulfeld til Østergaard med sin lovværge for et skøde, hun skulde have, formældende, at afg. Ifver Grøn havde solgt afg. Niels Kaas en eng, kaldet Atsergaardseng, som skal høre til Adsergaard i Simested, der skal være en selvejerbondegård og bebos af N. C., og det uden at I. Grøn havde N. C.s skøde på engen. Af den grund og fordi recessen[2]) forbyder adelsmænd at købe selvejerbondeeje, burde skødet ingen magt have. Kield Brockenhus til Lerbek mødte for jomfru K. U. og berettede, at C. N. kun havde stævnet Peder Knudssen i

Brødegaard med sine medarvinger, skönt I. Grøn havde to søstre i Skåne og slægtninge i Riber stift, som også burde stævnes; jomfru K. U. burde derfor være kvit for stævningen. Dom: C. Nielssen bör stævne alle I. G.s arvinger: når det sker, da gå der om, hvis ret er. *Hdb. Konc. 1602, 128.*

[1]) *B. Rantzov.* [2]) *Håndf. 12. avg. 1559 § 21.*

21. apr. *(Fr. B. Rantzov.)* Luder Otssen, Arrend van Collen, Johan Conradtz, Frands Horn[1]), Albert Redder, Johan von Lehr og deres consortes, indbyggere i Lübek, tiltalte ved Helmer Hoffgraff som fuldmægtig Lauge Urne til Beltebierg, landsdommer i Skåne, for en dom af 24. novbr. 1601, hvorved han havde magteløs dömt et forlig af 22. juli 1598 mellem Peder Sander[2]), ridefoged til Monstrup, og Helmer Hoggrefve, den tid sagsøgernes købmændsfuldmægtig i Ydsted, og tilpligtet borgemester og råd i Ydsted at dömme i hovedsagen; L. U. burde stande dem til rette herfor. Dommen (fr.) lød: „Efterdi her udi rette leggis en contract och forligelsemaal, hvilken P. Sander icke hafver samtøkt, men strax for borgemester och raad hafver det tilkiende gifvit, icke at ville den bevilge och samtøcke, eftersom hand hafver bevist med Henrik Gertssen, Karl Karlssen och Hans skrifver, raadmand, endog at H. G. byskrifver bekiender, at hafve indskrefvit det forligelsmaal, eftersom samme corrigerede seddel udviste, och dog icke nu samme seddel er tilstede, hvoraf kunde forfaris, om de i alle maade stemme overens, da efterdi ingen er forplichted at nødis til nogen forligelsmaal, uden det kand ske med begge parternis bevilling, och P. S. hafver strax for borgemester och raad icke samtøkt och bevilgid, som er blefven indskrefvit udi byis bog, uden det indholt ligesom den corrigerede seddel formelde, och icke hafver villed antvorde sine brefve fra sig, och ei heller same forligelsmaal formelder om nogle brefve, ti bør den forligelsmaal, som borgemester og raad udi saa maade hafver udgifvet, død och machtløs at vere, och

dennom forplicht at døme udi hofvitsagen emellom P. S. och H. H. och hans borgsmend". L. Urne og P. Sander mødte, og L. U. berettede, at H. Hoggrefve havde sigtet P. Sander for at have „borit døl paa" noget af det lybske gods, som strandede under Skåne, og da det var hans liv og ære angældende, havde de på bægge sider sat borgen at lide og undgælde lov og ret med hverandre. H. H. havde derfor tiltalt P. S. til sit værneting og til landsting, hvor P. S. blev kvitdömt for beskyldningerne, da H. H. ikke kunde overhevise ham. P. Sander havde så igen tiltalt H. H. i Ydsted; men da havde borgemester og råd lagt sig imellem dem, og P. S. havde også bevilget et forlig, dog med slig kondition, at det i kontrakten blev indført, at H. H. ikke havde kunnet overbevise ham de sager, han havde beskyldt ham for. Ikke desto mindre havde borgemester og råd udeladt denne artikkel, og han (L. U.) havde derfor måttet dömme kontrakten magteløs. Dom: „Efterdi P. Sander icke hafver ville samme contract forsegle af den aarsag, at den fornemste artickel, som udi deris forligelse vor besluttit, ikke vor udi same contract indført, och vor landsdomer fordi hafver underdømt same contract, da hafver hand derudi ingeu uret giort, och den hans dom bør ved sin fulde mact at blifve." *Hdb. Konc. 1602, 129—31.*

[1]) *Hdb. har her* Thöen, *men den følgendo dom har* Horn.
[2]) *Flere steder står* Sanderssøn.

21. apr. *(Fr. B. Rantzov, statholder.)* De samme (undtagen J. v. Lehr) tiltalte ved Helmer Hoggraf som fuldmægtig den samme, fordi han ved dom af 29. apr. 1598 havde fri og sageløs fundet Peder Sanderssøn for deres tiltale og i dommen indført, at når P. S. blev lovlig forfulgt til herredsting, skulde fogden dömme i sagen, alt uden at tage hensyn til deres beviser, som i dommen vare aldeles forbigangne; der var herved sket dem uret, og dommen burde være død og magteløs. Dommen (fr.) lød, at efterdi P. S. ikke var kommet til-

stede för på 5. dag efter, at skibet var strandet, da han havde fåt antvordet af bønderne det gods, som han havde annammet, hvilket gods han efter sin husbond Predbiørn Gyldenstiernes pålæg havde tilbudt H. H., og efterdi denne ikke havde tilspurgt ham om noget gods, som han skulde have „baarit døel paa“, burde P. S. være sageløs for H. H.s tiltale; da tilmed P. S. ikke er blevet lovlig forfulgt efter loven og recessen[1]) for et stykke klæde, som H. H. har gjort spørgsmål på, og han ikke har budt sig i rette straks[2]) at ville lide dom, og herredsfogden derfor ikke har kunnet dömme på sagen, bör hans dom stande ved magt. Dernæst i rette lagdes en certifikats af Lybek, lydende, at Andreas Martens vandt, at her Poufvel Ankerssøn, præst i Luderup i Skåne, havde bekendt for ham, at han havde borget af P. Sanderssøn 1 tde. bergfisk og 1 tde. lybsk øl, og at Christoffer Marqvor vandt, at her Povel begærede af ham. at han vilde borge ham 11 eller 12 tdr. øl, som laa udi Morten lænsmands hus, hvorpå blev mellem dem „forafskediget“, at han skulde låne ham kander til øllet og nogen bergfisk; vilde han da have noget deraf, kunde han vel forliges med de lybske derom, naar de kom igen. L. Urne mødte med indlæg, hvori han henholdt sig til sin dom; når sagsøgernes breve ikke vare blevne inddragne i hans dom, var det ikke hans skyld; brevene havde ikke været i rette for herredsfogden, og det var „icke heller tilbøerligt och ret, at indføere videre udi landstingsdommen end tilforn for herritsfogden hafde verrit i rette.“ Dom: „Efterdi H. Hoffgreffve hafde sictit och paatét P. S., at hand skulle hafve til sig annammit af det lybske vrags gods bode klæde och andit och der paa borit hyl och dyl, hvilke sager vor hans ere och lif angiellindis, om det lovligen och nøiactigen kunde blefvit hannom ofverbevist, och H. H. icke hafver kunt hannom slig uerlig paasagn och beskylding ofverbevise anderledis end med nogle af de lybskis egit folk, som til Lybek hafver der om vondit, hvilke och self ere hans anklagere och fordi udi deris egen sag dennom self til behielp-

ning vondit hafver, emod hvilke deris vinde P. S. hverken hafver verit stefnt, kallit eller til vedermols ting, och vor danske loug och reces[3]) ikke tilsteder slig vindisbyrd at mue holdis for fulde, som vindis paa nogen udi de sager, hans gods, ere eller lif angieller, med mindre hand der emod er stefnt och kallit, och slige brefve her udi rigit icke udi nogen dom och rettergang actis eller anseis och vor landsdomere fordi hafver kvit funden herritsfogden i Oxie herrit, for hand hafde kvit dømt P. S. for H. H.s tiltale, efterdi hand ikke kunde hannom slig uerlig tilsagn ofverbevise efter vor recessis liudende, da hafver vor landsdomer i de maade ingen uret giort. Disligeste efterdi H. H. ikke hafver borit for[ne] brefve i rette til herritsting, ei heller i herritstings domen ladit indføre de brefve, hand til landsting hafver haft i rette, med hvilke hand ville herritsfogdens dom ukraftig giøre, och vor landsdomer dem fordi icke ville anse emod herritsfogdens dom, da findis icke heller hans ulempe i de maade; for det sidste, som hand och beskylder hannom, at hand hafver fridømt P. Sanders for hans tiltale och dog forvist hannom til herritsting, om hand hafde hannom vider til at tale, da efterdi H. Hoggreffve først hafver in gemen gifvit P. S. tiufsag och hannom der for i fire ting forfult til doms och siden, der herritsfogdens tectedag kom, da in specie hafver formeldit om et støcke klede, som hand tilforne intet hafde omtalit, och vor landsdommer den sag egien hafver indfundit til hans verneting, efterdi vor danske loug og ret icke tilsteder nogen for videre eller andre sager at tilbindis at svare eller paadømis, end hand hafver udi første forfølling nefngifvit, da hafver hand der udi ingen uret giort, men den hans dom bør ved sin fulde mact at blifve, och hannom for de H. H.s tiltale kvit at vere, och hannom plictig at egiengifve for[ne] landsdomer skiellig kost og tering"[4]). *Hdb. Konc. 1602, 132—36.*

[1]) *Hermed må menes: lands lov og ret.* [2]) *Nemlig uden de lovbestemte forelæggelser.* [3]) *Rec. 1558 § 14.* [4]) *Rec. 1558 § 8.*

21. apr. *(Fr. B. Rantzov.)* Christoffer Paxs, embedsmand paa Holbek slot, tiltalte ved fuldmægtig Otto Marsvin til Dybek til at forskaffe sig et byggested i Hannes i Ingelstad herred, som hans afg. fader Jørgen M. havde mageskiftet til C. P.s hustrus afg. søster [jom]fru Karenne Pedersdaater, eller i andre måder at göre sig skel og fyllest. Han lod i rette lægge: 1. J. Marsvins mageskiftebrev. 2. O. Marsvins brev af 5. juli 1591, at han vilde fly C. Paxs hint gods i hænde, og påstod, at O. M. burde holde sit brev og segl og stå til rette for skade, kost og tæring. O. Marsvin mødte med indlæg, hvorefter hans faders brev lød på, at når godset blev K. Pedersdaater afvundet med dom og rettergang for hans „vanhiemmels brøst skyld“, skulde han göre hende udlæg, men nu havde C. P. ikke „met nogen beskeden“ bevist, at sligt var sket; i de 29 år siden bolet blev tilskiftet, havde der ikke været klaget herpå, för han (O. M.) havde givet sit brev, som dog med vilkår og kondition refererede sig ind under hans faders brev; hvis C. P. vilde skaffe ham bolet så frit igen, som hans fader havde tilskiftet det, var han overbødig at lade den ejendom, som hans fader fik til gengæld, fölge ham; han burde være kvit for C. Paxs's tiltale. Dom: „Efterdi J. Marsvin hafver tilskift jomfru Karren Pedersdatter for[ne] byggested i Hannes med nogit mere jord for en hindis gaard i Hørtve, hvilken byggested hverken hun heller hindis arfvinger hafver kunt bekome udi brug och besiddelse, och O. Marsvin hafver gifvit C. Packs sin forskrifning, at hand ville giøre hannom udleg for samme byggested, da bør hand at holde och efterkome sit bref och forskrifning och enten forskaffe hannom samme byggested i Hannes, hans faders mageskiftebref paaliuder, eller och giøre hannom udleg efter hans egit brefs liudende och stande til rette for hvis landgilde och anden rettighed de der af mist hafver efter hans faders mageskiftebrefs liudende“. *Hdb. Konc. 1602, 137—40.*

21. apr. *(Fr, B. [Rantzov], P. Gyldenstiern.)* Predbiørn Gyldenstiern til Vosborg, råd og embedsmand på Bøufling, tiltalte på vor og kronens vegne Hans Christenssen kremer i Lemvig for hans gavebrev, han havde i rette båret, formældende på „nogen stug jord och eiendom" i Ballegaards mark i Halden sogn, som han havde givet til Lemvig kirke og skole, på hvilke breve han havde forhvervet kgl. majts. tilforordnede regeringsråds tvende stadfæstelsesbreve. H. kremer havde derpå forhvervet domme, at kongens, provstens og kirkens part af tienden skulde følge kirken og præsten i Lemvig, skönt han ikke kunde være pligtig at bortskøde den imod kongens mandater om hin tiende; da hans gavebreve vare ikke sandfærdige og stadfæstelserne „af hannom vidløftigere hentyis end som deris bogstafver og meninger bør at forstois", saa burde gavebrevene være magteløse. H. Christenssen mødte med et pergamentsbrev af Lemvig 3. septbr. 1590, hvorved han med sin hustru Marine Nielsdotters råd og samtykke gav til Lemvig kirke og skolehus „de stuge jorder, agger och eng, bierge och backer", som han og hustru havde i brug og havendes værge i Ballevadsdal og derfra vester på Balle indtil Balle höje, dertil de „stuger", som ligge på Komberg og Móslendsknok, samt såvidt hende tilkom som arv i Ballegaard, som samfrænder havde tilskiftet hende og søskende efter hendes broder Erik Nielssen, dog med vilkår, at han, hans hustru og börn skulde selv bruge ejendommen og give deraf „til kirken 1 tde.[1]) biug och Lemvig kirke och prest korntienden". Dernæst i rette lagde H. Christenssen vore stadfæstelser af 3. septbr. 1591 og 12. juni 1594. P. Gyllenstiern berettede herimod, at H. C. havde givet til Lemvig kirke og skole en vor og kronens selvejerbondegård Ballegaard, som han selv brugte til Lemvig, og således adskilt samme bondeeje imod recessen[2]) og tilmed bortskødet kronens, præstens og kirkens tiendepart fra os og kronen, præsten og Hieldom kirke; skönt han i gavebrevet kaldte ejendommen „stugjord", så fandtes dog ingen „stugjord"

på Ballegaards mark. P. G. i rette lagde: 1. samfrændebrev af Skodborg herredsting 15. jan. 1599, at samfrænder havde hjemlet, hvorledes de havde skiftet Ballegaard mellem Christen skrifver i Vinkel og Hans Christenssen. 2. synsvidne af 15. juni 1599, at synsmænd „ingen stug eller særkøb“ havde kunnet finde på Ballegaards mark. Han påstod, at da H. C. ikke mod recessen[2]) kunde adskille samme bondeeje eller bortforskrive hin tiende, burde gavebrevene være magteløse, og at han, da han med vrang undervisning havde forbvervet vore stadfæstelsesbreve, burde stå os til rette. H. Christenssen svarede, at borgemester og råd i Lemvig havde pålagt borgerne i byen at tilhjælpe, at kirken og præsten bedre kunde forsynes, så de kunde bekomme froprædiken søndag morgen; derfor havde han givet sin og sin hustrus ejendom til kirken og skolen med den besked, at præsten og kirken måtte nyde tienden deraf; gavebrevet var sket med domprovsten Anders Dreselbergs vilje og burde blive ved magt. Denne svarede, at han vel havde samtykt, at H. C. gav kirken sin ejendom, ti han kunde vel lide, at kirken blev forbedret på indkomst, men at H. C. havde bebrevet Heldom kirkes tiende bort til Lemvigs kirke, var ikke sket med hans samtykke. H. Christenssen svarede, at han selv havde brugt jorden nogle år, för han bortgav den, „saa hand vel viste, hvilked sit vor“; gården havde för været skiftet, som det kunde ses af et samfrændebrev af Skodbo herredsting 1595 (fr.), hvorved Ballegaard skiftedes mellem Hans Friis på Vil Madssens börns, Per Madssen på sine börns og Mats Bocksgaard på sin hustrus vegne, og skulde Vil Madssens börn have den nörre mark norden ved alvejen, som løber fra Hellom kirke og til Ballevad. P. Gyldenstiern indvendte, at „endog hand hafde en af Vil Madssens døttre, saa vor dend part, som denom vor tilfalden, uskift emellom dem och [hand] fordi icke kunde vide, hvilken hans part vor, førend dend nu sidste gang skift blef.“ Dom: „Efterdi recessen[2]) medfører, at en bonde skal besidde selfegergods och bruge al gaardsens egendom, for^ne egendom

och er af samfrender skift emellom H. Christenssen och hans medarfvinger 9 aar efter, hand same egendom hafde bortgifvit, och derfor icke kunde vide til visse, hvilken part af egendommen hannom tilhørde, da hafver hand med vrang undervisning forhverfvit same vore stadfestelser, och de icke bør at kome Heldom kirke och sogneprest, ei heller den, som vor och kronens part af Heldom tiende i feste hafver, ei heller P. Gyldenstiern paa vore och kronens vegne til hinder och skade paa for^{ne} jordegne bondegods i nogen maade, och same hans skiøde och gafve, efter hvilke same stadfestelse giort er, bør macteløs at blifve, och bør derfor at stande os, Heldom kirke och sogneprest til rette.“ *Hdb. Konc. 1602, 141—44.*

[1]) *Hdb. har her den almindelige afkortelse af gæsteri:* g^{r}, *men det er sikkert skrivefejl for* tde. [2]) *Håndf. 1559 § 40.*

21. apr. *(Fr. B. Rantzov.)* Fru Margrette Rosenkrandz til Hundslund, Hans Johanssens enke, tiltalte ved Hans Lindenov til Gabenøe som fuldmægtig Niels Pederssen til Engelstedgaard for en rigens forfølgning, han havde drevet og bekommet i Julskouf hovedgård og gods for adskillige løfter og hægtninger, han havde gjort for afg. Hans Speigil, og hvilke fru M. R. mente at have indløst nogle til beløb 4000 daler hovedstol foruden rente og skadegæld, som H. Johanssen havde været medforlover i. Da hun med rigens ret forfulgte fru Hilleborg Hansdotter, Hans Speigels enke, og efter rigens breve ved gode mænd skulde have ladet sig indføre i Jullskouf hovedgård med gods, så havde de gode mænd fradömt hende sin indførsel, så længe, N. P.s indførsel var ved magt; hun mente, at N. P. burde betale hende de 4000 daler hovedstol med rente, skadegæld, kost og tæring. Hun lod i rette lægge de to hovedbreve, som hun havde indfriet: 1. på 2000 daler, udgivet af Hans Speigel som selvskyldner og H. Johanssen, Eiller Brockenhus, Predbiørn Bilde og Hans v. Mellen som forlovere, hvilket brev hun havde indløst fra fru Armgard Breide, Jokim

Breides enke. 2. på 2000 daler, udgivet af Hans Spegel [som selvskyldner] og H. Johanssen, Johan Rud, Ofve Bilde og Henning Valckendrup som forlovere. Dernæst: 3. brev på 2000 daler, som fru A. Breide havde givet sin sön Detlof Runov fuldmagt til at indfordre, og som fru M. R. havde indfriet. 4. brev på 2000 daler, som hun havde fuldgjort Didrik Høcken for. 5. kopi af N. Pederssens indførsel i Julskouf, lydende på 4000 daler hovedstol og 320 daler rente, som han havde indløst fra fru Ermegaard Breide og D. Høcken. N. Pederssen mødte med indlæg, hvori han „bekiender, at hun (fru M. R.) hafver same brefve først indløst men der hun hafver mannit P. Bilde oc O. Bilde for deris anpart hafver hand som en hegter til dennom udlagt deris anpart baade i hofvidstoel och och rente, skadegield oc omkostning, som de til hinde igien leverit hafver. For det andet er det vel sant, at hans ridemend hafver indført hannom for den gandske summa, som er 4000 daler, hvilket er sket for den orsag paa dend tid, at frue H. Lindenov hafver efter H. Speigels dødelig afgang gifvit hannom sit bref og seigel for disse løfter saa vel som for flere, at skulle fly hannom hans haand oc segel igen til det omslaug 1601, hvilket icke skede, da hafver hand saa vel for sig self for saeme hindes løftes skyld, for hans haand oc seigel, som for hans udlagde pendinge, af saeme løfte ladet sig indføre, oc hvis hand vidre er indført end hand hafver udlagt, er sket hinde saa vel som de andre til beste; hvad hans ridebref udi de maader belanger, at hand er indført for ald summen 4000 daler oc hafver dog icke betalt deraf uden 1400 daler ringere 1 mark, da hafver mand her til icke andet vidst, end at en forlofver motte mane en anden for ald hofvidsummen, før nu for nogen dage siden domb er gangen[1]), at hver forlofver skal staae sin anpart, oc icke en for alle; at hand skulle gifve frue M. nogen kost oc tering igien, formente han sig icke pligtich til, mente, at om nogen paaskader, burde de derfor ridemendene at tiltalle, hand begierede icke videre end hans udlagde penge,

skadegield, kost oc tering, som hand for afg. H. S. oc frue H. L.s løfter skyld hafver udlagt, disligeste forvaring for hvis ydermere løfter, hand er udi for dennom, oc dersom frue M. ville gifve hannom hans udlagde pendinge igen oc forsikre hannom for hvis yddermere skade, hand kunde lide for afg. H. Speigel oc frue Hilleborgs løfter skyld, som hans haand oc seigel staar ude for", vilde han gærne afstå til hende sin indførsel i Julskoufgaard. Han i rette lagde: 1. fru Hilleborg Lindenovs skadesløsbrev til ham for de løfter, han havde været i for hendes sal. husbond, dagtegnet Gladsaxe 21. apr. 1600. 2. æskning af Fynbo landsting, hvorefter han aleneste havde udæsket sin anpart og hånd og segl igen fra de løfter, han havde gjort for H. Speigel og fru H. L. Dom: „Efterdi N. Pederssøn hafver ladit sig indføre udi Julskouf for den hele summa penge 4000 daler hofvidstoel och 320 daler rente for tvende hofvidbrefve, som fru Margrete dog hafde indløst fran Didrik Høcken och fru Ermegaard Brede och aleniste hafde derpaa betalt 1400 daler ringere end 1 mark til Prebiørn Bildt och Ofve Bilde, som hand til dem hafde hectit, da bør N. P. egien at fornøie fru M., hvis hun for same hofvedbrefve paa for^ne 4320 daler mindre en mark udlagt hafver, som N. P. der af betalt hafver, och N. P. siden at blifve ved same indførsel." *Hdb. Konc. 1602, 145—48.*

[1]) *Dom af 12. apr. 1602, se ovfr. s. 334—37.*

22. apr.[1]) Tygge Krabbe til Bustrup bød sig i rette mod Knud Venstermand, som havde stævnet ham for 7000 daler, „hand skal hafve optagid for Peder Bildis hans gods, efter som P. B. oplod hannom, afg. Gabriel Skinkel och Erik Venstermand" for løfter, som de havde gjort for ham, så at godset ikke kom til at bruges til at betale P. B.s gæld med. K. V. mødte ikke. Dom: K. Venstermand bör have tabt sagen, indtil han stævner på ny, og være pligtig at give indstævnte kost og tæring efter resessen[2]). *Hdb. Konc. 1602, 149.*

[1]) *Der findes her ingen oplysning om, hvem der sad i retten.* [2]) *Rec. 1558 § 5.*

22. apr. *(Fr. B. Rantzov, P. Gyldenstiern.)* Knud Venstermand tiltalte fru Anne Rantzov, afg. Gabriel Skinkels enke, for 2400 daler, hvormed han havde betalt Otte von Qvalen på hendes afg. husbonds vegne og indløst dennes brev, lydende paa hans og hans arvinger påmanelse, hvorfor han to gange havde ladet mane hende, men hun havde ingen manelse indeholdt. Fru A. R. mødte ikke. Dom: Fru A. Rantzov bör have tabt sagen, indtil hun stævner på ny. *Hdb. Konc. 1602, 150.*

22. apr. *(Fr. de samme.)* Tygge Krabbe til Bustrup böd sig i rette mod Knud Venstermand, som havde stævnet ham, fordi han havde pantsat hans afg. broder Eriks hustrus gods til Frands Rantzov til Zisendorf, embedsmand på Silkeborrig, for 4500 daler, hvilket han havde gjort mod hans vilje og minde. K. V. mødte ikke. Dom: K. Venstermand bör have tabt sagen, indtil han stævner på ny, og være pligtig at give indstævnte kost og tæring efter recessen[1]) *Hdb. Konc. 1602, 151.*

[1]) *Rec. 1558 § 5.*

22. apr. *(Fr. de samme.)* Knud Venstermand tiltalte fru Anne Rantzov, Gabriel Skinkels enke, for nogle breve, som efter brev og segls lydende hendes afg. hosbond G. S. og hende „til troer hende er blefven antvordit", idet han var „tilvidendis vorden, at en part af samme brefve skal vere forrugt paa andre steder, ham uvitterligt"; således havde Morten Skinkel til Østrup fåt et brev, som G. S., E. Venstermand og han havde indløst, og hver betalt sin anpart deraf, således som G. S.s brev skal erklære. Fru A. R. mødte ikke. Dom: Fru

A. Rantzov bör have tabt sagen, indtil hun stævner på ny. *Hdb. Konc. 1602, 152.*

23.(!) apr.[1]) *(Fr. kongen.)* Knud Venstermand tiltalte fru Anne Hvitfeld, Mogens Bildes enke, med sine börn og deres lovværge for 2500 daler, for hvilke han m. fl. havde lovet for hendes afg. husbond; nu vare de andre forlovere døde, og han manedes alene for gælden; M. Bilde havde givet ham brev på sig og sine arvinger for skade og påmanelse, og han havde derfor to gange manet hende, men hun havde ingen manelse villet holde. Fru A. H. lod ved fuldmægtig i rette lægge indlæg, hvorefter hun og hendes börn aldeles intet havde taget efter hendes sal. husbond; hans løsøre blev efter hans død indsat i Lungelsøe kirke, og hun og hendes börn havde intet dermed befattet sig; da løsøret havde henstået der nogle år og „gieldnerne en part dennum icke annammit“, skulde vor lænsmand på vore vegne have annammet det; hun og hendes börn burde derfor være kvit og angerløs for K. Venstermands tiltale, og han selv indløse sit hovedbrev. Dom: „Efterdi hun beretter sig paa sin egen och hinders børns vegne at hafve fratrinned arf och gield, och hans løesøere at verre indset och siden efter aar och dag er blefven os och kronen forfalden, da bør de icke helder at gielde och fordi for dend maning och tiltale kvit at verre“. *Hdb. Konc. 1602, 153.*

[1]) *I randen står:* est et altera hujus tenoris copia.

22. apr. *(Fr. B. Rantzov, P. Gyldenstiern.)* Tomas og Hans Faake, borgere i Flensborg, tiltalte ved fuldmægtig Hans Dreselberg til Biereby for 322 daler, han efter deres regnskabsbog skulde være bleven dem skyldig på hans afg. broder Folmer Dreselbergs vegne foruden skade, kost og tæring; de fremlagde: 1. F. D.s haandskrift af 23. juni 93, underskrevet af Erik Dreselberg, og hvorefter H. D. for flöjl og silketöj var Hardert Voke af Flensborg skyldig 422 daler, hvilken gæld

skulde i arveskifte være tilfalden H. D. at betale. 2. H. D.s egen håndskrift, lydende på 256 daler, skyldige til H. Voke for gode kramvare. H. Dreselberg mødte ikke. Dom: „H. D. bør at betale T. og H. Voke forne 322[1]) daler, som rester paa forne handskrift.“ *Hdb. Konc. 1602, 154.*

[1]) *Hdb.* iijct xxij.

22. apr. *(Fr. de samme.)* Erik Bilde Stenssen til Kærsgaard tiltalte Hans Dreselbierg til Stigsbierby til at betale 350 daler med rente for et løfte, han havde lovet ham, for hvilket løfte han havde ladet indmane ham; H. D. burde betale skade og omkostning efter hans hovedbrevs lydelse af 10. jan. 1599. H. D. mødte ikke. Dom: H. D. bör fornöje E. Bilde de 350 daler hovedstol med rente. *Hdb. Konc. 1602, 155—56.*

23. apr. *(Fr. kongen, P. Munk, A. Gyldenstiern, P. [Gyldenstiern]).* Peder Gyldenstiern til Vosborg, råd og embedsmand på Bøfling, bød sig 3. gang i rette mod vor stævning, udtaget af Peder Munk, råd og rigens marsk, for 2 lovhævder, som han ved sin tjæner havde ladet bære i rette til Jersløf herredsting; den ene var uforseglet på de 3 hovedsegl og bægge lovhævder vare forandrede på et sted. P. Munk svarede, at han havde afstået den stævning, og vilde ikke fremlægge den. P. G. formente, „at efterdi slig stefning vor af os forhverfvit och ofver hannom forkynt, burde den at fremleggis; dersom det icke skie motte, satte han underdanigst udi rette, om hand icke for slig hans tiltale och beskyllinger burde kvit at vere“. Dom: „Efterdi P. Munk icke vil fremlegge same stefning och gifve P. Gyldenstiern sag, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at P. G. bør for de hans tiltale och beskyllinger kvit at vere.“ *Hdb. Konc. 1602, 157.*

23. apr. *(Fr. kongen, A. Gyldenstiern, B. Rantsov.)* Fru

Dorrite Clavsdotter, Baldser Maltissens enke, tiltalte ved Clavs Nielssen til Langdal som fuldmægtig Hermand Kaas til Skovsgaard, Niels Kaas til Damsgåard, Hertvig Kaas til Hørbyegaard, Lavrits Friis og Godske Friis til Lundergaard på deres hustruers vegne, Jørgen Kaas til Gielskouf, fru Kirsten Kruse, Ebbe Lavrssen til Tulstrup hans enke, Karine Maltisdotter, Tim Rosenkrands til Brunsbiere hans enke, jomfru Sophie Kaas og jomfru Inger Kaas med sin lovværge, alle afg. Anders Maltissens arvinger, fordi denne imod det livsbrev, som hendes husbond med sine arvingers samtykke havde givet hende, og imod hendes vilje havde afhændet noget gods; hun havde straks givet last og klage herover til herredsting, hvad der kunde bevises med klagebrevet, og A. M.s arvinger burde nu stå hende til rette derfor. Hun i rette lagde: 1. sin husbond B. Maltissens gavebrev, lydende, at hvis de ikke fik livsarvinger, undte han hende sin livstid sin hovedgård Refstrup med sit arve- og købegods m. m. 2. A. Maltissens brev af 9. febr. 1590, at da hans sal. farbroders hustru fru D. C. til Refstrup havde opladt ham herligheden af hendes part af det gods i Tøstrup, bepligtede han sig årligen til gode rede at yde hende skylden af hovedgården og de andre $2^1/_2$ gårde i byen. På alle de indstævntes vegne mødte Hermand Kaas med indlæg, hvorefter hendes eget brev af Albek den 9. febr. 1590 lød på, at hun oplod A. M. hint gods „at niude och bruge efter sin vilge hendis lifstid“, dog skulde han lade yde hende i Olborg skyld og vitterlig gift deraf til sin tid; den skade, hun derfor mente at have lidt, burde hun hente hos sig selv, og A. M.s arvinger være kvit for hends tiltale. Dom: „Efterdi fru Dorrite Clavsdatter sielf hafver bevilgit afg. Anders Maltissen same gods i Tøstrup at motte bruge efter sin egen vilge och alenist forbeholdit sig, at hand skulle lade yde hinde saa megit landgilde, som der af burde at gange, udi Aalborg, efter som hand och sig hafver udi sin udgifne bref forplictit, da er A. M.s arfvinger icke

forplictig at udlegge hinde nogit gods men plictig aarligen udi Aalborg at lade yde hinde saa megit landgilde, som af same gods i Tøstrup bør af at gange efter A. M.s udgifne brefs liudelse." *Hdb. Konc. 1602, 158—59.*

23. apr. *(Fr. de samme, A. Hvitfeld, O. Rosenspar.)* Fru Tale Ulstandt, enke efter Povel Laxmand til Skabersø, tiltalte ved Gert Rantzov til Bredenberg, statholder i Holsten, som fuldmægtig Arild Hvitfeld til Odersberg, råd og rigens kansler, og Mogens Gyldenstiern til Biersgaard til at bestå deres vidskab om erlæggelse af 4000 daler, som Axel Rosenkrantz til Gleminge hans hustrus moder havde betalt afg. Holger Brahe for Høigsted by og mølle, hun havde i pant, om hvilke 4000 daler der var gåt en kontrakt mellem hende (fru T. U.) og A. R. på hans hustrus moders vegne, hvori han havde lovet at ville udlægge hende hans moders anpart af hine penge. Den 4. oktbr. (!) 1600 havde gode mænd skullet dömme i København i sagen, men ikke fundet hendes bevis så nöjagtig, at de kunde dömme derefter. Hun havde hid stævnet fru Margrete Hardenberg, om hun havde noget dertil at svare. Indstævnte mødte og berettede, at det var ungeferlig 26—27 år siden, hin forhandling skete; efter vor befaling havde gode mænd dömt i sagen, selv havde de i sine missiver og sendebreve tilskrevet fru Talle sit vidskab om samme handel; de kunde derfor ikke nu bag på hine gode mænds dom vidne noget ydermere, med mindre det af os og vort råd blev dem ved dom pålagt; dersom det skete, vare de overbødig at bekende deres sandhed. A. Rosenkrandz i rette lagde de gode mænds dom af 4. decbr. (!) 1600, lydende, at de hverken efter fru T. U.s beviser eller de tvende adelsmissivebreve kunde dömme fru M. Hardenberg til at betale. Dom: „Efterdi A. Hvitfeld och M. Gyldenstiern tilforne hafve gifvit fru Tale deris skriftlig bevis om same handel, som hafver verrit for for^ne^ gode mend, førend de dømde, och for^ne^ gode mend hafve dømt i hofvid-

sagen, och fordi icke nu viste at kunde vinde nogit bag paa for[ne] gode mends dom, med mindre de dertil af os blefve tildømt, da kand vi nu icke efter for[ne] mends dom tilfinde dennom derom vider at vinde.“ *Hdb. Konc. 1602, 161—62.*

23. apr. (*Fr. kongen, A. Gyllenstiern, B. Rantzov.*) Anne Hansdotter, Albrit Christenssens enke i København, tiltalte Hans Dreselberg til Stigsbierbye til at betale hende efter to breve af 19. jan. 1598 (fr.) på 900 daler, skyldig til A. C., og af 28. juni 1600 på 177½ daler, som han blev skyldig efter afregning med Morten Knudssen på egne og dennes moders A. H.s vegne; han burde betale kost og tæring. H. D. mødte ikke. Dom: H. Dreselberg bör have tabt sagen, til han stævner på ny, og betale A. Hansdotter hine penge skadeløst. *Hdb. Konc. 1602, 163—64.*

24. apr.[1]) Jørgen Aagissen i Olstrup i Giøng herred i Skåne tiltalte Ofve Urup til Ogisholm. Han havde borget til denne for sin datters mand H. P. i Railøf for nogen trætte, O. U. med ubillighed hævde påført hans svoger, og forpligtet sig til, hvis svogeren undvigte retten, at betale O. Urup 100 daler og 1 par øksne. O. U. havde intet sønderligt kunnet påføre H. P. og derfor „taufd stille“ dermed i lang tid i den agt, at H. P. „sig skulle forgribe och retten undvige“, hvilket ikke var sket. Til sidst havde O. U. dog tiltalt ham (J. Aa.) for løftet og æsket 100 daler og 1 par øksen af ham, skönt hans svoger var tilstæde og vilde forsvare sig med retten. Efterat æskningen og en seddel, som O. U. selv havde skrevet, var læst og påskrevet til tinge, havde han forhvervet Giøng herredstings dom af 8. decbr. 1600 i den mening, „at efterdi hand icke hafver vild erlegge samme pendinge och øxen, skal herritsfougden derfor tilstede hannom af O. Urup at lade fredhuggis“. Denne dom var funderet på en Lunde landstingsdom i samme sag af 10. novbr. 1599, formældende bl. a., at J. Aa. „skulle

hafve haft tvende mundheld", hvad ikke var bevist. Han påstod, at der ved disse domme var sket ham uret, og at dommene burde være magteløse. O. Uggerop mødte og bevilgede, at „ville afstaa hvis forfølling, hand havde ofver J. Aa., saa hand for den forfølling och fredløsmaal skal vere fri och utiltalit; hafver hand och afstaait hvis pendinge och øxne, hand til hannom hafde udlofvit for sin svoger at forskaffe tilstede; der emod skal J. Aa. vere forplictig at forskaffe hans svoger, som hand hafver borgit for, tilstede til Giøng herritsting inden sex ugger, efter O. Uggerop det af hannom til same ting lader eske och begiere, om hans svoger da findis lefvendis vere."[2]) *Hdb. Konc. 1602, 166—67.*

[1]) *Der findes her ingen oplysning om, hvem der sad i retten.* [2]) *Hermed afsluttes teksten i Hdb.*

24. apr. *(Fr. kongen, P. Munk, A. Gyllenstiern, [H.] Belov, A. [Hvitfeld], [H.] Ramel.)* Niels Pederssen til Ingelsted tiltalte (indlæg) Anders Hvitfeld til Snidstrup, fordi han sammen med ham og Jørgen Kaas til Bierkels, „vor hofsinder"[1]), havde været i løfte for afg. Hans Speigel for 2000 daler til Detlef von Allefeldt, hvorudover J. Kaas först havde været manet til Kil og indløst hovedbrevet; J. K. havde derpå indmanet ham (N. P.) for samme summa med skadegæld, kost og tæring og „anden paavogelse", og han havde så atter indløst hovedbrevet, dagtegnet Kil 8 dage efter hellig tre kongers dag 1599 (fr.), og nu til sidste omslag skriftlig og mundlig til forgangen omslag til Kil manet A. Hvitfeld for løftet, uden at dog denne havde villet did inddrage efter manelsebrev og sin egen hånd og segl. Han „vidste icke andet end en forlofver motte mane den anden", og satte i rette, om „A. Hvitfeld ikke burde at stande hannom til rette for hans anpart udi saeme løfte som en medforlofver paa hans egne vegne oc sal. Clavs Bildes vegne, som intet er at formode, med hofvidstoel, kost, tering oc ald anden omkostning derpaa er anvent,

for hand icke hafver holdt sin manelse, som det sig burde, oc om hand icke paa nye motte mane hannom igen.“ Anders Hvitfeld mødte med indlæg, hvorefter H. Speigel havde tilsendt ham et sendebrev, som N. Pederssen havde tilskrevet ham (ɔ: A. H.), at han vilde være hans mand og forskaffe ham hans hånd og segl igen, og da N. P. havde ladet indføre sig i Julsskoufgaard og gods, saa mente, at han vel også skulde være indført for rente, skadegæld, kost og tæring og for det løfte, som de andre havde været udi, „endog hand icke vor naufngifvit i same indførsel“. Maning kunde han (A. H.) ikke være undergivet til N. P.; han burde være kvit for dennes tiltale, som efter sit brev burde holde ham skadesløs. Han i rette lagde N. Pederssens missive, lydende „i sin mening nest taksigelse“: „Dernest gifver jeg dig venlig at vide, at H. Speigel hafver gifvit mig tilkiende, at du hafver sagt goed for hannom til lante Holsten for 2000 daler hofvidstoel oc 6 daler rente af hundrit, oc hand derhoes beretter, at du hafver skrefvit hannom til, at hand skulle giøre dig forvaring enten med hegter eller udi andre mode, oc hand derhoes skulle lade dig vide, hvem det er, der hand fik saeme 2000 daler af, som du est forlofver fore, paa det du motte vide, hvem det er, du hafver sagt goed til for hannom, saa hafver jeg oc sagt goed for H. Speigel i lante Holsten oc indtil forgangen omslaug oc hafver sagt goed for hannom, oc icke jeg vidste, til hvem det vor, saa tør du oc icke reddis, at du lider nogen skade for det løfte, du i saa maade for hannom hafver giort, oc dersom du vilt tage mig der fore, vil jeg vere din mand oc forskaffe dig din segel oc haand igen nu til den nestkomende omslag eller, naar du paaesker, som du i saa maade hafver sat ud for hannom for samme 2000 daler, gud gifve hvem det er hoes, saa at du eller dine skal ingen skade lide derfore“. N. Pederssen svarede, at brevet kun var et missive, intet skadesløsbrev; havde A. H. villet haft ham til hægter, havde han vel taget hans skadesløsbrev; dette missive kunde ikke befri A. H. for at betale og

udlægge sin anpart, som A. H. desuden ved et missive (fr.) havde tilbudt ham. Dom: „Efterdi N. Pederssen udi den missive, hand A. Hvitfeld hafver tilskrefvit, lofver och tilsiger A. Hvidtfeld, at dersom hand vil lofve for H. Speigel for 2000 daler, da vil han vere hans mand och forskaffe hannom sin hand och seigel egien, til hvem som helst hand lofver, saa hand skulle ingen skade lide derfor, da bør N. P. self at betale den anpart af samme gield, som A. H. kunde tilkomme, efterdi hand udi hans bref self hafver hannom derfor kvit giort, och hannom for den N. P.s tiltale kvit at vere.“ *Hdb. Konc. 1602, 168—70.*

[1]) *I hovedbrevet nævnes desuden som forlover* Clas Bilde.

Kongens og rigens domme 1602.

---

9. jan. Erik Bilde til Kiersgaard forfulgte ved J. N. som fuldmægtig fru Mette Emiksdotter til med skadegæld at udlægge 325½ daler, hver daler saa god som 32 sk. lybsk, som hun efter sit brevs og segls lydelse er blevet afg. fru Magdalene Emiksdotter til Grøftebierrig skyldig, og til at forskaffe ham et fiskevåd og en lang bøsse, som hun beholdt hos sig på Stensgård „under sin løckelse oc giemme“, der han flyttede derfra, og som han antvordede hende og nu ikke måtte bekomme igen. Jørgen Kaas til Gielskouf mødte for fru M. E. og berettede, at hun havde været overbødig hjemme at rette for sig og ved Eiller Brockenhus til Nackebøl ladet tilbyde E. Bilde hovedstolen, men han havde ikke villet lade sig nöje dermed og slåt skadegæld og bekostning for höjt an; han påstod, at der ikke burde overgå den forfølgning, som hjemme vil rette for sig[1]). J. N. svarede, at E. B. havde anvendt en stor kost og tæring på forfølgningen, og fremlagde en fortegnelse, som beløb sig ungefærlig 297 daler 2 sk., hvilken sum han mente fru M. E.

burde betale. Dom: „Efterdi fru M. E. allerede ved E. B. hafver ladet tilbiude E. B. hofvidstoellen, som er $325^1/_2$ daler, 1 fiskevaad oc en lang bøsse, som eskis, och E. B. da icke hafver ville annamme hofvidstoellen med mindre hun ville fuldgiøre hannom skadegield, kost och tering, saa vit hand derpaa anvent hafde, och J. K. nu udi dag paa frue M. E.s vegne vor ofverbødig med rede pendinge, som hand oplagde, at betalle oc fyllistgiøre E. Bilde hofvidstoellen saa vel som skade, kost och tering, oc tilspurde hvad den skulle vere, hvilket befantis efter E. B.s underskrefne registers liudelse, at beløpe sig 297 daller 2 skilling och endog saadan kost och tering siøntis hannom ubilligen opskrefven, ville hand den dog erlegge ved protestats, om den forhøigt eller ubilligen vor anslagen, sig sin ret forbeholden, da efterdi ingen forfølging maa dend ofvergaae, som vil rette for sig[1]), och J. Kaas paa hans mormoders vegne hafver vedtagit til i dag 6 ugger hiemme til E. B.s verneting at rette for sig, hafver vi tilfundet hannom til hans herridsting der saemesteds at udrette for hans modermoder for[ne] hofvidstoel, som er $325^1/_2$ daler, 1 fiskevaad oc en lang bøsse, saa vel som och kost, tering oc skadegield, som beløper sig efter E. Bildes underskrefne registers liudelse 297 daler 2 sk. och der med vere fri for denne rigens forfølling; sker det och icke, da E. B. vidre at komme til vor och rigens forfølling, som hand den schlap.“ (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 106—9.*

[1]) *Fr. 19. mars 1282 § 3, jvfr. ovfr. s. 40.*

25. jan. E. J. i Ettehafve forfulgte med skriftlig fuldmagt af Chresten Knap, borger i Saxkiøbing, Søfren guldsmid, borger i Nakskouf, til efter sit brev at udlægge $15^1/_2$ daler 1 mrk. og i rette lagde dom af Lollandsfar landsting 11. mars 1601, lydende: „Efterdi Søfren guldsmid oc Hans lavindsfar hafve udgifvit deris bref oc seigel til C. Knap paa 24 daller, hvilket de med sammenlagde hender hafver lofvit at

betalle en for alle, oc efterdi der endnu rester paa saeme gieldbref 15½ daller 1 mark ubetallit at vere, och S. g. kiendis saeme gield oc sin anpart saa høigt at opstige, sig undskyllendis sin anpart hoes sin medbroder at hafve fornøiget, och icke slig betalling er C. Knap fuldgiort, da bør S. g. at betalle C. K. baade resten udaf hofvidgielden, saa oc omkostning oc skadegield efter hans och sin medbroders bref oc forskrifvelsis indholt, oc kunde icke kiende byfogdens ulempe, at hand hafver sted S. g. under dele, men for denne stefning oc tiltalle bør kvit at vere, oc C. K. at søge sin ret ofver S. g. lige som hand dend sluppit hafver, men hvis S. g. oc H. l. om saeme gield kand vere mellem kommen, da at gaae der om emellem dennom saa megit, som ret kand vere; udi lige maade efterdi at S. g. kiendis sig at vere C. K. gield skyldich, och icke kand bevise den allesammen at hafve afbetallit, da vidste vi ei heller emod saeme delsbref at sige, men bør ved magt at blifve.“ S. guldsmid mødte og berettede, at han på Nakskouf rådhus havde nedsat 17½ daler 1 mrk., eftersom ingen var tilstæde til at modtage dem, da han opbød dem mod lovdagsbrevene; der burde ikke overgå den, som vilde rette for sig nogen videre forfølgning[2]). Da rigens ret formælder, at den som vil rette for sig, bör ingen forfølgning overgå[2]), og S. g. på Nakskoufs rådhus har ladet nedsætte 17½ daler 1 mrk., hvormed han vil fornöje C. Knap for hovedstollen og fri sig for kost og tæring, og E. J. ikke vil nöjes dermed men efter sit register anslår kost og tæring til 60 daler 20 sk., hvilket C. g. mener er for höjt, da have vi lagt os derimellem, dem derom til mindelighed at forene, hvilket de have indrömmet os, og skal da S. g. give E. J. for kost og tæring 40 daler inden 6 ugger eller stande under den samme forfølling; hovedstolen annammer E. J. på Nakskoufs rådhus af de penge. som der blev nedersat. (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 109—11.*

[1]) *Denne dom er at anse som en kendelse afsagt under æskningsproceduren og træder i stedet for landstingsæskningen*

jfr. indledningen; foruden den i rette lægges fordelsbrev af Nakskov byting og lovdagsbrevene. [2]) *Fr. 19. mars 1282 § 2, jvfr. ovfr. s. 40.*

9. mars. Knud Venstermand, værendes i Faaborg, forfulgte ved fuldmægtig Frands Brockenhus til Vollersløufgaard til at efterkomme sit brev af Faaborch 29. oktbr. 1600, lydende på $43^1/_2$ og $60^1/_2$ daler, som skulle have været betalt til scti. Martini 1600; F. B. burde betale skade, kost og tæring. Den 13. mars er deres rette tægtedag, men parterne bevilgede at gå i rette i dag. F. Brockenhus lod ved fuldmægtig berette, at den sum penge, som sagsøgerne lod udæske var „arresterit formiddelst fru Anne Rantzovs missive, hun hannom tilskrefvit hafver for nogen løsøre, K. V. til sig skulle annammit och oppeborrit, och en part deraf skulle kommit hinde och hindes børn til gaufn oc beste, oc de dog intet deraf bekommit hafver.“ Dernæst havde F. B. på adskillige steder betalt en part af K. V.s gæld og heri burde hans fordring afkvitteres og de komme til regnskab med hverandre; der burde derfor ikke overgå F. B. videre forfølgning. K. V.s fuldmægtig henholdt sig til, at rigens lovdagsbreve vare forhvervede over ham, uden at han havde rettet for sig. Dom: Da der er overgåt F. Brockenhus's æskning og han intet fremlægger, hvormed han vil rette for sig, bör K. Venstermand komme til sin forfølgning, så længe æskningen står ved magt. Har F. B. nogen tiltale til ham for gæld eller „i andre maade, som hand lader hans ord staae“, da tiltale sig ham til sit værneting. (Draxholm.) *Rdb. 1597—1609, 111—13.*

22. mars. Mogens Gøie til Bremmersvold forfulgte ved fuldmægtig Morten Buck, borger i Nakskouf, til at udlægge og igen forskaffe ham: 1. et håndskrift af 20. mars 1591, udgivet af Baltser Kiers til afg. Peder Hanssen, borger i Nakskouf. 2. fuldmagt af 9. juli 1591, som B. Kiers og Anne Kronis havde givet P. Hanssen. 3. købebrev, givet M. Gøie af Anders

Henrikssen, fordum borger i Nakskouf, den 25. febr. 1596. M. G. lod berette, at han „for nogen aar forleden M. Buck nogle haandskrifter oc brefve til troer hende hafver ofverantvordit, oc efterdi hand samme brefve endnu icke hafver igien bekommit, hafver hand verit fororsagit dennom med retten at udfordre oc forhverfvit eskning ofver hannom til Nakskoufs byeting, hvorefter hand hafver bekommit vore och rigens lougdagsbrefve.“ M. Buck svarede, at han til Nakskouf byting havde været overbødig at forskaffe M. G. brevene tilbage, hvis M. G. vilde stille ham forvaring, at den sag med Anne Kronis ikke skulde komme ham til skade. Hvis han ikke deri måtte blive forsikret, vilde han efter vor stævning møde for os og vort råd til förste almindelig herredag og der frembære hovedbrevene i rette[1]); han burde være forskånet for M. G.s tiltale. Dom: „Efterdi M. Buck och hans hustrue Marta Rasmusdotter saa vel som Erik Mogenssen, landsdommer, Peder Ibssen, byefougid oc M. Gøie ere indstefnde til første almindelig herredag at møde for os oc Danmarkis riges raad der at gange udi rette om hofvidsagen, oc M. B. fordi nu icke kand miste saeme hofvidbrefve, ti finder vi M. Buck til at gifve M. G. klare vidisse af saeme hofvidbrefve under borgemester oc raads af Nakskoufs indseigel, oc siden til første almindelig herredag at møde for os oc Danmarkis riges raad med for[ne] hofvidbrefve, oc dennom udi rette lade fremkomme, om behouf giøris.“ (Dragshölm.) *Rdb. 1597—1609, 114—15.*

[1]) *Se dom af 20. apr. 1602, ovfr. s. 380.*

14. apr. Esbern Hanssen på egne vegne og med fuldmagt fra her Olluf Hanssen i Hyllested, her Christen Nielssen sstds. og Rasmus guldsmid i Skielskøer forfulgte Hans Anderssen, borger sstds., for „oppebørsel af 1000 daler, som vor udsat til Lybke oc H. A. self skulle bekient af saeme pendinge at hafve oppeborrit baade af hofvidstoellen oc renten oc efter hans egen forpligt lofvit at giøre dennom

derfor rede oc regnskab, hvilket hand icke fuldgiort hafde"; han havde tid efter anden lovet at fuldgöre dem, men dog intet efterkommet. H. Anderssen mødte og berettede, at han havde tilbudt at tilfredstille med hus og gårde, hvilket intet havde hjulpet; der var derfor med ingen föje overgåt ham forfølgning. E. H. svarede at H. A. havde oppebåret deres rede penge, som tod til Lybke; hvis han straks vilde retgöre, vilde han endnu lade forfølgningen falde, men H. A. havde intet at rette for sig med. Dom: Sagsøgerne bör igen komme til vor og rigens forfølgning og H. A. igengive dem kost og tæring. (Kiøpnehaufn.) *Rdb. 1597—1609, 15—17.*

15. apr. Jomfru Ingeborg Bilde til Egede forfulgte (indlæg) ved C. Løssen som fuldmægtig M. Pederssen i Seimhus til efter hans brev af København 13. oktbr 1598 (fr.) at betale hende 143½ daler, som endnu restede på hans regnskab.[1]) M. P. mødte med kvittans af jomfru I. B. på 5 daler, som fandtes i regnskabet og hun selv havde kvitteret en bonde for, og kvittering af hendes foged for 4 pd. 4 skpr. mel af Hvinemølle. Han mente også, at hans fortæring på rejsen ind til København for at göre regnskab med jomfruen burde afkortes. C. Løssen svarede, at den kvittans, hun selv havde underskrevet, burde godtgöres M. P., men til den, hendes foged havde givet, vidste han intet at svare; M. A. burde fuldgöre, hvad han ikke havde nöjagtig kvittans på, og betale kost, tæring og skadegæld. Dom: Da M. Pederssen kun har betalt 5 daler og jomfru I. B. ikke vil være sin fogeds kvittans stændig, at den er sket efter hendes befaling, idet M. P.s håndskrift lyder, at han selv skulde indfordre sine restancer, bör jomfru I. B. igen komme til sin forfølgning og M. P. igengive hende kost og tæring. (Kiøbnehaufn.) *Rdb. 1597—1602, 117—19.*

[1]) *M. Pederssen havde sagtens været foged hos hende; der blev i rette lagt æskninger af Stevns herredsting og Sællandsfar landsting.*

20. apr. G. Gregerssen i Hegaard forfulgte J. Ibssen i Skoufsbøl til at udlægge 21 daler 1 mrk. og 1 ørte rug og berettede, at J. I. havde „tagit udi hans hus oc gaard G. Gregerssens broder, som vor hannom saeme pendinge oc korn skyldich, uanset hand vor hans fordelte och lougsøgte mand, oc der hand besøchte hans gaard, som hans broders goeds fandtis, med herridsfougden oc vurderingsmend efter vor recessis liudelse[1]), hafver J. I. sat sig der emoed oc formente hannom at faae nogen udleg af hans broders goeds, som hand inde hoes sig hafde oc siden forført hans broders goeds oc kveg, saa hand ingen betalling kunde bekomme, hvorfore hand hafde hannom tiltallit til hans verneting, oc der forhverfvit domb ofver hannom, at hand vor pligtich der for at stande ham til rette, hvilken domb siden til landsting vor stadfest; hand och siden epter saeme herridstingsdomb hafde hannom ladet fordelle baade til herridsting oc landsting, som hand oc for os med samme herridstings oc landstingsdomme saa vel som med delsbrefve baade til herridsting oc landsting udgifne beviste, och efter hand endda ikke ville rette for sig, hafde hand verit fororsagit at tage vore oc rigens laugdagsbrefve ofver hannom, hvoremoed hand hafde tagit gienbref." Morten Pederssen i Odense mødte med fuldmagt fra Absolon Giøe til Kielstrup og berettede, at da J. Ibssen kun havde lånt hus til G. G.s broder med sit gods en nat, var han med urette dömt til at stå til rette; vel var han til herredsting og landsting blevet fordelt, men en uendelig Viburg landstingsdom af 4. juli 1591 (fr.) viste, at han var blevet kvitdömt af samme dele; vore og rigens lovdagsbreve var derfor forhvervede med urette, og J. I. burde være kvit for forfølgningen. G. Gregerssen svarede, at siden den uendelige dom blev udgivet, var sagen igen blevet indstævnet til Viburg landsting; der gik endelig dom 15. avg. 1601 (fr.), herredstingsdommen blev fundet ved magt og J. I. dömt at blive i samme dele; han burde komme videre til sin forfølgning. M. Pederssen beviste med landstingsstævning af

28. mars 1602, læst på Nørvang herredsting tirsdag efter palmesøndag, at sagen på ny var indstævnet til landsting til 8. maj; imidlertid mente han burde det bero med forfølgningen. G. G. svarede, at denne stævning var forhvervet imod vor reces[2]). Dom: „Efterdi vi befinde endelig domb at vere gangit til herritsting oc landsting, udi hvilken J. I. er tildømbt at stande hannom til rette, for hand hafver forment vurderingsmend at vurdere hannom fylliste for sin gield, J. I. siden efter samme domb er fordelt baade til herridstiug och landsting oc endelig dømbt i saeme delle, sagde vi derpaa saaledis af for rette, at G. G. bør igien at komme til vor och rigens forfølging, som hand den nu sluppit hafver, och J. I. pligtich at igiengifve hannom kost oc tering.“ (Kiøpnehaufn.) *Rdb. 1597—1602, 119—22.*

[1]) *Rec. 1558 § 54.* [2]) *Rec. 1558 § 8.*

28. apr. Knud Abraham i Rambdrup tiltalte Mats Knudssen i Odense fordi han med vrang undervisning havde forhvervet nederfældingsdom over ham. M. K. havde været ham 60 daler skyldig, som han ikke havde hetalt i rette tid, og han blev derfor lovsøgt til Kierteminde byting, hvorpå vor og rigens lovdagsbreve toges over ham; da K. A. imidlertid lod bryde 1. brev den 24. avg. 1601, gjorde M. K. udlæg til tinge med klæde og anden vare, som byfogden tog i forvaring; men da han var i vor og rigens forfølgning, mente K. A., at han også burde udrede kost og tæring, og lod læse flere af vore lovdagsbreve; da så M. K. tog genbrev, og K. A. „formerkte vel, at der vor hoes M. K. en ringe tingest at erlange“, tog han mod varerne for betaling, skönt M. K.s håndskrift lød på rede penge, og afstod al forfølgning. Ikke desmindre drog M. K. hidover til os og berettede, at K. A. vilde holde ham i dele for samme gæld og „icke skulle ville orgis med den udleg, som sket vor“, og forhvervede nederfældingsdom over K. A., denne ubevidst, og kun for at påføre ham kost og tæring. Dette var imod rigens ret; K. A. burde være fri for nederfældingsbrevet

og M. K. stande ham til rette efter håndfæstningen[1]). Sidste mandag var rette tægtedag, men sagen blev da opsat til idag. M. Knudssen mødte med nederfældingsbrevet og indlæg, lydende, at han vel af K. Abraham havde fortjænt, at denne havde ladet de 60 daler blive bestående; han havde besøgt K. A. om bedagning, til hans bud kom fra Amsterdam, hvor han havde været til market med hans gods og malt, og da gik der dem en kontrakt imellem, som han nu vilde fremæske, og som gik ud på, at M. K. skulde stille K. A. til forlover en danemand, som kunde være vederhæftig for 60 daler at betale til 20. dag jul. „Saa hafver jeg paa mandagen den 6. julii nest forleden aar til Kierteminde byeting, eftersom saeme sag oc delle til den dag med bevidling vor blefven forfløt, frembsent mester Casper Mullis søn Hans Mulle med voris bref oc forløfte, her hoes i rette legges, saa endog at Hans Mulle icke er gift mand, saa er hand dog sin egen verge, da sine fulde 23 aar gammil, som paa nogen aars tid hafver haft oc endnu hafver sit egit goeds oc pendinge under sine egene hender, brug oc forsvar mere end 2000 dallers verd, men K. Abraham ville icke hafve hannom betroit for 60 daller paa mine vegne, men paa andre got folkis vegne udi Odense ville hand betroe hannom for 300 daller, saa hafver dog K. A. sambtøkt oc fuldburd paa tinge dend 6. julii, førend dommeren torde emod slig contract, vederheftich forlofvere oc forløftebref tilstede høring at tilsige ofver mig, oc dersom jeg inden eller paa neste tingsdag der efter, som vor den 13. julii, ville hannom betalle, da skulle hørringers tilsigelse icke gaae beskrefvit eller hafve vidre gienge, som samme tingsvinde, nu her hoes udi rette leggis, skal forklare, hvorefter jeg mig hafver rettit oc møtte neste tingdag dend 13. julii til Kierteminde byeting oc gierne ville betalt K. A., men hand, hans dellemend eller nogen paa hans vegne møtte icke, hvorforre jeg er tilfunden mit goeds til hannom 3 ting at opbyde; der efter er K. A. kommen til Kierteminde, om mig ret dragis til minde, anden søndagen ved 14 dage der efter, som vor den

26. juli, oc efter hans anholt emod hans egen forplicht eller løfte bekommit lougsøgelsemaal ofver mig beskrefvit uanset, at ingen lougsøgelsemaal skulle tages beskrefvit eller hafve gienge, om jeg ville betalle hannom, som forbemelt er, hvilket jeg lader mig tycke K. A. lempeligen at anstaae, men tvert emod slig hans løfte hafver forhverfvit laugsdagsbrefve efter saeme søgsbref oc det første ladet bryde den 10. augusti, midlertid jeg loed opbyde H. Mullis forløftebref efter contracten, disligeste mit goeds oc faldsmaal efter lougen, efter som dommeren hafde mig forfunden, och loed K. A. kalde, som det sig burde, oc der tiden er kommen, hand skulle møde emoed same opbydelse, hafver hand frembskicket en goed dannemand med haandskriften oc os da til tinge er emellom forhandelit; saeme mand annammede ved vurdering af mit goeds, saa hand paa K. A.s vegne nøigedis oc min haandskrift antvorit til dommeren Bastian Hanssen efter min begiering, at jeg 8 dage derefter hoes hannom skulle bekomme samme min haandskrift med hvis andre brefve oc søgsmaal, mig vor ofvergangen i den sag; formener mig fordi for den delle kvit at vere; des uanset, at jeg i saa maade hafver betalt gielden oc min haandskrift indfriet, hafver K. Abraham andet ting der efter ladet bryde 10 dags bref ofver mig den 31. augusti, hvor ofver jeg blev fororsagit at tage gienbref den 12. septembris; den 14. septembris loed K. A. til Kierteminde byeting bryde oc lesse 5 dags bref och i saa maade frembfarit med sin forfølling, uanset gielden vor afbetallit oc min haandskrift indfriet; nogen tid der efter gienbrefvit vor læst, kommer K. A. med hans bud ..., som samme hans goeds paa K. A.s vegne til tinge i sin betalling annammit hafde, oc udi got folkis nerverelse lader opskere samme hans vare oc antvortit skredderen et alnetre at maalle klædit med, oc udi got folkes nerverelse lader bere det i hans vogen, oc i saa maade siunis hand self saa vel som hans bud, som samme goeds til tinge annammit, der med nøigedes; midlertid loed Morten Pederssen sig forlyde paa Fønboe lands-

ting, at jeg skulle vere lougsøgt och blef af landsdommeren forrelagt det inden sex ugger at bevise, hvor om M. P. hafver ført til landsting den 17. octobris K. Abrahams seddel, med egen haand, uanset Knud self hafde ladet hente saeme gods, hvilket jeg formener med uret emoed dend udleg oc betalling, jeg giort hafde, som K. A. med vor oc annammede oc paa sin vogen bortførde, hvor emoed jeg hafver ladet hente rigens stefning at motte erfaris oc kiendis, om K. A. med slig sin seddel oc skrifvelse hafde giort uret eller icke, hvilken stefning jeg efter landsens vis og rigens rettens indholt, disligeste efter samme stefnings fortegnelse uden paa hafver ladet bryde oc lesse paa Fønboe landsting oc til ofverflot ladet den forkynde paa Kierteminde byeting, som forføllingen er udgangen.“ Da så hverken K. Abraham eller nogen på hans vegne mødte på 6 ugers stævnedag, blev der meddelt mig nederfældingsbrev, hvorfor jeg endnu ikke har tiltalt ham; når han formener, at jeg forhvervede det med vrang undervisning, så vil han aldrig kunde bevise, at jeg forhvervede det anderledes end med rigtighed, som det bevises med tingsvidne, håndskrift forløftebrev genbrev, stævning og nederfælding, og jeg bör derfor være kvit for hans tiltale og han stande mig til rette. — K. Abraham svarede, at M. Knudssen ikke havde holdt den kontrakt, han påberåbte sig, han havde hverken sat ham loven inden jubilate søndag eller en vederhæftig danemand; en ung drengs brev og løfte kunde han ikke kende nöjagtig, og da M. K. ikke havde udlagt kost og tæring, som rigens ret medfører[2]), lod han bryde de andre vore breve, hvortil han var berettiget, men da M. K. tog genbrev, vilde han intet mere søge kost og tæring. M. K. skulde, da han havde forhvervet nederfældingsdommen, ladet sig forlyde med, at han dermed vilde søge K. A. til nogen hundred dalers udgift, og han (K. A.) havde derfor været forårsaget at tage vor og rigens stævning. Dom: „Efterdi K. Abram allenniste hafver ladet lesse der tvende vore lougdagsbrefve, siden M. Knudssen hafde udlagt hofvidsummen oc renten, paa det hand ville søge der ved sin kost oc tering och dog siden

loed falde saeme kost oc tering oc annammid de vare, hannom for sine pendinge vor udlagt, och M. K. dog hafver forhverfvit vor oc rigens stefning oc der efter bekommit nederfeldingsdomh ofver hannom, da hafver hand den stefning oc domb med vrang undervisning forhverfvit, oc K. A. bør for den nederfelding kvit at vere, men om K. A. formener sig vidre tiltalle at ville hafve til hannom for kost oc tering eller for hand den sag vrangelig hafver ført for os, da der gaae om til hans verneting, hvis ret er." (Kiøpnehaufn.) *Rdb. 1597—1609, 122—28.*

[1]) *Fr. 19. mars 1282 § 3.* [2]) *Rigens ret og dele 1621. § 74.*

1. maj. *(Nærv. Predbiørn Gyllenstiern til Vosborg, Hendrik Lycke til Ofvergaard, Christian Holk til Høigaard, vore råd, og Eske Bilde til Ellinge.)* Axel Gyllenstiern til Liungbygaard, råd, og fru Karrine Gyllenstiern til Nørgaard hendes fuldmægtig Chresten Hanssen, „vor mand oc tienner", tiltalte Sigfrid Rindskatt til Herningsholm, friherre til Friborg, som havde taget genbrev mod vor og rigens forfølgning til lås, vi have givet dem paa Heagergaard og gods. A. G. og C. H. berettede, at „deris sallige broder oc morbroder" havde bekommet Heagger gård i Herning sogn, Hammerum herred og på det han vilde vide, hvorvidt gårdens ejendom strakte sig, fordi han ikke vilde være i fællig med omliggende lodsejere, opkrævede han sandemænd, som svore markeskel, gjorde lovhævd på gården og fik endelig dom til herredsting, at jorden, som ikke var afmærket efter loven, burde følge dem til Heagger; da de havde fåt gården ved arv, begyndte de (sagsøgerne) at forfølge til lås, men her Sigfrid havde taget genbrev. Denne mødte med indlæg, hvorefter sagsøgerne vilde tilegne sig ejendom, som af Fredrik II var tilskiftet hans hustru for magelav, uden at den var fraskilt ved sandemænd, desuden havde han og A. Gyllenstiern indgåt en kontrakt om, at gode mænd skulde granske åstæderne, hvad

endnu ikke var sket, fordi A. G. havde tilskrevet ham, at det ikke var hans lejlighed. Han havde tilbudt A. G. en kgl. majts. befaling til gode mænd om at komme på åstæderne og forfare lejligheden, men sagsøgerne svarede, „at epterdi sagen vor indkommen oc hengde udi trette for rigens candzeler, og epterdi at kgl. mait. icke maa med sine brefve drage nogen fraa sin herridsting, landsting, ei heller fraa rigens candzeler, før domb ergangen[1]), oc de derforre derudi skulle finde dennom besvergit nogen befalling at bevilge, saa svarer jeg dertil oc formener, det intet vedkommer, hvis jeg dennom hafver tilbudit eller kand der heden tydes, meden A. G. self ved hans contract oc skrifvelse, hand mig tilskrefvit hafver, saadant tilforne at hafve bevilget, som noksom er at bevise, oc derfor mener, der icke kand paadømmis, førend goede mend hafver verit paa aastederne.“ Han påstod derfor, at sagsøgerne ikke burde komme til lås så vide den ejendom er belangende, som hænger i trætte dem imellem, nemlig mellem deres gård Hieagger og hans hovedgård Vig, som nu kaldes Hiørringsholm, og hans gård Lillelund, för gode mænd havde gransket skellet; han begærede, at dette hans forsæt og hans breve måtte indføres i den sentens og dom, som rigens kansler afsagde. S. Rindskatt i rette lagde: 1. kontrakt mellem ham og A. Gyllenstiern af Tim 21. avg. 1594, at al lovmål og forfølgning om Porskier, Nørkier og Hvidkier, hvorpå her S. havde ladet drive med sit kvæg, skulde opstande i rolighed og stillestand til förste herredag, da hver skulde tage to gode mænd, som skulde have fuldmagt at sige dem imellem til endelig ende. 2. lovhævd af Hardsyssel „byeting“ 1405, at her Peder Povilssen i Skarrild havde indvordet Vig, Heagger, Lillelund m. m. for vor frues og bispedömmets rette gods. 3. biskop Ifver Munkes brev af Holstebroe 1500, at han havde tilskiftet her Mickel Nielssen, prior i scti. Hans kloster, noget gods i Hammerum herred, hvoriblandt Vig og Heagger. 4. kontrakt af Hammerum herredsting 1504 mellem prior M. Nielssen og Eske Matssen om, at denne havde fraståt

Nørkier og Hvidkier undtagen et stykke eng, han skulde beholde med fri rishug. 5. lovhævd af samme ting, at prior M. N. havde indvordet Vig, Heagger, Lillelund m. m., og der bemældes også Hvidkier og Nørkier som klostrets rette ejendom. 6. lovhævd af sam. ting, at biskop Ifver Munk havde indvordet Vig. 7. tingsvidne af sam. ting 1504, at 8 mænd havde vundet, at „Nørkier oc Nørkierfang oc Hvidkier hafde af arrilds tid verit forte til alle de gaarde, som der skiuder paa". 8. gode mænds besigtelse på det gods, Fredrik II tilskiftede Josva von Qvallen, hvori befindes bønderne i Vig og Lillelund. 9. Fredrik IIs skiftebrev af Frederiksborrig 1549 til J. von Qvallen på Vig, Lillelund m. m. 10. tingsvidne af Hammerum herredsting, 1594, at her S. Rindskatt havde ladet forbyde dem af Hieagger, at bruge videre i „Porskier, Hvidkier oc Norkier fuort" med le og rive, end deres lod kunde tåle. 11. tingsvidne af sam. ting og år, at han havde ladet forbyde dem af Hieagger at lade drive deres fæmon på hans og hans tjæneres marker. — A. Gyllenstiern svarede, at hin kontrakt ikke vedkom den foreliggende sag, den angik kun nogen lovmål mod hr. S.s tjænere, som med vold havde drevet [sit kvæg?] over hans og hans søsters markeskel; de i rette lagte lovhævder viste intet, ti den tid, godset lå samlet under bispen og siden under scti. Hans kloster, var det, at bispen og prior Mickel havde indvordet det in genere tilsammens og ikke in specie formældt, hvad ejendom der skulde ligge til hver gård; men da godset blev adskilt, kom en part til her Sigfrid og en part til hans (A. G.s) broder, og da var det, at denne „vilde icke lenger vere i fellig men vide sin endel". A. G. i rette lagde derpå: 1. lovhævd af Hammerum herredsting 1587 løverdag efter nativitatis Mariæ, at afg. Peder Gyllenstierns lovhævdshøringer havde kundgjort, at han fredagen næst tilforn med riddermændsmænd og gode selvejere havde soret sin lovhævd og indvordet Heagger med tilliggelse, og benævnes alle agre, enge og moser og synderligen Hvidkier, Porskier oc Nørkier. 2.

endelig dom af sam. ting 4. novbr. 1587, at den ejendom i Hieaggers indsoren mark, som ikke er afstenet eller afstablet med ejermænds ed eller vedkendt på vedermålsting, för sandemænd sore, bör følge P. Gyllenstiern. 3. tingsvidne af sam. ting 21. juni 1600, at 24 mænd havde vundet, at det nævnte gods havde fulgt P. G. og nu fulgte A. G. og fru K. G. indtil den dag. A. Gyllenstiern påstod herefter, at han og hans søster burde komme igen til vor og rigens forfølgning og her Sigfrid igengive dem kost og tæring. Dom: „Efterdi vi befinde, at samme goeds er adskilt oc icke lenger blefven tilhoebe under en herskab, oc afg. P. Gyllenstiern siden hafver ladet sverge markeskiel emellom Heagger, som hand af samme goeds hafver bekommit til mageskifte, oc andre omliggendis marker, paa det hand ville vide sin endel. oc der efter hafver giort laugheft; disligeste oc bevises med endelig domb af herridsting saeme eigendomb inden markeskiel at vere P. G. tildømbt, der hoes bevises med tingsvinde, at saeme eigendomb hafver fult hannom efter sandemends bref, laugheft och dombs liudelse och endnu følger hans arfvinge, oc saeme sandemends toug, laugheft, herridstingsdomb oc tingsvinde endnu stander ved deris fulde magt oc ere ustefnde, sagde vi derpaa saaledis af for rette, at A. oc frue Karrine Gyllenstiern bør igien at komme til vor oc rigens forfølling, som de dend nu sluppit hafver, emeden oc ald dend stund for^{ne} sandemends toug, laugheft, domb oc tingsvinde stander ved deres fulde macht, oc efterdi her Sigfrid hafver taget vor oc rigens gienbref deris forfølging der med at hindre, da er hand pligtich at egiengifve dennom deris kost oc tering.“ (Vordingborg.) *Rdb. 1597—1607, 128—35.*

[1]) *Rec. 1558 § 8, Håndf. 1559 § 25, Rec. 1576 § 1, Håndf. 1596 § 25.*

18. oktbr. Mogens Jesperssen, borger i Malmøe, forfulgte ved P. Christenssen som fuldmægtig Tobias Rosen-

dall og Lisebet, Hans Jenssens, borgerske i København, til at udlægge 160 daler for en halv skibspart, de omtrættede. T. Rosendall mødte på egne og L., H. J.s, vegne og berettede, at P. Christenssen var dömt til sine 3 mrk., og at han derfor ikke var den person, hvem nogen forfølgning eller genmæle burde stædes i rettergang, för han erklærede sig og fik vor oprejsning, og T. R. i rette lagde derhos en seddel fra byskriveren i Malmøe, at der på deres rådhus vor læst en dom, som Tagge Krabbis foged havde forhvervet til Lunde landsting, og hvorved P. C. var dömt til sine 3 mrk. P. C. svarede, at han til sidste almindelige herredag havde indstævnt landsdommeren for os og rigens råd for denne dom, men da han ikke havde alle sine breve tilstæde, kunde han ikke fremlægge vor stævning og blev derfor tildömt at have tabt sagen og give landsdommeren kost og tæring[1]), hvorom han var forligt med denne. Hovedsagen havde han nu atter indstævnet til förste almindelige herredag, og da Tobias ingen dom havde at fremlægge, „burde hand (P. C.) icke retten at forvisis“. Tobias svarede, at P. C.s egen bekendelse var dom nok at fremlægge; hvis M. Jesperssen selv eller nogen lovfast fuldmyndig på hans vegne fremkom og gav sag, vilde han sig erklære. Da have vi lagt os derimellem og dem om samme gæld forligt og fordragen i så måde, at Tobias skal fornöje M. Jesperssen de 160 daler til fastelavn, dog at der i afkortes, hvad M. J. af borgemester og råd i Malmøe er tildömt at stande ham til rette for; bliver han deri forsömmelig tager M. J. atter vor og rigens forfølgning med kost, tæring og skadegæld efter rigens ret (Vordingborg.) *Rdb. 1597—1609, 135—36.*

[1]) *Der findes ikke blandt kongens og rådets domme af 1602, som rigtignok kun haves i til dels løse koncepter jfr. indledningen, nogen sådan dom, som her anføres; samlingen må derfor ikke være fuldstændig.*

Kongens og rigens råds domme 1603.

Disse efterskrefne domme ere udgangne under koning Christian dend fierde i den herredag, som holtis udi Kiøpnehaufn den 20. juni anno 1603 udi kgl. maits. egen nerverelse, nerverendis disse efterskrefne Danmarkis riges raad: *Christian Friis* til Borrebye, kgl. maits. canzeler. *Peder Munck* til Estvadgaard, Danmarkis rigis marsk. *Sten Brahe* til Knudstrup. *Manderup Pasberg* til Hagisholm. *Hendrik Belov* til Spøtterup. *Brede Rantzov* til Rantzovisholm, statholder. *Arrild Hvitfeld* til Odisbierre, Danmarkis riges candzeler. *Henrik Ramel* til Beckeskouf. *Jørgen Friis* til Krastrup, statholder udi Norge. *Predbiørn Gyllenstiern* til Vosborig. *Axel Brahe* til Elvid. *Olluf Rosenspar* til Skarolt. *Eske Brock* til Estrup och *Christian Holk* til Høigaard. *(Hdb. 17, 1.)*

---

20. juni. Albrit Skiel til Hegnid, embedsmand på Riperhus, tiltalte Christoffer Rosenkrandz til Hundsbek og Christen Munk til Ornehofvid, fordi de på bön af fru Bege Clavsdotter til Hundsbek havde gransket 2 enge mellem Hundsbek og Gierndrup, som kaldes Søndermersk og Nørmersk, liggende i Blaakier, og udgivet brev om, at de havde fundet de enge med sten og stabel afmærkede fra Gierndrup enge; denne granskning burde være magteløs og indstævnte stå til rette, såsom de ikke vare komne lovlig dertil, idet de ikke havde fåt vor befaling til nogen granskning eller nogen sådan var tilfundet af Viborg landsting så lidt, som A. Skiel på vor og kronens vegne havde tilbudt fru B. C. eller hendes lovværge nogen granskning; indstævnte havde udgivet brevet i så godt som sin egen sag. A. Skiel i rette lagde en dom af Molt herredsting af 13. mars 1602, hvori brevet af Hundsbek 18. juli 1601, udgivet af C. R. til Høgsbroe og C. M. til Ornehod.

De indstævnte lode ved fuldmægtig i rette lægge indlæg, som „dog hovedsagen saa got som intet vedkomb“; de gjorde gjældende, at hverken hin i rette lagte dom eller andre domme vare funderede på deres brev, så der ikke derved kunde være lidt nogen skade; det måtte stå fru B. C. frit for at tage besigtelse på engene, som hun bedst kunde; A. Skiel, havde „som os siunis, sin største lyst deraf, dersom hand hinde eller hindes enten schimpf eller skade kunde tilføie eller udi grunden forderfve“, og da han ikke havde stævnet hende eller hendes lovværge, havde han stævnet dem ulovlig og burde stå til rette for kost og tæring. A. Skiel svarede, at han ikke havde noget at beskylde fru B. C. for; C. Rosenkrandz havde som hendes lovværge, og derfor i sin egen sag, med sin svoger udgivet brevet, for hvilket de burde stå til rette. Dom: „Efterdi ingen vor befaling vor udgaait til for[ne] goede mend, de icke heller af landsting er tagen udi nogen granskning, samme granskning icke heller er tilboden eller bevilget af begge parter, men af en part allene tagit, ei heller varsel gifvet, da bør C. Rosenkrandzis oc C. Munkis bref oc granskning at vere magteløs“; men da A. Skiel ingen skade har haft for brevets skyld, maa de forskånes for kost og tæring. *Hdb. 17, 2—4.*

20. juni. Her Povil Pederssen, sognepræst i Grimstrup i Nørreasboe herred i Skåne, tiltalte (indlæg) Lauge Urne til Belteberg, landsdommer i Skåne, fordi han havde underdömt en herredsfoged dom, gåt mellem ham og Vedbye sognemænd, „at efterdi de tiender os oc kirken udi negen, da bør de oc udi lige maade at gifve her P. P. sin korntiende i negen efter voris ordinantsis, recessis oc brefs[1]) liudelse“. L. Urne havde i stedet dömt hver helgård til at give 1 pd. smör og hver halvgård $^1/_2$ pd., skönt han selv tilforn ved dom af 1. juli 1598 (fr.) havde tildömt 3 bønder i sognet, at tiende i negen; Vedbye sognemænd burde lige så vel som Grimstroppe sognemænd efter recessen, ordinansen og Fredrik IIs brev[1]) tiende i negen; en kontrakt med ham, som sognemændene be-

råbte sig på, vidste han ikke noget af; han skød sig til sit kaldsbrev og kollats og mente, at landbogen[2]) ikke kunde rygge ordinansen, vore forfædres breve og forordning om tiende. Han i rette lagde hin dom af Skonninge landsting 9. oktbr. 1602, lydende: „Efterdi befindes af vindisbiurdene, at de icke hafver tiendit andet af arrilds tid end smørtiende udi for[ne] sogner efter recessens liudelse, oc landbogen[2]) formeller, at af hver hel gaard gifves 1 pd. smør til smørtiende oc af hver half gaard gifves ½ pd. smør til smørtiende til præsten, hvilket her Pofvil ocsaa self her inden landsting [icke] kunde benegte, da vide vi epter dend leiglighed icke herridsfougdens domb at følge men bør død oc magtløs at vere oc icke komme Vedbye mend til hinder eller skade.“ L. Urne mødte med indlæg, hvori han „gaf tilkiende først, at hvad de tre mend vor anlangendes udi Vedbye sogen, hand hafde tildømbt at tiende udi negen, de boede paa tre nye byggesteder oc torper, som aldrig tilforne hafde verit gaarde, men nyeligen bygd oc saa vit forbedrit, at de hafde eigendom at bruge ved de beste bønder der i sognet oc dog ville icke gifve presten mere end gordmend, som vor 8 sk., och efter ingen møtte, som for dem ville svare, hafde hand underdømbt herridsfogdens domb, som hafde tildømbt, at icke tiende mere end gordmend gifve for dagsverk uanset, at de hafde eigendomb at bruge lige ved de beste bønder i sognit oc tildømbt dem at yde deris tiende i negen, efterdi de vore nyebyggede oc icke tilforne hafde tiendet som de gamle gaarde, med hvilken domb ridefougden oc præsten paa fembte aar derefter ville trenge de andre sognemend af deris gaarde, som af gammel tid hafde verit gaarde, at yde deris tiende udi negen uanset, de hagde bevist, at de icke havde tiendet præsten anderledes end gifvet hannom smørtiende, disligeste uanset at her Pofvil oc altid, siden hand fik kallid, hafde dermed ladet sig nøige, och efter herridsfougden hafde emoed ordinantsen och recessen tilfunden sognemend anden oc nye besvering at udgifve vidre, end de tilforne udgifvet hafde oc landbogen tilholt hannom af sine sognemend ad krefve, hafde hand hans domb underdømbt.“ Hans dom burde blive ved

magt og her Pofvil give ham kost og tæring. Dom: Landsdommerens dom bör ved sin fulde magt at blive og her P. P. give ham billig kost og tæring[3]). *Hdb. 17, 4—6.*

[1]) *Kirkeord. 1537, Kbh. 1542, 69. bl., Rec. 1558 § 51, fr. 11. apr. 1567.* [2]) *Hdb.* lougbogen. [3]) *Rec. 1558 §8.*

20. juni. Hans Skramb til Skoufgaard tiltalte på sin moder fru Elline Rostrup til Pederstrup, Offe Skrambs enke, hendes vegne fru Kirstine Rud til Hyllingholm, Lavrids Rostrups enke, fordi hun skulde beråbe sig på at have andre breve og forskrivninger af hendes broder afg. Lavrids Rostrup ydermere, end som hun til Viborg landsting sidste 12. mars havde fremlagt, og hvormed hun skulde ville tilholde sig hans hovedgård Restrup med gods for evig ejendom; hvad hun i så måde kunde have, burde ikke komme hende (fru E. R.) og hendes arvinger til skade på hendes afg. broders efterladte arvegård og gods. Albret Skiel til Jungetgaard mødte på sin moders vegne og berettede, at hun ikke havde andre breve end de, som havde været i rette, og der var gåt dom på; hans moder var desuden stævnet hid imod recessen[1]), da hun hverken var tiltalt for sagen til sit værneting eller landsting; fru E. R. burde give hende kost og tæring. Dom: „Efterdi frue E. Rostrup hafver for[ne] skøde, som er hofvidsagen, de omtretter, for os indstefnid, oc derom nu er gangen domb[2]), da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at fru Elline bør for kost oc tering kvit at vere.“ *Hdb. 17, 7.*

[1]) *Rec. 1558 § 5, Rec. 1576 § 1.* [2]) *Se dom af 22. juni 1603 i Hdb. 17, 23—28, ndfr. s. 434—36.*

20. juni. Mats Bagge til Holme, vor mand og tjæner, og Peder Bagge ved fuldmægtig tiltalte borgemester og råd i København for en dom, de havde afsagt den 10 novbr. 1596 (fr.) i en trætte med Hermand van Delden, borger i København, om det skib Fortuna, som blev omstyrt og solgt

for Armveien i Seland. Dommen lød: „Efterdi Peder Bagge, Hans Ellerding oc deris medredere udi Norrig hafver tilskrefvit H. van Delden, at der maa settes en anden skipper paa for^{ne} skib oc derhoes hafve tilskicket hannom deris obne, beseiglede fuldmagt, hand eller hvemb [hand] der til betroendis vorder, samme skib at opsøge och dermed giøre oc lade i alle maade, ligesom de selfve personlige tilstede vore, efter hvilke[n fuldmagt?] H. van D. frembdelis her for retten hafver fuldmagt gifvet en søefarende skipper Villum Clavssen oc hannom med pendinge oc udredning til for^{ne} skib afferdiget det til alle redernis gaufn oc beste at skulle antage oc føre oc udi saa maade for^{ne} brefve oc fuldmagt efterkommit, och efter at alle skibredere med H. van Delden hafve der efter endrechteligen gifvet H. E. deris medreder en anden fuldmagt under Kolding byes seigel, som yngre vor end alle forrige fuldmachter, at hand for^{ne} skib motte selge oc afhende, och der H. E. med saeme fuldmagt udi Seland er ankommen, vor skibet enda beholdent oc uskad, och icke V. Clavssen hafde ladet begynde derpaa at ofverhalle førend 2 dage efter H. Ellerding oc Lavrids Speet hafde verit der tilstede oc gafve der til deris consentz efter som med for^{ne} certificatz under Armveien byes segel bevist er, kunde vi icke tilfinde H. van D. at svare til dend skade, som paa for^{ne} skib udi omstyrtning sket er, men P. Bagge, Simon van Sallingen, H. Ellerding oc deris medredere pligtich vere at betalle oc igiengifve H. van D. hver deris anpart af hvis penge oc bekostning, hand som en fuldmegtich ved V. C. til deris felligs skibs behouf udlagt hafver, saa oc til[frids]stille oc fornøige hannom af de pendinge, H. E. solde for^{ne} skib forre, saa vit beregnis kand hannom for sine anparter, som en medreder udi samme skib, tilkomme kand med rette." Sagsøgerne påstode, at H. v. Delden ikke havde fåt fuldmagt til at göre udlæg eller bekostning til skibets behov, men kun, da han havde tilskrevet dem, at de ikke kunde være forvaret med skipperen Lavrids Speet, fuldmagt til at antage og oversende en skipper, som kunde forfare,

hvor det var med skibet, og være skipper der på; det havde ikke heller været nødvendigt at göre den bekostning, ti der var god forråd hos skibet både af fetallie og penge den tid, da det blev arresteret af Jokim jøde, hvorom H. v. D. intet vidste, da han fik fuldmagt om at fremsende en skipper. Tilmed havde han ikke gjort bekostningen på en tid, da den kunde være medrederne til gavns, men mod vinteren, da skibet havde ligget nogle uger i vinterleje; H. v. D. havde således mere søgt sin egen vild end de andres fordel, og den indstævnte dom burde være magteløs og H. van Delden stå ham (P. B.) til rette for, hvad skade og udgift han havde lidt. — Borgemester og råd mødte med indlæg og vare sin dom bestændig; skönt den fuldmægtig, som H. v. D.s medredere havde sendt, var tilstæde, da skibet, der det skulde overhales, blev omstyrtet og kom til skade, hvorfor det blev solgt for 4000 fl., vilde medrederne dog tilregne H. v. Delden skaden til trods for, at han ikke vidste noget deraf eller var tilstæde, da den skete, og de forholdt ham sin part af salgssummen og penge for udlæg til noget salt og til skibets behov. P. Bagge havde intet agtet den dom, hvorved han af lavmanden over Bahus len var tildömt, at komme til København og med H. v. D. være for gode mænd, som havde fundet, at han var denne skyldig 2275 hollandske gylden $^1/_2$ stifver; de indstævnte havde derfor afsagt sin dom, hvorpå P. Bagge og Hans Ellerding igen droge til Norge uden at göre nogen forvisning; efter vor befaling bleve de da af vor statholder tilfunden at göre klart, og H. Ellerding kom så hid og gik i rette med H. v. Delden; der gik da dem imellem en dom, efter hvilken H. E. blev forfulgt i rigens ret[1]), og de stillede da H. v. D. tilfreds på egne og medrederes vegne, så der blev gjort en endelig kontrakt mellem Peder Bagge og mester Hans Brockfeldt på medredernes vegne og H. v. D. på Bahus den 28. jan. 1600 (fr.), hvorefter P. B. skulde give ham 1200 daler og H. B. 200 daler og sin anpart af salgssummen for skibet, hvorimod H. v. D. skulde afstå sin

tiltale, og alle domme, breve og regnskaber, han havde imod dem, være døde og magteløse. De indstævnte påstode, at P. Bagge havde stævnet dem imod sin egen kontrakt, og at han derfor burde give dem kost og tæring. Dom: Borgemester og råds dom bör ved sin fulde magt at blive; da han efter at dommen er gåt, har forenet sig med H. v. D. om samme skibshandel, bör der forholdes efter den kontrakt, han selv har forseglet, og han give indstævnte kost og tæring. *Hdb. 17, 8—12.*

[1]) *Se dom af 11. decbr. 1599, ovfr. s. 309—12.*

21. juni. Christian Holk til Høigaard, råd og embedsmand på Hald, tiltalte efter vor befaling Giord Kaas af Torupgaard, fordi han havde beligget Birgitte Rosenkrandz af Ryehafve, Niels Kaasis enke, og efter hendes bekendelse avlet barn med hende, skönt han selv havde en ægtehustru og N. K. var hans søskendebarn; han burde stå os til rette og straffes som vedburde. G. Kaasis broder, Niels Kaas til Birkelse, mødte med indlæg, hvorefter hans broder, da han var uden riget, for slig höje sager, som ikke var gods og pendinge, men liv og ære angældende, burde stævnes år og dag. C. Holk svarede, „at han hafde ladet lese saeme stefning for Torupgaards port, som hans hofvidgaard vor, disligeste for Biørnsholm, der som hans egte høstrue holder dug oc disk, oc til Viburg landsting, som de pleiger at stefnis, som ingen broepæl hafde eller vore for nogen gierninger bortrømde, formente hannom fordi louglig nok stefnt at vere.“ Dom: „Efterdi det med opskrift paa stefningen bevises, dend at vere lest for Torupgaard, som vor hans hofvidgaard, førrind hand rømbde, disligeste at vere lest for Biørnsholms port, som hans echte høstrue er boesiddendis oc holder dug oc disk, det och befindes dend til landsting, hvor det sedvanligt er dennom at stefne, som ingen broepel hafve eller for nogen sager ere bortrømbde, at vere forkyndet, och dend artickel, at de, som ere uden riget, skulle stefnis aar oc dag[1]), icke heller kand forstaais eller menis

om den, som for nogen uerlig gierninger rømme oc undvige riget, men alleniste om den, som udi andre nødtørftig bestillinger uden riget, ere forhindrede, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at G. Kaas findes louglig nok stefnd at vere oc bør fordi til samme stefning at svare.“ *Hdb. 17, 20—21.*

[1]) *Reglen findes kun i V. s. l. 3,13 og E. s. l. 2,51.*

21. juni. Christian Holk til Høigaard, råd og embedsmand på Hald, tiltalte (indlæg) efter vor befaling Giord Kaas til Torupgaard, fordi han havde beligget fru Birgitte Rosenkrandz af Ryehafve, Niels Kaas til Starupgaard hans enke, og avlet börn med hende, således som hun selv havde bekendt i Viborg domkirke for Viborg kapittel, som det kan forfares af kapitlets opsættelse (fr.), og det skönt han og N. Kaas vare to søskendebörn og kødelige brodersönner, og han havde sin ægte hustru; G. Kaas burde straffes som vedbör. Niels Kaas til Birkelse i rette lagde G. K.s undskyldning, lydende: „Eftersom jeg formerker udi min broders Niels Kaasis skrifvelse, som hand mig eblant andet tilskrefvit hafver, formellendis, at min høstrue fru Ermegaard Gyllenstierns skulle hafve ladet mig stefne til Viburg capittel udi rette oc vil mig for hoersag udi min fraaverelse beskylde efter fru Birgitte Rosenkrandzis løgenactige oc letferdige snak, hun vil mig paasige udi min fraaverelse oc mig for hindes børnefader til det siste barn, som jeg formerker, hun hafver fangit, siden jeg drog af landet, oc frue Birgitte vil sig dermed erklære oc forklare och mig i min fraaverelse beskylde for hindes løsachtighed skyld, saa forser jeg mig vist til nest guds hielp, at min høstrue frue E. G. icke med nogen nøigactig eller sandrue vindnisbiurd skal bevise, mig i slige maader at hafve emoed hinde forset, ti saa sant hielpe mig gud, som jeg aldrig hafver haft med nogen kvindes person i de maader at bestille, siden jeg fik min høstrue, frue E. G., udi senge, hvorforre jeg setter udi alle rette, om frue B. R.s løignactige snak oc paasigelse bør at komme mig paa min

goede røchte, ære oc lempe til hinder eller skade udi nogen maade, efterdi hun icke alleniste udi hindes letferdige horeri befunden er, men ocsaa, førrind jeg droeg af landet, vor berøgtid af misdedere, som ere gangen til døde derpaa, at hun skulle med vered udi raad oc daad at forraade hindes egen husbond N. Kaas med troldombsgierninger, hvorforre jeg setter udi rette och formener mig, at hindes løignactige oc letferdige snak icke bør at komme mig til hinder eller skade udi nogen maade, och er gierne begierendis, at denne min beretning maatte indføris udi hvis sententz, som de gode capittels herrer afsiger; til vindisbiurd med egen haand underskrefvit, actum Horne dend 28. augusti anno 1602. Giord Kaas egen haand.“ Da blev N. Kaas tilspurgt, om han havde videre at i rette lægge, hvortil han svarede, at han kun havde den missive, han havde ladet læse på kapitlet i Viborg, fast i lige maade formældende som denne hans broders seddel. I retten var tilstæde fru B. Rosenkrandz og påteede G. Kaas nu, som tilforn for gode mænd og kapitlet i Viborg, at han var fader til hendes to sidste börn, og bekendte, at han i lang tid havde ligget i et ondt, forargeligt levnet med hende. Dom: „Efterdi Giort Kaas hafver ligget udi et slemt, forargeligt lefnid och blodskamb med Birgitte Rosenkrandz, hvis afgangen hosbond Niels Kaas vor hans faderbrodersøn oc hannom udi andet led forvant oc hand er en adelsmand oc hafver sin egte høstrue oc det icke allenniste en gang, men udi langsommelig tid, saa hand efter hindes egen bekiendelse, hafver auflid med hinde 2 børn, gud aldmegtigste til fortørnelse, den menige mand til forargelse oc dend adelige stand til beskemmelse, det oc af atskillige skrifvelser[1], hand hinde tilskrefvit hafver, udi hvilken hand atvarer hinde, at hun skal tage sig vare oc forvare en person, som hafde nogit om deris bedrift udfrit, som nogle skulle ville angribe, hvoraf noksom forstaais dennom udi slige gierninger skyldig at vere, hand oc, der B. R. for samme gierninger er blefven anholden, er strags hiemmeligen hans egte høstrue uadvarit oc utilsagt undvigt, oc

i saa maade vedgaait gierningen, oc ordinantsen[2]), saa vel som vor kierre herrefaders forordning om egteskaf[3]) icke alleniste forbyder dend, som er udi slegt oc byrd men oc udi svogerskab hver andre udi første, andet oc tredie led forvant, at komme sammen udi echteskab, fast mindre tilsteder dem uden echteskab at ligge med hverandre udi blodskamb, och efterdi gaardsretten[4]) udi det 16. artickel formeller: „beligger nogen adelsmand nogen frue eller jomfrue, som oc af adel er, oc det hannom ofverbevisses kand, da skal hand vere erløs oc saa forachtit, som hun er, der hafver ladet sig belegge“, da sagde vi derpaa saaledes af for rette, at G. Kaas bør for slig hans grofve gierninger at vere erløs oc straffis paa hans lif, ehvor hand kand herefter betrædis“. *Hdb. 17, 165—68.*

[1]) *Jfr. ndfr. s. 439—40.* [2]) *Kirkeordinans 1537. Kbh. 1542. 33 bl.* [3]) *Fr. eller ordin. 19. juli 1582.* [4]) *Gårdsret 9. maj 1562.*

22. juni. *(Fr. H. Belov.)* Kield Brockenhus til Lierbek tiltalte på sin søsters jomfru Karrine Brockenhusis vegne, som han er værge for, Albret Skiel til Hegnid, embedsmand på Riberhus, og Otto Skiel og Jørgen Skiel til Fusingøe, vore hofsinder, for et skøde, de havde fåt af hans (K. B.s) afg. moder fru Sophia Skiel, hvorefter de vilde tilholde sig alt arvegods, som var tilfaldet hans afg. moder efter hendes broderdatter, afg. fru Karrine Skiel, hvilket gods hans moder ikke havde solgt dem, idet hun kun havde overdraget dem løsøret af den arv; hans moder havde för sin død påklaget, at de med skødet tilholdt sig mere, end hun havde solgt dem; tilmed havde hun ikke haft det i hånd og havendes værge, så hun kunde ikke bortsælge, hvad hun ikke selv var mægtig; ikke heller havde han som hendes rette lovværge og arving samtykt og underskrevet skødet, som efter alt dette og sædvanlige domme, som i slige sager ere gangne for os, burde være magteløs. Da have vi efter K. Brockenhuses på egne og søsters

vegne egen bevilling og begæring lagt os der imellem og dem forligt i så måde, at hint skøde skal blive ved sin fulde magt, og indstævnte have arven rørende og urørende for evig ejendom; derimod skulle disse give K. Brockenhus og hans søster „ofver de 6000 daller, de med deres moder afg. frue Sophie Skiel forente vor“, 4000 daler, tilsammen 10000 daler, hvoraf til næste snaps landsting i Viburg skal betales 6000 daler med 200 daler rente, hvori dog skal afkortes, hvad alt er betalt, men de 4000 daler skulle uden rente blive hos de Skieler bestandendes, til „saeme arf kand dennom epter Peder Munk hiembfalde“, hvorpå de med sit brev skal göre K. Brockenhus og hans søster nöjagtig forvaring, som det sig bör. *Hdb. 17, 21—22.*

22. juni. Hans Skramb til Skoufgaard og Otte Skram til Hammergaard tiltalte på fru Elline Rostrup til Pederstrup, Offe Skrambs enke, hendes vegne fru Kierstine Rud til Hyllingholm, Lavrids Rostrups enke. for et brev, udgivet af fru E. R.s broder L. Rostrup, som hun havde frembåret til Viburg landsting sidste 12. mars, hvilket brev ikke var så nöjagtig, at det burde komme hende (fru E. R.) til skade på arv efter sin broder. Albret Skiel til Jungetgaard mødte på sin moders vegne med brevet; det lød, at Lavrids Rostrup af vapen havde „nu giennisten“ med dette brev givet og afhændet til fru Kierstine Rud til morgengave sin gård i Saufbroe sogn, kaldes Reigstrup, med 4 gårde i Lading, 1 gård i Lorbing (!), 1 gård i Skoufbye, 1 gård i Noring, 1 gård i Biørnstrup, 1 gård i Blegind og 1 gård i Tulstrup alt til evindelig ejendom, og at han havde bepligtet sig og arvinger at tilstande fru K. Rud alle hine gårde for hver mands tiltale; hvis han efterlod sig lifsarvinger, skulde dog godset følge disse; datum Reigstrup ipso die Bartholomæi 1566; medunderskrivere vare ridder her Arvid Trolle, Christoffer Lavridssen til Vadsted og Clavs Glambeck til Starup. Imod dette brev i rette lagde H. Skram indlæg, hvorfter brevet var imod loven[1]) i 3. bog 43 kap., fordi

ingen af L. Rostrups slægt og venner havde medforseglet eller samtykt brevet, og ugyldig, fordi godset, skönt brevet lød, at han „giennisten“ havde afhændet det, ikke havde fulgt fru K. Rud, idet det havde efterfulgt ham selv til hans dødedag, og han dermed i alle måde havde brugt og handlet efter sin vilje; skulde brevet kaldes et gavebrev, burde hun bevise „det ved nogen hans slecht eller venner at vere fremborrit som et morgengavebref[2])“; brevet, som „findes uendeligt oc stillet udi tviffel efter atskillige om och vilkor“, burde derfor være magteløs. H. Skram i rette lagde derhos kopi af skadesløsbrev, givet af L. Rostrup til Hans Rostrup til Sølleskoufgaard for et løfte på 500 daler til jomfru Anne og jomfru Karrine Brede, salig Jokim Bredis til Vorgaard hans efterladte døtre, for hvilket løfte han havde pantsat ham 1 gård i Skoufbye og 1 gård i Sielle; heraf, mente H. Skram, fremgik noksom, at L. Rostrup havde haft hin gård og gods i brug og forpantet det til hvem, han lystede. A. Skiel i rette lagde fru K. Ruds indlæg, hvorefter morgengavebrevet var lovligt, da hendes husbond var død uden livsarvinger og godset havde fulgt hende; brevet kunde ikke blive endelig, för L. Rostrup døde; tilmed havde hun igen bebrevet ham sit gods, og eftersom morgengavebrevet var gjort 11 år för recessen[3]), „som bemeller, at alle morgengave af goeds, løsøre oc pendinge, som er udgifven førrind samme reces er udgangen, skal blifve ved magt oc uryggeligen holdes“, så og efter adskillige domme i slige sager om morgengafve udgangen burde hendes brev blive ved sin fulde magt. A. Skiel i rette lagde: 1. en kontrakt af 14. juni (!), som gode mænd havde gjort mellem Peder Munk til Estvadgaard og Christian Skiel til Fusingøe paa den ene og Lavrids Rostrup på den anden side om de gårde, som P. Munk og C. Skiel undte Lavrids Rostrúp og fru Kierstine Rud. 2. et forlig af Viburg 22. jan. 1584, mæglet af Niels Kaas til Torupgaard, Peder Munk til Estvadgaard, Jørgen Rosenkrandz til Rosenholm og Albret Friis til Harridskier i sagen L. Rostrup til Restrup mod Albregt Skiel

28*

til Jungsgaard og hans søster jomfru Dorrite Skiels. Hertil svarede H. Skram, at de breve ikke vedkom sagen; det förste handlede om en indførsel, som P. M.s og C. S.s hustruers fader havde haft i L. R.s og hans hustrus gods, den anden om gæld. Dom: „Efterdi lougen[1]) udi 3. bogs 43. capittel formeller, at hvad hosbond oc høstrue skøder hver andre, stander ikke, uden deris arfvinger ville det holde efter deris død, oc frue E. Rostrups hosbond, eller verge slig skøde oc gafve icke hafver bevilget oc sambtykt; det oc befindes, at afg. gammel Albrit Skiel hafver sig udi saeme gaard och goeds ladet indføre saasom i L. Rostrups egit goeds, hand oc det igien fraan hans arfvinger hafver til sig self indfriet oc det brugt oc beholdet til hans døde dag och deraf udi hans lifstid forpantit, hvis hannom løstit, oc i saa maade brugt det efter hans egen villie, saa forne gaard oc goeds icke hafver fuld fru K. Rud och hindes arfvinger; saeme skiøde oc gafvebref oc er giort med om oc vilkor", da er hint brev „giort emoed lougen oc bør fordi icke at komme frue E. R. til hinder oc skade, men bør magtløs at blifve." *Hdb. 17, 23—28.*

[1]) *J. l.* [2]) *Jfr. dom 19. apr. 1602, ovfr. s. 371—73.* [3]) *Fr. 18. oktbr. 1582.*

23. juni. *(Fr. kongen.)* Jørgen Kaas til Birkelse tiltalte Niels Pederssen til Udderup for hans brev af 1. novbr. 1600 på 4872 daler 2 sk., som dels er de penge, som de samtligen havde standet i løfte for til Detlof van Alefeld til Oldenhof for afg. Hans Speigel[1]), dels er kost og tæring, som J. Kaas havde anvendt, da han blev manet; et af N. P.s breve mældte også, at han skulde have flyt J. Kaas „hans haand, bref oc seigel igien fraa D. van A., som hand hafver maat gifvet hannom (D. v. A.), førrind hand bekomb samme bref paa 4400 daler til omslag 1601[2]) oc dermed indfriet H. Speigels oc deris egne brefve oc seigel". N. Pederssen havde nu hverken skaffet ham sit brev igen fra D. van A. eller efter sit eget brev stillet ham

sikkerhed. Niels Pederssen til Ingelsted havde på sin side ved fuldmægtig indstævnet og tiltalte Jørgen Kaas for løfter, de med hverandre havde været i til Detlof van Alefeld til Hütten for 2000 daler, og fordi han ikke efter vor forrige dom[3]) havde villet „korte hans anpart for sig self oc dend tredie part hannom tilkommer efter afg. Clavs Bilde, men vil indføre ald summen paa hannom allene"; desligeste, fordi han havde måttet givet ham ydermere rente end hovedbrevene formældte; han burde også kvittere renterne for så mange år, som han havde haft jordegods i pant af N. P. og deraf oppebåret skyld og landgilde. Jørgen Kaas i rette lagde nu: 1. Niels Pederssens brev, at han havde forhandlet med sin kære søstersön Jørgen Kaas, så denne havde opladt til ham 2 af s. Hans Speigels håndskrifter, som han havde indløst fra Detlof van Alefeld, på 4000 (!) daler hovedstol og 800 daler dobbelt rente foruden kost og tæring, for hvilke penge de med flere gode mænd havde sagt god for H. Speigel til Julskouf; til gengæld havde N. P. forpligtet sig til inden en måned at skaffe J. Kaas sikkerhed „for samme summa pendinge 4400 goede rigsdaler" og til omslag 1601 at fly ham igen hans hånd, som han havde givet D. v. A., og da han ikke så snart kunde skaffe J. Kaas forlover, havde han sat ham til underpant nogle gårde i Skibberslouf sogn og by i Giers herred i Skåne, og kunde han ikke skaffe forlover, skulde J. Kaas strax annamme godset til frit brugeligt pant. 2. indlæg, hvorefter han med andre havde været i løfte til D. v. A. for H. Speigel, for hvilke penge han havde stillet D. v. A. tilfreds og indløst brevet; han havde derpå, for at komme til sin opretning, ladet mane N. Pederssen efter dennes egen begæring og havde givet brevene til N. P. mod dennes ovenanførte genbrev; med brevene havde N. P. så ladet sig indføre i Julskoufgaard og der fåt skel og fyllest; han burde stå ham til rette for brev og segl med kost og tæring. 3. fire missiver fra N. P. i sagen. Herimod i rette lagde H. H.: 1. N. Pederssens indlæg, hvorefter J. Kaas, da der er

udganget dom[3]), at hver forlover skal betale sin anpart, burde afkorte sin anpart i hovedstol, rente og skadegæld, kost og tæring og den rente, som var udlagt og forskrevet höjere end hovedbrevet formælder, samt hvad han havde oppebåret af N. P.s gods, som han havde i brug. 2. ridebrev af Julskouf 16. juni 1601, hvorefter N. Pederssen kun var blevet indført for 2000 daler hovedstol og 9 daler årlig rente og ikke for hele summen. 3. J. Kaas's genbrev på godset i Skibberslouf. Hertil svarede J. Kaas, at hvad han havde oppebåret i godset, vilde han kvittere. Dom: Da N. Pederssen med sit brev har tilforpligtet sig at betale J. Kaas hele forne hovedstol og rente, bör han efterkomme sin forskrivning, dog bör J. Kaas deri afkorte den rente, som gik deraf, mens han havde N. P.s gods i pant og oppebar landgilde deraf. *Hdb. 17, 28—32.*

[1]) *Se dom 24. apr. 1602, ovfr. s. 406—8.* [2]) *Meningen må være: at betale til omslag 1601.* [3]) *Dom af 12. apr. 1602, se ovfr. s. 334—37.*

23. juni. Vi efterskrevne *(der angives ikke hvem)* have lagt os imellem for at forlige Godslef Budde til Gunderopgaard, embedsmand på Børglum kloster, på egne og medarvinger, Mickel Nielssen til Kye og fru Margrete Biørn til Vor, deres vegne og fru Anne Krabbe, Jacob Biørns enke til Stenalt, 1. om gæld efter J. Biørn, hvori fru Anne mente, at hans arvinger straks burde annamme sin part og forrente den, da de havde taget part i løsøret, medens G. Budde mente, at hun burde forrente den, da hun sad inde med Stenoltgaard og gods, og de havde forbeholdt sig dette i den mellem dem om løsøret indgåede kontråkt og hendes livsbrev udtrykkelig formældte det samme. 2. om det fru Annes jordegods, som J. Biørn havde solgt, og som hun mente hans arvinger straks burde erstatte, medens de påstode, at det först burde ske, når Stenoltgaard og gods efter hendes død tilfaldt dem. Sagen var indstævnet til nærværende herredag for kongen

og rigens råd. Forliget lyder i så måde, at fru Anne efter sin kontrakt skal forrente gælden, men når hun dør, skal J. Biørns arvinger betale den halve; derimod skulde disse straks erstatte hende hendes bortsolgte jordegods, dog at hun annammer det af dette gods, som de selv have indkøbt, og hun får andet gods for det, de ikke kunne skaffe tilveje igen; af alt gods, som således udlægges hende, skal hun have dette års landgilde. *Hdb. 17, 32—33.*

25. juni. Fru Ermegaard Gyldenstierns til Biørnsholm tiltalte ved fuldmægtig Giord Kaas til Torupgaard til at være skilt fra hende, da fru Birgitte Rosenkrandz, Niels Kaasis enke, for kapitlet, for hvilket hun (fru E. G.) havde tiltalt ham, og for gode mænd havde beskyldt ham for at være fader til hendes sidste barn. G. Kaas havde ikke mødt for kapitlet, men havde ved sine brødre Niels Kaas og Mogens Kaas i rette lagt en skrivelse, hvori han nægtede gærningen; på denne måde kunde han sig ikke lovligen forsvare, og skrivelsen burde derfor være magteløs. Fru E. G. havde hidstævnet Niels Kaas til Birkelse og Mogens Kaas til Støfringgaard med hin skrivelse og i rette lagde nu: 1. en opsættelse af Viborg kapittel tamperonsdag 1602, hvori findes inddraget fru B. R.s egenhændige bekendelse af Halkier den 30. septbr. 1601, afgivet for Erik Lycke til Eskier, Lavrids Ebbesen til Tulstrup, Otte Christoffer Rosenkrandz til Boller og Hans Løcke, med hvilke mænd fru E. G. havde beskikket og tilspurgte hende, hvem der var rette barnefader til hendes sidste barn, som hun fik på Halkier; i opsættelsen hed det, at fru B. R. personlig havde været tilstæde for kapitlet og mundlig påtet G. Kaas gærningen. 2. dennes sendebrev, tilskrevet fru B. R.: „Kiere Birgitte! maa du vide, at jeg spurde det i eftermiddag, at Hannibal Gyllenstiern oc Erik Lycke hafver bestillet hemmelige spedere, at naar du drager af gaarden, da ville de lade fange Anne Lodvigsdotter for nogen ord, hun hafver sagt om

dig; derfor raader jeg dig, saa frembt du vilt fare vel, at du enten lader sette hende igien eller tager hinde med dig, ti de passer intet paa, ad hun hafver sat dig borgen, ti her vor en af Eriks tiener, som bestillet nogit med mig, hand sagde mig ald beskeden derom, oc vil tu blifve hiemme i morgen, da vil jeg komme til dig i morgen aften, hermed dig gud befallid! giør vel oc biud mig et ord tilbage igien oc betenk din leiglighed, hvilket jeg vidre vil berette dig i morgen, jeg kommer til dig; actum Torupgaard med hast. Giord Kaas egen haand." Dernæst i rette lagde hun en del andre sendebreve, hvoraf en part formældte: „brend brefvit". 3. indlæg, hvori det bl. a. hedder, at der fru B. Rosenkrandz blev fangen for sine misgærninger, er G. Kaas bortdraget, og hans brødre havde tilbudt hende (fru E. G.) skifte om løsøret efter ham og foreholdt hende, at hun skulde betale hans gæld, hvoraf kunde eragtes, at han for synderlig årsags skyld ikke kommer tilstæde igen; hendes slægt og venner havde derfor ikke villet tilstæde hende at blive hos ham, selv om han kom igen, og hun havde derfor begæret dom af Viburg kapittel, om hun ikke for samme horerisag burde være adskilt, men så havde hans brødre i rette lagt hans skrivelse, og danemænd i kapitlet havde da ikke villet dömme i sagen, fordi de ikke vare dommere over adelspersoners breve, för der blev dömt på beskyldningerne af sine tilbörlige dommere; hun påstod, at skrivelsen ikke burde komme hende til hinder. Niels Kaas mødte med fuldmagt fra G. Kaas og i rette lagde dennes skrivelse af 28. avg. 1602[1]) samt et indlæg, hvori han gjorde gældende og vilde bevisse med et brev til fru B. R. fra en ved navn Melkior Postillen, at denne og ikke G. Kaas var hendes barnefader; hun havde kun udlagt G. K. for dermed at bedække sin store skam, fordi hun hellere vilde have en herremand til barnefader end en fattig karl; han (N. K.) og hans broder havde ikke begæret skifte af hende, men da hun, efter at gode mænd havde inventeret, hvad der fandtes på Torupgaard, havde ladet drive did 2 foler, 1

hoppe og en vogn, havde de villet vide årsagen dertil; da der tilmed var en stor gæld for hånden til Kil og andre steder, og de vare opskrevne som forlovere til næste omslag, havde de kun villet ladet hende som deres broders hustru vide, om hun vidste nogen gode råd dertil; „hvad belangendis er, at hun hafver ladet paa capittelit forregifve, at vi skulle giort skudsmaal, at voris broder for det første icke vor louglig stefnd for hans broepel, da hafver vi icke giort skudsmaal anderledis end gifvet til kiende, at epterdi hand icke fantis ad vere stefnd paa de steder, som hans rette broepel vor, satte [vi] udi rette, om der burde til den stefning noget at svaris eller der efter dom at gange, oc at vi da skulle verit forpligt at gifve til kende eller sagd, hvorledis voris broder skulle lougligen stefnis, formener vi der til icke vor pligtich, men hun kunde det vel self af retten oc fremfarne dome forfare, hvorledis hand burde at stefnis, men voris mening er endnu som tilforne, at hand for slige høige sager, som icke er goeds oc pendinge anlangendes men ære oc lempe, burde at stefnis aar og dag, efterdi hand befindis ad vere uden riget.“ Dom: „Efterdi G. Kaas icke anderledis hafver sig emoed B. Rosenkrandzis paateelse erklerit end med for^{ne} løse missive oc seddel, som for capittel saa vel som her for os er blefven lest, oc icke som lougen oc statuterne medførre, hand oc strags, der B. R. for slig skammelig gierning er blefven anholden, er hand, hans echte høstrue ubevist och uadvarit hemmeligen undvigt, oc i saa maade noksom vedgaait gierningen, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at den G. K.s benegtelse icke bør at komme frue E. Gyllenstiern til hinder eller skade emoed hvis louglig tiltalle, hun til hannom kand hafve, for saeme hans grofve forseelse i nogen maade, ei heller forhindre, at der jo maa dømmis emellom hinder oc hannom paa capittellit om skilsmisse, naar dend sag did igien lougligen indstefnis, men samme hans bref oc underskrefne seddel bør magtløs at blifve“. *Hdb. 17, 34—41.*

[1]) *Trykt ovfr. s. 431—32.*

27. juni. *(Fr. kongen, C. Holk.)* Christian Holk til Høigaard, råd og embedsmand på Hald, tiltalte (indlæg) efter vor befaling fru Birgitte Rosenkrandz af Ryehafve, Niels Kaasis enke, fordi hun havde ladet sig beligge af sin afg. husbonds faderbrodersön Giord Kaas af Torupgaard og avlet barn med ham, og da hendes husbond og han havde været så nær forvant, formente han på vore vegne, at samme gærning var kætteri, og at hun burde straffes på livet; hun havde efter sin egen bekendelse for Viborg kapittel „handlit emoed ordinantsen, som udi dend artickel om ecteskabs forsambling[1]) saaledis formelder: „Saa skal nu efter denne dag intet echteskab tilstedis udi det tredie led, paa det der maa holdis den høfvidskhed och naturlig blusomhed til slechten, som her til dags af vore forfædre hafver verit holden“, sammeledis oc emoed konning Fredrik dend 2. ordinants om echteskabssager[2]) udgangen, som oc udi den artickel om trolofvelse saaledis formelder, først at der skal ingen troelofvis tilsammen i de forbudne led, som er første, anden oc tredie led, det er sødskindebørn oc nestsødskindebørn, och efterdi ad adelspersoener forbiudes udi begge for^ne^ ordinantser icke at mue tilstedis sammen udi erlige oc loflige echteskab udi for^ne^ forbudne lid, megit mindre bør dennom at tilstedis at føre oc lefve saadant ugudeligt, ulofligt, ketterske lefnid udi samme forbudne led foruden echteskab, oc formener derfor frue Birgitte at have bevist ketteri, idet hun efter hindes egen bekiendelse hafver lefvit udi sligt slemt forargeligt lefnid oc auflid børn med G. Kaas, som vor hindes afgangen hosbond forvant udi det andet led oc vor hans sødskindebarn.“ Hun burde derfor straffes på livet for kætteri. C. Holk i rette lagde Viborg kapittels opsættelse af tamperonsdag 1602[3]). Axel Rosenkrandz til Halkier mødte med indlæg, hvori han begærede, at hans broderdatter B. R., som desværre havde forset sig mod Gud og kgl. majt., måtte nyde ret, som andre, der desværre havde forset sig mod de mandater, som Fredrik II havde givet derom[2]), at kongen ikke vilde tragte efter hendes

liv og ikke lade nogen sentens overgå hende, för hendes skademand og var tilstæde. — Fru B. Rosenkrandz mødte med indlæg, hvori hun bekendte, at hun havde fåt et barn med G. Kaas för hans bryllup og et, siden han fik fru Ermegaard Gyllenstiern, og forbandede sig på, at hun ikke havde haft „med nogen menniske at giøre til uære i alle mine dage enten før jeg fik min s. hosbond heller den stund, gud loed min s. hosbond lefve med mig, eller nogen tid efter min s. hosbonds død; saa komb G. K. til mig, oc jeg kunde slet ingen sted vere for hannom, til hand bekomb hans onde villie med mig, mig ret hart emoed, som jeg vil klage hannom nat og dag for gud oc eders mait. oc for alle mine goede slegt oc venner; nu vil hand belifve mig for et skarn, som jeg aldrig ved dend lod oc part, jeg vil hafve i guds rige, at jeg ret aldrig hafver haft mere med nogen menniske [at bestille], siden jeg blef fød til verden, uden allene med G. K., det vil jeg døe paa;“ hun bad om at benådes på livet og tilbød at forsværge kongens kongerige, om han vilde det, eller blive hos sin bedrøvede moder. Dom: „Efterdi Birgitte Rosenkrandz hafver bekient først for goede mend, siden for capittel udi Viburg, saa vel som och her for os, at hun hafver lefvit udi et slempt, forargeligt lefnid oc blodskamb med G. Kaas, som vor hindes afg. hosbond i det andet led forvant, gud aldmegtigste til fortørnelse, menige mand til forargelse oc den adelige stand til beskemmelse, oc slig blodskamb brugt med hannom, som vor en echtemand, icke alleniste en gang, men udi langsommelig tid, saa de hafde aflid 2 børn sammen efter hindes egen bekiendelse; oc efterdi ordinantsen[1]) formelder, at intet echteskab maa tilstedis udi tredie lid, paa det der maa holdis den høfviskhed oc naturlig blusomhed til slegten, som af vore forfedre have[r] verit holden; sammeledis dend forordning[2]), vor kiere herrefader om troelofvelse giort haver, forbyder nogen at troelofvis udi første, anden oc tredie led, som er sydskinde, sydskindebørn oc nestsydskindebørn, och lige som der forbydes de, som ere udi blod oc biurd

forvante, at troelofvis tilsammen, saa tilstedis oc icke hosbunden at mue troelofvis med sin hustrois, eller hustruen med sin husbonds, slegt oc blodsforvante udi saeme forbudne led, fast mindre at lefve med hverandre uden echteskab i blodskamb, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at fru B. Rosenkrandz hafver sig derudi grofligen forset oc bør at straffis paa hindes lif.“ *Hdb. 17, 41—45.*

1) *Kirkeordinans 1537, Kbh. 1542, 33 bl.* 2) *Af 19 juli 1582.* 3) *Trykt ovfr. s. 439.*

27. juni. *(Fr. kongen.)* Niels Bagers arvinger tiltalte Gabriel Knudssen til Krengerup til efter deres regnskabs lydende, som han selv den 26. jan. 1600 havde underskrevet (fr.), at betale restbeløb for modtagne varer med 1372 daler 10 sk. og yderligere modtagne varer med 175 daler 13 sk. G. Knudssen lod ved fuldmægtig i rette lægge indlæg, hvorefter der i sagsøgernes fordring burde afkortes 650 daler, hvormed han som forlover efter maning havde måttet indløse Niels Bagers bref af 20. dag jule 1594 (fr.) til afg. fru Helvig Hardenberg til Arreskouf; sagsøgerne burde desuden betale ham skade, kost og tæring. Dom: G. Knudsen er pligtig at betale N. Bagers arvinger efter deres regnskabsbog, som han selv har underskrevet, dog at deri afkortes de 650 daler; da de på bægge sider har haft gæld med hverandre, skulle de hver i sær for skade, kost og tæring være forskånede. *Hdb. 17, 45—47.*

27. juni. *(Fr. kongen.)* Bertel Harrig, borger i København, tiltalte borgemester og råd sstds. for deres dom af 15. apr. 1603, afsagt mellem ham og hans hustrus stemoder Sidsele, Jens klensmids, og hendes værge Søfren islender, og lydende: „Eftersom B. Harrig først til byetinget oc siden her for retten paa raadhusit hafver sagid oc beskylt Sidsele Chrestensdotter och hindes formynder Søfren islender for, at de skulle have hans

høstrue paa skifte efter hindes afg. faders Hans Jørgenssens oc hindes søsters, Dorrite Jensdotters, udi atskillige maade uforrettit och udi synderlighed med nogen bortskyldige gield til Hans Rogge paa hellig Geisthus closters vegne, saa oc Dirik Møller, borger her ibd., paa sin egne vegne hinde at vere sket forkort, saa hafver Søfren i. der emod bevist med bemelte H. R.s oc D. M.s egen underskrefne seddeler, at samme gield befindes ret oc rigtich, ligesom dend paa skifte for dannemend angifvet er, oc de andre forbemelte poster hafver Søfren saa forklarit, at S. C.sdotter och hand billigen bør at vere undskyldet, disligeste eftersom for os er udi rette lagt et beseiglit skiftebref, hvilket efter voris byes ret saa och efter almindelig brug oc sedvane ved byefougden, byeskiemneren, byeskrifveren oc andre dannemend udi S. C.sdotters oc hindes formynders saa oc udi B. Harrigs høstruis Karrine Jensdotters tilforordnid vergis Peder Jacobssens oc andre hindes blotforvantis nerverelse oc med deris villie oc sambtøcke retteligen giort og forhandlit er, som oc af forbemeldte S. i. oc P. J. med deris signetter stadfest oc udi voris byes skiftebog forfattit er, hvor efter bemelte P. Jacobssen her til byetinget hafver gifvet S. C.sdaatter for saeme bref afkald, som det sig bør, da kunde vi efter forberørt leiglighed icke kiende, at S. C.sdotter udi dette skifte hafver giort B. Harrigs høstrue uret, men samme skifte oc afkald, som lovlig sked oc forhandelit er, bør ved magt at blifve.“ B. Harrig i rette lagde derpå indlæg, hvorefter han mente, der var sket ham forkort i et arveskifte efter hans hustrus forældre og sødskend; efter moderens død havde faderen selv „udmyndet“ sine börn en sum penge og „dennom udi hofvidgaard ladet indskrifve, som raadstuebog det videre formeller“; efter faderens død, som da var i andet gift, blev gården vurderet til 520 daler, hvoraf der tilkom B. H.s hustru ved 391 daler 1 ort og stemoderen, som var en borgemestersøster, „kunde føie ofver 128½ daller 1 ort i samme gaard tilfalde; hvilken af disse vor nest at udløsse

hinanden beviser lougen"; så forordnede borgemester og råd hans hustru „en verge, som sig[1]) noksom undskyldet til saadan bestilling, som oc vist er, hafve de dog lofvit hannom en anden i sit sted, som ikke sked er"; denne værge havde, uden „nogen lod eller nødstelte orsage oplat stifmoderen som en fremmid kvinde min høstruis fedrenegaard, af hvad orsage kand letteligen forstaais", og det tvert imod loven[2]), hvorefter umyndige börns jordegods ikke må afhændes „uden nogen nødstelte orsag". Siden havde stemoderen indført et register, hvorpå straks blev givet last og kære, og skönt hovedgården var nok til at betale den gæld med, så tilbød dog hans hustrus næste slægt, da de fornam „formynderis uflid oc efterladenhed", at betale betale bevislig gæld for barnet; alt dette tog dog indstævnte intet hensyn til, og „med hvad middel de [hafve] den simple formynder henført at afhende hofvidgaarden oc gifvet efter deris begiering afkald, kand oc letteligen agtis"; da B. Harrig var blevet sin hustrus rette værge og forsvar, rejste han straks sagen, og borgemester og råd afsagde så hin dom. Han påstod, at hans hustrus fædrenegård, som var købt i bægge hendes forældres tid, og hvori der var tilfaldet hende de tre parter, burde følge hende, og at stemoderen, som kun havde den fjærde part, atter burde afstå den; den indstævnte dom burde undersiges og stemoderen, som havde delt og skiftet efter sin egen vilje og Søfren islænders råd, og Peder glarmester, som havde bortskødet gården, burde stande ham til rette for lidt kost og skade. — Borgemester og råd i rette lagde indlæg, hvorefter de den 25. jan. 1602 3 dage för skiftet havde ladet vurdere Jens kiedelsmids og hustrus jordegods, og da blev hin gård på Nørgade vurderet for 520 daler, en bolig derved „med vedhammer" for 180 daler og en have uden Nørreport for 70 daler; den 28. jan. holdtes skiftet i nærværelse af Sidsele Christensdaatter og hendes formynder Søfren islender på den ene og af Karrine Jensdotter, som nu er B. Harrigs hustru, hendes lovværge Peder Jacobssen, som var

hendes næste slægt i byen på fædrene side og derfor hendes formynder, hendes morbroder Peder Oelsen og morsøstermand Peder snedker af Roskilde på den anden side; der blev da hin have og bolig udlagt til Karrin Jensdaatter for sin mødrene arv 125 daler og søsterlige arv 87½ daler og de overskydende 12½ daler betalt med rede penge; for hendes fædrene arv blev af hin gård, efter at den bortskyldige gæld 200 daler var blevet fradraget, udbetalt hende med rede penge 160 daler og gården udlagt stemoderen; al indhavegods og tilstående gæld blev delt i to parter, og der tilfaldt da K. Jensdotter i bo og boskav 327 daler, så at hendes arvelod foruden tilstående gæld blev 800 daler; hermed vare alle parter tilfredse, oc P. Jacobssen gav afkald (fr.) på bytinget den 22. febr.; men da han den 24. jan. 1603 vilde kvitteres for værgemålet, rejste B. Harrig sine beskyldninger og mente sig forurettet i hint jordegods, skönt Jens kiedelsmid med sin hustrus broder, afg. borgemester Søfren Christenssen, hans forstrækning, efter at han var kommet i ægteskab med sin hustru, havde købt boligen til gården, og i nogen gæld, som dog havde været angivet på skifte for danemænd. Da skiftet var forhandlet efter den almindelige sædvane der i byen, mente de indstævnte, at de burde være kvit for B. Harrigs tiltale. Dom: „Efterdi vi befinde en endelig skifte at vere giort emellom B. Harrigs høstruis forordnede formyndere oc hindes stifmoder udi byefogdens, en af raadmendens, byeskemnerens, byeskrifverens oc andre dannemends ofververelse, oc der efter er giort oc gangit en endelig afkald, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at vor borgemester oc raad ingen uret hafver giort B. H. udi den hans domb, men samme domb bør ved magt at blifve, och hannom pligtich at egiengifve dennom kost og tering[3]).“ *Hdb. 17, 47—54.*

[1]) *Hdb.* jeg. [2]) *E. s. l. 3,10.* [3]) *Rec. 1558 § 8.*

28. juni. *(Fr. P. Gyllenstiern.)* Predbiørn Gyllenstiern

til Vosborg, råd, embedsmand på Bøufling, tiltalte efter vor nådigste befaling på fru Idde Munks[1]) vegne Jørgen Friis til Vaskergaard for et skøde, han havde bekommet af hendes datter jomfru Eddele Ryttersdaatter på en gård i Trabierg by, Gudum sogn, og i rette lagde indlæg, hvori han „formente, at efterdi jomfrue Eddele Ryttersdotter er en jomfrue, som icke er sin egen verge oc icke maatte eller kunde sin goeds lougligen skøde eller afhende, hvilke[t] skiøde hand formener icke heller at vere giort enten med hindes rette vergis bevilling, sambtycke eller forseigling, disligeste efterdi lougens[2]) 3. bog udi 44. cap. formelder, at dersom høstrue, der self hafver bonde, skiøder nogit bort, maa hindes arfvinger delle det tilbage igien oc dend sin værd at hafve fortabit, som med bundens høstrue kiøfte, oc efterdi høstruen, som er under vergemaal, icke nogit maa bortskiøde oc dend sin værd at hafve fortabid, som med hinde kiøfte, formener hand udi lige maade, dend sin verd at hafve fortabit, som emoed lougen kiøber med jomfruer, hvilke ere under vergemaal“; da skødet endvidere var mod lovens[2]) 1. bog 36. kap. og recessens[3]) 49. kap., burde det ingen magt have eller komme jomfru E. R. eller hendes moder til skade, og J. Friis burde have fortabt sin værd og stå til rette for oppebørselen. Jørgen Friis i rette lagde jomfru E. R.s pantebrev på hin gård af Vaskergaard 7. jan. 1599, lydende på 164 daler, og hendes skøde på gården af 13. maj s. å. derhos indlæg, hvorefter jomfru E. R. havde haft 2 gårde i Trabierg by og intet andet gods; den ene, som hun nu selv påbor, havde hun sat i pant til Tomas Maltissen til Tanderup, og da hun intet steds havde kunnet få penge til at indløse den med, var hun kommet til ham og havde „med grædendis taarer“ begæret, han vilde forstrække hende med 164 daler at indløse den med, hun vilde da pantsætte ham den anden gård, som var den ringeste, og hendes broder og fødte værge havde lovet at ville forsegle med hende. Så havde hun sat ham gården i pant og forpligtet sig til at sælge ham gården,

om hun nogen sinde vilde sælge den; siden havde hun tilskødet ham den og bægge breve havde hendes broder medforseglet, skødet burde derfor blive ved magt. P. Gyllenstiern svarede, at det pantebrev, J. Friis havde lovet at skaffe jomfru E. R. igen, ikke var kommet tilstæde; „dersom dend skønt icke vor betallid, da formente hand dend oc ulouglig oc emoed lougen[2]) giort at vere, oc saatte underdanigst udi rette, om dend, som icke motte sit goeds selge, om dend motte sit goeds bortpante, oc om same pantebref, hvilken J. F. self her for os bekiende betalt at vere, burde icke med skiøden magtløs at blifve.“ Dom: „Efterdi lougen[3]) udi 1. bogs 30. cap. formeller, at ingen verge maa afhende børnejord oc i saeme bogs 36. cap. formellis, at møebarn maa aldrig sin jord afhende, uden om hun vorder saa fattig at hun det selger for lifsføde, da skal hun sælge det med neste frenders raad, dog ei mere tilsammens end for half mark sølf et aar, oc dersom icke skiøde ei heller pantsette, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at for[ne] pant oc skiøde er giort emod lougen, oc bør fordi magtløs at blifve, oc J. Friis, som slig ulouglig pant oc kiøb med jomfru E. Rytter uden hindes neste frenders tilforordnede vergis vidskab giort hafver, bør sin værd at tabe[4]).“ *Hdb. 17, 61—64.*

[1]) *Hdb. har her:* jomfrue Eddele Ryttersdotters, *men da der lidt længere nede i teksten står:* hindis daatter, os elsk. jomfrue Eddele Ryttersdaatter, *uden at fru Ide Munks navn har været nævnt, og da Jørgen Friis i sit indlæg taler om, hvad* frue Idde Munk hannom med hinders stefning beskylder, *er det rimeligst, at det er moderen, der i sagen optræder som sagsøger.* [2]) *J. l.* [3]) *Rec. 1558.* [4]) *Da dommen ikke udtrykkelig godkender P. Gyldenstierns anvendelse af J. l. 3,44, kan man kun sige, at retspraksis er kilde til fr. 1. juli 1619 og derigennem til Rec. 1643, 2,8 og D. l. 5. 3. 10.*

28. juni. Hans Graboe tiltalte på sit barns, Jokim Grabois, vegne fru Anne Hvitfeld til Ingestofte med sin

lovværge, fordi hun forholdt samme barn, som er hendes søsterbarn, en arv efter dets modersøster, sal. jomfru Else Hvitfeld, fordum abedisse i Marieboe kloster, skönt barnets moder afg. fru Barbara, Hans Grabois, lige så vel som hun havde ret til at antaste jomfru Else Hvitfelds gods, der hun indgav sig i kloster, og som hun den gang havde taget sit eget gods i forlæning af bægge sine søstre, således som de forlæningsbreve, der fandtes efter hendes død, udviste, var hendes gods faldet til dem, som skulde arve hende, [da] hun gav sig i kloster, og Hans Graaboe var derfor med sit barn lodtagen deri „efter dend regel[1]), som om closterfolk hafver verit holden, at de hverken arfver eller arfvis oc efter de[n] omstendighed oc vilkaar, at hun vor clostergifven, endog kun icke vor viet til closter, som i fordumme dage skede, men dog kommen til den ypperste closters bestilling, at vere abbedisse, der ingen slet closters jomfru maae tilkomme, som er frit forre at afvige fraa closter, naar dennom self løster, men fordi de icke maa niude den artickel udi lougen[2]), at søsken arfver anden, efterdi hun vor clostergifven oc hafde icke goedsit i forlenning, men at saeme goeds, som H. G.s høstrue hafde forlent sin søster, bør jo at skiftes oc vere forfalden til hans barn paa sin moders vegne, som det bortforlent hafver och icke til hinder allene, oc at hun derudi giør hannom utilbørlig forhalling oc derfor bør at stande hannom til rette." Ligeledes tiltalte han hende, fordi hun forholdt ham forlæningsbrevene og ikke vilde fortro ham dem mod nöjagtig bevis og reversal; de vare „udi closter blefven heden liggendis". Erik Mogenssen til Bramsløcke, landsdommer i Låland og Falster, mødte for fru A. H. og i rette lagde: 1. forskrivning af 15. oktbr. 1597, givet af jomfru E. H. til sine søstre fru A. H. og fru B. H., lydende, at da hun efter egen begæring og med slægt og venners samtykke havde indgivet sig i Marieboe kloster, havde de tilsagt hende, at hun selv måtte beholde og råde over sit arvegods sin livstid, men når hun døde skulde godset ubehindret igenkomme til dem og

deres arvinger. 2. brev af 23. septbr. 1597, givet af fruerne A. og B. H. til sin søster, jomfru E. H., fast i samme mening, dog findes deri den artikkel mere: „dog skal det icke vere hinde frit forre saeme goeds enten lønlig eller obenbare enten ad bortgifve eller oc til pant eller underpant udi nogen maade at forsette, uden hun det kunde hafve med deris oc deris arfvingers villie oc sambtøcke, saa frembt samme forskrifning oc bevilling icke skulle vere forbrut.“ 3. fru A. H.s indlæg, hvori hun skød sig til loven, som formældte „at sødskinde arfver anden“[2]), hvilken artikkel ikke havde den exception, som skulde fraskille hende den arv; „ingen gamel skik eller brug kunde bryde lougen och mente, at slige closterregele och gammel skik, som udi pafvedømmit vor udi brug, nu skulle vere afskaffit oc forandrit baade med religion oc anden seldsom proces oc ceremonier, som closterjomfruer udi de tider blefve indviede oc regelbunden, hvilket hun formente med hinders søster icke sked vor“; hun var efter vor nådigste bevilling inddraget i klostret med sit løsøre, og hendes jordegods havde fulgt hende ubehindret til hendes dødsdag; hun havde frit kunnet uddrage igen, om hun havde haft lyst, og var derfor ikke så regelbunden, at hun derfor kunde miste sit jordegods, som ikke först havde været annammet af hendes søskende og derpå atter forlænt hende; det kunde derfor ikke kaldes noget forlæningsgods, men var hendes eget rette arvegods, og da hun (fru A. H.) ene havde overlevet søstren, og loven formælder, „at sydskend arfve anden“[2]), burde hun ene arve sin søster. Dom: „Efterdi religionen saa vel som den skik udi gammel tid om saadan indgifvelse udi closter er nu forandrit, saa mand icke nu lenger hafver sig derefter at rette, oc frue A. Hvitfeld ene sin systers jomfrue E. Hvitfelds død ofverlefvet hafver, er [hun] nu lidet nermere end H. Graabois søn, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at hun bør sin syster ene at arfve efter lougen[1])“. *Hdb. 17, 64—67.*

[1]) *V. s. l. 1,14 jfr. J. l. 1,25.* [2]) *Den samme sætning*

anføres, ligeledes efter „loven", i en dom af 11. juni 1572 hos Rosenv. 3, 148.

28. juni. Jacob Durhamb af Skotland tiltalte fru Mette Urne til Høgsgaard, Alexander Durhams enke, fordi hun med et brev af sin husbond vilde forholde ham den arv, som var ham tilfalden efter denne hans faderbrodersön, og for hvis skyld han havde begivet sig hid ind i riget; skönt han havde fåt vor befaling til gode mænd, havde han dog ikke kunnet komme til ende med sagen; hint brev var ikke så lovligt, at det burde komme ham til nogen skade. Lauge Urne til Beltebierrig i rette lagde brevet på fru M. Urnes vegne; det var skrevet på Høi[gs]gaard tirsdag efter st. Knud konges dag 1588 og medbeseglet af Gabriel Skinkel til Søeholm og Eiller Brockenhus til Nackebøl, og lød, at ligesom A. Durham til Høigsgaard hans hustru fru M. Urne havde forlænt ham for livstid, hvis han overlevede hende, med sit gods, således skulde hun og hendes arvinger, hvis hun overlevede ham, beholde hans gods og ejendom til evindelig eje uden hans arvingers tiltale eller gensigelse. L. Urne berettede derhos, at brevet burde være lige så gyldig som hendes, men vilde J. Durham ikke holde det, burde han betale den halve gæld og göre fru M. U. udlæg for det af hendes jordegods, som hendes husbond havde afhændet. Dom: „Efterdi for^{ne} gafvebref oc forskrifning icke er sket med hendis hosbonds arfvingers bevilling oc icke af dem forseiglit, da er dend giort emoed vor danske loug oc ret och bør fordi icke at komme J. Durham til hinder oc skade paa hvis arf, hannom efter afg. A. Durham er tilfallen, men bør magtløs at blifve, men hvad de andre iringer belanger, hun lader angifve, om gield at betalle och andet, der gaais om for deris sambfrender, hvis ret er, førrind hand sig nogit med saeme arf befatter." *Hdb. 17, 66—69.*

28. juni. *(Fr. P. Gyllenstiern.)* Predbiørn Gyllenstiern

til Vosborrig, råd, embedsmand på Bøufling, tiltalte på fru Idde Munks[1]) vegne Jørgen Friis til Vaskergaard, fordi han af hendes datter, jomfru Eddele Ryttersdotter, havde fåt et brev på 1000 daler, uden at hendes værge havde medforseglet det eller hun havde tiltrængt de penge; selv havde han givet jomfru E. R. brev på 200 daler, men havde hun været ham penge skyldig, havde han vel afregnet med hende og ikke givet hende brev på nogen gæld; hun havde tilmed ifølge hans kvittering betalt ham 167 daler; jomfru E. R.s gældsbrev var gjort mod loven og burde være magteløst. J. Friis mødte med indlæg, lydende, at jomfru E. R. tit og ofte var kommet til ham og havde beklaget sig, at hun hverken havde at æde eller så eller at sætte hus med til en gård, som hun indløste fra Tomas Maltissen til Tanderup og nu holdt hus på; så havde han forstrakt hende med korn, penge og varer, som han tog ud for hende hos købmænd, så hun blev ham skyldig 167 daler, som hun senere gav ham brev på. Siden kom hun atter til Vaskergaard og beklagede, at hun intet havde at holde hus med; hvis han ikke vilde forstrække hende med flere penge, nødtes hun til med skamme at gå fra hus og gård; hun var en stor hob penge bortskyldig og havde intet at købe heste, hopper eller kvæg for til husholdning; han bevilgede da at låne hende penge, så det med de 167 daler kunde blive 1000 daler tilsammen, og „komb saeme dag i nogen forhandeling med nogen got folk, førrind hun drog fraa hannom, som han kunde giøre sig nôgen fordel hoes“; og derpå begærede han at låne 200 daler igen af samme penge, hvad hun bevilgede, og hun fik hans brev på dem. Siden oppebar hun af ham på disse 200 daler en del nærmere angivet korn m. m., som hans regnskabsbog udviste. Når fru Idde Munk i sin stævning ytrede, at hendes datter ikke trængte til at låne en sådan sum penge, så var det mange godt folk vitterligt, at hun meget hart trængte til dem. Han påstod, at sagen burde hjemkomme til hans værneting og jomfru E. R. sidde over regnskab med ham og

holde sit brev og segl som en ærlig adelsperson. Han i rette lagde derpå jomfru E. R.s brev på de 1000 daler af Vaskergaard 27. jan. 1601, som Envold Kruse og Lavrids Friis havde forseglet med hende. Hertil svarede P. Gyllenstiern, at jomfru E. R. „hafde for hannom saavel som for goede mend flere ved sin høgste ed benegtit, at hun aldrig slig en summa pendinge af hannom bekommit hafde, men vidste sig vel at erindre, at hun en gang komb til hannom til Vaskergaard, oc da gaf hand hinde miød at dricke, saa hun blef drucken, oc da begierede hand af hinde, at hun ville gifve hannom sit bref paa en summa pendinge; hand lofvid, de skulle aldrig udi hindes lifstid krefvis hinde, oc da [udi] sin druckenskab gaf hun hannom et bref, hvad det indeholt, vidste hun icke, men hvor der om vor, saa formente han dog derforuden af efterfølgende orsager [det] at vere giort ulouglig; først efterdi at jomfrue Edelle er en jomfrue oc icke vederheftig slig en stoer summa pendinge at betale oc derfor icke troeligt, at hand uden forlofver, uden pant eller anden nøigactig forsekring skulle hinde saadan en stoer summa penge fortroe; dernest at hun vor under vergemaal, och hindes verge same gieldbref icke hafde forseiglit oc underskrefvit; sammeledis skulle oc befindes, at J. Friis skulle vere hinde skyldich 200 daller, hvilke hand vor blefven hinde skyldich paa det neste et aar, efter hun hannom saeme gieldbref paa 1000 daller gifvet hafde, oc icke den saeme dag hun saeme 1000 daller skulle annammid, som hand beret hafde; formente fordi, saeme gieldbref icke saa lovlig at vere, at dend burde ved magt at blifve.“ Han i rette lagde derhos J. Friis's brev af Vaskergaard 13. septbr. 1601 til jomfru E. R. på 230 (!) daler. Dom: „Efterdi jomfrue Eddele Rytter er en jomfrue oc under vergemaal oc fordi icke motte slig en stoer summa pendinge uden hindes tilforordnede vergis villie oc vidskab laane, oc hand icke samme gieldbref med hinde hafver forseiglit, hun oc benegter sig saeme pendinge at hafve bekommit, oc fordi er tviffel, om hun dem bekommit hafver, efterdi hun icke er udi

dend formue, at nogen hinde lettelig for saa stoer en summa paa en tid skulle betroe, det oc befindes, at J. Friis siden er blefven hinde gield skyldich, som hand hafver gifvet hinde sit bref paa, oc der icke afkvitterit udi, hvis hun hannom skulle tilforne verit skyldig blefven, men til visse terminer lofvid hinde det at betalle, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at forne gieldbref icke er saa lovlig, at den bør at komme jomfrue E. R. til hinder eller skade, men bør magtløs at blifve." *Hdb. 17, 70—74.*

[1]) *Her lyder teksten i Hdb. ligesom i dommen ovfr. s. 448, jfr. anm. s. 449.*

28. juni. Anders Hvitfeld til Snidstrup tiltalte Otte[1]) Bild til Nes og Knud Bild til Lundgaard for et hovedbrev på 2000 daler, som deres afg. fader Daniel Bild skulde have givet hans afg. fader Clavs Hvitfeld til Krumstrup, og som skulde have været betalt til 24. juni 1602; dette skete ikke, men idet sted toge de stævning over ham af Jørgen Friis til Krastrup, råd og statholder i Norge, til at møde for laven i Opsloe, og da han mødte der, lode de straks for retten læse vor stævning at møde til förste almindelige herredag; de havde ikke heller efter brevet, da han lod æske den af dem, villet overgive ham en klar jordebog over Morlandsgaard og gods eller holde indmanelse; de burde holde sin faders hånd og segl og betale skade, kost og tæring. Otte Bild og Knud Bild havde fra sin side stævnet Anders Hvitfeld for hint gældsbrev, som han påberåbte sig, og som formenlig ikke var lovlig efter norsk lov og kongelige rettebøder eller så ret gjort, som det sig egnede; det burde være magteløs, og han stå dem til rette for skade, kost og tæring. — A. Hvitfeld i rette lagde nu: 1. det gældsbrev, som D. Bild til Nes skulde have udgivet til C. Hvitfelt til Krumstrup, dagtegnet Opsloe s. Hans dag 1573, lydende på 2000 daler og 5 p. c. årlig rente; hvis pengene ikke betaltes til s. Hans dag, „efter de efter 12 uggers

varsel vore opskrefne", skulde H. C. straks annamme Morland hovedgård og alt Morlands gods med alt gods søndenfjælds i Bahus læn og alt gods, som arveligen kunde tilfalde D. Bild i Julland eller over al Danmark eller han kunde tilforhandle sig, og nyde det for evig ejendom med al oldelsløsning; blev godset afvundet C. H. eller hans arvinger, skulde D. B. eller hans arvinger inden 6 uger vederlægge ham så godt gods igen, og derhos, når han eller de derom tilsagdes, levere C. H. en rigtig jordebog over alt godset; forskaffedes denne ikke, skulde han inddrage i et ærligt herberg i Opsloe eller, hvor han i Danmark blev indmanet, og der holde et adeligt indligger, til jordebogen skaffedes tilstæde. Brevet skulde være forseglet af D. Bild, afg. Povil Hvitfeld og Hans Pederssen. 2. missive fra afg. P. Hvitfeld til C. Hvitfeld af Aggershus 5. juli 1575, lydende, at han havde tilskrevet D. Bild om at tiltænke at betale de 2000 daler, og at D. B. havde antvordit hans tjæner 200 daler for to års rente og 10 daler, som han tænkte skulde være rente af rente, hvilke 210 daler P. H. vilde kvittere ham i, hvad kgl. majt. skulde have af ham. 3. indlæg, hvori han gav til kende, at han „hafver opskrefvit" O. Bild og K. Bild hine 2000 daler, hver for sin anpart, da de ikke havde kunnet med kvittans bevise, at pengene vare betalte; han påstod, at alt det nævnte gods burde følge ham, og hvis fru Margrette Hardenberg havde arvet noget efter D. Bild, at da også dette burde følge ham, samt at O. B. og K. B. burde skaffe ham den nöjagtige jordebog eller inddrage efter indmanelsen. — O. Bild mødte med indlæg, hvori han formente, at det var i tvivl om, at hans fader for adskillige årsagers skyld ikke havde udgivet hint brev; den tid da brevet skulde være udgivet, var Morland ikke hans faders, ti af en dom af Opsloe rådhus 29. juni 1580 (fr.) sås, at Morland med gods först da blev tildömt her Vincents Lunges arvinger; hans fader havde i C. Hvitfelds velmagt bortskiftet af hint gods, men aldrig havde der været klaget der på, og tilmed tilhørte ikke

alt godset hans fader, men alle her Vincents Lunges arvinger og var skiftet mellem dem, som det fremgik af skiftebrevet af 13. febr. 1584 (fr.); hans stemoder vidste ikke noget af denne gæld, og havde hans fader været slig en stor sum penge skyldig, måtte det i det mindste have været hans hustru bevidst, men hendes missive (fr.) lød på det modsatte; af skiftebrevet mellem ham og søskende af Opsloe 1. maj 1585 (fr.) fremgik, at C. Hvitfelds arvinger ikke havde påtalt nogen dem tilkommende rettighed, hvad de havde burdet, om de havde kendt noget til nogen sådan; af en beskikkelse (fr.), som han ved Axel Rosenkrandz og Erik Marmand havde gjort Otte Hvitfeld, kunde ses, at denne havde svaret, at hint gældsbrev ikke havde været fremme på skiftet efter hans forældre, og at han ikke vidste af det brev at sige, för det nu krævedes af A. Hvitfeld; et sendebrev, som afg. Hans Pederssen, der skulde have medforseglet hint brev, i sin velmagt havde tilskrevet ham (Otte Bild) fra Semb den 5. apr. 1602 (fr.), fremgik, at han ikke havde hørt eller vidst af hin gæld at sige, undtagen at en bonde, som en gang var hos ham, berettede noget derom. Fremdeles mente O. Bild, „at icke skulle vere troligt, at hans fader skulle udsat sin høstrues [oc] hans morne gods søndenfields, som skulle beløpe sig ofver 100 gaarde for 2000 daller, fast mindre selge det til evindelig eiendom for saa ringe pendinge“; det kunde bevises med gode folks vidnesbyrd, at hans fader var en formuendes mand, som udlånte mange hundrede daler og pantede gods for mange tusinde daler, så han „til saadan dicht oc forpligt aldelis vor utrengd“, og herom i rette lagde O. Bild: 1. brev af Opsloe rådhus 1603, at 24 af de fornemste borgere havde vundet, „at afg. Daniel Bild hafver erlig og redelig aflagt oc afbetalt, hvis hand er blefven skyldich, och at de hafve kient hannom for en erlig och oprigtich adelsmand i alle maade; hvad den gieldsag Clavs Hvitfeld oc hannom vor anlangendis, hafde de aldrig hørt eller afvidste, førrind til scti. Hans laugting, dend tid, sagen vor did stefnt, icke heller tilforne hafde

hørt, at C. H. hafde af D. B.s goeds udi pant udi nogen maade.“ 2. brev af 19. mars 1603 af Fredriksstad, at mange godt folk, deriblandt af D. Bilds gamle tjænere, havde bekendt, at de aldrig havde hørt noget om, at D. B. skulde have pantsat C. Hvitfeld noget af sit gods, men derimod, at D. B. havde udlånt mange penge. Endelig gav O. Bild til kende, at det var hver mand vel bevidst, at C. Hvitfeld var i stor besværing og havde for gæld solgt sin hovedgård og gods; havde slig gæld tilståt ham, havde han vel indfordret den, desuden havde Anders Hvitfeld lånt penge af Daniel Bild, som til dels endnu stode ubetalt, hvad han med brev og segl beviste; endelig i rette lagde han et forlæningsbrev fra fru Mette Grubbe til sin husbond Axel Rosenkrandz, som D. Bild som værge havde forseglet og underskrevet, så vel som adskillige breve, som Povil Hvitfeld og Hans Pederssen havde forseglet, hvoraf han formente, der „skulle forfaris megen urigtighed om saeme bref, om det ellers motte ret agtis.“ I henhold til alt dette påstod han, at hint brev ikke burde komme ham og medarvinger til hinder og skade. Dom: „Efterdi vi befinde, at det gieldbref, som A. Hvitfeld udi rette ber, hvor efter hand Otte Bild oc hans broder saadan en stoer summa pendinge vil krefve, som deris afg. fader Daniel Bild skulle verid C. Hvitfeld skyldich, icke hafver verit paa skifte efter C. H.s dødelig afgang oc Anders Hvitfeld eller nogen hans arfving med lod tilfalden; A. H. icke heller frembber nogen bevisning oc adkomb, hvor hand saeme gieldbref bekommit hafver; vi oc befinde, at A. H. self hafver verit D. B. penge skyldich, der hand ved døden afgik, som endnu en part staar ubetallit, befinde ochsaa, at D. B. vor uden gield oc altid i den formue, at han megit goeds til sig kiøbte oc pantede oc icke hafde fornøden sit goeds enten til kiøb eller pant at afhende, disligeste befinde, at C. H. hafver verit udi slig besvering, at hand hafver verit tiltrengd sig sin hofvidgaard oc goeds for gield at afhende, vi oc befinde, at dend seigel, saeme

gieldbref med forseiglid er, som skulle vere D. B.s, icke [er] hans almindelige seigel, hand pleigede med at forseigle, det oc befindes, at bogstafven udi det seigel, Pofvil Hvitfeld skal saeme bref medforseiglit hafve, ere udetvert, disligiste det seigel, som skulle vere Hans Pederssens icke at vere det seigel, han almindeligen pleigede med at forseigle, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at samme gieldbref er ulouglig oc icke saa nøigactig, at det bør at komme D. Bilds arfvinger til hinder eller skade i nogen maade, men bør magtløs at blifve, oc efterdi A. Hvitfeld derofver hafver ført dem paa kost oc tering, da bør hand derfor at stande til rette oc igiengifve dennom deris kost oc tering.“ *Hdb. 17, 74—83.*

[1]) *Hdb.* Anders.

29. juni. Chresten Vibe, borger i København, tiltalte Holger Ulfeld til Boldstofte til efter sit brev af Lund 24. febr. 1588 (fr.) at betale 232 daler. H. U. mødte ikke. Dom: H. Ulfeld bör holde sit brev og segl og betale C. Vibe de 232 daler. *Hdb. 17, 83.*

29. juni. Den samme tiltalte Hans Brun, vor mand og tjæner, til efter sit brev af København 1. avg. 1602 (fr.) at betale 111 daler 2 mrk. 5 sk. for modtagne købmandsvarer. H. B. mødte ikke. Dom: H. Brun bör holde sit brev og segl og betale C. Vibe efter dets lydelse. *Hdb. 17, 83—84.*

29. juni. Vibalt Johanssen, vor teltmager, tiltalte på sin hustrus vegne Holger Ulfstand til Heckebierrig til efter sit brev af Heckebierg 23. oktbr. 1600 (fr.) til Johanne, Johan Bubberts, i Helsingør at betale 169 daler. H. U. lod ved fuldmægtig berette, at han var overbødig at holde sit brev og segl. Dom: H. Ulfstand bör holde sit brev og segl og fornöje V. J. for de 169 daler. *Hdb. 17, 84—85.*

29. juni. Tomas og Hans Vacke, borgere i Flensborg,

tiltalte fru Mette Urne, Alexander Durhams enke, til at betale 80 daler $20^1/_2$ sk. med rente og omkostning, som restede på 145 daler 20 sk. 6 alb., som hun ifølge en af hende underskrevet ekstrakt af deres regnskabsbog (fr.) var dem skyldig for modtagne varer, og hvorpå kun var betalt 4 tdr smör à 11 daler 1 ort og 20 daler. Fru M. U. gav ved fuldmægtig til kende, at hun og hendes medarvinger endnu ikke havde skiftet efter hendes afg. husbond, og at hun derfor ikke kunde vide sin anpart, fför gælden blev dem imellem delt. Dom: Fru M. Urne bör holde sin hånd og betale sagsøgerne efter sin underskrevne seddel. *Hdb. 17. 85—86.*

29. juni. Fredrik Lange til Søftegaard tiltalte Sten Bilde til Billisholm, embedsmand på vor gård i Trundhiemb, for et løfte, han havde lovet ham, hvori han tilsagde at ville holde ham skadesløs for to løfter, han (F. L.) havde lovet for hans (S. B.s) afg. broder Clavs Bilde efter det skadesløsbrev, han (S. B.? eller C. B.?) havde givet ham derpå, hvilket løfte han havde lovet ham i Lund, „førrind hand ville sambtyke, at hand hans afg. broders gaard og goeds maatte kiøbe“, som er flere godt folk vitterligt, der samme tid var i Lund overværendes, da forligelsen derom gik dem imellem; dette løfte burde L. B. efterkomme. Fogden på Bildesholm mødte og berettede, at S. Bilde var i Norge, og at stævningen var blevet læst på Billesholm påskedag den 24. apr. og „saa kort“ kunde han ikke få bud til sin husbond; denne burde være kvit for stævningen. Dom: Da S. Bilde er uden riget i vor bestilling forhindret og ikke var hjemme, da stævningen blev forkyndt på hans hovedgård, opsætte vi den sag til den förste almindelige herredag, som bliver berammet at stande i Danmark, og han da at møde efter samme stævning. *Hdb. 17, 86—87.*

29. juni. Bernt van Øesede tiltalte Morten Venstermand til Søeholt for hans hustrus anpart af 69 daler,

som afg. fru Inger Clavsdotter var ham skyldig, og efter særlig stævning Ebbe Anderssen, vor mand og tjæner, ligeledes for hans anpart hine penge efter hans s. moder fru I. C. og i rette lagde dennes brev af Svinborre 17. juli 1598, hvorefter hun var skyldig til Giert Skyrmands arvinger i Fleusborg 68 daler $3^1/_2$ mrk. Han berettede, at E. A. havde fornöjet ham 34 daler $1^1/_2$ mrk. 4 sk., som var hans anpart, og havde indvist ham at fordre den anden halvpart hos M. Venstermand, og beviste dette med E. A.s egen seddel; han påstod, at M. V. burde betale den anden halvpart. Mogens Gøye til Bremmersvold gav på M. V.s vegne til kende, at han var overbødig på sin hustrus vegne at betale 3. parten af gælden, men mere var han ikke pligtig. B. van Ø.[1]) svarede, at han ikke vidste, hvad handel der var gjort mellem M. V. og hans hustrus broder om deres skifte og gæld; M. V. burde fornöje ham. Dom: M. Venstermand og E. Anderssen ere pligtige at holde sin hustrumoders og moders brev og fornöje B. v. Ø., hvad der ikke er betalt af hin gæld. *Hdb. 17, 87—88.*

[1]) *Hdb. har:* B. v. Øeseds fuldmegtich.

29. juni. Villom Haversack, borger i København, tiltalte Jørgen Kaas til Birkelse til efter brev af 30. juli 1601 (fr.) at betale $102^1/_2$ daler og desuden efter egen underskrift varer til beløb $41^1/_2$ daler skadesløst i alle måder. J. K. mødte ikke. Dom: J. Kaas er pligtig at holde sit brev og fornöje V. Haversack efter det. *Hdb. 17, 88—89.*

29. juni. Tomas og Hans Vacke, borgere i Flensborg, tiltalte Sten Matssen til Rønneholm, embedsmand på vor gård i Halmsted, til efter sit brev af Kongsgaard 16. oktbr. 1601 (fr.) at betale 249 daler 4 sk. skadesløst. S. M. mødte ikke. Dom: S. Matssen er pligtig at holde sit brev og og fornöje sagsøgerne efter det. *Hdb. 17, 94.*

29. juni. Melkior Ulfstand til Axelvold tiltalte Niels Pederssen til Ingelsted til med rente skadegæld at fyldestgöre ham for 600 daler, som han (M. U.) havde udlagt til hertug Hans til Sønderborg for afg. Hans Speigel, eftersom N. P., som ridemendsbrevet af 16. juni 1601 (fr.) viste, med rigens breve havde ladet sig indføre i H. Speigels og fru Hilleborgs gods Julskoufgaard for 2000 daler med rente og skadegæld for det løfte, han med flere gode mænd havde lovet for H. S.. N. Pederssen lod ved fuldmægtig i rette lægge indlæg, hvorefter han kun havde fåt indførsel i Julskoufgaard og gods for sin egen hånd og segl, og indførselen „icke videre kunde forstaais end, hvad Julskoufgaard oc goeds vor bedre end de pendinge, hand Sigvort Grubbe oc Sigvort Beck hafde udmindet fore, førrind hand nogit hafver oppeborrit af Julskoufs indkompst", og da det ikke kunde forstrække sig til hans egen betaling, og han altså meget mindre havde fanget mere, end han burde have, satte han i rette, om han var M. U. noget pligtig eller ikke. Dom: „Efterdi N. Pederssen hafver ladet sig indføre udi Julskoufgaard oc goeds for alle den summa pendinge, Melkior Ulfstand med hannom oc flere hafver verit forlofver forre til hertug Hans, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at hand bør M. Ulfstand for sin udlagde anpart af samme summa penge at tilfridsstille." *Hdb. 17, 94—96.*

29. juni. Tomas og Hans Vacke, borgere i Flensborrig, tiltalte Holger Ulfstand til Heckebierrig til at betale 433 daler på et håndskrift af Skaversøe 16. avg. 1593 (fr.), hvorefter han er skyldig til Harder Vacke, borger i Flensborrig, 628 daler og hans hustru frue Anne Skoufgaard 229 daler. For H. U. mødte Hendrik Tomesen, borger i Oes, og berettede, at H. U. var overbødig at holde sit brev og segl. Dom: H. Ulfstand er pligtig at holde sit brev og fornöje sagsøgerne efter det. *Hdb. 17, 96—97.*

29. juni. Bernt van Oesede, borger i Flensborrig, tiltalte ved fuldmægtig Oluf Munk til Kvistrup på hans søster, jomfrue Kierstine Munks, vegne til efter tre af dennes breve (fr.) at betale 284 daler skadesløst i alle måde. O. M. lod ved fuldmægtig berette, at han intet havde af sin søsters gods, så som dette efter vor befaling af gode mænd var fradömt ham, og at han ikke heller havde underskrevet hine breve; B. v. Ø. burde søge sin gæld hos hende selv. Dom: „Efterdi O. Munk er dømbt fraa hans systers goeds bode løsøre oc jordegoeds oc hand icke saeme hindes brefve forseiglit eller underskrefvit hafver, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at Olluf Munk bør for dend hans tiltalle kvit at vere oc B. v. O. pligtich at fordre sin betalling hos hinde self, som hand sin gods andvor[d]id oc anfortroit hafver.“ *Hdb. 17, 97—98.*

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Vi have lagt os imellem Peder Munk til Estvadgaard, Danmarks riges marsk, og Envold Kruse til Hiermindsløufgaard, vor rentemester, at forlige dem om irringe og trætte om et stykke kirkejord, som ligger i den mark, der blev vunden fra Hiermidsløufgaard og til Hiermidsløfbye, og forligt dem i så måde, at E. Kruse skal beholde „ald den fold jord, som blef vunden fra Hiermidsløfgaard oc til Hiermidsløfbye“, så vel den til kirkebolet som den anden, og P. Munk skal desuden udlægge til ham gården Torsmark lige så god, som han afhændede ham den, og skaffe ham skødet på den. *Hdb. 17, 98—99.*

30. juni. Morten Holdst, borger i Flensborg, tiltalte Axel Rosenkrandz til Halkier, til efter en af fru Birgitte Rosenkrantz underskrevet ekstrakt af hans regnskabsbog (fr.) og hendes brev af 1. oktbr. 1600 (fr.) at betale en rest af 103 daler 15 sk. lb. med kost og tæring. A. R. mødte med indlæg, hvorefter gode mænd, som efter kgl. befaling havde været på Starupgaard og registreret, hvad gæld Niels Kaas og Birgitte

Rosenkrandz var skyldig, på sin seddel kun havde optegnet 150 daler, skyldig til M. H., hvoraf de havde giort to lodder: en til moderen og en til datteren; på gælden havde A. R. så straks betalt M. Holdstis tjæner 9 tdr. smör à 16 daler, som denne modtog i A. R.s gård i Ålborg, uden dog at give kvittering for den; fru B. R. vidste ikke af mere gæld end de 150 daler, og det kunde være, at M. H. forholdt hende sine breve, ligesom han forholdt ham (A. R.) kvittering på de 150 daler ringere 6; M. H. gjorde ham (A. R.) uret ved at stævne ham for sin herre og konge for en så ringe sum som 6 daler; han burde være kvit for M. H.s tiltale, og denne besøge ham til sit værneting. Dom: A. Rosenkrandz er pligtig på Birgitte Rosenkrandzis barns vegne at betale M. Holdst hine penge efter hendes håndskrift og M. H.s register, som hun selv har underskrevet, hvis han ikke med kvittans kan bevise, at summen er besalt. *Hdb. 17, 99—101; en lidt forskellig redigeret dom i samme sag, men dog med samme domslutning som ovenstående findes også bl. 101—2.*

30. juni. *(Fr. kongen, P. Munk.)* Ditmor Haar og andre Tomas Jacobssens arvinger i Flensborg tiltalte ved fuldmægtig Clavs Nielssen til Langdal og Mickel Nielssen til Kye til efter deres afg. faders håndskrift af 12. septbr. 1581[1]) (fr.) til afg. T. Jacobssen at betale 59 daler skadesløst. Indstævnte mødte ikke. Dom: Indstævnte bör holde sin faders brev og fornöje sagsøgeren efter det. *Hdb. 17, 102—3.*

[1]) *Et sted står* 1601.

30. juni. *(Fr. de samme.)* Morten Holdst, borger i Flensborg, tiltalte Olluf Munk til Kvistrup til på sin søster Kierstine Munks vegne efter 3 af hendes breve (fr.) at betale 305 daler 12 sk. lb. *Forsvar og dom som ovfr. s. 463. Hdb. 17, 103—4.*

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Anders Hvitfeld tiltalte (indlæg) Jacob Høyg til Trudsholm til at betale 2000 (!) daler, som restede på det brev af 1. juni 1592 på 9000 daler at betale til Mauritii dag 1595 (fr.), som han havde givet på restbeløbet af de penge, han skulde betale A. H.s fader, afg. Clavs Hvitfeld, for dennes gård Krumstrup med gods; A. H. havde tilbudt ham vor befaling til gode mænd, hvilken vor befaling J. H. ikke har villet indgåt; denne talte om en jordegen gård, som urigtig var givet ham for en ejendomsgård, men C. H.s skøde formældte ikke om ejendommen men kun om herligheden; herom og om den forhöjelse på godset begærede han, at gode mænd måtte forordnes for, medens A. H.s søster og broder var tilstæde her i byen, at adskille dem om slige irringer; J. H. burde holde sit brev og segl og stå til rette for skade. J. Høg mødte og berettede, at han havde afkøbt Clavs Hvitfeld Kromstruppegaard og gods for 19500 daler; heraf havde han betalt de 10500 daler og ombyttet sit förste brev med et til A. Hvitfeld på de efterstående 9000 daler, af hvilke han, som A. H.s kvitteringer (fr.) viste, havde betalt 8000 daler; de øvrige 1000 daler havde han forholdt A. H., fordi dennes fader havde solgt ham (J. H.) en jordegen gård som ejendom, skönt han kun havde landgilden deraf og bonden selv havde ejendommen, og dertil forhöjet det gods, som lå til gården, nogle pund korn höjere end det havde været af arildstid; ved brev af 1. juni 1592 (fr.) havde A. Hvitfeld på egne og søskendes vegne forpligtet sig til at göre ham udlæg for dette inden Mauritii dag 1593, uden at det dog var sket, og skönt dette udlæg ikke kunde betales med fast mere end 1000 daler, havde han dog kun forholdt A. Hvitfeld 1000 daler af hin sum, indtil han efterkom sit brev og segl; vilde A. H. göre udlæg efter dette, var han overbødig straks at betale pengene, men forinden kunde han (J. H.) ikke være til endelig betaling tilforpligtet. Dom: „Efterdi befindes, at afg. C. Hvitfeld vidre hafver solt J. Høg, end hand hannom hiemle kunde, saa och forhøiget en part af

det goeds til Krumstrup paa landgilde vidre, end det af arrilds tid gifvet hafde, oc A. Hvitfeld hafver sig derfore med sit bref oc seigel tilforpligtet at gifve hannom udleg oc fylliste, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at J. Høg bør for den stefning kvit at vere oc icke er pligtich vidre at betalle A. H., end hand giort hafver, førrind A. H. efter hans udgifne bref giører hannom udleg; naar det sked er, da J. H. pligtich at fornøige oc betalle hannom, hvis paa hans haandskrifter rester, som det sig bør, oc A. H. pligtich at igiengifve hannom kost og tering." *Hdb. 17, 104—6.*

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Catrine, s. Evert Vettis, i Flensborch tiltalte ved fuldmægtig fru Margrette Friis til Engelund med sin lovværge til efter hendes regnskabsbog at betale 153 daler 13 sk. med omkostning. Fru M. F. tilkendegav ved fuldmægtig, at hun vel var sagsøgeren noget skyldig efter regnskab, men da noget var betalt, var hun overbødig at sidde over regnskab og betale, hvad hun da kunde blive skyldig. Dom: Parterne bör sidde over regnskab med hverandre, og fru Margrette betale, hvad hun videre bliver skyldig. *Hdb. 17, 107.*

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Den samme tiltalte jomfru Sophia Gyllenstiern, fordum abedisse i Mariboe kloster, til efter sit brev af Mariboe kloster 14. juni 1591 (fr.) at betale 93 daler 26 sk. for varer, modtagne af Hans Slutter i Lübek. Jomfru S. G. mødte ikke. Dom: Jomfru S. G. bör holde sit brev og fornöje sagsøgeren efter det. *Hdb. 17, 107—8.*

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Otte Lindenov til Borreby, fru Karrine Banner til Høgholt, fru Anne Krabbe til Baggisvon, fru Dorritte Krabbe til Eskier og fru Karrine Krabbe til Skiersøe tiltalte (indlæg) ved fuldmægtig fru Elline Marsvin til Lundegaard, Lodvig Munkis enke, og

jomfru Kierstine Munk til Nørlund med deres lovværge, fordi de lod æske af dem gæld for noget gods, som deres afg. husbond og fader havde haft i pant af afg. Knud Bilde og fru Birgitte Banner af dennes gods, skönt hint pant var magteløs dömt ved dom af os og rigens råd; L. Munk havde ikke ladet sig nöje med denne dom, men 1599 manet fru Karrine B., Erik Løcke, fru Anne K. og fru Karrine K. i Odense for hine penge, så de måtte give ham brev på 2010 daler mod hans genbrev af 9. decbr. 1599 (fr.) for, at hint brev skulde være magteløs, hvis de kunde få vor og rigens råds dom for, at de ikke skulde udgive hine pantepenge; de mente nu, at pantebrevet burde være magteløs og indstævnte tiltale K. Bildes arvinger. Peder Munk til Estvadgaard, råd og marsk, mødte på indstævntes vegne med indlæg, hvorefter sagsøgerne i henhold til vor dom af 18. juli 1595[1]) burde efterkomme sit brev af 9. decbr. 1599 (fr.) og betale resten af K. Bildes og fru B. Banners gæld til L. Munk nemlig den halve hovedstol, med rente og rente af rente, i alt 2010 daler; desuden i rette lagde P. Munk vor og rigens råds dom af 16. oktbr. 1599[2]). O. Lindenov svarede, at hint pantebrev var gjort imod loven og derfor af os og rigens råd dömt magteløs ved dom af 17. juli 1595[3]) (fr.); indstævnte burde søge sin gæld hos K. Bildes arvinger og ikke hos de Banner, „eftersom tilforn emellom de Banner oc Petter Reedz dømbt vor“; ifølge dommen af 18. juli 1595 (fr.)[1]) burde de Banner vel tage halv gælden, „dog burde derudi at kortis paa de Banners side saa vide, som af deris sødskinds goeds vor bortsolt.“ Dom: „Efterdi de Banner tilforne ere tildømbte at betalle half gielden, oc dend vor domb[1]), vi tilforne om dend afkortning dømbt hafver, icke er heden ment, at gielderne deris betalling skulle kortis, men at samme afkortning skulle ske emellom de B. oc K. Bildes arfvinger, fru K. Banner, E. Løcke, frue A. Krabbe oc frue K. Krabbe, F. Gøies efterlefverske; dennom oc hafver udi deris bref tilforpligtet samme gield at betalle, om de icke kunde derfor af os oc vore rigens raad blifve

kvit dømbt, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at de bør deris bref oc seigel at holde oc efterkomme oc L. Munkes arfvinger for^ne^ 2010 daller at betalle, dog efterdi det gienbref formeller, at dersom de for dennom kvit dømmis, skulle de vere derfor forskonit, och nu er først derom domb gangid, da bør de for yddermere rente, skade, kost oc tering til denne dag at vere frie." *Hdb. 17, 108—13.*

[1]) *Se ovfr. s. 18—19.* [2]) *Se ovfr. s. 277.* [3]) *Hdb.* 1592, *se dom ovfr. s. 13—14; ved denne dom kan, som ovenstående dom viser, kun panteretten være fradömt Ludvig Munk, medens pantebrevets betydning som gældsbrev ikke, således som Otte Lindenov synes at mene, er blevet rokket ved dommen.*

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Ditmar Haar og hans „medforvanter" i Flensborg tiltalte Anders Hvitfeld til Schnidstrup til efter sit håndskrift af 4. avg. 1593 (fr.) at betale 164½ daler[1]) og efter senere egenhændig påtegning på brevet 4½ daler 12 sk. for varer. A. H. mødte ikke. Dom: A. Hvitfeld er pligtig at holde sit brev og fornöje sagsøgerne efter det. *Hdb. 17, 113—14.*

[1]) *Således lyder påstanden, men brevet siges at lyde på* 165 daler 3 mrk. 3 sk.

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Katrine, s. Efvert Vettis, i Flensborg tiltalte Olluf Munk til Kvistrup til på sin søster jomfru Kierstine Munkis vegne efter hendes brev af 25. jan. 1602 (fr.) at betale 483½ daler, som til næste Mauritii skulde betales til Frands Randzov til Redingsdorpf. *Forsvar og dom som ovfr. s. 463. Hdb. 17, 114—16.*

30. juni.[1]) *(Fr. P. Munk.)* Johan Kløcker, borgemester, Lavrids Ubick og Tomas Vacke, formyndere for Henrik Ribbens afterladte börn i Flensborg, tiltalte Holger Ulfstand til Heckebierrig til at betale 176 daler som rest på sin håndskrift (fr.). H. U. mødte ikke. Dom: H. Ulfs-

tand bör holde sit brev og fornöje sagsøgerne efter det. *Hdb. 17, 116.*

[1]) *Hdb.* 14. februarii 1604, *men dette må være skrivefejl.*

30. juni.[1]) *(Fr. P. Munk.)* Ditmar Haar og hans „medforvanter" i Flensborch tiltalte ved fuldmægtig fru Dorritte van Alefeld, Hans Sparris enke, til Klagerup til efter sit brev af Klagerup 4. avg. 1601 (fr.) at betale 1433 daler skadesløst. Fru D. van A. mødte og tilbød at betale pengene så snart, hun kunde få de penge ind, som tilstod hende hos godt folk. Dom: Fr. D. van A. er pligtig at holde sit brev og fornöje sagsøgerne efter det. *Hdb. 17, 116—17.*

[1]) *Årstallet angives i Hdb. ved skrivefejl som* 1604.

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Envold Kruse til Hiermidsløufgaard tiltalte Jørgen Friis til Vaskiergaard, fordi han ved fuldmægtig den 13. decbr. 1602 på Skodborg herredsting efter et skøde, som samtidig blev læst og påskrevet og af Anders Rytter var givet ham på Kabelgaard, havde forbudt herredsfogden at stæde noget vidne, anrørende Kabel eller Kabbels ejendom, uden at han dertil fik varsel, og det skönt han (E. K.) med æskning til herredsting og landsting var i retten med A. Rytter om Kabbel, og skødet altså ikke burde være ved magt, fordi A. R. ikke var „megtig saeme gaard oc goeds til nogen at kunne afhende, førrind de med loug oc ret blifver adskilt"[2]). A. Rytter var hidstævnet, og E. Kruse berettede nu, at han „hafde kiøft af afg. frue Anne Gøies, Anders Rytters, arfvinger, hvis arf dennom efter hindes dødelig afgang kunde tilfalde, oc befindes, at A. R., hindes hosbond, en part hindes goeds hafde solt oc afhend, endog hand hverken hafde om gaat goeds ved at hette eller barn ved hinde, som lougen[3]) formeller; hafde hannom derfor til hans verneting forfuld oc forhverfvit dom ofver hannom, at hand vor pligtig derfor at giøre hannom fyllist och udleg; eftersom hand saeme udleg af

hannom udeskid hafde med rigens ret til hans verneting, och derfor faait eskning beskrefvit, stefnde hand hannom til landsting oc der ville hafve eskning ofver hannom beskrefvet, stefnde A. Rytter hans fuldmegtige til landsting med den eskning. han til herredsting bekommit hafde, oc formente, at ville den ukraftig giøre af den orsag, hans fuldmegtich icke hafde vidst til visse, hvad herrid det goeds. A. R. af sin høstruis goeds [solte], vor udi liggendis, oc vor landsdommer icke dog hafde saeme eskning magtløs dømbt, men allenniste icke vidste at stede eskning, førrind det giordes bevisligt, om goedsit laae udi det herrid, som eskit vor; midlertid hand vor udi slig forfylling, oc den domb oc eskning stoed ved sin fulde magt, hafde J. F. forhverfvit skiøde paa hans gaard Kabel, som hannom siøntis der for sket at vere, efterdi [hand] icke mere arfvegoeds hafde end den ene gaard, skulle hand miste, hvis udleg hannom vor tildømbt.“ E. Kruse i rette lagde: 1. dom af Skodborrig herredsting 9. avg. 1602, hvorved A. Rytter tildömtes, da købegods ikke fandtes, af sit fædrene gods at udlægge E. K. på fru A. Gøes arvingers vegne. 2. æskning af samme ting 4. oktbr. 1602, at E. Kruse havde ladet udæske af A. Rytter udlæg for fru Anne Rytters gods, som E. K. havde købt. 3. dom af Viburg landsting 4. oktbr. 1602, at da der tvistedes om, i hvilket herred godset havde ligget, som tilhørte fru A. Giøe og A. Rytter havde solgt, og A. R. bød sig i rette mod æskningen, vidste de ikke at stæde æskning, för det gjordes bevisligt, at godset lå i det herred, hvor der var blevet æsket. Herefter påstod E. Kruse, at da den æskning, han havde fåt til herredsting, ikke med denne dom kunde være underdömt, var det skøde, A. Rytter havde gjort, da han stod under rigens forfølgning, imod loven[2]) og burde være magteløst. — J. Friis mødte med hint skøde af Viburg 5. decbr. 1602 og indlæg, hvori han gav til kende, at da E. Kruse lod æske udlæg af A. Rytter, havde hans fuldmægtig æsket udlæg for en gård i Bølling herred i Velling sogn, kaldet Smegaard, og en gård i Tiøring, skönt

intet sogn i Bølling herred hed Velling og fru A. Gøe ingen gård havde i Tiøring; A. R. stævnede da herredsfogdens dom og æskningen til landsting, og landsdommeren ville så ikke stæde nogen æskning, för det blev bevist, at godset lå i det herred, hvor der var blevet æsket; E. K.s fuldmægtig havde derpå frafaldet den første dom og æskning og forfulgt på ny; han mente derfor, „at A. Rytter dermed vor entleddiget af den første forfylling, oc efterdi hans skøde vor yngre end for^{ne} landstingsdomb, formente hand, dend burde ved magt at blifve, synderligen efterdi lougen[4]) udi 2 bogs 102 capittel skulle formelle, at dend sidste handel oc contract, foretager alle de sager, som tilforne hafver verit handlit med nam eller i andre maade.“ J. Friis i rette lagde derpå dom af Skodborg herredsting 10. apr. 1603, hvorved A. Rytter, da der ikke fandtes købejord, på ny blev tildömt at göre udlæg af sit fædrenejord for, hvad han havde solgt af sin hustrus gods. Hertil svarede E. Kruse, at landsdommeren „icke dend eskning hafde underdømbt, hand til herridsting hafde ladet forhverfve men alleniste icke til landsting vidste at stede eskning, førrind blef bevist, hvor goedsit laae som eskit blef; mente fordi A. R. vor sictet oc udi forfylling, oc saeme skøde fordi emoed lougen at vere giort oc burde magtløs at vere.“ Dom: „Efterdi A. Rytter vor domb oc eskning ofvergangen til herridsting for at giøre E. Kruse udleg, for hvis hand af hans høstruis jordegoeds hafde afhendet, oc saeme herridstingsdom oc eskning icke af vor landsdommer ere magtløs dømbde, men for^{ne} landstingsdomb allenniste formeller, at de icke vidste, at stede der nogen eskning, førrind det blef bevist, at goedsit laae i det herrid, som eskid vor; det oc befindes, at saeme skøde icke er uden en dag yngre end for^{ne} landstingsdomb, oc lougen[2]) formeller, at feld mand maa ei sit goeds afhende, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at for^{ne} skøde er giort emoed lougen oc bør magtløs at blifve.“ *Hdb. 17, 117—21.*

[1]) *Årstallet angives i Hdb. ved skrivefejl som* 1604. [2]) *J. l. 1,68.* [3]) *E. s. l. 1,27; 3,6. J. l. 1,35.* [4]) *J. l.*

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Margrette, Hermand apotekers, i Kolding tiltalte ved fuldmægtig fru Anne [Lycke], Lodvig Munkis enke, til Hersumgaard med sin lovværge til at betale 119 daler efter sit brev af Viburrig 24. jan. 1601 (fr.), som lød, at hun var skyldig til Margrette Remikis, Hermand apotekers enke, i Kolding 115 daler skadesløst, og havde hendes påtegning om, at hun yderligere skyldte 4 daler 6 sk.. Fru Anne Løcke mødte ikke. Dom: Fru A. L. er pligtig at holde sit brev og fornöje fru (!) Margrette efter det. *Hdb. 17, 122.*

30. juni. *(Fr. P. Munk, A. Hvitfeld.)* Arrild Hvitfeld til Odisbierre, råd og rigens kansler, tiltalte på egne og afg. Herluf Trollis arvingers vegne Otte Marsvin til Dybek, Peder Marsvin til Hellegaard, Hans Axelssen til Rygaard, Envold Kruse til Hermidsloufgaard på deres hustruers vegne og fru Helle Marsvin til Vabenøe, Axel Urups enke, fru Birgitte Marsvin, Fredrik Ulfelds enke, fru Elline Marsvin til Nørlund, Lodvig Munks enke, og jomfru Helvig Marsvin med sin lovværge for en gård i Bendeboe, som skyldte $^1/_2$ td. smör med andre beder, og som Henrik Belov til Spøtterup, råd og embedsmand på Kalløe, havde afvundet os og kronen; de Hvitfelder og Troller vare bleve tildömte at stille os og kronen tilfreds herfor efter afg. Herluf Trollis skødebrev, men indstævnte havde givet sagsøgerne brev på at skulle gange imellem os og dem for udlæg, skade og oppebörsel af hin gård, uden at det dog endnu var sket, så sagsøgerne årlig havde måttet stille lænsmanden på Kallundborg tilfreds; de indstævnte burde straks göre udlæg. På egne og medarvingers vegne mødte E. Kruse og tilbød straks, inden han og medarvinger droge her af byen, at stille os tilfreds for hin gård og sagsøgerne for skadegæld. *Hdb. 7, 122—23.*

30. juni. *(Fr. de samme.)* Hendrik skoemagger i Lund tiltalte Arrild Hvitfeld til Odisbierre, råd og rigens

kansler, embedsmand på Dragsholm, fordi denne efter H. skoemagers hustrus moder Kierstine, Peders snidkers i Lund, og hendes lovværge, Christen Markvarssen, deres vrange undervisning havde udstædt rigens breve over ham for 10 dalers faldsmål, som han var tildömt at udlægge, og som han ikke skulde ville betale; med tingsvidne kunde bevises, at han, efter at 1. lovdagsbrev var læst den 16. febr. 1601, havde ladet nederlægge hint faldsmål på Lunde byting med 3 daler brevpenge, men samme faldsmål måtte ikke annammes af ham; med tingsvidne kunde også bevises, at faldsmålet ved danemænd var blevet Kierstine, P. snidkers, tilskikket sit hus; efter alt dette burde ingen forfølgning overgå ham, som vilde rette for sig[1]). A. Hvitfeld mødte og svarede, at H. s. „vor udi lougen forvunden“ til Lunde byting for et voldsværk, han havde gjort mod sin hustru, „hvorefter hand blef forfuld udi rigens ret, oc fordi hand icke frembkomb, toeg gienbref oc beviste sig derfor at hafve sine bøder udrettit eller tilbødit, gaf han execution ofver hannom, saa hand for hans modvillige ofverhørelse er blefven fredløs“; han havde derfor ikke gjort H. skoemager nogen uret og burde være kvit for hans tiltale. C. Markvarssen mødte med indlæg, hvorefter H. skoemager den 7. apr. 1600 var blevet indstævnet for kapitlet for sine „uchristelige, tirannelige gierninger“ mod sin ægtehustru, men skönt han var i byen, vilde han ikke møde; der overgik ham derfor dom, at han havde „hanterit sig mod sin høstrue, som ingen dannemand eigner oc bør“; kort derefter var han gåt til „hans moders hus oc der giort hinde vold oc ofverlast, hvorfor hannom var husfred oc gaardgang ofversoerit“; da så bøderne vare blevne udæskede og han sad modvillig overhørig, blev han forfulgt med rigens ret og gjort fredløs; desuden var han „dømbt efter privilegerne[2]) til sine 40 mrk.s bøder for nogen uerlig sag, hand sin høstrue hafde tilsagt oc icke ofverbevise kunde“; heller ikke disse bøder havde han udredet, skönt det ofte var blevet ham tilbudt at afhandle sine sager i mindelighed; der

blev derfor forhvervet lovlig proces, domme og forfølgning over ham, men også disse havde han siddet modvilligen og trodseligen overhørig, indtil han endelig blev fredløs; hin forfølgning var derfor ikke forhvervet ved vrang undervisning, men burde blive ved magt og „hannom derefter at straffis som en fredløs mand oc de hannom siden hussit oc holdit hafve, derfor at straffis efter lougen"[3]. Dom: „Efterdi Hendrik skoemagger vor lougligen forfult til Lunde byeting for voldsverk, oc der hand icke sine bøder derfor til den, som bonde vor i sagen, hafde udlagd, hafver hans vedderpart tagit vor oc rigens lougdagsbrefve ofver hannom oc saa deris ret med rigens ret exeqverit, oc efterdi H. s. saeme vor oc rigens lougdagsbrefve hafde siddet ofverhørige oc hverken rettit for sig hiemme eller tagit gienbrefve, om hand formente sig uret at vere sket, oc rigens candzeler fordi hafver sted ofver hannom stragsbref oc rømningsbrefve efter rigens ret, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at rigens candzeler derudi ingen uret hafver giort H. s., men dend vor oc rigens forfølling ofver hannom bør ved sin fulde magt at blifve." *Hdb. 17, 124—26.*

[1]) *Fr. 19. mars 1282 § 3, jfr. ovfr. s. 40.* [2]) *Hverken Skånske byret eller privileg. for Lund 1361 har nogen bestemmelse, på hvilken her kan være tænkt; muligvis haves for öje kong Hans's alm. byret, som i nogle håndskrifter kaldes „konning Hansis priviléginm", ti det hedder her i Rosenvinges udgave § 17: „liuger nogen paa nogen af disse forskrefne (ɔ: byens embedsmænd) bøde fireti mark", hvortil i andre håndskrifter, hvis avtoritet er lige så god som det udgivne föjes: „giøris thet imod nogle andre borgere, bøde 15 mark", men bøden i sidste tilfælde er jo rigtig nok ikke som ovfr. 40 mrk.* [3]) *A. S. § 45, jvfr. V. s. l. 3,13, E. s. l. 3,46, J. l. 2,23, 27, fr. 26. maj 1284 (for Skåne) § 6.*

30. juni. Ditmar Haar og hans „medforvanter" i Flensborch tiltalte Peder Matssen til Gaasevad til efter sit bref af 19. juli 1602 at betale $146^3/_4$ daler skadesløst.

P. M. mødte ikke. Dom: P. Matssen bör holde sit brev og fornöje sagsøgerne efter det. *Hdb. 17, 127—28.*

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Mogens Jul til Siøbygaard, landsdommer i Nørre Judland, J. M. på Christoffer Lycke til Hessel og Kield Jul til Stubbergaard deres vegne, Mavrids Stygge til Holbekgaard, Bertel Holk til Høigaard, Jørgen Friis til Farskouf, Christen Jul til Vosnesgaard og Mogens Kaas til Støfringgaard tiltalte (indlæg) Tygge Krabbe Erikssen[1]), for hvem de på adskillige steder både i fyrstendömmet og her i riget havde hægtet og sagt god for for store summer penge, så han endog havde forskrevet til en del af dem at annamme fyldest af hans jordegods, om de led nogen skade for slige løfter; nu havde han imidlertid afhændet til sin broder og hustrubroder Christian Krabbe til Biørnsholm og Mogens Jul til Knifholt, sin hovedgård Bustrup med alt sit arvegods, men herved havde han formenlig handlet imod sine breve, og det burde derfor stå dem lige så frit for at bekomme fyllest i det jordegods for sine løfter og skade som C. Krabbe og M. Jul til Knifholt. Sagsøgerne i rette lagde T. Krabbes skadesløsbreve: M. Jul til Siøbyegaard 2 breve for 3950 daler, lånte af Otte Magnus til Blandgaard, og 4000 daler, lånte af Frands Randzov til Redingsdorpf; Chr. Lycke[2]) 2 breve for 4000 daler, lånte af Palli Jul og Tønne Rosenkrandz, og 300 daler, lånte af Mogens Jul; M. Stygge 10 breve for 26060 daler; J. Friis[3]) 2 breve for 6000 daler, lånte af Jørgen Abbildgaard, boende i Slesvig, foruden 2 gældsbreve af 21. og 23. jan. 1598 hver på 1000 daler; Johan Stygge på Chr. Juls vegne 3 breve på 18000 daler; Mogens Kaas 1 brev på 4000 daler. — Tyge Krabbe mødte, var sine udgivne breve stændig og formente, at hans forlovere endnu ingen skade havde lidt, forhåbendes, at de heller ingen skade for samme løfter skulde bekomme. Hertil svarede M. Stygge, at han allerede havde udlagt til her Sigfrid Reinschat 50 daler og befrygtede, at han

skulde geråde i videre skade. Chr. Krabbe og M. Jul til Knifholt mødte med sine to skøder, bægge af Bustrup 11. decbr. 1602, lydende på: 1. Bustrupgaard med Bustrup mølle i Rødingherred, Ramsing sogn med tilliggelse, som er takseret og sat for 50 tdr. korn, og gods i Ramsing sogn: 10 gårde, 5 gadehuse; i Hoesum sogn og by: 1 gård; Lemb sogn, Sønderlemb bye: 7 gårde og 7 gadehuse; Nørrelemb by: 5 gårde 3 gadehuse. 2. arvegods, liggende i Sallingholm i Rødingsherred: Veigbyvad i Veigbye sogn og by, 1 gård i Vesterlem by, 1 gård i Nörlem by, Knapsdal gård i Terp i Horsens sogn; Refshofvid i Vollum sogn, Hønborg herred, og Hegelund, en halvgård i Torum sogn, Harre herred. Da der ikke var overgåt T. Krabbe, da han udgav skøderne, „nogen forfølgning enten eskning eller dom", burde de blive ved magt. Herimod i rette lagde sagsøgerne indlæg, hvori de erklærede, at „gud skal vide, at vi stande icke efter hans (T. K.s) gaard oc goeds, ære oc lempe udi nogen maade, om os ellers maa blifve skadesløs holden", og begærede, at Chr. Krabbe og M. Jul vilde holde dem skadesløs, siden de havde taget T. Krabbes gods. De svarede, at de i lige måde havde været i løfte for T. Krabbe, og at de gærne var overbødig at afstå godset til sagsøgerne, om disse vilde holde dem skadesløs. Dom: „Efterdi det icke bevises at T. Krabbe hafver verit udi nogen forfølling enten med domb, eskning eller i andre maade dend tid, hand saeme goeds til C. Krabbe oc M. Jul afhende, hand oc icke andet goeds end det, hans egen vor och hand hafde i haand oc hafvendis verge, hafver til dennom solt og afhent, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at for^{ne} tvende skøder T. K. for^{ne} C. K. oc M. J. gifvet hafver oc giort, bør ved sin fulde magt at blifve, oc Bustrupgaard oc goeds dem oc deris arfvinger efter saeme skøders liudelse at følge, men dersom for^{ne} goede mend formener, dem at kunde hafve nogen tiltalle til T. K., om hand icke hafver holdit sit bref oc segel, oc de derofver hafver lid

nogen skade, da der gaais om, naar hand derfor louglig stefnis, hvis loug oc ret er." *Hdb. 17, 134—35.*

[1]) *Foran dette ord står i Hdb.* her. [2]) *Kaldes her* til Buderupholm. [3]) *Kaldes her* til Vaskergaard.

30. juni.[1]) *(Fr. P. Munk, A. Hvitfeld.)* Vi have lagt os imellem frue Elisebet Trolle, Gabriel Sparris enke, og Ingeborre Bilde at forlige dem om irringe og trætte om en lov og indførsel, som fru E. T. „hafde edlit oc giort" med 11 riddermændsmænd på Svansholm den 6. juli 1602, så som hun af samfrænder var tildömt at indføre på Svansholm alt løsøre, som fandtes efter G. Sparre, da han døde, hvilken ed jomfru I. B. mente ikke var så fuldkommen og nöjagtig efter vore tilforordnede råds og gode mænds dom, som det sig burde, i det eden ikke stemte overens med dommen, medens fru E. T. og hendes lovsmænd mente, at de havde brugt samme ord som dommen medførte, og at dommen og deres ed ikke kunde „anderledis hentyes" end på samme måde, for hvilken trættes skyld jomfru I. B. havde indstævnet fru E. T. og hendes lovsmænd og lovhøringer til denne herredag. Partene bleve da med sine lovværger, Arrild Hvitfeld til Odisbierre, råd, rigens kansler og embedsmand på Dragsholm, på fru Lissebet Trolles og Predbiørn Gyllenstiern[2]) på jomfru I. B.s vegne, deres samtykke således forligte, at eden, som fru Elisabet med sine lovmænd har „eddelt ob giort", skal blive ved magt, og hun med jomfru Ingeborrig Bilde være forpligtig uden undskyldning at inddrage på Svansholm den 22. juli og der skifte, hvad løsøre og gæld der findes efter G. Sparre, efter de registre og fortegnelser, som fru Lisebet Trolle har leveret fra sig den dag, „hun edlit sin loug", og ingen af dem skal begive sig derfra igen, för de med skiftet ere komne til endelig ende; kost og tæring have de på bægge sider godvillig afstået. *Hdb. 17, 135—36.*

[1]) *Årstallel* 1604 *er her rettet til* 1603. [2]) *Han betegnes her som* for[ne], *men har ikke været nævnt i det foregående.*

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Nisls Jørgenssen Bomel, borger i Nykiøping på Falster, tiltalte (indlæg) Peder Anderssen, borgemester sstds., fordi han, den gang i fogdens sted, ved dom af 23. mars 1601 (fr.), afsagt mellem ham og Niels Rasmussen Bager, borger sstds., havde tilfundet ham, som var gift med N. Bagers søster, som medarving at betale sin part af afg. Rasmus Bagers gæld, som N. Bager og dennes moder Anne Bager havde udlagt, og det efter en kontrakt, som var indført i Nyekiøpings rådhusbog, og som han skulde have indgåt på rådhuset med N. Bager i borgmesters, råds, byfogdens og flere danemænds nærværelse. Skönt han ikke havde samtykt, underskrevet eller forseglet denne kontrakt og den ikke bevistes med håndskrift, regnskabsbog eller levendes røst, havde Erik Mogenssen til Bramslycke, landsdommer i Låland og Falster, som var hidstævnet, ved dom af 6. juni 1602 (fr.) stadfæstet hin dom, som var „udgifvet efter saeme contract“, og tildömt ham at stå til rette for kost og tæring „efter recessen[1]) og kgl. maits forordning“; de to domme burde blive magteløse og „Niels Bager, borgemester og byefougid vere pligtich at egiengifve hannom hvis pendinge, hand hafde udgifvit efter saeme domb“, og de og landsdommeren stå ham til rette for skade, kost og tæring. E. Mogenssen og P. Anderssen mødte, og hin berettede, at Niels Bomel havde Niels Bagers søster, og da deres fader døde og boet ikke kunde strække til gælden, bleve de forligte på rådhuset om, at N. Bomel, hans hustrumoder og N. Bager skulde betale de 36 daler, hvilken kontrakt skete for dom og ret og blev straks indført i rådhusbogen under 18. oktbr. 1596 (fr.); de to af parterne vare den endnu stændig, og „efter samme contract for domb oc ret er giort och strax i byes raadhusbog er indført och sedvanligt er udi alle kiøbsteder baade udi Lolland oc Falster saa vel som her udi Sielland oc Skone saadan contracter i stadsbøgerne at indføre och icke anderledis at gifve beskrefvit, uden parterne det i synderlighed begierer, och efterdi N. Bomel icke det self

for ting oc dom kunde benegte saa vel som til byetingid som til landsting, at hand vor tilstede der contracten giordes oc dend bevilgede, vidste [hand] fordi icke borgemesters domb at kunde underdømme". Dom: „Efterdi for^{ne} contract er giort paa raadhusit for domb oc ret oc strags i byes bogh indført, den ene af parterne vedgaar saeme contract oc vor landsdommer fordi hafver ved magt funden for^{ne} borgemesters domb, da sagde vi der paa saaledis af for rette, at vor landsdommers domb bør ved sin fulde magt at blifve oc hannom pligtich at igiengifve for^{ne} landsdommer oc borgemester billig kost och tæring.[1]" *Hdb. 17, 136—40.*

[1]) *Rec. 1558 § 8.*

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Albret Skiel til Jungetgaard tiltalte Tyge Krabbe til Bustrup, fordi han havde givet Mogens Jul til Knifholt skøde på Bustrupgaard og gods, skönt han (A. S.) havde hans skadesløsbrev af Jungetgaard 8. septbr. 1599 (fr.) på 3900 daler, for hvilke han havde sagt god for ham til Otte Mogenssen til Blangsgaard i Sunds. Ligeledes tiltalte A. Skiel Mogens Jul til Knifholt, fordi han havde afkjøbt T. Krabbe Bustrup gaard, og i rette lagde nogle missiver fra T. Krabbe. Denne, Christen Krabbe og M. Jul mødte. *Iøvrigt procederes og i rette lægges dokumenter som ovfr. s. 475—77.* Dom: „Efterdi det icke bevises, at T. Krabbe vor lougforvunden eller udi nogen rettergang enten med eskning eller domb forfuld den tid, hand samme sit goeds afhende oc den tid self hafde det udi haand och hafvendis verge, der hand giorde dennom samme skøder, da sagde vi" *o. s. v. som ovfr. s. 476. Hdb. 17, 141—45.*

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Jacob Høg til Trudsholm tiltalte Peder Brahe til Klaxholm, fordi han tilholdt sig en gård i Skodborg herred, Nessum sogn på Bierg, som A. S. påbode, skönt den ikke var tilkommet afg. her Moens Gøye

med endeligt skøde, men var pant ifølge et genbrev; til herredsting og landsting kunde sagen ikke pådömmes for nogle breves skyld, som der bleve i rette lagt, og der fremkom P. Brahe også kun med skiftebreve og M. Gøyes jordebog, hvormed han imod recessen[1]) vilde tilholde sig gården for ejendom; enten burde P. B. fremlægge skøde, eller gården, som var skødet „hans høstruis forældre af rette eiger", burde som andet pantegods komme til løsning og efterfølge ham for ejendom. J. Høg i rette lagde: 1. et magtsbrev, som afg. Malti Jenssen til Holmgaard havde givet ham, hvori han bekendte, at han havde antvordet sin sön J. Høyg „et pergemendsbrev, som Tøger Jul af Kamstrup hans (M. Jenssens) morfader gifvet hafde", og et genbrev[2]). 2. Tøger Juls skøde af 1492 til Malti Jul på hin gård og et øde gårdssted, liggende „hoes Beskouf, heder Halberg." 3. Niels Clemidssens genbrev af 1499 på hin gård, som han indløste fra L. Oelssen i Lemvig, og som Malti Jul eller hans arvinger, når de lystede, skulde kunne løse efter L. O.s pantebrev. J. Høg tilföjede, at T. Jull havde solgt „hans (J. H.s) afg. høstrues fader[s] moderfader" hin gård, som stod i pant hos en borger i Lemvig, mod at han selv skulde indløse den; den havde efter denne lejlighed fulgt Niels Clemidssen, dennes sön Rasmus Clemidssen og disses arvinger, som med andet gods solgte den til her Moens Gøe, til han (J. H.) nu ifølge magtbrevet til herredstinget havde kendt løsen på den og fåt tingsvidne beskrevet; P. Brahe havde stævnet løskyndigen til landstinget; her blev den dömt ved magt, og han fordrede så dom til herreds- og landsting, men så blev sagen indfunden for os. — P. Brahe mødte og berettede, at her Mogens Gøye havde købt af R. C.s arvinger noget gods, hvoriblandt samme gård formentes at være, hvilket køb Fredrik I ved brev af Gottorp 1529 (fr.) havde stadfæstet; siden havde det efter M. G.s død fulgt P. Brahes hustrufader, afg. Albret Gøye, og dennes arvinger; J. Høyg burde bevise, at gården var solgt Mogens Gøye for pant. J. Høyg svarede, at den

U/J

SAMLING

AF

KONGENS RETTERTINGS DOMME

UDGIVNE AF

V. A. SECHER.

MED UNDERSTØTTELSE AF
MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET.

FJERDE HÆFTE.

KØBENHAVN.
FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD.
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.
1883.

Femte Hefte, hvormed første Bind sluttes, vil bl. A. indeholde Navne-

kgl. stadfæstelse kun in genere formældte om noget gods, men ikke in specie om, hvad gods det var; desuden beviste genbrevet, at det var pant. Dom: „Efterdi J. Høg med skiøde beviser, saeme gaard paa Bierg i Nessum sogen i Skodborrig herrid af rette eiere at vere solt afg. Malti Jenssens moderfader Malti Jul, disligeste beviser med afg. Niels Clemidssens gienbref, som Malti Jul hafde bevilget at indløsse, same gaard et[3]) pant at vere oc igien at maa indløssis af M. Jul eller hans arfvinger, naar pengene, dend er for pantset, erleggis oc P. Brahe icke frembIegger nogen skøde af M. Juls arfvinger emoed samme gienbref, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at forne gaard paa Bierrig bør at følge J. Høg paa M. Juls arfvingers vegne, naar hand efter louglig løskyndelse erlegger hvis pendinge, den er for bortpantit, som det sig bør." *Hdb. 17, 145—49.*

[1]) *Rec. 1558 § 50 (?)* [2]) *Herved menes de to følgende no.* [3]) *Hdb.* dett.

30. juni. *(Fr. P. Munk.)* Jens Mogenssen til Sindinggaard og Jørgen Brockenhus til Rynkebyegaard, vore sekretærer, tiltalte Peder Matssen til Gaasevad, fordi han ikke havde holdt sit brev af 20. juli 1602, hvorved han havde forpligtet sig til enten at indholde et adeligt indligger i Oxekoppen i København eller at fly dem sin broder Sten Matssen til Rønneholm eller en anden adelsmand til hægter, fordi han ikke til aftalte tid efter sit skadesløsbrevs lydelse havde skaffet dem deres hånd og segl igen fra Frands Brockenhus, embedsmand på Silkeborg, til hvem de havde sagt god for ham for 2000 daler; P. M. burde stå dem til rette. P. M. mødte ikke. Dom: P. Madssen er pligtig at holde sit brev og enten forskaffe sagsøgerne en nöjagtig forlover eller inddrage i sin indmaning, og stå dem til rette herfor. *Hdb. 17, 149—51.*

1. juli. Morten Holst, borger i Flensborg, tiltalte Tygge Krabbe til Bustrup til efter 3 håndskrifter af 1601

(fr.) og en underskreven regnskabsekstrakt (fr.) at betale 259 daler 25 sk. lb. T. K. mødte ikke. Dom: T. Krabbe bör efterkomme sine håndskrifter og fornöje M. Holdst efter dem. *Hdb. 17, 126—27.*

1. juli. Eske Bilde til Volden, embedsmand på Helsingborg, tiltalte Niels Pederssen til Ingelsted til efter sit brev af 23. apr. 1602 (fr.) at betale 600 daler med al interesse. N. P. lod ved fuldmægtig berette, at han var overbødig med det förste at efterkomme sit brev. Dom: N. Pederssen er pligtig at efterkomme sit brev og fornöje E. Bilde efter det. *Hdb. 17, 151—52.*

1. juli. Niels Stygge til Siøgaard tiltalte ved fuldmægtig fru Anne Randzov, Gabriel Skinkels enke til Siøholm, for hendes husbondes brev af Kil den 8. dag trium regum 1597, lydende på 500 daler skadesløst. Da fru A. R. ikke havde forsoret arv og gæld efter sin husbond, burde hun betale pengene med rente. Fru A. R. mødte ikke. Dom: Da fru A. R. ikke har sagt sig fra arv og gæld efter sin afg. husbond, bör hun betale halvparten af hin gæld og stille N. Stygge tilfreds derfor. *Hdb. 17, 152—54.*

1. juli. Bernt van Oesede, borger i Flensborrig, tiltalte ved fuldmægtig Clavs Machabæus til Tostrup til efter sit håndskrift af Lund 12. avg. 1600 (fr.) på 51 daler $3^1/_2$ mrk. og hans regnskabsbog at betale i alt 64 daler 12 sk. lb. skadesløst. C. M. mødte ikke. Dom: C. M. bör efterkomme sit underskrevne brev og fornöje B. van Oesede efter det. *Hdb. 17, 154—55.*

1. juli. Morten Holst, borger i Flensborch, tiltalte fru Anne Venstermand, s. Godske Brockenhusens til Byeholm, med sin lovværge til i henhold til håndskrift af 1601 (fr.), der

lød på 102 daler (!) skadesløst, at betale 116 daler 22 sk. lb. (!) med kost, tæring, skade og interesse. Fru A. V. mødte ikke. Dom: Fru A. V. bör at holde sit brev og fornöje M. H. efter det. *Hdb. 17, 155.*

I. juli. Tomas og Hans Vake, borgere i Flensborrig, tiltalte Jørgen Kaas til Birkelse til efter sit brev af 1602 (fr.) at betale 1780 daler skadesløst. J. K. mødte ikke. Dom: J. K. bör at holde sit brev og fornöje sagsøgerne efter det. *Hdb. 17, 156.*

I. juli. *(Fr. P. Munk.)* Hans Lindenov til Gaufnøe tiltalte (indlæg) på sin moder fru Margrette Rosenkrandz til Hundslund, Hans Lindenovs enke, hendes vegne Peder Munk til Estvadgaard, marsk i Danmark og embedsmand på Vestervig kloster, fordi han sidste herredag havde indstævnet hende for os og rigens råd og beskyldt hende for, at hun tilholdt sig videre af vore og kronens ejendomme, end hendes husbondes skiftebrev formælder. Der gik da følgende dom den 15. apr. 1602 (fr.): „Efterdi P. Munk tiltaller och beskylder hinde for mere at hafve sig tilholt end hindes skiftebref formeller, da bør hand det at føre bevisligt, førrind vidre domb kand gange, och hinde saa lenge for den hans tiltalle kvit at vere“[1]). Da hun var aldeles uskyldig tiltalt, formente hun sig af P. Munk at være sket uret; hun burde være kvit for hans tiltale og bekomme endelig dom. P. Munk mødte med indlæg, hvorefter sagsøgerens stævning ikke var forkyndt for ham eller hans brofjæl, för han efter vor skrivelse havde begivet sig på rejsen og var afdragen til København; först 14. juni havde han i København bekommet sin fogeds skrivelse derom og havde derfor ikke kunnet rette sin lejlighed herefter, siden tiden var så vidt forløben, at det havde været ham umuligt at komme hjem efter hvis breve og bevis, han i den sag havde at bruge; han var derfor ikke stævnet så lovlig, som det sig burde; han burde

være kvit for samme stævning. Dom: „Efterdi P. Munk forgangen aar hafver verit udi atskillige vore oc rigens bestillinger forhindret oc fordi icke haft tid oc respit om kundskaf udi dend sag at fordre; icke heller er udi voris domb nogen visse tid forlagt sligt at bevise, den vor stefning oc er lest for hans gaard, siden hand hid til herredag var forreigst, da bør hand for dend vor stefning paa denne tid kvit at vere, oc oc er nu forlagt endeligen det til førstkommendis herredag at bevise; hvem siden vidre paaskader, da gaais derom, naar louggligen igien stefnis, saa vide loug oc ret er.“ *Hdb. 17, 156—59.*

[1]) *Denne dom findes ikke oven for blandt kongens og rigens råds domme fra 1602.*

1. juli. Ifver Munk til Krogsdal tiltalte ved Lavrids Diur som fuldmægtig fru Anne Lycke, Lodvig Munkes enke, fordi hun havde afhændet til Peder Munk, råd og Danmarks riges marsk, til pant eller køb sin hovedgård Hersumgaard med gods, uanset, at I. Munk havde rigens æskning og forfølgning over hende til tinge beskrevet, för P. M. annammede godset; hun var ikke mægtig at afhænde noget af sit gods, siden rigens æskning var beskrevet over hende til tinge[1]), og sådant skøde eller pant burde derfor være magteløs og ikke forhindre ham i sin rigens forfølgning med indførsel i Hersumgaard. I. Munk havde hidstævnet P. Munk med samme skøde, pant eller adkom. Denne mødte med skøde af Viburg den 20. jan. 1602, lydende, at fru A. Lycke med sine börns fuldbyrd og samtykke havde solgt til P. Munk sin hovedgård Hersumgaard med 3 gårde og 2 boliger i Hersom by, en gård kaldes Hoelris og 2 gårde i Verum i Melsum herred. P. Munk berettede derhos, at han havde afkøbt fru A. L. dette gods næsten et år för I. Munk fik nogen forfølgning beskrevet over hende; skødet burde derfor blive ved magt. L. Diur svarede, at I. Munk havde forhvervet æskning den 28. oktbr. 1602 af Rinds herredsting (fr.), medens P. Munk först den 25. oktbr. havde taget tjæneste af en part

af tjænerne, og af de andre den 6. decbr., hvilket han beviste med to tingsvidner af Rinds herredsting. Godset havde både för og efter hint skøde fulgt fru A. Lycke; hun havde, som hendes kvittanser til sin foged (fr.) viste, selv hørt dennes regnskab til den 16. oktbr. 1602, hvad også fremgik af fogdens jordebog (fr.), hvorefter denne havde gjort regnskab, og hvori fandtes indskrevet: „Dette er dend rette jordbog paa Hersomgaard oc goeds, som jeg hafver giort min frue frue A. Lycke regnskab efter til dend 16. octobris anno 1602. Dette bekiender jeg Anders Lavridssen med egen haand“, og: „Denne er dend rette jordbog paa Hersomgaard oc goeds, som min fougid A. L. hafver giort mig regenskab efter indtil dend 16. octobris 1602, oc siden paa fierde dag derefter, da antvorde jeg P. Munkes fogid Niels Anderssen Hersomgaard oc goeds. Anne s. Lodvig Munkis egen haand“. P. Munk svarede, at selv om fru A. Lycke i egen person „besad oc hafde samme gaard oc goeds“, så havde hun det dog af ham og havde givet ham sit genbrev af 20. jan. 1602 (fr.), hvori hun bekendte, at P. Munk af sin gode vilje havde undt hende at besidde Hersomgaard, til det foder, hun havde derpå og havde ladet avle, kunde fortæres; dette skulde ikke komme ham til skade, og hans skøde dermed blive uforkrænket; naar han ikke længere vilde lade hende besidde gården, skulde hun vige den efter hans mundlige eller skriftlige varsel. Dom: „Efterdi vi befinde frue A. Lycke self hafver haft Hersomgaard oc goeds udi haand oc hefd oc dermed bestillet efter hindes egen villie oc hørt fogdens regnskab nesten et aar efter, hun dend til P. Munk skulle hafve afhend, hun oc med sin egen haand bekiender sig dend fire dage epfter dend 16. octobris forgangen aar, paa hvilken dag hun hørde fogdens regnskab, først hafver ofverantvorit P. M. saeme gaard oc goeds, det oc bevises, at P. M. først dend 25. octobris oc dend 6. decembris sidst forleden hafver ladet annamme tienerne udi forsvar, siden I. Munk dend 18. octobris hafde fangit eskning til herridsting ofver frue A. Lycke beskrefvet, saa goedsit

icke hafver fuld P. M., men frue A. L., dend tid forfylling hinde til herridsting ofvergik, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at forne skøde er giort emoed lougen[1]) oc fordi icke bør at komme I. M. til forhindring paa hvis louglig indførsel, hand kand bekomme udi forne goeds efter rigens ret, men bør magtløs at blifve.“ *Hdb. 17, 159—63.*

[1]) *J. l. 2,68, jfr. 61.*

1. juli. Reinholt kandestøbers hustru, borgerske i København, tiltalte paa sin husbonds vegne fru Mette Høg, Jacob Trolles enke, til Sonnerup med sin lovværge, fordi J. Trolle havde tilholdt sig en arv, som var tilfaldet R. k. efter afg. Henrik van Uden, og det fordi R. k. var blevet godt folk nogen gæld skyldig; denne gæld havde J. T. tilforhandlet sig, og efter at have forhvervet rigens dele over ham, havde han gjort ham fredløs. Hun mente nu, at hendes husbond måtte være entlediget af hint fredløsmål, „efterdi hand hafver hans gaard oc goeds borte, uanset han (J. T.) efter rigens ret icke vidre er tildømbt udi R. k.s goeds at vere megtich end hofvidstoel, rente med bevislig kost oc tering, saa skal J. T.s arfvinger dog tilholde dennom ald gaarden, uanset gaarden er mere verd oc kunde forstrecke sig til andre hans gieldener at aflegge, och endog hand til herridsting hafver ladet eske et klart register, paa hvis hofvidstoel, rente oc billig kost oc tering sig kunde beløpe, som J. T. med rette kunde fordre efter rigens ret, og vor overbødig at ville betalle og rette for sig, hafver hand den icke maat bekomme eller faae at vide, formenendis Jacob icke vidre mectich vor udi samme arfvepart end forne hovidstoel med bevislig kost oc tering efter uvillige dannemends sigelse kand sig beløpe, oc hinde derfor pligtich vere at stande hinde til rette“. Jacob Høg til Trudsholm mødte og berettede, at Reinolt kandestøber var en fredløs mand; han burde derfor ikke have nogen genmæle til herredsting, landsting eller her for os „inden hand rettid for sig oc fik vor naadigste opreigsning“.

Dom: „Efterdi lougen formeller at feld mand maa ingen mand søge[1]) eller nogen gienmælle hafve til tinge, oc R. kandestøber er udi lougen forvunden oc fredløs giort, da maa hand icke steddis til gienmælle eller søge nogen udi rettergang, førrind hand kand stille sagvolderen tilfrids oc af samme forfylling oc fredløsemaal blive entleddiget, oc frue M. Høg bør for den hans stefning oc tiltalle kvit at vere". *Hdb. 17, 163—64.*

[1]) *J. l. 2,60, anført i en sællandsk sag.*

Kongens og rigens domme 1603.

---

23. febr. Lauge Beck til Førsløf, landsdommer i Sælland, tiltalte Anders Dresselberg til Vogenserup og Knud Urne til Aasmark, på vor og kronens vegne, Hendrik Løcke til Ofvergaard, råd, på Marieboe klosters vegne og Peder Brahe til Krogholm, fordi de havde taget genbrev mod vor og rigens forfølgning til lås, som vi havde givet ham på Hafreløckegaard og gods i Låland. De indstævnte samt Erik Moenssen til Bramsløcke, landsdommer i Låland og Falster, lode ved fuldmægtig lægge i rette: 1. åsynsvidne af Fulse herredsting 1. febr. 1603, lydende, at 8 åsynsmænd havde afsagt, at de, som de ere tildömte, havde været på Vrietsfang fra Voelid og store Vrietsmose og Vrietsknold og lille Vrietsmose og indtil Strandvraae og „der funde de ingen soeren skiel emellom, ei heller med sten eller pel i nogen maade at vere atskild, derfor sagde de det udi fled og fellid emellom Nørreballe eiere og Hafrelycke eigere efter de gamle brefve oc vindisbiurds liudelse, emeden de stander ved deris fulde macht". 2. synsvidne af Musse herredsting 11. juni 1601, lydende, at 8

åsynsmænd havde afsagt, at Flintinge skoven både i marken og udenfor kan fede 500 svin, naar den bærer god olden. 3. dom af sam. ting 10. decbr. 1601, hvorved „Lauge Beck er tildømbt at bruge og nyde svinsolden paa for^{ne} fellidsfang, saa vide hans lod oc fellid kand taalle efter recessens[1]) liudelse“. 4. synsvidne af Fulse herredsting 16. juni 1601, lydende, at 8 synsmænd havde afsagt, „at Skiørringe skouf er megit forarmid paa toe aars tid, oc naar samme skouf bær ret vel olden baade i marken oc paa skofven, da kand dend paa det høigeste fede 1800 svin“. 5. dom af sam. ting 8. decbr. 1601, hvorved L. Beck blev tildömt at nyde svinsolden på for^{ne} fællesfang, så vide hans lod kunde taale efter recessen[1]). 6. indlæg, hvorefter L. Beck ikke burde fange lås på Vriedsfang for enemærke til Hafreløckegaard, da det med tingsvidner og syn bevises, at Vriedsfang, som ligger mellem Nørreballe og Hafreløcke byer, af arilds tid har været og endnu er fælles ordrev til græsgang, skovhug og anden brug mellem Hafreløcke, Nørballe og Østofte byer, og hverken med oldingegang eller soren markeskel er skilt derfra. Hvad belangende er om en „visse tal svinsolden“ paa Skiørringe og Flintinge skove, som er fælles, uskiftede og urebede skove, så burde L. Beck efter doms lydelse ikke bekomme lås på visse antal svins olden og ikke på videre end hans anpart efter recessen[1]) kan tåle; iøvrigt havde sagsøgte intet imod hans lås at sige. — L. Beck i rette lagde indlæg, hvorefter han aldrig havde tænkt end sige haft i agt og mening med sin forfølgning til lås at ville tilholde sig videre i Vriet og Vrietsfang, end som hans anpart til Hafreløckegaard med sine 3 vange og til 21 gårde i Hafreløckebye kan lodne og tilkomme efter skyld og landgilde, så lidt som han vilde tilholde sig videre for enemærke end som hans anpart til hine gårde og de enemærker, som af Mariboe klosters gods blev ham tilskiftet af kgl. majt., kan anlange. Han i rette lagde: 1. et pergamentsbrev af Fulse herredsting 1529 tirsdag næst for s.

Povels dag, lydende, at Hafreløckefang, Vrietsfang og Hestebeksvang have været „liust udi fred oc hæl for alle øxehug udi 10 aar af Hafreløcke mend undtagendis tiørne til giersel, som behøfvedis til gierderne, som der paaløbber 6 fagne fra gjerderne oc icke vidre". 2. tingsvidne af sam. ting, at oldinge have vundet, at Nørreballe mænd kun have hugget i Vriedsmoese, hvad de have båret til sine gærder; når de have hugget andet, have de bødet derfor til Hafreløcke ejere. L. Beck tilföjede, at han aldrig havde forment Nørreballe mænd græsgang i Vriet og Vrietsfang, og hvad de 100 svins olden til gården i Østre Skiørringe og de 80 svins olden til gården i Flintinge belangede, om hvilke de indstævnte paastode, at hans anpart ikke efter synet kunde lodne så mange svins olden, så formældte hans skøder på så mange svins olden, som han havde ladet indføre i sin forfølgning; de herredstingsdomme, som vare udgangne, formældte ikke heller in specie, men tilkendte ham kun in genere sin anpart i fælliget, medens hans skøder benævnte den in specie. Efter slig sin erklæring påstod han, at han burde komme til sin forfølgning. Dom: „Efterdi L. Beck erklærer icke med saeme forfølging til laas at ville tilholde sig ene Vriet oc Vrietsfang for eigendomb eller dermed at ville formene Nørreballemend hvis brug eller rettighed, de sig udi samme fang kunde med rette tilholde, men allene sin egen anpart derudi at hafve forment, hand oc ikke heller er begierendis større rettighed til svin at sette paa olden paa Flintinge oc Østerskiørringe skofve end som hannom epter hans anpart kand tildømmis, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at L. B. bør igien vidre at komme til vor og rigens forfølling paa Vriet oc Vrietsfang, saa vide hans anpart derudi kand taale, men Nørreballe mend at beholde, hvis eigendomb de udi Vriet och Vrietsfang med markeskiel kand dennom tilvinde, disligeste at komme til vidre forfølging paa saa mange svins olden udi Flintinge oc Østerskiørringe skofve, som hannom efter louglig

grandskning oc domme kand for sin anpart lodne efter hans egen erklæring". (Kiøpnehaufn.) *Rdb. 1597—1609, 137—41.*

[1]) *Rec. 1558 § 29.*

9. apr. Lauge Urne til Belteberrig, landsdommer i Skåne, forfulgte Niels Pederssen til at skaffe ham de breve og løfter igen, som han havde lovet for ham, fordi han ikke længere vilde stande i samme løfter. L. Urne lod ved sit visse bud Johan Friis, landstingsskriver i Skåne, berette, at han var „udi vor verfve och bestilling forhindrit, saa hand paa den tid icke kunde møde", hvilket J. F. beviste for os med sin husbonds missiveskrivelse; han begærede derfor, at vi vilde optage sagen på nogen tid. „Efter slig leiglighed hafve vi optagit saeme sag til idag 6 ugger, som indfalder dend 21. mai førstkommendis, da begge parterne igien at møde efter same stefning och gaais der om saa vit loug oc ret er"[1]). (Kiøbenhauin.) *Rdb. 1597, 141.*

[1]) *I randen nederst på siden findes skrevet:* „Efter de sex ugger vore forløbben dend 21. mai møtte icke L. Urne eller nogen paa hans vegne, oc blef intet vidre dømbt udi sagen; N. Pederssens fuldmegtich møtte oc blef hannom gifven en seddel af rigens candzeler under hans seigel och N. P. friefunden".

3. maj. Knud Abraham i Rambdrup forfulgte (æskning) Mats Knudssen, „fød i Kierteminde", til at betale $42^1/_2$ daler for kost og tæring til byting i den langvarige trætte med ham om gæld og 124 daler 2 mrk. 7 sk. for den omkostning, han havde påført ham formedelst den nederfældingsdom[1]), han forhvervede over ham med vrang undervisning. I mandags var rette tægtedag, men da blev sagen med parternes bevilling opsat til idag. K. A. i rette lagde vor dom af 27. apr. 1602[2]) og den æskning, han „efter samme vor domb" havde fåt til Kierteminde byeting. M. Knudssen mødte og berettede, at K. A. ikke kunde göre bevisligt, at den nederfældingsdom

var forhvervet med vrang undervisning; han burde derfor være entlediget for K. A.s tiltale og denne „heller billigen“ stande ham til rette. Dom: „Efterdi eskning er M. Knudssen ofvergangen til Kierteminde byeting for for^{ne} kost oc tering, hvilken endnu stander ved sin fulde macht, og hand icke hafver hiemme rettid for sig, ei heller nu nogit fremlegger, hvormed hand kand rette for sig, da bør K. Abraham igien at komme til vor oc rigens forfølling, som hand dend nu sluppit haver, oc M. K. pligtich at igiengifve hannom en skiellig kost og tering efter rigens ret, uden de desforinden indbiurdes kand blifve forente“. (Kiøpnehaufn.) *Rdb. 1597—1609, 142—43.*

[1]) *Trykt ovfr. s. 334.* [2]) *Trykt ovfr. s. 415—19, hvor dog dagtegningen er 28. apr.*

23. apr. Ofve Uggerup til Ofvesholm forfulgte (æskning) ved fuldmægtig Niels Pederssen til Ingelsted til at betale to af sine håndskrifter, som han havde indløst og nu i rette lagde med de tilhørende følgebreve, nemlig fra Efvert Friedag og Giert Skyrmands arfvinger på 1809 daler, fra Efvert Skyrmand, borger i København på 90 daler 14 sk. (fr.); fremdeles til at betale hans hustrus ligeledes indløste håndskrifter (fr.) til Kort Valdzing[1]) på 600 daler og 40 daler og til de Troller i Sverrige på 71 daler rentepenge, samt endvidere 15 skp. byg, som hans hustru ved brev (fr.) havde sagt god for for Kierstine Lavridsis i Uggerup mølle, og for brev (fr.), som hun havde givet Jørgen kiellersvend på Ofvidsholm på 1 pd. rug, skp. til 24 sk., og 3 pd. byg, skp. til 18 sk., og endelig for et skadesløsbrev (fr.), som han selv havde givet O. U. for et løfte, han lovede for ham til Lisebet Friis. O. Uggerup lod desuden i rette lægge: 1. indlæg, ifølge hvilket han, da han havde „delt oc tiltalt N. P. for nogen vitterlig gield“ efter hans og hans hustrus breve, så og for løfter og derover forhvervet æskning, burde komme til sin forfølgning over N. P. 2. dom af Skonninge landsting 9. oktbr. 1602, lydende, „at

efterdi N. Pederssen er lougligen delt oc forfult først udi 4 sambfelde herridsting oc nu udi 4 landsting, som lougligen bevist er, och icke N. P. ville forskaffe Ofve Uggerup sin haand oc seigel igien for de andre løfter oc efterkomme sine haandskrifter, ligesom hand hafver giort for det løfte til Peder Brahe, som O. U. stoed i løfte for, da kand vi icke anderledis finde for rette, end vi gifver velbiurdich O. U. forfølling ofver N. P. her fraa Skonninge landsting oc ind for rigens candzeler". — N. Pederssen lod ved fuldmægtig i rette lægge indlæg, hvorefter han lå på sin sottesæng og derfor ikke kunde møde; hvis O. Uggerup vilde bedage ham nogen stund, var han overbødig at stille ham nöjagtig forlover og betale ham til tid og termin, han „forsaae sig oc til, at O. Uggerup som hans slegt, biurd oc goede naboe icke ville streve efter at begiere indførsel udi hans jordegoeds, efterdi det ligger hannom beleiglig"; hvis O. U. vilde fremlægge klart register over skade, kost, tæring og brevpenge, vilde han gærne tilfredsstille ham derfor efter godtfolks sigelse; dog kunde O. U. endnu ingen skade have lidt for det løfte til Lissebet Friis; når forfaldsdagen kom, skulde han skaffe ham sin hånd og segl igen skadesløst. Dom: Efterdi N. Pederssen erbyder sig at ville sin og sin høstruis haandskrifter betalle oc fyllistgiøre, og dend, som vil rette for sig, bør icke vidre forfølling at ofvergaae[2]), da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at hvad de gieldbrefve belanger, bør N. P. at udlegge oc fornøige O. Uggerup inden i dag sex ugger med billig kost oc tering, oc O. U. plichtig inden for^{ne} tid at tilstille N. P. en richtig register paa hvis omkostning, hand derpaa giort hafver, med hans egen haand underskrefvit, som hand vil andsvare for gud oc vere bekient for got folk"; er N. Pederssen deri forsömmelig, tager O. Uggerup igen vor og rigens forfølgning. Men da O. U. endnu ingen skade har lidt for skadesløsbrevets skyld, og N. P. erbyder sig at holde ham uden skade, så kan der derfor ikke med rette stædes ham nogen videre forfølgning derfor, men N. P. er pligtig efter sit brev at

holde ham skadesløs. (Dragsholm slot.) *Rdb. 1597—1609, 143—47.*

[1]) *Et andet sted står* Valking. [2]) *Fr. 19. mars 1282 § 3 jfr. ovfr. s. 40.*

23. maj. Axel Rosenkrandz til Glimminge bød sig i rette mod genbrev, taget af Melkior Ulfstand til Axelvold, som skulde retgöre ham efter vor og rigens råds dom af 12. apr. 1602[1]), lydende: „Hvad hofvidmanden belanger, som hafver udlaant samme pendinge, da maae hand mane forlofverne, en for alle, men belangende forlofverne, efterdi de alle hafve lofvit sammen, da bør de at lide allesammens last oc brast med hverandre oc at udlegge allesammeus hver for sin anpart boede i hofvidstoel och skade". Indstævnte mødte ikke og mæles derfor nu nederfældig. (Draxholm.) *Rdb. 1597—1608, 146—47.*

[1]) *Denne dom må være den ovfr. s. 334—37.*

25. maj. Morten Knudssen, indvåner i København, forfulgte Christoffer Bild[1]) på Aastrup til at efterkomme vor egen og rigens råds dom, udgangen sidst forleden herredag[2]), lydende, at C. B. bör betale sin anpart af sin faders gæld og fornöje Anne Hansdotter efter hendes håndskrifters lydelse, og i rette lagde C. B.s brev af 25. juni 1602, lydende, at han i overværelse af Peder Anderssen, byfoged i København, og Peder Paaske, borger i Opsloe, havde været i venlig forligelse med M. Knudssen på hans moders Anne Hansdotters vegne om 3 håndskrifter, som hans sal. fader Peder Bild til Sonnerup havde givet hendes afg. husbond Knud Pederssen, slotsskriver på Københavns slot, og som han sidste herredag var blevet tildömt at betale, og da nu M. K. havde erlanget seks ugers påmindelse over ham til Sællandsfar landsting, forpligtede han sig på gode tro, love og adels ære til at betale for hine håndskrifter på egne, sin afg. broders og sin søsters, jomfru Berte Bilds, vegne 260 daler til næste st. Mortens dag uden videre

ophold, bekostning eller rettergang. Skete dette ikke, vilde han sig „hermed forvilkorid hafve“, at A. Hansdotter straks skulde lade bryde rigens lovdagsbreve over ham. M. Knudssen berettede derhos, at C. Bild icke havde efterkommet sit brev. Så have vi beflittiget os udi, at forhandle dem imellem til minde eller venlighed, men M. K. berettede, at han ingen kontrakt turde indgå, fordi hans medarvinger ikke havde samtykt nogen forligelsemål med ham. C. Bild mødte med 3 kvitteringer, hvormed han vilde bevise, at en part af hin gæld var betalt af hans sal. fader P. Bild, og mente, at den burde afkortes på håndskriftet, og at han og M. K. burde sidde over regnskab med hverandre. Denne svarede, at C. B.s brev ikke talte om afkortning eller regnskab, men kun om at betale til tid og termin; han burde komme til sin forfølgning. Dom: „Efterdi C. Bild hafver udgifvit sit obne bref oc seigel til A. Hansdotter oc hindes arfvinger paa 260 daller til st. Mortens dag sidst forleden paa ære oc redelighed at betalle, hvilket endnu icke er efterkommit, oc derudi intet forbeholt, om nogen afkortning er giort, sagde vi derpaa saaledis af for rette, at C. B. bør efter hans udgifne bref oc seigel at betalle oc fornøige Anne Hansdotters arfvinger til i dag sex ugger, som er dend 6. julii førstkommendis til hans verneting; hvis det icke sker, da M. Knudssen igien at tage vor og rigens forfølging, som hand dend nu sluppit hafver, och C. B. derforuden pigtich at betalle hannom kost oc tering efter rigens ret, som skielligt och tilbørligt kand vere, siden denne sag er indkommen udi rigens ret; men dersom C. B. formener sig nogen tiltalle [at hafve] til M. K. enten for afkortning, regenskab eller[3]) at hafve betalt oc udgifvet til M. K. och hans medarfvinge nogit, hannom icke burde, da talle sig hannom til derfore til hans verneting, og der gaae om, hvis loug oc ret kand findis“. (Herlufsholm slot.) *Rdb. 1597—1609, 147—50.*

[1]) *Et par steder står* Bilde, *men de fleste* Bild. [2]) *En sådan dom findes ikke ovenfor blandt dommene for 1602.* [3]) *Rdb. tilf.* hannom.

21. juni. Karrine Bryske til Slumstruppe forfulgte (æskning) ved fuldmægtig Povil Nielssen, rådmand i Odense, til at efterkomme sit og hustrus bref af 1601 (fr.), hvorefter de til Michaelis 1601 skulde betale hende $141\frac{1}{2}$ daler på hendes gård Ostrup. I går var rette 6. uge stævnedag, og da blev sagen opsat til i dag. Fru K. B. lod i rette lægge dom af Fynbo landsting 25. septbr. 1602, lydende, at da P. Nielssens fuldmægtig ikke havde den æskning tilstede, som byfogden havde stædt over P. N., kunde landsdommeren ikke kende andet, end at byfogden og fru K. Bryske burde være kvit for P. N.s stævning, indtil denne vilde fremlægge samme æskning. P. Nielssen lod ved fuldmægtig berette, at han, da han „icke vor ved pendinge", havde ladet tilbyde fru K. B. gode nöjagtige købmandsvarer, som skulde strække sig höjere end den sum, hun lod æske, og at han altså i så måde gærne vilde rette for sig, hvad han beviste med sit på Salling herredsting læste tilbud; der burde derfor ikke overgaa den, som vilde rette for sig, nogen forfølgning; fru K. B.s æskning var tilmed indstævnet til Fynbo landsting, og det var endnu ikke der påkendt, om den burde blive ved magt eller ikke. Fru K. B.s fuldmægtig svarede, at P. N.s Brev lød på rede penge, og at han derfor burde rette for sig med penge. Dom: „Efterdi vi befinde samme eskning at hafve verit indstefnit til Fønboe landsting, oc dog ingen domb derpaa at vere udgangen, om dend bør ved magt at blive eller icke, sagde vi derpaa saaledis af for rette, at om nogen af parterne skader nogit paa saeme eskning, da indstefne sig dend for sin tilbørlig dommer oc der at paakiendes, om dend bør ved magt at blifve eller icke, oc det inden i dag sex ugger; dersom same eskning ikke da kand rygges oc ukraftig giøres, da frue K. Bryske igien at tage vor oc rigens forfølging, som hun dend nu sluppit hafver, oc gaais derom, hvis loug oc ret kand findes". (Kiøpnehaufn.) *Rdb. 1597—1609, 150—51.*

24. juli. Henning Valkendrup til Glorup forfulgte (fordeling) ved fuldmægtig Lavrids Ibssen i Brendrup, fordi han skulde „bruge landeprang med øxen at kiøbe oc andet emoed recessen“[1]), idet han havde købt øksen, svin, får og andet af hans bønder og igen udsolgt dem til købmænd og andre til forprang; han burde stå til rette herfor efter recessen og da han ikke havde villet være i hans minde, havde han ladet fordele ham. H. V. lod i rette lægge tingsvidne af Gudme herredsting 9. juni 1603, at flere „med opragte fingre ved høieste ed“ havde vundet, at L. I. til adskillige tider havde købt øksen, foler, svin og andet kvæg og igen solgt det til forprang. L. Ibssen mødte og berettede, at H. Valkendrup havde erhvervet dette tingsvidne efter at sagen var indkommet i rigens ret, at der ingen dom var gåt i hovedsagen, og at ingen sag efter recessen[2]) burde indkomme for os, för den var ordelt til herredsting og landsting; hint vidnesbyrd burde ikke komme ham til skade. Dom: „Efterdi vi befinde ingen domb at vere gangen til herridsting eller landsting, om det bør at regnis for landkiøb eller icke, at en bonde eller bondedreng kiøber sig til frembtarf en par øxene, fole, svin eller andet slig kveg, da bør dend sag igien at hiembkomme til herridsting oc landsting, oc der først endeligen at paadømmis, om det kand befindes landkiøb eller icke, oc midlertid med samme forfylling at opstaae oc beroe; siden at gaais derom her for os, hvis ret er“, (Kiøpnehaufn.) *Rdb. 1597—1609, 152—53.*

[1]) *Rec. 1558 § 33.* [2]) *Rec, 1558 § 8, 1576 § 1.*

2. avg. Jens Lavridssen, fordum ridefoged på Malmøehus, forfulgte (æskning) Peder Jude[1]), rådmand i Ydsted, for at han og hans hustru Elsebe skulde udlægge ham to håndskrifter, af hvilke P. Jude havde udstædt det ene til Hermand Bunckhussen, borger i Amsterdamb, på 500 tdr. byg, som P. J. havde solgt ham, medens Lavrids Graae, Elsebe, P. J.s, og sagsøgeren havde udgivet det andet til Villom Lindz i Kiøge,

H. B.s fuldmægtig, og dermed indløst det förste brev; dette blev „andvorid Elsebe til troer hende", og sagsøgeren var brevene nu „igien begierendis hele og holden", da det förste brev ikke kunde tilhøre hende eller ham, för det andet brev blev fuldgjort; hun burde derfor godvilligen udlægge brevet, som det blev hende „andvorid", og da P. J. påberåbte sig at have betalt deres brev, burde han også lægge det fra sig, at deres hånd og segl ikke skulde komme dem til skade. — P. Jude mødte og berettede, at han havde betalt købmanden og indfriet deres brev, og i rette lagde en kvittering: Conrad Bunckhussen, rådmand i Helsingør, kendes, at da Peder Lavridssen, rådmand i Ydsted, i året 1601 har solgt til hans broder H. B., borger i Amsterdamb, 500 tdr. byg og derpå oppebåret 18 piber fransvin til 19 daler piben og 2 stykker lærred, har han afregnet med P. L. og af denne fåt betaling på sin broders vegne. P. Jude formente derhos, at sagsøgeren, som med L. Graae i hans fraværelse og imod hans vilje og minde og deres bys privilegier[2]) og friheder havde indført sig i hans køb og handel og derover bragt ham på skade, kost og tæring, burde stå ham til rette derfor, og at ingen sager burde indkomme for os, för de var ordelte til sit værneting[3]). J. Lavridssen svarede, at borgemester og råd havde besværget sig ved at dömme, för P. J. fremlagde de to breve, som vedkom hovedsagen, og at han derfor havde været forårsaget at bekomme æskning over ham til Ydsted rådhus. P. Jude svarede, at J. L. og L. Graae ingen penge havde udlagt for ham i hint kornkøb, men at han selv, som kvittansen viste, havde klar gjort med købmændene på 160 daler nær, som han ikke vilde udlægge, för han fik „det bodmeribref eller goed forvaring derpaa"[4]); samme tid fik han L. Graaes og J. Lavridssens håndskrift og sønderrev straks „sin egen haandskrift"[5]). J. Lavridssen berettede herimod, at P. J. ikke med rette kunde sige, „at hand af hans egen pendinge hafver for hannom udlagt oc betallit udi samme kiøb for hans anpart (endog hand hannom ubevist indløste deris bref)

enten penge eller pengis værd; men dend tid hand komb udi handel med Bunckhussen oc hand forreigste til Holland, hafde hand med sig $3^1/_2$ lester 18 skpr. malt, han solte oc sig til beste forhandlid, dog hand siden tid efter tid hannom betalit, tilmed dend tid hand deris bref hafde indløst oc afbetallit, hafde hand langd tilforne solt hans anpart af forne 500 tdr. biug, saa hand kunde af hans egit betallit oc icke af sit". Han påstod, at han burde komme til sin forfølgning, siden P. Jude havde ladet æskning overgå sig uden at rette for sig eller udlægge brevene. Dom: „Efterdi vi befinde ingen domb at vere gangen udi sagen men allene kun en eskning sted af dend orsag, P. Jude icke ville fremlegge de tvende haandskrifter før om rørt er, och ingen sager bør at indkomme for os, før domb er gangen til herridsting eller landsting, da hafve vi forrelagt P. J. enten samme brefve at føre til sit verneting for borgemester oc raad eller ved sin æd at erholde, hvorledis de hafve lydde, om de ere forkomne, och da at gaae om samme haandskrifter och gield, saa vide loug oc ret kand findes, hvis got folk icke kand forlige dennom; midlertid skal denne vor oc rigens forfylling hville oc opstaae; hvem siden vidre paaskader, at søge sin ret til Skonninge landsting eller for os". (Kiøpnehaufn.) *Rdb. 1597—1609, 153—56.*

[1]) Kaldes ndfr. også Peder Lavridssen. [2]) Nogen hertil sigtende bestemmelse har ikke kunnet findes i Malmøs privilegier. [3]) Rec. 1558 § 8, 1576 § 1. [4]) Herom har der ikke för været tale. [5]) Meningen er uklar; man skulde vente at det var L. Graas og J. Lavridssens brev, som blev sønderrevet.

25. avg. Jomfru Ingeborg Bilde til Bistrup forfulgte (fordelsbrev) ved L. Jenssen som fuldmægtig Joen Knudssen i Vifvild til at udlægge $54^1/_2$ daler 1 mrk., som han var skyldig for korn, som han havde annammet på Bistrup, og som han ikke havde stillet hende tilfreds for, skönt han på Saugbroe herredsting den 9. decbr. 1602 havde forpligtet sig dertil.

J. Knudssen mødte med indlæg, hvorefter hine penge, som han skulde være fru I. B.s afg. foged skyldig, var ham påskrevet efter nogle løse og uforseglede sedler og registre; han vilde kun vedkende sig et brev på 10 daler, som han havde forseglet; Mogens Juls frue havde forhandlet dem imellem, om at han til sct. Valburgi dag 1603 skulde betale, hvad bevislig gæld han kunde være hende skyldig, og han havde også indstillet sig til den tid, men der var ingen af jomfru I. B.s tjænere tilstæde på Bistrup, som kunde give ham nogen beskeden. Tilmed formente han, „at dersom saeme gield hafde verit louglig, hafde herridsfougden med nam burt at besøgt ham udi hans bo efter recessen“[1]), han vilde endnu fyldestgöre hvad han kunde kendes at være hende skyldig. L. Jenssen henholdt sig til, at J. K. ikke havde fuldgjort sin forpligt, men ladet sig dele og forfølgning overgå. Dom: „Efterdi J. Knudssen en del samme gield benegter oc en part vedgaar oc formener sig af dommere oc dannemend icke at kunde tildømmis at betalle saeme korn efter slig en optegnelse, uden der fantis hans egen haandskrift eller andre vindisbiurd, da hafve vi forrelagt hannom tid oc respit inden sex ugger at indstefne dend sag for sin tilbørlig dommere, om hand desforinden samme fordelsvinde kand rygge oc ukraftig giøre, oc jomfru I. Bilde midlertid at stande udi denne vor oc rigens forfylling ofver hannom, som hun dend nu sluppit hafver“. (Kiøbenhaufn.) *Rdb. 1597—1609, 156—57.*

[1]) *Rec. 1558 § 54.*

17. novbr.. Jomfru Ingeborg Bilde til Bistrup forfulgte (fordeling) ved Christoffer Løser som fuldmægtig Anders Jenssen i Liønge til at udlægge 22 daler stedsmål og 20 daler for rugsæden af den gård i Vifvild, han ibode, samt en landgilderestance til Bistrup. I går var sjætte uge stævnedag, men da opsattes sagen med parternes bevilling til i dag. A. Jenssen mødte med indlæg, hvorefter han var delt med urette, „udi det hand for vidre at vere delt i det vinde

for hofvidsagen end for fallid, oc mente fordi de tvende delsvinder icke skulle følgis at efter de gienparter hand hafde"; han havde derfor fåt de tvende delsvidner magteløs dömte til Viborg landsting, hvor jomfru I. B. icke mødte, og burde nu være kvit for jomfru I. B.s tiltale, og hun burde stå ham til rette. C. Løser svarede, at A. J. var lovlig delt og havde ikke rettet for sig; hans husbond burde derfor komme videre til vor og rigens forfølgning. Dom: Vi have forelagt jomfru I. B. tid og respit til inden 6 uger at indstævne samme dele og forhvervede dom, som er sket for hendes udeblivelse, for sine tilbörlige dommere, om hun kan rygge og ukraftig göre den, og midlertid at hvile og opstå med vor og rigens forfølgning. (Kiøpnehaufn.) *Rdb. 1597—1609, 158—59.*

14. decbr. *(Nærv. Gunde Lange til Aggersvold.)* Kort Anderssen, byfoged i Olborg, forfulgte på Villum Jacobssens vegne af Amsterdam Jens Hanssen, borger i Veille, til efter sit håndskrift at udlægge 2413 gylden $8^1/_2$ styver. J. H. mødte og formente, at han altid havde været overbødig at rette for sig. Da have vi forhandlet dem imellem om samme sag således, at J. H. skal overgive K. A. i betaling en håndskrift, han har af Christen Søfrenssen Heegaard, boende i K. A.s hus i Olborg, hvorefter det skal opstå med rigens forfølgning til næste pinsedag, for at J. H. imidlertid kan handle med V. J. og stille ham tilfreds for, hvad han vidre bliver skyldig; sker dette ikke, skal K. A. tage vor og rigens forfølgning for den øvrige summa. (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 159—60.*

Kongens og rigens råds domme 1604.

Disse efterskrefne domme ere udgangne i dend herredag, som holtis i Kiøpnehaufn dend 14. maii anno 1604 udi kgl. maits. egen nerverelse ofververendis disse efterskrefne Danmarkis rigis raad[1]*: (Hdb. 18, 1).*

[1]) *Listen er som ved 1603 ovfr. s. 424, kun fattes Henrik Ramel og Jørgen Friis, medens* Hendrik Løcke til Ofvergaard *er skudt ind foran Oluf Rosensparre.*

14. maj. Appellone Ibsdaatter, indvånerske i København, tiltalte (indlæg) borgemester og råd sstds., fordi de den 11. mars 1601 havde stadfæstet byfogdens dom, afsagt mellem hende og Marrine Povilsdaatter. Dommen (fr.) lød: „Eftersom A. Ibsdotter hafver fremlagt en seddel, hvormed hun formener sig [at] ville bevisse, at de vindisbiurd, Jørgen Anderssens høstrue til tinge hafver ladet forhøre, anderledis skulle have vundit, end som de udi fogdens domb findes indførd, som hun sagde sig med forne vidnesbiurd saa oc tvende dannemend Giert oc Nickel skreddere at ville bevisse, hvilke nu samptligen i rette møtte oc høilig benegtid, at de intet vidste af forne seddel, men at bemelte Appellone det self foruden deris vidskaf epter hindes egit velbehag hafde ladet skrifve, oc de icke anderledis, end udi forne domb findes indført, vundit hafde, undertaget et ord, som før er melt, sammeledis som Appellone paaskiuder, at hun icke motte faae et hindes sedel oc fogdens bevis af Kiøge anlangendis tvende hindes vindisbiurd udi dommen indførde, da efterdi det dend 31. martii udi nest forleden aar vor deris rette tegtedag at lide domb udi sagen, som da icke lenger kunde opholdes[1]), oc forne seddel oc bevis ere daterit den neste dag efter dommen vor afsagt, saa Appellone end ocsaa nogen dage derepfter indloed sig udi forligelse med bemelte J. A. oc hans høstrue oc da lofvede og tilsagde,

samme sag icke mere skulle repeteris, som med deris contract bevist er, kunde vi efter slig forberørt leiglighed icke kiende, at Peder Anderssen hende nogen uret giort hafver, men samme hans domb at blifve ved sin fulde magt". A. Ibsdaatter havde hidstævnet byfogden, om han havde noget at sige, og påstod, at vidnesbyrdene vare blevne anderledes indførte i tingsvidnet og byfogdens dom, end vidnerne vare bestændig, og desuden at indstævnte efter vrang undervisning havde indført i sin dom en kontrakt, som ikke var beseglet. Indstævnte mødte med indlæg, hvorefter A. Ibsdaatter havde udråbt og skældet Jørgen Anderssens hustru med et uærligt navn, hvad hun ikke havde benægtet til tinge, men kun sagt, at hun havde hørt det af andre; da hun til bestemte dag ikke havde kunnet føre nöjagtig vidnesbyrd „paa slig hindes skielsord", havde byfogden dömt hende efter det 115 kap. i bysens privilegier[2]). Siden havde hun med sin husbond afbedet sagen hos J. Anderssen, så han efter den kontrakt, som gik derom, efterlod hende sagen med den „beskeden", at hun ikke efter den dag skulde tale utilbörlig ord på hans hustru, hvis ikke sagen skulde stå åben igen; ikke desto mindre havde Henrik skoemagger og hans hustru[3]) indstævnet byfogdens dom for borgemester og råd, som så havde funden den ved ord og magt, da de ikke vilde lade sagen være urepeteret; deres dom burde blive ved magt og A. Ibsdaatter betale dem kost og tæring[4]). Dom: Borgemester og råds og byfogdens domme bör blive ved magt og [Appellone Ibsdotter] straffes efter deres lydelse; hun bör gengive dem kost og tæring[4]). *Hdb. 18, 2—4.*

[1]) Rec. 1576 § 5. [2]) Der må være sigtet til Københavns byret 1443, 6,28 eller 29. [3]) Abellone Ibsdatter. [4]) Rec. 1558 § 8.

14. maj. Mickel Nielssen, indbygger i København, tiltalte (indlæg) Lauge Urne til Belteberg, landsdommer i Skåne for en dom, afsagt 10. mars 1604 mellem ham og Hans

skrifver, borgemester i Ydsted, og lydende: „Efterdi der er giort en rigtich och klar afkald emellom Hans Søfrenssen, borgemester, oc M. Nielssen, hvilket hand self hafver bekreftit med hans haand oc seigel oc byes segel der neden under oc deris trette er kommen meste del af den artickel, som er indført i afkaldet efter gammel vis, at ald tilstaaendis gield, som boit tilkrefvis saa vel som det, boit skal tilstaae, skulle komme Hans skrifver til beste, da bør den artickel icke at forstaais om nogen gield, som Mickels moder eller Mickel kunde vere bortskyldich[1]), mens andre, som deris skifte icke vedkommer, og derfor bør samme artickel icke at komme M. eller hans moder til nogen hinder eller skade, mens same afkald, som de self giort oc bekreftit hafver, bør at blifve ved sin fulde magt.“ M. N. beklagede, at hans moder, Anne Lavridsdaatter, borgerske i København, „var forsnellid“ af Hans skrifver; han havde siden som hendes værge indgåt en anden kontrakt med ham, som han heller ikke havde holdt, og derfor havde han indstævnet ham for landsdommeren, som ikke havde taget hensyn til hans forsæt eller vidnesbyrd, men straks dömt afkaldet ved magt; sagen burde „igien henstilles til borgemester oc raad udi Ydsted oc dennom befallis endeligen at dømme dennom emellom“. L. Urne og Hans skrifver. som var hidstævnet, mødte og berettede, at M. Nielssens moder efter sin søsters død havde gjort et skifte med Hans skrifver, som M. N. som værge ikke havde villet holde; de havde da på det ny indgåt en handel, M. N. var blevet stillet tilfreds og havde givet afkald den 22. febr. 1603, og da det var indgåt for borgemester, råd og byfoged, havde L. U. ikke kunnet dömme det magteløs. Afkaldet, dagtegnet Ydsted rådhus 22. febr. 1603 (fr.) lød, at M. Nielssen på sin moders vegne havde indgåt en kontrakt med borgemester Hans Søfrenssen om den arv, som kunde tilfalde hende efter sin søster Marine Lavridsdaatter, H. S.s afg. hustru, således, at hun skulde have en gård på Østergade mellem Niels Tommessens og Lavrids Kossebierrigs gård, som Stinkel skoemagger fordum ejede, og en gård mod

stranden norden til Morten Goedes strandbod, som hun skulde have ligesom H. S. havde fåt den af s. borgemester Tillof Jenssen; desuden 200 enkende daler i rede penge, 40 tdr. byg, $^{1}/_{2}$ skippd. hør, 1 opredt seng, 1 sølvstob, 1 sølvske, 1 kåbe, 1 samarie, 3 skjorter og en kiste, som disse klæder lå i, 1 bryggeredskab, „kielle oc kar“, som står i den gård næst op til H. S.s egen gård, hvilken gård hun nu selv bebor og skal römme H. S. til påske, medens hun efter den forrige kontrakt skulde bebo den sin livstid; H. S. har i det sted udlagt hende en gård på Østergade næst vesten op til her Knud i Ingelstrup hans gård, hvilken gård H. S. fik af her Henrik i Espøe, og „ofver alt“ har H. S. foræret M. N. 10 enkende daler, 20 tdr. byg, en brun foret og bremmet sigens kjortel, hvorhos han skal betale al boens gæld mod at beholde den tilståendes gæld; herpå gav M. N. på sin moders vegne H. S. afkald. Dom: Da M. Nielssen som sin moders lovværge har fråtrinet den handel, som hans moder förste gang gjorde med Hans Søfrenssen om arv efter hendes afg. søster og siden på ny indgåt kontrakt med ham og derefter gjort ham en tryg afkald, og L. Urne efter slig lejlighed har dömt afkaldet ved magt, så bör denne dom ved sin fulde magt at blive. *Hdb. 18, 4—8.*

[1]) *Hdb. tilf.* mens andre.

14. maj. Fredrik Munk til Krogsgaard tiltalte Christoffer Pax til Torup, embedsmand på vort slot Holbek, Lauge Urne til Beltebierrig, landsdommer i Skåne, fru Anne Kaas til Aggersborg, Predbiørn Bilds enke, og jomfru Vibeke Bild med deres lovværge, fru Anne Friis til Harritskier, Giert Rosenkrandzis enke, jomfru Else Friis til Hoelgaard, jomfru Karrine Friis til Harridskier, jomfru Lisebet Friis til Aggersbek og jomfru Margrette Friis til Rubellegaard med deres lovværge til med skade, kost og tæring at betale ham nogle penge, som han havde udlagt for dem. Afg.

Albret Friis til Harridskier, Christoffer Pax, Lauge Urne og Predbiørn Bild havde nemlig været forlover til os for Niels Pederssen til Ingelsted for 2000 daler[1]), som Giert Rantzov til Bredenberg, råd, statholder i vort fyrstendom Slesvig-Holsten og embedsmand på Haderslevhus, på vore vegne havde opskrevet dem at skulle betale til sidste omslag til Kil; det skete ikke, og G. Rantzov havde derfor tilskrevet F. Munkis hustru og hendes søskende, afg. A. Friises arvinger, at de sidste 5. febr. skulde udlægge hin hovedsum med dobbelt rente og skadegæld, på det de kunde være videre skade foruden. F. Munk mødte derefter på Haderslevhus, men ingen af de andre indfandt sig, skönt han havde advaret dem derom; han indløste da hovedbrevet med dobbelt rente efter omslags ret og med stor omkostning, ialt 2240 daler, som G. Rantzovs kvittans (fr.) viste. L. Urne mødte og tilbød at betale sin part; Niels Bild til Rafnholt mødte på fru Anne Kaasis vegne med hendes indlæg, hvorefter hun den 19. febr. havde bud hos F. Munk „oc ville formindet oc tilfridsstillet hannom med nøigactig forvaring“, men han havde ikke villet lade sig nöje dermed; hun havde derfor den 2. mars haft bud hos ham på hans gård Krogsgaard og i hans egen nærværelse ladet byde ham rede penge med skade til den dag, hvad han heller ikke havde villet modtage; hun mente derfor, at hun ikke burde betale F. Munk skade videre end til den dag, hun gjorde ham sit tilbud, og at han burde stå hende til rette for kost og tæring. Dom: C. Pax, L. Urne og de Friiser bör hver for sin anpart fornöje F. Munk for hovedstol og rente med bevislig skade og interesse; fru A. Kaas bör betale sin og sin datters anpart, men forskånes for skadegæld ra den dag af, hun tilbød at betale sin anpart. *Hdb. 18, 8—10.*

[1]) *Se Hdb. 18, 115—18.*

15. maj. *(Fr. P. Gyllenstiern, A. Brahe.)* Predbiørn Gyllenstiern til Vosborg, Axel Brahe til Elvid, vore råd, på egne og fru Anne Rønnov, Erik Hardenbergs enkes,

vegne, Eiller Qvidzov til Lyckesholm, landsdommer i Fyn, og Markvart Bilde til Hvidkield tiltalte borgemester og råd i Svenborg, fordi de med to breve af Christian I og Fredrik I vilde udvide byens byfred til at omfatte st. Jørgens hospital, skönt dette 2 eller 3 år efter Fredrik I.s stadfæstelsebrev af denne var blevet tilskiftet Jokim Rønnov for den ret, han havde til hellig trefoldigheds alter i Rendersborg, og det skönt de udaf Svinborg efter den dag „aldrig hafve tilholdet dennom nogen byefred at følge paa hospitallens eigendomb, icke heller skal de formene, det dennom udi nogen maade at skal have fuld megit mindre nogensteds skal bevise, at de os eller byen skal have giort nogen regenskab for saarboed eller byesfred, som skal vere falden paa hospitallens grund og eigendomb, men hvis der kand vere falden, det hertil skal hafve fult hospitallit“; de kunde derfor med ingen rettighed hedenty samme kongebreve på st. Jørgens hospitals lovlige „adkomme, frieheder och eigendomme“. Sagsøgerne havde hidstævnet Jacob Rosenkrandz, embedsmand på Nyeborrig, Rasmus Lavridssen, byfoged i Svenborrig, samt byens kæmner, om de havde noget deri at sige. — Borgemester og råd i Svenborrig tiltalte fra sin side sine nysnævnte sagsøgere samt Johan Rud til Møgelkier til, siden disse havde indstævnet dem for os og rigens råd, da samtidig at i rette lægge: 1. den gamle lovhævd, som „senisten“ blev lagt i rette på åstederne for ridemænd, og som ved navn „særlige“ udviser de jorddele, som ligge til hospitalet. 2. de breve, som de måtte have på særlig navngivet jord inden byens privilegiers navngivne skel. 3. brevene på de to agre i Davidslycke i Sunds herred, som de mente at have ret til. 4. brevene på de 18 skpr. byg, som skulde følge hospitalet siden Davidslycke er kommet fra Svenborrig. — Borgemester og råd i rette lagde: 1. Christian I's brev, lydende: „Vi Christian[1]) med guds naade Danmarkis, Norges, Vendes oc Godis konning, grefve udi Oldenborch og Delmenhorst giøre vitterligt alle mend, at vi af sønderlig gunst

oc naade have tagit oc undfangit vor elskelige borgemestere, raadmend, borgere oc menighed i vor kiøpsted Svenborg udi vor kongelige fred, vern oc hegen, och have vi naadelige unt dennom toldfrie at vere udi vort rige Danmark med alle andre saadanne privilegia, frihed oc naader, som vore borgere hafve udi Odense, undtagen vore fiskeleie om høsten. Item have vi unt dennom at have deris byefred paa Høgebøgeled oc saa indtil st. Jørgens gaard oc udi stranden, ti forbiude vi alle, ehvo de heldst ere, oc serdelis vore fogeder oc embidsmend, vor borgemester, borgere oc menighed herudi at hindre eller hindre lade, møde, kvellie eller uforrette i nogen maade under vor kongelige hefn oc vrede. Datum castro nostro Nyborrig feria 7. proxima ante dominicam lætare, nostro sub secreto anno domini mcd quinquagesimo primo". 2. Fredrik I's stadfæstelse på alle privilegier, givet Svenborg af fremfarne konger, dagtegnet Odense guds legems aften 1526. 3. Vor egen stadfæstelse, dagtegnet København 19. apr. 1598. — Herimod fremlagde E. Qvitzov: 1. Fredrik I's mageskiftebrev af Gottorp 1528, hvorved han tilskiftede biskop Jacob Rønnov st. Jørgens hospital udenfor Svinborrig med tilliggelse således, som kongerne i Danmark friest have haft det. 2. indlæg, hvorefter kong Christians brev af 1451 ikke burde komme sagsøgerne til forhindring på hospitalets ejendom, da hospitalet „med ald sin rettighed, saa vel 40 mrks. sager som andre ringere ere, hafver fuld voris sallige forældre oc nu os udi roelig haand och hefd nu mere end 75 aar, og ingen forhindring os derpaa er giort førrind nu ungeferlig paa tredie aar vi ere kommen udi trætte sammen", og det efter breve af kong Valdemar af 1327, af konning Erik af 1390[2]), af dronning Margrette af 1380 og af kong Christoffer af 1442, hvorved hospitalet forlæntes med ægt, arbejd, landgilde og 40 mrks. og ringere sager af sine tjænere, hvilke breve vare stadfæstede af Christian I 1462; i biskop Carls fundats hed det, at de, som forbrød livet mod klostret, skulde stande sin ret ved Sunds herredsting og deres gods være falden til klostret;

hvis Svinborgis indbyggere havde haft byfred i klostret eller på de åsteder, som tilhører st. Jørgens gård, skulde sådanne misdædere rettes til Svinborge og ikke til Sunds herredsting, og deres boslod være falden til byen og ikke til klostret; denne fundats var stadfæstet af kongerne Fredrik I, Christian og Hans, og efter at klostret kom til J. Rønnov, har byen ikke tilholdt sig nogen ret på dets ejendom, så lidt som J. R.s arvinger har gjort kongen eller byen noget regnskab for bøder. 3. kong Valdemars brev af „Svinborg dend neste dag epter Olai regis anno 1327“, lydende, at kongen har „gifvet alle udi spedalskhussit ved Svinborg med deris tienere kvit oc frie for ald tynge oc gifvet dennom alle 40 mrks. sager af deris bønder oc tienere oc ald kongelige herlighed oc rettighed undtagen hafne, oc hvis som af skibbrud kand tilkomme“. 4. kong Christoffers brev af „Odense neste dagen efter scti. Martini episcopi dag 1442“, lydende, at kongen har „tilgifvet oc efterlat alle udi spedalskhussit hoes Svinborg kvit oc frie alt deris landgoeds af ald besvering oc tynge, undertagit hafne oc hvis som af skibbrud kand falde oc tilkomme; item gifvet dennom alle 40 mrks. sager eller andre kongesager, som ringere ere, af deris bønder oc tienere“. 5. kong Christierns brev af „Odense feria sexta proxima ante dominicam passionis anno domini 1451“, lydende, at kongen har „stadfestet alle brødre oc søstre, som ere i st. Jørgens hospital hoes Svinborg“ alle de privilegier, de have haft af fremfarne konger i Danmark. 6. biskop Carls fundats på hospitalet af 1486[3]), lydende bl. a.: „Forbryder oc nogen lifvet, da skal han rettis[4]) til Sunds herridsting oc hans goeds eller brøde, som efter lougen er forbrudet, skal blifve til alle sødskinde behouf i for[ne] closter“, hvilken fundats kongerne Hans, Christiern og kong Fredrik have stadfæstet „med deris hoeshengendis obne brefve“. 7. kong Hans's stadfæstelse på klostrets privilegier af „Nyeborrig proxima qvinta feria post festum beati Matthiæ apostoli 1506“. 8. kong Christierns brev af „Nyeborrig die commemorationis animarum 1462“, lydende, at han havde pantsat

her Clavs Rønnov, ridder og marsk i Danmark, „kronens hærridegaarde oc len med alle deris kongelige rente oc rettighed oc med ald friehed efter de brefvis liudelse, hand der paa bekommit hafver, oc gifvet hannom oc hans arfvinger, at alle de brefve, som er udgifven paa 40 mrks. sager eller der efter udgifvet vorder, icke at skulle komme C. Rønnov eller hans arfvinger til nogen forhindring i nogen maade". — Herimod i rette lagde borgemester og råd: 1. et pergamentsskøde af scti. Lucii dag 1425, hvorved her Erik Jenssen, præst til vor frue kirke i Svenborg, solgte til borgemester og råd i Svenborrig en kalents- og alterjord, liggende hos Høiebøge. 2. et pergamentsskøde af Sunds herredsting 1462 scti. Botels aften, lydende, „at Tydke røfvere, byefogid i Svenborg, paa her C. Rønnovs vegne afhende oc skøtte Niels Hay, borgemester i Svenborg, 2 agerjorde, som liggende ere udi dend lycke hoes Svenborg østen op til Høiebøge, som kallis Davidsløcke, eblant st. Jørgens jord paa ald Svenborg byes vegne". 3. et pergamentsbrev af 1462 løverdag efter scti. Mickels dag, hvorved Tyge Jepssen, redesvend i st. Jørgens gård, ved Svenborg liggende, kendes at være skyldig til borgemester, rådmænd og almue i Svenborrig 10 mrk. lb., hvorfor han pantsætter dem en lykke i Sunds herred østen Høiebøge, som kaldes Davidsløcke, med vilkår, at de „ei mere deraf skal oppebere hver aar end 18 skpr. biug emeden for^ne^ lycke i pant staar, och naar samme lycke skal igienløsis, da skal løssen kiendis et aar tilforne med toe myndige mend for en siddende ret udi Svinborg raadhus". 4. indlæg, hvori de gjorde gældende, at sagsøgernes mageskiftebrev ikke kunde forkrænke dem deres frihed og byfred, som fremfarne konger havde givet dem, „efterdi deris formend tilforne anno 1425 hafde kiøft oc maglaugt sig dend jord til østen Hø[i]ebøge, oc derefter ved 26 aar vor deris byefrids friehed dennom gifvet af konning Christian oc saeme jord siden hafde fuld Svenborg bye". indtil nu lodsejerne til st. Jørgens gård havde ført trætte derpå. Disse havde „indgrøftit deris oldfellid" og burde derfor

„fremlegge, hvormed hospitallid dertil kunde vere berettiget“, ti ingen „kunde faae lovlig hefd paa nogen grund uden louglig adkomb“, og ingen hævd „kand falde paa det, som er pant eller forlening[5]), oc efterdi deris byes jord vor dem forlænt, kunde lodseigerne icke tilholde sig nogen hefd der paa; formente och, at de burde at bevise med gamble jordebøgger, som ere skrefne førrind hospitallit blef bortskift, at de hafver gifvet de 18 skpr. korn landgilde af nogen deris byes jorder, som ved naufn nefnis oc findes inden deris friehed, men mener at det gifvis af Davidslycke, som ligger i Sunds herrit uden deris friehed, oc endog at konning Frederik hafde tilskift bisp Jacob Rønnov closterit, saa naufngafs dog ingen serdelis jord udi saeme mageskifte, som laae inden deris privilegier, icke heller hafde hans naade saadan deris previlegier igienkallit; formente fordi den maglaugsbref icke kunde forhindre dend evig stadfestelse, dennom naadigst gifvet vor, formente fordi och at efterdi (!) de icke hafde nogen adkomb paa nogen serdelis naufngifven jord inden deris byes friehed, synderlig efterdi der vor lest for goede mend en laughefd paa hospitals jorder, hvilken de begierde motte frembleggis, at der af kunde forfaris, hvorvit hver vor berettiget“. — Sagsøgerne i rette lagde da samme lovhævd af Sunds herredsting 1506 på nogle jorde, som tilhøre st. Jørgens gård, og svarede, at i denne lovhævd er ikke indvordet al hospitalets jord, men kun den, som lå i anden mands mark; de burde derfor ikke miste en jord, som havde fulgt hospitalet af arilds tid, og Svenborg mænds privilegier ikke komme dem til hinder på deres 75 årige hævd på hospitalet og dets tilliggelse. Dom: „Efterdi konning Frederik hafver tilskift afg. J. Rønnov forne hospital, liggendis ved Svenborrig med ald sin eigendomb och herlighed saa friet som hans kierlighed oc frembfarne konger friest hafde haft det, oc det altid siden udi 75 aar hafver fult hannom oc hans arfvinger med ald herlighed, høihed och rettighed ulast oc ukiert i roelig hefd oc icke Svinborg bye, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at det bør dennom oc deris

arfvinger som rette patroner til forne hospital her efter angerløs at følge, oc de privilegier oc frieheder, vi oc frembfarne konninger voris borgemester, raad oc menighed udi Svenborrig naadigst gifvet hafver, icke kand dennom der emoed hindre, men hvad belangendis er de 2 agre i Davids løcke saa och om de 18 skpr. biug, som omtvistes, hvad heller de gifves af Davids løcke eller Brandeløckebierrig, der gaais om til deris hiembting, hvis ret er". *Hdb. 18, 11—20.*

[1]) *Hdb. tilføjer herefter* den første, *en skrivefejl, som vel er fremkommen ved at der lige i forvejen er tale om* konning Christian dend førstis bref. [2]) *Sål. Hdb., Erik af Pommern blev dog først 1396 hyldet i Danmark.* [3]) *Fundatsen er trykt i Saml. til Fyns hist. og topog. 1, 37—41.* [4]) *Dette er i indlæget gengivet ved* „de skulle stande deres ret". [5]) *Rec. 1558 § 50.*

15. maj. Knud Rud Jørgenssen til Vedbye, embedsmand på Jungshoved, tiltalte ved fuldmægtig Knud Rud Erikssen til Sandolt, embedsmand på vor gård i Odense, til efter to dem imellem gangne kontrakter at udlevere nogle kontrakter anlangende det værgemål, som sagsøgtes fader Erik Rud havde haft for sagsøgerens og hans søskende, og stå til rette for skade, kost og tæring. Han lod i rette lægge: 1. en kontrakt af Vedbye Philippi Jacobi dag 1600, som afg. Christoffer Valkendrup, hovmester, Arrild Hvitfeld til Odisbierre, rigens kansler, og Henrik Løcke til Ofvergaard, vore råd, havde gjort dem imellem, og som lød, at da K. Rud J. af os og rigens råd var tilfundet at indføre i dag med sin ed på Vedbye og göre det så godt med breve, registre, bo og boskab, som det var den tid, han annammede det, og levere det til K. Rud E., og han i bægge lovhøringernes nærværelse, som vi dertil have forordnet[1]), havde tilstæde sine lovsmænd og flere end ham dertil behov gjordes, havde de samtligen med hine gode mænd med bægge parters bevilling lagt sig udi at fordrage dem således, at K. Rud E. skal give K. Rud J. 6500 daler for den tiltale, han kunde have til ham for det værgemål, sal. Erik Rud havde for ham og

hans søskende, og af samme penge skal K. Rud E. på egne og medarvingers vegne betale fru Helvig Hardenbergs arvinger 4000 daler og fly K. Rud J. sit hovedbrev igen, og de andre 2500 daler skal han give denne sit brev på at betale til næste jul; ligeledes skal han inden s. Mickels dag overantvorde ham alle gældsbreve, som Jørgen Rud eller K. Rud J. har udgivet til sal. Erik Rud, og hermed skal al tiltale dem imellem være død og magteløs. 2. brev af Odense 17. febr. 1601, hvorefter alle breve, udgivne mellem parterne selv eller deres forældre Jørgen og Erik Rud i henhold til denne kontrakt skulde være død og magteløs. 3. en fortegnelse på breve, som restede ham af hans farbrodersøn K. Rud E. nemlig: a. hans eget brev af 18. decbr. 1572 på 2325 daler; b. J. Ruds brev af 1564 til Hans Mule på 1000 daler; c. sammes brev af 1551 til Clavs Seeste på 300 mrk. lb.; d. sammes brev til Karine, Mogens Godschis; e. sammes brev til E. Rud af 1555 på adskillig vitallie; f. Erik Rosenkrandz kvittans til E. Rud på J. Ruds vegne af 1573 på 50 daler rentepenge; g. en kontrakt, som Erik Hardenberg, Brede Randzov m. fl. gjorde „dem emellom“ i København på 200 daler; h. 2 Hans Mules bekendelser af 1572 og 1589; i. alle K. Rud J.s mage- og sendingsbreve, givne til hans farbroder; j. et brev af 29. oktbr. 1571 til fru Karrine Blomme på 350 daler; k. Christoffer skrifvers brev af kyndelmisse dag på 50 daler; l. alle breve, som K. Rud E. og hans søskende kunde have på K. Rud J., „som icke er indført i hans egen eskning“. — K. Rud E. mødte med: 1. indlæg, hvorefter han havde efterkommet den med K. R. J. indgåede kontrakt og særlig betalt de 4000 daler til fru H. Hardenbergs arvinger, således som Jacob Rosenkrandzis kvittans (fr.) viste. 2. Envold Krusis og Sigvart Beck, vor rentemesters, bevis på K. R. J.s brev på 1000 daler, skyldig til Erik Rud, hvilket brev de på K. R.s E.s vegne havde overantvordet K. R. J. 3. Clavs Diñris og Jørgen Brockenhusis, vore sekretærers, bevis på nogle breve, som K. R. E.s fuldmægtig Povil Nielssen, råd-

mand i Odense i deres nærværelse tilbød K. R. J. på Københavns slot den 30. septbr. 1600, og som han besværgede sig ved at annamme, da (som han mente) ikke alle breve vare tilstæde, nemlig: a. et magtbrev af Vedbye mandag efter Michaelis 1572 til Erik Rud til Fuglsang at indløse, hvad Jørgen Rud havde pantsat fru Anne Rosenkrandz og andre; b. et magtbrev af Vedbye 8. oktbr. 1573, givet E. Rud og Eiller Krauffse til Egholm, til i „hans[2]) og hans søskindes fraaverelse“ at göre og lade, som om de selv var tilstæde; c. J. Ruds brev til E. Rud på 102 daler og nogle læster korn, dagtegnet Korsøer midfaste søndag 1555; d. E. Krusis og S. Beckis bekendelse på et hovedbrev på 1000 daler, som de have leveret K. R. J., og som han bekender at have annammet; e. Henrik Friis til Hesselagger og Christoffer Lunges besked af 6. novbr. 1599 på et tilbud, som de tilforn havde gjort K. R. J. på dette gældsbrev. Dom: „Efterdi K. Rud J. i dend siste contract, hannom oc K. Rud E. emellem ganget er, self bekiender K. Rud E. paa sin egen oc sine sydskinds vegne at have fuldgiort dend contract, dennom emellom gangit vor, om det vergemaal, hans fader E. R. for hannom oc hans sødskind haft hafde, saa hand nøies i alle maade, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at K. Rud E. bør for dend hans tiltalle kvit at vere“. *Hdb. 18, 20—25.*

[1]) *Dom af 19. oktbr. 1599 ovfr. s. 293.* [2]) *Knud Rud Jørgensens?*

15. maj. *(Fr. P. Munk.)* Staffen Nielssen, borger i Tiested, tiltalte (indlæg) Peder Munk til Estvadgaard, råd, marsk og embedsmand på Vestervig kloster, til at efterkomme sit brev af Viborg 22. jan. 1603 på 324½ daler (fr.) og betale skade, kost og tæring. P. Munk mødte og svarede, at den tid han havde afhandlet fru Anne, Lodvig Munkes, Hersomgaard og gods, som siden blev ham fradömt, da bad S. N. ham, at han vilde tage ham ind til sig for en sum penge, hun var ham skyldig; han vilde igen tage korn, smör og andre køb-

mandsvarer i betaling af ham; han bevilgede ham det, og skönt godset blev ham fradömt, vilde han dog efterkomme sin håndskrift; han havde tilforn tilbudt S. N. sin betaling og endnu her i byen tilbudt den med korn, smör m. m., men han vilde ikke modtage den. Herimod i rette lagde S. N. et nyt indlæg, hvorefter fru A. Løcke, L. M.s, skyldte ham 338 daler 2 mrk. med 20 daler årlig rente, for hvilken sum han havde forfulgt hende „til herredsting oc landsting med rigens eskning og domb“ og ladet bryde rigens breve over hende, men så havde P. M. indbekommet hendes gods, så han måtte lade sin forfølgning bero udi stilstand; den 21. jan. 1603 havde P. M. i Viborg handlet med ham om sagen; han opdrog ham den med et brev og lod falde 50 daler i sin sum tilligemed al kost og tæring, som P. M. skulde have, og denne gav ham da sit oven nævnte brev; „der jeg fattige mand nu formente at fordere min betalling efter bref oc seigel oc foer til P. Munk paa Vestervig, da giorde den goede herre sig vred, sagde sig intet at hafve faait der forre af frue Anne Løcke, soer oc bandet, sagde, at jeg skulle tage mine brefve igien oc faae hannom sin haandskrift igien, hvilket jeg formente vor icke ret, oc jeg benegtid det oc sagde, jeg kunde det icke giøre, ti jeg sad udi gield til nogen faderløse børn for samme pendinge, hans bref om formelte, jeg motte hafve dennom; da nødde han mig mine brefve paa oc tvang mig inden porten, at jeg motte tage dennom, men hans udgifven bref kunde hand icke faae“. Hertil svarede P. Munk, at S. Nielssen godvillig havde taget sine breve til sig. Dom: „P. Munk bør at holde oc efterkomme sit bref oc seigel oc fornøige oc betalle Staffen for^{ne} 324$^1/_2$ daller med hvis skade, kost oc tering, hand derpaa lit oc fangit hafver, efter hans udgifven brefs liudelse“. *Hdb. 18, 25—28.*

15. maj. Hans Munk til Vesselberg, Fredrik Munk til Krogsgaard og Henning Bilde til Vreløfgaard tiltalte (indlæg) Gabriel Kaas til Biersholm, fordi han for nogen

tid siden havde skrevet dem til og, uden at fastsætte dem nogen dag, begæret, at de vilde komme og holde skifte med ham efter deres søster og hans hustru fru Marrine Munk, uden at de dog, da de vare dragne over til Skåne til Ydsted, havde kunnet komme ham til orde, skönt de den 12. apr. 1604 havde sendt Axel Rosenkrandz til Glemminge og Anders Sinklar, befalingsmand på Gladsaxe, til hans gård Bersholm med deres skriftlige begæring; dernæst fordi han ikke straks efter deres søsters død havde tilskikket dem begravelsesbrev, så de der kunde have mødt tilstæde og forfaret om gæld og løsøre, ikke heller forskikket dem nogen klar fortegnelse med gode mænds vidnesbyrd om løsøre, indgæld og udgæld, som da kunde været funden; endelig fordi han havde solgt og pantsat deres søsters jordegods; han burde straks udlægge dem lige så godt gods igen, forlods udlægge dem den morgengave, han havde bebrevet hende, og den fæstensgave, han havde givet hende, og endelig med sin könsed efter loven udlægge, hvad løsøre samt indgæld og udgæld der fandtes i boet ved hendes død og kunde bevises med brev og segl. — G. Kaas lod ved fuldmægtig berette, at han tilforn havde erklæret sig mod disse artikler og endnu som för var overbødig at skifte med sagsøgerne; sit bo var han ikke pligtig at registrere, uden de begærede det; morgengaven vilde han, da han havde overlevet sin hustru, ikke give hendes arvinger, uden han kunde dertil dömmes; han havde solgt så vel sit eget som hendes gods, og det var sket dem bægge til bedste, dog vilde han udlægge sagsøgerne skel og fyllest. G. Kaas lod derhos i rette lægge et register på gælden, på hvilken der „fantis brefve oc lefvendis røst, som skulle vere rigtig", det lød: „Envolt Krusse 500 daller med 3 aars rente, frue Kierstine Jul 300 daller med[1]) siuf aars rente, frue Kierstine, Ofve Uggerups, 400 daller 1½ aars rente, Peder Brahe 50 daller 1½ aars rente, Johan Tripf 600 daller, Jørgen Bubbert 146 daller, Niels Hanssen i Nestvid 150 daller, Marcus Skonning 120 daller, Dynnis i Malmøe 100 daller, Villom Anderssen ibd. 84 daller,

Hans Pompe 62 daller, Bent Skonning 1400 daller med 18 aars rente, Morten Gøe 45 daller, Johan Friis 340 daller med 2 aars rente, Johan Nobe 600 daller, Jens Lavridssen 50 daller, Hans Mortenssen udi Ydsted 84 daller, Lavrids Graae 46 daller, Peder Jul 30 daller, Karl Stenkelssen 12 daller, Gorris smid 8 daller, Hermend smid 8 daller, Kield Oelssen 6 daller, Jespers Peder 4 daller, Orben Forer 40 daller, Hans Simenssen, kgl. maits. munsterskrifver, 10 daller, Søfren guldsmid 15 daller, Mickel apteker 30 daller, Chresten Markussen 20 daller, Anne, Arnt kockis, 8 daller, alle folkens løn udi forgangen aar $70^1/_2$ daller foruden deris kleding, som findes udi kremerens bog; min gammel tiener Jørgen 16 daller, Peder guldsmid 6 daller, Bent Skonning et sølfbelte udi pant hafver af frue Sophie Munk for 18 daller; endnu laante frue Marrine 5 daller efter hindes brefs liudelse“. — Hertil svarede F. Munk, at G. Kaas jo var pligtig at udlægge morgen- og fæstensgaverne forlods, da dette var sædvanligt her i riget „at slige morgengafve holdes saa vel som festengafve efter sedvanlige domme i slige sager udganget er“, og i rette lagde morgengavebrevet af Malmøe 16. avg. 1589, lydende, at G. Kaas til Tyebierriggaard med moders, slægts og venners samtykke gav til sin kære brud jomfru Marrine Munk, sal. Jørgen Munkes datter, 2000 enkende daler til morgengave, og skulde de efter hans død ikke blive hende udbetalt, måtte hun annamme til frit brugeligt pant hans gård Tyebierregaard med gods; til vitterlighed havde han selv forseglet og ombedet sin moder fru Christendse Nielsdaatter til Bersholm, Biørn Kaases enke, sine brødre, svogre og søstre, Niels Kaas til Starupgaard, Erik Kaas til Vordgaard, Hannibal Gyldenstiern til Restrup, Albrit Skiel til Jungergaard, Ofve Uggerup til Ofvisholm og Eddel Kaas til Magaard om at besegle med sig. Dom: „Efterdi G. Kaas hafver forskrefvit sin brud til morgengafve 2000 daler oc udi samme sin forskrifving klarlig formeller, at dersom hand ved døden afgik førrind hun, da skulle hun hans gaard oc goeds derfor annamme udi en frie brugelig pant, indtil for^ne^ 2000

daller blef hinde eller hindes arfvinger fornøiget oc betallid, oc dend forordning oc skik en gang er giort her i riget at festengafve oc morgengafve bør ved magt at blive, oc at morgengafve icke maa vere mere end 2000 daler[2]), eftersom han sin brud forskrefvit hafver, da bør G. K. forloddis af boen at udlegge oc fornøige hans afgangen hustruis arfvinger for[ne] 2000 daler morgengafve med hvis festendegafve, hand hinde tilforne gifvet hafver. Disligeste efterdi G. K. hafver afhent sin høstruis jord oc lougen[3]) formeller, at bonde maa ikke afhende kone jord, uden hand hafver om gaait goeds ved at hette og barn ved hinde, da er hand pligtich igien at udlegge til hans høstruis arfvinger saa megit oc saa got goeds baade paa landgilde, eigendomb oc beleiglighed, som hand af hindes solt oc afhendet hafver. Saemeledis efterdi G. K. hafver udi saa lang tid siddet inde udi uskift boe oc icke udskift hans høstruis arfvinger, da bør hand med ed efter lougen self tolfte med goede riddermendsmend at giøre sin boe oc løsøre saa goede, som de vor dend tid, hans høstrue ved døden afgik, oc dend sin ed at edle paa Bersholm dend mandag nest for st. Lavrids dag førstkommendis, som er dend 6. augusti, oc siden at skifte oc jefne med sin høstruis arfvinger efter lougen". *Hdb. 18, 28—33.*

1) *Hdb.* paa. 2) *J. l. 1,35; E. s. l. 1,27; 3,9, anført i en skånsk sag jfr. dog den Dalbyske forord.* 3) *Fr. 1577.*

15. maj. Ofve Bilde til Lindved tiltalte ved Carsten Rytter, borger i København, som fuldmægtig Morten Venstermand til Søolt og Knud Venstermand, boende i Faaborrig, fordi de ham ubevidst og uadspurgt med urette havde skiftet sig imellem noget gods, hvoriblandt noget gods, som var ham tilfalden efter sin sal. broderdatter, og således „hannom samme goeds forvildet och fraavent", förend det blev ham lovlig fraløst; det skiftebrev burde icke have nogen magt. C. Rytter i rette lagde: 1. K. Venstermands brev af København 22. apr. 1602, at han af ret vitterlig gæld var O. Bilde skyldig

1236 daler, hvoraf denne havde afslåt 436 daler og dertil fåt Søfren Axelssen til Duege hans brev til K. V. på 244 daler, en sølvkande på 26 daler 1 mrk. og 40 daler rede penge; resten $489^1/_2$ daler 1 mrk. skulde betales skadesløst med rede penge til scti. Martini 1602 og 1603; betalte S. A. ikke, skulde K. V. selv erlægge de 244 daler. 2. sammes brev af sam. dag, at hvis der tilfaldt han nogen arv, inden pengene blev betalt, skulde O. B. og hans arvinger bruge den arv med skyldig landgilde, frugt og herlighed. 3. sammes fuldmagt af 18. febr. 1603 til O. Bilde til i henhold til brev no. 2 at annamme 4 gårde i Barstrup by, Skovbye sogn, i Allesøe by i Lund herred og i Vesterby i Grandløse sogn, Skam herred, som var tilfaldet ham efter hans sal. broderdatter. 4. tingsvidne af Lund herredsting 1603, at O. Bildes foged forbød M. P. i Allesøe[1]), for så vidt der kunde tilfalde K. V. noget i gården, at svare nogen anden end O. B. — M. Venstermand mødte og formente i sit indlæg på egne og søsters[2]) vegne ikke at have gjort O. Bilde uret ved med sine søskende at skifte den dem tilfaldne arv; hvad lod der kunde følge hans broder K. V., lod han ubehindret følge O. B. og dem derom forliges; han satte i rette, „om lod icke bør at staae oc jefnd at gaae oc giøris, hvor brøst kand findes“, og mente, at hans broder K. V. ikke uden hans og søsters vilje kunde forpante eller forsætte noget af deres gods; de burde være fri for O. B.s tiltale. Han i rette lagde en lod, som var tilfaldet ham efter hans sal. søster Alhed Venstermand, og som hans broder Knud Venstermand og hans søster jomfru Anne havde medforseglet den 8. novbr. 1603, hvorefter der var tilfaldet ham 3 gårde i Bostrup i Skam herred, i Allesøe og i Vesterby. Dom: „Det pantebref, K. Venstermand O. Bilde gifvet hafver, kand icke forhindre at M. Venstermand oc hans sødskinde jo motte skifte sig emellom hvis goeds dennom efter deris afgangne broderdaatter vor tilfalden, oc dend deris skifte bør ved sin fulde magt at blifve, men dersom O. Bilde formener sig derudi nogen uret at vere sket, da tiltalle sig K. Venster-

mand, som hafver pantsat hannom samme goeds oc der gaais om emellom dennom, hvis loug oc ret er". *Hdb. 18, 33—37.*

[1]) *Hdb.* Alløse. [2]) *Hun er ikke nævnt i det foregående.*

15. maj. Marrine, Niels Bagers, borgerske i Odense, tiltalte ved fuldmægtig Christoffer Bild til skadesløst at betale sin afg. søster Bierte Bildes håndskrifter (fr.) af 16. jan. og 21. avg. 1599 og 17. juni 1601. C. B. mødte og erbød sig at betale sin anpart, hvis det kunde kendes, at håndskrifterne vare underskrevne med hans afg. søsters hånd. Dom: C. B. bör tilfredsstille M., N. B.s, efter sin afg. søsters håndskrifters lydelse. *Hdb. 18, 37—38.*

15. maj. Albret von Stenverd, rådmand i Svinborg, tiltalte Ofve Bilde til Lindved til efter sit brev af Svenborg den 30. novbr. 1601 (fr.) at udrede ham 36 daler skadesløst, som det var tilfaldet ham at betale af sin sal. søster jomfru Soffie Bildes gæld. Carsten Rytter, borger i København, mødte og berettede fra O. B., at han ikke vidste af, at han var stævnet, men han vilde dog betale pengene. Dom: O. B. bör holde sit brev og betale A. v. S. det med bevislig skade. *Hdb. 18, 38—39.*

16. maj. Fredrik Lange til Søfdegaard tiltalte Lave Urne til Beltebierrig, Tage Krabbe, Erik Murmand og Jørgen Falk, vore mænd og tjænere, „for deris sandhed at bekiende ved deris æd", hvad dem vitterligt er om de løfter, Sten Bilde til Bildesholm, embedsmand på vor gård i Trundhiemb, lovede ham den tid, F. Lange gik ham og hans afg. broder Clavs Bilde til Liungsgaard imellem i Lund om Liungsgaard og gods, og den tid, han bevilgede afg. C. Bilde at måtte sælge S. Bilde samme gård og gods, som F. Lange havde i forvaring for de tvende løfter, han var i for ham. Han havde hidstævnet Sten Bilde om han havde noget herimod at sige

S. Bilde mødte og „ved sin ed benegtede, at hand icke vidste dend tid, hand handlede med hans broder, at F. Lange vor udi flere løfter for hannom end en, oc dend hafde hand lofvit at holde hannom skadesløs oc icke vidre“. L. Urne og T. Krabbe mødte og berettede, at „efterdi S. Bilde icke ville vere hannom saadan tilsagen stendig oc det baade til herridsting oc landsting her udi riget dømbdis ulouglig vere at vinde nogen sin mund fraa emoed ens egen benegtelse, vidste de icke nogit udi den sag at vinde emoed hans benegtelse saa lang tid efter den handel, mellem S. Bilde oc hans broder gangit er, medmindre vi med voris raad ville dem dertil dømme, da ville de gierne vere stendig, hvis dem i den sag vor bevist.“ Dom: „Efterdi S. Bilde ved sin ed benegter, at hand icke vidre hafver lofvid at holde F. Lange kvit [for] end det ene løfte, hand vidste, hand vor udi for hans broder, oc F. Lange icke om samme tilsagn hafver tagit S. Bildes forskrifving ei heller strags paa fersk foed søgt forne goede mends kundskaf derom, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at vore goede mend icke nu, saa lang tid efter sligt skal vere sket, kand nogit vinde emoed hans høie benegtelse, men bør for F. L.s tiltalle kvit at vere.“ *Hdb. 18, 39—41.*

16. maj. *(Fr. A. Hvitfeld.)* Arrild Hvitfeld til Odisbierrig, råd, rigens kansler og embedsmand paa Dragsholm, tiltalte på fru Beatte Hvitfeld til Møllerød, vor gemals hovmesterinde, hendes vegne Fredrik Lange til Søfdegaard, fordi han havde ladet annamme af Niels Pederssen, vor mand og tjæner, hans gods to gårde i Igelstrup (!) og Svanshøi, skönt hun i forvejen havde fuldmagt til, hvis hun ikke fik de af ham skyldige penge betalt, at annamme skel og fyllest i hans jordegods, hvor det kunde findes; tilmed havde han ingen skade lidt på N. P.s vegne den tid, han annammede gårdene. F. Lange mødte og mente, at dette ikke var den sag, som burde ordeles for os; den burde først ordeles til hans værneting. Dom: „Efterdi

vi befinde ingen domb at vere gangen til herridsting, hvad heller saeme gaarde er først annammit af frue B. Hvitfeld heller af F. Lange, oc ingen sager bør for os at indkomme førend de til herridsting oc landsting ere ordelte[1]), da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at den sag bør at komme til deris verneting, herridsting oc landsting, oc der først at paadømmis; hvem siden nogit paaskader, da gaae derom for os, hvis ret er." *Hdb. 18, 41—42.*

[1]) *Rec. 1558 §§ 5, 8, 1576 § 1.*

16. maj. Jacob Vind til Grundet tiltalte (indlæg) Niels Kaas til Birkelse, fordi han ikke havde holdt sit brev af 24. juni 1603 (fr.), udgivet på sidste herredag og medunderskrevet af Christoffer Krauffse til Egholm og Clavs Diure til Linderumgaard. Det lød, at da N. K. stod i handel med J. V. om 2 gårde i Hornstrup sogn og by og 3 gårde i Gresseby med tilhørende gadehuse, havde han gjort J. V. tilsagn „om vi om samme kiøb kunde forenis, at jeg vil unde hannom samme goeds til kiøbs for nogen anden oc for billigt verd efter beggis voris vilge oc sambtøcke, oc vil jeg inden monidsdag her efter bese saeme goeds oc saa talle med J. Vinds broder Hendrik Vind til Grundit oc mig emoed hannom endeligen erklære paa J. V.s vegne, hvad kiøbet skal vere och tilbehørendis gadehusse udi Hornstrup oc Gressøe, saa oc samme tid tilstille H. V. clar register paa saeme goeds oc des aarligen skyld och landgilde, der efter kiøbebrefvit kand skrifvis, om jeg med H. V. paa J. V.s vegne om kiøbit paa goedsit kand til ens vorde. Vil mig i lige maade emoed hannom erklere, til hvilke terminer pendingene, der udlofvis for samme goeds, skal erleggis oc betallis. Vil mig udi lige maade emoed hannom erklere, om vi om kiøbit kand forenis", og da J. V. nu på samme køb havde forstrakt ham 400 enkende daler, så bepligtede han sig, hvis købet ikke kom i stand inden Mauritii dag[1]), at betale hine penge i Roskilde i J. V.s gård til næste st. Mickels dag med

12 års rentepenge; blev de ikke betalt, skulde J. V. straks annamme de 5 gårde som et frit, brugeligt pant, indtil der blev dem imellem klar gjort om købet, eller og godset blev indløst for hine 400 enkende daler med bevislig skade; vilde J. V. endelig have sin betaling, skulde N. K. med 6 ugers varsel inddrage i et ærligt herberg i Veille under et adeligt indmaning, til pengene blev betalt. — Jacob Vind gjorde gældende, at N. Kaas havde „lofvid oc giort mig tilsagn at han ville unde mig samme gods til kiøbs for nogen anden oc for billigt verd", men da han förste gang havde overværet det, havde han anslåt det så höjt, at Hendrik Vind ingen handel kunde indgå med ham på J. V.s vegne. J. V. havde da tilskrevet sin svoger Erik Høg til Klarupgaard om at drage til Birkelse, handle dem imellem og fly ham (J. V.) at vide, hvad der skulde være endelig køb på godset; da J. V. fik besked herpå tilbage fra E. H., skrev han straks til N. Kaas og sendte sit bud til E. H. om igen at drage til Birkelse og på hans vegne göre til ende med N. K. om godset, og vilde N. K. ikke afstaa noget af den sum, han i sidste erklæring havde undt ham det for, vilde han også beholde godset; men da E. Høg kom til Birkelse med den besked, blev ham givet til svar, at godset var solgt til en anden sammen med mere gods; hvis dette var så, vilde J. Vind beklage sig på det höjeste, fordi han havde optaget og lånt en stor sum penge på rente for at betale hint gods, foruden at han havde gjort anden stor omkostning og tæring derover; han var endnu villig til at gaa ind på N. Kaasis sidste tilbud og mente, at denne burde holde sit brev og ham skadesløs. J. Vind i rette lagde dernæst: 1. et missive af Grumstrup den 21. juli 1603 fra N. Kaas til H. Vind om, at han havde forslaget godset til 42 tdr. korn, al oppebörselen regnet i korn, og at H. V.s broder skulde give 100 daler for hver tde. korn. 2. en fortegnelse på godset. 3. missive af Birkelse 4. septbr. 1603 fra N. Kaas til J. Vind om, at E. Høg havde talt med ham på hans vegne om godset og kun budt 3000 daler; vilde J. V.

give 3500 daler, vilde han unde ham det, om J. V. vilde tilbyde ham sin vilje inden Mauritii. 4. missive af Klarupgaard 4. septbr. 1603 fra E. Høg til J. V., om at han på dennes vegne havde budt N. Kaas 3000 daler, men denne vilde have 3500 daler. 5. tilbud af Roskilde 3. novbr. 1603, hvorved J. Vind ved gode mænd tilbød N. Kaas de 3500 daler. 6. N. Kaasis svar på dette tilbud af Birkelse den 28. decbr. 1603 hvorefter han gærne vilde have undt J. V. godset, hvis denne havde gjort til ende med ham inden scti. Mauritii dag, men da dette ikke var sket, var han ham ikke videre pligtig end pengene med rente. — Niels Kaas mødte med: 1. indlæg, hvorefter han, da handelen ikke inden Mauritii dag 1603 kom til ende med J. Vind, på dennes gård i Roskilde i godt folks nærværelse, havde tilbudt ham pengene med rente, uden at han vilde annamme dem; han burde derfor være kvit for J. V.s forfølgning. 2. J. Vinds missive af Roskilde 24. avg. 1603, hvori han bød N. Kaas 2500 for godset, da han af sin broder Henrik Vind havde fåt beskeden, at det var alt for höjt anslagen, og det var endda 500 daler mere, end det var værd. 3. sam.s. missive af Roskilde Mauritii dag 1603, hvorefter han vilde holde, hvad E. Høg kunde forenes med N. Kaas om. 4. to afvisninger af Nørvangs herredsting 20 novbr. 1603 og Grundet birketing onsdag næst för jul s. å., hvormed det var bevisligt, at de 400 daler med rente vare tilbudte Jacob Vind. Dom: „Efterdi dend forskrifving, N. Kaas oc J. Vind emellom ganget er, udtryckelig formeller, at aldting om samme kiøb skulde vere emellom dennom til ende giort inden scti. Mauritii dag; hvis det icke skede, skulde N. K. til st. Mickels dag egiengifve hannom de 400 daler, hand paa kiøbit entfangit hafde med et halft aars rente; oc efterdi inden for^{ne} tid ingen endelig kiøb dennom emellom giort er, oc N. K. fordi hannom sine pendinge med des rente egien haver ladet tilbiude, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at N. K. noksom hafver efter-

kommit den sin forskrifving oc bør fordi for den J. V.s tiltalle kvit at vere.“ *Hdb. 18, 42—49.*

[1]) *Den 22. septbr.*

16. maj. Fredrik Lange til Søfde tiltalte (indlæg) Niels Pederssen, fordi denne havde sat ham i forvaring for nogle løfter, han havde været i for ham, noget gods, hvoraf han siden havde pantsat en gård i Egelsted[1]) til Borkart van Veide til Lovensted, og fordi han ikke efter sit brev havde villet forskaffe ham en rigtig jordebog over dette gods; N. P. burde efterkomme sin forpligtelse og stå til rette for bevislig skade. Han i rette lagde: 1. N. P.s brev af 3: (!) maj 1602, at F. L., som m. fl. havde lovet for ham til Sigvort Beck til Førsløf, vor rentemester, for 2200 daler med 6 daler årlig rente, skulde annamme som brugeligt pant gården Søndersvanshøi i Ilstrup sogn i Fers herred, 1 gård i samme sogn, 1 gård i Egelsted, 1 gård i Sandbye i Engelsted[2]) herred og 1 gård i Borby sogn, hvis N. P. ikke i rette tid skaffede ham sit segl igen. 2. N. P.s brev af 3. maj 1602, hvorved F. L. fik samme ret til det samme gods, om N. P. ikke i rette tid skaffede ham sit brev igen fra Sigvort Grubbe til Hofdal, til hvem han havde lovet for N. P. for 2000 daler med 5 daler årlig rente. 3. N. P.s brev af 2. (!) maj 1602, hvorved han forpligtede sig til at skaffe F. Lange et klart register over hine gårde. N. Pederssen lod ved fuldmægtig i rette lægge indlæg, hvorefter han vilde tilstille F. L. en jordebog over godset og med det förste indfri den gård fra B. van V. Dom: N. Pederssen bör holde sine breve, skaffe F. Lange en jordebog over hint gods og indløse gården i Egelsted fra B. v. V. og betale ham skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 49—53.*

[1]) *Sål. Hdb. overalt.* [2]) *Hdb. et sted* Ingelsted herrid.

16. maj. Otte Bielke til Laae tiltalte fru Mette Høg til Sonnerup, Jacob Trollis enke, til at efterkomme J. T.s brev

af 16. apr. 1600 (fr.), lydende, at han havde annammet af Marrine, Hans Offessens enke, 7 forlæningsbreve og 21 kvittanser på Becke klosters gods for adskillige år, i hvilke H. O. havde haft det i befaling, samt 152½ daler 6½ sk. som kongens anpart af det uvisse af lænet, hvilket han alt skulde levere i kongens rentekammer. Dette var blevet betroet J. Trolle, fordi O. B. og andre H. O.s arvinger havde fåt vor skrivelse om at klargöre på rentekammeret for restanserne af „vor oc Norgis tronis closter Beckecloster“; fru M. Høg havde opholdt sagen fra tid til anden, hun burde skaffe brevene og pengene til stæde og stå til rette for skade, kost og tæring. Fru M. H. mødte ikke. Dom: Fru M. Høg bör have tabt sagen og forskaffe O. Bielke på sin hustrumoders vegne brevene og pengene efter J. Trollis brev og dertil billig kost og tæring, „for hun hannom dend lange reigse hafver hid neddragit“. *Hdb. 18, 53—54.*

16. maj. Caspar Markdanner til Siøgaard, embedsmand på Koldinghus, tiltalte (indlæg) ved J. P. Donste som fuldmægtig Knud Rud til Sandolt, embedsmand på vor gård i Odense, fordi han af afg. fru Anne Oldeland til Ugersløufgaard „i hindes stoere alderdombs skrøbelighed oc paa hindes siugeseng med vrang forset“ og ud af hendes „misforstand“ havde forhvervet af hende skøde på to søsterlodder i Veigloufgaards skov, skönt der ikke var tilskiftet hende lod deri; skødet havde hun siden igenkaldt til tinge, såsom hun for mere end 30 år siden havde fåt skel og fyldest for, hvad der arveligen efter fader, moder og søskende kunde tilfalde hende i Veigloufgaards skov. Den tid, K. Rud formærkede, at det skøde, som fru A. O. af misforstand havde givet ham, fortrød hende, og at hun ikke vilde eller kunde være hans hjemmel, men vilde have det straks fra ham igen, som det var skrevet, og ikke vilde lade ham ud af huset dermed, gav han, på det han alligevel måtte beholde skødet så godt som det var, genbrev derpå, at det ikke skulde komme hende eller hendes börn til skade, om

han led nogen skade for samme køb, „saa derudaf noksom kand forstaae sig, at hand self icke kunde kiende det for nøigactigt, medend ville ickon føre mig en unødig trette paa“; ikke heller skulde det, når den rette hovedlod, som han beråber sig på, lægges i rette, kunde bevises, at der blev tilskiftet fru Anne Oldeland noget i Veiloufgaards ejendom; det var nu ved 40 år siden det sidste skifte gik mellem hende og hendes brødre Lavrids Oldeland og sal. Hans Oldeland og 7 år efter, 1571, gik der fuldkommen afkald dem imellem i overværelse af Erik Rosenkrands til Valsøe, Axel Urne til Søegaard, Jacob Brockenhus til Nackebøl, Christoffer Valkendorpf til Glorup og Eggert Hendrikssen. I året 1576 gik kgl. majts. brev til Jacob Ulfeld til Koxbøl, Morten Brock til Borløse, Axel Urne til Siøgaard, Jacob Brockenhus til Dambsboe, Otte Brockenhus til Vollerslouf, tiltagen i Erik Løckis sted, og Erik Venstermand til Lund om at skifte og forlige L. og sal. H. Oldeland om Veiløfgaards bygning med skov og mark, men heri nævnes fru A. O. ikke med det ringeste ord, lige så lidt som i en kontrakt, gjort 1574 af gode mænd efter kgl. befaling mellem Veiloufgaard og Vestergaard som naboer om skov og mark, hvilken kontrakt endnu stod urygget af Knud Rud. Den tid, Lodvig Munk „lod eske samme skoufsparter til Salling herridsting efter K. Ruds opladelse“, blev det bevist „med noksom afkald“, gåt mellem sal. fru Anne og hendes brødre L. og sal. Hans Oldeland for mere end 30 år siden om alt det gods, de nogen tid arvet havde, at enhver af dem skulde beholde, hvad de i hænde havde, og fru A. havde siden af det gods, hun da i hånd og hævd havde, solgt for mange 1000 daler. Fremdeles havde fru A. „den tid, L. Munk begynte at eske samme skoufsparter“, givet klage til Salling herredsting på hint skøde, at K. Rud i hendes „siugdom oc utenksomhed“ havde forhvervet det af hende; denne klage havde K. R. ladet passere og aldrig anket derpå, mens hun levede. K. Rud havde altså handlet således: 1. havde han købt af den, som selv bekendte, at ejendommen ikke tilhørte

eller havde fulgt ham. 2. havde han givet fru A. O. genbrev ikke at ville søge sin opretning hos hende eller hendes börn, „som mand icke pleiger at giøre, naar mand kiøber goeds oc agter det at ville beholde". 3. den tid, han købte ejendommen, var han af os tilforordnet at være tre af sal. fru A. O.s börn deres rette lovværge, „som hand endnu forrestaar", som er jomfruerne Else[1]), Margrette og Marrine Norbye; det var derfor „icke lougligt, at hand som deris rette lougverge motte saa kiøbe, ti lougen[2]) formeller, at verge maae ei herrie oc ei børnejord afhende, som de ere verge forre; for saadanne og mange orsager blef L. Munk funden fraa sin eskning" af herredsfogden til Salling herredsting. I henhold til alt dette påstod C. Markdanner, at hint skøde burde være magteløs, og at K. Rud burde stå ham til rette for kost og tæring og andet, som man kunde have at tiltale ham for for samme skøde. Fremdeles havde C. Markdanner hidstævnet[3]) Lavrids Oldeland til Ølstedgaard og fru Elline Marsvin, Lodvig Munkes enke, til Nørlund med sin lovværge, samt jomfruerne Else, Margrette og Marrine Norbye til Uggersløufgaard med deres lovværge. C. M.s fuldmægtig i rette lagde: 1. skiftebrev af 7. avg. 1576 mellem Lavrids og Hans Oldeland, hvori mældes, at gode mænd efter kgl. befaling skulde skifte mellem dem Veigloufgaards bygning og avl m. m. og andet, så meget som var uskift efter deres sal. broder Vilhielm Oldeland; dette havde de gjort og brødrene havde da „vedtagit, at 4 bønder skulle den 5. octobris dernest efter komme paa skofvene oc skifte for^ne^ tvende brødre emellom oc lade gaae lod paa oc hvis hver paa lodden kunde bekomme, skulle hand dermed lade sig nøie". 2. fru A. Oldelands klagebrev af 16. avg. 1601 over, at K. Rud i hendes sygdom og alderdoms skrøbelighed havde afhandlet hende to søsterparter i Veigløfgaards skove, hvortil hun ingen ret havde. 3. fru A. O.s missive af 8. avg. 1601 til Caspar Markdanner, lydende som klagebrevet. 4. K. R.s ovennævnte genbrev af Odensegaard 8. novbr. 1660. 5. dom af Salling herredsting

22. septbr. 1601, lydende, at L. Munk havde ladet udæske af Lavrids Oldeland og Caspar Markdanner to søsterlodder i Veiløfgaards skove, som skulde være tilfaldne fru A. O. efter hendes sal. forældre og broder Vilhielm Oldeland; herredsfogden havde da efter de breve og beretninger, som blev lagt i rette for ham, ikke vidst at kunne stæde L. M. nogen æskning, men havde indsat sagen for sin tilbörlige dommer. 6. afkald af 1570[4]) mellem L. O., H. O. og fru A. O., lydende bl. a., at gode mænd skulde ligne og jævne dem imellem de skove, som lå til deres gods. 7. Lavrids Oldelands indlæg, lydende omtrent som C. M.s. — Knud Rud mødte og i rette lagde: 1. skødet af Odense 8. novbr. 1600 fra fru A. O., Hans Norbyes, til Uggersløfgaard til K. R. til Sandolt på en søsterlod i Veiløfgaards skov, arvet efter hendes forældre, og en søsterlod efter hendes broder V. O. 2. indlæg, hvorefter fru A. O. og hendes datter, jomfru Anne Norbye, ofte havde tilbøden ham hine skovparter og tilsidst givet ham skøde derpå, hvad han mente var noksom lovlig, „efterdi at enker efter lougen[5]) ere megtige deris goeds at selge oc afhende“; skødet var ikke forhvervet med vrang undervisning, således som C. Markdanner lod angive; når hendes anpart i skoven ikke var udskiftet, var det uret, og de, som brugte skoven, burde stå hende til rette for hendes anpart; den, som vilde udelukke hende for hendes anpart af Veiløufgaards skov, burde med brev og segl bevise, hvor hun igen burde have udlæg; han havde aldrig været kaldet til den klage og genkaldelse, hvorom C. Markdanner berettede, den burde derfor ingen magt have; det brev, han havde givet fru A. O. vedkom intet C. M., og han havde intet videre haft med fru A. O.s börns værgemål at skaffe, end at det af os var befalet ham at overvære deres skifte efter deres afg. broder Hans Norbye; han påstod derfor, at han burde have udlæg i Veiloufgaards skov, og at C. M. burde stå ham til rette. 3. afkald mellem fru A. O. og hendes brødre af Odense 20. dag jul 1571, dog skulde tre gode mænd jævne

og ligne dem imellem skovene til deres gods. 4. fru A. O.s lod af 1564, underskrevet af L. Oldeland, og hvori det hed: „item stander vore skofve os uskift emellom“. 5. indlæg, underskrevet af jomfruerne Else, Margrette og Marrine Norbye, hvorefter C. M. ikke med nogen föje kunde forhindre deres moder i at sælge sin ejendom, til hvem hun lystede; de havde ikke hørt, at deres moder havde fåt noget vederlag for Veiløfgaards skove; den klage, som er gjort på skødet til K. R., „haver icke verit deris moders, men hinde saa forreskrefven oc maaske verit truid til det at underskrifve, om det er hindes haand, som der af formerkis, at derudi formellis hinde at vere forberet, at hun skulle hafve faaid fylliste derforre, oc icke nafngifves nogensteds, eller hvorledis det skal vere sket“; købet med K. Rud var tilmed sket i fru A. O.s velmagt, som var godt folk bevidst, og de takkede ham for værgemålet, han havde foreståt for dem; derimod vidste de ikke, med hvad fuldmagt C. M. her påklagede; det tilkom dem, at besværge sig over det brev, som K. Rud havde givet deres moder og dem, at han ikke vilde trætte med dem, medens det var C. M., som „siden tredskeligen med deris søster Anne Norbye haver undergaaid, at hand det ved hindes tiener hafver fraan hinde bekommit“; de påstode, at de burde være forskånet for C. M.s tiltale, og at deres brev, som med urette var frakommet dem, igen burde tilstilles dem. Dom: „Efterdi K. Rud saa vel som C. Markdanner fremblegger en afkald, som L. Oldeland, H. Oldeland og frue A. Oldeland emellom gangit er anno 71, udi hvilken udtryckeligen formellis deris arfvegoeds oc løsøre at vere dennom emellom skift, men deris skofve at vere udsat, disligeste efterdi det skiftebref, som paa femte aar derefter emellom for[ne] tvende brødre giort er, ochsaa formeller, at de have bevilget 4 bønder at skifte dennom allene Veiløufgaards skofve emellom oc icke nafngifve, enten deris søster frue A. O. hafde faaid skiel oc fylliste for sin anpart eller icke, oc icke for os bevist er, at for[ne] skofve dennom emellom skift ere, siden samme afkald ud-

34

gifvet er, ei heller hinde for sin anpart i samme skofve at vere sket skiel oc fylliste i andre maade, da bør K. R. efter hans brefs liudelse at have hindes anpart i for[ne] skofve, saa vit findes kand hinde endnu derudi at vere berettiget.“ *Hdb. 18, 54—65.*

[1]) *Hdb. har her* Elidz. [2]) *J. l. 1,28; 30.* [3]) *Hdb. har* tiltalte, *men meningen kan kun være, at der var givet dem varsel om procèssen, om de havde noget deri at sige, og derfor er det herfor ellers brugelige udtryk blevet indsat.* [4]) *Hdb.* 1570, *men domsslutningen viser, at* 1571 *må være det rette.* [5]) *J. l. 1,36.*

18.[1]) **maj.** *(Fr. M. Pasberg, P. Munk.)* Mandrup Pasberg til Hagesholm, råd, embedsmand på Olborrig slot, tiltalte Peder Munk til Estvadgaard, råd, marsk i Danmark, embedsmand på Vestervig kloster, fordi han tilholdt sig Vadum sogns tiende, og berettede, at Niels Ebbessen i Vesterhaln havde haft Fredrik II's fæstebrev af 1. juli 1580 (fr.) på kirkekorntienden af Vadum sogn i Kier herred mod en afgift af 24 tdr. rug og 24 tdr. byg, og at han (M. P.) efter N. E.s død havde fæstet tienden til Anders Kierullff, herredsfoged i Kier herred, men så havde P. Munk med et brev af Fredrik II villet tilholdet sig tienden, skönt den ikke efter brevet havde fulgt ham, men Niels Ibssen[2]), hvad der fremgik af et tingsvidne af Kier herredsting 1603 (fr.); sagen havde været for herredstinget, men skönt der ikke der gik endelig dom, havde P. M. dog ladet oppebære en del af tienden; han havde dermed gjort uret, og A. Kierullff, til hvem M. Parsberg på kongens vegne havde fæstet tienden, burde nyde den. P. Munk i rette lagde sit fæstebrev af 29. april 1581 og berettede, at han havde skiftet foged, og at hans nye foged, som blandt de ham af den fratrædende foged overgivne breve havde fundet dette brev, i P. M.s fraværelse og uden hans befaling havde talt derpå; P. M. vilde intet videre befatte sig med den tiende. Dom: Da P.

Munk selv erbyder sig intet at ville sig ydermere befatte med kirkens part af Vadum sogns tiende, så bör den følge A. Kierullff. *Hdb. 18, 99—103.*

[1]) *I Hdb. har först ståt* 19, *men tallet er rettet til* 18.
[2]) *Ebbessen og Ibssen er samme navn.*

18. maj. Chresten Nielssen i Skoufsgaard tiltalte (indlæg) jomfru Kierstine Ulfeld til Østergaard med sin lovværge, fordi hun med et skøde fra afg. Ifver Grøn til Niels Kaas vilde tilholde sig Adsergaards eng, som hørte til selvejerbondegaarden Adsergaard, og han havde hidstævnet Hendrik Knudssen, boende i Fyn, Peder Knudssen i Brødgaard i Skåne, Hendrik Tomessen samt Kierstine Hendrik Sandvigs i Lund, Anne Knudsdotter, Anne Jens Povilssens i Ribe og Johanne Tomesdaatter, alle afg. I. Grøns arvinger, med deres lovværger. C. Nielssen i rette lagde: 1. brev af Restrup 8. juli 1584, hvorved I. Grøn til Hvidberg og hans hustru Birgitte Munk undte Niels Christenssen i Semested en gård i Hvilsom kvit og frit, så længe han under og frier dem en endels eng, Adsergaards eng, fri for uden afgift. 2. Kristian III's brev af Viburg torsdag efter st. Knud konges dag 1543, at Mogens Søfrenssen i Semested og Christen Grøn i Korsøe og deres arvinger skulde bruge og beholde sit bondegods, neml. Adsergaard, som M. S. ibor. 3. Viburg landstingsdom af løverdag næst for Scholasticæ virginis 1564, at da det indstævnte vidne er vundet 13 år efter gærningen og ikke hjemlet på færsk gærning, kan det ikke kendes nöjagtig, og da det med adkomme er bevist, at Gunde og Niels Christenssens forældre ere komne af rette ejer hos Adsergaards eng, og da denne er indvordet til Adsergaard og Mogens Søfrenssens fader har været lovhøring og stadfæstet lovhævden, samt da engen både af daværende lænsmand og herredsfoged er dömt til gården og siden har fulgt den, bör M. Søfrenssen i Torup ingen ret at have til den, men den bör følge sal. Chresten Grøns arvinger. Derhos gjorde C.

Nielssen gældende, at engen aldrig havde været skødet fra Adsergaard; I. Grøn havde kun haft den i brug nogle år og havde ikke lovligt bondeskøde på den; en adelsmand måtte heller ikke tilhandle sig selvejerbondeeje[1]) og recessen[2]) forbød, at splitte sådant ad, og nu var engen mere end de to parter af al eng til gården, som vilde ødelægges, om den blev splittet ad; fremdeles forbød loven[3]), at bonde måtte sælge sin jord uden lovbydelse til næste arvinger; Adsergaards eng burde derfor fremdeles følge Adsergaard. — Erik Vadsbiurd til Vinderupgaard mødte og svarede, at afg. I. Grøn havde solgt afg. Niels Kaas en gård i Rinds herred, kaldet Tulstruppe og i skødet indført 1 ørte korn mere end gården gav i landgilde og derfor udlagt N. Kaas hin eng og givet ham skøde af Odsgaard den 15. oktbr. 1590 (fr.); det burde blive ved magt. Han i rette lagde derhos en Viburg landstingsdom af 16. jan. 1602, at da engen havde fulgt I. Grøns skøde og herredsfogden derfor havde tildömt jomfru K. U. engen så længe skødet stod ved magt, så kunde herredsfogdens ulæmpe ikke kendes, da han, som vi og ikke heller, ikke er dommer over samme adelsmand skøde. Dom: „Efterdi afg. I. Grøn i sit bref bekiender at hafve unt N. Chrestenssen i Semested en gaard i Hvilsom kvit oc frie for skyld oc landgilde, egt oc arbede, saa lenge hand under oc frier hannom dend endels eng Adsergaards eng kvit oc frie foruden ald afgift, oc icke for os frembleggis nogen skøde, at for[ne] eng siden den tid er solt oc afhent til I. G. til eigendomb, oc for[ne] eng tilforne er C. Grøns arfvinger tildømbt, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at I. G.s skøde, hand afg. N. Kaas paa samme eng giort hafver, bør magtløs at blifve oc saeme eng epter forrige landstingsdombs liudelse C. Nielssen til Adsergaard at følge“. *Hdb. 18, 65—69.*

[1]) *Håndf. 1559 § 21.* [2]) *Rec. 1558 § 40.* [3]) *J. l. 1,34.*

18. maj. *(Fr. C. Holk.)* Christian Holk til Høigaard, embedsmand på Hald, tiltalte fru Anne Venstermand

til Leieholm, Godske Brockenhusis enke, med sin lovværge for 500 daler med rente, som han havde sagt god for for hende til jomfru Anne Breide og nu havde måttet betale; hun burde efterkomme sit brev og segl og betale kost, tæring, skade og anden interesse. Han i rette lagde: 1. fru A. V.s pergamentsgældsbrev af Kil 1594 til jomfru A. B., sal. Jokim Breides datter til Vorgaard, på 500 daler med 6 p. c. årlig rente, for hvilke penge C. Holk var gåt i borgen. 2. Hans Breides brev af Haderslef 1604, at C. H. som selvskyldig borgen havde indløst fru A. V.s brev fra hans søster jomfru A. B. med hovedstol og to års rente. Fru A. V. mødte ikke, endog C. H trende sinde bød sig i rette med hende Dom: Fru A. Venstermand bör have tabt sagen og fornöje C. Holk efter sit brev og stå ham til rette for skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 69—70.*

18. maj. Fredrik Munk til Krogsgaard tiltalte (indlæg) Niels Kaas til Birkelse, fordi han ikke havde efterkommet sit brev af Viburg st. Mickels dag 1603 (fr.), hvorved han havde forpligtet sig til inden næste scti. Martini dag at give sin morsøstersön F. Munk nöjagtigt skøde på pergament[1]) og at gengive „hvis skofve eller anden landgilde“, han måtte have oppebåret, eller afkvitte det i de penge, som F. M. var ham skyldig efter brev. F. Munk gjorde derhos gældende, at N. Kaas ikke kunde give ham skøde på godset, fordi en del deraf, nemlig 3 gårde i Greis og 2 gårde og 1 bol i Hvornstruppe i Nørrevongs herred med N. K.s åbne brev var forskrevet til Jacob Vind til Grundit, som havde ladet forbyde bønderne at svare andre end sig; N. K. burde derfor tilbagebetale de på godset oppebårne penge med rente og udlevere de breve på guld og penge, han havde fåt af F. M. samt betale skade, kost og tæring. — Niels Kaas havde på sin side stævnet (indlæg) Fredrik Munk, fordi denne ikke havde efterkommet sit brev af Viburg st. Mickels dag 1603 (fr.), hvorved han forpligtede sig at betale ham 15,000 daler til næste omslag til Kil i de

8 dage trium regum og give ham tryg forvaring på pergament, når denne gav ham det pergamentsskøde. N. Kaas gjorde gældende, at J. Vinds forbud ikke kunde til intet göre de breve. som ere gangne imellem ham og F. M., tilmed da denne ikke havde lidt nogen skade på grund af det; desuden havde han ved Christoffer Rosenkrands, Knud Gyllenstiern og Peder Galtt Martini dag ladet tilbyde F. M. skøde i dennes hus, som de gode mænds brev af Krogsgaard den 12. novbr. 1603 (fr.) viste, men F. M. havde ikke villet tage imod det, men givet til gensvar et brev af Krogsgaard sam. dag, lydende, at da han var kommen i visse forfaring, at J. Vind til Grundit endnu havde N. K.s åbne brev på en part af godset, så mente han, at N. K. ikke kunde give så nöjagtigt skøde, som han havde forpligtet sig til, og han kunde derfor ikke være forpligtet til at annamme noget skøde af ham; han begærede kun, at han „uden thøye oc trette oc bekostning“ måtte få igen de penge, som N. K. havde oppebåret, og de breve. denne havde modtaget. — F. Munk svarede hertil, at en del af godset stod i trætte mellem J. V. og N. K., som en „afvisning“ af Nørvong herredsting af 20. septbr. 1603 (fr.), at N. K. til tinge lod tilbyde J. V. 4000 daler med rente, viste, lige som en dom af Grundit birketing onsdag för jul (fr.) beviste, at pengene for godset da vare opbudte der til tinge; da N. K. ikke havde skaffet ham skøde inden st. Mortens dag, burde han være entlediget for købet. Dom: „Efterdi N. Kaas udi sit bref hafver sig tilforpligtet at forskaffe F. Munk en tryg oc nøigactig skøde paa det goeds, hand hannom solt hafde, inden st. Mortens dag, och for^ne^ skøde icke er hannom tilbøden førrind dend dag efter st. Mortens dag; disligeste efterdi det bevises med afvisning af Nørvong herridsting saa vel som med domb af Grundit birketing, dend onsdag nest for jul udgifvet, at en part af saeme goeds enda hengde udi trette emellom for^ne^ N. Kaas och J. Vind, saa N. K. derfor icke kunde giøre F. M. til for^ne^ tid saa tryg och nøigactig skøde derpaa, som hans bref formelder, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at F. M. bør for den kiøb, giort vor, oc den N. K.s tiltalle kvit

at vere, oc N. K. pligtich at igiengifve F. M. hvis pendinge, hand paa samme kiøb hafver oppeborrit med en billig rente, som det sig bør, och stande hannom til rette for skade, kost oc tering oc igien levere hannom hvis brefve, hand hannom oc hans høstrue paa samme guld oc pendinge gifvet hafver.“ *Hdb. 18, 70—77.*

[1]) *Godset nævnes ikke.*

19. maj. Fru Talle Ulfstand til Heckebierrig, Povil Laxmands enke, og fru Margrette Hardenberg til Høgested tiltalte ved Axel Rosenkrands til Glemminge som fuldmægtig Erik Vadsbiurd til Vindrup og Jost Vadsbiurd til Siøgaard for nogle penge, som sagsøgerne havde udlagt til Lauge Beck til Førsløf, landsdommer i Sælland, som ved brev af 7. apr. 1588 (fr.) havde lovet for Erik Hardenberg til Ferridsløuf til Christoffer Valkendrup for 200 daler, i det deres afg. svoger Corfids Grubbe atter ved brev af Brentved 27. apr. 1589 (fr.) havde hægtet til Lauge Beck. Da nu sagsøgtes fader havde arvet Erik Hardenbergs hustru, fru Birgitte Daae, burde de gælde sin anpart af pengene og stå til rette for skade, kost og tæring. E. Vadsbiurd mødte og berettede, at da hans fader skiftede med E. Hardenberg efter dennes hustru, fremlagde E. H. et regnskab på den den tid bortskyldige gæld, og denne blev da skiftet, så at hine 200 daler tilfaldt E. H. selv at betale, hvad han beviste med dennes brev af 21. apr. 1591; da der derhos blev gjort tryg afkald mellem E. H. og hans fader, burde han og hans broder være kvit for tiltalen. Dom: „Efterdi gielden, som findes E. Hardenberg at hafve verit bortskyldig dend tid, hans høstrue døde, er skift afg. Mads Erikssen oc hannom emellom, oc samme 200 daller da er fallen paa E. H.s lod at skulle af hannom betallis oc icke paa Mads Erikssens lod, oc de efter samme skifte hafver giort dennom endelig afkald emellom, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at frue T. Ulfstand oc frue M. Hardenberg bør dend gield hoes

E. H.s arfvinger at søge, oc E. och J. Vadsbiurd for den deris tiltalle kvit at vere." *Hdb. 18, 77—79.*

19. maj. Jens Pederssen Trælund, borger i Ribe, tiltalte borgemester og råd sstds., fordi de havde dömt byfogdens dele ved magt, skönt hans modpart ikke „efter deris stads privilegier oc Riber ret" havde erklæret sig mod hans „besigtelse", som privilegiernes kap. 39[1]) bestemte. Han i rette lagde dommen af Riber rådhus 16. mars 1604, lydende: „Efterdi bevisis, at J. Trælund hafver først uden tinge sichtet Mads Roed for en tiuf och hans børn for hore- oc tyfveunger; disligeste efterdi hand hafver ocsaa dend dag, hand blef fordelt for tingsdomb, sigted oc sagid M. R. oc hans børn for tyfve, och hand endnu i dag for os er blefven ved samme hans sichtelse, eftersom tingsvinder i sig self formeller oc efter hans egen beretninger [er] at bevise, som her udi er indført, dog hand udi ingen maade hafver det bevist, da efterdi recessen[2]) formeller, at hvem, som sigter en anden inden[3]) ting[e] for nogen uerlige gierninger, oc hand kand det icke lougligen bevise, da delis hand derfore som en løgnere", da vidste vi ikke byfogden herudi uret at have gjort. — Indstævnte berettede, at J. T. for noget gods, som skulde være blevet borte for ham, havde sigtet sin svoger og nabo og hans börn for tyve og tyveunger, og da han så blev stævnet efter recessens 20. kap., har han i sine forsætter fastholdt sigtelsen og „intet ville skierid" ham eller hans börn, skönt han ikke kunde bevise dem nogen tyvnet over; han blev derfor efter recessens 20. kap. fordelt for en løgner, og da sagen stævnedes for dem, kunde de ikke dömme mod byfogdens dele, som var dömt efter recessen; vel påberåbte J. T. sig stadsrettens 39. kap., men da kongen i fortalen til lovbogen[4]) befaler, „at man skal dømme efter lougen[5]), hvor dend icke findes at vere emoed recessen, och recessen er udgangen siden vor statsret", så havde de ikke turdet understå sig at dömme mod recessen; J. T. burde give dem kost og tæring igen. **Dom:**

Borgemester og råds dom bör ved sin fulde magt at blive, og J. Trælund give dem fuld kost og tæring[6]). *Hdb. 18, 79—81.*

[1]) *Anført efter den udvidede Riberret. I Erik glippings og Kristoffer af Baierns er det § 25. Det bestemmes der, at den, som uden at være grebet på færsk gærning, sigtes for tyveri, skal skære sig med tolv af sine næste naboer.* [2]) *Rec. 1558 § 20.* [3]) *Hdb. tilf.:* thuer, *men i rec. 1558 § 20 hedder det kun: til tinge, for dom eller udi nogen anden forsamling.* [4]) *Kristian IV.s udgave af Jyske lov.* [5]) *J. l.* [6]) *Rec. 1588 § 8.*

19. maj. Fredrik Munk til Krogsgaard tiltalte (indlæg) Niels Pederssen til Ingelsted, Christoffer Pax til Torup, Ebbe Anderssen, boende i Olborrig, Morten Venstermand til Søeholt og Peder Galtt til Tyrretrup på egne og søskendes vegne, samt fru Kierstine Pedersdaatter til Hameltrup, fru Anne Pedersdaatter til Smidstrup, Anders Bings enke, med deres lovværge til som hans afg. moders søskende, svogre og medarvinger, at udlægge ham fyllest for 3 gårde i Aalending og 1 gård, kaldes Vinkrog, alle i Hammerum herred, som Knud Brahe til Engelstholm, embedsmand på Bygholm, på vor og kronens vegne med dom og ret havde afvundet hans broder Hans Munk som værge for hans søster jomfru Sophie Munk, da godset efter hans sal. morfaders genbrev havde været pant og ikke ejendom, således som det antoges, da godset blev hende udlagt i søskendeskifte. Sagsøgeren og hans broder havde derfor efter dom, afsagt af gode mænd efter vor befaling, måttet udlægge skel og fyllest, så vidt deres anpart beløb sig, til deres svoger Henning Bild til Vreløufgaard, således som dennes kvittering viste. Da hans moder på skiftet efter sin fader heller ikke vidste andet, end at hun modtog godset som ejendom, burde indstævnte udlægge ham, som havde fåt sin broders anpart overdraget, fyllest i lige så godt og velbelejligt jordegods inden 6 uger og erstatte den landgilde, som han og hans broder havde mistet, siden de måtte göre sin svoger udlæg, samt betale kost og tæring, hver for sin anpart. F. Munk

i rette lagde dom af Hammerum herredsting 29. mars 1595, lydende: Da denne sag om de 4 gårde har været opsat nogle år, så at Hans Munk har haft lang tid til at opsøge sine ejendomsbreve på godset, dersom de havde været til, forseglede eller uforseglede, og da han ikke har bevist, at godset efter P. Ebbessens genbrev er andet end pant, skönt det skulde være P. E.s datter tilskiftet for ejendom, og da godset findes i H. Munks værge og forsvar, og efterdi M. J. stod her i dag på sin husbonds vegne med guld, daler og pendinge og vil efter vor prinses og udvalgte konges befaling indløse godset af pant, så bör godset igen komme til kronen og hospitalet i Aarhus, og H. M. annamme hine penge, som godset er sat i pant for efter P. E.s genbrev. — Niels Kaas til Birkelse mødte på sin moders, fru Kierstine Pedersdatters, på Peder Galtts og hans søskendes og på flere af P. E.s arvingers vegne, og berettede for sin moder, at hun vel ikke var tiltalt, men dog var overbødig at rette for sig for sin anpart, og for P. G., at sagen först burde forfølges til herredsting og landsting, og at han havde søskende, som var sin egen værge og dog ikke vare stævnede. De andre P. E.s arvinger, som vare mødte, svarede, at de vilde retgöre hver for sin anpart. Dom: „Efterdi for^{ne} 4 gaarde udi Hammerum herrit ere H. Munk, F. Munk oc deris sødskinde tilskift for eigendomb, som dog findes pant at have verit och fordi er dennom fraadømbt, oc tildømbt at annamme, hvis pendinge de ere pantsette for, oc efter saeme domb er af vor lensmand paa hospitals vegne igienløst, da sagde vi derpaa saaledis af for rette at P. Ebbessens arfvinger ere pligtige hver for sin anpart egien at udlegge F. Munk saa got oc vel beleigligt goeds, som det er, dennom er fraavunden, oc hver dennom igien at annamme deris anpart af hvis pendinge samme goeds af pant igien er for indløst.“ *Hdb. 18, 82—85.*

19. maj. Chresten Krabbe til Biørnholm tiltalte (indlæg) Ifver Munk til Krogsdal til at betale sin anpart af,

hvad han enten ene eller sammen med flere havde været medforlover for for C. K.s broder Tyge Krabbe, siden C. K. havde med hovedstol og rente indløst hovedbrevene, som kreditorerne ikke vilde slippe, för de finge sine samlede penge, nemlig: 1. af Kil 1602 (fr.) på 6000 daler til Jesper Rantzov til Schmole i Holsten, som P. Munk, I. M., C. K., Mogens Jul og Hans Munk vare forlovere for. 2. af s. å. (fr.) på 8000 daler til fru Øllegaard, Josias van Qvallens, som P. Munk, Stygge Høg, Chresten Høg, I. M. og Otte Banner vare forlovere for. 3. af s. å. (fr.) på 160 daler til fru Øllegaard, som I. M. alene var forlover for. 4. på 120 daler til J. Rantzov[1]). C. Krabbe havde hægtet til P. Munk til Estvadgaard og til C. Høg til Todbølle, fordi de havde lovet for T. Krabbe, og da nu Otte Banner til Giessingholm og Hans Munk til Vesselberggaard havde stillet ham tilfreds for deres anpart, burde også I. Munk betale sin med skade, kost og tæring, alt efter domme, som i slige sager tilforn dömte ere. — I. Munk lod ved fuldmægtig i rette lægge indlæg, hvorefter C. Krabbe og Mogens Jul, T. Krabbes broder og svoger, som vare medforlovere med ham, havde ham ubevidst handlet T. Krabbe hans gård og gods af[2]) og „dermed befriet dem self oc deris slegt oc venner oc sat hannom oc andre i suppen oc dennom udelat"; sådant kunde ikke holdes for tro staldbroderskab; han burde være fri for C. K.s tiltale og denne selv betale brevene. Dom: I. Munk er pligtig at betale sin anpart af hine løfter tillige med kost og tæring. *Hdb. 18, 85—88.*

[1]) *Dette brev nævnes ikke som i rette lagt.* [2]) *Ovfr. s. 475.*

19. maj. Corfids Rud til Fulsang tiltalte (indlæg) Knud Rud til Sandolt, embedsmand på vor gård i Odense, som havde været hans værge efter loven[1]) på skiftet efter deres fader og nogle af deres brødre. Det sås af nogle lodder, som K. R. da havde gjort med nogle af sine brødre, at han alene vilde tilholde sig Sandolt og Enggaard, medens C. R. fik Ru-

bierggaard, men denne var deri storligen brøstholden; K. R. burde have søgt en kgl. befaling til en anden god mand om at være nærværende på C. R.s vegne og have opsyn, at han fik så god fyllest og vederlag som hans broder K. R.; nu havde denne ladet sig udlægge Sandolt og Enggaard, skönt der var stor undersked på disse gårde og Rubierriggaard, og Sandolt alene både på ejendom og herlighed var bedre end Ruberggaard, der end ikke var så god som Enggaard, som K. R. tilmed også fik; hvis denne skulde mene, at C. R. til gengæld havde fåt fyllest i bøndergods, så var hans svar derpå, at han, hvis K. R. uden trætte vilde oplade ham den lod, han fik, imod den, som blev udlagt ham (C. R.), vilde han give K. R. 1000 daler og endda mere i bytte. Kunde dette ikke ske, ønskede han kongens og rigens råds dom, om hine lodder vare så lovlige og noksom, at de burde have magt, og da lovens[2]) [1. bog] 30. kap. formælder, at ingen værge må afhænde börnegods, så formente han, at en værge fast mindre var mægtig i slig arv at skifte med sin umyndige broder uden at andre gode mænd vare tilforordnede at være med; K. R. burde være pligtig til at skaffe ham en rigtig jordebog over alt det gods, som faldt efter deres fader og brødre, og ligeledes en fortegnelse over alt løsøret og stille ham tilfreds for, hvad han herefter ikke havde fåt fyllest for, samt fremdeles til efter loven[3]) at göre regnskab for al oppebørsel af hans gods. — Knud Rud mødte med indlæg, hvorefter de to gårde vare ham tilfaldne på lod på de to skifter, som ere gangne de søskende imellem med nogle års mellemrum; deres gode forældre havde efterladt sig så mange sædegårde, at hver broder i förste skifte kunde få en sædegård; da havde de gode mænd, deres fælles frænder, som da vare tilstæde og, om han mindedes ret, var Jacob Ulfeld, Erik Hardenberg, Brede Randzov og Lauge Venstermand, skikket det så, at de sædegårde, som ringere vare, bleve forbedrede med så meget jordegods, at brødreparterne bleve ens gode, som det er sædvanligt i alle søskende-

skifter i Danmark, og da tilfaldt der Jacob Rud Hynderup, takseret for 18 tdr. korn, Jørgen Rud Enggaard, takseret for $1^1/_2$ læster korn, Peder Rud Fulsang, takseret for $1^1/_2$ læster korn, Corfids Rud Rudbiergegaard, takseret for 1 læst korn, og ham selv Sandholt, takseret for $3^1/_2$ læst korn. För end hine lodder gik således, haver Anne Rosenkrandz, som da var et barn, „borrid och kast der lodder paa“, og hver, som var myndig, tog sin lod, men sal. Jacob Ulfeld på Peder Ruds vegne og sal. fru Helvig Hardenberg på Corfids Ruds vegne, da de vare umyndige. Da nogle år efter det andet skifte blev holdt efter deres brødre Jacob og Jørgen Rud, og godset af gode mænd var jævnet i lige broderparter, „er et fattigt barn ophent fra broen, som hafver borrid oc kast de lodder paa“, og vor sal. morsøster fru Helvig Hardenberg optog C. Ruds lod, medens Enggaard tilfaldt mig, og jeg vil skyde på B. Randzov, som alene igenlever af de gode mænd, som overværede vore bægge skifter, at jeg ikke har søgt nogen vild eller fordel; hvis jeg vilde have gjort det, skulde mine andre brødre ikke have stædt mig det, da hver helst vilde have haft den lod, som mig tilfaldt, men jeg haver „ladet gud løcken oc lodden volde“, og var ikke en gang inde hos de gode mænd, der lignede os gårdene og godset imellem, så lidt som jeg „giorde dem nogen indsagen“, hvad jeg vil bevise med to af vore gamle fogder, som da vare tilstæde. Hvad således blev gjort, bör stå for fulde, da skiftet ikke kunde henstå, til alle blev myndige. Hvis nogen skulde beklage sig, må jeg kunne det med rette, at jeg skulde tage Sandolt for $3^1/_2$ læster korn, som er $^1/_2$ læst höjere end den tilforn er gåt i søskendskifte; i lige måde blev Enggaard sat til $1^1/_2$ læster korn, som er $^1/_2$ læst for höjt, „dog hvis det belanger sig, da lodderne at maae staae oc jefnid at gaae til hvilken, som kunde findes brøstholden at vere, efter lougen“. Knud Rud påstod herefter, at de lodder, som deres salige brødre, der levede og forholdt sig som ærlige mænd, havde underskrevet, burde stande urygget, særlig da C. Rud

nu i 13 år selv havde haft sit arvegods i hånd og hævd uden at klage sig brøstholden. Hvad den jordebog angår over alt arvegodset, som C. R. kræver, da er hvis jordebøger og andre breve, „os alle vor stor magt paa liggendis“, blevet opbrændt på Sandholt i den store, ulykkelige ildebrand, som min broder selv har sét; sådanne jordebøger kunne derfor ikke føres tilstæde, men en af vores gamle fogder, Tomas Holdst, har i værge en summarum på alt vore forældres jordegods, og af de lodder, som tilfaldt hver broder i bægge skifter, haver jeg en udskrift tilstæde, hvoraf en genpart godvilligen skulde være min broder følgagtig, om han er det begærendes. En registrering over løsøret, rede penge og gældsbreve er derimod ikke at bekomme; om den har været til, er den brændt ved hin lejlighed. Boskabet, som tilfaldt mine andre brødre og søster, tog hver til sig, men min broders og min anpart brændte på Sandholt, undtagen noget ringe, som blev befriet af ilden; guld og sølv, som tilfaldt ham, har han selv annammet undtagen min sal. faders guldkæde, som min søster har fåt, og mine brødre og jeg har givet hende vor anpart, medens hun sagde, at hun vilde forenes med Corfids om hans anpart deraf. De rede penge bleve andvoret Tomas Holdst, og han har udgivet dem til vor faders begravelse. Af gældsbreve har min broder selv annammet sin anpart efter lodden og hans brevs lydelse. Knud Rud påstod herefter, at han ikke burde tilfindes, at fly tilstæde, hvad der ikke var ham muligt og var opbrændt; han havde tidligere tilbudt sin broder en kgl. majts. befaling til deres fælles venner og samfrænder, om hvad irringer kunde være dem imellem om værgemål, han vilde så gærne nöjes med hvad lovligt og billigt kunde være, og han vilde endnu gærne bevilge en befaling med ham. Knud Rud i rette lagde derpå: 1. en lod, hvis tittel var: Sandhols· lod, underskrevet af Knud, Jacob og Jørgen Rud. 2. en lod på Enggaard, underskrevet af Knud, Peder og Soffi Rud. 3. C. Ruds brev af Korsør slot 22. juni 1592, at K. Rud da havde ladet overantvorde ham Rubierriggaard i Låland

med jordegods i Låland, Fyn, Sælland, Skåne, Falster, Møn og på Haderslevnes, tilfaldet ham i arv efter sine forældre og brødre Jacob og Jørgen Rud, hvad K. Rud alt havde haft i hånd og værgemål i hans umyndige år; fremdeles leveret ham adskillige gældsbreve og i gjort guld: 34 lod ungersk guld og $12^1/_2$ lod kroneguld samt to guldringe, i den ene forfattet en rubin, i den anden en smaragd. 3. sammes brev af Fulsang 29. maj 1599, at K. Rud havde overantvordet ham en „sølfkovsken med log paa“, 2 forgyldte bægre, 1 sølvkande og 7 daler 1 ort, som vejede tilsammen 200 lod, alt arv efter hans forældre, samt 299 lod af hvad sølv, hans broder Peder Rud havde efterladt sig. 4. en kontrakt af Købh. 6. juli 1603, gjort efter vor befaling af vore råd og gode mænd mellem Jacob Løcke til Tandrup på sin hustrus vegne og Knud Rud, og lydende, at de vare forligte om alle irringer således, at K. Rud skulde give J. L. 4000 daler, og at de 1300 daler, som K. Rud havde udlagt til Knud Rud til Vedbye skulde kvittes mod de 500 ungerske gylden, som fru Sophie, J. Løckis, havde hans brev på; hermed skulde al trætte om værgemål, værgemåls penge, løsøre m. m. efter deres sal. forældre og brødre være forligt, dog skulde enhver endnu have sin anpart efter loven af hvad der kunde være uskiftet af gavegods og købstædgods efter deres forældre og af jordegods og løsøre efter Peder Rud. — J. Løcke mødte og berettede, at han på sin hustrus vegne vilde blive ved den kontrakt, som var gjort mellem ham og K. Rud. Dom: „Efterdi Corfids Rud vor et barn i sine umyndige aar, den tid hans forældre ved døden afgik, oc Knud Rud, som vor hans ældste broder oc verge efter lougen, hafver med sine brødre delt oc skift deris forældris efterlatte goeds dem emellom oc icke K. R. da hafver fordrit nogen koniglig befaling til nogen deris fellids venner, som serdelis paa sin umyndige broders vegne kunde hoes vere, oppebere hans lod oc hafve opsiun med, at hannom skede saa got skiel oc fyllist, som andre hans søskinde; de lodder K. R. frembberer, icke heller findes med

andre goede mends end hans egne oc brødris hender underskrefven, oc i saa maade befindes C. R. i samme skifte ingen anden verge at hafve haft end K. R. self, da bør dend skifte oc de lodder, dennom udi hans umyndige aar emellom giort oc gangit er, icke at komme C. R. til hinder oc skade, men bør magtløs at blifve. Disligeste efterdi K. R. haver til sig annammet sin broders goeds oc vergemaal i hans umyndige aar oc det forrestaait, oc der af oppeborrit landgilde, oppebørsel med ald herlighed, da bør K. R. at giøre hannom rede oc regnskab for alt, hvis hand paa hans vegne hafver haft under sit vergemaal midlertid hand hans goeds oc vergemaal hafver forstaait, oc forskaffe hannom en clar rigtich jordebog paa alt hans forældris jordegoeds, vere sig arfvegoeds, kiøbegoeds oc pantegoeds. Udi lige maade bør oc K. R. at forskaffe hannom en clar fortegnelse under goede mends hender oc seigel paa ald hvis løsøre, guld, sølf, pendinge, tilstandendis gield, gieldbrefve och alt andet rørendis oc urørendis, som fantis efter hans fader, moder oc brødre, oc i lige maade giøre hannom derfor rede oc regnskab; oc efterdi K. R. sig paaberober, slige regnskaber og brefve at vere opbrente paa Sandolt dend tid, gaarden brende, oc dog befindes, at K. R. frembbær nogen brefve sig til behielpning, oc andre, som hans broder kunde komme til behielpning, siger at vere brent, da dersom hand icke forne regnskaber oc gieldbrefve vil føre tilstede, da bør hand med sin ed self tolfte med goede riddermendsmend at forverge sig efter lougen, at saeme regnskaber jordbøgger, gieldbrefve oc andre ere blefne opbrent, saa de icke kand føris tilstede. Och for det sidste, hvad belangendis er den lod, som J. Løcke paa sin høstruis vegne i jordegoeds oc løsøre er tilfalden, da efterdi der er giort oc gangit en contract emellom hannom oc K. R. om forne skifte, oc J. L. dermed lader sig aldeles nøie oc begierer icke vidre skifte, da bør den contract ved sin fulde magt at blifve, saa vit dend emellom K. R. och hannom efter kongelige befalling af goede mend giort er. Men efterdi at samme contract er gangit emellom Jacob

Løcke oc K. R., da kand [dend] icke der heden tydes, at dend med rette kand forhindre hvis tiltalle C. R. kand hafve til J. L., om hvis hannom efter hans forældre oc brødre arfveligen er tilfallen". *Hdb. 18, 88—98.*

[1]) *J. l. 1,28.* [2]) *J. l.* [3]) *Jfr. J. l. 1,30.*

19. maj. M. Matz Pors, kannik i Ribe, tiltalte på egne og Peder Baggessens arvingers vegne borgemester og råd sstds. for deres dom, afsagt mellem sagsøgerne og Stygge Høg til Vong om et brev på 500 daler, som P. Baggessens slegfredsön Peder Pederssen havde opdraget til S. Høg, ved hvilken dom de, så længe brevet stod ved sin magt, havde ved magt funden byfogdens dele, som tilfandt P. B.s ældste sön Bagge at betale sin anpart af 500 daler, skönt P. B.s hånd under brevet ikke havde været så noksom gransket og beset mod hans regnskabsbog eller i andre måder, så man deraf kunde forfare, om håndskriften var rigtig; tilmed vare pengene ikke æskede i rette tid inden 30. dag efter recessen eller nogen tid derefter, al den stund P. Pederssen havde været i deres omgængelse, så lidt som pengene efter loven vare givne til tinge; ikke heller havde P. P. gjort sin fader nogen tjæneste eller ståt for noget regnskab, som brevet angav. Ved sagsøgtes uendelige dom var der sket sagsøgerne uret; brevet burde have været kendt nöjagtigt eller unöjagtigt, för de med dele skulde have tilfundet dem at erlægge pengene; de havde burdet magteløs dömt den dele, som var overgåt sagsøgernes ældste broder for den gæld, og indfundet for byfogden at dömme endelig om brevet. Hidstævnet var Stygge Høg til Vong med sin fuldmægtig, som havde forfulgt sagen, og Peder Pederssen, borger i Sæby. Sagsøgerne i rette lagde: 1. dommen af 28. novbr. 1603, lydende: „Efterdi Lavrids skrifver hafver sted delle ofver B. Pederssen for hans anpart af for[ne] 500 daller efter sal. P. B.s brefs liudelse, saa lenge dend stander ved [sin] fulde magt, da vide vi icke L. skrifvers ulempe herudi at kunde

findes." 2. indlæg, lydende: „For det første, at saeme bref indeholder, at for^ne summa skulle vere for^ne slegfredsøn godvilligen tilsagt for sin tienniste oc villighed, hvoremoed lougen[1]) skal formelde [i] 1. bogs 21. cap.: saa megit, som slegfredsøn vorder skiøt til tingi, det beholder hand oc ei mere; ydermere formelder brefvit, at for^ne summa skulle erleggis til rette tid efter faderens død, saa formelder lougen[1]) [i] 23. cap. 1. bog hvo arfve eller gield vil krefve efter andens død, hand eller hans visse bud komme paa tredvengs dag, om de ere inden byes, end ere de uden byes, sex ugger, udenlands, aar oc dag at stande, saa befindes, at det icke krefvis louglig, men fast mere end 12 aar efter faderens død, saa at skifte er sket efter faderen oc meste parten efter moderen, oc lougen i saa maade icke er fuldgiort; yddermere indeholder brefvit, at dend eldste søn Bagge Pederssen eller hvilken af børnene, med brefvit slige pendinge afeskendis vorder, inden monids dag at betalle eller derfor at stande til rette; deremoed formeller recessen[2]), at ald vitterlig gield skal betallis af fellidsboe, oc enhver betalle sin anpart udi gield, lige som hand tager udi arfve, oc enhver at tiltallis til verneting, och siuntis dennom fremmit, om deris sallige fader saa utiltvungen skulle have forpligtet sine umyndige børn oc en part ufødde slig gield at betalle, hvilket de formente emoed lougen; disligeste forfaris af et tingsvinde, i denne sag tagen, daterit Riber giesteting anno 1603 dend 4. novembris, Peder Lund hans egen bekiendelse, for^ne summa pendinge en part der af at vere en gafve. Och efterdi lougen tilholder, hvad slegfredsøn skal skødes, det til tinge skulle skie, mente fordi saadan gafve, som dog icke strags er fult, burde magtløs at blifve, oc at borgemester oc raadmend udi Ribe hafde burt at anset och ofverveiget brefvit och derfor icke ved magt kient byefougdens lougmaal ofver B. P., førrind domb var gangen; mente, dennom derudinden at vere sket for kort, och saatte underdannigst udi rette, om for^ne bref, som icke til tinge er giort, ei med dannemends ofververelse oc beseigling stadfest, icke med høs-

truens vidskab oc arfvingernis sambtøcke, ei heller udi rette tid krefvit efter lougen oc recessen, kand vere saa nøigactig, at det bør ved magt at blifve." — Sagsøgte lode ved fuldmægtig i rette lægge indlæg, hvorefter de ikke kunde dömme anderledes i den sag; deres dom burde blive ved magt. S. Høg lod ved fuldmægtig i rette lægge: 1. P. Baggessens brev af Mauritii 1590 med hans segl og hånd under, hvorefter han havde „tilsagt min søn Peder Pederssen for sin tienniste oc villighed 500 enkende daller oc kvitterer jeg for^{ne} P. Baggessen for^{ne} P. Pederssen for alt baade for regnskab eller hvad naufn det nefnis kand til denne dag i alle maade, och dersom gud kaller mig, førrind P. P. kommer til hans rette tid oc forstand, da bepligter jeg mig P. B. eller mine børn efter min død och afgang at oplegge oc betalle P. P. for^{ne} 500 enkende daller eller 4 mark danske i stedit for hver daller, oc ingen anden udleg, samptlig hver deris anpart; disligeste bepligter jeg P. B. min søn B. Pederssen eller hvilken af mine børn efter min død til rette tid for^{ne} pendinge, naar P. P. eller hvem hand dette mit bref med sin fuldmagt tilbetroer oc afeskendis vorder, da forpligter jeg mig P. B. eller mine børn at skal inden monidsdag oplegge oc betalle P. P. for^{ne} pendinge, naar de blifver eskendis, som for^{vit} staar, uden ald moedsigelse eller trette kostløs oc skadesløs i alle maade; oc hvis for^{ne} 500 daller icke blifver P. P. efter hans vilge betallit, da at lide tiltalle efter lougen paa hvad sted hannom lyster." 2. indlæg, hvorefter hint håndskrift var givet ham af P. Pederssen i betaling for gæld, og da sagsøgerne angav, at brevet ikke var så nöje gransket, at deraf kunde forfares, om det var P. Baggessens egen hånd, havde han ladet det bese til Riber byting, og mange godt folk kendte da, at det var P. B.s egen hånd; borgemester og råds dom burde blive ved magt. Dom: „Efterdi for^{ne} gafve, afg. P. Baggessen sin slegfridsøn gifvit oc bebrefvit hafver, icke er sket til tinge efter lougen[3]), icke heller er sket med hans høstruis oc arfvingers bevilling oc sambtycke, for^{ne} bref oc sin

stil er tvistig, samme gafve icke heller er kraufd oc paatalt i rette tid, som lougen[4]) formeller, da bør det P. B.s bref døt oc magtløs at blifve oc icke at komme hans arfvinger til hinder eller skade udi nogen maade; och efterdi borgemester oc raad icke hafver dømbt endeligen men alleniste funderit deris domb paa saeme bref, førrind hannom er sted til nogen lougmaal, da bør den deris domb icke heller at komme P. B.s arfvinger til skade, dog ingen af parterne for den sag at vere hverandre nogen kost eller tering pligtich". *Hdb. 18, 103—8.*

[1]) *J. l.* [2]) *Rec. 1558 § 53.* [3]) *J. l. 1,21.* [4]) *J. l. 1,23.*

19. maj. Tommas Maltissen til Tanderup tiltalte Olluf Munk til Kvistrup, fordi han havde ladet sin moder fru Anne Løcke skøde sig gården Tepsmark i Veirum sogn, Hierrum herred, skönt T. M. havde hendes brev af Mauritii dag 1601 (fr.), hvorefter han skulde have gården til underpant for 200 daler og have pergamentsskøde på den, når pengene ikke betaltes til påske 1603. Hidstævnet var fru A. Løcke, om hun havde noget dertil at svare, så og fru Elsebe Jul til Krogsdal med sin lovværge for et pantebrev, som hun efter O. Munks beretning også havde forhvervet på hin gård, hvilket pantebrev ikke burde have nogen magt. — Olluf Munk lod ved fuldmægtig i rette lægge: 1. sin moders skøde af Hersomgaard 18. juni 1602. 2. sam.s løsningsbrev af sam. dag, at hun gav sin sön O. M. fuldmagt til at indløse Tipsmark, som fru E. Jul, sal. Povil Munks, til Krogsdal havde i pant for 300 daler. 3. sam.s følgebrev på Tepsmark af sam. dag. 4. indlæg, hvorefter han havde købt gården og skulde „løsse den af pant fraa frue E. J., oc T. M. alleniste hafde dend i underpant och icke hafde fuld hannom". T. M.s „fortougde underpant" burde ikke komme ham til skade imod hans lovlige skøde. — Byrge Trolle mødte på sin hustrumoders fru E. Juls vegne og i rette lagde: 1. pantebrev af Hersomgaard 12. febr. 1602, hvorved hun fik Tepsmark med et bolseje i frit brugeligt pant for 300

daler, indtil den blev lovlig genløst; under seglet på pantebrevet var skrevet, at fru A. Lycke bekendte, at hun end videre den 9. oktbr. 1602 havde lånt på hin gård 250 daler således, at de ialt 550 daler skulde være betalt til næste snapsting, hvis ikke gården skulde være skødet og solgt fru E. J. 2. følgebrev på Tepsmark af sam. dag. 3. tingsvidne af Hierrum herredsting 7. mars 1602, at der var taget husbondhold af Tepsmark på fru E. Juls vegne. B. Trolle berettede derhos, at fru E. J. havde gården i hånd og havende værge, og at den havde fulgt hende med skyld, landgilde m. m.; den burde fremdeles følge hende. Dom: „Efterdi fru A. Løcke hafver forpantit den gaard i Tepsmark til frue E. Jul oc siden solt oc skøt dend til sin søn O. Munk emoed den forskrifving, hun T. M. tilforne gifvet hafde, hvorudi hun hafver sat hannom dend til underpant for en summa pendinge, hand hinde laant hafver, da hvem derpaa skader, maa de hinde derfor tiltalle, oc der gaais om, hvis ret er, naar hun derfor blifver louglig stefnd. Men efterdi B. Trolle paa sin moders frue E. Juls vegne, frembIegger en pantebref paa saeme gaard, som och er en skøde, om gaarden icke inden en visse tid, som i saeme bref formellis, blef indløst, oc beviser med følgebref saa vel som med tingsvinde, at frue E. haver samme gaard udi haand oc hafvendis verge oc hinde følger oc hverken T. Maltissen eller O. Munk, da bør dend hinde efter hindes brefs liudelse at følge.“ *Hdb. 18, 108—12.*

19. maj. Villom Vorm, borger i Aars, tiltalte fru Mette Emiksdaatter til Stensgaard, Jørgen Thidemands enke, til efter sit brev af 2. juni 1603 med skade og omkostning at betale ham 115 daler. Fru M. E. mødte ikke. Dom: Fru M. Emiksdaatter bör betale V. Vorm de 115 daler med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 112.*

19. maj. Villom Vorm, borger i Aarhus, tiltalte Erik Urne til Siøgaard til efter sit håndskrift af 24. oktbr. 1597 (fr.) og sit sendebrev af 11. novbr. 1601 (fr.) med skade og

omkostning at betale ham på sin afg. faders Johan Vorms vegne 18 daler 2 mrk.. E. U. mødte og erbød sig at ville betale. Dom: E. Urne bör betale V. Vorm de 18 daler 2 mrk. med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 113.*

19. maj. Staffen Nielssen, borger i Tiested, tiltalte Olluf Munk til Kvistrup til efter sit brev af Holstedbroe 17. mars 1601 at betale 38½ daler 1½ mrk. 3 sk. skadesløst. O. M. lod ved fuldmægtig berette, at han havde tilbudt S. N. pengene, og beviste dette med brev af Tisted 4. maj 1604; han vilde endnu betale S. N. dem til takke. Denne svarede, at om pengene var blevet tilbudt ham, måtte det være sket i hans fraværelse. Dom: O. Munk bör fornöje S. Nielssen pengene med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 113—14.*

19. maj. Albret van Stenwert, rådmand i Svenborrig, tiltalte Erik Urne til Siøgaard til efter sit håndskrift af 17. oktbr. 1600 at betale 41 daler 1 mrk. 2 sk. skadesløst. E. U. mødte og beviste med et af to mænd udgivet brev af Siøgaard 15. apr. 1604, at han havde tilbudt A. van S. penggene på sin gård, uden at han vilde annamme dem. Dom: E. Urne bör at fornöje A. van S. pengene med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 114—15.*

19. maj. Christoffer Pax til Torup, embedsmand på Holbek slot, tiltalte sin svoger Niels Pederssen til Ingelsted, for hvem han sammen med afg. Albret Friis til Harridskier, afg. Predbiørn Bild[1]) til Aggersborg og Lauge Urne til Belteberg, landsdommer i Skåne, havde sagt god til os for 2000 daler og 120 daler årlig rente[2]), hvorimod han (N. P.) havde givet ham sit brev af Uderskier 27. novbr. 1599 (fr.) og på gode tro og adelige love forpligtet sig at holde ham skadesløs for sin anpart af samme løfte. Efter at vi så havde opskrevet N. P. og hans forlovere hine penge, holdt han ikke sit

løfte, så vi lode indmane A. Friis's arvinger som en principal forlover, og Fredrik Munk til Krogsgaard erlagde pengene. Denne havde nu taget stævning over ham (C. P.) til at betale sin anpart, og N. P. burde derfor holde sit brev og betale skade, kost og tæring. N. Pederssen lod ved fuldmægtig i rette lægge indlæg, hvori han begærede respit; han vilde visselig holde C. Pax skadesløs i alle måde. Dom: N. Pederssen bör at holde sit brev og stande C. Pax til rette for skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 115—18.*

[1]) *Hdb.* Bilde. [2]) *Se ovfr. s. 504—5.*

21. maj. *(Fr. O. Rosenspar, E. Brock).* Carsten Thellemand, indvåner til Kil, tiltalte fru Margrete Viffert til Viffertsholm, Johan Urnes enke, til skadesløst at betale 230 mrk. 10 sk. lb., som hendes afg. husbond Envold Seefeld[1]) efter hans regnskabsbog, dagtegnet omslag 1589 (fr.) og underskrevet af E. S. med egen hånd, var ham skyldig for adskillige kramvarer. For fru M. V. mødte Eske Brock til Estrup, råd og embedsmand på Dronningborg, og berettede, at „den tid E. Seefeld ved døden vor afgangen, afsagde hans broder Benedigs Seefeld[1]) sig paa sin egen oc hans moders vegne fraa arf oc gield ofver grafven, dend tid hans lig blef begrafven, oc der hun formerkte, at hand som hans broder, der bedst vidste, hvorledis om hans leiglighed vor, icke vilde blifve ved arf oc gield, afsagde hun sig och saeme tid fraan arf oc gield“. E. Brock beviste straks dette med brev af Viffertsholm 21. juli 1589, udgivet af afg. Christoffer Mickelssen til Lundbek, Tommas Fasti til Vennergaard, Jacob Høg til Trudsholm, afg. Niels Skram til Urop, Knud Brahe til Kongsleflund og Melkior Ulfstand til Kiergaardslund, og gav derhos til kende, at al løsøre, som fandtes efter E. S. blev registreret og indsat hos lænsmanden på Olborrighus, at han deraf skulde betale gældnerne, og hvad der blev til overs og ikke blev krævet inden år og dag og derfor efter loven forfaldt til os, det have vi

ved brev af 19. jan. 1594 (fr.) givet til fru M. V.; da hun altså havde sagt sig fra arv og gæld, og C. Thellemand ikke som de andre kreditorer havde søgt sin betaling inden år og dag efter loven, burde hun være kvit for hans tiltale. Dom: Da fru M. Viffert lovlig har sagt sig fra arv og gæld efter E. Seefeld, bør hun ikke heller betale hans gæld[2]), men være kvit for C. Thellemands tiltale. *Hdb. 18, 118—19.*

[1]) *Hdb. kalder ham gentagne gange* Seested. [2]) *J. l. 1,26.*

21. maj. *(Fr. O. Rosenspar.)* Godslef Budde til Rødsletgaard, embedsmand i Børlum kloster, tiltalte (indlæg) Mickel Nielssen til Kye til at give sig skøde efter et mellem dem indgåt mageskiftebrev af 9. oktbr. 1603 (fr.), hvorved M. N. og hans hustru Idde Biørn tilskiftede deres svoger G. B. og hans hustru Sidselle Biørn deres arvelod efter deres broder Jacob Biørn, som er 3. parten af Stenolt hovedgård og gods med fiskeri i Nørlaae i Limfjorden, hvilket fru Anne Krabbe nu var medforlænt, og det mod 8 gårde i Aastrup sogn og by i Slet herred af G. B.s gods og så meget guld og sølv, som hint var bedre end dette. Det skøde, som M. N. havde givet ham, syntes ham ikke nöjagtigt nok, og han havde derfor indstævnet ham til herredsting og landsting, hvor det [ikke] var dömt, at skødet var „tryg oc fuldkommelig nok"; G. B. påstod nu, at M. N.s hustrus part i Stenolt gård og gods burde følge ham efter mageskiftebrevet, herredstings- og landstingsdom. G. Budde i rette lagde derpå dom af Viburg landsting 17. decbr. 1603, lydende: „Efterdi M. Nielssens husfrue frue Idde Biørn disligeste G. Buddes husfrue frue Sidselle Biørn oc frue Margrette Biørn ere alle 3 arfvinge til Stenoltgaard oc goeds, oc G. B. oc hans høstrue frue S. B. hafver handlit med M. Nielssen oc hans høstrue frue Ide om deris anpart i for^{ne} gaard og goeds, som er dend tredie part, M. Nielsen G. Budde solt hafver, oc hans høstrue frue Idde saeme skøde med hannom forseiglit oc underskrefvit hafver; disligeste frue Margrette B. oc saeme skøde

med egen haand hafver underskrefvet och dermed den sambtøckt; saemeledis efterdi frue I. B. hafver bekommid de 250 golt fl., som contracten paalyder; disligeste oc bevises med frue S. B.s bref, G. B. oc M. N. om saeme skifte med for^ne^ gaard oc goeds at vere kommen til endelig ende, oc G. B. saeme skøde der efter til sig at hafve annammit, som af arfvingerne findes underskrefvit oc er adelsfolk anliggende, hvorforre fougden icke haver vidst emoed den at sige, da vide vi os epter den leiglighed icke emoed saeme herridstingsdom at sige." — M. Nielssen mødte med indlæg, hvorefter han var sin og hustrus skøde bestændig, så meget mere som han af fornødenhed havde været forårsaget dertil, ti sal. J. Biørn havde solgt for 7500 daler af sin hustrus gods, hvoraf han (M. N.) og hustru skulde betale $^1/_3$, og dette kunde de ikke uden stor skade göre udlæg til, siden fru Anne Krabbe skulde besidde J. B.s gods sin livstid; hans skøde var lovligt og burde blive ved magt. Dom: „Endog lougen[1]) formeller, at bonde maae ei afhende kone jord, uden hand hafver om gaait goeds ved at hette oc barn ved hinde, dog ligevel efter vi befinde, at samme skøde og mageskifte er bevilget oc sambtøckit af frue M. Biørn, som er M. Nielssens høstruis neste arfvinger och saeme skøde oc mageskifte af hinde forseiglid oc underskrefvid, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at for^ne^ mageskifte oc skøde bør ved sin fulde magt at blifve, oc for^ne^ tredie part udi Stenolt gaard oc goeds efter frue Anne Krabbis, som der nu med forlent er, dødelige afgang G. Budde oc hans arfvinger efter saeme mageskiftebrefs oc skødes liudelse ubehindret at følge." *Hdb. 18, 119—25.*

[1]) *E. s. l. 1,28; 3,9; J. l. 1,35.*

21. maj. *(Fr. O. Rosenspar.)* Brostrup Giedde til Tømmerup, embedsmand på Laugholm, tiltalte Peder Mund til Sandbyegaard på hans hustrus vegne, Arrild Gris til Skovbye og jomfru Anne Gris til N.[1]) med sin lovværge til

efter en kontrakt, indgåt mellem hans hustru og hendes afg. husbonds börns værge, at udbetale hende sin festens- og morgengave, siden de havde opskrevet ham ægt og arbejde af nogle gårde, som ved kontrakten var bebrevet hende, og tilskrevet Corfids Thott til Sanderup om at annamme godset. B. Giedde havde hidstævnet C. Thott med brevet fra de Griser og i rette lagde nu: 1. kontrakt, som nogle vore gode mænd efter vor befaling havde gjort mellem C. Thott på hans søsterbörns vegne og fru Anne Grubbe, lydende, at hun skulde beholde sin livstid Hellerupgaard og gods, som var afg. Erik Grises[2]) eget gods og ikke fru Agnettis; så skulde hun og have ægt og arbejde af 2 pantegårde, som Erik Gris havde pantsat, nemlig Hellegaard og Trynninge, medens börnene skulde have landgilden og anden herlighed deraf; fremdeles skulde C. Thott på börnenes vegne forsvare hende i en trætte, som var påført Hellerup gods, medens hun hvad fædrene godset belangede skulde have sin part af den gerustede hest, som E. Gris var takseret for, og af hvilken C. T. skulde have den, hvad det møderne belangede; det fænid og kvæg efter E. Gris var blevet vurderet, og fru A. G. havde udbetalt börnenes part; ligeledes skulde hver have sin part af gælden, medens løsøret var skiftet mellem fru A. og Bent Gris, som var börnenes værge; endelig skulde fru A. Grubbe lade falde sin morgengave, 2000[3]) daler, og sin part i bygning, købstædgods og pantegods, dog skulde Hellerupgaard efter hendes død følge E. Grises börn, men hvis disse år og dag efter, at de vare komne til sine myndige år, ikke vilde holde kontrakten, skulde de med to herremænd advare fru A. G. herom og straks betale hende sin morgengave og part i bygning, købstædgods og pantegods. 2. missive af Fredriksborrig 14. mars 1604 fra P. Mund, Arrild Gris og jomfru A. Gris til fogden på Hellerup om fremtidig at lade deres bønder være ubevarede for landgilde, ægt og arbejde. 3. missive af sam. dag fra de sam. til fru Anne Grubbe om at tilsige sin foged, at han ikke bevarede sig med bønderne. — C. Thott[4]) i rette

lagde på jomfru[5]) Anne Grises vegne en seddel af 14. mars 1604 fra hende og de andre sagsøgte til deres tjænere i Halland, „som er voris mørne gods“, og som hidtil havde gjort dagsværk til Hellerup, om ikke mere at svare til Hellerup og i klagemål at henvende sig til C. Thott til Sonnerup, som vilde forsvare dem. — P. Mund lod ved Lavrids Ebbessen til Tulstrup, embedsmand på Københavns slot, i rette lægge indlæg, hvorefter B. Giedde på sin hustruis vegne burde annamme hendes morgengave og han på sin hustrus vegne modtage hendes fædrene gods. Dom: „Efterdi B. Giedde er ofverbødig at annamme sin høstruis morgengafve, oc derhoes fordrer hindes anpart i bygningen paa Hellerup, udi pantegoeds oc kiøpstedgoeds och tilbiuder dem deris brefve, som findes i hans forvaring, P. Tott deremoed paa jomfrue Ane Grises vegne saa vel som L. Ebbessen paa P. Munds vegne ere ofverbødige at udlegge same morgengafve oc annamme goedsit, det befindes och, at Arrild Gris sin anpart af saeme goeds hafver solt oc afhent til B. Giedde, saa der findes atskillige irringer dennom udi denne sag emellom, da bør dend sag først at indkomme til deris sambfrender oc fællids venner, som dennom om saeme irringer kand atskillige, oc hvem siden paaskader, da gaais derom for os, hvis ret er.“ *Hdb. 18, 125—29.*

[1]) *Sål. Hdb.* [2]) *Erik Gris var gift med Agnete Thott.* [3]) *To gange står der dog* 1000 daler. [4]) *Hdb. har* Peder Thott. [5]) *Hdb. har* frue.

21. maj. *(Fr. O. Rosenspar.)* Hartvig Kaas til Hørupgaard tiltalte på egne og Jørgen Kaas til Gielskouf hans vegne samt på alle Anders Maltissens arvingers vegne fru Dorrite van Anefeld, Hans Sparris enke, til Klogerup til at efterkomme sit brev af Hørupgaard 23. novbr. 1601 (fr.), hvorved hun gör vitterligt, at hun på sin söns Arent Sparre til Lechterfeld og Prenden hans vegne af H. og J. Kaas på A. Maltissens arvingers vegne har modtaget 675 daler som

deres anpart af de 1350 daler, som sal. Malti Viffert er blevet skyldig der udenlands, hvilke penge A. Sparre havde deres brev på mod, at han forpligtede sig til paa deres vegne at betale i Berlin, hvad M. Viffert der var blevet bortskyldig; hun forpligtede sig derfor til at skaffe A. M.s arvinger deres brev igen til næste jul samt skaffe M. V.s kæde, som stod i Berlin under A. Sparres forsegling, til jævned og skifte mellem A. M.s arvinger og hendes börn og endelig og rigtig besked fra kræmmer og købmænd og M. V.s vært, til hvem pengene skulde anvendes, og alt dette uden skade, kost og tæring for sagsøgerne. Disse i rette lagde derhos A. Sparres breve: 1. af Hvidøre (?) 23. avg. 1601, hvorved han forpligtede sig til at skaffe H. Kaas til Hørupgaard, Lavrids Friis til Lundegaard, Lavrids Ebbessen til Tulstrup, Jørgen Kaas til Gielskouf og Godske Friis til Lundegaard sal. M. Vifferts store guldkæde, som var pantsat til Berlin, og fli den til Baldser van Ahlefeld, embedsmand på Flensborrighus, inden jul. 2. af Hvidøre (?) 24. avg. (!), at A. M.s arvinger havde givet ham deres brev på 675 daler, som til Martini skal betales i den ældste borgemesters hus i Flensborrig, mod at han skaffede dem kvittering på, hvad M. Viffert var bortskyldig i Berlin. — Hverken fru D. van A. eller A. Sparre, som var hidstævnet, mødte. Dom: Fru D. van Allefeld og A. Sparre „bør at have tabit sagen oc frue Dorritte er pligtich sin bref oc seigel at holde oc efterkomme oc forskaffe A. Maltissens arfvinger deris bref oc seigel igien, de A. S. paa for^ne^ 650 daler gifvet hafver; sammeledis at forskaffe dennom M. Vifferts kiede igien, som stoed til Berlin under A. S. forseigling, disligeste at forskaffe rigtich besked fraa M. V.s vert oc kiøpmend, hvortil for^ne^ summa pendinge er udlagt oc anvent epter hindes udgifven brefs liudelse, oc stande dem til rette, for hvis skade, kost oc tering, de derforre lit oc fangit hafver.“ *Hdb. 18, 129—32.*

21. maj. (*Fr. O. Rosenspar*). Christoffer Rosenkrandz til Høgsbroe som værge for Peder Norbyes börn tiltalte ved fuldmægtig fru Anne Giortsdaatter til Byggeberg til efter den med hendes afg. husbond Albret Galskøttis arvinger indgåede kontrakt at betale sin part af A. G.s brev af Urup 22. mars 1589 (fr.) til P. Norbye til Urup på 1000 mrk. lb. som under et ærligt indlager skulde betales skadesløst og med 30 daler rente til omslag 1590. Fru A. G. lod ved fuldmægtig i rette lægge: 1. indlæg, hvorefter det brev, som C. R. i rette lagde, lang tid tilforn er blevet betalt af hans egen moder[1]), svoger og søster[2]); tilmed gav hans moder A. Galskøtt sit skadesløsbrev, da denne betroede P. Norbye de 1000 mrk. lb., hvilket brev skulde findes „udi deres egen verge, for hinde hult oc dult"; hun burde derfor være kvit for den maning og tiltale. 2. brev fra Anne, Bennedichts Ifverssens, til Gripsgaard af tirsdag efter påske 1604, hvorved hun bekendte at have ombedet afg. A. Galskøtt til Sønderskouf at udgive sit brev til hendes svoger P. Norbye til Urup på 1000 mrk. lb. og straks at have givet ham sit skadesløsbrev derpå, ligesom hun og ved sin sjæls salighed bekræftede, at hun et år derefter udlagde de 1000 mrk. lb. til sin sal. svoger og datter, uden at hun dog fik sit skadesløsbrev igen. 3. vor stævning, som fru A. Giortsdaatter havde udtaget mod fru Bege Clavsdaatter til [Hundsbek][3]), fru Johanne Galskøtt, Christoffer Rosenkrandzis til Hundsbek, og fru Dorritte Rosenkrandz til Urup for at vidne, om det ikke er dem vitterligt, at det brev, som afg. A. Galskøtt gav afg. P. Norbye på fru Anne, B. I.s., vegne på 1000 mrk. lb. for længe siden er fuldgjort, og om ikke fru D. R. til fru Anne Galskøttis[4]) begravelse lovede at tilstille afg. A. G.s arvinger dette brev. — Herimod i rette lagde C. R.s fuldmægtig: en kontrakt af Sønderskouf 16. decbr. 1593 mellem „dennom paa Sønderskouf" om, at arvingerne hver skulde betale sin anpart af, hvad gæld sal. A. Galskøtt ydermere kunde findes henskyldig, og berettede, at hint gælds-

brev ikke var fundet i A. G.s, men i P. Norbyes værge, hvad han beviste med et register på, hvad der blev fundet i P. N.s skrin i København „dend tid, hand vor blefven rettid“ [5]); belangende de vidnesbyrd, som vare stævnede, i rette lagde han: 1. fru Dorrite R.s vidnesbyrd af 2. maj 1604, hvori hun bekendte, at de 1000 mrk., som var hendes brudeskat, var betalt, men om de 1000 mrk., som A. G.s brev pålyder, vidste hun ikke andet, end at de stod ubetalt. 2. fru Johanne [6]) G., C. Rosenkrandzis hustrus, åbne brev af Høgsbroe sam. dag, at det løfte for fru Anne Grips (!) er hende aldeles ubevidst, men de 1000 mrk. lb., som skulde være optagen i hendes søsters begravelse, vidste hun vel at erindre, at der var omtalt, dog kunde hun ikke betænke, at de gav skriftlig besked, at de vare betalte. 3. fru Bege Clavsdotter, Peder Galskøttis enke, til Hundsbek hendes bekendelse af Hundsbek 6. maj 1604, lydende fast som de to andre. Fremdeles berettede han, at C. Rosenkrandz 2 gange havde ladet indmane fru A. Giorts i Ribe, hvad han beviste med to breve, det ene udgivet af Hans Randzov, sal. Povils sön til Nigendorpe, sitshaftig til Ekernførde, og Mogens Kaas til Nestrupgaard, og påstod, at fru A. G. burde betale hovedstol med kost, tæring og skadegæld, fordi hun ikke havde holdt sin indmaning. Dom: Efterdi C. Rosenkrandz fremlægger A. Galskøttis brev til P. Norbye, og fru A. Giortsdotter ikke med P. N.s eller hans arvingers brev beviser, at de 1000 mrk. lb. er betalt, men kun fremlægger fru A., Benedigts Ifverssens, brev, at hun havde betalt sin svoger P. N. 1000 mrk., da bör fru A. G. betale sin anpart af pengene med rente, interesse og skade. *Hdb. 18, 132—36.*

[1]) *Kristoffer Rosenkrands var gift med Johanne Galskøt, datter af Peder Galskøt og Bege Klavsdatter og søster til Albert Galskøt.* [2]) *Kristoffer Rosenkrands's søster Dorritte var gift med Peder Norby.* [3]) *Hdb.* til N. [4]) *Datter af Peder Galskøt og Bege Klavsdatter, gift med Mogens Jul;*

hun døde 1600 se O. Nielsen: Maltherred, 1870, s. 89. [5]) *Se ovfr. s. 19—23.* [6]) *Hdb.* Anne.

21. maj. *(Fr. O. Rosenspar).* Peder Frandssen, vor herold, tiltalte med fuldmagt fra Sten Maltissen til Holmgaard, embedsmand på Bahus slot, Jens Clavssen til Biørnstrup for et skøde, som han havde forhvervet af Chresten Jacobssen til N., vor mand og tjæner, på en gård i Børlund, og hvormed han vilde gøre S. M. hinder i et skøde på gården, som han havde forhvervet af C. J.s fader. På herredagen 1602 dömte[1]) vi og rigens råd, at deres fælles venner skulde granske om, hvem der havde „mere solt, end hans lod kunde taale", C. Jacobssen eller Jacob Christenssen. Ifølge brev af København 30. juni 1603 (fr.) havde så Lauge Urne til Belteberg, landsdommer i Skåne, og Jacob Høg til Trudsholm efter vor dom gransket, „om J. Christenssen hafde solt mere af det goeds hannom efter sin søn af hans mørne goeds kunde tilfalle efter lougen", og de havde da forfaret, at C. J. havde solgt af sit mørne gods 3 gårde til afg. fru Lene, Henrik Brahis, og 3 gårde til Jens Clavssen, medens J. C. kun havde solgt 1 gård i Borrelund, så at hans „myndelod i C. J s mørne gods hafde burd at vere mere end dend ene gaard, hand solt hafde", og de kunde fordi ikke befinde, at J. C. havde solgt mere end der kunde tilfalde ham „i en myndelod". Herefter påstod P. Frandssen, at S. Maltissens skøde burde blive ved magt, og at det skøde som C. Jacobssen havde gjort Jens Clavssen burde være magteløs. — Hans Friis mødte som fuldmægtig for Jens Clavssen med indlæg, hvorefter S. M.s skøde skulde være 12 uger yngre end J. C.s, som derfor burde blive ved magt, og S. M., som uden dom havde tilholdt sig gården, burde stå til rette for oppebørsel og anden omkostning. Dom: „Efterdi P. Frandssen på S. Maltissens vegne beviser med goede mends granskning efter voris dombs liudelse, at J. C. icke hafver solt mere udi C. J.s møderne goeds end hannom for

hans myndelod efter hans søn kunde tilfalde med rette, da sagde vi derpaa saaledes af for rette, at dend skiøde, J. Christenssen S. Maltissen paa dend gaard i Borrelund giort oc gifvet hafver, bør ved sin fulde magt at blifve, och for[ne] gaard hannom efter saeme skøde at følge.“ *Hdb. 18, 136—38.*

[1]) *En sådan dom findes ikke ovfr. blandt dommene fra 1602.*

21. maj. (*Fr. O. Rosenspar*). Fredrik Garnholtt, borger i Kolding, tiltalte ved Bertel Buckmand som fuldmægtig Fredrik Munk til Krogsgaard og de andre Albret Friises arvinger til skadesløst at betale efter deres afg. fader A. Friis.s brev af Harridskiær 17. oktbr. 1595 (fr.), hvad der ikke var afskrevet af 300 daler. Kun F. Munk mødte og berettede, at han havde betalt sin anpart. Dom: A. Friises arvinger bör betale F. Garnholtt, hvad der rester på håndskriftet med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 138—39.*

22. maj. (*Fr. kongen*). Chresten Albretssen, borgemester i København, tiltalte ved fuldmægtig Peder Madssen til Gaasevad til efter sit brev af 14. mars 1599 (fr.) skadesløst at betale for adskillige varer 80 gamle daler. P. M. tilbød at betale, inden han drog af byen. Dom: P. M. bör betale C. A. de 80 daler med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 139—40.*

22. maj. (*Fr. Kongen*). Hans Pederssen, borger i Helsingør, tiltalte Chresten Brun til N., vor mand og tjæner, til efter sit brev af Folekasted 22. maj 1597 (fr.) skadesløst at betale ham[1]) 500 rigsdaler, for hvilke H. P., når de ikke betaltes til st. Mickels dag, skulde annamme hans gods til underpant, og som C. B. var blevet ham skyldig, da H. P. var ridefoged på Bahus. Han havde fåt dom over ham til Bahus lavting, men det havde ikke hjulpet. C. B. mødte ikke.

Dom: C. Brun bör betale H. Pederssen de 500 daler, hvis de ikke ere betalte, og det med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 140—42.*

[1]) *Han kaldes der:* Hans Pederssen spormagger, indvoner i Malmøe.

22. maj. *(Fr. kongen).* Marrine, Niels Bagers, borgerske i Odense, tiltalte ved fuldmægtig jomfru Karrine, Hans Speigels datter, til N., til efter sit brev til Niels Bager af 8. oktbr. 1599 (fr.) skadesløst at betale 34 daler 3 mrk. 4½ sk. for varer, bekomne 1590 og 1591. Jomfru K. Speigel mødte ikke. Dom: Jomfru K. S. er pligtig at fornöje Marrine, N. Bagers, efter sit brev. *Hdb. 18, 142—43.*

22. maj. *(Fr. kongen).* Chresten Albretssen, borgemester i København, tiltalte ved fuldmægtig Erik Urne til Siegaard til efter en af ham selv underskrevet fortegnelse (fr.) over leverede varer at betale 68 daler 12 sk. med kost og tæring. E. U. mødte ikke. Dom: E. Urne bör have tabt sagen og betale C. Albretssen 68 daler 12 sk. med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 143.*

22. maj. *(Fr. kongen.)* Den samme tiltalte fru Anne Venstermand, Godske Brockenhuses enke, til efter et af hende selv underskrevet regnskab (fr.) over leverede varer at betale 47 daler 3 mrk. 4 sk. med kost og tæring. Fru A. V. mødte ikke. Dom: Fru A. V. bör betale C. Albretssen de 47 daler 3 mrk. 4 sk. med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 144.*

22. maj. *(Fr. kongen).* Morten Holdst, indbygger i Flensborg, tiltalte fru Mette Emiksdaatter til Stensgaard, Jørgen Thidemands enke, til efter sit håndskrift af scti. Canuti regis dag 1603 (fr.) på sin salige datters og dattersöns vegne at betale 200 daler, som skulde erlægges i korn eller

penge, med kost og tæring. Fru M. E. lod ved fuldmægtig berette, at hun havde tilbudt M. H. betaling i øksen og korn og vilde endnu efter lejligheden betale ham. M. H. svarede, at han gærne vilde annamme hendes øksen, men hun havde solgt dem til en anden; kornet kunde han ikke være tjænt med, fordi det var fordærvet. Dom: Fru M. E. bör betale M. H. de 200 daler og stå til rette for skade. *Hdb. 18, 144—45.*

22. maj. *(Fr. kongen, B. Randzov, P. Gyllenstiern).* Predbiørn Gyllenstiern til Vosborrig, råd og embedsmand på Bøufling slot, tiltalte på vore og kronens vegne Jørgen Friis til Farskouf, fordi han tilholdt sig 5 bol østen Lemvig å for at skulle ligge på Torstengaards grund, og det, skönt de ikke fandtes i den besigtelse, som gode mænd gjorde, da han fik gården i magelav af Fredrik II, og skönt der gaves sær landgilde af bolene og det fast mere end halvdelen af landgilden af Torstengaard; dernæst fordi han 1593, uden lovlig adkomst, havde givet afg. her Lavrids Bark, sognepræst i Lemvig, og 1595 her Peder Gregerssen, sognepræst sstds. fæstebrev på en halv toft østen Lemvig å; disse fæstebreve burde ikke komme ham til hinder imod hvis lovlige tiltale, han kunde have til J. Friis for samme ejendom; endelig fordi han tilholdt sig halv Skallesiøe, skönt han kun havde ringe påløb derpå, og de bønder, som för ham bode på Torstengaard, aldrig havde måttet fiske deri uden lænsmandens minde, hvad han med adskillige breve beviste. Hidstævnet var her P. G. med de tvende fæstebreve. P. Gyllenstiern i rette lagde: 1 skødebrev af Lemvig byting fredrag næst efter st. Lavridsdag 1508, givet biskop Ifver Munk og hans efterkommere i Ribe af Chresten Tostessen i Lemtorp, Johanne hans søster, som han er værge for, Anders Povelssen sstds. og hans hustru Kaie Tostensdaatter på det jordegods, „som er nest fraa dend strøm[1]), som løbber sønden ved helle kors capelle for Lemvig oc saa op med

Kirkedubbe til engi vedtager oc saa langd nør, til vor frue jord vedtager, oc vester, som er Rønberg oc for engdel, til fiorden tager ved". 2. skødebrev af Ribe løverdag næst efter Bartholomæi dag 1507, givet de sam. af Povil Tostenssen i Lemvig på sam. ejendom, som han havde arvet efter sin fader. 3. skødebrev af Ribe onsdag for st. Jørgens dag 1513 til de sam. fra Mats Pederssen i Østerboel på to brødrelodder neden Lemvigs bjærg mellem søen og fjorden og vesten ned til åen. 4. synsvidne af Skodborrig herredsting 20. febr. 1604, at 6 synsmænd hjemlede, at de på P. Gyllenstierns tilkrævning havde været på åstederne, som de tilforn i J. Friises nærværelse havde synet, og da blev dem af gamle danemænd forevist „en strøm, løbber sønden om, som helge kors cappel hafde standen østen Lemvig, saa derfraa med saeme strøm til en dal, dennom forberet blef kallis Kirkedubbe, saa op med for[ne] Kirkedubbe oc østen til en vig, ligger østen om Lem kirke oc vesten nogen engimark, saa nør oc nordost med saeme vig til nogit jord, blef beret for dennom liggendis til kirken och skoellen i Lemvig, det vor tvert ofver i breden 56 faugne oc mere; derfraan nør oc i nordost ofver nogen agre; dennom blev forberet, der findes enda jord liggendis til kirken oc skoellen, som er i bredden 64 faugne oc mere; derfraa endnu ofver nogen aggere til[2]) haardveien, synden til nogit jord, dennom blef forberet kaldis Hestbore; saa vester med saeme haardveien til nogit jord, dennom blef forberet kaldis vor frue jord; saa vester paa med [3]) haardveien sønden til vor frue jord oc neder ofver en dael, som ligger en liden backe i daellen, oc ofver samme backe i vester til nogit jord, dennom blef forberet kallis Rønberg, oc saa ret i vester med en anden haardveien paa Rønberg, møder lige emoed den haardeveien østen for[ne] dael; saa med samme haardveien ofver Rønneberg til en eng, dennom forberet blef kallis stoere engdel; saa i vester ofver for[ne] eng til fiorden afvender; saa derfraa med fiorden til aaen til søen vedtager; dernest blef dennem af gamble dannemend forvist, som for[ne]

capel hafde standen østen til dend nordiste lade til en af de byggesteder østen Lemvigs aae, der fantis teigel, som capellen hafde standen, oc som dennom blef forberet, syntes dennom, forne lade stoed paa dend jordmon oc eigendomb, som capellens kirkejord hafde verrit, som oc goede mends vidisse af de skøder om formeller, hvilke M. Pederssen, fordum boendes i Østerboel, paa 2 brødredelle, C. Torstenssen oc hans søster paa en broderdel oc en systerdel, A. Pofvilssen paa hans høstruis vegne paa en søsterdel, oc P. Torstenssen paa en broderdel, biscop Ifver Munk giort haver, hvilke vidisser oc andre brefve paa saeme aaesteder for dennom blef lest och forkynt, da forfoer oc befant de samme eigendomb, som de om formeller, inden alle forne aaesteder liggendis at vere; dernest saae de en toft østen Lemvigs aae norden til Skiallesøe, som oc kallis Lemvigs søe, emellom forne byggesteder oc siøe liggendis, som presten i Lemvig udi brug hafver, oc stander nogen af forne byggestedder med deris kalgaard och indhefd norden indtil saeme toft; dernest saae de en toft paa Lemtorpis mark, vender i sønder oc nør med enderne oc vester side til backen østen forne siøe, hvilken toft dennom blef forberet mesten parten at vere kronens, oc vor dend i lengden sønder oc nør sexsindstiuge faugne oc mere, och syntes dennom at nørenden af saeme toft er fast ved saa nordelig som nør enden af saeme siøe; derfraan synden ofver en dael oc nogit andet jord blef dennom forvist 9 agre at skulle ligge til den gaard i Lembtorp, til Bøvling liggendis er,, oc vender med øster enderne paa forne gaard oc gadelucke oc med vester enderne til backen, som ligger østen forne siøe; der fraan ofver en anden daal, der laae gammel grønjord, dennom blef forvist at vere Lembtorpis fellig til en aae emellom Lembtorpis mark oc Romme mark, oc icke dennom blef forvist nogen jord eller eigendomb, J. Friis hafde, som paaskøed forne søe udi nogen maade; dernest saa de udi Lemtorpis by vesten for Torstensgaard i gaden 2 gadehusse, oc aaelgaardsted til hver, med en liden foderskoren

agger norden til dend vesterste af saeme hus; derfraa i sudvest vesten til en aggertoft oc saa paa gaden, der saa de oc en hus vor staaendis oc en kaalgaardsted til saeme hus; alt dette forne hiemlede de for en fuld siun." 5. tingsvidne af Uldborre herredsting af 18. febr. 1604, at Peder Munk i Stabyekiergaard havde vundet: a. at den ejendom, som han opregnede for gode mænd, da han boede i Torstengaard, og som J. Friis fik til magelav af kgl. majt., den skal noksom findes til gården foruden den jord, som bruges til de boliger østen Lemvigs å, ti han brugte aldrig den ejendom „enten med saad eller drift", da han bode i gården. b. at der stod nogle gadehuse på Torstengaards fælled og grund vesten Lemtorp foruden de 5 boliger, som stande østen Lemvigs å, den tid J. Friis fik gården til magelav, og nogle stode, da han flyttede til Torstengaarden. c. at den tid han stedde gården af sal. Chresten Skiel til Fusingøe, som var lænsmand på Bøvling, da undte denne hannom at bruge hine boliger østen Lemvigs å og gadehusene vesten Lemtorp til gården og at oppebære afgiften af dem for den tjæneste, han havde for den gode mand, da han var hans tjæner til Bøufling. d. at han, mens han bode på gården, ikke oppebar stedsmål, skyld eller landgilde af præsten i Lembvig af den toft øst for Lemvigs å og norden Skallesiøe, ti den blev lang tid i forvejen brugt af præsterne i Lemvig en efter anden, som bode i bispgaarden. c. at han ikke brugte videre fiskeri i Skallesøe end for Torstengaards grund, og når lænsmanden vilde tilstæde ham det. f. at den ager sønden for gården vesten op med O. Anderssens jord, som de damsteder er kast på de nörre ender, havde han ikke opregnet for Torstengaards jord, ti der blev sagt for ham, at det var af Bangsgaards jord i Lemtorp, dog brugte han den tid sàmme ager. 6. et register over hvad de omstridte bol, hvoraf et kaldes Musind, skyldte. 7. missive fra Erik Lange til Stoufgaard af 10. mars 1604, at han og de gode mænd i sin besigtelse havde givet beskrevet stykkevis, hvad landgilde der gaves af

hver gård, som J. Friis bekom. 8. tingsvidne af Lembvigs byting 17. febr. 1604, at 8 mænd vant, at der stod nogle gadehuse i Lembtorpis by, för J. Friis tilskiftede sig Torstensgaard, og at der endnu der stander nogen gadehuse; at C. skrifver i Vinkel vant med oprakte fingre og helgens ed, at da han var skriver på Bougling, gjorde hine gårde dagsgærning til Torstensgaard; at de 8 mænd fremdeles vant på tro og rette sanden, at P. Gyldenstiern lydelig for tingsdom tilspurgte Jørgen Friis til Vaskiergaard, om han ikke endnu havde hine gadehuse i Lembtorp, og om der ikke svaredes ham rettighed deraf, og dertil svarede J. F., at de var „bygget oc sat i forte eller fellid". 9. tingsvidne af sam. ting og dag, at 22 mænd vant med oprakte fingre og helgens ed efter sin alder og minde, at i 25 år havde der ståt huse østen Lemvigs å, og at de, för J Friis tilskiftede sig Torstensgaard, havde givet særlig skyld til kgl. majt. eller til den, hvem de efter lænsmandens vilje skulde yde den, og at der til dem brugtes den ejendom, som skøderne til biskop I. Munk om formældte, samt at den halve toft altid havde fulgt præsten i Lembvig by uden al skyld. indtil J. Friis understod sig at bortfæste den til præsten. 9. tingsvidne af sam. ting fredag næst efter vor frue ascensionis dag 1547, at 8 mænd vant, at her Movrids Nielssen i Ramme, som var kapellan i Lembvig, brugte den toft til Lembvigs præstegård, som ligger næst norden til Skallesiøe neden Lembvigs bierge, för m. Jens Anderssen kom til Lemvig, og siden denne kom did, har han brugt den. 10. her M. Nielssens åbne brev af Ramme søndag for Bartholomæi 1547, at da han var i Lemvigs præstegård först for biskop I. Munk og siden for Olluf Munk, som blev electus, da gav O. M. ham befaling at bruge den toft, som ligger østen fra Lembvigs å og næst norden op til Skallesiøe „baade toft oc berg til den gamle dige, som ligger ofven paa [som] bierrig vedtager", og begærede han toft og jord til præstegården så længe, han blev der;

sammeledes havde han brugt til præstegården „Bratbierrig, stoere Engidel, Skrifvertoft oc nogen andre smaa støcker stug og engedel“, og deraf gik aldrig skyld eller tynge. I henhold til det anførte satte P. Gyllenstiern i rette, „efterdi hand haver bevist, at dend eigendomb neden Lemvigs bierge er skiøt oc solt til afg. biscop I. Munk oc hans efterkommere, disligeste at der gaar serdelis landgilde af de 5 bole, som hand haver bevist at staa paa saeme eigendomb', hvilken landgilde icke findes udi hans besigtelse eller mageskiftebref, om saeme eigendom oc boel icke da burde hannom paa vor oc kronens vegne at følge; disligeste efterdi hand hafde bevist, at den halfve toft hafde fuld presten i Lemvig i langsommelig tid, førrind J. Friis fik Torstensgaard til maglaug, om saeme toft icke da her efter burde præsten at følge; udi lige maade, om J. F. kunde med rette tilholde sig vidre fiskeri udi Skallesiøe end for hans egen grund.“ — Jørgen Friis mødte, mente, at hine huse vare byggede på Torstengaards grund, og i rette lagde: 1. en besigtelse på en kronegård, P. Munk ibor, skylder årlig: rug 3. tdr. 2½ sk. ½ fjdkar og ⅓ af ½ fjdkar, byg 5 tdr., smör 2 harbopund 6 mrk., leding 8 sk., brændsvin 1, ¼ fed ko, 1/7 skovvogn, 1 daler for en Koldingvogn, gæsteri havre 3 tdr., gæsteripenge 7 mrk. 4 sk., kand så og avle rug 7 tdr., byg 15 tdr., havre 60 tdr., eng 60 læs; til gården findes fiskende i Skallesøe og på gårdens grund 5 gadehuse. 2. Fredrik II.s mageskiftebrev af 3. avg. 1585 på den nysnævnte gård[4]). 3. tingsvidne af Skodborg herredsting 2. apr. 1604, at 3 mænd havde vundet, at der ikke var flere huse på Lembtorps gade i Lembtorps by end gadehuset, som deres fader ibode i sal. T. Hiuls tid, da han bode i Torstensgaard. 4. tingsvidne af sam. ting 5. mars 1604, at flere havde vundet, at det østerste og nordeste hus på gaden i Lemtorp byggedes af Kiersten Torstenskone siden P. Munk flyttede af Lemtorp og det hus, som stod langt sydvest derfra, byggedes af B. Pedersdotter, siden P. Munk flyttede af Lemtorp, og ikke stod

der huse tilforn i deres minde; endvidere byggedes A. M.s hus og huset på Fordnubbierge siden J. Friis fik Torstengaarden. 5. tingsvidne af Gudum birketing 23. mars 1604, at flere vant, at de huse østen Lemvigs å, norden Skallesiøe, de lå til Torstengaard den tid, J. Friis bekom den til skifte af kgl. majt., og stande på gårdens grund. Jørgen Friis gjorde derhos gældende, at biskop I. Munk havde opgivet det køb, som han gjorde med K. Tostessen, J. Povelssen og S. Chrestenssen, således som det fremgik af et vidimus af Skodborrig herredsting mandag næst for „hofvidfastdag“ 1539 (fr.), lydende, at hine mænd lode læse dette brev: „Vi I. Munk med guds naade biscop udi Ribe giøre alle vitterligt med dette vort obne bref, at Knud Torstenssen, Jens Povelssen oc Søfren Chrestenssen hafver nu tallid. vor minde for hvis pendinge, som de hafver udgifvet paa de tofter, som ligger østen oc norden hellig kaars capel, ti lader vi dennom saeme tofter igien; in cujus rei testimonium sigillum nostrum hic inferius est impressum; datum Jnnergaard alias Munkgaard anno domini 1536 die beati Petri ad vincula.“ Fremdeles berettede J. Friis, at hin ejendom siden den tid havde fulgt Torstensgaard, og at den toft, som P. Gyllenstiern mente skulde ligge til præstegården, havde fulgt Torstensgaard, skönt præsten havde brugt den og ikke givet landgilde af den, idet bonden havde undt præsten den for ikke at give videre tiende; siden havde han haft den med J. F.s minde, indtil denne selv fik avlen; fra da af gav præsten landgilde. Herom i rette lagde J. Friis: 1. brev af anden påskedag 1586, hvori afg. Lavrids Barck, præst i Lemvig, bekendte, at J. F. havde undt ham först halvparten af toften norden Skallesøe og østen Lemvigs å, som han en tid lang havde haft af de mænd, som bode i Torstengaard, deslige et bjærg østen toften med nörre ende til alvejen og sønder ende til P. Munkes gårds jord afvender, samt forlænt ham med et stykke jord østen Romsdal sønder ned på alvejen og med nörre ende til Kirkedubbe. 2. brev af

Vaskiergaard 19. apr. 1595, hvori her Peder Gregerssen, præst i Lemvig, bekender, at han af J. Friis havde fæstet halvparten af toften østen Lemvig å og norden Skallesiøe. Endelig påstod J. Friis, at fiskeriet i Skallesiøe altid havde fulgt Torstengaard, som det kunde ses af tingsvidne af Skodborrig herredsting 19. maj 1600, hvorefter der blev vundet, at den tid Torstengaard i Lemtorp var under kronen, lod lænsmanden i Bøvling saa mange, de kan minde, bruge fuld og fri fiskeri med voddretter i Skallesøe på de sider, „hvor best voiddretter oc voihoufning fantis“, ulast og ukært. I henhold til det anførte påstod J. Friis, at hine huse, den halve toft og fiskeriet i Skallesøe herefter burde følge ham. Dom: „Efterdi forne femb boele med deris eigendomb icke findes i dend besichtelse, vore goede mend, som efter vor herrefaders naadigste befalling hafve besigted Torstensgaard, have fraa dennom gifvet beskrefvid, ei heller findes udi vor herrefaders mageskiftebref med de bønders naufn, derpaa boede, oc aarligen landgilde indskrefven, som det sig hagde burt; P. Gyllenstiern oc med skøde beviser dend eigendomb, forne 5 boele ere paabygde, at vere en serdelis eigendomb, som er biscop I. Munk af selfeigre bønder solt oc skiøt, saa det icke kand af hans besichtelse eller mageskiftebref befindes hannom derfor nogen udleg, skiel eller fyllist at have giort til os oc kronen, da kand J. Friis med dend besigtelse oc mageskiftebref icke tilholde sig de femb boelle eller dend eigendomb, de paaby[g]de erre, men bør at følge P. G. paa vor oc kronens vegne; disligiste efterdi det bevises, at dend toft, hand sig i lige maade tilholder, hafver fuld presten i Lemvig udi langsommelig tid, førrind J. F. fik Torstensgaard til mageskifte uden ald afgift; dend oc hverken findes udi hans besichtelse eller mageskiftebref, da bør saeme toft her efter presten i Lemvig angerløs at følge; hvad belangendis er det fiskeri udi Skallisøe, derpaa sagde vi saaledis for rette, at J. F. icke bør der udi nogen

fiskeri vidre at bruge end for sin egen grund saa vide den sig forstrecker.“ *Hdb. 18, 145—59.*

1) *Dette skøde har* steen, *men det næste* strøm, *jfr fremdeles ndfr. no. 4.* 2) *Hdb. tilf.* en. 3) *Hdb. tilf.* med en. 4) *Landgilden er opgivet som ovfr., kun hedder det:* $^1/_7$ af en Koldingvogn, 2 tdr. gesteriearre, $6^1/_2$ mrk. 4 sk. gesteriepenge.

22. maj. Mogens Jul Pallissen til Siøbyegaard, landsdommer i Nørre Judland, bød sig på egne og Chresten Jul til Donslund og Ifver Munk til Tvis deres vegne i rette mod Niels Stygge, som havde stævnet dem, fordi de tilholdt sig hans gård Siøgaard med gods, som han havde sat dem til et „forvedspant“ for 3000 daler med rente, for hvilke de havde sagt god for ham til Brede Randzov til Hagenfeld, hvilken hans gård var dem tildömt, skönt de ingen anden skade havde lidt, end de selv havde gjort sig; godset var mere værd end 3000 daler med renterne. Tillige bød M. Jul sig i rette mod N. Stygge for Ifver Jul, landsdommer i Nørre Judland, som også var stævnet for sin dom af Viburg landsting 17. decbr. 1603 (fr.) lydende, at efterdi M. og C. Jul og I. Munk havde fåt 2 uendelige domme til Hing herredsting på Siøgaard med gods, så og 2 uendelige domme på Hingø, og da de domme stå ved magt og herredsfogden siden har tildömt dem Søegaard at følge for ejendom og N. Stygge at göre dem skøde derpå, samt tildömt dem Hingøe, og da tilmed 2 uendelige landstingsdomme, som ere læste til herredsting, Viburg byeting og landsting, dömme herredstingsdommene ved magt indtil der stævnes på ny, og endelig da N. Styggi har haft noksom lang respit til at lade genkalde samme domme, uden at han har gjort det, medens M. og C. Jul og I. Munk have stævnet for endelig dom, så findes herredstingsdommen ved magt, særlig da N. Stygge ikke nu er mødt. M. Jul påstod, at denne dom burde blive ved magt. — Niels Stygge mødte ikke. Dom: N. Stygge bör

have tabt sagen, landsdommerens og herredstingets dom blive ved magt, Siøegaard og gods følge M. og C. Jul og I. Munk og N. Stygge give dem kost og tæring[1]). *Hdb. 18, 159—60.*

[1]) *Rec. 1558 §§ 5, 8.*

22. maj. *(Fr. kongen.)* Lauge Urne til Sielleberg tiltalte ved Lauge Urne til Beltebierrig, landsdommer i Skåne, som fuldmægtig Niels Pederssen til at stå til rette for skadegæld, kost og tæring og anden interesse, fordi han ikke havde efterkommet sit brev af Julskouf 2. oktbr. 1602 (fr.), hvorved han, da hans svoger L. Urne til Sellebierge havde sagt god for ham til Sigvort Grubbe og Sigvort Beck for 4280 daler og 6 daler årlig rente, som Fredrik Lange, Eiller Brockenhus, Niels Kaas og L. Urne er forlover for, forpligtede sig til at holde L. Urne skadesløs og inden juledag at skaffe Hans Lindenov Christofferssøn til hægter for løftet eller og fly ham hånd og segl igen. — N. Pederssen mødte ikke. Dom: N. Pederssen bör have tabt sagen, holde sit brev og holde L. Urne skadesløs for løftet, skaffe ham H. Lindenov til hægter og stå til rette for skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 161—62.*

22. maj. *(Fr. kongen.)* Marrine, Niels Bagers, borgerske i Odense, tiltalte ved fuldmægtig Jørgen Kaas Emikssen til Gielskouf, fordi han ikke havde holdt den manelse, hun havde gjort ham efter hans brev af 26. juni 1603 (fr.), hvorefter han under et adeligt indlejre forpligtede sig til skadesløst at betale hende til 9. oktbr. 1603 146 daler, for hvilke Hans van Meelen var forlover; han burde holde sit brev og stå til rette for skade. J. Kaas lod ved fuldmægtig i rette indlæg, hvorefter M., N. B.s, först burde tiltale forloveren; denne kunde så siden tiltale ham. M., N. B.s, fuldmægtig svarede, at han ikke stod synderlig på den manelse; han begærede sin betaling. Dom: J. Kaas bör holde sit brev og stå til rette for skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 162—63.*

22. maj. *(Fr. kongen,)* Den samme tiltalte ved fuldmægtig frue Ane Venstermand til Leiholm, Godske Brockenhusis enke, til efter sit brev af 13. febr. 1601 (fr.) til Niels Bager at betale 36 daler 2 mrk. skadesløst. Fru A. V. mødte ikke. Dom: Fru A. V. bör betale de 36 daler med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 164.*

22. maj. *(Fr. kongen.)* Den samme tiltalte ved fuldmægtig frue Lene Gøye til Bersøe til efter sit brev af 6. mars 1599 (fr.) til Niels Bager at betale 41½ gamle dalere skadesløst. Fru L. G. mødte ikke. Dom: Fru L. G. bör betale 41½ daler med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 165.*

22. maj. *(Fr. kongen.)* Niels Bang, rådmand i Bogense, tiltalte ved fuldmægtig fru Lene Gøye til Bersøe til med skade, kost og tæring efter sit brev af 14. juli 1599 (fr.) at betale 49 daler 1 mrk. 12 sk. Fru L. G. mødte ikke. Dom: Fru L. G. bör have tabt sagen og betale de 49 daler 1 mrk. 12 sk. med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 165—66.*

22. maj. (*Fr. kongen.*) Den samme tiltalte ved fuldmægtig Henrik Brand til Mullerup til efter sin afg. hustru fru Anne Urnis brev af 13. juli 1599 (fr.) at betale 10½ daler 18 sk. skadesløst. H. B. mødte ikke. Dom: H. B. bör have tabt sagen og betale de 10½ daler 18 sk. med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 166—67.*

22. maj. *(Fr. kongen.)* Margrete Renichs, Hermand apotekers enke i Kolding, tiltalte ved fuldmægtig Jørgen Kaas til Birkelse til efter sit brev af 26. juni 1603 (fr.) at betale 90 daler, som vare forfaldne til „Mavridsmarkid udi Viburg“, med skade og omkostning. J. K. mødte ikke. Dom: J. K. bör betale de 90 daler med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 167—68.*

22. maj. *(Fr. kongen.)* Chresten Albretssen, borgemester i København, tiltalte Holger Ulfstand til Skabersøe til efter sit brev af 6. decbr. 1600 (fr.) at betale 169 daler 14 sk., som vare forfaldne den næste st. Povilsdag „paa varmarkid", skadesløst. H. U. mødte ikke. Dom: H. U. bör have tabt sagen og betale de 169 daler 14 sk. med skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 168—69.*

22. maj. *(Fr. kongen.)* Morten Holdst, borger i Flensborrig, tiltalte fru Mette Emiksdaatter til Stensgaard, Jørgen Thidemands enke, til efter sit brev af scti. Canuti regis dag 1603 på sin datter og dattersöns vegne at betale 266 daler skadesløst. Fru M. E. mødte ikke. Dom: Fru M. E. bör betale de 266 daler med skade. *Hdb. 18, 169—70.*

23. maj. *(Fr. [P. Gyllenstiern]*[1]*).* Palle Fasti til Mindstrup og Lauge Urne til Belteberg, landsdommer i Skåne, på sin hustrus vegne tiltalte (indlæg) fru Anne Pedersdaatter til Smidstrup, Anders Bings enke, fordi hun, som havde forlæningsbrev på sin afg. husbonds gods for sin livstid, ikke havde givet dem: a. en klar jordebog over hans efterladende jordegods, men kun én, hvori hans og hendes jordegods med købe-, pante- og mageskiftegods var indført iblandt hverandre uden nogen forskel, hvoraf i fremtiden stor irring, trætte og misforstand mellem hans og hendes arvinger kunne forårsages; b. fortegnelse på jorde-, købe-, pante- og mageskiftebrevene og gældsbrevene samt på rede penge, som fandtes i boet; c. fortegnelse på det efterladte løsøre: gjort guld, kæder, klenodier, guldringe, „perlehufver", sølv, klæder, boskab, fæ, kvæg m. m. Da der daglig forkom en del af løsøret, burde hun göre fortegnelsen med sin könsed efter loven, således som hun var tilfundet af herredsfogden af Ingelsted herred[2]); hun burde dernæst göre forvaring med brev og segl, at hun ikke i sin livstid skulde afhænde A. Bings gods, og det efter kgl.

domme, som i sådanne sager tilforn ere udgangue; hvis hun skulde mene, at hun i gode mænds nærværelse havde ladet registrere godset, så havde sagsøgerne intet været hos eller afvidet, og slig optegnelse kunde ikke befri hende, at hun jo med lov burde forklare, at der var ret optegnet. Sagsøgerne i rette lagde dom af Ingelsted herredsting 5. juli 1596, hvorefter fru A. Pedersdatter burde fly L. Urne nöjagtig forvaring på alle de lovmål, tiltale og artikler, som hans tiltale og artikler er. — For fru A. P. mødte Predbiørn Gyllenstiern til Vosborg, råd. embedsmand på Bøufling slot, og i rette lagde: 1. A. Bings forlæningsbrev til sin hustru A. Pedersdaatter af Rask 16. oktbr. 1577, givet hende med hans arvingers samtykke for hendes livstid på hans hovedgård Smidstrup, alt løsøre, jorde-, mølle-, købe-, pante- og købstædgods. 2. kontrakt af Malmø 28. septbr. 1596, gjort af Peder Munk til Estvadgaard, Danmarks riges marsk, P. Gyllenstiern til Vosborrig og Axel Brahe til Elvid mellem L. Urne på sin hustrus vegne og fru A. P., hvorefter L. U. afstod den dom og æskning, han havde forhvervet til Ingelsted herredsting, og samtykkede i at modtage på sin hustrus vegne sin part af A. Bings efterladte løsøre på den dag, fru A. P. vilde beramme i København. 3. L. Urnes kvittans af 17. oktbr. 1598 på de 10 registre, som fru A. P. havde ladet antvorde ham, og som vare underskrevne af hende, nemlig over forskelligt af A. B. efterladt løsøre, gældsbreve m. m., på en jordebog over A. B.s og fru A. P.s jordegods m. m. 4. missive fra Palli Fasti til Mindstrup af 6. oktbr. 1598, at han havde fåt udskrift af hendes og hendes husbonds jordebog. 5. kopi af jordebogen over A. B.s og fru A. P.s arve-, købe- og mageskiftegods i Skåne, som fru A. P. havde til sig annammet. 6. besigtelse, lydende, at Axel Uggerup til Allerup og Corvids Thott til Sanderup på bön af fru A. P. havde været på Varberslot 4. febr. 1590, at bese A. Bings boskab på Vardberg. 7. Henrik Gyllenstiern til Aagaard, høvedsmand på Bahus, og Gabriel Kaas til Tybierregaard deres

register på A. Bings gældsbreve, som 15. jan. 1590 fandtes i hans skrin på Vardberg slot. 8. indlæg, hvori P. Gyllenstiern, hvem det „af eders mait. er befallid udi denne sag at svare for“ fru A. P., gjorde gældende, at sagsøgerne for adskillige år siden havde fåt den ønskede jordebog, i hvilken A. Bings og hustrus gods var indført sammen, fordi A. B. i sin velmagt havde bortskiftet hendes gods i Judland med noget af sit eget til Fredrik II mod gods i Skåne; tilmed havde hun selv efter A. Bings død afkøbt 2 af dennes arvinger deres lod i Smidstrup med gods og løsøre; hun havde ikke gjort uret ved at levere jordebogen fra sig, lige som hun fandt den efter sin husbonds død, og kunde ikke være pligtig selv at adskille sit og sin husbonds gods, da hun dog skulde beholde dette sin livstid. Ligeledes havde sagsøgerne fåt registre over løsøret, underskrevne af fru A. P. selv, og optagne af gode mænd efter A. Bings død; da fru A. P. således kunde erklære sig med gode mænds brev og segl, kunde hun ikke efter loven være pligtig sig anderledes at erklære; herredsfogdens dom var „ei heller udi denne leilighed undergifven“, da den var kasseret i L. Urnes egen kontrakt. Fru A. P. kunde ikke være pligtig at göre sagsøgerne nogen forvaring, at hun ikke skulde sælge sin husbonds gods; forlæningsbrevet tilholdt hende noksom dertil, og havde hun solgt noget, kunde det bevises, at det var af hendes eget gods; desuden var hun selv vederhæftig at svare sagsøgerne og hver ærlig mand til rette. Da sagsøgerne tilmed for 6 år siden havde annammet jordebog og registre og ikke i den tid klaget derpå, og det var så langt fra, at hun havde forarget sin husbonds gods, at hun derimod havde tilforhandlet sig to søsterlodder, og da hun desuden gærne, hvis kgl. majt. og i gode herrer vil tilfinde hende dertil, vil skifte med sin husbonds arvinger, burde hun være fri for sagsøgernes tiltale. Dom: „Efterdi den jordbog, som frue A. Pedersdaatter hafver hindes afg. husbonds arfvinger ladet tilstille, icke findes saa rigtig, som det sig bør, efterdi derudi ingen forskiel giøris,

hvilket hindes hosbonds oc hvilket hindes arfvegoeds er, da bør hun endnu at forskaffe dennom en rigtich oc clar jordbog paa alt A. Bings jordegoeds, vere sig arfvegoeds, kiøbegoeds oc pantegoeds, saa der af kand forfaris, hvilket hans arfvegoeds oc hvilket hans kiøbegoeds oc pantegoeds hafver verit; sammeledis efterdi A. B. icke hafver gifvet sin hustroe sin løsøere, men det allenist forlent hinde udi hindes lifstid, oc samme hindes lifsforskrifving clarlig formeller, at det efter hindes dødelig afgang skal komme frie oc ubehindert til hans arfvinger igien, da efterdi hun icke hafver ladet hindes hosbonds arfvinger vide, hvad hans løsøere vor, dend tid hand med døden afgik, men det uden deris vidskab oc dennom uadvarit ladet af nogle sine egne venner inventere, oc hverken de eller nogen paa deris vegne hafver der hoes verit; det och en anden tid ville falde hindes arfvinger besverligt at vide oc føre hans goeds oc løsøere tilstede, da er hun pligtich med ed efter lougen self tolfte med goede ridermendsmend at giøre sin boe saa got, som dend vor, dend tid hindes hosbonde døde, oc saeme sin ed at ædle paa Smidstrup dend 10. augusti førstkommendis; disligeste er hun oc pligtich med sine slegt oc venner eller andre vederheftige goede mend at forvisse P. Fasti paa hans egen oc hans systers vegne saa vel som L. Urne paa hans høstruis vegne, at hvis deris anpart af A. Bings arfvegoeds, pantegoeds oc kiøbegoeds, saa vel som hvis dennom udi løsøere, som hun hindes lifstid med forlent er, belanger, skal icke forødis men efter hindes dødelige afgang komme dennom eller deris arfvinger til hende efter hindes forlenningsbrefs liudelse, uden de anderledis der om kand forenis.“ *Hdb. 18, 170—80.*

[1]) *Han nævnes i Hdb. ikke som ikke-deltagende i domsafsigelsen, skönt han optræder som fuldmægtig for indstævnte.*
[2]) *Gengivelsen s. 574 af dommen taler ikke om könsed.*

23. maj. *(Fr. S. Brahe, M. Pasberg, H. Belov, O. Rosenspar, E. Brock, C. Holk.)* Hans Christoffersen tiltalte

(indlæg) som fuldmægtig for sin moder Giertrud Hansdotter, indvånerske i Olborrig, borgemester, rådmænd og byfoged i Malmøe, fordi de havde ved magt fundet en gave, som hans morbroder afg. Engelbret Friis havde givet sin hustru Anne Hansdaatter, idet han i sin regnskabsbog havde indskrevet hende en ladegård i Malmøe til morgengave og siden på sit yderste bekræftet dette med sit testamente, foruden, at han da bortgav mere gods sine arvinger til skade; gaven var imod loven, undtagen det, som han tilforn med H. C.s moders bevilling havde bortgivet til kirken, hospitalet, de fattige og præsten; dommen burde derfor være magteløs. Han i rette lagde dommen af Malmøe rådhus 22. novbr. 1601, som lød: „Eftersom Christen Markvardssens første tiltale er, om byefogden icke hafde burd, strags Engelbret vor død, at indgaaid udi boid och goedsit forseiglid oc beskrefvid, derpaa blef saa for rette afsagt, at efterdi voris skonske loug[1]) tillader, at høstrue efter bundens død (hvor leigligheden saa findes, som her, at høstruen er ung) maa sidde udi 20 ugger i uskift boe, oc denne dannekvinde icke hafver siddet lenger end ved sex eller otte ugger, førrind arfvingerne hafver delt oc skift med hinde, oc ingen det udi midlertid af fougden hafver begiert, ti kand vi icke kiende, at kongens fougid hafver derudi giort nogen uret. For det andet er C. M.s tiltalle at ville vide af Anne Engelbrets, hvem hindes hiemmel hafver verit at selge af goedsit oc udlaane pendinge, derpaa blef saa sagt ligesom paa den forrige artickel, at efterdi høstruen bør at sidde oc raade udi fellidsboe i 20 ugger efter hosbondens død, da hiembler retten hinde, hvis hun udi saa maade giort haver i dend ringe tid, hun hafver siddet i fellidsboe, undtagen at om nogen kand bevise hinde ofver nogen utroeskab, hun emidlertid begangit hafver, hvilket hinde til des icke ofverbevist er. Hvad belangendis det 50 daler, Anne hafver udlaant oc ført til bogs, deremoed bekiender Hans Christofferssen, at hand hafver annammid 50 daler af Anne Ingelbreds; dermed det enne lignes emoed det

det andet. For det tredie[2]) om de 28 eller 20 Rosenobler, sal. Engelbret haver gifvet Anne til festengafve, uanset de ingen festenøl haver haft, derpaa blef saa sagt, ad vi udi ingen voris louger finder, at en erlig mand eller svend maa jo gifve til sin festeenke eller festemøe, hvad hannom self siunis, ti kand vi hinde saeme festengafve icke fraadømme. For det fierde om den ladegaard, A. E.s er af hindes sal. husbonde E. Friis gifven til morgengafve, hvilket C. M. formener at vere ubilligt, derpaa blef saa sagt, at efterdi E. Friis haver mandagen udi sine brøllupsdage gifvet sin høstrue en ladegaard til morgengafve oc strags indskrefvet saeme morgengafve i hans regenskabsbog, rent oc clart med sin egen haand oc derefter indført det i sit testamente, oc saeme gafve oc testamente er gifven med lougen oc ei emoed voris skonske loug, som findes i dend 2. bogs 10. cap.[3]), udi kirkelougen i det 9. cap.[4]), udi kong Voldemars 3. bogs 40. cap.[5]), som formeller klarlig oc udtrøckelig, at hver maa gifve sin halfve hofvidlod bort, til hvem hand vil, foruden andre louger, som dend judske loug, forklarid oc stadfest af konning Christian dend 4. in anno 1590, det saeme tillader, och denne gafve icke kommer ner ved den sallige mands halfve hofvidlod, ti vide vi icke at kiende Anne fraa saeme ladegaard, som hinde er gifven til morgengafve, men hinde den at følge efter hindes hosbonds clare regenskabsbog oc testamentis liudelse, saa oc epter kongelige domme, som tilforne om festengafve oc morgengafve dømbt er. For det femte forregifvis af C. M. om Engelbrets testamente, hvilket hand formente icke louglig vere sket, idet sal. E. haver begafvet hans høstruis venner oc hans egne arfvinger aldeles udelugt, der til med at saeme testamente skal vere platserit oc icke saa rigtig skrefvit, at nogen kand eller bør sig derefter ad rette, med mere saeme 5 puncter indeholder oc udviser; derpaa blef saa sagt, at som voris louger[2]) formeller och forskrefvit staar, at mand maae siug eller helbrede gifve bort sin halfve hofvidlod, disligeste som vore gifne privilegier[6]), hvilke voris herre oc

konning hafver confirmerit oc stadfest, formeller[7]), at intet testamente udi staden skal holdis, førrind dend dødis gield er betalt, dermed forbiudes icke testamente, naar gielden er betald, saa befindes det, at hans testamente icke kommer ner ved hans halfve hofvidlod; dertilmed vor ingen gield, men mere goeds[8]) oc nok efter hans død, tilmed at han med fuldkommen forstand oc fornuft hafver beskicket sit testamente oc self underskrefvid det, oc siden præsten det underskref, der hand hafde gifvet hannom sacramentit, oc andre gotfolk, der hoes vor, ocsaa somme underskrefvid oc somme forseiglid samme hans testamente, som de oc siden for retten med opragte fingre oc helgens ed noksom haver bekreftiget, saa hafver oc C. M. en stoer del af samme testamente sambtøckt, som er til præsterne, hospitallit oc de fattige, eftersom med hans skriftlige forset oc egen hand er at bevise; ti vide vi icke andet end [at] saeme sallige mands testamente bør fuld oc fast ved magt at blifve. Men som C. M. forregifver i sit skriftlige forset, saaledis endnu er ad erachte oc udi sandhed at forfare, at eftersom A. Hansdaatter sig tilholder de to beste gaarde, sølf, fleste pendinge med vidre, derpaa blev blef saa sagt, at [om] ladegaarden er allerede dømbt, som forskrefvet staar i dend 4. punkt; den anden gaard, som sal. E. afdøde oc hun nu iboer, oc efterdi saeme gaard ickun er en mands eie og Lunde capittels goeds, som icke kand skillis ad, oc [hun] hafverført i hindes giensvar, [at] hun icke tilholder sig samme gaard uden for skiel og fylliste verd; eftersom dannemend kand siunes, dend mest at vere verd, vil hun gierne med anden goed, fri eigendomb giøre dennom skiel oc fylliste eller oc med rede pendinge, hvilket dennom self kommer best til pas, som hun er ofverbødig, och formener sig icke, at arfvingerne, som ere kommen af et andet land, kand saa skiude hinde af gaarden mere end andre baade her oc andensteds, oc hun ene hafver halfgaarden epter hindes afdøde hosbond, oc efter saadan leiglighed, saa oc hindes venlige tilbud, vide vi icke andet, end hun jo for skiel oc fylliste bør at vere gaarden nest

Item hvis sølf oc pendinge sig belanger, som C. M. beretter, at Anne sig tilholler, saa beviser Anne med skifteregisterit, at sølfvid blef delt oc skift i lod oc qvintin, oc pengene ere oc skift udi tvende parter, oc hver annammid sin lod oc part til ret jefnid efter vindisbiurds liudelse, som er kongens oc stads veddemester oc byefougid oc andre flere got folk, saa befindes derudi icke hindes ulempe; end som findes udi saeme C. M.s forset saaledis: derhoes Anne hafver udtagid alle sal. E.s ifarne kleder med mere, derpaa blef saa sagt, at efterdi A. Hansdotter bevisser med skifteregister, at E.s arfvinger finge sal. Engelbrets skønne ifarne kleder, som registerit formeller, och hun beholt de faae kleder der emoed epter hindes forsets liudelse med arfvingernis saa oc C. M.s egen sambtøcke, som och bevisligt er med Niels Madssen oc Knud Jacopssen, raadmend oc veddemestere, Peder Hanssen byefogid oc mange flere, som ofvervare, ti siunis os det unødigt saadant i sit forset at indføre oc hindes ulempe derudinden ei heller at findes; end som findes i saeme forset saaledis: oc hver mand ved, hvorledis E. Friis hinde hafver til egte tagit, men hvorledis hun igien emoed hans arfvinger sig forholder, kand hver erlige forfare, da efterdi at C. M. ei heller arfvingerne udi nogen maade haver bevist A. Hansdotter ofver andet end det, som erligt er udi alle maade til denne dag, och som hun udi sit forset noksom erbyder sig, emoed enhver sig erligen at erklere, om nogen vil gifve hinde sag, oc ei skiet er, da vide vi udi ingen maade hindes ulempe at kunde findes oc derforre for saadan angift kvit at vere.“ — Borgemester og råd mødte med indlæg, hvori de formente „dennom at hafve fuld oc dømbt efter skonsk loug oc deris privilegier, som de indeholder. For det første indeholder lougen 2. bogs 10. cap.[2]): „vil bonde helbrede eller karsk i closter fare, da maae hand med ald sin hofvidlod i fare; vorder han siug, da maae hand halfdellen sin hofvidlod gifve til closter eller hvem som hand vil oc icke mere fraa sine arfvinger, icke closter eller nogen anden mand“; udi kirkelougen 9. cap.[3]): „end om man ligger i sin dødstime oc vil gifve til guds hus af sit goeds, da maa hand gifve half sin

sin hofvidlod oc ei mere i sin siugdomb"; udi konning Voldemars nye loug i det 40. cap.[9]): „end om saa vorder, at mand blifver siug, oc vil hand siden i closter fare, eller hand vil til kirken gifve eller til anden mand, da maae hand icke afhende fraa sine arfvinger mere en half sin hofvidlod"; i det 41. cap. samme bog: „end om saa vorder, at mand blifver saa gammel och svag, at hand kand ei til tingi komme oc ei' kand svare for sig, oc hand vil gifve nogit efter sig, da maae hand hverken helbred eller i hans siugdomb til kirke, closter, præst eller til nogen anden mand mere end half sin hofvidlod gifve fraa sine arfvinger[10])"; item udi Malmøes birk, som er den ældste ret, Malmøes bye er gifven, findes saaledis: „mand eller kvinde maae ei gifve mere end half sin hofvidlod fraae sine arfvinger[11]); døer fader eller moder, oc ere ei børn til, gange siellegift udaf hin dødes lod oc gield af beggis deris lod[12])"; item udi konning Hansis privilegia[6]), Malmøes bye er gifven, findes saaledis: „intet testamente skal fuldgiøris, førrind dend døde mands gield er udgulden dennom, som paakrefver oc i staden er, oc vitterlig gield er", och efterdi lougen saa vel som voris privilegier tilsteder, at en mand maa gifve bort sin halfve hofvidlod til hvem, hand vil, oc ingensteds i vor skonske loug forbiudes hosbonden jo at maa gifve sin høstrue nogit til festengafve, morgengafve eller siellegafve, det, som hand oc hafver gifvet sin høstrue, er fast ringere end det, som lougen tilsteder hannom at maa bortgifve, oc icke ner kommer fierdeparten ved hans hofvidlod, och efterdi hver provindse udi riget skal dømme[s] efter den loug, den er undergifven[13]), torde vi os icke understaae at dømme emoed lougen, formene os derudi ingen uret at have giort. For det andet, som hand formener, at den siellegafve, hand hafver gifvet hinde oc hindes, at vere for stoer, oc hand deremoed hafver intet gifvet nogen af hans, svarer vi saa til: først, at hand vrangelig det beretter, ti han ved sig vel at erindre, at sal. Engelbret hafver gifvet hannom udi rede pendinge 1100 daler, hvoraf hand oc hafver annammit, siden Engelbret vor

død, 300 daler, oc han alleniste hafver gifvet sin høstrue til siellegafve 500 daller, som er icke half saa megit, som hand hafver allene bekommit. For det tredie, hvis hand hafver vidre gifvet sin høstrue, det hafver hand gifvet hinde til festengafve oc morgengafve, hvilken morgengafve hand med sin egen haand i hans regnskabsbog hafver indskrefvid oc siden udi hans testamente forvisser hinde, oc efterdi det er sedvanligt eblant fattige folk baade udi kiøpsted oc paa landsbyerne, saa vel som eblant adelen, at hvad som en erlig mand gifver sin festemøe til festengafve eller sin brud til morgengafve, som ei er emoed lougen, det tager hun forloddids af boid, om hun hans død ofverlefver, oc saadan morgengafve er ved domb oc ret ved magt dømbt, saatte fordi underdannigst udi rette, efterdi de alleniste efter lougen oc privilegerne dømbt hafver, om deris domb icke burde ved magt at blifve.“ Dom: „Efterdi skonske loug[6]) formeller, at dersom bonde vil i closter fare, da maae hand halfdelen sin hofvidlod gifve til closter eller hvem, hand vil, oc icke mere fra sine arfvinger; disligeste efterdi udi Malmøes birkeret findes, at mand eller kvinde maa ei gifve mere end half sin hofvidlod fraa sine arfvinge[8]), och efterdi hver provints skal dømmis efter sin loug[13]) oc vore borgemestere oc raad fordi efter den skonske loug oc deris privilegier, som vi dennom naadigst hafver confirmerit, haver tildømbt Anne Engelbrets dend gafve, hindes hosbond hinde gifvet hafde, som er ringe at regne emoed hans halfve hofvidlod, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at vo: borgemester oc raad ingen uret haver giort H. Christoffersens moder udi dend deris domb, men saeme domb bør ved sin fulde magt at blifve, och hannom pligtich at igiengifve dennom billig kost oc tæring.“ *Hdb. 18, 180—86.*

[1]) *Sk. l. § 1.* [2]) *Hdb.* andet. [3]) *Sk. l. § 37.* [4]) *Sk. kirkeret § 8.* [5]) *Sål. Hdb., må være J. l. 3,45 og 46.* [6]) *Hdb. tilf.* formeller. [7]) *Kong Hans's alm. byret § 125 ɔ: 62 i det såkaldte kong Hans's privilegium for Malmø.* [8]) *Hdb.*

gud. [9]) *Arvebogen 1,39.* [10]) *Fri omskrivning af Arvebogen 1,40 og 41.* [11]) *Skånske byret § 32.* [12]) *Sstds. § 29 beg.* [13]) *Fortalen til udgaven af J. l. af 1590.*

23. maj. (*Fr. [A. Hvitfeld]*) [1]). Herluf Daae til Snedinge tiltalte (indlæg) sine søstre jomfru Margrette Daae til N. og jomfru Lene Daae, fordi de „forholt hannom hans rette federne oc møderne arf, dennom samptligen efter deres sal. forældre tilfalden, for dend uleilighed hand dend tid vor udi med den hollenderkvinde ved 14 aars tid, oc hvis pendinge hand midlertid af sine afg. forældre hafde bekommit, skulle vere hannom paa det allerhøieste opskrefven, icke alleniste hofvidstoellen men ocsaa rente paa rente, hvilket hand formente, icke af hans sal. forældre skal vere giort eller ment i en saadan mening til det verste, at han nogen tid skulle komme til saadan en summa pendings udgift, førrind hand arfvit hans forældre, eller det skulde af dem vere ment hannom til skade eller forderfvelse, men saeme bref, som hand gaf sine sal. forældre, at om hand kunde ofverlefve deris død, at hand eller hans arfvinger icke da skulle gaae i sødskindeskifte eller arfve hverken i jordegoeds eller løsøre efter dennem, førrind hand skulle udlegge slig en summa pendinge, vor giort i dend mening, at for[ne] hollenderkvindes børn icke skulle komme med hans sødskinde udi arf eller skifte, men heller unde hans sødskinde hans ferderne oc møderne arf end nogen fremmid, formenendis derfor samme gield eller brefve ingenlunde af hans sal. forældre vere tagen eller ment, efterdi, hvis hand udi 14 aar hafde bekommid, vor hannom udi dend mindste daller oc mark opskrefven icke alleniste hofvidstoellen men ocsaa rente paa rente;" hans søstre burde i lige måde göre ham udlæg for, hvad de i 14 år havde fåt i flöjl, silke, perler m. m., for hvilke hans forældre havde betalt en stor sum penge til købmænd, medens han i de år hverken havde fåt føde eller klæder; hans andre søskende havde afståt samme brev, da de vidste lejligheden, hvorfor det var gjort; brevet burde

derfor ikke hedentyes til slig skade, og der burde lige så vel afkortes hans søstre med rente på rente, hvad de i de 14 år havde fåt. Han i rette lagde en seddel fra Ditmar Haar, at afg. Jørgen Daae efter hans regnskabsbog fra 1587 til 1597 havde fåt silketöj, flöjl m. m. for 3597 daler. — Arrild Hvitfeld til Odisbierre, råd og rigens kansler, som var jomfru L. D.s forordnede værge, mente, at da H. Daae selv var sin søster Margrettis værge, burde han först have sat hende en anden værge, för han tiltalte hende; da dernæst H. D. selv havde givet sine søstre brev på det, som tilkom dem af hine penge, og deres fader bedst vidste, hvad hver havde bekommet, og hos hvem der burde afkortes, uden at han i levende live havde gjort forandring derpå, så burde H. D. holdt sit brev, og hans søstre være kvit for hans tiltale. Dom: „Efterdi jomfrue M. Daae ingen verge vor tilforordnit i dend. sag, och lige domb vil falde udi hindes sag som udi søsterens jomfrue Lenis befoel vi A. Hvitfeld udi den sag at svare for dennom begge, [oc] sagde vi derpaa saaledis af for rette, at H. Daae er pligtig at holde oc efterkomme sine brefve, hand sine afgangen fader oc søster gifvet hafver, och fornøige och betalle sine søstre epter hans udgifne brefvis liudelse, och hans søstre der emoed for deris anpart at korte, hvis kand bevises dennom udi lige maade af boen at hafve bekommid.“ *Hdb. 18, 186—89.*

[1]) *Hdb. nævner ham ikke som ikke-deltagende i pådömmelsen, skönt han optræder i sagen.*

23. maj. Villom Henrikssen i Egebek, borger i Helsingør, tiltalte Anders Hvitfeld til Trundsted, fordi han forgangen sommer havde solgt til Sigvort Beck til Førsløf, rentemester, 5 gårde i Skåne, som han havde sat V. H. til underpant. A. H. burde holde sit segl og stå til rette for skade og omkostning. Han i rette lagde A. H.s brev af Hof i Norge 29. septbr. 1598, [1]) hvorefter han var skyldig V. H. 700 gode rigsdaler med 6 daler af hundrede i årlig rente, og

hans missive af Hof 28. septbr. 1598 til sine bønder og arvetjænere på gården Tulstrup, i Guldbrandsmølle og Nilløre, at de, indtil de af V. H. blev anderledes opskrevne, skulde svare denne ægt, arbejd, landgilde og herlighed. A. Hvitfeld mødte ikke, men fremsendte indlæg, hvorefter han ganske vist havde forpligtet sig til at sætte V. H. de 5 gårde til underpant til næste Michaelis, hvis denne ikke fik sine penge; men V. H. havde siden afståt samme brev og lovet at ville tage sin rente og lade hovedstolen stå, til han mundlig eller skriftlig opsagde den; men selv om V. H. ikke vilde være dette løfte stændig, så havde han dog annammet sin rente og ladet godset følge A. H., som derfor måtte være berettiget til at sælge det; da V. H. altså ikke havde godset i hånd og brug, men tog sin rente, burde han (A. H.) være kvit for hans tiltale. Dom: A. Hvitfeld bör holde sit brev og betale V. Henrikssen 700 daler med efterstandende rente og stå til rette for skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 189—91.*

[1]) *I Hdbs. uddrag af brevet tales der ikke om underpant.*

23. Lauge Urne til Beltebierrig, landsdommer i Skåne, tiltalte Niels Pederssen til efter sit skadesløsbrev af 7. novbr. 1599 (fr.) at stå til rette for de 2000 daler med 120 daler rente, for hvilke han havde lovet for ham til os. N. P. mødte ikke. Dom: N. P. bör holde sit brev og tilfredsstille L. U. for samme løfte skadesløst. *Hdb. 18, 191—92.*

24. maj. (*Fr. kongen, B. Randzov*). Fru Anne Giortsdaatter til Bøgeberg, Albret Galskøttis enke, tiltalte (indlæg) ved fuldmægtig fru Bege Clavsdaatter til Hundsbek med sin lovværge, fordi der på skiftet efter hendes (fru A. G.s) husbond A. Galskøtt efter et skifteregister (fr.) mellem hende og fru B. C. var tilregnet A. G.s moder og søster at betale bl. a. 2000 daler med rente, som A. G. skulde være skyldig til Fredrik Brede, wohnhaftig i Haderslef, skönt F. Brede i et

missive (fr.) havde tilskrevet Palle Fasti og Erik Lunge[1]) og bekendt, at A. Galskøtt „aldrich hafver verit hannom mere skyldich“ end 400 daler, som han betalte kort för sin død, og i et åbent brev (fr.) udtalte sig på samme måde. Pengene kunde ikke være Erik Langes gæld, da den blev betalt i Albret G.s levende live, hvad der kunde forfares af sal. fru Anne Galskøtts og Albret Galskøtts egne kvittanser af 21. og 30. jan. 1593, som også vidste, at Hans Lindenov havde betalt sin anpart; i skifteregistret var indført 7 daler af hvert hundred, medens E. Langes brev kun lød på 6. Hun havde tiltalt sin husbonds arvinger herfor med rigens æskning og ret, men da F. Brede havde udgivet et andet brev mod sit forrige, blev æskningen hende dermed forspildt, og sagen kom til landsting, hvorfra den for slige udgivne breve blev indfundet for sine tilbörlige dommere at påkendes. Da hun nu formente, at F. B.s brev „til sidste landdag i Haderslef skal vere unøigactig funden, af den orsag hand er tildømbt at gifve hinde kost oc tering“, så mente hun, at Albret G.s arvinger i lige måde burde stå til rette og udlægge 2000 daler hovedstol [2]) med rente, skade, kost og tæring — Fru B. Clavsdaatter lod ved fuldmægtig i rette lægge: 1. indlæg, hvorefter Erik Lange 1588 havde udtaget af F. Brede på rente 2000 daler, og da han som selvskyldner ikke betalte, blev hendes sön A. Galskøtt som forlover manet, og da hans medforlovere ikke vare i landet, måtte han selv give F. B. sin forskrivning, som hendes afg. datter fru Anne Galskøtt siden indløste efter Albret G.s død, hvad der fremgik af breve fra F. Brede og Hans skrifver i Haderslef; herefter kunde noksom forfares, hveden samme gæld var kommet. Hvad brevet fra F. Brede angik, så sås det af et andet brev fra ham af Haderslef 16. oktbr. 1600 (fr.) til hendes svoger, [3]) at Knud Brahe til Engelstholm havde været hos ham på Haderslef hus og fåt bevis om, hvad Albret G. var ham skyldig for Erik Langes gæld, men så kom han i hu om et andet brev, som han tilforn gav fru B. C.s svoger om gælden, og

som ikke kom overens med dette; han drog da straks om anden dagen til Engelstholm og vilde give et nyt, med det förste bedre stemmende brev. Heraf fremgik, at fru A. G.s bevis ikke var så nöjagtigt, som det burde; desuden kunde ikke deraf, at F. B. var blevet idömt kost og tæring, sluttes, at hans brev til fru B. C.s svoger var fundet unöjagtig. Da hun altså kunde bevise, hvorledes gælden var opkommen, og at den först var betalt efter Albret G.s død, burde hun være kvit for fru A. G.s tiltale. 2. Erik Langes hovedbrev af 1588 til F. Brede på 2000 daler og 6 p. c. årlig rente, for hvilke Fredrik Lange, Hans Lindenov og A. Galskøtt vare forlovere. 3. A. G.s brev af 1593 til F. Brede på 2000 daler med 8 p. c. årlig rente, for hvilke Hans Lindenov til Ødslef, Peder Jul til Alsted, Palli Pasti til Mindstrup og Erik Lunge vare forlovere. 4. 5 breve, deriblandt F. Bredes og Hans skrifvers (på F. B.s vegne) kvitteringer for de 2000 daler, som Albret G. var skyldig, og som fru A. G. havde betalt. 5. Hertug Johan Adolfs dom af Haderslefhus 29. feb. 1604, at F. Brede skulde give fru A. Giortsdaatter kost og tæring, fordi han havde givet hende og Christoffer Rosenkrands to breve, som vare imod hinanden. — Herimod i rette lagde fru A. G.s fuldmægtig: 1. Albret G.s kvittans på 600 daler 2 mrk. 2. sk. 2 hvider, givet Jens skrifver i Aastofte, som Hans Lindenov havde leveret ham til snapsting 1593 som sin anpart af de 2000 daler, for hvilke F. Lange med flere vare forlovere. 2. brev fra fru A. Galskøtt, hvorved hun forpligtede sig til at skaffe H. Lindenov sin hånd og segl igjen fra hovedbrevet, efterdi han havde fuldgjort sin anpart. 3. et skriftligt gensvar, hvorefter Hans skrifvers brev ikke var anset af herredsfogden og landsdommeren, da han var F. Bredes egen omslagstjæner og var død for lang tid siden, idet de funderede sin dom på hendes to breve fra F. Brede og på det brev, som C. Rosenkrands havde forhvervet, og som var nöjagtig kendt i Haderslef landdag. Albret G.s sendebrev til Fr. Brede var „icke uden nogen

seddeler", som han havde tilskrevet F. B., medens det med dennes breve bevistes, at han ikke havde udlånt ham 2000 daler. Fru Annes brev kunde ikke have magt, da det var til fordel for hende selv, hendes moder og søster. Dom: „Efterdi befindes udi denne underskrefne register, som for os i rette blef lagt, at fru B. Clavsdaatter er tillodit at betalle F. Breyde 2000 daller, som afg. A. Galskøtt hannom skyldig vor, oc hun nu saeme bref lader fremblegge oc beviser med opskrift derpaa, saa vel som med Hans skrifvers i Haderslef hans kvitantse, saeme gieldbref at vere indløst af hindes dotter frue A. Galskøtt anno 1595, da bør frue B. C.sdotter for dend hindes tiltalle kvit at vere oc frue Anne pligtich at igien gifve hinde sin kost oc tering." *Hdb. 18, 192—97.*

[1]) *Hdb.* Lange, *men længere nede ses det, at Erik Lunge var forlover sammen med Palle Fasti, ligesom det i en anden dom i Hdb. 18,202 hedder, at* Erik Lunge til Stoufgaard *var forlover for denne gæld.* [2]) *Denne påstand synes i hvert tilfælde overdrevet. Hvis der var udlagt fru Bege Klavsdatter 2000 daler for meget, fordi det også tilfaldt hende at betale gælden til Fredrik Brede, som alt var betalt, burde de komme til arv og deling mellem fru Anne Gjortsdatter og hendes husbonds arvinger.* [3]) *Svigersön, Kristoffer Rosenkrands, se ovfr. s. 558.*

24. maj. *(Fr. B. Randzov).* Fru Anne Giortsdaatter til Bøgeberrig, Albret Galskøttis enke, tiltalte [1]) Christoffer Rosenkrands til Hundsbek, fordi han havde indstævnet hende til almindelig herredag for os og rigens råd for et skøde, som hun havde givet Peder Jul til Alsted på et hus, og deri formældt, at hun uhjemlet havde solgt det og burde stå til rette, og det skönt ridemænd havde tildömt hende huset; han havde herved forulæmpet hende og burde stå til rette. Hun i rette lagde vor egen og rigens råds dom af 11. juni 1596 [2]). C. R.s fuldmægtig mente ikke, at hun kunde være forulæmpet, fordi C. R. kun havde stævnet hende for, at et skøde på et hus ikke burde blive ved magt; han burde

være kvit for hendes tiltale. Dom: Efterdi fru A. G. intet fremlægger, hvoraf kan forfares, at C. R. har forulæmpet hende, bör han være kvit for hendes tiltale.. *Hdb. 18, 198—99.*

[1]) *Her tales ikke som i foregående dom om, at hun mødte ved fuldmægtig.* [2]) *Trykt ovfr. s. 77—79.*

24. maj. *(Fr. B. Randzov).* Jens skrifver i Asptofte[1]), herredsfoged i Malt herred, tiltalte (indlæg) ved fuldmægtig Christoffer Rosenkrands til Hundsbek, fordi han og fru Bege Clavsdaatter havde ladet forfølge og tribulere ham til herredsting og landsting for et brev på 2000 daler, som han skulde have annammet af sal. fru Anne Galskøtt, så at han måtte tilbyde sin lov og værn, og det skönt C. R. selv havde det i værge og bar det i rette til sidste landdag på Haderslefhus; efter en Viburg landstingsdom af 26. septbr. 1602 (fr.) kunde sagen, i hvilken der var fremlagt modstridende breve fra gode mænd, ikke påkendes, för brevene bleve indkaldte for sine tilbörlige dommere; C. R. burde stå til rette for skade og pengetab. C. R.s fuldmægtig berettede, at C. R. havde forfulgt J. skrifver efter hans brev af Hundsbek 14. jan. 1595 (fr.), hvorved han forpligtede sig til at tilbagelevere et af fru A. Galskøtt modtaget, af sal. Albret Galskøtt til Fredrik Brede udgivet, brev på 2000 daler med 4 riddermændsmænds segl, som fru A. G. havde indløst. Da brevet siden, som et brev fra fogden på Høgsbroe selvfjærde af mandag efter nyårsdag 1604 (fr.) viste, var blevet fundet[2]) ved en skifteregistrering i en gammel piges skrin i et hus i Mølbek, havde C. R. ikke videre tiltalt J. skrifver; af et brev fra fru Bege af 29. jan 1604 (fr.) fremgik, at hun först samme dag havde overgivet C. R. hint gældsbrev, og denne havde derfor ikke gjort J. skrifver nogen uret. Dom: „Efterdi C. Rosenkrands hafver tiltallid Jens skrifver for det bref, som hand self hafver borrit udi rette i Haderslef til landdagen oc trengd hannom saa vit, at hand hafver bødit til med sin ed oc loug at ville sig er-

klære, oc i saa maade ført hannom paa stoer omkostning for det, hand self hafde i sin egen gieme, oc icke hand anderledis beviser saeme bref at hafve verit paa andre steder end med sin egen hustroemoders bref, som self vinder i sin egen sag, oc med et benkebref, som nogle af hans egen folk hafver udgifvet, emoed hvilken ingen varsel er gifven efter recessen [3]), da bør for^ne^ brefve hannom icke at gielde, men er pligtich at stande hannom til rette for hvis skade, hand hafver lid formiddelst dend trette, hand hannom paaført hafver for samme bref oc igiengifve hannom hvis kost oc tering, hand derpaa giort oc anvent hafver.“ *Hdb. 18, 199—203.*

[1]) *Et sted står* Apstofte. [2]) *Ved den lejlighed tales der om, at brevet havde 5 segl.* [3]) *Rec. 1558 § 14.*

24. maj. (*Fr. B. Randzov.*) Jomfru Anne Blomme Johansdaatter tiltalte ved fuldmægtig Knud Venstermand, fru Anne Randzov, Gabriel Skinkels enke, fru Anne Hvitfeld til Møllegaard, Mogens Bildes enke, med deres lovværge og Peder Bilde til N. til efter denne sidstes brev til hende af hellig tre kongers dag 1597 (fr.), hvilket K. V., G. S. og M. B. som forlovere havde medforseglet, en for alle og alle for en som selvskyldnere [1]) at betale 100 daler med rente og skadegæld. P. Bilde og K. Venstermand mødte ikke, men fru Ane, M. B.s, lod svare, at hun burde være kvit for tiltalen, da hun havde afsagt sig arv og gæld. Dom: Da fru Anne, M. B.s, har sagt sig fra arv og gæld efter M. Bilde, bör hun være kvit for jomfru A. B.s tiltale, og denne søge gælden hos hovedmanden og forloverne. P. Bilde, K. Venstermand og fru A. Randzov bör betale de 1000 daler med rente og stå til rette for skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 203—4.*

[1]) *At denne klavsul stod i gældsbrevet, berettes kun i dommens gengivelse af stævningen.*

24 maj. Vi have i nærværelse af nogle vore råd, som er H. Belov, B. Randzov og Arrild Hvitfeld lagt os imellem

at forlige Peder Munk til Estvadgaard, råd og marsk, og fru Margrette Rosenkrands til Hundslund om de irringer og trætter, som have begivet sig mellem dem, idet P. M. skal have beskyldt hende for at tilholde sig mere af vor og kronens ejendom, end hendes skøde formælder, og påført hende adskillig trætte og omkostning. og det således, at fru M. R. har afstået al sin tiltale til P. M., hvormed sagen er evig aftalt og venlig forligt. *Hdb. 18, 204—5.*

24. maj. (*Fr. B. Randzov*). Hennicke van Bockvold tiltalte ved fuldmægtig Otte Urne til Siøgaard og dennes hustru fru Barbare Breyde til at betale 272 daler, som de vare hans hustru fru Bege van Alefeld skyldig, og som vare bedagede at skulle betales til forgangen scti. Martini under en adelig indmanelse; de havde ikke agtet indmanelsen og burde nu betale omkostning og skadegæld. Der i rette lagdes: 1. indstævntes brev af 18. juli 1603 til Becke[1]) van Anefeld til Nebel. 2. to breve, hvorved bevistes, at indstævnte vare blevne manede. De indstævnte mødte ikke. Dom: Otte Urne bör have tabt sagen og betale de 272 daler med rente, skade, kost og tæring. *Hdb. 18, 205—7.*

[1]) *Her står der hverken frue eller jomfru.*

Kongens og rigens domme 1604.

16. jan. Tiart Didrikssen, borger til Frannicken i Vestfrisland, forfulgte m. Hans Rasmussen Charisius, født i Nyekiøbing, til med skade, kost, tæring m. m. efter godt folks sigelse at betale sig $130^1/_2$ daler, som han havde forstrakt ham med til hans studering udenlands. I dag 8 dage var rette 6. ugedag, dog blev sagen, for nogen lejligheds skyld sig derudinden begav, optagen til i dag. Han i rette lagde: 1. m. H. Ras-

mussens håndsskrift af Bergen 24. juni 1599, som byfogden der Jens Oelssen havde medforseglet, på 200 fl., hver gylden til 20 styver, som han var T. Didrikssen skyldig for to rejser, som denne med sin hustru havde gjort her ind i Danmark for samme gæld. 2. sam.s brev af sstds. 25. juni 1599, at han var forligt med T. D. om efter dennes regnskab at være ham skyldig 580 daler, som skulde betales i 4 år, og $43^1/_2$ daler rentepenge, som skulde betales „ofver de 4 aar". 3. adskillige sendebreve fra m. Hans og dennes broder dr. Jonas om, at de bedagede terminer skulde blive efterkommet. — M. Hans Charisius mødte og berettede, at han ikke var blevet stævnt lovlig for sine tilbörlige dommere, som var de höjlærde, men for borgemester og råd i Nyekiøbing: han kunde ikke være pligtig at stå T. D. andetsteds til rette, besynderlig da denne tilforn havde stævnet ham for universitetets consistorio i København; han var derfor med urette kommet i rigens ret. Han havde heller ikke forårsaget T. D. nogen bekostning, siden den kontrakt blev gjort til Bergen 1599, hvor i ikke findes, at han på sin egen æventyr skulde sende Tiart sin betaling, men kun betale til den, som havde dennes fuldmagt. Tiart havde ikke hos ham ladet æske sin betaling for 1602, men „uadvarit hannom ofverilet med en giesteret, saa at hand motte rette for sig med kiøpstedgoeds, hand loed hannom tilvurdere", hvad han var overbødig at give Tiart i betaling uden rettergang, siden han ikke vilde give ham respit til han kunde komme til penge. Han havde ikke forpligtet sig til omkostnings vederlæggelse og blev derfor også fridömt herfor af borgemester og råd i Nyekiøping. — Hertil svarede T. D., at han som udenlendisk mand ikke kunde være tjænt med købstedgods; han vilde have rede penge efter m. Hans' forskrivning, og tilmed var borgemester og råds dom om kost og tæring underdömt ved dom af Erik Mogenssen, landsdommer i Låland og Falster, dagtegnet Falsters landsting 27. juli 1603 (fr.), som lød: Da T. D. har fåt m. Hans's forskrivning på 580 daler, som han uden riget har for-

Tidligere er udkommet:

MONUMENTA HISTORIÆ DANICÆ.

HISTORISKE KILDESKRIFTER

OG

BEARBEJDELSER AF DANSK HISTORIE

ISÆR I DET 16. AARHUNDREDE.

UDGIVNE AF

Dr. HOLGER RØRDAM.

Første og andet Bind. — Pris 20 Kr.

Indhold af første Bind.

Den skibyske Krønike af Lektor Povl Helgesen. Kong Christian den Tredies Klageskrift mod Danmarks Biskopper, oplæst paa Gammeltorv i Kjøbenhavn den 30te Oktober 1536. Aarbogsuddrag og Optegnelser fra 1266 til 1537, især vedkommende Ærkebisperne i Lund, samlede af Mester Peder Iversen. En dansk Aarbog fra 1286 til 1549. Roskilde Aarbogen fra 1448 til 1549. Udtog og Fortsættelse indtil 1555 af den skibyske Krønike, ved Hans Henriksen. En dansk Krønike fra Valdemar Atterdag til Kong Christian den Tredies Død. En dansk Aarbog fra 1158 til 1560. En dansk Aarbog fra Svend Tveskjæg til Frederik II, samlet af Henrik Smith. Historiske Optegnelser fra 1545 til 1563 af Cornelius Hamsfort. Nogle Breve vedrørende Fængslingen af de danske Bisper i Aarene 1536 til 1537.

Indhold af andet Bind.

Optegnelser om Hr. Peder Skrams Levned af Fru Elsebe Krabbe. Om Aarsagerne til den nordiske Syvaarskrig og om Krigsbegivenhederne til Lands 1565, af Mester Hans Svaning. Rerum bello Svetico gestarum (1563—70) series et narratio succincta, autore Mag. Andrea Severini Velleio. Den nordiske Syvaarskrigs Historie, som det synes sammenskreven 1570 af Mester Jon Tursen efter samtidige Optegnelser af Axel Gyldenstjerne. Kritisk Bedømmelse af Saxes Danmarkshistorie, af Mester Anders Fos. C. Erasmi Læti de nato, baptisatoque primo Friderici II potentissimi Danorum Regis filio Christiano, duce Holtzatiæ, deque istius inaugurationis magnificentia, plausu et solennitate, Historiarum libri IIII, 1577. Historiske Optegnelser fra Aarene 1617-29, af Dr. Oluf Worm.

Anden Række. Første Binds første Hæfte.

Pris 2 Kr. 50 Øre.

Indhold: Dagbog over Daniel Rantzovs Vinterfelttog i Sverig fra den 20de Oktober 1567 til den 14de Februar 1568. — Tillæg: Breve til Oplysning af Felttoget 1567—68. I. Svenske Breve og Aktstykker.

SAMLING

AF

KONGENS RETTERTINGS DOMME

UDGIVNE AF

V. A. SECHER.

MED UNDERSTØTTELSE AF
MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET

FEMTE HÆFTE.

KØBENHAVN.
FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD.
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.
1883.

strakt ham i sin studering, og siden taget ny forskrivelse til Bergen, at de skulde betales i 4 terminer, hvad m. Hans ikke har holdt; da denne nu vil ansvare her for rette, eftersom han derimod findes lovlig stævnt og ingen skudsmål er gjort i nogen forfald at være forhindret; fremdeles da m. Hans hverken har fuldgjort terminen til 1699 eller 1600, skönt T. D.s fuldmægtig har anholdt om betalingen, og da T. D. både för og siden det sidste brev udgik har inddraget her i riget om sin betaling sig til stor omkostning og har forhvervet vore skrivelser af 1596 og 1598 til Anders Dresselberch, så og stævnet m. Hans med Københavns universitets stævning samt forrejst til Norge, hvor han fik ny forskrivning til 4 terminer, og, da terminen ikke blev holdt, forhvervet vor 3. missive, hvorefter der blev „hannom forrelagt en gesteret 1601 21. decembris oc tilvurderit hannom nogen boeder oc en gaard for 450 daller“, hvormed han ikke vilde være fornöjet; i lige måde fjærde sinde forhvervet vor skrivelse anlangende de boder, som var ham påtrængt mod sin vilje, sammeledis at han skulde tilfredsstilles for sin skade og omkostning, som borgemester og råd har fradömt ham, og „efterdi det ville falde hannom som en udlendisk Mand fast besverligt hans sag igien paa nye til borgemester oc raad at indviesse“, da har vor landsdommer så afsagt for rette: „for det første, dersom nogen udgifver sit bref paa terminer at betalle oc icke holder samme terminer, men umager den anden til forgeflig bekostning[1]), da hvad heller brefvit kand formelde om skadegield eller icke, er det tilbørligt, at bekostningen følger hofvidstoellen, naar terminerne icke blifver holden, saa at m. Hans bør self at giøre T. Didrichssen dend bekostning skadesløs for de forfaldene terminer, som icke er holden oc efterkommit efter hans brefs liudelse; dernest efterdi borgemester oc raad med byefougden hafver haft vort bref for dennom om hans billig kost oc tering, oc de icke da for^{ne} vilkor hafver ofverveiget oc anset men fraadømbt hannom sin bekostning, da efterdi den artickel udi dommen findes eniste stefnd

at vere, da bør samme deris domb udi den punct om kost oc tering, de hafve hannom fradømbt, icke at komme hannom paa sin bekostning oc skadegield til hinder eller skade, och dennom forpligt vere at stande T. D. igien til rette med en billig kost oc tering, som hand formiddelst deris domb nødtørftigen hafver verit fororsagit at giøre oc anvende.“ Dom: „Endog m. Hansis bref lyder paa tider oc terminer at betalle, oc er kun en dag emellom hofvidforskrifningen paa 580 daller, som lyder dend 25. juni paa tider oc terminer, oc det bref, som er udgifvit dend 24. junii dagen tilforne, som lyder paa 200 fl. kost oc tering, da alligevel efterdi det er ubilligt, at en fremmid udlendisk mand, som saa goedvilligen udi ens nød oc trang sine pendinge hafver bortlont oc forstragt oc paa saa rum en tid, skulde derofver lide utaknemmelighed og skade, m. H. Rasmussen ei heller hafver holdet sine udlofvede terminer icke heller der siste brev giordis paa hofvidstoellen, som vor 580 daler, heller hafver tilbagetaget den anden forskrifving, som er giort dagen tilforne, eller udi samme bref hafver dødit oc til intet giort for[ne] bref om kost oc tering, da sagde vi derpaa saaledis af for rette, at T. Didrichssen bør at hafve af m. H. R. en skiellig, billig oc christelig kost oc tering, bode for at for[ne] terminer icke er hannom holden forre, saa oc for det bref, hannom er gifven paa kost oc tering, emeden oc ald dend stund landsdommers domb [oc] hans eskning stander ved [sin] fulde magt; men efterdi T. D. indbiuder sig self for got folk om den kost oc tering, hvad oc hvor høi dend skal vere, hvilket m. H. i lige maade nøies med, da indfinder vi den sag om kost oc tering for got folk her udi byen dennom derom at forene oc det inden otte dage; kand de icke des midlertid forenis som skielligt och ret er, oc T. D. blifver tilfridsstillet i alle maade, da hand vidre at tage vor oc rigens forfylling ofver m. H. R., som hand dend nu sluppit hafver.“ (Kiøpnehaufn.) *Rdb. 1597 —1609, 160—66.*

1) *Rdb. tilf.* hand skyldig er.

16. apr. Conrad Buvinckhussen, rådmand i Helsingør, tiltalte (æskning) på Tomas Vedderborns vegne Morten Jenssen, vor tolder, og borgemester og råd sstds. til at tilbageforskaffe afg. Richardus Vedderborn, borger sstds., hans jordebreve på sin hovedgård i Helsingør, som 1592 ere indlagt i byens gæmme og forvaring, og i rette lagde R. V.s brev af 13. apr. 1592, lydende, at han 1580 til „fast underpant oc forvisning" havde indstillet sin söns Tomas Vedderborns formynder Daniel Hanssen, tolder og rådmand i Helsingør, alle adkomstbrevene på sin gård og stenhus, som han magelagde til sig fra sin hustrus moder Anne, Jacob Hanssens, at indlægge i byens gæmme for 625$^1/_2$ daler, han blev sin sön skyldig som arvepart efter dennes sal. moder Anne Tomasdotter, modermoder Karrine Tomasis i Helsingborg og søster Arrene Richardusdotter. Da han nu imidlertid havde bortbyttet den gård og stenhus mod toldskriver Hans Meyers gård, vesten op til rådhuset, havde han lagt brevene på denne ejendom i stedet for hine breve, indtil hans sön eller dennes formynder fik pengene med påløbende rente, som årlig skulde betales, til rette løsensdag. Hvis denne ikke betaltes „aar efter aar proppert", skulde hans sön eller dennes formynder være „først indstillet oc indforvisset" i hovedgården til deri at annamme sin fulde betaling, og hvis hans sön ikke „dermed vor noksom fuldpantid", skulde hans andet „indhafvende goeds" være ham til fuld og fast underpant til först og fremmest deraf at udlægges og fuldgöres. C. Buvinckhussen berettede derhos, at R. Vedderborn desuden havde givet sin hustrumoder Anne Jensdotter håndskrift på 200 daler og givet hende indvisning i hovedgården næst sönnen T. Vedderborn, hvilket håndskrift hun havde opdraget sin broder M. Jenssen uden at denne havde givet det tilkende, för T. V. havde givet sin formynders arvinger afkald. Siden havde M. Jenssen hos borgemester og råd ladet anholde, at jordebrevene måtte blive i arrest, så de ere blevne forholdte T. V. i over et år til stor skade og det med urette. — Ind-

stævnte lode ved fuldmægtig i rette lægge R. Vedderborns brev, hvorved han, hvis pengene ikke bleve betalte inden st. Mickels dag 1593, stillede sin ovennævnte gård til forvisning og underpant for 200 daler med 10 daler årlig rente, som han var sin hustrumoder Anne Jensdotter, sal. Jacob Hanssens, i Helsingør skyldig, dog næst efter hans sön T. Vedderborn, og dernæst berettede fuldmægtigen, at M. Jenssen efter byens tingbog lige så vel som T. V. var indforvisset i hine jordebreve, og at han, hvis T. V. vilde have betalt de 200 daler, gærne havde tiltilstillet ham håndskriften; nu havde han „ved sit skriftlige forset giort arrest paa for^{ne} breve hoes borgemester oc raad efter dend udgifne haandskrift, hand hafver af bemeldte R. Vedderborn, hvorudofver de hafve indlagt samme brefve udi byes giemme oc forvaring"; herved havde de ingen uret gjort, og C. Buvinckhussen, som med urette havde indstævnet dem, burde give dem kost og tæring[1]). — C. B. svarede, at der efter håndskriftet tilkom T. V. i hovedstol og rente, foruden omkostning og interesse, 985½ daler, som er börnepenge, falden T. V. til arv efter hans moder, og R. V.s gård kunde ikke gælde over 8—900 daler i det höjeste; da „for^{ne} hans søn" först for alle andre var indforvisset i gården til sin fulde betaling, både for hovedstol og rente, burde brevene følge ham, og Anne Jensdaatters brev ikke komme hine börnepenge til hinder eller skade, samt borgemester og råd stå T. V. til rette for skade og omkostning. Dom: „Efterdi T. Vedderborn oc M. Jenssen sambtligen ere indforvissed udi R. Vedderborns hofvidgaard efter hans udgifven brefvis liudelse, dend ene for 625½ daller oc dend anden for 200 daller, och gaarden paa de tider vel vor de penge verd, sagde vi derpaa saaledis af for rette, at C. Buvinckhussen paa T. V.s vegne efter hans pantebrefs liudelse først bør at udtage sine 625½ daller oc brefvene hannom at følge[2]), oc hand dernest at stille M. Jenssen tilfrids for hans 200 daller paa hans søsters vegne, men efterdi der tvistes om renten, som i for^{ne} tid er falden af for^{ne} brefve, och

och icke er oppeborren, da bør de derfor enten at tiltalle deris laugeverge eller oc at korte med hverandre udi saeme rente, hver for sin qvota och anpart. Belangendis kost oc tering, da efterdi der er føie vundit paa enten af siderne, da bør de baade derfor forskonnid at vere, oc borgemester oc raadmend heller ingen uret at hafve giort hannom, udi det de hafve indholt hoes dennom hvis brefve, som M. J. hafde arresterit. Och efterdi ingen af parterne fanger kost oc tering, da bør borgemester och raad ei heller nogen kost oc tering at hafve." (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 166—72.*

[1]) *Rec. 1558 § 8.* [2]) *Hdb.* følgis.

23. apr. Henrik Roggenthin, borger i København, orfulgte ved sin broder Clavs Roggenthin, borger sstds., som fuldmægtig Villom Lindtz, borger i Kiøge, til efter sit håndskrift at betale 525 daler. Idag en måned var rette 6. ugedag, men da blev sagen for nogen lejligheds skyld opsat til idag. V. L. mødte og formente, at han altid havde været overbødig at rette for sig. Da have vi lagt os dem imellem og forligt dem således, at V. L. nu straks skal udlægge pengene, hvad han og gjorde; i kost og tæring skal han efter sit eget løfte til st. Mickels dag give H. R. 100 enkende dalere i rede penge og ingen anden vare. (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 172—73.*

27. avg. Per Frandssen, indvåner i København, vor herold, forfulgte Lavrids Christoferssen, borger sstds., til som værge for sin søster Lissebet Christoffersdotter at udlægge 235 daler 1 mrk. 8 sk., som han med flere dels havde forstrakt dels på tro og love antvoret hendes husbond guldsmed Alexander Jacobssen, som var undvigt. L. C. mødte og berettede, at han havde tilbudt P. F. at tilfredsstille ham af Alexanders gods, så vidt det kunde tilrække, når der blev påkendt, hvor meget der burde betales af gælden; han formente,

„at ingen med rette kunde vinde sig udi en bortrømbde mands boe uden med nøigactige bref oc seigel eller lefvendes røst oc vindisbiurd", og da han befrygtede, at der var flere gældnere end disse, turde han ikke understå sig at indgå nogen endelig kontrakt med P. F. Denne mente derimod, at Lissebet C. ikke var så lovlig udgåt fra godset, at hun kunde befri sig dermed; hun burde af sit eget betale sin og husbonds vitterlige gæld. Hertil svarede L. C., at han ifølge tingsvidner (fr.) på rådhuset og bytinget havde tilbudt at göre P. F. udlæg af Alexanders gods, når de med nöjagtigt brev kunde indbevise sig i samme gods; sagen burde först indkomme for borgemester og råd og der påkendes, hvad der burde betales af gælden. Dom: „Efterdi vi befinde ingen endelig domb at vere gangen til deris verneting, hvor vide P. Frandssen kand have at fordre af for^ne^ gield efter A. Jacobssen, oc L. Christofferssen tilbiuder sig paa hans søsters vegne at vil giøre udleg af A.s goeds til P. F. eller andre, saa vidt det kand tilrecke, naar de dennom derudi saa lougligen kand indbevise, som det sig bør, efterdi Alexander, som gielden vedkommer, icke er self tilstede, da indfinder vi dend sag for sin tilbørlig dommer, borgemester och raad udi Kiøpnehaufn, oc dennom forpligt [at] vere inden sex ugger efter begge parternis anfordring at ofverveige oc kiende, hvorvit P. F. udi ser oc in specie af for^ne^ gield med rette kand tilkomme efter brefve, register oc regenskafs liudelse, oc hvis de da kand kiende, at L. C. paa hans søsters vegne blifver P. F. skyldich, det hannom pligtich strags at fornøige oc betalle eller hafvet i hans minde; hvis det icke sker, da P. F. igien at tage vor oc rigens forfylling ofver hannom, som hand dend nu sluppit hafver". (Odense.) *Rdb. 1597—1609, 173—75.*

3. septbr. Gert Luckassen, borger i Ambsterdamb, som fuldmægtig for Tønnis Tønnissens börn forfulgte Conrad Buvinckhussen, rådmand, og Christian Davidssen og

Peder Joressen, borgere i Helsingøer, til at efterkomme borgemester og råds dom af Helsingøer 30. apr. 1604 og berettede, at han var bleven affærdiget til Helsingøer med skriftlig fuldmagt med Ambsterdambs stads sekret fra Hendrik Formessen som en slægt og frænde og Elisabet Tønnisdaatter, farsøster til afg. T. Tønnissens börn Tønnis og Grette, at han på deres vegne skulde udfordre regnskab af sagsøgte som formyndere for börnene for disses arv efter deres forældre; han havde da været nødsaget at forhverve dom af Helsingøers rådhus 6. febr. 1604 (fr.), som löd: da C. B. og afg. Hans Meyer og Villom smid have været værge og formyndere for börnene, annammet disses arvedel og afhændet en part af dette gods uden at tage pant eller forvaring herfor, hvad de ikke kunne benægte, så bör de levere fra sig til börnenes fuldmægtig, hvad de af samme börnegods have gjort i penge og det med rente og derhos, hvad gods endnu kunde være usolgt. G. Luckassen påstod fremdeles, at sagsøgte burde skaffe ham penge for det usolgte gods, da der for dette var blevet tilbudt dem sølv og penge, uden at de til börnenes fremtarv vilde annamme disse og sætte dem på rente; nu var en del af godset for deres forsömmelses skyld blevet fordærvet; sagsøgte burde betale skade, kost og tæring. — Sagsøgte lode ved fuldmægtig i rette lægge sit tilbud, som findes påskrevet at være læst 13. avg. 1604 på Helsingøers rådhus, og hvori de gav tilkende, at da börnenes gods var blevet dem tilvurderet af borgemester, råd, byfoged og uvillige danemænd, havde de straks præsenteret G. Luckassen at annamme det, hvorved han vægrede sig, idet han mente, at de burde „det at selge oc anvende udi pendinge“; hermed havde de gjort sit yderste og solgt en del, medens en part endnu fandtes på rådhuset; dette vilde de og anvende i penge inden st. Mickels dag og levere det fra sig med börnenes håndskrifter og pantebreve efter byens skiftebog; da samme formynderskab var pålagt dem af øvrigheden, burde de ikke derfor lide nogen skade. Dom: „Efterdi for^{no} formyndre er

ofverbødig at levere fraa dennom, hvis rede pendinge goedsit er solt for, saa vel som oc hvis haandskrift oc andre brefve, som er udsat børnene til bedste, at flie tilstede; disligeste hvis goeds, som endnu er usolt at anvende udi pendinge oc fraan dennom levere inden st. Mickels dag, da fant vi dennom til inden for^{ne} tid altingest om for^{ne} børnegoeds med G. Luckassen at clartgiøre udi rede pendinge saa vel for det goeds, som de allerede oppeborrit hafve, som for det endnu usolt er efter dend vurdering, udi stadsskiftebog findes indtegnit, saa vide for^{ne} børn arfveligen ere tilfalden efter deris afgangne forældre; hvis det icke sker oc G. L. blifver tilfridsstillet, som for^{vit} staar, da hannom vidre at tage vor oc rigens forfylling ofver dennom, som hand den nu sluppit hafver. Och dersom hand ellers udi andre maade formener sig nogen tiltalle at hafve til for^{ne} formyndre, da derom at gaais for vor borgemester oc raad udi Helsingøer, saa vide loug oc ret kand findes." (Draxholm slot.) *Rdb. 1597—1609, 175—79.*

17. septbr. Jens Skaffve, borgemester i Nyekiøping, forfulgte (fordeling) Anders Jenssen, Peder Jenssen, store og lille Chresten Jenssen i Aagaard til at retgöre hans hovedgæld for hans anpart i Aagaard, som de brugte imod forbud og minde. På torsdag var rette 6. ugedag. men for længer ophold og tærings skyld gave de sig i rette i dag. J. S. i rette lagde dom af Viburg landsting 21. apr. 1604, hvorefter J. Skaffve havde frembåret: 1. et samfrænders brev af 30. novbr. 1603, lydende, at Chresten Aand i Sæbyegaard og hans medfølgere samfrænder havde været forsamlet i Aagaard og Lindtorn mark, således som de var tilfulgt, og havde gransket og forfaret, hvad gården over kongelig tynge var god for at give i bondeskyld, og det i 6 danemænds nærværelse, som J. Skaffve havde didkaldt, da Chresten Jenssen i Aagaard ikke havde villet lade de mænd, som han på landsting havde tilbetroet, fuldgöre deres afsigt; hine samfrænder og 6 mænd havde

da kendt, at Aagaards eng var god for herligheden og smörskylden, og at ager og ejendom over kgl. tynge kunde give 5 tdr. byg til bondeskyld. 2. tingsvidne af Harre herredsting 4. avg. 1602, at samfrænder havde bekendt, at der, som de af dem, der skulde kende gårdens ejendom, blev overvist, fandtes til gården 60 ørtug land og over 100 læs eng, og da kunde den vel give 5 tdr. byg til bondeskyld; om J. Skaffves part i ejendommen forklarede de efter hans breve og beviser, at „afg. Jens Jenssen, som bondegoedsit tilhørde før feigden, hans børn vor 4 sønner og femb døttere, som vore 13 søsterlodder oc parter, som vor ret arving til tre bøndergaarde efter kiøbebrefs liudels“, og J. S. beviste da sin adkomst til 7 søsterlodder og 1 søsterlod, som Anders Ifverssen i Vendsyssel havde solgt ham, og til to broderparter, som Anders Fusmand i Nyekiøping havde solgt ham som sin egen og her Peders, som bode i Låland, hans anpart, og som de havde arvet efter sin sal. moder Anne Jensdaatter, som bode i Ryebierre. 3. dom af sam. ting, at da det bevises, at J. S. havde den störste part i Aagaard, og med skriftlig stævning og to vindesmænd, at sagsøgte fandtes lovlig stævnede til sin brofjæl, og de undvigte retten og ikke vilde møde, burde J. S. med lænsmandens råd og samtykke for besiddelse i Aagaard udrede til os og kronen og de andre arvinger, hvad deraf burde gå med rette. 4. to delsvidner af sam. ting, at J. S. havde ladet fordele store og lille C. Jenssen i Aagaard, fordi de brugte hans lodder i gården imod hans vilje og minde. I henhold til disse breve dömte landsdommeren. at han, da samfrænder havde udlagt, hvor megen skyld, der burde udgives af gården og for^{ne} C. Jenssen brugte de lodder, som tilhørte J. S. i gården imod dennes minde, ikke vidste at dömme dem kvit af samme dele, för de rettede for sig. — A. Jenssen og C. Jenssen mødte med fuldmagt fra deres brødre lille C. J. og P. Jenssen og berettede, at gården var deres afg. faders rette ejendom för godset blev forbrudt; siden udlagde han alle penge, som den igen blev købt

for, de burde derfor være kvit for den dele; de vilde og gærne rette for sig med hvis skyld J. Skaffve burde have, når de kunde få at vide hans lod i gården. — J. Skaffve henviste til samfrændernes kendelse og mente, at sagsøgte burde stå til rette for omkostning. Dom: Da sagsøgte have underståt sig imod samfrænders dom og imod forbud og minde at bruge J. Skaffves lodder i gården, og de ere fordelte til herredsting og landsting og endelig dömte i samme dele, bör J. S. komme videre til vor og rigens forfølgning. (Dragsholm.) *Rdb. 1597 —1609, 180—83.*

13. oktbr. *(Nærv. Sten Brahe.)* Knud Rud til Sandolt, embedsmand på vor gård i Odense, forfulgte (indlæg) ved fuldmægtig Caspar Markdanner til Siøgaard, embedsmand på Koldinghus, til at efterkomme vor egen og vor elsk. Danmarkis riges råds dom af 16. maj 1604[1]) (fr.). C. M. lod ved fuldmægtig berette, at han vilde efterkomme dommen, når det blev bevist, hvad der var fru Anne Oldelands anpart i Veiløufgaards skove, hvilket han efter tingsvidne af 14. avg. 1604 (fr.) alt havde ladet tilbyde på Salling herredsting; vor dom tilholdt ham ikke videre end K. Rud kunde bevise sig at være berettiget i skovene; gode mænd burde adskille dem derom. Sammeledes gav han tilkende, at vor 6 ugers påmindelse förstvar læst til Salling herredsting den 10. juli og siden til Fynbo landsting den 21. juli, og det imod rigens ret, „ti udi smaa landene skal rigens brefve anderledis lesis end udi Jylland". Dom: „Efter sligt C. Marckdaners tilbud [oc] dend sags leiglighed vidste vi icke paa denne tid nogen vidre forfylling at kunde stedde efter vor forrige dombs liudelse, men sagde derpaa saaledis af for rette, at efterdi samme vor domb icke er endelig, men lyder alleniste, at K. Rud bør at hafve frue A. Oldelands anpart i Veiløufgaards skofve, saa vit findes kand hinde endnu derudi at vere berettiget, oc hverken endnu er beregnit, hvad dend hindes anpart sig kand beløpe udi Veiløuf-

gaards skofve, ei heller ofverset, om hinde derfor udi andre skofve oc goeds skal vere sked skiel oc fylliste, da hafve vi dend sag indfundit til 4 goede mend paa begge sider, som de dertil kand bevilge, hvilke skulle enten til mindelighed forlige dem emellom och gifve fraan dem beskrefvid eller och grandske oc forfare, hvad oc hvor megit frue A. Norby udi Veiløufgaards skofve kand vere berettiget oc tilskift for en søsterlod eller hvad hun deremoed paa andre steder hafver bekommit, efter hvis brefve, bevis eller siunlig forfaring derom kand ske oc føris, oc saa lenge med vor oc rigens forfylling at hvile oc opstaae. Hvem siden videre paaskader, da at komme til vor och rigens forfylling, som det sig bør". (Kiøpnehaufn.) *Rdb. 1597—1609, 183—86.*

[1]) *Trykt ovfr. s. 525—30.*

10. decbr. Fru Anne Brock til Bramsløcke, Erik Mogenssens enke, Peder Anderssen og Lavrids Lavridssen, borgemester i Nyekiøping i Falster, forfulgte (fordeling) ved fuldmægtig Niels Bomel, borger i Nyekiøping, til efter tvende vore egne og vore elsk. rigens råds domme af 30. juni og 1. juli 1603[1]) at erlægge dem kost og tæring, hvorfor de tilforn havde ladet fordele ham, som det fremgik af lovsøgelsebrev af Nyekiøpings rådhus 15. avg. 1604. N. Bomel mødte og mente, at E. Mogenssen havde eftergivet ham sin part af den kost og tæring, samt dernæst, at den var ubillig opskreven, idet P. A. og L. L. for sin part forlangte 80 daler; de burde fremlægge sit fortæringsregister, så vilde han rette for sig. Sagsøgernes fuldmægtig svarede, at N. B. ikke kunde bevise, at E. Mogenssens kost og tæring var ham eftergivet, og at han ikke kunde vide deres fortæring, da han ikke havde villet møde til bytinget; han i rette lagde derpå P. A.s og L. L.s opskrivelse, som lød på 56 1/2 daler 1 1/2 mrk., men E. M.s fortæringsregister var indlagt i forvaring blandt hans andre breve efter hans død og var ikke så snart at bekomme; dog be-

gærede fru A. Brock for kost og tæring, hendes husbond selv fjærde havde fortæret i København i 3 uger, der han var stævnet, og for vor og rigens brefve, hun havde bekostet, 57 1/2 daler 1 mrk.; da N. B. nu vidste, hvad opskrivelsen var, kunde han rette for sig, så skulde pengene blive modtagne. Da havde N. B. intet tilstæde, hvormed han kunde rette for sig. Dom: Da N. Bomel ikke har fyldestgjort hine vore domme, men ladet sig forfølge med vor og rigens ret og ikke idag havde noget tilstæde, hvormed han vilde rette for sig, bör sagsøgerne tage vor og rigens forfølgning som de have sluppet den. (Dragsholm.) *Rdb. 1597—1609, 186—88.*

[1]) *Hdb. har:* sidst forleden herredag, *men dette er urigtigt for den förste doms vedkommende, som er trykt ovfr. s. 478 —79, medens den sidste ikke er til at finde.*

Tillæg.

S. 27 linje 15 f. n. Efter: Fr. tilf.: kongen.

S. 40 linje 9 f. o. Meningen synes at kræve, at icke, *som findes i Hdb., går ud.*

S. 43 linje 18 f. o. Hdb. har: Vognsflitt *og* Vognsplidt. *Sagsøgeren er* „os elskelig Jørgen Jenssen“. *En anmælder af nærværende værk i Dagbladet for 14. decbr. 1881 påstår, at Jørgen Jenssen „ikke er en obskur person, som kan betegnes med J. J., men en adelsmand, nemlig: os elskelig Jørgen Jenssen, vor mand og tjæner“. Denne sidste betegnelse gives ham nu rigtignok slet ikke i Hdb., som kun har det ovenangivne, og påstanden trænger derfor til begrundelse. Om muligheden af at kunne slutte noget af betegnelsen:* os elskelige, *se indledningen s. XXII.*

S. 57—58, dom 31. jan. Forfølgningen lød på 200 daler.

som D. Hvids formand (i ægteskabet) havde oppebåret til Lybek, og 300 daler, som A. Nielssen havde indfriet til Oluf skredder, og som skulde være A. Knudssens hustrus og hendes forrige husbonds gæld. A. Nielssen i rette lagde dom af Nestvid rådhus 5. oktbr. 1593 mellem ham og O. skredder, hvorved et håndskrift blev tildömt Jacob kremmers arvinger; dommen blev ved magt dömt ved landstingsdom 30. jan. 1594 (fr.), hvorefter han fik æskning den 11. decbr. s. å. Indstævnte svarede, at de ikke vare stævnede til disse domme, som heller ikke lød på dem.

S. 59—60, dom **22. maj.** Indstævnte vare blevne fordelte efter to synsbreve af Slaugs herredsting, lydende, at de „hafde ladet drifve med serhiord i Horsbøl enge, som P. C. brugte, [i] hvilke deris kveg hafde afbeet gressit oc nedtreckit och forderfvit engbonden“.

S. 62—63, dom **11. septbr.** D. Brandis fremlagde „delsbref af Horsens byting och af Viborge landsting, C. Kiedtzing lougligen for samme gield delt och forfult at vere“.

S. 65, dom **15. decbr.** Sagsøgerne havde ladet P. Kiellbrecker forfølge med æskning til Odense byting. Denne dömmes desuden til at betale kost og tæring.

S. 80—81. Om den her nævnte Bogense familje, som var af adel og førte en halv björn i et blåt felt i sit våben, se Vedel Simonsen: Rugård 1, 2 s. 112—16.

S. 92 lin. 3 f. o. og 4 f. n. efter: Fr. tilf.: kongen.

S. 92, dom **14. juni.** P. Nielssen beviste med tingsvidne af Salling herredsting, at da han forfulgte O. Emmikssen med æskning for gæld, lod denne sin foged tilkendegive noget om regnskab, men da P. N. erbød sig til regnskab, frastod han de ord igen, og der blev så stædt æskning.

S. 96 lin. 11 f. n. Til dagtallet föjes som anmærkning: Udi vor egen nerværilse *er understreget, se indledg.*

S. 115 lin. 13—14 f. n. For: kan ikke l.: må, se Hist. tidssk. V, 3. s. 703 anm.

S. 127—28, dom **24. jan.** K. Venstermand havde af A.

Hendrikssen som P. Slebois arving ladet „eske for[ne] kost och tæring som anden gield“, og fåt æskning af Nakskouf byting.

S. 128—29, dom **5. febr.** F. Urnes fuldmægtig berettede endvidere, at F. U. var „udi nogen vor bestilling, saa hand icke self kunde møde her, och mente, hand med uret vor indkommen i vor och rigens forfølling, før saggen hafde værit til landsting“. Hertil svarede G. Knudssen, „det her udi rigit være brugeligt och efter rigens ret, at kiøbing hafver den frihed, at der alleniste eskis til byting och icke til landsting med mindre de holder hus ude paa landit; hand (F. U.) icke heller til dis hafde tagit stefning ofver byfogden eller andre, om hand formente hannom nogit forkort at være sket.“[1])

S. 129—30, dom **19. apr.** G. Skult havde på Landskrone rådhus fåt æskning over J. Saxe.

S. 132, dom **2. septbr.** Fru H. Hardenberg havde fåt delsbrev over M. Rafn.

S. 137 lin. 14. Dommen af 10. juni 1596 findes ovfr. s. 137.

S. 142 lin. 19 f. o. Bestemmelsen findes i birkeret 1623 § 20.

S. 149, dom **12. maj.** H. Dittmer vilde kun betale „2 grotter af hver stycke vin“, skönt der andre steder i riget fortolledes $^1/_2$ daler af hver amme og N. Anderssens bestilling, udgivet 1593 af vor rentemester, tilholdt ham at tage $^1/_2$ daler af ammen. N. Andersen beviste med vedkommende delsbreve, at H. Dittmer var blevet „lougfordelt“ til Veile byting og Viburg landsting[2]). Han havde vel indstævnt „samme delsvinder“ til landstinget, men der blev han dömt i samme dele. H. D. gjorde gældende, at borgemester og råd i Veile 1595 var „indgaait i hans boe och fratagit hannom en hel hob af hans gods; dersom byfogden da hafde haft rettighed til nogen sise, hafde

[1]) *De tre sidste herredag tabte sager findes ovfr. s. 8, 37—40, 40.*

[2]) *Nogen dom synes ikke at være gåt forud for fordelingen (ovfr. s. 149 udgår:* skönt.... landsting).

hand det vel udtagit"; byfogden og hans medbrødre burde stå til rette for skade, kost og tæring. Dom: Efterdi H. Dittmer har indført vin her i riget, siden den forordning[1]) er gjort om vinsise, og han ikke har fortoldet den efter samme forordning, men har ladet sig fordele til byting og landsting, og af landsdommeren er dömt i samme dele, da bör N. Anderssen komme til vor og rigens forfølgning over ham.

S. 170—172. Slægtskabet mellem de i dommen af 20. juni nævnte personer sés af dette overskue:

a. 1. Tyge Krabbe til Björnholm.
- *a. 2. Magdalene Krabbe gift med Børge Ulvstand til Glimminge.*
  - *a. 3. Margrete Ulvstand g. m. Erik Rosenkrands.*
    - *a. 4. Axel Rosenkrands til Glimminge.*
    - *b. 4. Børge Rosenkrands.*
    - *c. 4. Birte Rosenkrands g. m. Mogens Jul til Pallisbjærg.*
- *b. 2. Morten Krabbe til Bøgsted.*
- *c. 2. Erik Krabbe til Bustrup.*
  - *a. 3. Glob Krabbe.*
  - *b. 3. Kristian Krabbe til Åstrup.*
  - *c. 3. Tyge Krabbe til Bustrup.*
- *d. 2. Niels Krabbe til Vegholm.*

S. 174 lin. 6 f. n. Der bör vist læses: gaade, med egen hand [hafver] underskrefvit.

S. 180 lin. 6 f. n. Der bör vist læses: stefner paa[ny], kommer.

S. 343 lin. 11 f. n. Der bör læses: Fielleb[r]o.

S. 258 lin. 12 f. n. og s. 260 lin. 6 f. o. Dagtallene findes i Hdb., som her angivet.

S. 275—76. Dombrevet til dommen af 15. oktbr. findes i gehejmearkivet, blandt domme og tingsvidner no. 128; det

---

[1]) *Forordningen har hverken trykt eller utrykt været til at finde.*

har følgende afvigelser fra teksten ovfr.: s. 275 lin. 17 f. o. dombr. har: daad och gierning; *lin. 23 f. o. dombr. forbig.:* i *lin. 1 f. n. dombr. har de i [] stående ord, som fattes i Hdb.*

S. 306, dom **28. oktbr.** J. Vognssen havde efter delsvidner af Jersløf herredsting og Viborg landsting i henhold til de i sagen afsagte domme fåt fordelt S. Nielssen, og delsbrevene stode endnu ved magt.

S. 332—34, dom **27. oktbr.** I henhold til borgemester og råds dom havde N. Hanssen fåt æskning til bytinget over indstævnte.

S. 412—13, dom **14. apr.** Sagsøgerne havde fåt æskning over sagsøgte til Skelskør byting og Sællandsfar landsting.

S. 379, lin. 11 f. o. Dommen af 1590 er trykt hos Rosenvinge 4, 188—92.

S. 409—11 dom **25. jan.** C. Knap havde fåt fordeling over sagsøgte.

S. 430 lin. 15 f. n. Bestemmelsen om, at den, som er uden riget, skal stævnes år og dag, findes i håndskrifterne A og B af rigens ret § 27, se Rosenvinges udgave (Dansk. mag. 3. ræk. 1.), og i det fra cod. Rostgard. s. st. optagne stykke.

S. 430, lin. 11 f. n. Bestemmelsen om, at den, som ingen bopæl har, i Jylland stævnes til landsting, findes i Tors artikl. lat. tekst § 15.

S. 445, lin. 2 f. o. Der må vist læses: Dorrite Jensdotters, [død] udi, *da det ikke er rimeligt at forholdsordet efter kan styre ejeform.*

S. 498, anm. 2. Der må være sigtet til § 100 i kong Hans's alm. byret ɔ: § 29 i det såkaldte kong Hans's privilegium for Malmø.

S. 591, lin. 6 f. n. læs: forfulgte (æskning).

SAG-, ORD-, PERSON- OG STEDREGISTRE.

Sagregister.

(Da der gives en udførlig fortegnelse på de i dommene og anmærkningerne anførte lovsteder, er de i disse omtalte retsforhold i almindelighed ikke tillige opførte på særskilte slagord. — KRR ɔ: kongens og rigens råd).

Ordregister.

(Forklaring gives med løbeskrift, se i øvrigt indledningen. — Mndt. ɔ: mellem-nedertysk. mht. ɔ: mellem-höjtysk).

Personregister.

Afkortninger: bd. ɔ: bonde; bg. ɔ: borger (borgerske); bgm. ɔ: borgemester; byf. ɔ: byfoged; d. ɔ: datter, f. eks. Lavesd. ɔ: Lavesdatter; e. ɔ: enke; jfru. ɔ: jomfru; landsd. ɔ: landsdommer; lænsm. ɔ: lænsmand; pr. ɔ: præst; ridef. ɔ: ridefoged; rådm. ɔ: rådmand; rr. ɔ: rigsråd; sgpr. ɔ: sognepræst; stath. statholder.

Stedregister.

Hvor det ikke har været muligt at bestemme beliggenheden af en sædegård, er den i dommene nævnte ejers navn föjet til i ( ). — Afkortninger: a. ɔ: amt; fgdr. ɔ: fogderi; gl. ɔ: gammel; grd. ɔ: gård; h. ɔ: herred; kgd. ɔ: kongsgård; N. ɔ: nørre; prstg. ɔ: præstegæld; s. ɔ: sogn; S. ɔ: sønder; sdg. ɔ: sædegård; V. ɔ: vester; Ø. ɔ: øster

Rettelser.

S. 18 lin. 1 f. n. Asdall *læs* Asdal
„ 26 „ 11 f. o. Lålland *l.* Låland
Thrunstad *l.* Trunstad
„ 33 „ 14 „ Thosinge *l.* Tosinge
„ 35 „ 4 „ B., *l.* B.
„ „ „ 5 „ B. B. *l.* P. B. .
„ 38 „ 13 „ [ikke] *l.* [icke]
„ 48 „ 13 „ *komma udgår.*
„ 52 „ 4 „ 29 *l.* 29 (!)
„ 54 „ 5 „ raad *l.* råd
„ 56 „ 6 „ haand *l.* hånd
„ 69 „ 10 f. n. 1560 *l.* 1559.
„ 76 „ 12 „ loug *l.* loug,
„ 77 „ 5 f. o. inddel, *l.* inddel.
„ 78 „ 11 „ 1539 *l.* 1593.
„ 81 „ 11 „ baaret *l.* båret
„ 88 „ 1 „ Besverring, *l.* besverring,
„ „ „ 1 f. n. sign skrifteli *l.* sin skriftelig
„ 92 „ 3 „ och *udgår*
„ 102 „ 12 f. o. 29 *l.* 14
„ 120 „ 8 „ Stensgaard *l.* Stensgaard,
„ 126 „ 3 „ Dombrevet *l.* dombrevet
„ „ „ 3 f. n. hver bød dag *l.* bød hver dag
„ 131 „ 11 f. o. forføllning *l.* forfølgning
„ 132 „ 4 „ forfølgningen". *l.* forfølgningen.
„ 133 „ 11 f. o. 1000 *l.* 10000
„ „ „ 16 „ 500 *l.* 5000
„ „ „ 22 „ 500 *l.* 5000
„ „ „ 10 f. n. hafver. *l.* hafver".
„ „ „ 7 „ octbr. *l.* oktbr.
„ 135 „ 12 f. o sandemend *l.* sandemænd
„ 136 „ 5 „ och *l.* , och
„ 137 „ 15 f. n. s. a. *l.* s. å
„ 140 „ 4 f. o. og *l.* oc
„ 144 „ 1 f. n. och *l.* , och
„ 147 „ 9 „ Skaane *l.* Skåne
„ 149 „ 3 f. o. Sagen *l.* sagen
„ „ „ 4 f. n. K. B. *l.* H. B.
„ 160 „ 2 „ afdøde. *l.* afdøde,
„ 161 „ 8 f. o. *komma udgår.*
„ 165 „ 9 „ skofve, *l.* skofve

s. 169 *sideoverskrift:* 1597 *l.* 1598.
„ 170 *l.* 6 f. n. Judland *l.* Judland,
„ 171 „ 9 „ M. J. A. *l.* M. J., A.
„ 172 „ 8 f. o. M K., *l.* M. K.
„ „ „ 12 f. n. Vorgård *l.* Vorgaard
„ 175 „ 4 „ arfvinger *l.* arvinger
„ 176 „ 15 „ Cidsee *l.* Cidsel.
„ 190 „ 2 f. o. (H. T.s) *l.* (H. smids).
„ „ „ 17 f. n. mend; *l.* mend,
„ 193 *de to anmærkninger ere blevne forbyttede.*
„ 199 *l.* 12 f. o och *l.* och; 8 *l.* 3.
„ 201 „ 3 f. n. fulgjort *l.* fuldgjort
„ 213 „ 18 „ 1404 *l.* 1504.
„ 216 „ 8 f. o. 1460, *således Hdb., men l.* 1560, *jfr. s. 212.*
„ 219 „ 2 f. n. 1559 *l.* 1558
„ 220 „ 11 f. o. fordi *l.* , fordi
„ 228 „ 18 „ hafde *l.* hafde,
„ 246 „ 5 „ eklere *l.* orklere
„ 247 „ 16 f. n: paa *l.* på
„ 249 „ 1 „ hemmeligon *l.* hemmeligen
„ 254 „ 16 „ nye *l.* ny
„ 255 „ 16 „ Indstævnts *l.* Indstævntes
„ 259 „ 9 „ Knudsen, *l.* Knudssen
„ 269 „ 15 „ felilg *l.* fellig
„ 278 „ 13 f. n. 568 *l.* 274
„ 279 „ 9 f. o. retta *l.* rette
„ 281 „ 9 „ oktbr.[1]) *l.* oktbr.
„ „ „ 22 „ Ild *l.* ild
„ 282 „ 10 „ , at l. at
„ 299 „ 10 „ 268 *l.* 274
„ 300 „ 4 f. n. mødte *l.* , mødte
„ 324 „ 1 f. o. indbygger *l.* indhygger
„ 327 „ 16 „ dömmss *l.* dömmes
„ „ *sideoverskrift* 1600 *l.* 1601
„ 332 *l.* 15 f. o. sids *l.* side
„ 352 „ 6 „ borgemestrer *l.* borgemestre
„ „ „ 8 „ nnderskrevet *l.* underskrevet af
„ „ „ 16 f. n. skriff *l.* skrift
„ 355 „ 9 „ § 52 *l.* § 58.
„ 357 „ 2 „ Bech *l.* Beck
„ 368 „ 13 „ loudlig *l.* louflig
„ „ 12 „ var *l.* vor

s. 368 „ 11 f. n. *komma udgår.*
„ 382 „ 14 f. o. Morfen *l.* Morten
„ 399 „ 16 f. n. Bildt *l.* Bilde
„ „ „ 1 „ resessen *l.* recessen
„ 405 „ 15 „ hævde *l.* havde
„ 411 „ 2 f. o. § 2 *l.* § 3
„ 412 „ 3 f. n. Lybke *l.* Lybke,
„ 413 „ 11 „ M. A. *l.* M. P.
„ „ „ 11 f. o. 15—17 *l.* 115—117.
„ 415 „ 9 „ herredstiug *l.* herredsting
„ 436 „ 13 f. n. 1582 *l.* 1577
„ 456 „ 1 f. o. H. C. *l.* C. H.
„ 471 „ 1 f. n. 1,68 *l.* 2,68; 3,6 *l.* 3,9.
„ 484 „ 2 „ 28 *l.* 18
s. 487 „ 4 „ og *l.* oc
„ 490 „ 2 „ byeting *l.* byting
„ 494 „ 12 „ pigtich *l.* pligtich
„ 517 *anm. 2 og 3 ere blevne forbyttede*
„ 537 l. 13 f. o Tyrretrup *l.* Tyrrestrup
„ 553 „ 5 f. n. 1,28 *l.* 1,27
„ 578 „ 3 „ louger[2]) *l.* louger[3])
„ 580 „ 7 „ cap.[2]) *l.* cap.[3])
„ „ „ 2 „ cap.[3]) *l.* cap.[4])
„ 581 „ 16 f. o. privilegia[6]) *l.* privilegia[7])
„ 583 „ 15 „ loug[6]) *l.* loug[3])
„ „ „ 20 „ arfvinge[8]) *l.* arfvinge[11])
„ 591 „ 6 f. n. *efter:* forfulgte *tilföjes:* (æskning)

Tillæg til s. 604.

Hr. arkivassistent Thiset har gjort mig opmærksom på, at det citat, som Dagbladets anmælder anfører, som om det var taget fra Hdb., muligvis er hentet fra Jyske tegnelser 1588—96 bl. 362, hvor Jørgen Jensen findes betegnet som „vor mand og tjæner“. Hans adelskab har imidlertid selv for det med ham samtidige danske kancelli været så ufuldstændig bekjendt, at han i Jyske tegn. a. s. bl. 457 og 1596—1611 bl. 54 lige så lidt som i dommene ovfr. s. 43 og 66 får hint prædikat, der betegner ham som adelsmand. Det gælder altså netop om ham, at han er en „obskur person“, hvis adelskab indtil videre kun kendes af Jyske tegn. 1588—96 bl. 362; om hans slægt ser hr. Thiset sig desuden ikke i stand til at oplyse det mindste.

Forkortelser.

D. r. ɔ: *Danmarks riges.* — *E. s. l.* ɔ: ***Eriks** sællandske lov.* — *Fr.* i begyndelsen af domsgengivelserne ɔ: *fraværende* ɔ: ikke deltagende i den pågældende doms afsigelse; i teksten, efter at et dokument er anført, betegner, at det blev fremlagt i retten; i anmærkningerne ɔ: *forordning.* — *Hdb.* ɔ: *herredagsdombog.* — *Håndf.* ɔ: *håndfæstning.* — *J. l.* ɔ: *jyske lov.* — *Konc.* ɔ: *koncept.* — *K. m.* ɔ: *kongelige maiestæts.* — *Rdb.* ɔ: *rigens dombog.* — *Rec.* ɔ: *reces.* — *Rosenvinge*, med angivelse af bind og side ɔ: *Udvalg af gamle danske domme.* — *Sk. l.* ɔ: *skånske lov.* — *V. s. l.* ɔ: *Valdemars sællandske lov.* — Se fremdeles ovfr. s. XXX anm. 4.

